LEDA
CLASIC

Henryk Sienkiewicz

PAN WOŁODYJOWSKI

LEDA
CLASIC

Henryk Sienkiewicz

Pan Wołodyjowski

Redactor: Emil Paraschivoiu

Tehnoredactare computerizată: Marius Dumbrăveanu
Coperta: Walter Riess

Ilustrația copertei: Wacław Piszczek

Henryk Sienkiewicz
PAN WOŁODYJOWSKI

Toate drepturile asupra acestei ediţii
sunt rezervate Editurii LEDA, parte componentă
a GRUPULUI EDITORIAL CORINT

ISBN 978-973-102-162-1

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
SIENKIEWICZ, HENRYK
Pan Wołodyjowski / SIENKIEWICZ, HENRYK;
Trad. Stan Velea; pref.: Stan Velea - Bucureşti: Leda, 2009
ISBN 978-973-102-162-1

I. Velea, Stan (trad.; pref.)

821.162.1-31 = 135.1

Henryk Sienkiewicz

PAN WOŁODYJOWSKI

Traducere, prefaţă şi note de STAN VELEA

CUPRINS

PREFAŢĂ.....3
NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI.....14
TABEL CRONOLOGIC.....18
INTRODUCERE.....20
CAPITOLUL I.....22
CAPITOLUL II.....31
CAPITOLUL III.....36
CAPITOLUL IV.....45
CAPITOLUL V.....51
CAPITOLUL VI.....64
CAPITOLUL VII.....79
CAPITOLUL VIII.....89
CAPITOLUL IX.....98
CAPITOLUL X.....111
CAPITOLUL XI.....121
CAPITOLUL XII.....133
CAPITOLUL XIII.....142
CAPITOLUL XIV.....149
CAPITOLUL XV.....154
CAPITOLUL XVI.....163
CAPITOLUL XVII.....169
CAPITOLUL XVIII.....178
CAPITOLUL XIX.....190
CAPITOLUL XX.....197
CAPITOLUL XXI.....202
CAPITOLUL XXII.....209
CAPITOLUL XXIII.....223
CAPITOLUL XXIV.....234
CAPITOLUL XXV.....243
CAPITOLUL XXVI.....253
CAPITOLUL XXVII.....274
CAPITOLUL XXVIII.....288
CAPITOLUL XXIX.....301
CAPITOLUL XXX.....307

CAPITOLUL XXXI.....316
CAPITOLUL XXXII.....323
CAPITOLUL XXXIII.....332
CAPITOLUL XXXIV.....338
CAPITOLUL XXXV.....344
CAPITOLUL XXXVI.....353
CAPITOLUL XXXVII.....360
CAPITOLUL XXXVIII.....374
CAPITOLUL XXXIX.....381
CAPITOLUL XL.....391
CAPITOLUL XLI.....413
CAPITOLUL XLII.....421
CAPITOLUL XLIII.....427
CAPITOLUL XLIV.....433
CAPITOLUL XLV.....440
CAPITOLUL XLVI.....447
CAPITOLUL XLVII.....453
CAPITOLUL XLVIII.....460
CAPITOLUL XLIX.....475
CAPITOLUL L.....482
CAPITOLUL LI.....500
CAPITOLUL LII.....515
CAPITOLUL LIII.....522
CAPITOLUL LIV.....529
CAPITOLUL LV.....543
CAPITOLUL LVI.....562
EPILOG.....572

PREFAŢĂ

Istoria Poloniei a constituit pentru Sienkiewicz un izvor tematic inepuizabil. Opere care l-au impus drept cel mai mare creator de romane istorice din ţara sa îşi trag sevele fabulaţiei dintr-un trecut prestigios, asupra căruia scriitorul se apleacă pios şi scutură colbul timpului, reînviind momente crâncene şi personalităţi ilustre din vremurile de slavă ale poporului său. Interesul predilect al romancierului pentru Polonia medievală se întemeiază iniţial pe înclinaţii ereditare, cultivate stăruitor în perioada de formare, petrecută în sânul unei familii de şleahtici înstăriţi, care păstrează cu sfinţenie tradiţiile patriotice. Fireşte admiraţia neprecupeţită pentru epocile de luptă şi faimă ale strămoşilor se va împlini ulterior şi prin lecturi împătimite. Fundamente explicative în ordinea raţională va căpăta însă mai târziu, după 1870. În condiţiile defetismului naţional, când ideologii pozitivişti promovează acţiunea numai pe direcţia dezvoltării economice şi culturale, se înstăpâneşte treptat o apatie care paralizează nădejdile de eliberare, primejduind sentimentele patriotice. În aceste împrejurări, Sienkiewicz se îndreaptă spre trecut, intenţionând să trezească din amorţire conştiinţele conaţionalilor şi să reaprindă vâlvătaia speranţelor în renaşterea Poloniei

prin pildele înălţătoare ale înaintaşilor, care au luptat vitejeşte în vremuri de cumplire şi au biruit întotdeauna vrăjmaşul ce ameninţa să îngenuncheze tăria Republicii. Iată dar că, îndrăgostit de istorie, Sienkiewicz a încercat a o converti într-un izvor care să insufle viaţă prezentului anodin. Selectarea evenimentelor a avut astfel întotdeauna o determinare imediată în toate romanele istorice, autorul străduindu-se să dea răspunsuri, nemijlocit ori prin metafore, la problemele stringente ale vremii lui. Căci adevăratul creator de opere istorice nu se va mulţumi niciodată numai cu descrierea unei intrigi exotice, ci va tinde de fiecare dată să sugereze învăţăminte şi îndemnuri pentru generaţiile din timpul său şi cele următoare.

Opera care răspunde direct acestui deziderat antrenant este cunoscuta trilogie istorică, alcătuită din romanele *Prin foc şi sabie* (1884), *Potopul* (1886) şi *Pan Wołodyjowski* (1888). Finalitatea mobilizatoare a întregului triptic este formulată expres de Sienkiewicz la sfârşitul ultimei părţi: „Aici se sfârşeşte şirul cărţilor pe care le-am elaborat cu multă trudă în anii din urmă pentru îmbărbătarea inimilor!” într-adevăr, ani de-a rândul trilogia şi-a îndeplinit menirea, aducându-i autorului mulţumirea întregului popor şi cea mai largă popularitate. După publicarea ciclului istoric, primeşte o donaţie anonimă în valoare de 15 000 de ruble, din care va înfiinţa o bursă pentru scriitorii bolnavi, iar în 1900, când este sărbători cu mult fast de naţiunea recunoscătoare, capătă în dar conacul Obłęgorek, construit cu bani adunaţi prin colectă publică. Henryk Sienkiewicz este, fără îndoială, scriitorul cel mai iubit şi cel mai citit de toate vârstele şi stările din Polonia; un sondaj întreprins în rândul studenţilor de la

Universitatea din Varşovia, pentru stabilirea preferinţelor de lectură, situa trilogia pe locul întâi.

Ultima parte a ciclului, *Pan Wołodyjowski,* a fost concepută după 1885. Mai ales în cazul lui Sienkiewicz, perioada de elaborare are o însemnătate deosebită, întrucât a urmat după moartei primei soţii. Durerea a brăzdat adânc sufletul scriitorului, repercutând ecouri vădite atât în concepţia romanului, cât şi în plăsmuirea şi devenirea personajelor. Fireşte, încurajarea spiritelor blazate de marasmul contemporan a rămas şi de astă dată intenţia de căpetenie a autorului, dar în structurarea emoţională a caracterelor răzbat lesne sesizabile semnele unei mâhniri iremediabile, pentru care însăilarea isprăvilor lui Wołodyjowski nu constituie decât în parte o evaziune reconfortantă. Nici măcar umorul lui jupân Zagłoba nu mai are sprinteneala gâlgâitoare din *Prin foc şi sabie.*

Amărăciunea scriitorului transpare limpede în mohoreala care stăruie apăsătoare asupra vieţii unora dintre personaje, evoluând nu o dată în perspectivă tragică. Suferinţa provocată de dragostea neîmpărtăşită, neîmplinită sau întârziată din pricini exterioare este atât de intensă şi de frecventă, încât lectorul are uneori impresia că romancierul, copleşit de propria deznădejde, a revenit la pesimismul sentimental din prima sa carte, *În zadar.* Porucinicul Nowowiejski este o pildă elocventă în acest sens; soarta tristă a fermecătoarei Zosia Boska, de care se îndrăgosteşte pătimaş, zdruncină echilibrul acestei naturi impulsive, făcându-l să-şi piardă minţile. Disperarea mută a tânărului Nowowiejski - prea profundă pentru a fi factice - relevă o adâncă şi înţelegătoare compasiune din partea lui Sienkiewicz, afectat puternic, la rândul său,

de dispariţia fiinţei iubite. Din cauza dragostei suferă şi chipeşul Ketling până când prietenia şi generozitatea micului polcovnic îi aduc raiul pe pământ în persoana suavei Krzysia Drohojowska. Tot aşa, sutaşul Azja Mellechowicz îşi ratează un viitor promiţător în slujba Republicii numai fiindcă dragostea-i viforoasă nu este acceptată de Basia, soţia micului cavaler. Şi nu scapă nici eroul de prim-plan, nu prea arătosul Michał Wołodyjowski, care plânge la început moartea neaşteptată a primei logodnice, Anusia Borzobohata Krasieziska - o veche cunoştinţă din *Prin foc şi sabie* - apoi pe Krzysia. Săgeţile înaripatului Eros nu cruţă nici pe eroinele romanului - fidele până la sacrificiu când nu e vorba de capricii sentimentale, deşi nefericirea lor s-ar putea explica şi prin împrejurările aspre de lupte aprige neîntrerupte, în care trăiesc cei aleşi de inimile lor dornice de dăruirea dragostei. Oricum, îmbobocirea iubirii şi împlinirea ei sunt plătite cu multe lacrimi. Astfel se întâmplă cu Krzysia, cu Zosia, Ewka şi chiar cu Basia, în purtarea căreia, oricât de zglobie şi nepăsătoare în aparenţă, se ghiceşte o anume strădanie de a părea ca atare, strădanie crescută pe mâhnirea unei iubiri neîmpărtăşite la început.

Dragostea însă nu este în Pan *Wołodyjowski* numai un izvor de suferinţă şi de nenorociri, cum s-ar putea crede la o apreciere grăbită în funcţie doar de numărul cazurilor nefericite sau dimpotrivă. Peste toată această risipă de energii afective de atâtea ori zadarnică, peste tot acest zbucium sfârşit adesea cu despărţiri dramatice - care, e adevărat, lasă un gust de cenuşă - se proiectează luminoasă şi statornică iubirea dintre Michał Wołodyjowski şi Basia, care vădeşte optimismul autorului, încrederea lui în valorile stimulative ale

dragostei. O demonstrează, printre altele, capacitatea sporită a Basiei de a învinge vitregia greutăţilor călătoriei spre omul iubit, după ce scăpase din mâinile răpitorului. Sfârşită de oboseală, pătrunsă de ger şi descurajată de nepăsarea singurătăţilor prin care trecea, e gata să renunţe la tot şi să moară. O salvează numai gândul la suferinţa nemeritată pe care i-o va pricinui celui drag.

Dar *Pan Wołodyjowski* nu este un roman psihologic *par excellence,* în care Sienkiewicz să-şi fi propus o disecţie migăloasă a sentimentului iubirii; deşi participă substanţial la alcătuirea intrigii, dragostea este înfăţişată mai mult la nivelul observaţiei, în implicaţiile existente în raporturile cu cei din jur. Dimpotrivă, avem de-a face cu o carte care se apropie mult de ceea ce se înţelege de obicei prin formula romanului de capă şi spadă. Cu deosebirea că valenţele realiste sunt mai pronunţate aici, iar episoadele se consumă într-o realitatea mai aspră, în care prefacerile Evului Mediu pătrund cu anume întârziere şi întru câtva modificate în comparaţie cu apusul Europei. În cele mai multe secvenţe, acţiunea nu zăboveşte pe la curţile regelui sau ale aristocraţilor, deşi nici acestea nu lipsesc, ci se petrece în ţinuturi cu o geologie şi vegetaţie sălbatică, în care întâmplările năprasnice sunt la ordinea zilei. Evident, sunt şi aici domniţe serafice, cu suflet de mimoză, care-şi picură cu destulă dărnicie boabele lacrimilor, înduioşând lesne inimile simţitoare ale cavalerilor, dar în momentele de cumpănă împărtăşesc cu dârzenie dificultăţile unei vieţi dure, prea adesea în stare să răpună fiinţa omenească.

Situaţia personajelor în asemenea ambianţă nu este întâmplătoare. Mediul, abundând în primejdii, formează

cu timpul caractere bărbăteşti capabile să facă faţă vicisitudinile vieţii. Se ştie că Sienkiewicz a avut cultul omului puternic. Cu unele rădăcini posibile în westman-ii americani sau, probabil, şi în supraomul lui Nietzsche, rădăcini care se puteau grefa pe înclinaţia spre eroicul gesticular de factură romantică, îşi află întruchipări pe o direcţie sau alta în aproape toate romanele istorice. Vânosul Longinus Podbipięta din prima parte a trilogiei, Roch Kowalski din *Potopul,* tânărul Nowowiejski din *Pan Wołodyjowski* sau mătăhălosul Ursus din *Quo vadis* reprezintă apologii ale forţei musculare; cu toţii făptuiesc isprăvi ieşite din comun, care-i ridică mult deasupra semenilor. Caracterele acestea, care ating proporţii urieşeşti, vizând neverosimilul, pe direcţia tipului pe care îl exprimă, au o structură simplă, care se apropie de liniaritatea clasicistă. Dezvoltate îndeosebi pe linia puterii fizice, se împlinesc prin exemplare care se remarcă pe alte laturi; Jan Skrzetuski din *Prin foc şi sabie,* de pildă, este inflexibil sub raportul moral; pirpiriul Michał Wołodyjowski realizează perfecţiunea în mânuirea sabiei, precum Muszalski în tragerea cu arcul ori Zagłoba în isteţime.

Viaţa agitată pe care o duc în vâltoarea pericolelor de tot felul, mai totdeauna scurtată prematur de urgiile vremii, se răsfrânge într-o emoţionalitate corespunzătoare. În virtutea unor legi compensatorii care acţionează la treapta instinctului, trăirile sunt mai intense. Patimile răbufnesc cu violenţa exploziei şi mistuie ca vâlvătaia, lăsând în urmă vaier şi moarte. Iubirile sunt şi ele vulcanice şi se sfârşesc odată cu dispariţia personajului, Nowowiejski, spre exemplu, sau se împlinesc într-o fericire supremă, durabilă, ca în cazul cuplurilor Wołodyjowski - Basia şi Ketling -

Krzysia. Chiar dacă atunci când nu sunt reciproce, suferinţa adâncă este ogoită relativ repede de autor conform dictonului: cui pe cui se scoate. Prin astfel de încercări sentimentale trec Ketling, Nowowiejski şi mai ales Wołodyjowski. Este parcă o anume grabă a eroilor de a împlini rânduielile firii prin matrimoniu, de a trăi mai repede, grabă care îi hotărăşte, atâta vreme cât îşi păstrează judecata întreagă, să-şi îndrepte dorurile inimii spre alte limanuri.

Fabulaţia înăuntrul căreia acţionează asemenea personaje trebuie să fie concepută şi ea pe dimensiuni monumentale care să pună în lumină trăsăturile de proporţii legendare ale eroilor. Era de aşteptat, prin urmare, ca să conţină înfruntări de forţe uriaşe, a căror rezolvare în favoarea unuia dintre termenii opoziţiei să necesite sforţări neobişnuite, afirmând fără dubii superioritatea pe toate planurile a învingătorului. Într-adevăr, Sienkiewicz s-a străduit şi în *Pan Wołodyjowski,* ca şi în celelalte romane de factură apropiată, să lege între ele episoade care să închege conflicte puternice, angajând mulţimi mari de potrivnici. Mai mult, ca de atâtea alte ori, autorul a recurs şi aici la serviciile pe care i le ofereau în registrul compoziţional evenimentele istorice. Căci şi în *Pan Wołodyjowski,* ca şi în celelalte romane inspirate din trecutul Poloniei, a folosit drept nucleu al întregii ţesături factologice un fapt istoric spre care se aleargă şi pe care îl pregătesc toate componentele subiectului. Dacă în *Prin foc şi sabie,* acest punct culminant al acţiunii era asedierea Zbarażului de către Chmielnicki aliat cu urdiile tătare, iar în *Potopul* - rezistenţa eroică de la Jasna Góra atacată de suedezi, în ultima parte a tripticului maniera este similară: lupta care se dă între apărătorii cetăţii

Kamieniec din Podolia şi năvălitorii turci. Scriitorul altoieşte, aşadar, şi aici soarta personajelor pe ample fapte din istorie. Nu încape îndoială că asemenea tehnică a compoziţiei a mărit posibilităţile de ilustrare caracterologică, dar nu e mai puţin adevărat că a avut şi multe repercusiuni nefavorabile. Individualităţile umane sunt deseori apăsate de istorie care, hotărându-le evoluţia, le micşorează independenţa de acţiune.

Fabula romanului, avându-l în centru pe Wołodyjowski, poate fi segmentată din motive analitice în două despărţituri. În cea dintâi, omnipotentul şi omniprezentul Zagłoba rezolvă cu isteţimea-i proverbială problemele sentimentale ale micului ofiţer, căsătorindu-l cu Basia. Sfârşitul acesta fericit pune capăt unor situaţii ce evoluau către un deznodământ dramatic. Şiretlicurile întrebuinţate de Zagłoba pentru a-l scoate pe Wołodyjowski din mănăstirea în care se hotărâse să-şi petreacă viaţa după moartea primei logodnice, dezamăgirea provocată de a doua, resemnarea micului viteaz care se credea sortit să rămână celibatar, şi dragostea reciprocă dintre el şi Basia, toate condimentate de hazul zaglobian, sunt descrise lejer şi captează atenţia. În această primă parte, autorul zăboveşte mult, vădind parcă unele semne de oboseală, asupra unor planuri, e adevărat, necesare în economia romanului, dar care rămân totuşi pregătitoare în ansamblul cărţii. De aceea, acţiunea pare că se urneşte cu anume greutate spre făgaşul principal care va defini esenţele tipologice ale eroilor.

A doua secţiunea începe prin câteva întâmplări petrecute în ţinuturile de sud-est ale Republicii, unde Wołodyjowski fusese trimis de hatmanul Sobieski să comande garnizoana de la Chreptiów. Dintre episoadele

care se derulează aici, o valoare artistică demnă de luat în atenţie o au cele aparţinând intrigii pur romaneşti, celelalte, fie şi bătălia cu Azba-bei, neizbutind să impună decât parţial însuşirile personajelor. Victoria asupra lui Azba nu e deloc concludentă, deoarece în ultimă instanţă, acesta nu este decât căpetenia unei cete de jefuitori care, împresuraţi din toate părţile, sunt învinşi, fireşte, prea uşor de nişte oşteni de meserie. Mai utile din acest punct de vedere sunt luptele de la Kamieniec, care se încheie cu moartea eroului principal. Iată dar că din războiul cu musulmanii se descrie, la drept vorbind, doar cucerirea în 1672 a cetăţii Kamieniec, abia în epilog relatându-se victoria de la Hotin a lui Jan Sobieski, pe atunci hatman, asupra lui Hussein-Paşa. Procedeul unui final mobilizator îl mai folosise Sienkiewicz şi în alte romane.

Expoziţia fabulaţiei este în general cursivă, pe alocuri însă, la punctele de contact, legăturile cauzale se subţiază. Moartea lui Wołodyjowski şi a lui Ketling printre dărâmăturile castelului vechi nu convinge pe nimeni de utilitatea ei, chiar dacă în fapt corespunde adevărului istoric. Critica violentă care a întâmpinat apariţia romanului *Prin foc şi sabie* din cauza desfăşurării trunchiate a evenimentelor reale l-a hotărât, probabil, pe autor să sfârşească în acest chip viaţa personajului, fără a-l fundamenta suficient artisticeşte. Respectarea unui legământ rostit mai mult pentru a îmbărbăta pe ceilalţi luptători, legământ care lipsea Republica de cea mai preţioasă sabie într-o clipă grea, pare mai degrabă un act de bravură gratuită, la care cititorul nu se aştepta.

Temperamentul scriitoricesc cu aplecare spre colosalul dinamic şi deprinderile de meşteşug se

manifestă cu dezinvoltură şi în formula stilistică potrivită cu asprimea cadrului, cu personajele gândite uriaş şi cu tiparele mari ale acţiunii. Vorbirea eroilor abundă în semne de exclamaţie care atestă stări emoţionale de intensitate maximă; de cele mai multe ori nu vorbesc, ci strigă, formulând comunicarea lapidar, la modul mai degrabă exploziv. Spre această impresie îndeamnă şi mulţimea adjectivelor şi adverbelor folosite la gradele comparative de superioritate; expresii ca: grozav, înspăimântător, înfricoşător, peste măsură, prea frumos, fără margini, uriaş etc., se întâlnesc la tot pasul, susţinând şi o anume tonalitate de extraordinar, de supranatural, într-un cuvânt, de basm - cum s-a mai remarcat. De asemenea, în *Pan Wołodyjowski* mai mult decât în celelalte părţi ale trilogiei, romancierul proiectează elementele comparaţiilor cu valoare metaforică pe planuri vaste, care deschid orizonturi nelimitate generalizării, învederând, alături de concepţia forţei fizice care stă la baza alcătuirii personajelor, similitudini sau apropieri posibile cu epopeile homerice. Comparaţiile de acest fel ori repetiţiile, unele cu fertile sensuri figurative, sunt mai frecvente în alineatele care înfăţişează încleştări înverşunate în iureşul bătăliilor şi slujesc autorului pentru a potenţa, împlinindu-le semnificaţiile şi pe alte planuri semantice, isprăvile nu o dată de-a dreptul miraculoase.

Dintre procedeele de expunere, cel mai puţin întrebuinţat este, nu încape îndoială, descrierea. Elementele decorative sunt creionate cu destulă zgârcenie, în linii puţine, dar de regulă viguroase, sugestive, doar atâta cât e nevoie pentru constituirea ambianţei. În această ultimă parte a trilogiei istorice,

scriitorul nu se complace în tablouri mai amănunţite nici măcar în capitolele care marchează schimbarea locului în care se desfăşoară întâmplările, capitole mai accentuat expozitive prin forţa lucrurilor. În schimb, dialogul şi naraţiunea îşi dispută cu şanse relativ egale întâietatea. Multitudinea şi dramatismul faptelor solicită din plin posibilităţile relatării concentrate, fără întârzieri lăturalnice, într-o expresie lingvistică adecvată epicului strâns, alert. Până şi inserţiile autobiografice ale unora dintre tovarăşii lui Wołodyjowski de la Chreptiów, deşi în realitate se abat de la firul central al subiectului, reţin interesul prin neprevăzutul peripeţiilor şi densitatea povestirii la obiect. Tot atât de frecvent este şi dialogul alcătuit totdeauna din replici scurte, placate pe o încărcătură semantică bogată, care conferă stilului sprinteneală, menţinând ritmica accelerată a epicului. Excepţii care întăresc această regulă sunt unele dintre intervenţiile isteţului Zagłoba, ale cărui replici au în roman cele mai bogate sensuri şi rosturi. Pe lângă scopul de a relata, de a comunica ceva sau pur şi simplu de a susţine conversaţia, aserţiunile zagłobiene, dese şi nu o dată destul de dezvoltate, pigmentează expunerea cu acel umor, e adevărat, de multe ori gratuit, dar cel puţin în aceeaşi măsură şfichiuitor, ca un sfârc de bici, alteori. Este personajul care monopolizează intenţional toate sursele comicului, de la calamburul de limbaj şi situaţii la cel de moravuri, îndulcind întru câtva asprimile câteodată şocante ale conţinutului.

Dominarea naraţiunii şi a dialogului face ca expunerea să aibă mult din povestirea orală. Scriitorul nu caută niciodată exprimarea împodobită, livrescă; dimpotrivă, curgerea lexicală e lejeră, îngemănând firesc folosirea neologismelor cu o uşoară tentă

anarhică. Neexagerând cu premeditare într-o direcţie sau alta, naraţiunea nu se poticneşte în stridenţe de limbă, care ar ştirbi acel farmec devenit proverbial al romanelor lui Sienkiewicz.

Apreciind proza sienkiewiczană, unii dintre exegeţi au opinat că romancierul nu este un psiholog decât la treapta observaţiei; ceea ce percepe cu ajutorul simţurilor şi ceea ce îşi poate imagina prin capacităţile de reprezentare ale intelectului, descrie cu destulă îndemânare, dar intuiţia lui nu pătrunde în acele delicate zone ale emotivităţii umane, nu realizează acele introspecţii profunde pentru a îndepărta obscuritatea care stăruie asupra impulsurilor afective - factori de atâtea ori esenţiali prin participarea lor nemijlocită la geneza hotărârilor oamenilor. Evident, asemenea impresie nu este formulată numai în funcţie de operele istorice, în cadrul cărora înfăptuirea acestui deziderat este mult îngreunată de posibilităţile restrânse ale genului, ci şi de încercările „psihologice” din *Fără ideal* şi *Familia Polaniecki*[1].

Şi pe bună dreptate, căci literatura lui Sienkiewicz nu este o literatură intenţional intelectualizată, de largi cuprinderi filozofice, grea de universalitate. Din contră, considerată sub acest raport, aria de probleme şi profunditatea lor sunt destul de limitate, ceea ce - se crede adesea - ar lipsi opera scriitorului de acele armături ideatice care asigură ţinuta valorică superioară. Fără îndoială, pledoarii pro şi împotriva susţinerilor de acest fel se pot clădi multe, nu puţine cu aparenţă de neclintit, argumentele rămân însă, socotim, de fiecare dată chestionabile, atâta vreme cât paradoxul

1 I. Matuszewski, H. Sienkiewicz, Familia Polaniecki, „Przeglad Tygodniowy” („Revista săptămânală”), 1895, nr. 19 şi 20.

se realizează prin succesul într-adevăr grandios în rândul cititorilor de pretutindeni. Chiar dacă valoarea artistică nu se află printre obiectivele principale ale sociologiei literare, cercetările disciplinei confirmă şi completează pe anume planuri explicitările estetice ale acestuia. Dacă în Polonia audienţa largă, de care se bucură Sienkiewicz în general şi trilogia istorică îndeosebi, s-ar putea susţine şi pe temeiurile patriotice, în străinătate aceste suporturi pierd mult din atracţie, din ele rămânând doar acel pilduitor avânt spre libertate care înaripează sufletele. Astfel că motivele răspândirii se statornicesc hotărât aproape în exclusivitate în planurile estetice, pledând convingător pentru talentul marelui prozator polonez.

Deşi elementele constitutive: personaje, episoade, cadru, structură etc., nu reprezintă simboluri - mai mult sau mai puţin ceţoase - care să sugereze adevărul absolut al nu ştiu căror abstracţiuni universale, creaţiile lui H. Sienkiewicz, îşi au şi ele, indiscutabil, înţelesurile lor mai generale cu izvoare şi aplicabilitate în realitatea imediată a poporului său; rod al unei experienţe istorice, concretizează învăţăminte active, exaltând dragostea de ţară, spiritul justiţiar, fermitatea sentimentelor etc. Aceste valori de conţinut se rotunjesc prin cultul eroilor monumentali, puternici, cult convertit pe direcţia încrederii în forţa biologică a poporului polonez în stare să depăşească momentele de restrişte şi să renască într-o aură strălucitoare prin jertfele acţiunii necurmate. Intensitatea stărilor sufleteşti şi măreţia faptelor de arme, localizate mai totdeauna în vremuri imemorabile şi locuri exotice prin depărtarea în timp şi spaţiu, împlinesc de fiecare dată semnificaţii patriotice, scumpe tuturor oamenilor în lupta pentru independenţa

naţională.

Farmecul sienkiewiczan se întemeiază într-o măsură însemnată şi pe virtuozităţile de meşteşug scriitoricesc *stricto sensu*. Simplitatea firească a personajelor angrenate în acţiuni necomplicate, omenescul lor nesilit şi alerta epicului alcătuit din întâmplări dramatice cu scurgeri repezi şi neprevăzute, vizând aventura *sui generis* - câţi scriitori mânuiesc penelul cu măiestria lui Sienkiewicz în descrierea scenelor de luptă? - oferă o lectură captivantă şi odihnitoare, a cărei recepţie este uşurată mult de limbajul echilibrat, cu purităţi clasice pe alocuri, dar şi cu pronunţate veleităţi de oralitate.

Stan Velea

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

H. Sienkiewicz ocupă primul loc printre scriitori polonezi clasici şi contemporani în ceea ce priveşte transpunerile în alte limbi[1]. Cele mai multe creaţii, adesea şi cele mai izbutite - romane sau nuvele - au fost traduse în străinătate încă din timpul vieţii autorului. Numărul tălmăcirilor a crescut simţitor mai ales după ce Sienkiewicz a fost distins cu Premiul Nobel în 1905 pentru capodopera *Quo vadis.* Nu e de mirare, de aceea, că traduceri din nuvelele şi romanele lui Sienkiewicz au apărut şi în româneşte de timpuriu. Evocarea Romei antice din vremea lui Nero, *Quo vadis,* spre exemplu, a fost pusă la îndemâna cititorului român încă din 1900-1901, aşadar cu câţiva ani înainte de încununarea ei cu premiul Academiei suedeze[2]. Anul 1905 a sporit, fireşte, şi la noi interesul pentru opera scriitorului polonez; unele din traducerile existente au fost reeditate, cele mai multe iniţiindu-se însă abia după această dată. În prezent, bibliografia tălmăcirilor româneşti din creaţia

---

1 Cf. M. Rusinek, *Literatura polonă în lume (Literatura polska w świecie)*, „Życie Literackie” *(„Viaţa literară”)*, Cracovia, nr. 1066, 1972, p. 5; numărul traducerilor din Sienkiewicz se ridică la 475.

2 H. Sienkiewicz, *Quo vadis*. Roman din timpurile lui Nero. Trad. din limba franceză, vol. I-II, Bucureşti, 1900-1901.

lui H. Sienkiewicz cuprinde peste 90 de poziţii, la care se adaugă 4 prelucrări mai puţin demne de atenţie. Fără îndoială, autorul trilogiei istorice: *Prin foc şi sabie, Potopul* şi *Pan Wołodyjowski* a fost şi este cel mai citit scriitor polonez la noi.

A treia parte a trilogiei istorice, *Pan Wołodyjowski,* a fost transpusă pentru prima dată în limba română de Al. Iacobescu în anul 1942[1]; ulterior, această versiune a fost reeditată în 1945 fără nici o schimbare[2]. Originalul după care s-a făcut traducerea nu este prea greu de stabilit. Titlul contras: *Pan Wołodyjowski,* împărţirea romanului în 3 cărţi, cuprinzând 19, 13 şi 20 de capitole plus epilogul, absenţa introducerii autorului, rezumarea telegrafică a unora dintre capitole, erorile de traducere *stricto sensu* şi de transcriere a numelor proprii de persoane (Anetta, Andrei Kmita, Boguslas, Melekowicz ş.a., în loc de Anusia Andrzej Kmicic, Bogusław, Mellechowicz) sau geografice (Sreptiow, Bolgrad ş.a., în loc de Chreptiów, Bialogród), ne îndreptăţesc să credem că Al. Iacobescu n-a folosit originalul polonez, ci versiunea franceză publicată în 1902 la Paris; neajunsurile textului francez sunt transportate cu fidelitate în cel românesc, fapt care indică fără putinţă de tăgadă sursa lor şi necunoaşterea originalului polonez. Iată de ce acum, când primele două părţi ale trilogiei, *Prin foc şi sabie* şi *Potopul,* au apărut în traduceri noi, este necesară republicarea ultimului volum, Pan *Wołodyjowski.*

---

1 H. Sienkiewicz, *Pan Wołodyjowski*. Roman. Trad. de Al. Iacobescu, Bucureşti, 1945, 350 p.

2 H. Sienkiewicz, *Messire Wołodyjowski*. Roman héroïque. Trad. du comte A. Wodziński et B. Kozakiewicz, Paris, 1902, 420 p.

Ca şi în cazul primei părţi, *Prin foc şi sabie,* şi de astă dată am avut de învins câteva dificultăţi de traducere, în principiu cam aceleaşi, a căror rezolvare rămâne mai departe o problemă deschisă, depinzând în ultimă instanţă de subiectivitatea traducătorului. Fiind vorba de un element component al unui triptic, se înţelege că soluţiile la care am apelat în fiecare caz în parte sunt similare cu cele folosite în prima parte, lucru explicabil prin dorinţa de a realiza unitatea stilistică şi continuitatea fără poticniri lexicale a fabulaţiei.

Prin urmare, şi în Pan *Wołodyjowski* am păstrat terminologia militară veche de origine slavă şi cu valori arhaice adecvate vremii în care se petrece acţiunea. Aceasta a impus, desigur, o anume tentă stilistică, pe care am încercat s-o respectăm şi în context prin folosirea unui limbaj potrivit, străduindu-ne să ţinem cumpăna dreaptă între arhaisme şi neologisme; amândouă extremele ar fi dus la diformităţi lexicale supărătoare pentru sensibilitatea şi gustul cititorului contemporan. Am intenţionat, aşadar, să împletim cât mai armonios cele două aspecte, aşa cum se îmbină şi în original, unde formaţii sintactice şi lexicale din vechea polonă vieţuiesc în bună pace cu neologismele, alcătuind un stil expresiv, cu bogate seve semantice, care, oricât ar părea de paradoxal, impresionează plăcut prin prospeţime şi precizia de-a dreptul clasică. Şi, cu toate acestea, traducerea are pronunţate valenţe de oralitate, acesta fiind, ni se pare, unul din izvoarele farmecului sienkiewiczan. Ne-am ferit, în consecinţă, de vocabule livreşti, căutate, care ar fi primejduit tonalitatea uşoară, sprintenă a povestirii, împotmolind-o în preţiozităţi sterile, străine originalului, tot aşa cum ne-am ferit tot timpul de mimarea sfătoşeniei sadoveniene cu totul

nepotrivită cu alerta naraţiunii lui Sienkiewicz, sau de localizarea dialectuală. Evident, cât am realizat din aceste intenţii lăudabile vor hotărî specialiştii şi cititorii.

Dacă pentru redarea gradelor şi unităţilor militare am folosit aproape întotdeauna cuvintele vechi româneşti de origine slavă - excepţie face doar *general* tradus prin forma populară ghinărar - respectând acest consemn chiar atunci când autorul a folosit expresii mai noi, ca *ofiţer* sau *regiment,* în cazul titlurilor nobiliare, e adevărat nu de prea multe ori, de la această regulă generală au fost necesare unele abateri întemeiate pe realităţile istorice din epoca respectivă. Astfel, vocabula de sorginte franceză *prinţ* apare în paralel cu cea veche, *cneaz,* amândouă formele semnificând aceeaşi treaptă în ierarhia nobiliară. Şi aici, ca şi în *Prin foc şi sabie,* episoadele se derulează în părţile de răsărit ale Republicii, unde, în această perioadă, folosirea formei vechi, cneaz, era încă destul de puternică, deşi pătrunsese şi forma nouă prin şleahticii stabiliţi aici. Se înţelege, am respectat şi noi această dualitate lingvistică. De altminteri, de fiecare dată când am presupus că formele arhaice implică greutăţi de înţelegere, am dat echivalentele actuale la subsolul pagini.

Unele explicaţii comportă şi cuvântul polonez *pan,* cu derivatele *panna* şi *pani,* care marchează în fapt originea nobiliară, marcând deci titlul de nobil (şleahtic). Cel mai adesea l-am tradus prin mai vechiul *jupân,* respectiv *jupâniţă* şi *jupânească,* şi prin *boier* în împrejurările când vorbesc ţăranii sau cazacii neştiutori de carte. Omis de multe ori în traducere, a fost păstrat în forma originală doar atunci când tălmăcitorul l-a receptat ca o expresie a unui respect evident, real sau

simulat, pentru treapta socială şi însuşirile ieşite din comun ale celui la care se referea. Este motivul pentru care titlul romanului a rămas neschimbat şi în româneşte, *Pan Wołodyjowski,* deşi nu o dată l-am înlocuit în text cu *jupân.* De altfel, în unele titluri de opere, *Pan Tadeusz* sau *Pan Wołodyjowski,* vocabula respectivă a început să fie simţită aproape ca parte integrată a numelui, devenind, de aceea, intraductibilă.

Cele mai mari dificultăţi le întâmpină lectorul român în citirea numelor proprii poloneze. Iată de ce, în traducerile efectuate cu mulţi ani în urmă nu s-a respectat aproape niciodată principiul redării grafiei originale, principiu care opera mulţumitor în cazul altor limbi. Adeseori, numele erau pur şi simplu de nerecunoscut; stâlcite sau românizate, frustrau textul de savoarea exoticului sugerat şi prin sonoritatea numelor proprii. În tălmăcirea de faţă, toate numele de persoane sau geografice îşi păstrează grafia din original. Excepţie de la această regulă fac doar foarte puţine denumiri de oraşe poloneze, care au intrat de mult în conştiinţa cititorilor de la noi în scrierea fonetică românească: *Varşovia, Cracovia,* de pildă în loc de *Warszawa, Krakow,* şi câteva localităţi de pe teritoriul moldav: *Cotul morii, Tecuci, Fălciu, Hotin, Dărăbani* ş.a., în loc de *Kotimore, Tekicz, Falezi, Hocim, Tarabanów.*

Pentru uşurarea pronunţiei numelor cu grafie poloneză dăm câteva indicaţii de citire: ą = o^{n} (o nazal); ę = e^{n} (e nazal); c = ţ; j = I (i scurt); ł = u; cz, ci, ć = č (ci); rz, zi, ż = j, ó = u; sz, si, ś = ş (si).

Stan Velea

TABEL CRONOLOGIC

1846: La 5 mai, se naşte Henryk Sienkiewicz, într-o localitate din Podlasie, Wola Okrzejska, în Polonia.

1855: Părinţii scriitorului se mută la Weźyczyn, un sat din Mazowsze.

1858: Henryk Sienkiewicz este înscris la un liceu real din Varşovia, pe care-l va termina cu mare greutate din pricina lipsurilor băneşti.

1861: Familia Sienkiewicz îşi vinde pământul şi se mută la Varşovia.

1866: H. Sienkiewicz se înscrie la Universitatea din Varşovia, unde iniţial, la insistenţa părinţilor, studiază dreptul şi medicina.

1867: Studentul Sienkiewicz se transferă la secţia de ştiinţe umanistice.

1869: Sienkiewicz începe să publice recenzii, cronici şi foiletoane, în periodicele vremii, cu pseudonimul Litwos, în care se vădeşte adeptul ideologiei pozitiviste.

1872: Apare primul roman al lui Sienkiewicz, *În zadar,* în periodicul „Wieniec”, o încercare juvenilă de a descrie mediul studenţesc.

1876: Sienkiewicz pleacă în America de Nord, cu un grup de prieteni; călătoria îi va inspira volumul *Scrisori din călătoria în America* şi numeroase nuvele. Aici, se va contura ruptura de pozitivism.

1877: Publică nuvela *Schiţe în cărbune* - un tablou critic impresionant al satului de după împroprietărire.

1879: Se întoarce la Varşovia, după o zăbovire de doi ani prin Franţa, Italia şi Galiţia.

1882-1883: Sienkiewicz redactează periodicul *Słowo,* al cărui program era centrat pe aspiraţiile burgheziei orăşeneşti.

1884: Tipăreşte *Prin foc* şi *sabie,* partea întâi din trilogia istorică, gândită cu scopul expres de „îmbărbătare a inimilor".

1886: Apare a doua parte a trilogiei: *Potopul.*

1887-1888: H. Sienkiewicz publică ultima parte a trilogiei: *Pan Wołodyjowski.*

1889: Din cele 15.000 de ruble, dăruite de un necunoscut după terminarea trilogiei istorice, Sienkiewicz instituie o bursă pentru creatorii bolnavi de ftizie.

1891: Sienkiewicz scrie romanul *Fără ideal,* în care critică aristocraţia pentru absenţa unor idealuri ferme.

1892: Apar *Scrisorile din Africa,* sugerate de o călătorie pe continentul negru.

1896: *Quo vadis* - operă inspirată de persecuţiile creştinilor în timpul împăratului Nero, pentru care i se conferă lui Sienkiewicz, în 1905, premiul Nobel.

1900: Apare *Cavalerii teutoni* - evocare a împrejurărilor care au premers şi au pregătit bătălia de la Grünwald dintre polonezi, aliaţi cu lituanienii, şi cavalerii Ordinului teuton.

1910: În romanul *Convulsii,* Sienkiewicz întreprinde critica forţelor şi obiectivelor sociale ale revoluţiei din 1905-1907.

1911: Apare romanul *Prin pustiu şi junglă*.

1914: Publică o parte din romanul, neterminat, *Legiunile,* pe care intenţiona să-l dedice legiunilor poloneze conduse de Dąbrowski.

1916: La 15 noiembrie, moare, la Vevey, în Elveţia, Henryk Sienkiewicz. A fost adus în ţară abia în 1924 şi înmormântat cu fast şi preţuire la catedrala Sf. Ioan din Varşovia.

INTRODUCERE

Unirea lui Andrzej Kmicic cu jupâniţa Aleksandra Billewicz avu loc la sfârşitul războiului cu ungurii. Tot atunci trebuia să se lege prin căsătorie cu jupâniţa Anna Borzobohata un cavaler la fel de vestit şi cu merite tot atât de mari în slujba Republicii - Jerzy Michał Wołodyjowski, *polcovnicul*[1] steagului din Lauda.

Se iviră însă pricini însemnate, care împiedicară şi tărăgănară încheierea acestui legământ. Jupâniţa Borzobohata crescuse sub oblăduirea prinţesei Gryzelda Wiśniowiecka, fără îngăduinţa căreia nu voia în ruptul capului să facă nunta, aşa că Michał fu nevoit s-o lase pe jupâniţă la Wodokty, din cauza vremurilor neliniştite, iar el se repezi la Zamość să capete învoirea şi binecuvântarea prinţesei.

Dar n-avu noroc nici de astă dată, fiindcă la Zamość n-o mai găsi pe prinţesa care plecase tocmai la curtea împăratului de la Viena pentru educaţia feciorului.

1 Colonel.

Cavalerul nu se descurajă şi purcese în urma ei şi la Viena, cu tonte că drumul îi lua o groază de timp. Aici, ducându-şi la bun sfârşit treburile, porni înapoi cu nădejdea fericirii în suflet.

La întoarcere însă găsi vremurile tulburi; oştenii grăbeau spre locurile de adunare, în Ucraina bântuia răzvrătirea - pârjolul nu se potolise la fruntariile răsăritene. Se strângeau oştiri noi care se apere cât de cât hotarul.

Aşa că, înainte de a ajunge la Varşovia, Michał află scrisorile de chemare trimise pe numele său din partea voievodului rutean. Socotind, prin urmare, că ţara se cuvine să stea întotdeauna înaintea treburilor proprii, renunţă la gândul nunţii apropiate şi porni spre Ucraina. Luptă câţiva ani prin acele părţi, trăind mereu în iureşul focului şi trudă nespusă, abia găsind o clipă potrivită pentru a scrie din când în când jupâniţei pline de dor.

Apoi fu trimis sol la Crîm, după care se iscă războiul civil, aducător de mari nenorociri, cu pan Lubomirski[1], în timpul căruia luptă de partea regelui, împotriva acelui nemernic şi trădător; apoi plecă iarăşi cu Sobieski[2] în Ucraina.

Slava numelui său crescu atât de mult, încât ajunse să fie socotit pretutindeni drept cel mai de seamă oştean al Republicii, dar anii aceştia însemnară pentru el suferinţă, dor şi griji necontenite.

---

1 Jerzy Sebastian Lubomirski (1616-1667) — mare mareşal al coroanei din 1650; hatman de câmp al coroanei din 1657. S-a distins în luptele cu năvălitorii suedezi (1655-1669). Potrivnic politicii Mariei Ludovica, este condamnat de seim şi începe războiul civil, învingând armata regelui la Matury (1666).

2 Ian al III-lea Sobieski (1629-1696) — rege al Poloniei din 1674. înainte mare mareşal al coroanei din 1665, hatman de câmp al coroanei din 1666

Până când veni, în sfârşit, anul 1668, în care, trimis să se odihnească din ordinul castelanului, plecă la Wodokty, pe la începutul verii, îşi luă aleasa inimii şi se îndreptă spre Cracovia.

Pentru că prinţesa Gryzelda, care se întorsese din ţinuturile crăieşti, îl ruga să facă nunta acolo, ea însăşi oferindu-se să-i fie jupâniţei naşă.

Kmicic şi tânăra-i soţie rămaseră la Wodokty; cum nu se aşteptau prea curând la veşti de la Wołodyjowski, erau prinşi cu totul de noul oaspete care făgăduise să vină la Wodokty. Providenţa nu-i ajutase până acum să aibă copii, dar aşteptarea lor avea să ia sfârşit prin împlinirea acestei dorinţe.

Era un an neobişnuit de bogat. Grâiele dăduseră atâta rod, că nu mai încăpeau pe arii, şi toată ţara, cât era de largă şi de lungă, se acoperise de stoguri. Prin împrejurimi, pe întinderile pustiite de războaie, lăstărişul crescuse într-o singură noapte atât de mult, cum n-ar fi izbutit altădată să crească nici în doi ani. Era atâta bogăţie de vânat şi ciuperci prin păduri, atâta peşte prin ape, de parcă rodnicia pământului se împărtăşise cu dărnicie tuturor celor care vieţuiau pe el.

Prietenii lui Wołodyjowski vedeau în asta semne bune şi pentru căsătoria lor, dar iată că soarta hotărâse altfel.

CAPITOLUL I

ÎNTR-O PREAFRUMOASĂ ZI DE TOAMNĂ, jupân Andrzej Kmicic stătea sub acoperişul umbros al foişorului şi, sorbindu-şi miedul de după-amiază, privea prin îngrăditura năpădită de hamei sălbatic la soţia care se

preumbla prin faţa foişorului pe poteca largă, bine măturată.

Era o femeie arătoasă, peste măsură, cu părul bălai şi chip luminos, aproape îngeresc.

Acum păşea rar şi cu grijă, aflându-se într-o stare de plinătate blagoslovită. Jupân Andrzej Kmicic se uita la ea grozav de înduioşat. Oriîncotro se îndrepta, privirea lui se întorcea după ea cu dragostea cu care un câine îşi urmăreşte cu ochii stăpânul. Din când în când zâmbea mulţumit foarte de vederea ei şi îşi răsucea mustaţa în sus.

Şi atunci, pe faţă i se întipărea o expresie de voioasă uşurătate. Se vede că oşteanul avea o fire poznaşă şi înainte de căsătorie trebuie să fi făcut nu puţine şotii.

Liniştea grădinii era întreruptă doar de bufniturile fructelor zemoase care cădeau din pomi şi de bâzâitul insectelor. Vremea bună se aşezase de minune. Era pe la începutul lui septembrie. Soarele nu mai dogorea ca înainte, dar razele aurii erau încă destul de bogate. În lumina lor, merele roşii luceau atât de dese printre frunzele cenuşii, încât copacii abia se mai vedeau. Ramurile pomilor se încovoiau sub greutatea fructelor acoperite cu o pojghiţă de ceară cărunţie. Primele pânze de păianjen, vestitoare ale toamnei, agăţate prin copaci, se legănau la adierile uşoare, atât de uşoare că nu se auzea nici măcar foşnetul frunzelor.

Poate că şi seninătatea aceasta a firii îl umplea de voie bună pe jupân Kmicic, fiindcă obrazul i se lumina tot mai mult. În cele din urmă, sorbi din mied şi îşi chemă soţia:

— Oleńka, ia vino încoace! Am să-ţi spun ceva.

— Numai să nu fie ceva ce nu prea-mi place mie să

ascult.

— Pe viul Dumnezeu, nu! Apropie urechea!

Apunând acestea, o cuprinse de mijloc, îşi apropie mustaţa de părul cânepiu şi-i şopti:

— Dacă are să fie băiat, hai să-i punem numele Michał.

Oleńka îşi întoarse faţa împurpurată de la el şi-i şopti la rândul ei:

— Păi nu mi-ai făgăduit că n-ai să te împotriveşti să-l cheme Herakliusz?

— Vezi tu, pentru Wołodyjowski...

— Nu e mai însemnată oare amintirea bunicului?

— Şi a binefăcătorului meu... Hm! Aşa e... Dar al doilea nume să fie Michał! Altminteri nu poate fi!

Oleńka se ridică şi încercă să scape din braţele lui Kmicic, dar acesta o strânse şi mai tare la piept şi începu să-i sărute gura, repetând de mai multe ori:

— Draga mea dragă, averea mea, viaţa mea!

Vorbirea le fu întreruptă de copilul din casă, care se ivi la capătul potecii şi se îndreptă în grabă spre foişor.

— Ce vrei? întrebă Kmicic, dându-i drumul Oleńkăi.

— A venit jupân Charłamp şi aşteaptă în casă - răspunse slujitorul.

— Aha, iată-l şi pe el! strigă Kmicic la vederea bărbatului care se apropia. Pentru Dumnezeu, cum i-au mai albit mustăţile! Fii bine-venit, prietene drag, vechi tovarăş de arme!

Spunând acestea, ieşi repede şi alergă, cu braţele desfăcute, în întâmpinarea lui jupân Charłamp.

Dar jupân Charłamp făcu mai întâi o plecăciune adâncă înaintea Oleńkăi, pe care o văzuse nu o dată, mai de mult, la curtea din Kiejdany la prinţul de Wilno, apoi îi duse mâna spre mustăţile-i uriaşe şi abia după aceea,

aruncându-se în braţele lui Kmicic, izbucni în suspine pe umărul acestuia.

— Doamne, Dumnezeule, ce ai, Domnia Ta? strigă uluit stăpânul casei.

— Unora cel de sus le sporeşte fericirea - răspunse jupân Charłamp - iar pe alţii îi lasă în părăsire. Pricina tristeţii mele o pot spune numai Domniei Tale.

Aici se uită la jupâneasa lui Kmicic, care, înţelegând că nu vrea să vorbească faţă de ea, îi spuse soţului:

— Acum vă las singuri, mă duc să trimit Domniilor Voastre nişte mied...

Kmicic îl trase pe jupân Charłamp în foişor şi, aşezându-l pe o laviţă, îl întrebă:

— Ce este? Ai nevoie de ajutor? Dacă-i aşa, să ai încredere în mine ca în Zawisza[1]!

— Eu n-am nimic - dădu răspuns bătrânul oştean. Câtă vreme mai pot să mânuiesc sabia cu braţul acesta, nu-mi trebuie ajutorul nimănui; dar prietenul nostru, cel mai destoinic cavaler din toată Republică, se află la grea cumpănă; nu ştiu dacă nu s-o fi prăpădit până acum.

— Pe rănile Mântuitorului! I s-a întâmplat ceva lui Wołodyjowski?

— Întocmai! Răspunse Charłamp, slobozind alte şiroaie de lacrimi. Află Domnia Ta că jupâniţa Anna Borzobohata a părăsit această lume.

— A murit! Strigă Kmicic, apucându-se cu amândouă mâinile de păr.

— Ca o pasăre nimerită de săgeată.

Urmă o clipă de tăcere. Doar merele, care cădeau ici şi colo, bufneau surd de pământ. Jupân Charłamp răsufla din ce în ce mai tare, înfrânându-şi plânsul, iar

1 Cavaler vestit pentru fermitatea principiilor sale.

Kmicic îşi frângea mâinile şi repetă, clătinând din cap:

— Doamne atotputernice! Doamne atotputernice!

— Domnia Ta să nu te miri de lacrimile mele - rosti într-un târziu Charłamp. Dacă Domnia Ta îţi simţi inima strânsă de o nespusă *dolor*[1] numai la auzul nenorocirii, apoi ce să mai zic eu care am fost de faţă la moartea ei şi la durerea prietenului, care întrecea orice măsură omenească.

Tocmai atunci intră un slujitor aducând pe o tavă un clondir pântecos şi pahare pe alta; în urma lui veni în foişor şi jupâneasa lui Kmicic, care, fireşte, nu-şi mai putea stăpâni dorinţa de a şti ce vorbeau.

Uitându-se la bărbat şi văzând suferinţa adâncă de pe faţa lui, întrebă îndată:

— Ce veşti ai adus, Domnia Ta? Nu mă goniţi. O să vă alin şi eu durerea atâta cât se cuvine, o să plâng laolaltă cu voi sau am să vă fiu de folos cu vreun sfat...

— Acum, nici tu, cu toată mintea ta, nu mai poţi să îndrepţi nimic - răspunse jupân Andrzej. Mă tem însă că durerea să nu-ţi zdruncine sănătatea.

— Pot să îndur eu destule - stărui Oleńka. E mai rău să trăieşti fără să ştii nimic...

— A murit Anusia! Îi spuse Kmicic.

Oleńka păli puţin şi se lăsă greu pe laviţă; Kmicic crezu că leşină, dar părerea de rău învinse asprimea veştii şi începu să plângă, urmată numaidecât şi de cei doi cavaleri.

— Oleńka - o întrebă Kmicic, dorind să-i îndrepte gândurile în altă parte - tu nu crezi că ea s-a dus în rai?

— Nu pe ea, ci pentru ea plâng şi pentru sărmanul Michał, fiindcă dacă-i vorba de fericirea ei veşnică, îmi

---

1 Durere (lat.).

doresc să am şi eu aceeaşi nădejde în izbăvire, aşa cum o am pentru ea. Nici o jupâniţă n-o întrecea în virtuţi, nici una nu era atât de bună la suflet, atât de cinstită! Oh! Anulka mea! Anulka dragă!...

— Am fost acolo când s-a stins din viaţă - spuse Charłamp - să dea Dumnezeu ca toţi să murim la fel întru credinţă.

Se înstăpâni tăcerea; după ce jalea se mai ostoi, scurgându-se odată cu lacrimile, Kmicic rosti:

— Domnia Ta povesteşte cum s-a întâmplat; în clipele mai grele o să ne mai întremăm cu câte o înghiţitură de mied.

— Mulţumesc Domniei Tale - răspunse Charłamp. Din când în când am să beau, dacă Domnia Ta ai să mă îndemni, fiindcă durerea nu-ţi cuprinde numai inima, ci te-nhaţă şi de gât, ca lupul, şi atunci, fără ajutorul altuia, e-n stare să te sugrume. Iată cum a fost. Plecasem de la Częstochowa spre locurile de baştină, unde aveam de gând să mă statornicesc la vreo moşioară luată în arendă şi să-mi odihnesc bătrâneţile. Eram sătul de război, pentru că de copil de când tot lupt, iar acum mi-au încărunţit şi mustăţile. Gândeam că dacă n-am să pot sta locului, am să mă înscriu în vreun steag, dar polcurile înfiinţate spre paguba ţării şi spre mulţumirea vrăjmaşilor şi războaiele civile mi-au scos de la inimă pe Bellona... Ei, dragă Doamne! Pelicanul îşi hrăneşte puii cu sângele său, da, da, întocmai aşa! Dar Republica nu mai are sânge în pieptul ei. Swiderski a fost un mare oştean... Dumnezeu să-l judece!...

— Anula mea dragă! îl întrerupse hohotind jupâneasa lui Kmicic. Ce s-ar fi întâmplat cu noi dacă nu erai tu?... Liman mi-ai fost şi apărare! Anulă mea dragă!

Charłamp izbucni iarăşi în plâns, dar se stăpâni

repede, fiindcă Kmicic îl întrebă:

— Şi pe Wołodyjowski unde l-ai întâlnit, Domnia Ta?

— Cu Wołodyjowski m-am întâlnit tot la Częstochowa, unde plănuiseră să se odihnească amândoi, după ce se vor ruga Sfintei Fecioare. Mi-a mărturisit de la început să se duce cu logodnică la Cracovia, la prinţesa Gryzelda Wiśniowiecka, fără încuviinţarea şi binecuvântarea căreia jupâniţa nici nu voia să audă de căsătorie. Atunci fata era sănătoasă tun, iar el vesel ca pasărea cântătoare. „Dumnezeu - îmi spunea - m-a răsplătit pentru osteneala mea!" Ce se mai grozăvea Wołodyjowski, alină-l, Doamne, ce-şi mai bătea joc de mine, pentru că, vedeţi Domniile Voastre, pentru jupâniţa asta noi ne sfădiserăm mai de mult şi aveam să ne hăcuim cu săbiile. Unde-i ea acum, sărmana?

Şi iarăşi pe jupân Charłamp îl podidiră lacrimile, dar pentru scurtă vreme, fiindcă Kmicic îl întrerupse din nou:

— Domnia Ta spui că era sănătoasă? Atunci cum de s-a stins aşa deodată?

— Prea adevărat. A luat-o pe neaşteptate. Trăsese la jupâneasa Marcinowa Zamojski, care în vremea aceea se afla cu bărbatul la Częstochowa. Wołodyjowski îşi petrecea toată ziua la ea, văitându-se de întârziere şi spunând că o să ajungă la Cracovia abia peste un an, pentru că toţi îl opresc din drum. Şi nu e de mirare! Oricine e bucuros să găzduiască un asemenea oştean, cum e jupân Wołodyjowski, aşa că cine izbuteşte să-l prindă, apoi îl ţine bine. M-a dus şi pe mine la jupâniţă şi m-a ameninţat râzând că mă face bucăţi dacă o fac să se îndrăgostească de mine... Dar ea nu mai avea ochi pentru nimeni în afară de el. Câteodată mă năpădea şi pe mine părerea de rău că am rămas singur cuc la

bătrâneţe. Dar nu-i nimic. Până când, într-o noapte mă pomenesc cu Wołodyjowski grozav de speriat: „Pe viul Dumnezeu! Nu ştii pe undeva vreun doctor?” „Ce s-a întâmplat?” „E bolnavă, nu mai cunoaşte pe nimeni!” Îl întreb când s-a îmbolnăvit, şi-mi spune că abia a fost vestit şi el de jupâneasa Zamojska. Şi asta la miezul nopţii! Unde să cauţi un doctor, când acolo numai mănăstirea a rămas întreagă, iar în târg sunt mai multe ruine decât oameni. Am aflat în cele din urmă un felcer, dar nici ăsta nu voia să vină, aşa că am fost nevoit să-l îndemn cu baltagul ca să-l aduc la bolnavă. Aici însă era mai mare nevoie de duhovnic decât de felcer. Am găsit un călugăr cumsecade din ordinul paulinilor, care, rugându-se, a readus-o în simţiri, astfel că a putut să se împărtăşească şi să se despartă cu duioşie de jupân Michał. A doua zi pe la prânz nu mai era! Felcerul zicea că cineva i-a făcut farmece, dar cred că nu-i adevărat, fiindcă se ştie că la Częstochowa farmecele nu au nici o putere. Dar ce s-a mai petrecut cu jupân Wołodyjowski, ce i-a mai ieşit din gură; gândesc că Domnul n-o să-l pedepsească pentru asta, căci omul nu mai ia seamă la vorbe când îl sfâşie durerea... Vă spun Domniilor Voastre (jupân Charłamp îşi coborî glasul) că hulea ca un ieşit din minţi.

— Pentru Dumnezeu! A hulit? repetă încet Kmicic.

— A fugit de lângă ea în tindă, din tindă în curte, clătinându-se ca un om beat. Acolo şi-a înălţat pumnii spre cer şi a început să strige cu glas cumplit: „Asta mi-e răsplata pentru rănile şi ostenelile mele, pentru sângele meu, pentru dragostea de ţară?!... Un mieluşel am avut - spunea - şi tu, Doamne, mi l-ai luat şi pe ăsta. Să prăbuşeşti un bărbat înarmat, iată o ispravă vrednică de braţul lui Dumnezeu. Şi o pisică sau un erete poate

să sugrume un porumbel nevinovat!”...

— Pe rănile lui Hristos! se sperie jupâneasa - Domnia Ta, nu mai repeta asemenea ocări că atragi nenorocirea asupra casei noastre!

Charłamp îşi făcu semnul crucii şi vorbi mai departe:

— Viteazul gândea că şi-a îndeplinit datoria şi iată cum era răsplătit! Ehei! Dumnezeu ştie mai bine ce face, cu toate că faptele lui nu pot fi măsurate cu mintea şi dreptatea omenească! Îndată după ce a rostit măscările acelea, i s-au muiat picioarele şi a căzut la pământ, iar preotul l-a afurisit ca să nu sălăşluiască în el duhurile cele scârbavnice, care puteau să fie atrase de vorbele de ocară.

— Şi-a venit în fire repede?

— A zăcut ca mort vreun ceas, apoi s-a trezit şi, întorcându-se la cvartirul său, n-a vrut să mai vadă pe nimeni. În timpul înmormântării l-am întrebat de vorbă: „Jupâne Michał - i-am zis - teme-te de Dumnezeu!” El nimic! Am mai stat trei zile la Częstochowa, pentru că îmi părea rău de el să plec, dar în zadar am bătut la uşa lui. Nu mi-a deschis! Mă bătea gândul ce să fac, să mai încerc să-l văd, să plec?... Cum să las omul fără nici un ajutor? Cu toate acestea, dacă am văzut că nu izbutesc nimic, m-am hotărât să mă duc la Skrzetuski. El e doar cel mai bun prieten al lui, iar jupân Zagłoba e al doilea; poate că ei o să nimerească mai lesne drumul spre inima lui, mai ales jupân Zagłoba, care-i un om atât de isteţ şi ştie cum să-l ia pe fiecare.

— Şi Domnia Ta ai fost la Skrzetuski?

— Am fost, dar nici cu ei nu mi-a dat Dumnezeu noroc, fiindcă plecaseră amândoi împreună cu jupân

Zagłoba în ţinutul Kalisz, la jupân Stanislaw, rotmistrul[1]. Nu ştia nimeni să-mi spună când aveau să se întoarcă. Atunci mi-am zis: şi aşa drumul duce prin Samogiţia, ia să trec eu pe la Domniile Voastre să vă povestesc ce s-a întâmplat.

— De mult ştiam că Domnia Ta eşti un cavaler de treabă - spuse Kmicic.

— Nu e vorba de mine, ci de Wołodyjowski - răspunse Charłamp - şi recunosc în faţa Domniilor Voastre că tare mă tem să nu i întunece mintea...

— Dumnezeu o să-l păzească - rosti jupâneasa.

— Dacă nu i se va întâmpla nimic, mai mult ca sigur că va îmbrăca rantia, pentru că vă spun Domniilor Voastre că n-am mai văzut asemenea suferinţă, pe legea mea, n-am mai văzut... Păcat de aşa oştean! Mare păcat!

— Cum să fie păcat! Doar aşa o să crească slava Domnului Dumnezeu! se împotrivi Oleńka.

Charłamp începu să-şi mişte mustăţile şi să-şi şteargă fruntea.

— Vezi, Domnia Ta jupânească... poate o să crească sau poate că nu. Socotiţi şi Domniile Voastre, câţi păgâni şi eretici a trimis pe ceea lume în timpul vieţii, fapte cu care l-a mulţumit pe Mântuitorul nostru şi pe Preasfânta lui mamă mai abitir ca un preot cu toate predicile lui. Hm! E un lucru vrednic să ne gândim la el! Fiecare e dator să-i slujească slavei lui Dumnezeu, cum se pricepe mai bine... Că vedeţi, Domniile Voastre, printre iezuiţi se vor găsi întotdeauna destui inşi mai deştepţi ca el, dar o sabie pe măsura lui nu se mai află în toată Republica...

— Aşa e, pe viul Dumnezeu! interveni Kmicic.

---

1 Comandantul unui escadron de cavalerie, căpitan.

Domnia Ta n-ai idee dacă el a rămas la Częstochowa sau a plecat?

— Când am plecat eu, era acolo, dar ce a făcut pe urmă, nu mai ştiu. Ştiu doar atâta că, Doamne fereşte de nebunie sau de vreo boală care adesea se prinde de om la mare supărare, el se află singur, fără nici un ajutor, fără o rudă, fără prieteni, fără mângâiere.

— Fie ca Sfânta Fecioară de la Częstochowa să te scape de la ananghie, prietene drag! strigă deodată Kmicic. Tu mi-ai făcut atâta bine, că nici un frate bun nu putea să facă mai mult!

Jupâneasa căzu adânc pe gânduri şi multă vreme domni tăcerea; într-un târziu, îşi înălţă capul bălai şi spuse:

— Jędrek, tu ţii minte cât îi suntem noi de îndatoraţi?

— Să-mi sară ochii dac-am să uit vreodată! N-aş mai îndrăzni niciodată să privesc în faţă un om cinstit!

— Jędrek, tu nu poţi să-l laşi aşa.

— Cum asta?

— Du-te la el.

— Ia te uită ce inimă de femeie simţitoare, ce jupâneasă vrednică! strigă Charłamp, apucând mâinile Oleńkăi şi acoperindu-le de sărutări.

Dar lui Kmicic nu-i era pe plac asemenea sfat, aşa că începu să dea din cap şi zise:

— Pentru el aş fi în stare să mă duc şi la capătul lumii, dar... ştii şi tu... dacă erai sănătoasă, nu zic... dar aşa, ştii doar şi tu! Doamne fereşte de vreo spaimă, de vreo întâmplare rea... M-aş usca de grijă!... Soţia stă înaintea celui mai bun prieten... Îmi pare rău de jupân Michał... dar vezi şi tu!...

— Eu rămân sub oblăduiala părinţilor din Lauda. Acum e linişte aici şi, pe urmă, nu mă sperii eu din

orişice. Fără voia Domnului nu mi se va clinti nici un fir de păr... Iar acolo poate că Michał are mare nevoie de ajutor...

— Of, are nevoie, are! Se amestecă Charłamp.

— Ascultă, Jędrek. Eu sunt sănătoasă şi n-am a mă teme de nedreptatea nimănui... Eu ştiu că nu pleci cu inima uşoară...

— Mai degrabă m-aş arunca asupra tunurilor numai cu vătraiul în mână! O întrerupse Kmicic.

— Şi crezi că dacă stai aici, n-o să te cuprindă amărăciunea ori de câte ori ai să te gândeşti că ţi-ai lăsat prietenul în părăsire? Şi, pe urmă, chiar Dumnezeu, mâniat pe bună dreptate, poate foarte lesne să-şi retragă binecuvântarea.

— Tu îmi înfigi un cuţit în inimă. Zici că poate să-şi retragă binecuvântarea? De asta mi-e frică!

— A scăpa un prieten, cum e jupân Michał, e o datorie sfântă.

— Eu ţin la Michał din toată inima. Ce să fac!... Dacă e nevoie, am să plec repede, fiindcă fiecare ceas poate să însemne foarte mult. Mă duc îndată la grajduri. Pe viul Dumnezeu, alt mijloc nu se mai află? Dracu l-a pus pe Skrzetuski să plece tocmai în ţinutul Kalisz! Mie nu mi-e de mine, viaţa mea, ci de tine. Mai bine îmi pierd toată averea decât să petrec fără tine. Dacă-mi spunea cineva că am să te las singură pentru o treabă care nu priveşte binele ţării, îi băgăm mânerul sabiei în gât până la gardă. Vorbeşti de datorie? Fie şi aşa! Nerod să fie cine-o mai sta la îndoială! Dacă era vorba de altcineva, nu de Michał, n-aş fi făcut nicicând una ca asta!

Aici se întoarse către Charłamp:

— Domnia Ta, hai cu mine la grajduri să alegem caii. Iar tu, Oleńko, dă poruncă să-mi strângă lucrurile. De

bătutul grâului să aibă grijă cineva din Lauda... Jupâne Charłamp, trebuie să zăboveşti la noi cel puţin vreo două săptămâni, ca să-mi supraveghezi nevasta. Poate că se găseşte prin împrejurimi vreo sfoară de moşie de arendat. Ce zici de Lubicz, ai? Hai la grajduri, Domnia Ta. Peste un ceas musai să plec! Dacă trebuie, trebuie şi basta!...

CAPITOLUL II

ZIS ŞI FĂCUT. CAVALERUL PORNI la drum cu mult înainte de scăpătatul soarelui, petrecut de soţie cu lacrimi în ochi şi cu crucea în care se aflau bătute meşteşugit în aur aşchii din lemnul sfânt. Şi pentru că jupân Kmicic era învăţat din alte vremuri cu drumurile repezi, gonea de parcă era vorba de urmărirea tătarilor încărcaţi de pradă.

Ajungând la Wilno, plecă la Grodno şi Białystok, iar de acolo se îndreptă spre Siedlce. Trecând prin Luków, află că familia Skrzetuski cu copiii şi cu jupân Zagłoba tocmai se întorseseră acasă cu o zi înainte, aşa că se hotărî să treacă pe la ei; cu cine putea să se sfătuiască mai bine cum să-l scape pe Wołodyjowski?

Îl primiră cu uimire şi bucurie, care se schimbară numaidecât într-un plâns amar, când le înfăţişă scopul pentru care venise.

Jupân Zagłoba nu putu să se liniştească toată ziua; plânse pe marginea iazului cu şiroaie de lacrimi, încât, cum povestea mai târziu, heleşteul se umflă şi fu nevoit să se deschidă stăvilarul.

Dar, după ce se sătura de plâns, îşi cercetă mintea şi iată ce spuse când se adunară la sfat:

— Jan nu poate să plece pentru că a fost ales într-o deputăţie; o să aibă o sumedenie de treburi de judecat, căci după atâtea războaie sunt mulţi care nu-şi pot afla liniştea. Din cele spuse de jupân Kmicic se vede că berzele vor rămâne la iarnă la Wodokty, unde au şi fost primite printre argaţi, aşa că trebuie să-şi facă datoria. Nu e de mirare că, având o astfel de gospodărie, Domnia Ta nu prea vrei să călătoreşti, mai ales că nu se ştie cât o să dureze. Ai arătat un suflet mare când ai plecat, dar dacă e să-ţi vorbesc deschis, atunci îţi zic: Întoarce-te, Domnia Ta, acasă; aici e nevoie de un prieten mai apropiat decât Domnia Ta, care să nu pună la inimă chiar dacă e repezit şi alungat. Aici e nevoie de *patientia*[1] şi de mare experienţă, iar Domnia Ta n-ai decât prietenia pentru Michał, care într-o asemenea împrejurare *non sufficit*[2]. Domnia Ta să nu te superi, dar trebuie să recunoşti că noi doi, eu şi Jan, îi suntem prieteni mai vechi şi am trecut prin mai multe împreună. Ei, dragă Doamne! de câte ori nu l-am scăpat eu de la necaz, eu pe el şi el pe mine!

— Ce-ar fi dacă m-aş lepăda de îndatoririle deputăţiei? îl întrerupse Skrzetuski.

— Jane, asta e slujbă publică! îl dojeni Zagłoba cu asprime.

— Dumnezeu mi-e martor - spuse Skrzetuski descumpănit - că de vărul Stanislaw mă leagă o dragoste frăţească, dar Michał mi-e mai apropiat decât un frate.

---

1 Răbdare (lat.).

2 Nu ajunge (lat.).

— Mie-mi este mai apropiat ca propriul fiu, cu atât mai mult cu cât n-am avut nici unul. Nu e vremea să ne lăudăm cu dragostea noastră! Vezi tu, dacă nenorocirea s-ar fi abătut asupra lui Michał mai de curând, poate că ţi-aş fi spus să laşi baltă deputăţia şi să te duci la el. Dar să socotim cât timp i-a trebuit lui Charłamp să ajungă în Samogiţia şi lui Andrzej să vină la noi. Acum nu numai că e nevoie să plece cineva la Michał, dar acela trebuie să rămână lângă el, să plângă cu el şi să-l îmbărbăteze, să-i arate drept pildă chinurile Mântuitorului şi să-i veselească gândul şi inima cu glume poznaşe. Aşa că, ştiţi voi cine trebuie să se ducă la el? Ei bine, eu! şi, am să mă duc! aşa să-mi ajute Dumnezeu! dacă-l aflu la Częstochowa, îl aduc aici, iar dacă n-am să-l găsesc acolo, am să mă târăsc după el fie şi în Moldova; am să-l caut fără preget atâta vreme cât voi fi în stare să ridic mâna cu tabac la nas.

Auzind acestea, cei doi cavaleri începură să-l îmbrăţişeze pe jupân Zagłoba care se înduioşă şi din pricina nenorocirii lui Michał, dar şi la gândul trudei care-l aştepta. Începură să-i curgă lacrimile, iar când se săturâ de îmbrăţişări, spuse:

— Să nu-mi mulţumiţi pentru Michał, că voi nu-i sunteţi atât de apropiaţi ca mine!

La care Kmicic se împotrivi:

— Domnia Ta, nu pentru Wołodyjowski îţi mulţumim noi, dar o inimă de piatră sau de-a dreptul neomenească trebuie să aibă acela care nu se lasă înduioşat de graba Domniei Tale de a veni în ajutorul prietenului, care grabă nu se îngrijeşte de osteneli şi nici de numărul anilor seamă nu ţine. La vârsta asta, alţii nu se gândesc decât la locul cald de pe cuptor, iar Domnia Ta vorbeşte de această lungă călătorie ca şi când ai avea anii mei

sau ai jupânului Skrzetuski.

La o adică, jupân Zagłoba nu-şi ascundea vârsta, dar nu-i plăcea să se vorbească în faţa lui despre bătrâneţe ca despre un tovarăş al neputinţei; aşa că, deşi mai avea ochii roşii, se uită repede şi cu oarecare supărare la Kmicic şi răspunse:

— Domnia Ta! Când am început al şaptezeci şi şaptelea an, m-am simţit nu ştiu cum, pentru că două securi îmi atârnau deasupra grumazului, dar când am împlinit optzeci, m-a apucat asemenea poftă de viaţă, încât mă trăgea aţa să mă însor. Am fi văzut atunci, care dintre noi ar fi avut cu ce să se laude mai întâi!

— Eu nu mă laud, dar pentru Domnia Ta nu m-aş zgârci cu laudele.

— Mai mult ca sigur că te-aş fi lăsat de ruşine şi pe Domnia Ta, cum s-a întâmplat de faţă cu regele şi cu hatmanul Potocki care, dacă am văzut că îmi pomenea de vârstă, l-am chemat să ne întrecem, care se dă de-a berbeleacul de mai multe ori. Şi ce s-a arătat? Uite că jupân Rewera abia s-a dat de trei ori peste cap şi a fost nevoie să-l ridice slujitorii de jos, pentru că el nu mai putea să se scoale, pe când eu am făcut un ocol, răsturnându-mă aproape de treizeci şi cinci de ori. Întreabă-l Domnia Ta pe Skrzetuski, care a văzut asta cu ochii lui.

Skrzetuski ştia că de la o vreme jupân Zagłoba îşi luase obiceiul să-l înfăţişeze pe el drept: martor la faţa locului în tot ce spunea, aşa că nici nu clipi din ochi şi aduse iarăşi vorba despre Wołodyjowski.

Zagłoba, stăruind în tăcere, căzu adânc pe gânduri; mai apoi, după cină, îşi recăpătă voia bună şi le vorbi astfel prietenilor săi:

— Domniile Voastre, am să vă spun ceva ce nu

oricare minte e-n stare să vadă. Eu trag nădejde că Michał al nostru îşi va ogoi această rană mai repede decât ni se părea nouă la început.

— Să dea Dumnezeu, dar cum de ţi-a trecut Domniei Tale prin minte aşa ceva? întrebă Kmicic.

— Hm! Pentru asta e nevoie de o mare isteţime, care-i dată din născare, de o experienţă îndelungată, pe care nu puteţi s-o aveţi la anii voştri, şi de cunoaşterea lui Michał. Fiecare om are altă fire. În câte unii nenorocirea loveşte, *figuraliter*[1] vorbind, cum loveşte piatra aruncată în râu. Pe deasupra se pare că apa curge *tacite*[2], dar piatra s-a dus la fund, unde împiedică desfăşurarea firească, se zbate, rupe şi va sta acolo şi va rupe până când se va scurge toată apa în Styx! Tu, Jane, poţi fi socotit printre aceştia; viaţa lor e mai grea, fiindcă în ei durerea şi amintirea nu se petrec niciodată. Alţii, în schimb, primesc Izbitura *comodo,* ca pe un pumn în grumaz. La început li se face întuneric înaintea ochilor, apoi îşi vin în fire, iar când vânătaia trece, uită şi ei. Of, asemenea fire este cea mai bună în această lume de necazuri.

Cavalerii ascultau cu luare-aminte vorbele înţelepte ale lui Jupân Zagłoba, care se bucura când îi vedea numai ochi şi urechi.

— Eu l-am pătruns bine pe Michał - urmă - şi Dumnezeu mi-e martor că nu vreau să-l vorbesc de rău aici, dar eu cred că lui îi pare mai rău de căsnicie decât de fată. Nu e de mirare că l-a cuprins deznădejdea, mai ales pentru el asta înseamnă cea mai mare nenorocire. Nici nu vă puteţi închipui Domniile Voastre cât de mult

---

1 La figurat (lat.).

2 Aici, liniştită (lat.).

voia acest oştean să se însoare. Nu e lacom, n-are nici o ambiţie, nu urmăreşte nimic; nu s-a îngrijit niciodată de ale lui şi nici atunci când şi-a pierdut averea nu s-a dus să-şi ceară leafa ce i se cuvine. Pentru toată truda, pentru toate meritele lui nu şi-a dorit de la Dumnezeu şi de la Republică decât o soţie. Aşa socotise el în inima lui că această răsplată i se cuvine. Şi tocmai când era foarte aproape să se bucure de ea, cineva i-a suflat-o de sub mustaţă. Poftim de te bucură acum! Ce să te mai miri că e atât de deznădăjduit? Nu zic că nu i-a părut rău şi de fată, dar, pe viul Dumnezeu! îi pare mai rău de căsătorie; chiar dacă el s-ar jura că nu e aşa.

— Să dea Dumnezeu! repetă Skrzetuski.

— Aveţi răbdare să i se închidă rănile sufletului, să nu se mai vadă semnele, şi o să vedem atunci dacă nu i se va întoarce şi pofta de viaţă. *Periculum* e ca acum, când se află *sub onere*[1] deznădejdii, să nu facă sau să hotărască ceva de care pe urmă să-i pară şi lui rău. Socotesc însă că dacă trebuia să se întâmple ceva, apoi s-a şi întâmplat, pentru că la nenorocire nu stai prea mult pe gânduri. Slujitorul meu s-a şi apucat să scoată veşmintele şi să le chitească de drum, aşa că nu spun asta ca să nu mai plec, voiam doar să aduc Domniilor Voastre puţină mângâiere.

— Tată, iarăşi ai să fii cel mai bun leac pentru Michał! spuse Skrzetuski.

— Aşa cum am fost şi pentru tine. Îţi mai aduci aminte? Numai să-l găsesc repede, fiindcă mă tem să nu se ascundă în vreo pustietate, sau să se piardă pe undeva prin stepa îndepărtată, cu care s-a obişnuit din tinereţe.

---

1 Sub povara (lat.).

—Jupâne Kmicic, Domnia Ta mi-a vorbit de vârstă, dar eu îţi spun că dacă vreodată un şleahtic olăcar a gonit cu o scrisoare cum am să gonesc eu, apoi să-mi porunciţi la întoarcere să caut acul în carul cu fân, să curăţ boabe de mazăre sau să-mi daţi furca să torc. Greutăţile drumului nu mă vor întârzia, ospeţia străinilor nu mă va atrage şi nici mâncarea sau băutura nu-mi vor opri avântul. Asemenea grabă nu v-a fost dat să vedeţi! Abia pot să mai stau locului, ca şi când m-ar înţepa cineva cu andreaua de sub laviţă; am şi dat poruncă să-mi ungă cămaşa de drum cu său de capră, ca să alunge gângăniile.

CAPITOLUL III

CU TOATE ACESTEA, JUPÂN ZAGŁOBA nu călători atât de repede cum îşi făgăduise sieşi şi prietenilor săi. Cu cât se apropia mai mult de Varşovia, cu atât mergea mai încet. Era pe vremea când regele Jan Kazimierz[1], cârmuitor priceput şi mare căpetenie, stinsese zavistiile din jur şi scoţând la liman Republica parcă din revărsările potopului, se lepădase de domnie. Indurase toate suferinţele, răbdase totul, primise în piept toate

1 Jan al II-lea Kazimierz (1609-1672) — rege al Poloniei între anii 1648-1668, fiul lui Zygmunt al III-lea de Waza, frate cu Władysław al IV-lea, căsătorit cu văduva acestuia, Maria Ludovica. În timpul domniei lui au loc răscoalele țărănești din Ucraina şi războiul cu suedezii. Cu ajutorul Franţei încearcă fără rezultat să introducă reforme care să întărească puterea monarhică. Lubomirski se ridică împotriva lui. În 1688 abdică şi se mută în Franţa.

loviturile duşmanului din afară, dar când după aceea a vrut să facă schimbări în ţară şi în loc de ajutorul pe care-l aştepta din partea norodului a întâmpinat doar împotrivire şi nerecunoştinţa, şi-a scos de bunăvoie de pe tâmplele-i sfinţite coroana care-i devenise o povară prea grea.

Adunările ţinuturilor şi seimul Republicii avuseseră loc, iar cardinalul Prażmowski hotărâse noile alegeri pentru data de cinci noiembrie.

Strădaniile diferiţilor pretendenţi erau mari şi la fel erau şi întrecerile între tabere, dar cu toate că lucrurile aveau să fie lămurite abia la alegeri, fiecare înţelegea însemnătatea neobişnuită a adunărilor premergătoare. Aşa că grăbeau spre Varşovia delegaţii în căleşti sau călare, senatori cu slujitori şi copii de casă, căci fiecare era însoţit de o curte strălucită. Drumurile erau înţesate, hanurile pline, iar aflarea popasului de noapte presupunea multă bătaie de cap. Lui Jupân Zagłoba i se dădea întâietate, dată fiind vârsta lui, dar faima lui uriaşă îl făcea adesea să-şi piardă timpul.

Se întâmpla câteodată să ajungă la vreun han unde era atâta îmbulzeală, că nici vorbă să mai găsească vreun loc. Mărimea care-l ocupase cu slujitorii ieşea afară, dorind să afle cine a venit, şi dacă vedea un bătrân atât de falnic, cu barba şi mustăţile albe ca laptele, îi vorbea astfel:

— Domnia Ta, te rog să pofteşti cu mine înăuntru la o gustărică.

Jupân Zagłoba nu era un necioplit şi consimţea, ştiind prea bine că oricine se va bucura să-l cunoască. Aşadar, când gazda, lăsându-l să treacă pragul, îl întreba: „Cu cine am cinstea?” el îşi punea mâinile-n şolduri şi, sigur de rezultat, dădea răspuns în două

cuvinte:

— Zagłoba sum!

Şi nu se întâmpla niciodată ca după aceste două vorbe să nu urmeze deschiderea braţelor, strigătul: „Asta-i cea mai norocoasă zi din viaţa mea!” şi chemarea tovarăşilor sau a curtenilor: „Priviţi-l! acesta este modelul, *gloria et decus*[1] cavalerimii din toată Republica!” Şi atunci dădeau fuga cu toţii să se minuneze de jupân Zagłoba, iar cei mai nevârstnici veneau să-i sărute poala caftanului. După care, aduceau de prin căruţe butoiaşe şi burdufuri şi urma *gaudium*[2] care se întindea uneori câteva zile.

Cu toţii gândeau că vine la Varşovia ca delegat la adunare, dar când le spunea că nu-i adevărat, rămâneau uimiţi. Îi desluşea apoi, că el a lăsat această însărcinare lui jupân Domaszewski, ca şi cei mai tineri să ia parte la hotărârea treburilor publice. Unora le destăinuia pricina adevărată pentru care pornise la drum, de alţii se descotorosea când îl întrebau, zicându-le:

— M-am învăţat de mic cu războiul, aşa că mi-a venit pofta la bătrâneţe să mă hârjonesc puţin cu Doroszeńko[3].

După care vorbe se minunau şi mai mult. Faptul că nu venea ca delegat nu avea nici o însemnătate pentru ei, fiindcă se ştie că şi printre alegătorii de rând se găsesc oameni mai puternici chiar decât delegaţii. La urma urmei, fiecare senator, fie el şi cel mai de seamă, se gândea că alegerile vor avea loc după câteva luni şi

---

1 Gloria şi podoaba (lat.).

2 Cheful (lat.).

3 Piotr Doroszeńko (1627-1698) — hatman al cazacilor din 1665. Participă la răscoala lui B. Chmielnicki. Sprijinit de turci şi de tătari, luptă pentru independenţa Ucrainei.

atunci fiecare cuvânt al unui bărbat atât de cunoscut printre cavaleri poate să aibă o greutate nebănuită.

Aşa că, pe jupân Zagłoba îl luau în braţe şi i se căciuleau până şi dregătorii cei mari. Stăpânul Polesiei îi dădu să bea trei zile la rând, iar magnaţii Pac, pe care-i întâlni la Kałuszyn, îl ospătară împărăteşte.

Nu puţini erau cei care porunceau să-i ducă pe furiş în brişcă daruri însemnate, de la rachiu la vinuri până la sipete frumos încrustate, săbii şi pistoale.

Dărnicia aceasta se răsfrângea şi asupra slujitorilor lui jupân Zagłoba care, în ciuda hotărârii şi a făgăduielii date, înainta atât de încet, încât ajunse la Mińsk abia după trei săptămâni.

Aici însă nu zăbovi mult. Tocmai ieşise în piaţă, când văzu o curte atât de strălucită şi de impunătoare, cum nu mai întâlnise până atunci în drumul său: curteni în culori bogate, o jumătate de polc, chipurile de pedestrime, pentru că la adunare nu se ducea nimeni cu călăreţi înarmaţi, dar atât de împodobită, că nici regele Suediei n-avea o gardă mai falnică, mulţime de carete aurite, de care cu chilimuri şi covoare pentru acoperirea pereţilor din hanurile de pe drum, căruţe că văsărie, tacâmuri şi de-ale gurii şi pe deasupra slujitori care păreau mai degrabă străini, fiindcă puţini vorbeau o limbă înţeleasă.

Jupân Zagłoba văzu în sfârşit un curtean în veşminte polone, uşa că porunci surugiului să oprească şi, sigur de un popas bun, scoase un picior din brişcă, întrebând totodată:

— Al cui e alaiul aceste atât de strălucit, de nici al regelui nu poate să-l întreacă?

— Al cui să fie - răspunse curteanul - dacă nu al

stăpânului nostru, prinţul comis de Lituania[1]?

— Al cui? se miră Zagłoba.

— Domnia Ta eşti surd? Al prinţului Bogusław Radziwiłł[2], care merge ca delegat la adunare, dar cu ajutorul lui Dumnezeu s-ar putea să fie şi ales.

Zagłoba îşi trase iute piciorul înapoi în brişcă.

— Mână! se răsti la surugiu. N-avem ce căuta aici!

Şi plecă, tremurând de mânie.

— Dumnezeule mare! se minună - necercetate sunt hotărârile tale şi dacă nu abaţi trăsnetul peste grumazul acestui trădător înseamnă că astea-ţi sunt vrerile ascunse şi minţii noastre nu-i e dat să le desluşească, cu toate că, omeneşte judecând, asemenea nemernic se cade să fie biciuit. Dar se vede că lucrurile stau rău în această preastrălucită Republică de vreme ce astfel de vânzători, fără cinste şi conştiinţă, nu numai că nu sunt pedepsiţi, dar se lăfăiesc în libertate şi putere; ba mai sunt învestiţi şi cu însărcinări obşteşti. Te pomeneşti că suntem sortiţi pieirii, pentru că unde, în care ţinut, în care altă ţară se mai poate întâmpla asemenea nedreptate? *Johannes Casimirus* a fost un domnitor vrednic, dar prea i-a iertat şi i-a învăţat pe cei răi să nu se teamă de pedeapsă şi de primejdie. Deşi nu e numai vina lui. Se vede că şi în norod conştiinţa publică şi grija faţă de virtute au pierit cu totul. Ptiu! ptiu! unul ca el

---

1 De multe ori, marii magnaţi, pe lângă titlul de prinţ, deţineau şi dregătorii înalte la curtea regelui; comisul avea în seamă grajdurile regelui; ulterior funcţia a dispărut, rămânând doar titlul onorific.

2 Bogusław Radziwiłł (1620-1669) — mare comis al Lituaniei din 1646. A luat parte la luptele împotriva lui B. Chmielnicki. În războiul cu suedezii trece de partea lui Carol Gustav, dar în 1657 este reabilitat și va lupta împotriva năvălitorilor. Protector al calvinismului.

delegat! În mâinile lui pângărite lasă obştea treburile şi apărarea Republicii, în aceleaşi mâini care au sfâşiat-o, cetluind-o în cătuşele suedeze! O să pierim, altfel nu poate fi! Uite că-l împing şi spre coroană... Ehei, pasămite, toate sunt cu putinţă la noi. El delegat! Doamne sfinte! Păi legea glăsuieşte limpede că nu poate fi delegat acela care îndeplineşte îndatoriri obşteşti în alte ţări, iar el a fost făcut de parşivul de unchiu-său stăpânitor al ţinuturilor prusiene. Aha, aşteaptă numai! Eşti în mâna mea. Păi de ce să mai cercetează alegerea deputaţilor? Să dea Dumnezeu să mă prefac în clipa asta în berbec, iar surugiul meu în măcelar, dacă n-o să mă duc să înfăţişez adunării această pricină, deşi nu pot să fiu de faţă decât ca martor. Trag nădejde că se vor găsi şi printre delegaţi unii care mă vor sprijini. A, trădătorule, nu ştiu dacă am să-i viu de hac unui preaputernic ca tine, dacă voi izbuti să ţi se retragă însărcinarea, dar e sigur că asta nu-ţi va sluji ca să capeţi coroana. Michał, săracul, trebuie să mai aştepte, pentru că asemenea faptă ţine de *publico bono*[1].

Aşa se gândea jupân Zagłoba, făgăduindu-şi să stăruie în această hotărâre şi să-i câştige pe delegaţi de partea lui. Din această cauză, merse mai iute de la Mińsk la Varşovia, temându-se să nu întârzie la deschiderea adunării.

Sosi, aşadar, destul de devreme. Veniseră atâţia delegaţi şi atâţia susţinători, încât în Varşovia, în Praga[2] ori chiar în faţa oraşului era cu neputinţă să mai afli un locşor la vreun han. Nici vorbă să fii poftit de cineva, pentru că locuiau laolaltă câte trei şi câte patru inşi într-

1 Binele public (lat.).

2 Pe atunci suburbie a Varşoviei.

o încăpere. Jupân Zagłoba îşi petrecu destul de uşor prima noapte în bazarul lui Fukier, dar a doua zi, urcându-se în brişcă, nu mai ştia nici el încotro s-o apuce.

— Doamne! Doamne! se văita, pierzându-şi voia bună şi privind pe Krakowskie Przedmieście, pe care tocmai trecea, - aici e mănăstirea bernardinilor, iar astea sunt dărâmăturile palatului Kazanowski! Ce oraş nerecunoscător! Cu truda şi sângele meu a trebuit să-l smulg din mâinile vrăjmaşului şi acum se zgârceşte la un colţişor pentru capu-mi cărunt.

La drept vorbind, oraşul nu se zgârcea deloc la un colţişor pentru un om bătrân, însă nu-l avea într-adevăr.

Dar jupân Zagłoba era vegheat de o stea norocoasă, fiindcă nici nu ajunsese bine la palatul Koniecpolski, când dintr-o parte un glas strigă la surugiu:

— Stai!

Slujitorul opri caii. Deodată, un şleahtic cu obrazul numai zâmbet se apropie de brişcă şi strigă:

— Jupâne Zagłoba! Nu mă recunoşti, Domnia Ta?

Zagłoba văzu apărându-i înainte un bărbat care să tot fi avut în jur de treizeci de ani, cu un calpac[1] de râs împodobit cu o pană, semn neîndoielnic al slujbei de oştean, caftan de culoarea macului şi surtuc roşu-închis încins cu un brâu aurit. Chipul necunoscutului era de o frumuseţe ieşită din comun. Avea pielea obrazului smeadă, pârlită puţin spre galben de vânturile stepei, ochii albaştri, plini parcă de tristeţe şi îngândurare, trăsăturile feţei foarte regulate, aproape prea frumoase pentru un-bărbat. Cu toate că era îmbrăcat în veşminte polone, purta plete lungi şi barba tăiată după moda

1 Căciuliţă de blană.

străină. Oprindu-se lângă brişcă, deschise larg braţele, iar jupân Zagłoba, deşi deocamdată nu putea să-şi aducă aminte cine este, se aplecă şi-l luă de gât.

Se îmbrăţişară deci din toată inima, îndepărtându-se din când unul pe celălalt ca să se vadă mai bine; în cele din urmă, Zagłoba, spuse:

— Iată-mă, Domnia Ta, dar nici acum nu-mi aduc aminte...

— Hassling-Ketling!

— Pe viul Dumnezeu! Faţa mi se părea cunoscută, dar hainele te-au schimbat cu totul. Mai demult te-am văzut purtând pieptar de raitier[1], iar acum umbli îmbrăcat ca noi?

— Pentru că această Republică m-a strâns de mic la pieptul ei şi m-a hrănit cu îndestulare; de aceea, am recunoscut-o drept mamă bună şi alta nu-mi trebuie. Domnia Ta nu ştii că am primit împământenirea după război?

— Îmi spui o noutate prea plăcută! Aşadar, ţi-a surâs norocul?

— Şi în pricina asta şi în alta, fiindcă în Kurlandia, aproape de hotarul cu Samogiţia, am dat peste un om care purta numele meu şi care m-a înfiat şi mi-a dăruit blazon şi avere. El trăieşte la Swięta, în Kurlandia, dar are şi prin părţile acestea o moşie, Szkudy, pe care mi-a lăsat-o mie.

— Să-ţi ajute Dumnezeu! Atunci, te-ai lăsat de război?

— Numai să se întâmple vreunul şi mă înfăţişez numaidecât. Tocmai de aceea am dat satul în arendă şi aştept aici prilejul potrivit.

---

1 Oștean din cavaleria grea

— Asta zic şi eu fantezie de viteaz! La fel ca mine când eram tânăr, cu toate că şi acum mai am destulă putere. Şi ce faci la Varşovia?

— Sunt delegat la adunare.

— Pe rănile Mântuitorului! Eşti un polonez sadea!

Tânărul cavaler zâmbi.

— Cu trup şi suflet, iar asta înseamnă destul!

— Eşti însurat?

Ketling oftă.

— Nu.

— Numai asta îţi mai lipseşte. Dar, ia stai! N-ai uitat nici până acum vechea dragoste pentru Billewiczówna?

— De vreme ce Domnia Ta ai cunoscut această taină, pe care eu o credeam numai a mea, atunci află că alta nu m-a încercat...

— Las-o baltă! În curând o să aducă pe lume un Kmicic mititel. Linişteşte-te! Ce folos ai să oftezi întruna, când altul trăieşte alături de ea. Adevăr îţi zic, e un lucru de-a dreptul caraghios.

Ketling îşi îndreptă ochii spre cer.

— Am spus doar că o altă dragoste nu m-a încercat.

— O să te încerce! te-nsurăm noi! Ştiu din proprie experienţă că statornicia prea mare în amoruri aduce numai suferinţă. Pentru că la vremea mea am fost credincios ca Troilus[1], câte frumuseţi, câte prilejuri fericite n-am scăpat şi ce necazuri am mai îndurat!

— Să dea Dumnezeu ca toţi să-şi păstreze voia bună, cum ţi-ai păstrat-o Domnia Ta.

— Pentru că am trăit întotdeauna în cumpătare, de-aia nu mă înţeapă durerea în oase! Unde locuieşti, ai găsit vreun han?

---

1 Fiu al lui Priam; îndrăgostit de frumoasa şi cocheta Cressida, rămâne statornic în sentimentele sale.

— Am o casă bunicică spre Mokotów, pe care am ridicat-o la sfârşitul războiului.

— Eşti un om cu noroc, eu colind de ieri în zadar prin tot oraşul.

— Doamne sfinte! Gândesc că Domnia Ta ai să consimţi să stai la mine, e loc destul; în afară de casă mai sunt cuhnia şi grajdurile. Se va găsi un adăpost şi pentru slujitori, şi pentru cai.

— Din cer ai căzut Domnia Ta, pe viul Dumnezeu!

Ketling urcă în brişcă şi porniră.

Pe drum află de la Zagłoba de nenorocirea care se abătuse asupra lui Wołodyjowski şi începu să-şi frângă mâinile, fiindcă nu ştia nimic.

— E o lovitură grea şi pentru mine - spuse în sfârşit. Poate că Domnia Ta nu ştii de prietenia care a crescut între noi în timpul din urmă. Toate luptele de mai târziu din Prusia, asedierea cetăţilor în care mai erau garnizoane suedeze, le-am petrecut împreună. Am fost amândoi şi în Ucraina, şi asupra lui Lubomirski, apoi iarăşi în Ucraina, după moartea voievodului rusin, sub conducerea lui Sobieski, mareşalul coroanei. Aceeaşi şa ne-a slujit drept căpătâi şi din acelaşi taler am mâncat, de ne numeau Castor şi Pollux[1]. Clipa despărţirii a venit abia când el a plecat în Samogiţia după jupâniţa Borzobohata. Cine s-ar fi aşteptat ca visurile lui cele mai scumpe să se treacă atât de repede, cum trece săgeata prin văzduh?

— Nu e nimic statornic în această vale a plângerii - răspunse Zagłoba.

— În afară de prietenie... Trebuie să ne sfătuim şi să întrebăm unde se găseşte acum. Poate că o să aflăm

1 Eroi din mitologia greacă; fiii lui Jupiter şi ai Ledei. Sunt citaţi adesea ca simbol al prieteniei.

ceva de la mareşalul coroanei, care ţinea la Wołodyjowski ca la ochii din cap. Iar dacă nu, apoi aici s-au adunat delegaţi din toate părţile. Nu e cu putinţă ca cineva să nu fi auzit despre un asemenea viteaz. Voi face tot ce pot ca să te ajut, mai mult decât dac-ar fi vorba de mine.

Tot vorbind aşa, ajunseră la casa lui Ketling, care se arătă a fi un conac în lege. Înăuntru erau tot felul de rânduieli şi nu puţine lucruri de preţ, parte cumpărate, parte aduse ca pradă de luptă. Mai ales panoplia de arme era grozavă. Jupân Zagłoba se înveseli văzând toate acestea şi spuse:

— E, apoi Domnia Ta poţi să primeşti aici şi douăzeci de inşi. Mai mare norocul pe mine că te-am întâlnit. Puteam să stau în hanul lui jupân Antoni Chrapowicki, care mi-e cunoscut şi prieten. Ba trăgeau de mine şi boierii Pac, care caută ortaci împotriva lui Radziwiłł, dar tot e mai bine la tine.

— Printre delegaţii lituanieni - răspunse Ketling - se zvoneşte că acum, fiind rândul Lituaniei, vor neapărat să-l pună mareşal al seimului pe jupân Chrapowicki.

— Şi au dreptate. E un om plin de virtuţi şi cu picioarele pe pământ, dar puţin cam greoi. Pentru el nu e nimic mai de preţ ca buna înţelegere; pretutindeni n-are altă grijă decât să împace niscaiva potrivnici; iar asta nu-i de ajuns. Ha! ia spune-mi deschis, ce înseamnă pentru tine Bogusław Radziwiłł ?

— De când m-au luat în robie lângă Varşovia tătarii lui jupân Kmicic - nimic. M-am lepădat de slujbă şi nu m-am mai străduit s-o recapăt; deşi e un stăpânitor puternic, ca om e rău şi înşelător. L-am cunoscut destul la Taurogi, când se încrâncenase împotriva cinstei acelei fiinţe îngereşti.

— Cum îngerească? Ce tot vorbeşti, omule? E plămădită din aceeaşi argilă şi poate să se spargă ca orice taler. Dar să lăsăm asta!

Aici jupân Zagłoba se înroşi de mâine, de-i ieşiră ochii din cap.

— Închipuie-ţi că tâlharul e delegat!

— Cine anume? întrebă uluit Ketling, care se gândea tot la Oleńka.

— Bogusław Radziwiłł ! Dar cercetarea delegaţilor la ce mai e bună?! Ascultă, tu eşti delegat, poţi să înfăţişezi această nedreptate, iar eu am să te susţin de la galerie, nu te teme! Legea e de partea noastră, iar dacă vor s-o calce, apoi putem face atâta zarvă printre cei de faţă, încât să nu se sfârşească fără sânge.

— Pentru mila lui Dumnezeu, Domnia Ta, să nu faci una ca asta. Am să înfăţişez eu pricina, fiindcă aşa e drept, dar Doamne fereşte! să stârneşti neorânduială în seim.

— Am să mă duc şi la Chrapowicki, cu toate că ăsta umblă cu duhul blândeţii, lucru păgubitor nouă, pentru că de el atârnă foarte mult ca viitor mareşal. Am să-i asmut şi pe cei doi Pac. Cel puţin să-i amintim vânzătorului toate isprăvile *publice*[1]. Am auzit pe drum că nemernicul se gândeşte şi la coroană!

— Dacă asemenea oameni pot să ajungă regi - răspunse Ketling - înseamnă că poporul a decăzut într-atâta că nu mai e vrednic să trăiască. Acum pofteşte Domnia Ta şi te odihneşte, într-una din zilele care vin o să mergem la mareşalul coroanei să-l întrebăm de prietenul nostru.

---

1 În mod public (lat.).

CAPITOLUL IV

CÂTEVA ZILE MAI TÂRZIU SE DESCHISE adunarea pregătitoare, la conducerea căreia, după cum prevăzuse Ketling, fu ales jupân Chrapowicki, pe atunci cămăraş[1] de Smolensk, iar mai apoi voievod al Witebskului. Întrucât era vorba numai de hotărârea datei alegerilor şi de încuviinţarea unei însărcinări înalte, iar uneltitorii diferitelor grupări nu puteau să-şi găsească de lucru în asemenea împrejurări, adunarea se vestea destul de potolită. Doar legea întăririi delegaţilor pricinui la început oarecare tulburare. Pentru că atunci când Ketling puse la îndoială temeiul alegerii pisarului[2] de Bielsk şi al fârtatului său, prinţul Bogusław Radziwiłł , un glas puternic se auzi dintre martorii de la galerie: „E trădător şi lefegiu străin!”, urmat îndată şi de altele; de partea lor trecură şi câţiva delegaţi, aşa că adunarea se împărţi pe neaşteptate în două, unii cerând alungarea delegaţilor din Bielsk, ceilalţi întărirea lor. Se căzu la învoială să se desemneze un sfat de judecată, care potoli neînţelegerile şi recunoscu alegerea.

Cu toate acestea, întâmplarea însemnă o lovitură foarte dureroasă pentru prinţul comis al Lituaniei, fiindcă numai faptul că se cântărise dacă prinţul este vrednic sau nu să fie delegat şi se amintiseră *coram publico*[3] toate înşelăciunile şi vânzările lui din timpul

---

1 ? Curtean care iniţial avea în seamă încăperile domnului, ulterior titlul onorific.

2 Diac, un fel de secretar în cancelariile regale, militare etc.

3 În faţa tuturor (lat.).

războiului cu suedezii, îl acoperi de o ruşine proaspătă în ochii Republicii, punând sub semnul întrebării înfăptuirea planurilor sale ambiţioase.

Bogusław Radziwiłł nădăjduise că atunci când partizanii prinţilor de Condé, Neuburg şi Lotaringia, fără să mai ţină seama de alţii mai slabi, aveau să se împiedice unii pe alţii, alegerea ar putea să cadă asupra unui domn pământean.

Înfumurarea şi linguşitorii îl asigurau că dacă se va întâmpla aşa, apoi acel domn pământean nu putea să fie altcineva decât stăpânitorul cel mai puternic, dăruit cu cea mai mare înţelepciune şi cu cea mai aleasă obârşie, altfel spus - el însuşi.

Ţinând aceste năzuinţe în mare taină, îşi întinsese năvoadele mai întâi în Lituania, iar acum tocmai începuse să-şi aşeze plasa la Varşovia, când deodată băgă de seamă că de la bun început ochiurile se rupeau, lărgind o deschizătură atât de mare, încât puteau să iasă toţi peştii. De aceea, scrâşni din măsele cât dură judecata, iar când văzu că nu se poate răzbuna pe Ketling pentru că era delegat, vesti printre curtenii săi că acela care-l va pedepsi pe şleahticul obraznic ce strigase: „E trădător şi lefegiu străin!” va fi răsplătit cu dărnicie.

Jupân Zagłoba era prea cunoscut ca numele lui să rămână multă vreme ascuns. De altminteri, nici nu se ferea deloc. Prinţul se înverşună şi mai tare, dar se şi sperie destul auzind că-i stă împotrivă un bărbat atât de vestit, cu care nu era lucru de glumă să te iei la harţă.

Şi, cum jupân Zagłoba ştia şi el ce poate, când ameninţarea prinţului ajunse la urechile lui, vorbi astfel la o mare adunare a şleahticilor:

— Nu ştiu cui o să-i fie bine de mi se va clinti un

singur firicel de păr din cap. Alegerile nu sunt departe şi dacă se strâng laolaltă o sută de mii de săbii frăţeşti, lesne se poate ajunge la ciopârţeală...

Cuvintele lui ajunseră la cunoştinţa prinţului, care muşcă buzele şi zâmbi dispreţuitor, iar în sinea lui se gândi că jupân Zagłoba are dreptate.

A doua zi îşi schimbă dintr-odată planurile în legătură cu bătrânul oştean. Când cineva aduse vorba de el la ospăţul de la stolnic[1], Bogusław spuse:

— Am auzit că şleahticul acesta s-a înverşunat amarnic împotrivă-mi, dar mie îmi sunt atât de dragi oştenii cu faimă, încât chiar dacă are să mă năpăstuiască mai departe, n-am să încetez a ţine la el.

Iar după o săptămână îi repetă aceleaşi lucruri lui jupân Zagłoba, când se întâlniră la marele hatman[2] Sobieski.

Cu toate că la vederea prinţului faţa îi rămase liniştită şi cutezătoare, inima lui Zagłoba se strânse puţin de teamă, căci avea doar de-a face cu un nobil al cărui braţ ajungea departe şi cu un mâncător de oameni de care se temeau cu toţii. Dar acesta îi vorbi peste întreaga masă:

— Jupâne Zagłoba, am aflat că Domnia Ta, deşi nu eşti delegat, ai vrut să mă alungi din adunare, un nevinovat, dar eu te iert ca un bun creştin şi n-am să preget să te ajut dacă va fi nevoie.

— N-am făcut altceva decât să apăr legea - răspunse Zagłoba - lucru pe care e dator să-l facă orice şleahtic.

---

1 Iniţial răspunzător de masa domnitorului, apoi titlu onorific.

2 Conducător suprem al oştilor Republicii înainte de împărţirea din 1795.

Quod attinet[3] ajutorul Domniei Tale, la vârsta mea gândesc că am nevoie mai degrabă de Cel de sus, că am aproape nouăzeci de ani.

— Frumoasă vârstă, dacă a fost tot atât de vrednică, pe cât de lungă, lucru de care nu mă îndoiesc deloc.

— Am slujit ţării şi regelui meu, n-am umblat după idoli străini.

Prinţul se încruntă:

— Domnia Ta ai slujit şi împotriva mea, ştiu asta. Dar doresc să fie pace între noi. Le-am uitat pe toate, până şi sprijinul pe care l-ai dat *contra me,* unei zavistii particulare. Cu prigonitorul celălalt mai am eu nişte răfuieli, dar Domniei Tale îţi întind mâna şi-ţi ofer prietenia mea.

— Eu nu sunt decât un pârlit de şleahtic şi prietenia Domniei Tale e prea înaltă pentru mine. Aş fi nevoit să mă caţăr ori să sar în sus ca să ajung la ea, iar asta mi-e greu s-o fac la bătrâneţe. Dar dacă Domnia Ta te gândeşti la răfuiala cu jupân Kmicic, prietenul meu, atunci te-aş sfătui din toată inima să laşi baltă aritmetica asta.

— Ia te uită, şi de ce, mă rog? se miră prinţul.

— Pentru că în aritmetică sunt patru socoteli. Jupân Kmicic are într-adevăr o avere bunicică, dar alături de a Domniei Tale nu e mai mult ca o picătură într-un pocal, aşa că nu va consimţi s-o împartă; cu înmulţirea se ocupă el însuşi, iar din ce-i al lui nu îngăduie să i se scadă nimic; ar putea fireşte să mai adauge câte ceva, dar nu ştiu dacă Domnia Ta te-ai lăcomi la aşa ceva.

Oricât de încercat era Bogusław în încrucişarea vorbelor, judecata meşteşugească sau îndrăzneala lui

---

3 Cât priveşte (lat.).

jupân Zagłoba îl uimiră într-atâta, că-şi uită limba în gură. Celor de faţă începură să li se scuture burdihanele de râs, iar jupân Sobieski izbucni în hohote nestăvilite, apoi glăsui:

— Asta e *veteranus* de la Zbaraż! Se pricepe să mânuiască sabia, dar ştie să dea şi din gură, nu se-ncurcă! E mai bine să-i dai pace.

Văzând că nu izbuteşte să-i plece grumazul, Bogusław nu se mai osteni să-l câştige de partea lui. Intră în vorbă cu altcineva, aruncând doar din vreme în vreme peste masă câte o căutătură neguroasă spre bătrânul oştean.

Dar hatmanul Sobieski se aprinse şi zise iarăşi:

— Jupâne şi frate, Domnia Ta eşti un meşter, un meşter adevărat. Ai aflat pe cineva în toată Republica asta care să-ţi fie deopotrivă?

— La sabie m-a ajuns Wołodyjowski - răspunse Zagłoba măgulit de laudă. Dar şi pe Kmicic nu l-am învăţat prea rău.

Spunând acestea se uită spre Bogusław, dar acesta se prefăcea că nu auzise nimic şi sporovăia mai departe cu vecinul.

— Ehei! urmă hatmanul, pe Wołodyjowski l-am văzut de multe ori la treabă si aş răspunde pentru el chiar dac ar fi vorba de soarta întregii creştinătăţi.

— Mare păcat că un asemenea oştean parc-a fost lovit de trăsnet.

— Da' ce i s-a întâmplat? întrebă Sobieski, spătarul[1] de Ciechanowice.

— Fata pe care o avea dragă i-a murit la Częstochowa - lămuri Zagłoba. Dar mai rău e că nu pot

1 În Evul Mediu — curtean care purta spada înaintea regelui; ulterior titlu adesea onorific.

să aflu de nicăieri unde se află acum.

— Doamne sfinte! strigă atunci jupân Warszycki, castelanul de Cracovia. Păi, când mă îndreptam spre Varşovia, m-am întâlnit cu el pe drum; venea şi el încoace şi mi-a mărturisit că, scârbindu-se de această lume şi de ale ei deşertăciuni, se va duce la *Mons regius*[1], să-şi sfârşească viaţa păcătoasă în cugetări şi rugăciuni.

Zagłoba începu să se tragă de smocurile de păr pe care le mai avea.

— S-a făcut călugăr benedictin, cum mă vezi şi cum te văd! strigă cuprins de deznădejde.

Vestea castelanului de Cracovia produse o tulburare adâncă.

Pan Sobieski, care ţinea grozav la oşteni, înţelegând câtă nevoie avea ţara de asemenea viteji, intră la mare grijă şi după o clipă zise:

— Vrerii libere a omului şi slavei lui Dumnezeu nu e chip să te opui, dar e păcat şi-mi vine greu să-mi ascund părerea de rău faţă de Domniile Voastre. Era oştean din şcoala prinţului Jeremi[2]. Se descurca de minune cu orice vrăjmaş, iar împotriva urdiei şi a răzvrătiţilor era neîntrecut. În toată stepa nu sunt decât câţiva asemenea hărţaşi; cum e jupân Piwo pentru cazaci şi jupân Ruszczyc în oştirea regulată, dar nici ăştia nu-i pot sta alături.

— Noroc că timpurile sunt liniştite - se amestecă spătarul de Ciechanowice - şi păgânii, slăbiţi de sabia

---

1 Aici Muntele Domnului (lat.).

2 Jeremi Wiśniowiecki, prinţ (1612-1651) — voievod al Ruteniei din 1646; a înăbuşit în sânge răscoalele ţăranilor, a luptat împotriva lui Chmielnicki la Zbaraż; a participat şi la bătălia de la Beresteczko.

neînvinsă a Domniei Tale, respectă cu credinţă înţelegerea de la Podhajce.

Şi spătarul se înclină înaintea lui jupân Sobieski, iar acesta se bucură în inima lui de laudă şi răspunse:

— În rândul dintâi, bunătatea Celui de sus a fost aceea care mi-a îngăduit să răpun vrăjmaşul la hotarul Republicii, iar în al doilea - vitejia oştenilor gata de orice jertfă. Ştiu că hanul ar urma bucuros înţelegerea, dar până şi la Crîm sunt tulburări împotriva lui, iar tătarii din Białogród nu-l mai ascultă deloc. De curând am primit veşti că norii se adună şi la graniţa moldavă, de unde podghiazurile[1] pot să năvălească oricând. Iată de ce am dat poruncă să se iscodească drumurile, dar oştenii sunt puţini. Dacă-i trimit într-o parte, se face gaură în alt loc. Duc lipsă mai ales de oameni iscusiţi, care să cunoască felul de luptă al urdiilor, şi tocmai de aceea îmi pare rău de Wołodyjowski.

Auzind acestea, Zagłoba îşi luă mâinile de la tâmple şi strigă:

— Dar el n-o să îmbrace rantia de călugăr, să ştiu de bine că am să fac încălcare la *Mons regius* şi să-l scot de acolo cu anasâna! Pentru Dumnezeu! mâine mă duc la el. Gândesc c-o să asculte de sfatul meu, iar dacă nu, mă duc şi la cardinal, la ghinărarul călugărilor! Dac-o să fie nevoie, am să ajung până la Roma. Nu doresc să ştirbesc slava lui Dumnezeu, dar ce călugăr mai e şi ăsta fără pic de barbă! Are tocmai atâtea fire, cât am eu în podul palmei! Pe legea mea! Nu e-n stare să cânte nici o liturghie, iar dacă totuşi se încumetă, apoi o s-o ia la sănătoasa toţi şobolanii de la mănăstire, crezând că miaună vreun cotoi care-şi face nunta. Domniile Voastre,

1 Unitate militară care acţiona pe un teritoriu străin; ceată de jefuitori.

mă rog de iertare că vorbesc ce-mi vine pe limbă, dar jalea e de vină. Dacă aveam un băiat, nu ţineam la el ca la Wołodyjowski. Dumnezeu să aibă grijă de el. Măcar de s-ar fi făcut bernardin, dar benedictin! Aşa ceva nu se poate întâmpla, nu se poate! Chiar mâine am să bat la uşa cardinalului, să-mi dea scrisoare către prior.

— Până acum n-a avut când să depună jurământul - întrerupse hatmanul - dar Domnia Ta să nu-l asupreşti, ca să nu se încrânceneze mai tare. Suntem datori, pe de altă parte, să ne întrebăm dacă prin hotărârea lui nu vorbeşte voia Domnului.

— Voia Domnului? Voia Domnului nu vine aşa netam-nesam, că şi vorba din bătrâni zice: ce e repede, vine de la diavol. Dacă era voia Domnului, apoi eu aş fi băgat de seamă mai de mult asemenea aplecare, dar el nu s-a purtat niciodată ca un preot, ci ca un dragon adevărat. N-aş avea nimic împotrivă dacă ar fi luat această hotărâre în linişte şi cu mintea întreagă, dar voia Domnului nu se abate asupra omului aflat în nenorocire, cum face şoimul cu lişiţa. N-am să-l silesc. Înainte am să ticluiesc bine ce să-i spun, ca să nu se sperie, dar toată nădejdea e la Dumnezeu. Wołodyjowski a avut întotdeauna mai multă încredere în iscusinţa mea decât într-a lui; gândesc că şi acum va fi la fel, doar dacă nu s-o fi schimbat cu totul.

CAPITOLUL V

A DOUA ZI, DUPĂ CE SE ÎNARMĂ cu scrisorile cardinalului şi alcătui un plan amănunţit cu Hassling,

jupân Zagłoba bătu la poarta mănăstirii de la *Mons regius.* Inima îi bătea cu putere când se gândea cum o să-l primească Wołodyjowski. Cu toate că plănuise tot ce avea să-i spună, înţelese că aproape totul atârna de felul în care acesta avea să-l întâmpine. Cugetând astfel, trase a doua oară de clopoţel, iar când cheia scârţâi în broască şi uşa se crăpă puţin, dădu buzna înainte şi-i spuse călugăraşului nedumerit:

— Ştiu că pentru a pătrunde aici e nevoie de o încuviinţare aparte, da' eu am o scrisoare de la părintele arhiepiscop, pe care binevoieşte, *carissime frater*[1], să i-o dai părintelui prior.

— Va fi după voia Domniei Tale - răspunse călugărul, făcând o plecăciune adâncă la vederea peceţii cardinalului.

Apoi trase de două ori de cureluşa care spânzura de limba clopoţelului, ca să vină cineva, fiindcă el n-avea dreptul să plece de la poartă. La acest clinchet repetat, se ivi al doilea călugăr, care luă scrisoarea şi se depărtă în tăcere. Jupân Zagłoba puse legătura pe care o adusese pe laviţă, apoi se aşează şi el şi începu să răsufle adânc.

— *Frater* - întrebă în sfârşit - de când eşti la mănăstire?...

— De cinci ani - răspunse portarul.

— Ia te uită, atât de tânăr şi s-a călugărit de cinci ani! Acum chiar dacă ai vrea să pleci, e prea târziu. Trebuie că ţi s-a făcut dor de lume de multe ori, pentru că vezi, dragul meu, unuia îi place războiul, altuia ospeţele sau femeile...

---

1 Preaiubite frate (lat.).

— *Apage!*[2] rosti călugărul, închinându-se cu sârg.

— Cum aşa? Nu te-a încercat niciodată ispita să pleci? repetă Zagłoba.

Dar călugărul se uită bănuitor la acest trimis al arhiepiscopului, care vorbea atât de ciudat, şi răspunse:

— Aici, după cine se închide uşa, nu mai iese niciodată.

— O să mai vedem! Ce se întâmplă cu jupân Wołodyjowski, e sănătos?

— N-avem pe nimeni care să se cheme aşa.

— Fratele Michał? zise jupân Zagłoba, ca să-l încerce. Polcovnicul de dragoni, care a intrat aici de curând.

— Noi îi zicem fratele Jerzy, dar n-a depus jurământul până acum şi nici nu poate să-l depună înainte de a sfârşi noviciatul.

— Mai mult ca sigur că nici n-o să-l depună; n-o să-ţi vină să crezi, *frater,* ce mai amator de fuste mi-era! Un altul mai pornit împotriva cinstei jupâniţelor n-ai să găseşti în toată mănăs... voiam să zic, în toate polcurile[2] oştirii...

— Mie nu mi se cade să ascult asemenea zădărnicii - răspunse călugărul din ce în ce mai mirat şi mai supărat.

— Ascultă, *frater.* Nu ştiu unde aveţi obiceiul să primiţi musafirii, dar dacă o faceţi aici, în acest loc, atunci, când va veni fratele Michał, te sfătuiesc să te duci, uite colo în cămăruţa de lângă uşă, pentru că noi vom avea de vorbit despre lucruri prea lumeşti.

— Plec chiar acum - se grăbi călugărul.

---

2 Piei (lat.).

2 Polc, uneori pâlc — regiment.

În acest timp se arătă şi Wołodyjowski sau mai degrabă fratele Jerzy, dar Zagłoba nu-l recunoscu de la început, fiindcă jupân Michał se schimbase nespus de mult.

Mai întâi că, în rantia lungă şi albă, părea mai înalt decât în pieptarul de dragon; în al doilea rând, mustăţile care altădată îşi înălţau sfârcurile până aproape de ochi, le purta acum pleoştite, şi îşi lăsase şi barbă, care se despărţea în două codiţe nu mai lungi decât o jumătate de deget. În sfârşit, slăbise mult şi se ogârjise, iar ochii îşi pierduseră strălucirea de odinioară; se apropie încet, cu mâinile la piept, sub rasă, şi cu capul plecat.

Nerecunoscându-l, Zagłoba crezu că soseşte însuşi priorul, aşa că se ridică de pe laviţă şi începu:

— *Laudetur*[1]...

Deodată se uită mai aproape, desfăcu braţele şi strigă:

— Jupâne Michał! jupâne Michał!

Fratele Jerzy se lăsă îmbrăţişat, un suspin adânc îi cutremură pieptul, dar ochii îi rămaseră uscaţi. Zagłoba îl strânse în braţe multă vreme, apoi începu să vorbească:

— Nu ţi-ai plâns numai tu nenorocirea. Am plâns-o şi eu, au plâns-o şi Skrzetuski, şi Kmicic. Aşa a vrut Dumnezeu! Michał, împacă-te cu voia lui! Tatăl preamilostiv o să te mângâie, o să te răsplătească!... Bine-ai făcut că te-ai închis pentru un timp între zidurile astea. Nimic nu ajută mai mult la grea năpastă ca rugăciunea şi cugetările pioase. Hai, vino să te mai îmbrăţişez o dată. Nici nu pot să te văd de lacrimi!

Şi jupân Zagłoba plângea de adevărat, înduioşat de

1 Fie lăudat (lat.).

vederea lui Wołodyjowski ; într-un târziu cuvântă:

— Nu fi supărat că ţi-am întrerupt gândurile, dar altminteri n-am putut să fac. Ai să-mi dai şi tu dreptate, când am să-ţi înfăţişez pricina. Ei, Michał, prin multe rele şi bune am trecut noi amândoi! Ai aflat mângâiere aici, dincolo de gratiile astea?

— Am aflat - răspunse Wołodyjowski - în cuvintele pe care le aud şi le repet aici în fiecare zi, pe care doresc să le repet până la moarte: *memento mori*[1]. Mângâierea mea este în moarte.

— Moartea poţi s-o găseşti mai uşor pe câmpul de bătaie decât la mănăstire, unde viaţa se scurge ca şi când cineva ar deşira aţa de pe un ghem.

— Aici nu mai e nici o viaţă, fiindcă nu mai sunt treburi pământeşti; înainte ca sufletul să-ţi părăsească trupul, trăieşti parcă pe altă lume.

— Dacă-i aşa, atunci nu-ţi mai spun că urdia din Białogród se grăbeşte să se repeadă cu mare putere asupra Republicii. Ce-ţi mai pasă ţie?

Jupân Michał îşi muşcă deodată mustăţile şi coborî fără să vrea mâna dreaptă spre şoldul stâng, dar negăsind sabia, le ascunse iute pe amândouă sub rantie, lăsă capul în jos şi spuse:

— Memento mori!

— Aşa-i, aşa-i! încuviinţă Zagłoba, clipind parcă nerăbdător din ochiul sănătos. Nu mai departe de ieri, jupân Sobieski, hatmanul zicea: „Wołodyjowski să mai slujească în oştire cât va ţine şi năvala asta, după care n-are decât să se ducă la oricare mănăstire pofteşte. Dumnezeu nu s-ar mânia, dimpotrivă, meritul călugărului ar fi cu atât mai mare”. Mi-e greu să mă mir

1 Aminteşte-ţi că vei muri (lat.).

de tine că aşezi mângâierea ta înaintea fericirii ţării, pentru că: *prima charitas ab ego.*[1]

Se aşternu o tăcere mai lungă, doar mustăţile lui jupân Michał parcă se zbârliseră şi începură să se mişte repede.

— Jurământul nu l-ai depus încă, nu-i aşa? întrebă într-un târziu Zagłoba. Poţi să ieşi oricând vrei?

— Încă nu sunt călugăr, fiindcă am aşteptat mila Domnului; sufletul meu trebuie să se lepede de toate gândurile durerilor lumeşti. Harul dumnezeiesc se află deasupra capului meu, îmi recapăt liniştea, aş putea să plec, dar nu mai vreau, căci se apropie termenul când, gol de dorinţele pământeşti şi cu inima curată, am să depun jurământul.

— Eu nu vreau să te abat de la acest pas, din contră, n-am decât cuvinte de laudă pentru hotărârea ta, deşi ţin minte că Skrzetuski, pe vremea când plănuia să se călugărească, a amânat împlinirea acestei dorinţe până când ţara a scăpat de năvălirea duşmanului. Dar, fă cum vrei. Eu n-am să mă pun împotrivă, mai ales că la tinereţe şi eu am simţit chemarea vieţii de mănăstire. Acum vreo cincizeci de ani începusem noviciatul, să fiu nemernic dacă mint! Dumnezeu însă a vrut altfel... Michał, îţi mai spun doar că acum trebuie să vii cu mine, fie şi numai pentru câteva zile.

— De ce să viu? Daţi-mi pace! răspunse Wołodyjowski.

Zagłoba îşi duse la ochi poala caftanului şi începu să suspine.

— Nu cer ajutor pentru mine - rosti cu glasul întretăiat - cu toate că prinţul Bogusław Radziwiłł a pus

---

1 ? Milostenia începe cu tine însuţi!

ucigaşi pe urmele mele, ca să se răzbune, iar eu sunt bătrân şi n-are cine să mă apere... Mă gândeam la tine! Dar să lăsăm asta!... Am să ţin întotdeauna la tine, chiar dacă tu n-ai să mai vrei să ştii de mine... Roagă-te numai pentru sufletul meu, fiindcă n-am să scap teafăr din mâinile lui Bogusław!... Fie ce-o fi! Un alt prieten al tău însă, care şi-a împărţit fiecare bucată de pâine cu tine, trage să moară şi doreşte neapărat să te vadă; nu vrea să-şi dea obştescul sfârşit fără tine, zice că trebuie să-ţi facă nişte mărturisiri de care atârnă liniştea sufletului său.

Jupân Michał, care aflase cu îngrijorare de primejdia care-l pândea pe Zagłoba, se repezi la el, îl apucă de braţe şi-l întrebă:

— Skrzetuski?

— Nu Skrzetuski, ci Ketling!

— Pentru Dumnezeu! Ce se întâmplă cu el?

— L-a străpuns un plumb pe când mă apăra împotriva călăilor prinţului Bogusław; nu ştiu dacă mai apucă ziua de mâine. Numai pentru tine, Michał, am dat amândoi de necaz; amândoi am venit la Varşovia ca să-ţi alinăm durerea ţie în vreun fel. Pleacă de la mănăstire măcar pentru două zile şi mângâie-l pe cel ce moare. Ai să te întorci mai târziu... şi ai să te faci călugăr... Am adus o scrisoare a cardinalului către prior ca să nu-ţi facă greutăţi... Grăbeşte-te numai, că fiecare clipă e scumpă!...

— Dumnezeule mare! se rugă Wołodyjowski. Ce aud? Nu mă poate împiedica nimeni, căci eu am venit, chipurile ca să mă reculeg... O, Doamne! Rugămintea unui muribund e lucru sfânt şi eu nu pot s-o resping!

— Păcat de moarte ai face! strigă Zagłoba.

— Aşa-i! Mereu vânzătorul ăsta de Bogusław! Să nu

mă mai întorc aici, dacă n-am să-l răzbun pe Ketling... Îi aflu eu pe curtenii şi tâlharii acela şi-am să le cârpăcesc căpăţânile... Doamne, apără-mă! mă năpădesc gânduri păcătoase! *Memento mori!...* Domnia Ta, aşteaptă aici până îmi schimb hainele, pentru că nu e îngăduit să ies în lume în rantie...

— Uite hainele! răcni Zagłoba şi se repezi să-i dea legătura care se afla lângă el pe laviţă. Am prevăzut totul şi le-am pregătit. Uite încălţările, uite şi-o săbioară pe cinste, şi un surtucel...

— Haidem în chilia mea, Domnia Ta! îi dădu zor micul viteaz.

Şi plecară, iar când se arătară iarăşi, în jurul lui jupân Zagłoba nu mai trepăda călugăraşul cel alb, ci un polcovnic încălţat în cizme lungi până peste genunchi, cu sabia la şold şi cu găitane albe pe umeri.

Zagłoba îi făcu cu ochiul şi-i zâmbi pe sub mustaţă călugărului care le deschise poarta cu arţag vădit.

Nu departe de mănăstire, mai jos, aştepta brişca lui jupân Zagłoba cu doi slujitori; unul şedea pe capră, ţinând bine hăţurile celor patru telegari, la care Wołodyjowski se uită cu o privire de cunoscător, iar al doilea sta alături de brişcă, într-o mână cu un urcior acoperit de mucegai şi cu două pahare în cealaltă.

— Până la Mokotów e o bucată bună de drum - spuse Zagłoba - şi amarnică suferinţă ne aşteaptă la căpătâiul lui Ketling, ia şi bea, ca să ai putere să înduri totul, că te-ai prăbuşit de tot.

Şi Zagłoba smulse urciorul din mâna slujitorului şi umplu amândouă paharele cu un vin dulce de Tokai, atât de vechi, încât se îngroşase.

— E o băuturică pe cinste - mai spuse, punând urciorul jos - apoi, ridicând paharul ură: În sănătatea lui

Ketling!

— În sănătatea lui! repetă Wołodyjowski. Să ne grăbim.

Şi dădură paharele de duşcă.

— Să ne grăbim! repetă Zagłoba. Toarnă, flăcăiaşule! în sănătatea lui Skrzetuski! Dă-i zor!

Goliră iarăşi paharele, pentru că trebuiau într-adevăr să plece cât mai repede.

— Să urcăm! strigă Wołodyjowski.

— Dar pentru mine nu bei? întrebă Zagłoba cu glasul jalnic.

— Fie, dar mai iute!

Şi băură repede. Zagłoba îl răsturnă dintr-odată, cu toate că paharul era cam de o jumătate de oca, după care, înainte de a-şi şterge mustăţile, începu să strige cu glas tare:

— Aş fi un nerecunoscător, dacă n-aş bea şi în sănătatea ta! Toarnă, băiete!

— Mulţumesc Domniei Tale! răspunse fratele Jerzy.

Dădură în curând de fundul urciorului. Zagłoba îl apucă de toartă şi-l făcu ţăndări, că tare nu-i plăcea să vadă vasele goale dinainte. Apoi urcară repede şi porniră.

Băutura aleasă le umplu îndată venele cu o căldură binefăcătoare şi amândoi îşi recăpătară voioşia. Obrajii fratelui Jerzy se acoperiră de o rumeneală uşoară, iar privirile îşi redobândiră strălucirea.

Mâna îi fugea mereu, fără voia lui, spre mustăţi, pe care le răsucea avan ca pe nişte andrele, ale căror sfârcuri îi ajungeau până aproape de ochi. Începu, de asemenea, să privească împrejurimile cu râvnă, de parcă atunci le vedea întâia oară.

Deodată Zagłoba se pocni cu palmele peste

genunchi şi, nici una, nici alta, începu să strige:

— Hei! hei! Când o să te vadă Ketling, o să se înzdrăvenească numaidecât! Hei! hei!

Şi luându-l de grumaz pe Michał, începu să-l strângă cu toată puterea.

Wołodyjowski nu vru să-i rămână dator, aşa că se îmbrăţişară în lege.

Apoi merseră un timp într-o tăcere plăcută. În acest timp, căsuţele de la marginea oraşului începură să se arate pe amândouă laturile drumului.

Pretutindeni era mare mişcare. Într-o parte şi alta grăbeau târgoveţi, slujitori în mundire diferite, oşteni şi şleahtici, adesea în veşminte strălucitoare.

— S-au strâns o mulţime de şleahtici la adunare - băgă de seamă Zagłoba. Chiar dacă mulţi dintre ei nu sunt delegaţi, fiecare vrea să fie de faţă, să asculte, să vadă. Casele şi hanurile gem peste tot de oameni, încât e foarte greu să capeţi o odaie. Nu-ţi mai spun ce de jupâniţe ai să vezi pe uliţe, mai multe decât firele de păr din barbă. Şi frumoase, codanele, de-ţi vine poftă să-ţi loveşti şoldurile cu palmele, ca *gallus*[1] *cu* aripile, şi să cânţi cucurigu. Ia priveşte numai la negricioasa aia, în urma căreia slujitorul duce o şubuliţă verde, nu e grozavă, ai?

Jupân Zagłoba îl înghionti pe Wołodyjowski, care se uită şi dădu din mustăcioară, dar se ruşină numaidecât, îşi luă seama şi, plecându-şi capul pe piept, rosti după o clipă de tăcere:

— Memento mori!

Zagłoba îşi aruncă iarăşi braţele de gâtul lui.

---

1 Cocoş (lat.).

— Dacă ţii la mine, *per amicitiam nostram*[1] dacă mă preţuieşti, însoară-te! Sunt atâtea fete virtuoase, însoară-te!

Fratele Jerzy privi uluit la prietenul său. Jupân Zagłoba nu putea fi beat, că doar nu o dată băuse de trei ori pe zi atâta fără să se cunoască, aşa că vorbea astfel numai din dragostea pentru el. Dar asemenea gânduri erau atât de departe acum de Michał, încât la început uimirea îi învinsese supărarea.

După o vreme se uită totuşi cu asprime în ochii lui jupân Zagłoba şi-l întrebă:

— Domnia Ta, te pomeneşti că te-ai afumat?

— Da de unde! Te îndemn din toată inima: însoară-te!

Jupân Wołodyjowski îl privi cu şi mai multă asprime.

— Memento mori!

Dar Zagłoba nu se dădu bătut cu una cu două.

— Michał, dacă e adevărat că ţii la mine, fă asta pentru mine şi pupă câinele-n bot cu „memento” tău cu tot. *Repeto,* ai să faci ce vrei, dar eu aşa gândesc: fiecare îl slujeşte pe Dumnezeu cu lucrul pentru care a fost născut, iar tu eşti născut pentru sabie, şi asta se vede şi în măiestria la care ţi-a îngăduit să ajungi. Dacă voia să te faci preot, apoi te împodobea cu alte daruri şi-ţi apleca sufletul mai mult către hârţoage şi latinească. Pe urmă, mai ia aminte că acolo în cer, oştenilor sfinţi nu li se arată mai puţină preţuire decât sfinţilor călugări; ştii şi tu doar că pornesc la luptă împotriva armiei diavoleşti, şi dacă se întorc cu steaguri cucerite,

1 Pentru prietenia noastră (lat.).

apoi se învârtesc şi de *praemia*[1] din mâinile Domnului... N-ai să tăgăduieşti că toate acestea sunt adevărate!

— Nu tăgăduiesc şi cunosc că e greu să te iei la harţă cu isteţimea Domniei Tale; dar nici Domnia Ta n-ai să tăgăduieşti că, pentru mâhnirea mea, hrana cea mai bună se află în mănăstire.

— Păi dacă-i aşa, cu atât mai mult trebuie să fugi de ea. Cel care-şi hrăneşte mereu tristeţea nu e decât un prostănac; auzi, în loc s-o lase să flămânzească până o crăpa!

Wołodyjowski nu găsi deocamdată ce să răspundă, aşa că tăcu şi abia după un răstimp spuse cu glasul îndurerat:

— Domnia Ta, nu-mi aduce aminte de însurătoare, asemenea lucruri nu pot decât să-mi stârnească iarăşi jalea. Pe de altă parte, nici dorinţa mea nu mai e aceeaşi, s-a scurs odată cu lacrimile şi cu anii. Părul a început să încărunţească. Patruzeci şi doi de ani bătuţi pe muchie, din care douăzeci şi cinci de trudă prin războaie, nu sunt de colo! Oho!

— Doamne, iartă-l pentru defăimare! Patruzeci şi doi de ani! Eu port pe umeri mai mult de două ori pe atâta şi încă mai trebuie să mă biciuiesc din când în când ca să scutur căldura din sânge ca praful de pe veşminte. Preţuieşte cum se cuvine amintirea dulcii răposate, Michał! Pentru ea erai bun, iar pentru altele eşti prea vârstnic?

— Domnia Ta, dă-mi pace! dă-mi pace! se rugă Wołodyjowski. Şi lacrimile începură să-i curgă şiroaie peste mustăţi.

— Nu mai scot nici o vorbă! făgădui Zagłoba - dar dă-

1 Răsplată, daruri.

mi cuvântul de cavaler că, orice s-ar alege cu Ketling, ai să rămâi o lună cu noi. Ar trebui să-l vezi şi pe Skrzetuski... Dacă după aceea ai să vrei să te întorci la rantie, n-o să te împiedice nimeni.

— Îmi dau cuvântul! încuviinţă Michał.

Şi îndată începură să vorbească despre altele. Jupân Zagłoba îi povesti de adunare, despre păţania lui Ketling, apoi, cum stăruise să-l alunge pe prinţul Bogusław.

Numai că în răstimpuri îşi întrerupea istorisirea şi cădea într-o îngândurare adâncă. Se vede însă că erau gânduri vesele, de vreme ce îşi tot lovea genunchii cu palmele şi repeta:

— Hei! hei!

Totuşi, pe măsură ce se apropiau de Mokotów, pe faţa lui jupân Zagłoba îşi făcea loc neliniştea. Se întoarse deodată spre Wołodyjowski şi-i zise:

— Ţine minte! ţi-ai dat cuvântul că orice s-ar arăta cu Ketling, ai să stai o lună cu noi.

— L-am dat şi am să stau - răspunse Wołodyjowski.

— Uite şi conacul lui Ketling - strigă Zagłoba. Stă destul de bine!

După care se răsti la surugiu:

— Pocneşte din bici! Astăzi o să fie mare sărbătoare în casa asta.

Îndată răsunară plesnete puternice de bici. Nici nu apucase brişcă să intre pe poartă, că din pridvor se năpustiră afară câţiva tovarăşi de arme ai lui jupân Michał; printre ei erau şi oşteni mai vechi, din vremea luptelor cu Chmielnicki[1], şi confraţi mai tineri, din

1 Bohdan Chmielnicki (cca 1595-1657) — hatman al cazacilor din 1649, conducător al răscoalei de eliberare a poporului ucrainean. Aliat cu tătarii, înfrânge oştile Republicii la Żółte Wody

războaiele din urmă; dintre aceştia erau jupân Wasilewski şi jupân Nowowiejski, copilandri încă, dar cavaleri plin de foc, care fugiseră de mici de la şcoală şi intraseră în oştire de câţiva ani, slujind sub ordinele lui Wołodyjowski. Pe aceştia îi avea tare dragi micul viteaz.

Iar dintre vârstnici erau jupân Orlik cu blazonul Nowina, care avea ţeasta lipită cu aur, pentru că i-o spărsese o ghiulea suedeză mai de mult, şi jupân Ruszczyc, a cărui faimă nu era umbrită decât de cea a lui Wołodyjowski, şi alţii la fel de vrednici. Când îi văzură pe cei doi bărbaţi din brişcă, începură să strige cu toţii:

— Iată-i! Iată-i! *Vicit*[1] Zagłoba!

Şi, repezindu-se la brişcă, îl luară în braţe pe micul cavaler şi-l duseră în pridvor repetând:

— Bine-ai venit! să ne trăieşti, prieten scump! Acum eşti al nostru şi n-ai să scapi uşor! *Vivat* Wołodyjowski, cel mai vajnic cavaler, podoaba oştirii! Hai cu noi în stepă, frăţioare! În Câmpiile Sălbatice! Acolo o să-ţi spulbere vântul mâhnirea.

Abia în pridvor îl lăsară jos. El le spuse bun găsit tuturor, mişcat de primirea lor, apoi începu, să-i cerceteze:

— Ce face Ketling? Mai trăieşte?

— Trăieşte! trăieşte! îi răspunseră în cor, şi mustăţile bătrânilor oşteni începură să se lărgească într-un zâmbet neobişnuit. Hai la el, că nu mai poate să stea în pat, atât e de nerăbdător să te vadă.

(1648), Korsuń (1648) şi Piławce (1648). Asediază cetatea Zbaraż şi, după bătălia de la Zborów (1649), încheie tratatul favorabil cazacilor. Răscoala izbucneşte din nou în 1651 şi Chmielnicki este învins la Beresteczko. În 1654 rupe cu Polonia, supunând Ucraina Rusiei.

1 ? A învins, a câştigat (lat.).

— Văd că nu e atât de aproape de moarte, pe cât îmi spunea jupân Zagłoba - răspunse micul viteaz.

Între timp intrară în tindă, iar de acolo în încăperea de oaspeţi. La mijloc se afla o masă cu toate cele de trebuinţă unui chef straşnic, iar într-un colţ, pe un pat acoperit cu o piele albă de cal, zăcea Ketling.

— Prietene! se îngrijoră Wołodyjowski, alergând la el.

— Michał! răcni Ketling şi, zvâcnind drept în picioare, ca şi când ar fi fost în deplinătatea puterilor, îl luă în braţe pe micul cavaler.

Se strânseră cu atâta foc, încât se ridicau unul pe altul în sus, cu schimbul.

— Ei mi-au poruncit să mă prefac că sunt bolnav de moarte - mărturisi scoţianul - dar, când te-am văzut, n-am mai putut să mă stăpânesc. Sunt sănătos tun şi n-am păţit nimic. Trebuia să te scoatem de la mănăstire!... Michał, iartă această înşelătorie pe care am făcut-o din dragoste pentru tine!...

— Să mergem cu toţii în Câmpiile Sălbatice! strigară iarăşi cavalerii şi începură să bată cu palmele în tecile săbiilor de răsună odaia de zăngănit de spaimă.

Jupân Michał încremeni. O vreme tăcu, apoi începu să se uite la toţi, dar cu deosebire la jupân Zagłoba, şi zise:

— A, trădătorilor! Şi eu care am crezut că Ketling e hăcuit de moarte!

— Cum aşa, Michał? se mira Zagłoba. Te mânii că Ketling trăieşte? Nu-ţi pare rău de sănătatea lui, de-i doreşti moartea? Atât de mult ţi-a împietrit inima, că ai vrea să-i vezi pe toţi în lumea umbrelor: pe Ketling, pe jupân Orlik, pe jupân Ruszczyc şi pe copilandrii ăştia, ba chiar pe Skrzetuski şi pe mine, care ţin la tine ca la

copilul meu?

Aici Zagłoba se poticni şi vorbi cu şi mai mare jale în glas:

— Domniile Voastre, ce mai aşteptăm noi de la viaţă, dacă pe lumea asta n-ai parte decât de nerecunoştinţa şi de suflete împietrite?

— Pe Dumnezeul meu! sări Wołodyjowski - eu nu vă doresc răul, dar n-aţi ştiut să-mi respectaţi durerea.

— Se lăcomeşte la viaţa noastră! repetă Zagłoba.

— Domnia Ta, dă-mi pace!

— Auziţi-l! Zice că nu vrem să-i respectăm durerea, dar, Domniile Voastre, câte pâraie de lacrimi n-am vărsat noi din pricina nenorocirii lui? Adevărat! Îl iau martor pe Dumnezeu că am fi fost bucuroşi să-ţi ciopârţim tristeţea cu săbiile, că aşa trebuie să facă prietenii întotdeauna. Michał ţi-ai dat cuvântul că ai să rămâi cu noi o lună de zile, aşa că cel puţin luna asta nu ne lipsi de dragostea ta!

— Eu am să ţin la Domniile Voastre până la moarte! răspunse Wołodyjowski.

Vorbirea le fu întreruptă de intrarea altui musafir. Oştenii, absorbiţi de jupân Wołodyjowski, nu auziseră când venise, şi-l văzură abia acum, când se ivi în prag. Era un bărbat uriaş, corpolent şi cu înfăţişare falnică, avea o faţă de împărat roman, care răsfrângea puterea şi în acelaşi timp o bunătate şi blândeţe de-a dreptul regeşti. Era cu totul altfel decât ceilalţi oşteni, cu mult mai măreţ, şi sta înaintea lor cum stă vulturul, regele păsărilor, înaintea ereţilor, şoimilor, uliilor...

— Marele hatman! strigă Ketling şi se repezi să-l întâmpine, ca un stăpân al casei ce se afla.

— Pan Sobieski! repetară alţii.

Toate capetele se înclinară într-o plecăciune plină

de respect.

În afară de Wołodyjowski, toţi ştiau că hatmanul venise pentru că-i făgăduise lui Ketling să-l viziteze, dar sosirea lui îi tulbură într-atât, încât la început nici unul nu îndrăznea să deschidă gura. Era pe drept cuvânt un hatâr neobişnuit, jupân Sobieski ţinea la oşteni mai mult ca la orice, mai ales la cei cu care călcase de atâtea ori peste grumazul ceambulurilor[1] tătărăşti; îi socotea un fel de familie a lui şi tocmai de aceea hotărâse să-i ureze bun venit lui Wołodyjowski, să-l mângâie şi să-l reţină în oştire, arătându-i bună amintire şi consideraţie neprecupeţită.

Prin urmare, după ce-i dădu bineţe lui Ketling, întinse numaidecât mâinile spre micul cavaler, iar când acesta se apropie şi-i îmbrăţişă genunchii, îi strânse capul în palme.

— Ei, bătrâne oştean, rosti - braţul Domnului te-a turtit la pământ, dar tot el te va înălţa, aducându-ţi alinare... Dumnezeu fie cu tine! Acum vei rămâne cu noi...

Suspinele cutremurară pieptul lui jupân Michał.

— Am să rămân! răspunse printre lacrimi.

— Atunci e bine, am trebuinţă de cât mai mulţi ca tine! Şi acum, drag şi vechi tovarăş de arme, să ne aducem aminte de vremurile când ne aşezam în cort la ospeţe prin stepele rutene. Ce bine mă simt printre voi! Haide, cinstită gazdă, haide!

— *Vivat Joannes dux!* răsunară toate glasurile.

Petrecerea începu şi dură multă vreme.

A doua zi, hatmanul îi trimise lui Wołodyjowski un şoiman şarg de mare preţ.

---

1 Detaşament tătar înarmat.

CAPITOLUL VI

KETLING ŞI WOŁODYJOWSKI ÎŞI FĂGĂDUIRĂ ca la cel dintâi prilej să călărească iarăşi scară lângă scară, să se încălzească la acelaşi foc şi să adoarmă cu capetele pe aceeaşi şa.

Dar întâmplarea îi despărţi nu mai târziu de o săptămână după ce se întâlniseră. Din Kurlandia sosi un trimis cu vestea că acel Hassling care-l înfiase pe scoţian şi-i dăruise averea căzuse la boală grea şi cerea neapărat să-şi vadă fiul. Tânărul cavaler nu mai stătu pe gânduri; încălecă şi porni la drum.

Înainte de plecare, îi rugă pe jupân Zagłoba şi pe Wołodyjowski să-i socotească gospodăria ca şi când ar fi a lor şi să stea până li se va urî.

— Poate că o să vină şi Skrzetuski - zise. La alegeri va veni fără îndoială, chiar dacă-şi va aduce toţi copiii cu el, aici va găsi loc pentru toţi. Eu n-am nici o rubedenie, dar chiar fraţi dac-aş avea, tot nu mi-ar fi mai dragi ca voi.

Mai ales Zagłoba se bucură de această poftire, căci trăia în mare înlesnire în conacul lui Ketling, dar îi prinse bine şi lui Michał.

Skrzetuski, ce-i drept, nu veni, în schimb, îşi vesti sosirea sora lui Wołodyjowski, căsătorită cu jupân Makowiecki, stolnicul de Latyczow. Olăcarul ei trecuse mai întâi pe la curtea hatmanului, să întrebe dacă ştia cineva de micul viteaz. Fireşte, îl îndreptaseră neîntârziat spre casa lui Ketling.

Wołodyjowski se bucură tare mult, fiindcă n-o văzuse pe jupâneasa stolnicească de ani de zile. Aflând că, în lipsa unui han mai acătării, se oprise la Rybaki, într-o căsuţă sărăcăcioasă, plecă îndată s-o aducă la conacul lui Ketling.

Amurgise când ajunse la ea, dar o recunoscu numaidecât, cu toate că în odaie mai erau încă două jupâniţe: jupâneasa stolnicească era mică de statură şi rotunjoară ca un ghem.

Îl recunoscu şi ea, aşa că se îmbrăţişară cu dragoste, şi multă vreme nu fură în stare să scoată o vorbă din cauza lacrimilor care le curgeau şiroaie. În această vreme, cele două jupâniţe stăteau în picioare, ca două lumânări, şi priveau la ei.

Jupâneasa Makowiecka îşi recăpătă graiul şi începu să ţipe, cu glasul subţire, piţigăiat:

— Atâţia ani! atâţia ani! Dumnezeu să-ţi ajute, frate preaiubit! Cum am auzit de nenorocirea care te-a lovit, am şi pornit la drum. Bărbatu-meu nu s-a împotrivit, pentru că dinspre Bugiac ameninţă furtuna... Se vorbea de asemenea şi de tătarii din Białogród. Mai mult ca sigur că drumurile vor începe să mişune de tâlhari, fiindcă s-au ivit stoluri uriaşe de păsări, şi totdeauna se întâmplă aşa înaintea năvălirilor. Dumnezeu să te aline, frate drag şi iubit! Bărbatu-meu vine şi el aici de alegeri, aşa că mi-a zis: „Ia jupâniţele şi plecaţi înainte. Faci două lucruri dintr-o dată, zice. Îl ajuţi pe Michał şi te pui la adăpost împotriva tătarilor, zice, pentru că toată ţara va fi cuprinsă de pârjol. Du-te la Varşovia, zice, şi cât mai e timp, găseşte un han ca lumea, ca să avem unde sta”. El a plecat cu ceilalţi din ţinut să cerceteze drumurile. Oştirea e neîndestulătoare. La noi, totdeauna se întâmplă aşa. Dragul meu frăţior! Hai la fereastră, să

mă uit mai bine la tine. Te-ai tras la faţă din pricina mâhnirii. Lui bărbatu-meu îi era uşor în Rutenia să-mi zică să caut un han. N-am găsit nimic nicăieri, şi suntem nevoite să stăm în cocioaba asta. Abia am făcut rost de trei braţe de paie care ne ţin loc de pături.

— Dragă soră, îngăduie-mi să... vru să vorbească micul cavaler.

Dar sora nu vru să-i îngăduie şi turui mai departe, ca o morişcă:

— Ne-am oprit aici, pentru că n-am avut încotro. Stăpânii aşezării se uitau cam pieziş la noi, poate că sunt nişte netrebnici. E adevărat că avem patru slujitori, flăcăi de ispravă, dar nici noi nu ne înfricoşăm din te miri ce; prin părţile noastre şi femeile trebuie să aibă inimă vitează, altminteri n-ar putea trăi acolo. Mai am şi un pistol, pe care-l port totdeauna cu mine, iar Baśka are două flinte cu ţeavă retezată. Numai Krzysia nu se prea dă în vânt după arme... Aici e loc străin, de aceea ne-ar fi plăcut să poposim la vreun han mai ca lumea...

— Soră dragă, îngăduie-mi..., repetă jupân Wołodyjowski.

— Dar tu unde stai, Michał? Trebuie să mă ajuţi să aflu un han, că doar cunoşti Varşovia...

— Am un han gata pregătit - o întrerupse Michał. Şi este atât de încăpător, încât ar fi loc şi pentru curtea unui senator. Stau la prietenul meu, rotmistrul Ketling, te duc îndată acolo...

— Dar ia aminte că noi suntem trei, două ajutoare şi patru slujitori. Doamne iartă-mă! Păi eu nu ţi-am făcut cunoştinţă cu însoţitoarele mele!

Şi se întoarse către cele două jupâniţe, spunându-le:

— Voi ştiţi cine este el, dar el nu ştie cine sunteţi voi:

faceţi cunoştinţă, fie şi pe întuneric. Nici măcar pe vatră n-au aprins focul până acum... Asta e jupâniţa Krystyna Drohojowska, iar cealaltă jupâniţă Barbara Jeziorkowska. Bărbatul meu este ocrotitorul lor şi al averii lor, stau cu noi, că sunt orfane. Nişte tinere jupâniţe, ca ele, nu se cade să stea singure.

În timp ce stolniceasa vorbea, Wołodyjowski se înclină după obiceiul ostăşesc, iar cele două jupâniţe, prinzându-şi fustele cu degetele, făcură câte o reverenţă, în timpul căreia jupâniţa Jeziorkowska aruncă din cap ca o mânzoacă.

— Să urcăm şi să plecăm! spuse. Cu mine stă şi jupân Zagłoba, pe care l-am rugat să dea poruncă să pregătească cina.

— Faimosul jupân Zagłoba? întrebă deodată jupâniţa Jeziorkowska.

— Baśka, taci din gură! o dojeni jupâneasa stolniceasă. Mă tem numai să nu vă stânjenim.

— Apoi, dacă jupân Zagłoba se îngrijeşte de cină - răspunse micul oştean - ajunge pentru toţi, de-am fi de două ori pe atâta. Domniile Voastre porunciţi să strângă lucrurile şi să le încarce în căruţă, iar pentru noi şarabana lui Ketling e destul de mare ca să încăpem lesne toţi patru. Uite ce zic eu; dacă slujitorii nu sunt beţivi, n-au decât să rămână aici cu caii şi lucrurile mai mari până mâine-dimineaţa, iar noi să luăm numai cele de grabnică trebuinţă.

— Nu e nevoie să mai rămână - se împotrivi stolniceasa - deoarece carele nu le-am descărcat încă, înhamă caii şi pot pleca fără întârziere. Baśka, du-te şi supraveghează-i!

Jupâniţa Jeziorkowska alergă în tindă şi după numai cât ai rosti de câteva ori rugăciunea, se întoarse cu

vestea că totul e gata.

— Era şi timpul! spuse Wołodyjowski.

Urcară îndată în şarabană şi porniră spre Mokotów. Stolniceasa şi jupâniţa Drohojowska stătură pe bancheta din spate, iar micul cavaler se aşeză în faţă, alături de jupâniţa Jeziorkowska. Se lăsase întunericul şi nu mai putea să le privească.

— Domniile Voastre cunoaşteţi Varşovia? întrebă, aplecându-se spre jupâniţa Drohojowska şi ridicând glasul, ca să acopere duruitul şarabanei.

— Nu - răspunse aceasta cu glasul coborât, dar plin şi plăcut. Suntem adevărate provinciale, până acum n-am cunoscut nici oraşe mari şi nici oameni de seamă.

Spunând acestea, îşi înclină puţin capul, vrând să spună că printre cei din urmă îl socotea şi pe Wołodyjowski, care primi cu plăcere asemenea răspuns. „E o jupâniţă cu creştere aleasă!" se gândi, şi începu să-şi frământe mintea, cum ar putea să-i întoarcă vorba măgulitoare.

— Chiar dacă oraşul ar fi de zece ori mai mare decât este - rosti în sfârşit - Domniile Voastre tot aţi putea să-i fiţi cea mai frumoasă podoabă.

— De unde ştii Domnia Ta, de vreme ce acum e întuneric? întrebă pe neaşteptate jupâniţa Jeziorkowska.

„Ia te uită, capra!" îşi zise jupân Wołodyjowski în gând.

Dar nu răspunse nimic şi un timp merseră în tăcere; deodată, jupâniţa Jeziorkowska îl întrebă iarăşi pe micul viteaz:

— Domnia Ta, nu ştii dacă în grajduri o să fie loc destul, că noi avem zece cai şi două iepe de călărie?

— Ajunge şi pentru treizeci.

La care jupâniţa fluieră a mirare.

— Baśka! o dojeni stolniceasa.

— Aha! păi cum! Baśka! Baśka! în seama cui au fost lăsaţi caii tot-drumul?

Hârjonindu-se astfel, ajunseră la conacul lui Ketling.

Toate ferestrele erau luminate în cinstea jupânesei stolnicese. Slujitorii se repeziră afară, în frunte cu jupân Zagłoba care, apropiindu-se de şarabană şi văzând trei femei, întrebă nedumerit:

— În care din Domniile Voastre am cinstea să întâmpin pe binefăcătoarea mea şi totodată pe sora lui Michał, cel mai bun prieten al meu?

— Eu sunt! dădu răspuns stolniceasa.

Atunci Zagłoba îi luă mâna şi începu să i-o sărute în grabă, repetând:

— Cu plecăciune mă închin, cu plecăciune!

Apoi îi ajută să coboare din şarabană şi o însoţi cu mare grijă, târşâindu-şi picioarele, până în tindă.

— Să-mi fie îngăduit să urez încă o dată bun venit Domniei Tale - îi spuse pe drum.

Între timp, jupân Michał le ajută pe cele două jupâniţe să se dea jos. Şi pentru că şarabana era înaltă, iar treapta era greu de găsit cu piciorul pe întuneric, o luă de mijloc pe jupâniţa Drohojowska şi, săltând-o în sus, o lăsă jos. Ea nu se împotrivi şi o străfulgerare de o clipă întârzie la pieptul lui, spunând:

— Mulţumesc Domniei Tale!

Wołodyjowski se întoarse după aceea la jupâniţa Jeziorkowska, dar aceasta sărise singură de partea cealaltă, aşa că îi întinse braţul Drohojowskăi.

Înăuntru, cele două jupâniţe făcură cunoştinţă cu Zagłoba care, la vederea lor, fu cuprins de voioşie şi-i pofti neîntârziat pe toţi la cină.

Talerele abureau pe masă şi, după cum prevăzuse Michał, se găseau de toate din belşug, încât ar fi ajuns şi pentru mai mulţi.

Se aşezară aşadar. Stolniceasa ocupă locul din fruntea mesei, avându-l în dreapta pe Zagłoba, lângă care sta jupâniţa Jeziorkowska. Wołodyjowski stătu în partea stângă, alături de Drohojowska.

Abia acum micul viteaz putu să se uite bine la tinerele jupâniţe.

Amândouă erau frumoase, dar fiecare în felul ei. Drohojowska avea cosiţele negre ca pana corbului, ca şi sprâncenele, ochii mari albaştri, obrazul smead, puţin pal şi atât de gingaş, încât pe la tâmple i se zăreau, prin piele, vinişoarele albastre. Un puf întunecat îi umbrea buza de sus, punându-i în lumină gura dulce şi ademenitoare, pregătită parcă pentru a fi sărutată. Era în doliu, fiindcă îşi pierduse tatăl nu de mult, şi culoarea veşmântului, alături de frăgezimea tenului şi de părul negru, îi dădea un aer de tristeţe şi asprime. La prima aruncătură de ochi părea mai în vârstă decât tovarăşa ei, dar după ce se uită mai cu luare-aminte, jupân Michał băgă de seamă că sub această piele străvezie curgea sângele primei tinereţi. Cu cât o privea mai mult, cu atât mai mult se minuna de înfăţişarea falnică, de gâtul ei de lebădă şi de formele acestea zvelte şi pline de farmec feciorelnic.

„E o jupâniţă de casă mare - se gândea - trebuie să aibă un suflet de aur! În schimb, cealaltă parcă e un flăcăiandru!”

Apropierea era foarte potrivită.

Jeziorkowska era mult mai scundă decât Drohojowska, de-a dreptul mărunţică la statură, deşi nu părea slabă, rumenă ca un boboc de trandafir şi

bălăioară. Purta părul tăiat scurt, după vreo boală pesemne, prins într-o plasă de aur. Aflându-se pe un căpşor neastâmpărat, şuviţele cânepii nu voiau nici ele să stea cuminţi şi ieşeau afară prin toate ochiurile plasei. Deasupra frunţii alcătuiau un ciuf gălbui şi încâlcit ca un smoc căzăcesc, care, alături de ochişorii vii, neliniştiţi, şi de înfăţişarea băieţească, făceau ca acest obrăjor trandafiriu să semene cu chipul unui şcolar care abia aştepta să facă vreo năzbâtie.

Cu toate acestea era atât de frumoasă şi de fragedă, de-ţi venea greu să-ţi dezlipeşti privirile de ea. Avea năsucul subţire, puţin ridicat, cu nări tremurătoare, care nu stăteau o clipă locului, şi gropiţe în obraji şi în bărbie - semn de fire voioasă.

Acum însă stătea cuminte şi mânca cu poftă, săgetând doar cu privirile când spre jupân Zagłoba, când spre jupân Wołodyjowski şi cercetându-i cu o luare-aminte aproape copilăroasă, ca pe nişte fiinţe deosebite.

Wołodyjowski tăcea; cu toate că simţea că trebuie să se întreţină cu jupâniţa Drohojowska, nu prea ştia cu ce să înceapă. De obicei, micul cavaler nu prea era îndemânatic cu femeile, iar acum era şi mâhnit, pentru că cele două fete îi aduceau aminte de draga răposată.

În schimb, jupân Zagłoba o înveselea pe stolniceasa, vorbindu-i de isprăvile lui Michał şi ale sale. Pe la mijlocul cinei, tocmai povestea cum ei doi scăpaseră odinioară împreună cu cneaghina Kurcewicz şi Rzędzian de un ceambul întreg şi cum se aruncaseră singuri asupra tătarilor ca să-i oprească pe urmăritori.

Jupâniţa Jeziorkowska aproape că încetase să mai mănânce şi, sprijinindu-şi bărbia în palmă, asculta cu luare-aminte, îndreptându-şi întruna ciuful, clipind din

ochi, plesnind din degete în locurile mai primejdioase şi repetând:

— Aha! aha! Ei şi? şi?

Iar când jupân Zagłoba ajunse să spună cum le sosiseră pe neaşteptate în ajutor dragonii lui Kuszel, cum încălecaseră pe grumazul tătarilor şi-i tot tăiaseră preţ de o jumătate de milă, jupâniţa Jeziorkowska nu se mai putu stăpâni, bătu din palme cât putu de tare şi strigă:

— Ah, cât aş fi dat să fiu acolo!

— Baśka! o certă dolofana jupâneasă Makowiecka cu un accent rutean - aici te afli printre oameni cu purtări alese, dezvaţă-te de ieşirile astea. Mai lipseşte doar, Doamne fereşte, să strigi: „Bătu-m-ar ghiulelele!”

Jupâniţa izbucni într-un râs proaspăt şi răsunător, ca clinchetul argintului, şi se lovi deodată peste genunchi, zicând:

— Ei! Bătu-m-ar ghiulelele, mătuşică!

— O Doamne! îmi astup urechile! Cere iertare la toată lumea! o îndemnă stolniceasa.

Atunci Baśka, vrând să înceapă cu jupâneasa stolniceasă, sări de la locul ei, dar cuţitul şi lingura căzură sub masă, aşa că se aplecă să le caute.

Durdulia stolniceasă nu mai putu să-şi stăpânească hohotele; râdea într-un chip ciudat; se scutură mai întâi şi se ridică, apoi începu să piuie grozav de subţire. Se înveseliră cu toţii. Zagłoba era încântat.

— Vedeţi şi Domniile Voastre ce bătaie de cap am eu cu zvăpăiata asta! repetă stolniceasa, zguduindu-se de râs.

— Mai mare plăcerea, pe Dumnezeul meu! zise Zagłoba.

În acest timp, jupâniţa Basia ieşi de sub masă,

găsise lingura şi cuţitul, dar îşi pierduse plasa de pe cap şi ciuful i se lăsase peste ochi. Ridicându-se, nările i se zbătură şi spuse:

— Aha! Domniile Voastre râdeţi de ruşinea mea. Bine!

— Nu râde nimeni - rosti Zagłoba împăciuitor - nu râde nimeni! Ne bucurăm cu toţii că Dumnezeu ne-a trimis atâta bucurie prin Domnia Ta.

După cină, trecură în altă încăpere. Aici, jupâniţa Drohojowska văzu o lăută agăţată pe perete, o luă şi începu să ciupească strunele. Wołodyjowski o rugă să cânte ceva, iar ea îi răspunse simplu şi cu mare bunătate:

— Sunt gata, dacă voi izbuti să alung mâhnirea din sufletul Domniei Tale...

— Mulţumesc! răspunse micul cavaler, ridicându-şi spre ea privirile încărcate de recunoştinţă.

După o clipă începu să cânte:

Cavaleri, daţi-mi crezare!
Platoşe şi obrăzare
Nu sunt bune niciodată.

Căci pe toate le străpunge
Şi la inimă ajunge
A lui Cupidon săgeată.

— Nici nu ştiu cum să-ţi mai mulţumesc, Domnia Ta - spuse Zagłoba, aşezându-se la o parte cu stolniceasa şi sărutându-i mâinile - că te-ai ostenit până aici şi ai adus codanele astea aşa de îmbietoare, că şi graţiile ar putea să se ascundă după cuptor înaintea lor. Cu deosebire mi-a intrat la inimă haiducelul ăsta bălăior; se pricepe să-ţi

împrăştie tristeţea mai abitir ca o nevăstuică şoarecii. Că, ce sunt mâhnirile, dacă nu şoarecii care rod grăunţele voioşiei sădite în sufletele noastre? Trebuie să cunoşti Domnia Ţa că fostului nostru rege, *Joannes Casimirus,* îi plăceau atât de mult asemuirile mele, încât nu se putea lipsi de ele nici măcar o zi întreagă. Am fost nevoit să-i alcătuiesc şi snoave cu tâlc şi zicale înţelepte, pe care poruncea să i se repete înainte de culcare şi de care se slujea şi în cârmuirea ţării. Dar asta-i altă poveste. Gândesc că alături de frumoasele astea, Michał al nostru va uita cu totul de nenorocirea lui. Domnia Ta nu ştii că n-a trecut nici o săptămână de când l-am scos din mănăstirea călugărilor benedictini, unde voia să depună jurământul. Dar l-am câştigat de partea mea şi pe trimisul papei, care l-a vestit pe prior că sfântul lăcaş va fi atacat de dragoni, dacă nu-l slobod numaidecât pe Michał. N-avea ce căuta acolo!... Slavă Domnului! Slavă Domnului!... Îl cunosc eu! Dacă nu azi, atunci mâine vreuna din cele două jupâniţe va scăpăra asemenea scântei din el, încât inima i se va aprinde ca iasca.

Jupâniţa Drohojowska cânta mai departe:

Dacă pavăză şi spată
Nu pot răul să-l abată
Şi bărbatul să-l ferească,

Atunci femeia plăpândă
Cum să scape de osândă
Şi unde s-adăpostească?

— Femeile se tem de săgeţile astea, cum se teme câinele de slănină - şopti Zagłoba la urechea stolnicesei. Recunoaşte Domnia Ta că n-ai adus căpriţele astea aici

fără a avea o socoteală ascunsă cu ele. Sunt grozave! Mai ales haiducelul, ţine-m-ar sănătatea! Ehe, Michał, are o surioară şireată, ai?

Jupâneasa Makowiecka îşi luă într-adevăr o înfăţişare tare şireată, care la urma urmei nu prea se potrivea cu faţa ei cinstită şi bună, şi răspunse:

— M-am gândit şi eu ba la una, ba la alta, cum ne pricepem s-o facem noi, femeile. Bărbatul meu o să vie şi el aici de alegeri, iar eu am plecat cu fetele înainte, de frica tătarilor. Dacă din asta se va alege vreun folos pentru Michał, aş fi în stare să mă duc pe jos până la vreo sfântă icoană.

— Se va alege, se va alege! încuviinţă Zagłoba.

— Amândouă fetele sunt de neam bun şi cu avere, că în vremurile grele de astăzi şi asta înseamnă ceva...

— Nici nu e nevoie să mi-o spui de două ori. Agoniseala lui Michał au spulberat-o războaiele, deşi ştiu că are de luat ceva bani de pe la magnaţi. Ehei, Domnia Ta, ne-am ales nu o dată cu prăzi însemnate şi, cu toate că le-am dat în seama hatmanului, o parte am împărţit-o între noi, cum se zice în oştire: „la fiecare sabie”. Partea lui Michał era uneori atât de mare, că de-ar fi păstrat-o toată, acum ar avea o avere frumuşică. Dar oşteanul nu se gândeşte la ziua de mâine, ci chefuieşte astăzi în lege. Michał ar fi risipit totul cu petrecerile, dacă nu eram eu ca să-l împiedic. Domnia Ta zici că jupâniţele sunt de sânge ales?

— Drohojowska se trage din neam de senatori. E adevărat că proprietăţile unui castelan de prin ţinuturile noastre mărginaşe nu seamănă cu ale celui de la Cracovia, că sunt şi din acelea de care prea puţini au auzit, dar, oricum, cine-a ajuns odată la astfel de strălucire, o trece şi urmaşilor săi. Iar dacă-i vorba de

obârşie, Jeziorkowska aproape că o întrece pe Drohojowska.

— Hm, hm! Eu însumi descind dintr-un rege al masageţilor, aşa că-mi place să mi se vorbească de înaintaşii cuiva.

— E, Jeziorkowska nu vine dintr-o stirpe chiar atât de înaltă, dar dacă Domnia Ta doreşti să asculţi... că prin părţile noastre putem să numărăm pe degete toate legăturile fiecărei familii... Ea se înrudeşte şi cu Potocki, şi cu Jazlowiecki, şi cu Łaszcz. Vezi, Domnia Ta, iată cum a fost...

Şi jupâneasa stolnicească îşi potrivi faldurile rochiei şi se aşează mai bine, ca să nu întâmpine nici o piedică în cursul preaplăcutei povestiri; apoi îşi răsfiră degetele de la o mână şi îşi pregăti arătătorul de la cealaltă pentru numărătoarea tuturor bunicilor şi bunicele, după care începu:

— Fiica lui Jakub Potoki, Elżbieta, de la a doua soţie, Jazłowiecka, s-a căsătorit cu jupân Jan Smiotanko, stegarul[1] de Podolia...

— Am priceput! o întrerupse Zagłoba.

— Din această căsătorie s-a născut jupân Mikołaj Smiotanko, şi el stegar al Podoliei.

— Hm! Frumos rang!

— Asta a fost căsătorit prima dată cu Dorohostaj... nu! cu Rożyńska... ba nu! cu o Woronicz... La naiba: am uitat!

— Veşnică să-i fie odihna, oricum o fi chemat-o! rosti Zagłoba cu gravitate.

— Iar a doua oară a luat-o pe fiica lui Łaszcz...

---

1 Grad militar între sergent-instructor şi sublocotenent; subofiţer care purta steagul regimentului.

— Asta aşteptam! Şi care a fost *effectus*[2] acestei căsătorii?

— Băieţii li s-au prăpădit...

— Orice bucurie ţine puţin pe lumea asta...

— Iar din cele patru fete, cea mai mică, Anna, s-a măritat cu Jeziorkowski, împuternicit la hotărnicia Podoliei, cu blazonul Rawicz, care pe urmă a fost, dacă nu greşesc, spătar de Podolia.

— A fost, îmi aduc aminte! încuviinţă Zagłoba foarte sigur pe el.

— Ei bine, vezi Domnia Ta, din căsătoria asta s-a născut Basia.

— Da, da! Şi mai văd că acum ţinteşte cu flinta lui Ketling. Într-adevăr, cum Drohojowska şi micul oştean vorbeau între ei, jupâniţa Basia, ca să-şi omoare vremea, ochea cu flinta pe fereastră.

Când o văzu, jupâneasa Makowiecka începu să se scuture şi să piuie.

— Domnia Ta, nu poţi să-ţi închipui câtă bătaie de cap am cu fata asta! Haidamac sadea!

— Dacă toţi haidamacii[2] ar semăna cu ea, aş trece îndată de partea lor!

— Ea nu mai are altceva în cap decât arme, cai, războaie! Odată a luat o puşcă şi a plecat de acasă la vânătoare de raţe. S-a pitit printre trestii şi a aşteptat. Când, deodată, trestiile se dau la o parte şi ce-i văd ochii?... un cap de tătar care se furişa spre sat prin stufăriş... Alta s-ar fi înfricoşat, dar zvârluga asta, nici una, nici două, trage cu puşca în el şi tătarul leap în apă! Închipuie-ți, Domnia Ta, l-a omorât pe loc... şi cu

---

2 Rezultatul.

2 Nume purtat de răsculaţii ucraineni împotriva stăpânirii polone (nota tr.).

ce?... cu alice pentru raţe...

Şi jupâneasa Makowiecka începu să se scuture din nou şi să chicotească de păţania tătarului, după care adăugă:

— E adevărat că aşa ne-a scăpat pe toţi, fiindcă se apropia un ceambul întreg; s-a întors acasă şi ne-a vestit de primejdie, aşa că am avut vreme să fugim cu slujitorii în pădure. Pe la noi aşa e mereu!...

Pe faţa lui Zagłoba se citea atâta încântare, încât până şi ochiul i se miji, apoi se repezi spre fată şi înainte ca aceasta să înţeleagă ce se întâmplă, o sărută pe frunte.

— Asta-i de la un vechi oştean, pentru tătarul din trestii! o lămuri.

Jupâniţa îşi scutură cu putere ciuful bălai.

— Nu-i aşa că i-am dat un bobârnac!? strigă cu glăsciorul ei limpede şi copilăresc, care răsuna atât de ciudat faţă de înţelesul vorbelor.

— Haiducelul meu drag! rosti Zagłoba înduioşat.

— Dar ce înseamnă un tătar! Domniile Voastre aţi spârcuit cu miile, şi suedezi, şi nemţi, şi unguri de-ai lui Rákóczi. Ce sunt eu pe lângă Domniile Voastre, pe lângă nişte cavaleri cum nu mai găseşti alţii în toată Republica. Ştiu eu prea bine! oho!

— O să te învăţăm şi pe tine să dai cu săbioara, dacă te-ndeamnă inima. Mie mi s-a cam îngreunat braţul, dar Michał e un adevărat meşter.

Când auzi asemenea propunere, jupâniţa mai că zvâcni în sus de bucurie, apoi îl sărută pe jupân Zagłoba pe umăr şi făcu o plecăciune înaintea micului viteaz, spunând:

— Mulţumesc pentru făgăduială! Dar câte ceva mai ştiu şi eu!

Wołodyjowski vorbea cu Krzysia Drohojowska, aşa că răspunse în doi peri:

— Tot ce porunceşti, Domnia Ta!

Zagłoba, cu faţa străluminată, se aşeză iarăşi alături de stolniceasa de Latyczów:

— Scumpa mea jupâneasă, îi spuse. Ştiu şi eu prea bine cât sunt de bune bacaliile[1] turceşti, că ani lungi am petrecut la Stambul, dar mai ştiu că nu puţini sunt cei care se lăcomesc la ele. Cum se face că n-a jinduit nimeni la ea până acum?

— Of, Doamne! n-am dus lipsă nici de cei care le pofteau pe amândouă. Baśkăi îi zicem în gluma văduvă după trei bărbaţi, pentru că trei cavaleri vrednici s-au străduit să-i câştige dragostea în acelaşi timp: jupân Swirski, jupân Kondracki şi jupân Cwilichowski. Toţi trei şleahtici cu avere de pe la noi, ale căror înrudiri le-aş putea de asemenea înşira întocmai.

Spunând acestea, jupâneasa stolniceasă îşi răsfiră iar degetele de la mâna stângă şi întinse arătătorul dreptei, dar Zagłoba se grăbi să i-o ia înainte:

— Şi ce s-a întâmplat cu ei?

— Toţi trei şi-au pierdut viaţa în război, de aceea îi zicem Baśkăi văduvă.

— Hm! Şi ea, cum a îndurat nenorocirea?

— Vezi, Domnia Ta, prin părţile noastre ăsta e un lucru obişnuit; rareori moare cineva cu capul pe căpătâi, chiar dacă ajunge să îmbătrânească. La noi se spune că un şleahtic nu se cuvine să moară altfel decât în luptă. Cum a îndurat Baśka? A bâzâit puţin, săraca, de cele mai multe ori în grajd, fiindcă ori de câte ori suferă de ceva, dă fuga la grajd. Odată m-am dus după ea şi am

1 Fructe uscate din sud — migdale, curmale, stafide etc.

întrebat-o: „După care plângi?” Iar ea de colo: „După toţi trei!” Asemenea răspuns m-a lămurit că nici unul dintre ei nu-i era prea drag... Eu cred că, gândindu-se mereu la altceva, n-a simţit încă voinţa lui Dumnezeu; Krzysia da, dar Baśka, câtuşi de puţin!...

— O să simtă! spuse Zagłoba. Noi ne dăm seama mai bine! O să simtă, o să simtă!...

— Asta-i soarta noastră! răspunse jupâneasa stolniceasă.

— Chiar aşa! Parcă mi-ai luat-o din gură, Domnia Ta!

Vorbirea le fu întreruptă de apropierea tinerilor.

Micul oştean se obişnuise cu jupâniţa Krzysia care, din prea multă bunătate, pesemne, se îngrijea de el şi de tristeţea lui cum se îngrijeşte doctorul de un bolnav. Poate că tocmai de aceea îi arătă mai multă bunăvoinţă decât i-ar fi îngăduit răstimpul scurt de când se cunoscuseră. Dar, cum jupân Michał era fratele stolnicesei, iar Krzysia rudă cu bărbatul ei, nu se mira nimeni. Baśka, în schimb, rămăsese parcă mai deoparte şi numai jupân Zagłoba îi arăta că n-a uitat-o. La drept vorbind, se vede că-i păsa prea puţin dacă se îngrijeşte cineva de ea sau nu. La început se uită cu admiraţie la cei doi oşteni, dar cu aceeaşi luare-aminte cercetă şi armele prea frumoase atârnate pe pereţi. Apoi parcă începu să caşte, ochii i se închiseră din ce în ce mai mult şi, în sfârşit spuse:

— Dacă adorm, o să mă trezesc tocmai poimâine...

După aceste cuvinte, se împrăştiară cu toţii, fiindcă femeile erau foarte obosite şi abia aşteptau să se vadă în pat.

Când jupân Zagłoba rămase în cele din urmă singur cu Wołodyjowski, începu mai întâi să clipească din ochi cu înţeles, apoi îl pisă cu o grindină de ghionturi uşoare.

— Michał! ei, cum e, Michał, ai? Mare-n pârg, nu alta! Te călugăreşti, nu-i aşa? Drohojowska asta ca mura e gustoasă, ai? Dar haiducelul rumeior? Ce zici, Michał, ai?

— Ce să zic? nimic! răspunse micul cavaler.

— Mie haiducelul îmi place grozav, îţi spun că la cină, când stam lângă ea, mă dogorea ca o sobă.

— E o zvăpăiată; cealaltă e mai aşezată!

— Drohojowska e ca o prună ungurească, adevărată prună ungurească! Pe când cealaltă e ca aluna!... Unde nu dă Dumnezeu să mai am eu dinţi!... adică să am o asemenea fiică, pe care să ţi-o dau ţie. E o migdală, îţi spun, migdală curată!

Wołodyjowski se întunecă dintr-odată, aducându-şi aminte cum îi zicea jupân Zagłoba Anusiei Borzobohata. Răposata îi apăru aidoma în gând, cu statura şi faţa ei cât pumnul, cu cosiţele negre şi veselia ei, cu ciripitul şi felul ei de a privi. Jupâniţele de acum erau mai tinere, dar cealaltă îi era de o sută de ori mai scumpă...

Micul ostaş îşi ascunse faţa în palme şi îl cuprinse o jale atât de adâncă, pe cât de neaşteptată.

Zagłoba rămase uimit; o vreme tăcu, privindu-l neliniştit, apoi îi spuse:

— Michał, ce-i cu tine? Vorbeşte, pentru Dumnezeu!

Şi Wołodyjowski vorbi:

— Atâtea fete trăiesc şi umblă prin lume, numai mieluşica mea nu mai este, numai pe ea n-am s-o mai văd niciodată!...

Glasul i se înecă de durere. Îşi rezemă fruntea de spătarul laviţei şi începu să şoptească printre buzele strânse:

— Doamne! Doamne! Doamne!...

CAPITOLUL VII

Jupâniţa Basia avu grija ca Wołodyjowski s-o înveţe să mânuiască sabia, iar el nu se împotrivi. Cu toate că după câteva zile o prefera tot pe Drohojowska, se apropiase totuşi foarte mult şi de Basia; de altfel, era şi greu să n-o îndrăgească cineva.

Aşadar, într-o dimineaţă începu prima lecţie, stârnit mai ales de laudele Baśkăi şi de asigurările ei că se pricepe destul de bine la acest meşteşug şi că nu oricine poate să-i facă faţă.

— Am învăţat de la oşteni destoinici - spuse - cum sunt destui pe la noi, şi doar se ştie că alţii mai buni nici că se află... Ba mă întreb dacă până şi Domniile Voastre nu v-aţi putea găsi printre el potrivnici pe măsură.

— Ce vorbeşti, Domnia Ta - se miră Zagłoba - păi noi nu avem egali în toată lumea!

— Aş vrea să se arate că şi eu sunt la fel. Nu prea cred, dar aş vrea!

— Să trag cu pistolul, aş încerca şi eu - spuse râzând jupâneasa Makowiecka.

— Pentru Dumnezeu! te pomeneşti că pe la Latyczów trăiesc numai amazoane - se minună Zagłoba.

Apoi se întoarse spre Drohojowska:

— Şi Domnia Ta ce armă stăpâneşti mai bine?

— Nici una - recunoscu Krzysia.

— Aha! nici una! strigă Baśka. Şi imitând-o pe Krzysia, începu să cânte:

Cavaleri, daţi-mi crezare!
Platoşe şi obrăzare

Nu sunt bune niciodată!

Căci pe toate le străpunge
Şi la inimă ajunge
A lui Cupidon săgeată.

— Arma asta ştie s-o mânuiască, şi încă bine! adăugă întorcându-se spre Wołodyjowski şi Zagłoba. Aşa că n-aveţi teamă pentru ea!

— Scoate sabia, Domnia Ta! spuse jupân Michał, vrând să-şi ascundă încurcătura.

— Ei, Doamne! numai dacă s-ar adeveri ce gândesc eu! strigă Basia, roşind de bucurie.

Şi luă îndată poziţie, având în dreapta o săbioară poloneză uşoară; cu mâna stângă retrasă şi cu pieptul scos înainte, cu capul ridicat şi cu nările lărgite, era atât de frumoasă, şi atât de trandafirie, încât Zagłoba îi şopti stolnicesei:

— Nici un urcior cu vin unguresc, fie şi de o sută de ani, nu m-ar încânta atâta!

— Bagă de seamă, jupâniţă - spuse Wołodyjowski - eu am să mă apăr doar, n-am să atac niciodată, aşa că Domnia Ta loveşte cum îţi place.

— Bine. Când Domnia Ta vrei să mă opresc, să-mi spui.

— Şi aşa aş putea sfârşi când poftesc...

— Cum aşa?

— Păi unui luptător ca Domnia Ta aş izbuti foarte uşor să-i smulg sabia din mână.

— De, o să vedem!

— N-o să vedem, pentru că buna-cuviinţă nu-mi îngăduie să fac aşa ceva.

— Nu e nevoie de nici o bună-cuviinţă. Domnia Ta

încearcă, dacă poţi. E adevărat că ştiu mai puţin decât Domnia Ta, dar am să mă străduiesc să nu mi se întâmple una ca asta!

— Aşadar, Domnia Ta îmi îngădui?.

— Întocmai!

— Las-o baltă, haiducelul meu drag - o sfătui Zagłoba. El a făcut asta cu cei mai mari meşteri.

— O să vedem! repetă Basia.

— Să începem! o îndemnă Wołodyjowski, întărâtat de lăudăroşenia jupâniţei.

Şi începură.

Basia izbea năprasnic, sărind ca un cosaş.

Wołodyjowski însă nu se mişca din loc, însemnând, cum avea obiceiul, mişcări scurte cu sabia, fără să ia prea mult în seamă loviturile.

— Apoi, Domnia Ta, nu te apăra de mine ca de o muscă urâcioasă! strigă Basia aţâţată.

— Eu nici nu-mi pun mintea cu Domnia Ta, te învăţ numai! răspunse micul viteaz. Bine-aşa! Pentru o fată nu e rău deloc! Mişcă mâna mai puţin!

— Pentru o fată? Atunci primeşte Domnia Ta pe asta ca pentru o fată! şi pe asta! şi pe asta!

Dar jupân Michał nici nu se sinchisea, deşi Basia folosea toate loviturile primejdioase pe care le cunoştea. Mai mult, începu să vorbească înadins cu Zagłoba, ca să arate cât de puţin îi pasă de loviturile Basiei.

— Domnia Ta, dă-te la o parte de la fereastră, că nu ne vede jupâniţa; chiar dacă sabia e mai mare decât un ac, are mai multă experienţă la ac decât la sabie.

Nările Basiei se lărgiră şi mai mult, iar ciuful îi acoperi ochişorii strălucitori.

— Domnia Ta mă dispreţuieşti? întrebă, răsuflând adânc.

— Nu fiinţa Domniei Tale, Doamne fereşte!

— Nu pot să-l sufăr pe jupân Michał, na!

— Aşa? Atunci uite! să-ţi fie de învăţătură, ucenicule! răspunse micul oştean.

Apoi iarăşi către Zagłoba:

— Pe viaţa mea! începe să ningă.

— Uite zăpadă! na zăpadă! na zăpadă! repetă Baśka lovind.

— Baśka, ajunge! abia mai poţi să răsufli! se amestecă jupâneasa stolniceasă.

— Ei, acum ţine Domnia Ta sabia bine, că ţi-o fac să zboare!

— Să vedem!

— Am văzut-o!

Şi săbioara zbură într-adevăr ca o păsărică din mâna Basiei şi căzu zăngănind aproape de vatră.

— Eu i-am dat drumul, fără să vreau! Nu mi-ai smuls-o Domnia Ta! strigă jupâniţa cu lacrimi în glas şi, înhăţând sabia, atacă din nou.

— Mai încearcă Domnia Ta şi acum...

— Gata! repetă Michał.

Şi săbioara căzu iarăşi lângă vatră.

Iar jupân Michał spuse:

— Pentru astăzi e destul!

Jupâneasa stolniceasă începu să se cutremure şi să piuie mai avan decât de obicei, pe când Basia stătea în mijlocul încăperii, încurcată, năucă, răsuflând greu, muşcându-şi buzele şi reţinându-şi lacrimile care i se îmbulzeau cu de-a sila sub pleoape. Ştia că dacă o va podidi plânsul vor râde şi mai tare de ea, aşa că voia neapărat să se stăpânească, dar, văzând că nu izbuteşte, fugi afară.

— Doamne sfinte! strigă stolniceasa. Mai mult ca

sigur că s-a dus în grajd, şi e atât de încălzită... că mă tem să nu răcească. Trebuie să alerge cineva după ea! Krzysia, nu te duce tu!

Zicând acestea plecă şi, luând o şubă călduroasă din tindă, dădu fuga la grajd, cu Zagłoba grăbind în urma ei, îngrijorat pentru haiducelul său.

Vru să alerge şi Drohojowska, dar micul cavaler o apucă de mână.

— Domnia Ta ai auzit porunca? Nu-ţi dau drumul la mână până nu se întorc.

Şi aşa şi făcu. Pielea era mătăsoasă ca ţesătura de atlaz. Lui jupân Michał i se păru că din degetele acestea subţiri un pârâiaş cald se scurgea în venele lui, făcându-i o plăcere nespusă, aşa că le strânse şi mai tare.

O rumeneală uşoară se întinse pe faţa smeadă a Krzysiei.

— După cum văd, sunt ca o roabă în mâinile Domniei Tale - spuse.

— Cine-ar lua asemenea roabă, n-ar mai avea de ce să-l pizmuiască nici pe sultan, care n-ar sta în cumpănă să dea jumătate din împărăţie pentru Domnia Ta.

— Dar Domnia Ta nu m-ai vinde păgânului, nu-i aşa?

— Cum nu mi-aş vinde sufletul diavolului!

Jupân Michał îşi dădu seama că înflăcărarea îl duce prea departe şi se îndreptă:

— Cum n-aş vinde-o nici pe sora mea.

Iar Drohojowska rosti cuminte:

— Aici Domnia Ta ai nimerit-o. Pentru jupâneasa stolnicească nutresc o dragoste de soră, aşa că voi fi şi surioara Domniei Tale.

— Mulţumesc din tot sufletul - spuse Michał, sărutându-i mâna, că mare nevoie am de mângâiere.

— Ştiu, ştiu! repetă jupâniţa - şi eu sunt o biată

orfană!

O lacrimă i se rostogoli dintre pleoape şi se opri pe pufuşorul întunecat de deasupra gurii.

Wołodyjowski se uită la boaba lacrimii, la gura uşor umbrită şi glăsui:

— Domnia Ta eşti bună ca un înger! Simt că mi s-a uşurat inima!

Krzysia zâmbi cu dulceaţă.

— Să dea Dumnezeu să fie aşa!

— Pe legea mea!

Micul viteaz simţea că dacă avea să-i sărute mâna încă o dată, îi va fi şi mai bine, dar în clipa aceea intră jupâneasa Makowiecka.

— Baśka a luat şuba, dar e atât de ruşinată, că nu vrea să vină înapoi pentru nimic în lume. Jupân Zagłoba aleargă tot grajdul după ea.

Într-adevăr, Zagłoba, tot încercând s-o mângâie cu vorbe bune, nu numai că alergă după Baśka, prin tot grajdul, dar în cele din urmă o goni în curte cu nădejdea că o va îndupleca mai lesne să intre în casă.

Ea fugea dinaintea lui, repetând:

— Uite că nu vin! N-am decât să răcesc! Nu vin; nu vin!... În sfârşit, văzând în apropierea casei un stâlp cu o scară pe el, urcă pe ea ca o veveriţă şi se opri la marginea acoperişului. Acolo se aşează şi se întoarse spre jupân Zagłoba, zicându-i pe jumătate râzând:

— Bine, vin dacă Domnia Ta te urci până la mine!

— Cum aşa, haiducelule, păi ce, eu sunt cotoi, să umblu după tine pe acoperişuri? Aşa mă răsplăteşti pentru că ţin la tine?

— Şi eu ţin la Domnia Ta, da de pe acoperiş.

— Vorbim amândoi şi ne înţelegem başca! Coboară numaidecât!

— Nu cobor!

— Mai mare râsul, pe viaţa mea! să pui la inimă o păţanie ca asta! Nu numai ţie ţi s-a întâmplat aşa ceva, nevăstuică supărată, ci şi lui Kmicic, care trecea drept meşter între meşteri, şi încă nu aşa, în glumă, ci în luptă aprigă. Păi lui n-au fost în stare să-i ţină piept cât ai spune o rugăciune cei mai vestiţi italieni, nemţi şi suedezi, şi tu te-ai găsit să suferi atâta. Ptiu! ruşinează-te şi coboară, coboară cât mai repede! Tu abia acum înveţi!

— Dar pe jupân Michał nu pot să-l sufăr!

— Ia te uită! Pentru că e *exquisitissimus*[1] tocmai în ceea ce vrei să deprinzi şi tu? Cu atât mai mult s-ar cuveni să ţii la el!

Jupân Zagłoba nu greşea. Admiraţia Basiei pentru micul viteaz crescuse mult, cu toată supărarea ei, dar răspunse:

— N-are decât să-l iubească Krzysia!

— Coboară, coboară odată!

— Nu cobor!

— Bine, atunci stai acolo, deşi îţi spun că o jupâniţă nu prea se cuvine să stea pe scară, pentru că poate să dea prilej de râs celorlalţi.

— Ba nu-i adevărat! se împotrivi Basia, strângându-şi şuba în jurul picioarelor.

— Eu am îmbătrânit şi nu mă zgâiesc, dar am să-i chem îndată pe ceilalţi, să aibă de ce se minuna!

— Cobor! strigă Basia.

Deodată Zagłoba privi spre colţul casei.

— Uite că vine cineva! se sperie.

Într-adevăr, dintr-acolo se arătă tânărul

1 Cel mai priceput (lat.).

Nowowiejski, care, venind călare, îşi legase calul lângă portiţa din spate, iar el ocolise casa, vrând să intre pe uşa din faţă.

Când îl văzu, din două sărituri Basia fu jos, dar din nefericire era prea târziu.

Jupân Nowowiejski o văzu sărind de pe scară şi rămase mirat, cu obrajii împurpuraţi ca o jupâniţă. Basia se opri şi ea dinaintea lui, neştiind ce să facă. Dar pe neaşteptate strigă:

— Altă ruşine!

Înveselit nevoie mare, jupân Zagłoba clipi o vreme din ochiul sănătos, apoi le făcu cunoştinţă:

— Jupân Nowowiejski, prietenul lui Michał al nostru, slujeşte sub ordinele lui, şi jupâniţa Scăr... ptiu! Voiam să zic Jeziorkowska!

Nowowiejski îşi reveni repede pentru că era un oştean ager la minte, deşi tânăr, se înclină şi, ridicându-şi privirea la vedenia minunată, răspunse:

— Pe legea mea! în grădina lui Ketling cresc trandafiri şi pe zăpadă!

Iar Basia, înclinându-se la rândul ei, mormăi pentru sine:

— Nu sunt de nasul tău!

După care spuse cu bună-cuviinţă:

— Poftiţi înăuntru!

Şi porni înainte. Se năpusti din fugă în odaia în care se aflau Michał şi ceilalţi, şi strigă gândindu-se la surtucul roşu al lui Nowowiejski:

— A venit un botroş!

Apoi se aşeză pe un scăunel, încrucişându-şi mâinile pe piept şi ţuguindu-şi puţin buzele, cum îi stătea bine unei jupâniţe cu creştere aleasă.

Jupân Michał îşi înfăţişă tânărul prieten mai întâi

sorei, apoi Krzysiei Drohojowska. Acesta, dând cu ochii de a doua jupâniţă, la fel de atrăgătoare, deşi de alt soi, se zăpăci a două oară. Îşi ascunse încurcătura făcând o nouă plecăciune şi ca să-şi mai dea curaj, îşi duse mâna la mustaţa abia mijită.

Încercând să răsucească între degete viitoarele sfârcuri, se întoarse spre Wołodyjowski şi-i destăinui pentru ce venise. Marele hatman dorea să-l vadă fără întârziere pe micul cavaler. După câte presupunea jupân Nowowiejski, era vorba de o însărcinare ostăşească, deoarece hatmanul primise de curând câteva scrisori, anume de la jupân Wilczkowski, de la jupân Silnicki, de la polcovnicul Piwo şi de la alte căpetenii împrăştiate prin Ucraina şi Podolia, cu înştiinţări despre întâmplările de la Crîm, care nu se vesteau prielnice.

— Hanul şi sultanul Galga, care s-au înţeles cu noi la Podhajce - vorbi mai departe jupân Nowowiejski - vor să respecte cele hotărâte atunci, dar stepele Bugeacului zumzăie ca un ştiubei înainte de roi, iar urdia de la Białogród se frământă şi ea, nepăsându-i nici de han şi nici de Galga...

— Jupân Sobieski mi-a destăinuit toate acestea şi m-a întrebat de sfat - spuse Zagłoba. Ce se aude pe acolo cu primăvara?

— Unii sunt de părere că odată cu colţul ierbii o să se pornească şi adunătura asta, pe care va trebui s-o strivim iarăşi - răspunse Nowowiejski.

Spunând aceasta, îşi luă o înfăţişare războinică şi începu să-şi răsucească mustaţa cu atâta râvnă, că i se înroşi buza de sus.

Basia, care-l privea cu luare-aminte, băgă de seamă îndată, se trase puţin înapoi, ca să n-o vadă jupân Nowowiejski, şi începu şi ea să-şi răsucească mustăţile

asemeni tânărului oştean.

Stolniceasa o dojeni din ochi, dar începu să tremure, străduindu-se din răsputeri să-şi ţină râsul. Michał îşi muşca şi el buzele, iar Drohojowska îşi coborâse pleoapele atât de mult, încât umbra genelor lungi se întindea pe obraji.

— Domnia Ta eşti tânăr - spuse Zagłoba - dar eşti un oştean încercat!

— Am douăzeci şi doi de ani, din care, fără să mă laud, şapte i-am petrecut în slujba Republicii; am fugit de la şcoală la cincisprezece ani! răspunse flăcăul.

— Cunoaşte stepa şi ştie să se strecoare prin iarbă şi să cadă ca trăsnetul asupra tătarilor - adăugă Wołodyjowski. E un luptător de mâna-ntâi! În stepă nu-i scapă nici un tătar!

Jupân Nowowiejski se împurpură de mulţumire că avusese parte de asemenea laude în faţa jupâniţelor.

Pe lângă că era un uliu de stepă, mai era şi băiat frumos, cu faţa negricioasă, aspritǎ de vânturi. Pe obraz se alungea o cicatrice de la ureche până la nasul care rămăsese de pe urma tăieturii mai subţire într-o parte. Avea ochii ageri, obişnuiţi să scruteze depărtările, iar deasupra lor, sprâncenele negre, împreunate deasupra nasului, desemnau parcă un arc tătăresc. Pe capul tuns scurt îi creştea în neorânduială un smoc negru. Basiei îi plăcea şi cum vorbeşte, şi ca înfăţişare, deşi nu înceta să-l imite.

— Ei bravo! strigă Zagłoba. Un bătrân ca mine nu poate decât să se bucure, când vede crescând tineri vrednici de înaintaşii lor.

— Încă nu sunt vrednic! răspunse Nowowiejski.

— Îţi laud şi modestia, Domnia Ta! Ca mâine văd că ţi se va încredinţa un pâlc mai mic să-l conduci.

— Cum aşa! se împotrivi Wołodyjowski - a şi avut oşteni în subordine şi s-a bătut după propria socoteală!

Jupân Nowowiejski începu să-şi răsucească mustaţa atât de crâncen, de mai-mai să-şi rupă buza.

Iar Basia, fără a-l scăpa din ochi, îşi ridică şi ea amândouă mâinile spre faţă, imitându-l în tot ce făcea.

Oşteanul, isteţ, băgă de seamă în curând că privirile celorlalţi se îndreaptă spre locul din spatele lui, unde stătea jupâniţa pe care o văzuse pe scară, şi înţelese numaidecât că aceasta unelteşte ceva împotriva lui.

Aşa că, prefăcându-se a nu pricepe nimic, vorbi mai departe, căutându-şi mereu mustaţa ca şi înainte, până când, pândind o clipă potrivită, se răsuci atât de iute, încât Basia nu mai avu timp să-şi întoarcă privirile de la el şi să-şi la mâinile de la faţă.

Se făcu stacojie şi, neştiind ce să mai zică, se ridică de pe scăunel. Se zăpăciră cu toţii, aşa că pentru o clipă se aşternu tăcerea.

Deodată Basia se lovi cu palmele peste rochie.

— A treia ruşine! strigă cu glăsciorul ei argintiu.

— Draga mea jupâniţă! spuse repede Nowowiejski. Am ghicit îndată că în spatele meu se petrec lucruri ciudate. Recunosc că aştept cu nerăbdare să-mi crească mustaţa, dar dacă n-o să am parte s-o văd, asta se va întâmpla numai pentru că voi muri pentru ţară, şi în această împrejurare gândesc că voi merita mai degrabă lacrimile Domniei Tale.

Basia sta cu ochii plecaţi, ruşinată de cuvintele inimoase ale cavalerului.

— Domnia Ta trebuie s-o ierţi - se amestecă Zagłoba. E puţin uşuratică, pentru că e încă prea tânără, dar are un suflet de aur.

Şi Basia, vrând parcă să întărească vorbele lui jupân Zagłoba, şopti abia auzit:

— Domnia Ta, mă rog... mult de iertare...

Jupân Nowowiejski îi luă mâna în aceeaşi clipă şi începu să i-o sărute.

— Pe legea mea! jupâniţă, nu mai pune totul la inimă! Doar nu sunt nici eu un *barbarus.* S-ar cuveni ca eu să-ţi cer iertare, pentru că am îndrăznit să-ţi stric joaca. Şi noi, oştenii, ne dăm în vânt după şolticării. *Mea culpa!* îngăduie-mi să mai sărut o dată mânuţele astea, iar dacă trebuie să le sărut până-mi vei da iertarea, atunci, pe rănile Mântuitorului, nu te milostivi de mine până diseară!

— A, uite un cavaler bine-crescut! Vezi, Basia, spuse jupâneasa Makowiecka.

— Văd! răspunse Basia.

— Acum toate sunt bune! se bucură Nowowiejski.

Apoi îşi îndreptă statura şi din obişnuinţă duse iar mâna la mustaţă, dar îşi luă seama repede şi izbucni într-un hohot de râs. Basia după el, ceilalţi după Basia. Voioşia puse stăpânire pe toţi, Zagłoba porunci pe dată să se aducă un clondir şi încă unul din pivniţa lui Ketling, aşa că se simţiră de minune.

Jupân Nowowiejski, lovindu-şi pintenii, îşi înfoia moţul cu degetul şi se uita tot mai cu foc la Basia. Îi plăcea straşnic. Căpătă chef de vorbă pentru că, aflându-se mereu lângă hatman, trăia într-o lume aleasă, avea o groază de povestit.

Vorbi dar despre adunarea pregătitoare, despre încheierea ei, istorisind cum se prăbuşise cuptorul din încăperea senatorilor sub greutatea celor de faţă, spre veselia tuturor. Plecă târziu, după-amiază, cu ochii şi sufletul pline de Basia.

CAPITOLUL VIII

ÎN ACEEAŞI ZI, MICUL CAVALER se înfăţişă la hatman care, poruncind să fie lăsat să intre numaidecât, îi zise:

— Trebuie să-l reped pe Ruszczyc la Crîm, ca să iscodească ce se pregăteşte acolo şi să-l cerceteze pe han în legătură cu respectarea înţelegerii. N-ai vrea să intri iarăşi în oştire şi să-i iei locul? Tu, Wilczkowski, Silnicki şi Piwo veţi sta cu ochii pe Dorosz şi pe tătari, în care nu putem avea încredere.

Jupân Wołodyjowski se întristă. Îşi petrecuse floarea vârstei slujind ca oştean. Zeci de ani nu ştiuse ce-i odihna; trăise mereu în foc şi fum, în caznă amarnică, mâncând şi dormind pe apucate, fără un acoperiş deasupra capului, adesea fără o mână de paie pentru noapte. Numai Dumnezeu ştie la câte neamuri nu slobozise sânge cu săbioara lui. De aceea, nici nu se aşezase pe nicăieri, nici nu se însurase. Alţii, cu merite de o sută de ori mai mici, se înfruptau din *panis bene merentium*[1], aveau parte de cinstire, de cinuri înalte şi de stărostii. El fusese mai bogat înainte decât era acum. Şi iată că voiau să se slujească iar de el ca de o mătură veche. Avea sufletul sfâşiat de nenorocire şi abia se aflaseră mâinile dulci şi prietenoase care începuseră să-i ogoiască rănile, că-i şi porunceau să zboare fără istov hăt! în pustietăţile îndepărtate de la marginea Republicii, fără să se gândească la osteneala sufletului său. Păi, dacă nu era slujba, ar fi putut şi el să se bucure

1 Pâinea celor care au binemeritat (lat.).

măcar câţiva ani de Anusia lui.

Când se gândea acum la toate acestea, simţea cum îl cuprinde o amărăciune adâncă, dar pentru că nu i se părea un lucru vrednic de un cavaler să-şi amintească meritele şi să fugă de datorie, răspunse scurt:

— Mă duc.

Atunci hatmanul îi spuse:

— Nu te afli în slujbă, aşa că poţi să nu consimţi. Tu ştii cel mai bine dacă nu-i prea devreme.

La care Wołodyjowski :

— Nu-i prea devreme nici să mor!

Jupân Sobieski făcu câţiva paşi încoace şi încolo prin încăpere, apoi se opri înaintea micului viteaz şi-i puse prietenos mâna pe umăr.

— Dacă lacrimile nu ţi s-au uscat până acum, ţi le va usca vântul stepei. Ai trudit, oştene, toată viaţa, trudeşte şi acum. Iar dacă vreodată îţi va trece prin minte că ai fost uitat, că n-ai fost răsplătit cum se cuvine şi n-ai fost lăsat să te odihneşti, că n-ai căpătat decât pâine uscată în loc de hălci grase, răni în loc de stărostii şi chinuri în loc de odihnă, atunci să scrâşneşti din dinţi şi să-ţi spui: „Pentru tine, ţara mea!”. Altă mângâiere nu-ţi dau, că nu am, dar cu toate că nu sunt preot, pot să te asigur că, slujind astfel, tu vei ajunge mai departe pe şaua roasă decât alţii care umblă în carete cu şase cai; se vor găsi porţi care în faţa ta se vor deschide, înaintea lor închizându-se.

„Pentru tine, ţara mea!” rosti Wołodyjowski în gând, minunându-se că hatmanul putuse să-i pătrundă gândurile atât de bine.

Jupân Sobieski se aşează şi urmă:

— Nu vreau să vorbesc cu tine cum aş vorbi cu un supus, aş vrea să ne sfătuim ca între prieteni, ca un

părinte cu fiul său! încă de pe vremea când noi eram în război, la Podhajce şi mai înainte, în Ucraina, când abia puteam să răzbim puterea vrăjmaşului, iar aici, în inima ţării, oameni răi, apăraţi de piepturile noastre, iscau tulburări, urmărind numai folosul lor, m-am gândit nu o dată că Republica trebuie să piară. Samavolnicia stă prea mult înaintea legii, binele obştesc lasă de prea multe ori locul intereselor personale... Nicăieri nu se mai află asemenea decădere... Asemenea gânduri mă rodeau ziua şi noaptea, în luptă şi în cort, căci îmi spuneam: „Bine, noi, oştenii, ne prăpădim!... Ce să-i faci?... asta-i soarta şi datoria noastră. Dar măcar să ştim că sângele nostru se scurge pentru izbăvirea ţării". Aş! nici mângâierea asta n-o aveam. Ehei, grele zile am mai trăit la Podhajce, deşi îmi pregăteam obrazul vesel faţă de voi, ca să nu credeţi că-mi pierdusem nădejdea în izbândă. „Nu se află - mă gândeam - nu se află oameni care să ţină cu adevărat la ţara asta!" Şi parcă-mi înfigea cineva un cuţit în inimă. Până când odată... asta s-a întâmplat în ultima zi în şanţurile de la Podhajce... când am trimis două mii dintre voi să atace douăzeci şi şase de mii de tătari şi voi zburaţi la moarte sigură, la pieire, cu atâta avânt şi chiote de parcă vă duceaţi la nuntă, m-am întrebat deodată: „Dar oştenii mei?" Şi într-o clipită Dumnezeu mi-a luat piatra de pe inimă şi mintea mi s-a luminat. „Aceştia - mi-am zis - îşi dau viaţa din dragoste neîntinată pentru ţara-mamă, aceştia nu se vor alătura facţiilor şi vânzătorilor; cu ei am să înfiinţez frăţia sfântă, şcoala în care vor învăţa tinerii. Pilda lor îi va înrâuri; prin ei poporul acesta nefericit va renaşte, uitând de interese mărunte şi de zavistii, şi se va ridica asemenea leului care simte putere uriaşă în mădulare, şi lumea se va minuna!" Astfel de frăţie vreau eu să

alcătuiesc din oştenii mei!

Aici pan Sobieski se înflăcără, îşi înălţă capul de împărat roman şi, întinzându-şi braţele, strigă:

— Doamne! Nu scrie pe zidurile noastre *Mane, Tekel, Fares!*[1] şi îngăduie-mi să fac să-mi înflorească ţara!

Urmă o clipă de tăcere.

Micul cavaler stătea cu capul plecat şi simţea că-l trec fiorii din cap până-n picioare.

Hatmanul umblă o vreme cu paşi repezi prin încăpere, după care se opri iar înaintea micului oştean.

— Pilde - spuse - e nevoie în fiecare zi de pilde care să le cadă sub ochi, Wołodyjowski! Eu te-am cuprins în frăţie în primul rând pe tine. Tu vrei să intri?...

Micul viteaz se ridică şi îmbrăţişă genunchii hatmanului.

— Recunosc! rosti cu glas mişcat. Când am auzit că trebuie să plec iarăşi, m-am gândit că mi se face o nedreptate, că mi se cuvine odihnă pentru suferinţa mea, dar acum văd că am greşit... Îmi pare rău şi... nu pot să mai vorbesc, că mi-e ruşine...

Hatmanul îl strânse în tăcere la piept.

— Suntem o mână de oameni - rosti - dar ceilalţi vor urma pilda noastră.

— Când trebuie să plec? întrebă micul cavaler. M-aş putea duce şi la Crîm, că doar am mai fost.

— Nu!... se împotrivi hatmanul. La Crîm am să-l trimit pe Ruszczyc. El are acolo fraţi de cruce, ba chiar rude, mi se pare că nişte veri care, răpiţi de tătari încă din copilărie, au crescut în noua lege şi au ajuns să aibă slujbe însemnate printre păgâni. Ei o să-i fie de ajutor în toate; de tine am trebuinţă la stepă, doar ştii că nu mai e

---

1 Numărat, cântărit, împărţit.

altul care să-i stingă pe tătari, ca tine.

— Când trebuie să plec? întrebă pentru a doua oară Wołodyjowski.

— Cel mult peste două săptămâni... Trebuie să mai vorbesc cu vicecancelarul coroanei şi cu vistiernicul, apoi să pregătesc scrisorile pentru Ruszczyc şi să-i dau îndrumările de cuviinţă. Oricum, tu să fii gata, că am să mă grăbesc.

— De mâine voi fi gata!

— Dumnezeu să te răsplătească pentru râvna ta, dar chiar atât de repede nu e nevoie. De asemenea, nu vei pleca pentru multă vreme, fiindcă dacă va fi linişte, îmi vei fi de trebuinţă în timpul alegerilor aici, la Varşovia. Ai auzit de cei care se gândesc la coroană? Ce se vorbeşte printre şleahtici?

— Eu am ieşit de curând de la mănăstire, iar acolo nu se prea gândesc la lucrurile lumeşti. Ştiu doar ce mi-a spus jupân Zagłoba.

— Adevărat. Pot să capăt lămuriri de la el. Se bucură de mare trecere în rândurile şleahtei. Tu pe cine te gândeşti să-l sprijini?

— Eu nu prea ştiu, dar cred că ne-ar trebui un rege războinic.

— Da, da! Chiar aşa! Am şi eu unul în minte, care să-i îngrozească pe vecini numai cu numele. Avem nevoie de un stăpân războinic, cum era Ştefan Bathory[1]. Şi acum, du-te sănătos, oştene!... De un stăpân războinic avem nevoie! Spune asta tuturor!... Du-te sănătos!... Dumnezeu să te răsplătească pentru râvna ta...

Jupân Michał îi dădu bineţe şi ieşi.

---

1 Ştefan Bathory (1533-1586) — prinţ (voievod) al Transilvaniei din 1571, rege al Poloniei din 1576. Luptă pentru întărirea monarhiei.

Pe drum începu să cugete. Era bucuros că mai avea înainte o săptămână sau două, că, Doamne! plăcute-i mai erau prietenia şi alinarea pe care i le aducea Krzysia Drohojowska. Se bucura şi la gândul că la alegeri va fi iarăşi aici, aşa că se întoarse acasă fără urmă de grijă. Stepa îşi avea şi ea farmecul ei, după care tânjea fără să-şi dea seama. Se învăţase atât de mult cu aceste întinderi nemărginite, în care călăreţul se simte mai degrabă ca o pasăre decât ca fiinţă omenească.

„Am să mă duc - îşi spuse - la câmpurile mele fără sfârşit, la staniţe şi curgane[1], să gust iarăşi viaţa de odinioară, să străbat stepa cu oştenii, să păzesc hotarul ca un cocostârc, să zburd prin ierburi primăvara, ehei! am să mă duc, am să mă duc!”

Slăbi dârlogii şi pomi în galop, că tare-i mai era dor de goană şi de şuierul vântului în urechi. Ziua era senină, uscată, geroasă. Zăpada îngheţată acoperise pământul şi scânteia sub picioarele bahmetului[2]. Bulgări mari întăriţi zburau în toate părţile de sub copite. Jupân Wołodyjowski gonea atât de repede, încât copilul de casă, care călărea un cal mai prost, rămase mult în urmă.

Soarele era spre asfinţit; aurora lumina văzduhul, aruncând pe întinderea înzăpezită răsfrângeri violete. Pe cerul purpuriu licăreau primele stele şi luna se înălţase ca o seceră de argint. Drumul era pustiu, doar unde şi unde oşteanul se încrucişa cu vreo căruţă şi zbura înainte. Abia când zări în depărtare conacul lui Ketling, încetini fuga calului, îngăduindu-i copilului de

---

1 Movilă mare de pământ, mormânt.

2 Bahmet — cal tătăresc, mic şi foarte rezistent.

casă să-l ajungă.

Deodată văzu venind spre el o umbră zveltă.

Era Krzysia Drohojowska.

Recunoscând-o, jupân Michał sări îndată de pe cal şi-l lăsă în grija slujitorului, iar el alergă spre ea mirat întru câtva, dar şi foarte bucuros de vederea ei.

— Oştenii spun - glăsui - că după asfinţitul soarelui te poţi întâlni cu fiinţe supranaturale, care uneori sunt prevestiri rele, dar câteodată se arată şi bune; pentru mine, nici că se mai află un semn mai bun decât întâlnirea cu Domnia Ta.

— A venit jupân Nowowiejski - dădu răspuns Krzysia - se întreţine cu Basia şi cu jupâneasa stolnicească, iar eu am ieşit înadins înaintea Domniei Tale; eram neliniştită de ce avea să-ţi spună hatmanul.

Cuvintele neprefăcute ale jupâniţei îl înduioşară nespus pe micul viteaz.

— Domnia Ta este într-adevăr atât de îngrijorată de soarta mea? întrebă ridicând privirea spre ea.

— Da! răspunse Krzysia cu glasul coborât.

Wołodyjowski nu-şi mai lua ochii de la ea; niciodată nu i se păruse atât de frumoasă. Pe cap purta o scufie de atlaz tivită cu alb; puful ca de lebădă îi înconjura feţişoara palidă, pe care cădeau razele lunii, împrăştiind o lumină blândă peste sprâncenele arcuite şi ochii plecaţi, peste pleoapele lungi şi pufuşorul acela abia vizibil de deasupra gurii. Chipul ei răspândea linişte şi o mare bunătate.

În clipa aceea, jupân Wołodyjowski simţi că acest chip îi era apropiat şi drag.

Prin urmare, spuse:

— Dacă n-ar fi slujitorul care vine după noi, m-aş arunca în genunchi cu recunoştinţă la picioarele

Domniei Tale.

La care ea:

— Domnia Ta nu spune lucruri pe care eu nu sunt vrednică să le ascult; drept răsplată, spune-mi doar că ai să rămâi cu noi şi că am să te pot mângâia mai departe!

— Nu voi rămâne! răspunse jupân Wołodyjowski.

Krzysia se opri deodată:

— Nu se poate?

— Aşa-i slujba de oştean! Plec în Rutenia, spre Câmpiile Sălbatice.

— Slujba de oştean... - repetă Krzysia.

Apoi grăbi tăcută spre casă. Jupân Michał păşea alături, puţin încurcat. Nu se simţea în apele lui, parcă-i era inima grea. Vru să zică ceva, să înceapă iar vorba, dar nu izbuti. I se părea că are să-i mărturisească Krzysiei o mie şi una de lucruri şi că acum era timpul potrivit, cât erau singuri şi nu-i împiedica nimeni.

„Numai să încep odată! se gândi - că pe urmă e mai lesne...”

Aşa că întrebă pe neaşteptate:

— Jupân Nowowiejski a venit de mult?

— Nu prea de mult - răspunse Drohojowska.

Şi vorbirea se întrerupse iarăşi.

„Nu sunt pe drumul cel bun - îşi zise Wołodyjowski. Dac-o să încep tot aşa, apoi n-am să-i spun niciodată nimic. Văd că jalea mi-a tocit mintea de tot”.

Un răstimp merse în tăcere, mişcându-şi doar mustăţile din cel în ce mai tare.

În cele din urmă, aproape de casă, se opri şi îndrăzni:

— Vezi, Domnia Ta, dacă atâta amar de ani mi-am tot amânat fericirea slujind ţării, cum aş putea să fac altfel acum?

Lui Wołodyjowski i se părea că un lucru atât de simplu trebuia s-o convingă pe Krzysia dintr-odată. Într-adevăr, după o clipă răspunse cu blândeţe şi mâhnire:

— Pe Domnia Ta, cu cât te cunoaşte omul mai bine, cu atât te cinsteşte şi te respectă mai mult...

Spunând acestea, intră în casă. Nici nu păşiseră pragul de la tindă, că auziră strigătele Basiei: „Allah! Allah!" Iar când intrară în odaia de oaspeţi, îl văzură pe jupân Nowowiejski la mijloc, legat la ochi, cu trupul plecat înainte şi cu mâinile întinse, străduindu-se s-o prindă pe Basia care se ascundea prin colţuri, vestindu-şi locul prin strigăte de „Allah!" Stolniceasa se întreţinea cu jupân Zagłoba la fereastră.

Intrarea Krzysiei şi a cavalerului întrerupse joaca. Nowowiejski îşi scoase năframa de pe ochi şi alergă să-l întâmpine. După ei veniră în grabă stolniceasa, Zagłoba şi Basia, care gâfâia.

— Ce e? Ce ţi-a spus hatmanul? întrebară cu toţii.

— Dragă soră! răspunse Wołodyjowski - dacă vrei să trimiţi vreo scrisoare bărbatului, am s-o duc eu, pentru că plec în Rutenia!...

— Cum, te trimit aşa de repede? Pe viul Dumnezeu, n-ai decât să nu intri în oştire şi n-ai să pleci - strigă jalnic jupâneasa Makowiecka. Nu te lasă nici să răsufli!

— Se vede că ai primit vreo însărcinare? întrebă Zagłoba înnegurat. Jupâneasa stolnicească are dreptate, bat grâul cu tine ca şi cu îmblăciul.

— Ruszczyc pleacă la Crîm, iar eu am să conduc steagul în locul lui; cum spunea şi Nowowiejski, în primăvară şleaurile vor începe să viermuiască.

— Păi cum? Ce, numai noi suntem buni să păzim Republica de tâlhari, cum păzeşte câinele bătătura? strigă Zagłoba. Alţii habar nu au pe la care capăt se

trage cu muscheta, iar noi nu ştim niciodată ce-i odihna.

— Ei gata! Ce să mai vorbim? răspunse Wołodyjowski. Slujba-i slujbă! I-am dat cuvântul hatmanului că mă voi întoarce la oaste şi mi-e totuna dac-am s-o fac mai devreme sau mai târziu...

Aici jupân Wołodyjowski îşi duse un deget la frunte şi repetă cele ce-i spusese Krzysiei:

— Vedeţi, Domniile Voastre, dacă atâta amar de ani mi-am tot amânat fericirea slujind Republicii, cum aş putea să preget acum, gândindu-mă la mângâierea pe care am aflat-o în tovărăşia Domniilor Voastre?

Nu-i răspunse nimeni; dar Basia se apropie posomorâtă, cu buzele ţuguiate, ca un copil supărat, şi zise:

— Păcat de jupân Michał!

Dar Wołodyjowski începu să râdă cu voioşie.

— Să-ţi dea Dumnezeu fericire, Domnia Ta! Nu mai departe decât ieri mi-ai spus că nu poţi să mă suferi, la fel ca pe un tătar sălbatic!

— E, ca pe un tătar! Ba n-am spus aşa. Domnia Ta o să hălăduieşti acolo cu tătarii, iar noi o să-ţi ducem dorul aici!

— Bucură-te, haiducelule, Domnia Ta să mă ierte că-ţi zic aşa, dar ţi se potriveşte de minune. Hatmanul mi-a făgăduit că nu voi lipişi multă vreme. Voi pleca peste o săptămână, două, dar de alegeri musai să fiu la Varşovia. Hatmanul însuşi doreşte asta şi aşa va fi, chiar dacă Ruszczyc nu se va întoarce de la Crîm până în mai.

— A, păi e grozav!

— Plec şi eu cu polcovnicul, mai mult ca sigur că am să plec - spuse Nowowiejski, uitându-se la Basia.

Dar ea îl înfruntă:

— Mulţi vor face ca Domnia Ta! E un lucru prea

plăcut să slujeşti sub ordinele unei asemenea căpetenii. Du-te, Domnia Ta, du-te! Şi jupân Michał va fi mai vesel.

Flăcăul oftă, netezindu-şi moţul cu palma lată, apoi spuse întinzând braţele ca la baba-oarbă:

— Mai întâi însă am s-o prind pe jupâniţa Barbara, pe legea mea! am s-o prind.

— Allah! Allah! strigă Basia, trăgându-se înapoi.

În acest timp, Drohojowska se apropie de Wołodyjowski cu faţa luminată, plină de o bucurie liniştită.

— A, jupâne Michał, ai fost rău cu mine; cu Basia ai fost mai bun.

— Eu rău? Eu am fost mai bun cu Basia? întrebă mirat cavalerul.

— Basiei i-ai spus că te întorci la alegeri; dacă ştiam, nu puneam atâta la inimă plecarea Domniei Tale.

— Draga... strigă Michał.

Dar îşi luă seama şi zise:

— Prietenă iubită! Ţi-am spus prea puţine, fiindcă mi-am pierdut capul.

CAPITOLUL IX

JUPÂN MICHAŁ ÎNCEPU AŞADAR să se pregătească pe îndelete de plecare, fără a întrerupe lecţiile de sabie cu Basia, deoarece ţinea tot mai mult la ea, şi nici plimbările în doi cu Krzysia Drohojowska, la care căuta alinare. Şi se părea că o afla într-adevăr, pentru că starea sufletească i se îndrepta cu fiecare zi care trecea, iar câteodată, seara, lua parte şi la jocurile Basiei cu jupân Nowowiejski.

Tânărul ajunsese un oaspete plăcut în conacul lui Ketling. Venea de dimineaţă sau îndată după-amiază şi sta până seara; pentru că-l îndrăgiseră cu toţii, se bucurau de venirea lui, aşa că în curând începură să-l socotească de-al casei. El le însoţea pe jupânese la Varşovia, le făcea cumpărăturile pe la negustorii de ţesături, iar seara se juca pătimaş de-a baba-oarba cu Basia, repetând că trebuie s-o prindă neapărat înainte de plecare.

Dar ea îi scăpa întotdeauna, cu toate că jupân Zagłoba o prevenea:

— Până la urmă tot o să te prindă şi pe tine! Dacă nu-i ăsta, o să fie altul!

Se arăta însă din ce în ce mai limpede că anume Nowowiejski îşi dorea s-o prindă. Chiar şi „haiducelul” părea că înţelege acest lucru, fiindcă uneori cădea atât de adânc pe gânduri, de i se lăsa ciuful peste ochi.

Jupân Zagłoba îşi avea pricinile lui pentru care joaca tânărului nu-i prea era la îndemână, aşa că într-o seară, după ce se împrăştiaseră cu toţii, bătu la uşa micului viteaz.

— Îmi pare atât de rău că trebuie să ne despărţim - spuse - încât iată, vin şi aici să stau de vorbă cu tine. Dumnezeu ştie când o să ne mai vedem!

— Mai mult ca sigur că de alegeri voi fi aici - răspunse Wołodyjowski îmbrăţişându-l - şi am să-i spun Domniei Tale şi de ce. Hatmanul doreşte ca atunci să aibă mai mulţi oameni îndrăgiţi de şleahtici, ca să-i câştige pentru alesul său. Şi pentru că, Slavă Domnului, numele meu are destulă căutare printre fraţi, mă va chema fără îndoială la Varşovia. Te are în vedere şi pe Domnia Ta.

— Te cred; vrea să mă prindă cu un năvod din cele

mari, dar mi se pare mie că, deşi sunt destul de burduhănos, tot o să mă strecor printr-un ochete. Nu votez eu cu frâncul!

— Şi de ce, mă rog?

— Pentru că ar fi *absolutum dominium*[1].

— Prinţul de Condé ar fi pus să jure după lege, ca oricare altul; e o mare căpetenie, vestită pentru isprăvile sale războinice.

— Laudă Domnului, nu avem trebuinţă să căutăm cârmuitori la frânci. Nici pan Sobieski nu e mai prejos de Condé. Michał, nu uita că frâncii umblă în ciorapi, ca suedezii, aşa că nici ei trebuie că nu-şi respectă jurămintele. *Carolus Gustavus* era gata să jure în fiecare ceas. De parc-ar fi ros o alună. Ce preţ mai au alegerile, atunci când omul are gândul strâmbătăţii!

— Republica are nevoie de apărare! Ehei, dacă mai trăia prinţul Jeremi Wiśniowiecki! *Unanimitate* l-am fi ales rege!

— Trăieşte fiul lui, sânge din aceeaşi spiţă!

— Nu şi acelaşi om! Mai mare mila să te uiţi la el, seamănă mai degrabă cu un fecior de casă decât cu un prinţ dintr-o stirpe atât de aleasă. Măcar dacă ar fi fost alte vremuri! Dar astăzi trebuie să ne gândim mai întâi la binele ţării. Tot aşa are să-ţi spună şi Skrzetuski. Ce va face hatmanul, voi face şi eu; cred în dragostea lui pentru ţară, cum cred în evanghelie.

— E, mai avem timp să vorbim de asta. E mai rău că tu pleci acum.

— Şi Domnia Ta ce-ai să faci?

— Mă întorc la Skrzetuski. Ştrengarii mă cam asupresc câteodată, dar când nu-i văd mai multă vreme,

---

1 Stăpânire, domnie absolută (lat.).

m-apucă dorul de ei.

— Dacă după alegeri vom avea război, o să plece la luptă şi Skrzetuski. Şi cine ştie dacă n-ai să te duci la oaste şi Domnia Ta? Se prea poate să trudim iar împreună în Rutenia. Că multe-am mai încercat prin părţile acelea, şi bune, şi rele!

— Adevărat! pe legea mea! acolo ne-am petrecut anii cei mai frumoşi. Uneori aş vrea să revăd toate locurile care au stat martore fericirii noastre.

— Atunci hai cu mine, Domnia Ta. Va fi mai vesel pentru amândoi; peste cinci luni ne întoarcem iarăşi la Ketling. Atunci va fi şi el aici, şi Skrzetuski cu ai lui…

— Nu, Michał, acum nu pot, dar îţi făgăduiesc că dacă te însori cu vreo jupâniţă cu avere în Rutenia, atunci te voi însoţi şi te voi ajuta să te statorniceşti.

Wołodyjowski se cam fâstâci, dar răspunse pe dată:

— Nici prin minte nu-mi trece să mă însor. Cea mai bună dovadă pentru Domnia Ta e că plec la oaste.

— Păi tocmai asta nu-mi place mie, că mă gândesc şi eu: dacă nu-i una, e cealaltă. Michał, teme-te de Dumnezeu, cugetă şi tu când şi unde ai să mai afli o împrejurare mai potrivită decât acum? Ţine minte, va veni o vreme când ai să-ţi spui: toţi au soţii, feciori, numai eu am rămas de unul singur, ca pruncul de pe dâlma lui Maciek. Şi atunci te va cuprinde dorul şi părerile de rău. Nu zic, dacă te căsătoreai cu sărmana răposată şi ţi-ar fi rămas vreun copil de la ea, te-aş fi lăsat în pace, ai fi avut şi tu pe cineva pe care să-l dăruieşti cu simţămintele tale şi să-ţi afli mângâierea, dar aşa? Poate o să vină un timp când ai să cauţi în zadar un suflet apropiat în jurul tău şi ai să te întrebi cu mirare dacă nu cumva te-ai născut şi trăieşti într-o ţară străină.

Wołodyjowski tăcea şi cugeta, aşa că jupân Zagłoba începu iarăşi să vorbească, privind cu luare-aminte la chipul micului viteaz:

— În mintea şi inima mea eu ţi-am hotărât de la început pe haiducelul ăsta ca bujorul, deoarece *primo:* ăsta e de aur curat, nu fată, şi *secundo:* amândoi aţi aduce pe lume nişte oşteni atât de veninoşi, că alţii ca ei nici că s-ar afla...

— E, parcă e o zvârlugă; şi pe urmă, se pare că Nowowiejski vrea s-o prindă de aripioare.

— Aici e aici! Nu încape îndoială că acum ea te-ar alege pe tine, îndrăgostită cum e de slava ta, dar cine ştie ce va fi după ce vei pleca şi va rămâne cu el; că doar ăsta nu e război adevărat.

— Basia e o zvârlugă! N-are decât s-o ia Nowowiejski, i-o doresc din toată inima, e un flăcău grozav.

— Michał! spuse Zagłoba împreunându-şi mâinile - gândeşte-te ce urmaşi ai avea!

Micul cavaler răspunse încrezător:

— Am cunoscut odată doi fraţi, Bal, care se născuseră dintr-o Drohojowska şi erau oşteni pe cinste.

— Aha, aici te-am vrut! Pe-aici ai cotigit-o! strigă Zagłoba.

Wołodyjowski se zăpăci peste măsură. Un timp îşi mişcă doar mustăţile, dorind să-şi ascundă astfel încurcătura: în sfârşit, zise:

— Ce vorbeşti, Domnia Ta! N-am cotigit-o în nici o parte, dar când Domnia Ta ai pomenit de curajul şi sprinteneala Basiei, mi-am adus aminte numaidecât de Krzysia, în care firea femeiască şi-a găsit mai trainică aşezarea. Când vorbeşti de una, îţi vine în gând şi cealaltă, că doar sunt împreună.

— Bine, bine! Dumnezeu să te binecuvânteze şi cu Krzysia, deşi, pe legea mea, dac-aş fi mai tânăr, mi-aş pierde minţile pentru Basia. Când ai o soţie ca ea, nu mai eşti nevoit s-o laşi în vreme de război; poţi s-o iei cu tine, să-ţi fie alături. Una ca ea ţi-ar fi de folos şi în cort; la împrejurare de cumpănă, fie şi în timpul luptei, e-n stare să tragă şi cu muscheta. Şi ce plină de virtuţi e, ce cinstită! Ei, haiducelul meu drag, cei de aici nu s-au priceput să te preţuiască şi s-au arătat nerecunoscători, dar dac-aş avea eu cu vreo şaizeci de ani mai puţin, aş şti eu pe cine mi-aş lua să-mi fie jupânească Zagłobina!

— Eu pe Basia nu vreau s-o năpăstuiesc!

— Nu e vorba să-i pui la îndoială însuşirile, ci s-o iei de soţie. Dar tu ai ales-o pe Krzysia!

— Krzysia este prietenul meu.

— Prietenul, nu prietena? Poate pentru că are mustăţi! Prieten îţi sunt eu, prieteni îţi sunt Skrzetuski şi Ketling. Tu n-ai nevoie de prieteni, ci de o prietenă. Recunoaşte limpede şi nu te mai amăgi singur. Michał, fereşte-te de femeia-prieten, chiar dacă are mustaţă; tu o vei înşela pe ea sau ea pe tine. Diavolul nu doarme şi îşi bagă bucuros codiţa între asemenea prieteni, de pildă Adam şi Eva, care, dacă au început să se împrietenească, lui Adam i-a rămas prietenia în gât, ca un os.

— Domnia Ta, să n-o jigneşti pe Krzysia, că asemenea nedreptate n-aş putea să îndur!

— Ba să-i păzească Dumnezeu virtuţile! Haiducelul meu n-are pereche, dar şi Krzysia e o fată bună! Nu vreau s-o jignesc deloc, îţi spun că atunci când stai lângă ea obrajii îţi ard de parcă te-ar ciupi cineva; mişti din mustăcioară, moţul ţi se înfoaie, răsufli greu, n-ai astâmpăr şi dai din picioare ca un tretin, iar toate astea

sunt *signa*[1] poftelor! Vorbeşte-i altuia de prietenie, că eu sunt vulpe bătrână!

— Atât de bătrână, că Domnia Ta vezi şi ce nu este.

— Unde nu dă Dumnezeu să greşesc! Măcar de-ar fi vorba de haiducelul meu! Noapte uşoară, Michał! Ia-l pe haiducel! Haiducelul e şi mai îmbietor! Ia-l pe haiducel, pe haiducel!...

Apoi jupân Zagłoba se ridică şi ieşi din încăpere.

Michał se zvârcoli toată noaptea şi nu puse geană pe geană; toată noaptea îl bătură tot felul de gânduri. În faţa ochilor vedea chipul Drohojowskăi, ochii ei cu gene lungi şi gura umbrită de pufuleţul întunecat. În răstimpuri îl apuca moţăiala, dar vedeniile stăruiau. Când se trezea, se gândea la cuvintele lui Zagłoba şi îşi aducea aminte că isteţimea acestui bărbat îl înşelase arareori. Din când în când, pe jumătate în vis, pe jumătate aievea, străfulgera pe dinainte-i obrăjorul îmbujorat al Basiei, la vederea căruia se liniştea; apoi iarăşi Krzysia lua locul Basiei. Bietul cavaler, de se-ntorcea cu faţa la perete, vedea ochii ei, de se-ntorcea spre întunericul odăii, îl urmăreau aceiaşi ochi, în care citea parcă moliciuni şi îndemnuri. Uneori, ochii aceia se închideau, vrând parcă să spună: „facă-se voia ta!” şi atunci Michał se ridica în capul oaselor şi îşi făcea semnul crucii.

Spre dimineaţă, somnul îi pieri cu totul. Îşi simţea sufletul apăsat de păreri de rău. Îl năpădi un simţământ de ruşine şi începu să-şi aducă învinuiri că nu-i apăruse cealaltă, răposata dragă, că nu de ea avea ochii plini, inima şi sufletul, ci de cea vie. I se părea că păcătuise faţă de amintirea Anusiei, aşa că se scutură o dată, de

1 Semne (lat.).

două ori, şi sărind din pat, cu toate că era încă întuneric, începu să rostească rugăciunea de dimineaţă.

Când sfârşi, îşi duse un deget la frunte şi spuse:

„Trebuie să plec cât mai repede şi să-mi pun stavilă prieteniei. Jupân Zagłoba poate să aibă dreptate…”

După care, înviorat şi cu inima uşoară, coborî la gustarea de dimineaţă. Apoi, încrucişă sabia cu Basia şi băgă de seamă pentru întâia oară că era atât de frumoasă cu nările lărgite şi cu pieptul gâfâind, încât parcă-ţi lua ochii.

Pe Krzysia părea s-o ocolească; văzând aceasta, jupâniţa îl urmărea cu ochii holbaţi de mirare. Dar el îi ocolea până şi privirile. Inima i se sfâşia în piept, dar se ţinu tare.

După-amiaza se duse cu Basia într-o magazie, în care Ketling avea încă o panoplie de arme. Îi arătă tot felul de unelte de luptă, lămurindu-i întrebuinţarea lor. După aceea, traseră la ţintă cu arcuri de Astrahan.

Jupâniţa era în al nouălea cer şi se frământa atâta, că stolniceasa fu nevoită s-o dojenească.

Astfel se scurse a doua zi. În a treia, Wołodyjowski porni la Varşovia cu Zagłoba, la palatul Daniłowicz, ca să afle noutăţi în legătură cu plecarea, iar seara le vesti pe jupânese că peste o săptămână se vor despărţi.

Fireşte, se strădui să pară cât mai voios. Nici nu se uită la Krzysia.

Neliniştită, jupâniţa încercă de câteva ori să-l întrebe diferite lucruri, şi micul viteaz îi răspunse cuviincios şi cu prietenie, dar stătu mai mult cu Basia.

Zagłoba, crezând că schimbarea se datoreşte sfaturilor lui, îşi freca mâinile de mulţumire. Dar pentru că nu-i scăpa nimic, băgă de seamă şi mâhnirea Krzysiei.

„Suferă! se vede cât de colo că suferă - se gândi. Ei, nu-i nimic! Ce să-i faci? fire de femeie. Dar şi Michał! a întors-o dintr-odată, mai repede decât mă aşteptam. E grozav, deşi simţămintele i-au fost şi-i vor fi mereu ca un foc de paie!”

Dar, cum jupân Zagłoba avea într-adevăr o inimă bună, începu numaidecât să-i pară rău de Krzysia.

„Directe n-am să-i spun nimic - îşi spuse - dar trebuie să născocesc ceva, ca s-o mângâi”.

Prin urmare, profitând de dreptul pe care i-l dădeau vârsta şi capul coliliu, se duse la ea după cină şi începu să-i netezească părul negru, mătăsos. Krzysia nu făcu nici o mişcare, înălţându-şi spre el ochii blânzi, mirată întru câtva de duioşia lui, dar recunoscătoare.

Seara, Zagłoba îi trase un ghiont lui Wołodyjowski înainte ca acesta să păşească în încăperea în care dormea.

— Ei, cum e? îl întrebă - haiducelul n-are pereche!

— E drăguţă căpriţa! răspunse micul cavaler. Ea singură face mai multă zarvă prin casă decât patru oşteni la un loc. E un adevărat toboşar.

— Toboşar! Dă Doamne să meargă cât mai repede cu toba ta!

— Noapte uşoară, Domnia Ta!

— Noapte uşoară! Ciudată plămadă şi femeile astea! Te-ai apropiat puţin de Basia, şi Krzysia a şi început să sufere, ai băgat de seamă?...

— Nu... n-am văzut nimic! răspunse micul viteaz.

— Noapte uşoară, Domnia Ta! repetă Wołodyjowski şi întră repede în odaia lui.

Având în vedere firea schimbătoare a lui Michał, jupân Zagłoba se cam întrecuse în socotelile lui şi nu dăduse dovadă de o îndemânare prea mare când îi

vorbise de suferinţa Krzysiei, fiindcă micul oştean se înduioşă atât de tare, încât simţi pe dată că i se urcă un nod în gât.

„Iată cum îi plătesc eu pentru bunăvoinţa cu care m-a mângâiat în tristeţea mea ca o adevărată soră - îşi zise. Bine, dar ce rău i-am făcut? se întrebă după o clipă de gândire. Ce-am făcut? Am jignit-o timp de trei zile, purtându-mă de-a dreptul necuviincios. Am jignit o dulce fecioară, o făptură dragă! Pentru că a vrut să-mi ogoiască *vulnera*[1] eu i-am dat în schimb nerecunoştinţa mea. Dacă ştiam măcar să păstrez măsura şi să-mi înfrânez prietenia primejdioasă, să n-o umilesc; se vede însă că pentru aşa ceva mintea mea nu mă ajută destul…”

Şi jupân Michał era supărat tare pe el însuşi, simţind în acelaşi timp o milă nestăvilită în suflet.

Fără voia lui, începu să se gândească la Krzysia ca la o fiinţă iubită pe care a nedreptăţit-o. Îndârjirea împotriva propriei purtări creştea cu fiecare clipă.

„Sunt un *barbarus*, un *barbarus*!” repeta.

Şi Krzysia o alungă cu totul pe Basia din gândurile lui.

„S-o ia cine vrea pe capra asta, pe morişca şi pârâitoarea asta! îşi spuse. Nowowiejski sau diavolul, mi-e totuna!”

Mânia creştea în el împotriva nevinovatei Basia; nici nu-i trecea prin minte că în acest fel putea s-o nedreptăţească mai mult decât pe Krzysia, arătându-se nepăsător faţă de ea.

Cu firea-i de femeie, Krzysia ghici numaidecât că în sufletul lui Michał se înfăptuieşte o schimbare. Nu se

1 Rănile (lat.).

simţea în largul ei şi era mâhnită că micul cavaler o ocolea, dar înţelese în acelaşi timp că trebuie să se hotărască ceva între ei, că nu vor mai fi prieteni ca înainte, ci ori ceva cu mult mai mult, ori nimic.

O cuprinse îngrijorarea, care creştea la gândul plecării neîntârziate a lui Michał. În inimioara Krzysiei nu înmugurise dragostea. Jupâniţa n-o cunoscuse până acum. Dar şi inima şi sângele-i tânăr erau pregătite pentru dragoste.

Începuse să simtă o uşoară ameţeală; era cu putinţă, întrucât Wołodyjowski avea faima celui mai bun oştean al Republicii. Numele lui era rostit cu respect de toţi cavalerii. Sora îi ridica în slavă virtuţile, era nefericit, iar pe de altă parte jupâniţa, trăind cu el sub acelaşi acoperiş, se obişnuise cu farmecul lui.

Krzysiei îi plăcea să fie iubită, aşa că în ultimele zile, când jupân Michał începuse să se poarte nepăsător cu ea, suferise destul de mult. Dar pentru că firea o înzestrase cu o inimă bună, jupâniţa hotărâse să nu se arate supărată sau nerăbdătoare, ci să-l câştige prin bunătate.

Îi veni cu mult mai uşor să se poarte astfel, cu cât a doua zi Michał avea o înfăţişare spăşită; nu numai că nu-i ocolea privirile Krzysiei, dar se uita anume în ochii ei, de parcă voia să-i spună: „Ieri te-am jignit, dar astăzi îmi cer iertare”.

Şi atâta îi vorbi din ochi, încât sub înrâurirea acestei priviri se roşi toată şi neliniştea-i crescu şi mai mult, parcă presimţind că în curând avea să se întâmple ceva însemnat. Şi se întâmplă într-adevăr. După-amiază, stolniceasa o luă pe Basia şi plecară la o rudă a acesteia,

soţia cămăraşului[1] de Lwów, care se afla la Varşovia. Krzysia se prefăcu într-adins că o doare capul; dorea foarte mult să ştie ce-i va spune Michał când vor rămâne singuri.

Jupân Zagłoba nu o însoţi pe stolniceasă, dar îşi luase obiceiul să doarmă după-masă, uneori câteva ceasuri în şir, deoarece - spune el - asta îl apără de moleşeală şi-l face să fie voios seara, aşa că după ce se mai hârjoni vreun ceas, se pregăti să se ducă în odaia lui. Inima Krzysiei începu să bată cu putere.

Dar ce dezamăgire o aştepta! Jupân Michał se ridică şi plecă odată cu Zagłoba.

„O să vină curând” - se gândi Krzysia.

Şi, luându-şi ghergheful, începu să coasă un fund aurit pentru căciula pe care voia să i-o dăruiască lui Michał la plecare.

Îşi ridica ochii din clipă în clipă, iar privirile îi alergau până la orologiul meşterit la Gdansk, care ticăia liniştit într-un colţ al încăperii.

Dar se scurse un ceas şi încă unul şi Michał nu mai venea.

Jupâniţa puse ghergheful pe genunchi şi, încrucişându-şi mâinile deasupra, rosti cu jumătate de glas:

„Se teme, dar până să îndrăznească el, pot să sosească ceilalţi şi atunci n-o să ne mai spunem nimic. Sau se trezeşte jupân Zagłoba...”

Acum i se părea că trebuie să vorbească despre un lucru foarte însemnat, care dacă va suferi amânare, apoi numai Wołodyjowski va purta vina.

În sfârşit, paşii lui răsunară în încăperea alăturată.

---

1 Răspunzător de cămările domneşti, ulterior, titlu onorific.

— Dă târcoale - îşi zise jupâniţa şi începu din nou să coasă cu râvnă.

Aşa şi era; Wołodyjowski umbla de colo-colo şi nu cuteza să intre. Între timp soarele se împurpurase şi se apropia de asfinţit.

— Jupâne Michał! strigă Krzysia deodată.

Intră şi o găsi cu ghergheful în mână.

— Domnia Ta m-ai chemat?

— Voiam să ştiu dacă nu e cineva străin... Stau aici singură de două ceasuri...

Wołodyjowski îşi apropie un scaun şi se aşează pe o margine.

Se scurse o clipă lungă; tăcea, îşi tot freca picioarele de podea, ascunzându-le tot mai adânc sub scaun, şi mişca din mustăcioară. Krzysia se opri şi se uită la el. Privirile li se întâlniră şi amândoi lăsară ochii în jos...

Când Wołodyjowski îndrăzni să-şi ridice iar privirea, ultimele luciri ale soarelui cădeau pe faţa Krzysiei, făcând-o nespus de frumoasă. Părul unduios strălucea.

— Domnia Ta pleci peste câteva zile? întrebă atât de încet, încât Michał abia auzi ce spunea.

— Altminteri nu se poate!

Şi iarăşi urmă o clipă de tăcere, după care Krzysia începu să vorbească:

— În ultimele zile am crezul că Domnia Ta eşti supărat pe mine...

— O, Doamne! strigă Wołodyjowski - n-aş mai fi vrednic de privirea Domniei Tale dacă aş face aşa ceva, dar nu asta a fost pricina.

— Dar ce s-a întâmplat? întrebă Krzysia, înălţându-şi iar ochii la el.

— Vreau să vorbesc pe faţă; socotesc că vorba deschisă face întotdeauna mai mult decât prefăcătoria... Dar n-am să izbutesc să-ţi spun câtă mângâiere a cunoscut inima mea din partea Domniei Tale şi câtă recunoştinţă îţi datorez!

— Dea Domnul să fie întotdeauna aşa! răspunse Krzysia, încrucişându-şi mâinile peste gherghef.

Jupân Michał urmă cu mare tristeţe:

— Să dea Dumnezeu! să dea Dumnezeu să fie aşa... dar jupân Zagłoba mi-a lămurit - vorbesc înaintea Domniei Tale, cum aş vorbi înaintea preotului - jupân Zagłoba mi-a lămurit că prietenia cu femeile e lucru cu primejdie, pentru că adesea se ascunde un simţământ înflăcărat, cum se întâmplă cu cărbunii sub cenuşă. Iar eu m-am gândit că jupân Zagłoba poate să aibă dreptate şi - Domnia Ta cată să ierţi pe un oştean fără pretenţii, ca mine - altul ţi-ar fi destăinuit mai meşteşugit, dar mie... parcă-mi sângerează inima că ţi-am făcut supărare zilele din urmă, şi mi-e viaţa amară...

Şi Michał începu să mişte atât de repede din mustăţi, cum nici un gândac nu e-n stare s-o facă.

Krzysia îşi plecă fruntea şi, după o clipă, două lacrimi i se rostogoliră pe faţă.

— Dacă Domnia Ta ai să fii mai liniştit aşa, dacă dragostea mea de soră nu înseamnă nimic, atunci am să mă feresc să ţi-o arăt.

Şi alte două lacrimi, urmate de altele îi şiroiră pe obrajii bujorii.

La vederea lor, inima lui Michał se frânse; se repezi la Krzysia şi-i luă mâinile. Ghergheful se rostogoli de pe genunchii ei până în mijlocul odăii, dar cavalerul nu mai ţinu seama de nimic, îşi apăsă buzele pe mâinile acestea calde, moi, catifelate, repetând:

— Jupâniţă, nu mai plânge! Pentru Dumnezeu! nu mai plânge!

Nu încetă să le sărute nici atunci când Krzysia, ca toţi oamenii în asemenea împrejurări, şi le aşeză pe cap, ba le sărută cu şi mai multă înfocare, până când fierbinţeala care se răsfrângea din părul şi fruntea ei îl îmbătară ca vinul, făcându-l să-şi piardă cumpătul.

Atunci, fără să ştie când şi cum, buzele lui se mutară pe fruntea fetei, sărutând-o cu înflăcărare, coborâră spre ochii plânşi şi lumea începu să se învârtească... apoi simţi puful nespus de dulce de deasupra gurii; buzele li se întâlniră într-un sărut lung şi apăsat. În încăpere se lăsase liniştea; doar ceasul ticăia cu gravitate.

Deodată, în tindă răsunară paşii Basiei şi glasul ei aproape copilăresc care repeta:

— Ger! ger! ger!

Wołodyjowski sări de lângă Krzysia, cum sare râsul speriat de lângă victimă; tocmai atunci intră şi Basia, gălăgioasă şi repetând întruna:

— Ger! ger! ger!

Se împiedică de gherghеful care zăcea în mijlocul încăperii, se opri şi, uitându-se mirată când la gherghef, când la Krzysia, când la micul oştean, zise:

— Ce-i asta? Aţi aruncat cu lucrurile unul în celălalt?...

— Unde-i mătuşica? întrebă Drohojowska, silindu-se să-şi stăpânească pieptul învâlvorat şi să vorbească firesc, cu glasul ei de totdeauna.

— Mătuşa coboară încet din sanie - răspunse Basia cu vocea la fel de schimbată.

Şi nările-i delicate se zbătură de câteva ori. Se mai uită o dată la Krzysia şi la pan Wołodyjowski, care

ridicase ghergheful, apoi se repezi afară.

În clipa aceea intră stolniceasa; jupân Zagłoba coborî şi el şi începură să vorbească despre soţia cămăraşului de Lwów.

— Nu ştiam că e naşa lui Nowowiejski - spuse stolniceasa. Gândesc că tânărul i-a făcut niscaiva mărturisiri, pentru că a prigonit-o grozav pe Basia cu el.

— Şi Basia ce-a zis? întrebă Zagłoba.

— E, Basia! Ce-i pasă ei? I-a spus jupânesei cămăraşului aşa: „El n-are mustaţă, iar eu n-am minte şi nu se ştie cine va căpăta cel dintâi ce-i lipseşte”.

— Ştiam eu că nu se fâstâceşte ea cu una cu două, dar cine s-o ştie ce gândeşte cu adevărat. Viclenii de femeie!

— E, la Basia, ce-i în guşă şi-n căpuşă. Ţi-am mai spus Domniei Tale că ea nu simte încă îndemnul Domnului. Cu Krzysia e altceva.

— Mătuşică! zise Krzysia pe neaşteptate.

Vorbirea le fu întreruptă de un slujitor care vesti că cina e pregătită. Aşa că se duseră cu toţii în sala de mâncare; numai Basia lipsea.

— Jupâniţa unde e? întrebă stolniceasa pe un copil de casă.

— Jupâniţa e în grajd. I-am spus că cina e gata, dar jupâniţa mi-a răspuns: „Bine” şi s-a dus în grajd.

— Să nu i se fi întâmplat ceva râu! Era atât de voioasă! se nelinişti stolniceasa faţă de Zagłoba.

Deodată micul cavaler, care nu se simţea cu conştiinţa împăcată, zise:

— Mă duc eu după ea!

Şi se duse. O găsi îndată, nu departe de uşa grajdului, stând pe o legătură de fân. Era atât de îngândurată, încât nici nu băgă de seamă când intră.

— Jupâniţa Barbara! începu micul oştean, aplecându-se spre ea.

Basia se cutremură ca trezită din somn şi îşi ridică la el ochii în care Wołodyjowski văzu, foarte mirat, două lacrimi ca două perle de mari.

— Pentru Dumnezeu! Ce ai, jupâniţă? Plângi?

— Nici nu-mi trece prin minte! strigă Basia, zvâcnind în sus. Nici nu-mi trece prin minte! E din pricina gerului!

Şi izbucni în hohote zglobii, dar râsul ei suna cam forţat parcă.

Apoi, vrând să-i îndrepte luarea-aminte spre altceva, îi arătă stănoagele între care stătea calul pe care hatmanul îl dăruise lui Wołodyjowski, şi spuse repede:

— Domnia Ta ziceai că nu se poate apropia nimeni de calul ăsta? Hai să vedem!

Înainte ca jupân Michał s-o poată împiedica, Basia sări peste stănoagă. Armăsarul neîmblânzit începu să se ridice pe picioarele dinapoi, să tropăie şi să ciulească urechile.

— Dumnezeule! o să te omoare! strigă Wołodyjowski, sărind în urma ei.

Dar Basia începuse să mângâie cu palma grumazul şoimanului, repetând:

— Să mă omoare! să mă omoare! să mă omoare!

Iar calul îşi întoarse spre ea nările aburinde şi necheză încet, mulţumit parcă de mângâiere.

CAPITOLUL X

TOATE NOPŢILE CHINUITE ALE LUI WOŁODYJOWSKI nu însemnau nimic faţă de cea care urmă întâmplării cu Krzysia. Îşi trădase răposata, a cărei amintire îi era scumpă; înşelase încrederea celei care trăia, profitase de prietenia ei, făcuse unele făgăduieli, într-un cuvânt, se purtase ca un om fără conştiinţă. Altui oştean nici nu i-ar fi păsat de un sărut acolo, ba mai mult, şi-ar fi răsucit mustaţa de câte ori şi-ar fi adus aminte. Wołodyjowski însă, îndeosebi de la moartea Anusiei, avea un simţ al cinstei foarte dezvoltat, ca tot omul cu sufletul îndurerat şi inima sfâşiată. Ce-i mai rămânea de făcut în această împrejurare? Cum avea să se poarte?

Mai erau doar câteva zile până la plecarea care putea să pună stavilă şi să oprească totul. Se cuvenea oare să plece şi să nu-i spună un cuvânt Krzysiei?... s-o părăsească aşa ca pe o slujitoare de la care furi un sărut? Inima curată a vajnicului cavaler se cutremura la asemenea întrebare. Până şi acum, gândul la Krzysia îl umplea de dulceaţă, iar la amintirea sărutului pătimaş îl treceau fiori de plăcere.

Din această pricină se încrâncena împotriva lui însuşi, dar degeaba, nu se putea apăra de dulceaţa şi încântarea care-l copleşeau. La urma urmei, lua toată vina asupra lui.

„Eu am adus-o pe Krzysia până aici - se dojenea cu amărăciune şi durere - numai eu sunt vinovat, de aceea nu se cade să plec fără un cuvânt”.

Atunci? Să-i mărturisească dragostea şi să plece după ce se va logodi cu Krzysia?

Vedenia Anusiei Borzobohata, îmbrăcată în giulgiul alb şi cu chipul ca ceara, i se ivea înaintea ochilor, aşa cum o aşezase în coşciug.

„Asta mi-e răsplata - îl certa vedenia. În loc să mă plângi şi să-ţi fie dor de mine. La început voiai să te călugăreşti, să mă jeleşti toată viaţa, iar acum iei pe alta, înainte ca sufletul meu să fi ajuns la porţile raiului. Ah! aşteaptă măcar până păşesc pragul cerului, până când n-o să mai pot privi pe pământ...”

Viteazului i se părea că şi-a rupt legământul făcut acestui suflet luminos, a cărui amintire se cuvenea s-o cinstească şi s-o păstreze ca pe un lucru sfânt. Se simţea cuprins de amarnice păreri de rău, de o ruşine fără margini, de dispreţ faţă de sine. Îşi dorea moartea.

„Anula! repeta în genunchi - nu voi înceta să te plâng, cât voi trăi, dar ce să fac acum?”

Vedenia alburie nu-i răspundea nimic, împrăştiindu-se ca o ceaţă uşoară. În închipuirea oşteanului se iveau în Ioc ochii Krzysiei, gura ei umbrită de puf, şi odată cu ei ispitele, de care bietul cavaler se scutura ca de săgeţile tătăreşti. S-ar fi împotrivit oricărei ademeniri, dar conştiinţa îi spunea în acelaşi timp: n-ai să te porţi cuviincios, dacă pleci şi laşi ruşinată o jupâniţă pe care tu ai îndemnat-o la rău.

Sufletul viteazului şovăia astfel, neştiind ce să aleagă, între grijă şi chinuri. În răstimpuri se gândea să se ducă să-i mărturisească totul lui Zagłoba şi să-i ceară sfatul acestui bărbat, a cărui isteţime era în stare să se descurce în orice împrejurare. Nu prevăzuse el totul, nu spusese el de la început ce înseamnă să legi „prietenie” cu femeile?...

Dar tocmai această pricină îl opri pe micul cavaler. Îşi aduse aminte cât de mânios strigase la jupân Zagłoba: „Domnia Ta n-o jigni pe Krzysia!” Când colo, cine-o jignise cu adevărat? Cine se frământa acum dacă nu era mai bine s-o lase ca pe o slujitoare şi să plece?

„Dacă nu era răposata, sărmana - îşi spunea - nu mai stăteam la îndoială şi nu mă chinuiam atâta, ba m-aş fi bucurat în sufletul meu că am gustat asemenea fruct ales!”

Iar după o clipă murmură:

„L-aş gusta cu plăcere şi de o sută de ori!”

Cu toate acestea, văzând că se lasă iarăşi în seama ispitei, se scutură cu putere şi începu să cugete:

„S-a întâmplat şi basta! De vreme ce m-am purtat ca unul care nu doreşte doar prietenia ei, ci caută mulţumire de la Cupidon, trebuie să merg mai departe pe acest drum şi să-i mărturisesc mâine Krzysiei că vreau s-o iau de soţie”.

Aici se opri un timp, apoi se gândi iarăşi:

„...Prin care mărturisire şi cele întâmplate astăzi aveau să capete de-a dreptul altă înfăţişare, aşa că mâine voi putea să-mi îngădui din nou...”

Dar se lovi cu palma peste gură.

„Ptiu! rosti - un ceambul de diavoli se ascunde sub gulerul meu!”

Gândul mărturisirii nu-l părăsi, spunându-şi deschis că dacă astfel va greşi faţă de răposata iubită, îi va cere iertare prin slujbe şi rugăciuni care-i vor arăta, fără putinţă de tăgadă, că se gândeşte mereu la ea şi că-i e dragă.

Şi apoi, chiar dacă lumea se va mira şi va râde de el că numai cu câteva săptămâni în urmă voia să se călugărească, în marea-i durere, iar acum îşi mărturiseşte dragostea alteia, ruşinea va fi doar de partea lui, fiindcă altminteri neprihănita Krzysia ar fi fost nevoită să împartă umilinţa şi vinovăţia cu el.

„Aşa că mâine îi voi mărturisi totul, altfel nu poate fi!” spuse în sfârşit.

După care se linişti în mare măsură, apoi, spunând Tatăl nostru şi rugându-se cu înfocare pentru Anusia, adormi.

Când se trezi a doua zi, repetă:

„Astăzi îi voi mărturisi totul!…”

Dar nu era chiar atât de uşor să-şi aducă gândul la îndeplinire, deoarece Michał nu dorea să afle toţi ceilalţi, voia să vorbească mai întâi cu Krzysia şi abia după aceea să se poarte după cum vor hotărî împrejurările. Între timp veni Nowowiejski, şi casa se umplu de el.

Krzysia umblă abătută toată ziulica; era palidă, obosită şi îşi pleca privirile întruna. Uneori buzele îi tremurau a plâns, apoi iarăşi părea somnoroasă şi molatecă. Viteazul nu putea să se apropie de ea şi cu atât mai puţin să rămână singuri mai multă vreme. Ar fi putut într-adevăr s-o însoţească la plimbare în afara casei, pentru că timpul era frumos; mai înainte ar fi făcut-o fără zăbavă, dar acum nu îndrăznea, crezând că toţi vor înţelege numaidecât despre ce este vorba, că toţi îi vor ghici dorinţa.

Din fericire îl ajută Nowowiejski; luând-o la o parte pe stolniceasă, vorbi destul de mult cu ea, apoi reveniră amândoi în încăperea în care stăteau micul cavaler cu cele două jupânese şi jupân Zagłoba, iar jupâneasa Makowiecka, spuse:

— Cred că tinerii s-ar putea plimba cu sania câte doi, zăpada e tocmai potrivită.

Wołodyjowski se aplecă la urechea Krzysiei şi-i zise:

— Jupâniţă, te rog mult să urci cu mine în sanie… Am să-ţi spun o sumedenie de lucruri.

— Bine - răspunse Drohojowska.

Apoi, împreună cu Nowowiejski, dădură fuga la grajd, urmaţi din scurt de Basia. După cât ţi-ar trebui ca să spui câteva rugăciuni, cele două sănii traseră înaintea casei. Wołodyjowski şi Krzysia urcară într-una, Nowowiejski şi haiducelul în cealaltă, şi porniră fără surugii.

Jupâneasa stolnicească se întoarse spre Zagłoba şi-i spuse:

— Jupân Nowowiejski şi-a mărturisit dragostea pentru Basia.

— Cum aşa? întrebă Zagłoba îngrijorat.

— Jupâneasa cămăraşului de Lwów, ca naşă ce se află, are să vină mâine la mine să-mi spună ce şi cum, iar tânărul Nowowiejski m-a rugat să-i îngădui să afle, măcar pe departe, ce gândeşte Basia, căci înţelege singur că dacă Basia nu-i poartă prietenie, orice osteneală şi vicleşuguri sunt în zadar.

— Şi pentru asta i-ai trimis domnia ta să se plimbe?...

— Întocmai. Bărbatul meu ţine mult la cinste. Nu o dată mi-a spus aşa: „De averea lor mă îngrijesc eu, dar soţ să-şi aleagă fiecare; chiar dacă nu va fi prea bogat, să fie om cinstit şi eu n-am să mă împotrivesc.” Şi-apoi amândouă au anii când pot să facă ce doresc.

— Şi domnia ta ce vrei să-i spui jupânesei cămăraşului?

— Bărbatul meu soseşte în mai, las asta în seama lui, dar cred că va fi aşa cum vrea Basia.

— Nowowiejski e prea tânăr!

— Dar şi Michał a întărit că e un oştean priceput, care şi-a căpătat o bună faimă în luptă. Are o avere bunicică, iar jupâneasa cămăraşului de Lwów mi-a înşirat toate legăturile de familie. Să vezi, domnia ta, a fost aşa: străbunicul lui, născut din cneaghina Sieniuta,

primo volo[1] a fost căsătorit...

— Ce-mi pasă mie de rubedeniile lui! o întrerupse Zagłoba fără a-şi ascunde supărarea. Nu mi-e nici frate, nici fârtate, iar domnia ta cunoaşte că pe haiducel l-am hotărât lui Michał, pentru că dacă dintre toate fetele care umblă în două picioare prin lume este vreuna mai bună şi mai virtuoasă ca ea, apoi mă învoiesc ca din clipa asta să încep sa merg în patru labe, ca *ursus*.

— Michał nu se gândeşte încă la nimic, şi chiar dacă s-ar gândi, Krzysia i-a plăcut mai mult... Hei, numai Dumnezeu poate să hotărască; necercetate sunt vrerile lui!

— Dacă tinerelul ăsta fără mustaţă ar lua plasă, m-aş îmbăta de bucurie! adăugă Zagłoba.

În cele două sănii se cântărea în acest timp soarta celor doi cavaleri. Multă vreme, Wołodyjowski nu fu în stare să scoată o vorbă; într-un târziu, îi spuse Krzysiei:

— Jupâniță, să nu crezi că sunt un om uşuratic sau vreun înşelător, pentru că la anii mei...

Krzysia nu răspunse nimic.

— Mă rog de iertare pentru ce-am făcut ieri; totul sa întâmplat dintr-un simțământ prea puternic pe care-l nutresc pentru domnia ta, simțământ pe care n-am ştiut să mi-l stăpânesc... Jupânița mea, Krzysia mea iubită! gândeşte-te ce sunt eu, un oştean de rând, care şi-a petrecut viaţa prin războaie... Altul în locul meu s-ar fi fălit mai întâi cu vorbe iscusite, trecând la lucruri mai delicate abia după aceea, pe când eu am început tocmai dimpotrivă... Dacă şi calul, oricât de învăţat ar fi cu zăbala, se întâmplă să-şi poarte călăreţul unde nici cu mintea nu gândeşti, cum să stăpâneşti dragostea, al

1 În puterea primului legământ (lat.)

cărei avânt este şi mai puternic. Aşa m-a purtat şi pe mine, tocmai pentru că-mi eşti dragă... Krzysia mea iubită! Tu eşti vrednică de castelani şi senatori, dar dacă nu dispreţuieşti un oştean care chiar printre cei de rând şi-a slujit ţara cu oarecare faimă, îţi cad la picioare şi, sărutându-le, te întreb: mă vrei? poţi să te gândeşti la mine fură silă?

— Domnia ta!... răspunse Krzysia.

Şi scoţându-şi mâna din manşon, şi-o ascunse în palma cavalerului.

— Consimţi ? întrebă Wołodyjowski .

— Consimt! răspunse Krzysia, şi ştiu că altul mai cinstit n-am să găsesc în toată Polonia!

— Dumnezeu să te răsplătească, jupâniţă! Dumnezeu să te răsplătească! îi mulţumi viteazul, acoperindu-i mâna de sărutări. Nici că puteam să întâlnesc o fericire mai mare! Spune-mi numai că nu-mi porţi pică pentru ce s-a petrecut ieri, vreau să am conştiinţa împăcată.

Krzysia îşi miji ochii.

— Nu-ţi port! spuse.

— Păcat că în sania asta n-am cum să-ţi sărut picioarele! strigă Wołodyjowski.

Un răstimp înaintară în tăcere, doar talpeţii scârţâiau, alunecând pe zăpada îngheţată, şi copitele cailor împrăştiau bulgăraşi albi.

Apoi Wołodyjowski vorbi iarăşi:

— Mă şi miră că ai încuviinţat cererea mea!

— Şi mai ciudat e - răspunse Krzysia - că Domnia Ta m-ai îndrăgit atât de repede...

Faţa lui Wołodyjowski se întunecă şi-i spuse Krzysiei cele ce urmează:

— Krzysia, poate că şi ţie ţi se pare că am făcut rău că înainte de a-mi vindeca durerea după una, m-am

îndrăgostit de alta. Îţi mărturisesc ca la spovedanie că mai de mult eram tare uşuratic. Dar acum e altceva. N-am uitat-o pe cealaltă şi n-am s-o uit niciodată; mi-e dragă şi acum, iar dac-ai şti cât de mult sufăr din pricina ei, şi tu mi-ai plânge de milă...

Glasul i se frânse de înduioşare şi poate de aceea nu băgă de seamă că vorbele lui nu păreau s-o înrâurească prea mult pe Krzysia.

Astfel că din nou se aşternu o clipă de tăcere, dar de astă dată o întrerupse Krzysia:

— Domnia Ta, mă voi strădui să-ţi alin suferinţa cât îmi va sta în puteri.

Micul viteaz răspunse:

— Tocmai de aceea te-am îndrăgit atât de repede; din prima zi tu ai început să-mi ogoieşti durerea. Ce însemnam eu pentru tine? Nimic! Şi iată că de la început ai arătat milă unui nefericit. Ah, îţi sunt grozav de recunoscător! Cine nu ştie asta, poate să-mi găsească vină că nu mai departe decât în noiembrie voiam să mă călugăresc, în decembrie, vreau să mă căsătoresc. Jupân Zagłoba va fi cel dintâi gata să mă ia în zeflemea, că lui îi place să glumească ori de câte ori găseşte împrejurarea potrivită, dar să glumească sănătos! N-am să port şi grija asta, mai ales că dojana mă va privi numai pe mine.

Krzysia începu să privească cerul, să se gândească, în sfârşit, întrebă:

— De ce e nevoie să vestim pe toată lumea de însoţirea noastră?

— Cum aşa?

— Păi Domnia Ta nu pleci peste câteva zile?

— Chiar dacă n-aş face-o bucuros, trebuie.

— Pe urmă, şi eu port doliu după tata. De ce să

intrăm în gura lumii? Noi să ne înţelegem între noi, iar ceilalţi să nu afle până când Domnia Ta nu te întorci din Rutenia. E bine?

— Să nu-i spun nimic nici soră-mii?

— Am să-i spun eu, dar după plecarea Domniei Tale.

— Şi lui jupân Zagłoba?

— Lui jupân Zagłoba? Ca să mă ia în tărbacă mereu cu limba lui ascuţită? E mai bine să nu-i spunem! Apoi nici Basia nu mi-ar da pace, în ultima vreme este atât de ciudată şi de schimbătoare, ca niciodată. Mai bine să nu le spunem!

Aici Krzysia îşi înălţă ochii albaştri întunecaţi spre cer:

— Martorul nostru să fie Dumnezeu, iar oamenii să nu afle nimic.

— Văd că înţelepciunea Domniei Tale este pe măsura frumuseţii. Consimt! Dumnezeu să fie singurul nostru martor - amin! Reazămă-ţi umărul de mine, acum, dacă ne-am înţeles, buna-cuviinţă nu ne mai stă împotrivă. Nu te teme! Ce-am făcut ieri nu mai pot face azi, pentru că trebuie să am grijă şi de cai.

Krzysia îi îndeplini rugămintea, iar viteazul îi zise:

— De câte ori vom fi numai noi doi, să-mi spui pe nume.

— Parcă nu cutez - răspunse zâmbind. N-am să îndrăznesc niciodată!

— Eu am îndrăznit!

— Pentru că Domnia Ta eşti cavaler, eşti curajos, eşti oştean.

— Krychna! draga mea dragă!

— Mich...

Krzysia nu îndrăzni să sfârşească şi îşi acoperi faţa cu manşonul.

După o vreme, Michał întoarse spre casă şi tot drumul nu-şi mai spuseră mare lucru; doar aproape de poartă, micul oştean o mai întrebă o dată:

— Krzysia, după cele întâmplate ieri... ştii... ai fost tare tristă?

— Am fost şi tristă, şi ruşinată, dar... era o stare neînţeleasă! adăugă mai încet.

Şi îndată se prefăcură nepăsători, ca să nu cunoască nimeni ce se petrecuse între ei.

Dar grija lor era de prisos, căci nu se uita nimeni la ei.

Zagłoba şi stolniceasa alergară într-adevăr până în tindă în întâmpinarea celor două perechi, dar ochii lor se îndreptară numai spre Basia şi Nowowiejski.

Basia era roşie la faţă, nu se ştie dacă de ger sau de emoţie, iar Nowowiejski foarte abătut. Cum ajunse în tindă, începu să-şi ia rămas-bun de la jupâneasa stolniceasă. În zadar îl rugă să mai stea, în zadar îl îndemnă şi Wołodyjowski, care era foarte voios, să rămână la cină, dădu vina pe slujbă şi plecă. Atunci stolniceasa o sărută pe frunte fără nici un cuvânt pe Basia, care fugi în odaia ei şi nu reveni decât la cină.

Abia a doua zi, găsind-o singură, jupân Zagłoba o întrebă:

— Ei, cum e, haiducelule, pe Nowowiejski parcă l-a lovit trăsnetul din senin?

— Aha! răspunse dând din cap şi mijindu-şi ochii.

— Ia spune-mi şi mie ce i-ai spus?

— Întrebarea a venit repede, pentru că e un om hotărât, dar şi răspunsul n-a întârziat, că şi eu sunt hotărâtă: nu!

— Ai făcut cum nu se poate mai bine! Hai să te îmbrăţişez! Şi el? S-a lăsat convins greu?

— M-a întrebat dacă timpul n-ar mai putea schimba ceva! îmi pare rău de el, dar nu, nu; nu se poate schimba nimic!...

Basia îşi lărgi nările, începu să-şi scuture ciuful cu anume tristeţe şi parcă îngândurată:

— Spune-mi de ce l-ai respins? se rugă Zagłoba.

— Asta voia să afle şi el, dar degeaba; nu i-am spus nici lui şi n-am să spun la nimeni.

— Se prea poate - îşi dădu cu părerea Zagłoba, privind-o în ochi... ca tu să păstrezi în inimioară vreun simţământ ascuns, ai?

— Ţuţa, nu un simţământ! strigă Basia.

Şi zvâcnind în loc, începu să repete repede, vrând parcă să-şi ascundă tulburarea:

— Nu-l vreau pe jupân Nowowiejski! nu-l vreau pe jupân Nowowiejski! nu vreau pe nimeni! Domnia Ta de ce nu-mi dai pace? de ce toţi mă sâcâie?...

Şi începu să plângă pe neaşteptate.

Jupân Zagłoba o linişti cum se pricepu, dar Basia rămase tristă toată ziua.

— Michał - spuse Zagłoba la prânz - tu pleci şi în lipsa ta se întoarce Ketling, iar ăsta e un flăcău chipeş, fără asemănare! Nu ştiu cum o să descurce cu jupâniţele, dar cred că la sosire ai să le găseşti pe amândouă îndrăgostite.

— Foarte bine! răspunse Wołodyjowski. O să i-o peţim îndată pe Basia!

Basia îl aţinti cu o privire de pisică sălbatică şi întrebă:

— De ce nu te îngrijeşti Domnia Ta şi de Krzysia?

Micul cavaler se fâstâci şi răspunse:

— Domnia Ta nu cunoşti încă puterea lui Ketling, dar ai s-o cunoşti!

— Şi Krzysia de ce nu poate s-o cunoască? Doar nu eu cânt:

Atunci femeia plăpândă,
Cum să scape de osândă
Şi unde s-adăpostească?

Fu rândul Krzysiei să se tulbure, iar mica răutate vorbi mai departe:

— La nevoie, am să-l rog pe jupân Nowowiejski să-mi împrumute pavăza lui, dar dacă Domnia Ta pleci, nu ştiu cum se va apăra Krzysia când se va afla la ananghie!...

Dar Wołodyjowski îşi revenise, aşa că răspunse cu oarecare asprime:

— Poate că va găsi să se apere cu ceva mai bun decât Domnia Ta.

— În ce fel?

— E mai puţin uşuratică, mai aşezată şi mai înţeleaptă. Jupân Zagłoba şi stolniceasa crezură că moţatul haiducel va ridica îndată mănuşa, dar, spre marea lor uimire, haiducelul îşi lăsă capul deasupra talerului şi răspunse abia într-un târziu, cu glasul liniştit:

— Dacă Domnia Ta te superi, atunci îmi cer iertare şi de la Domnia Ta, şi de la Krzysia.

CAPITOLUL XI

AVÂND ÎNGĂDUINŢA SĂ MEARGĂ PE UNDE VOIA, jupân Michał trecu pe la Częstochowa şi pe la mormântul Anusiei. Aici plânse până-i secă izvorul lacrimilor şi

porni mai departe. Înrâurit de amintirile proaspete, îi trecu prin minte că logodirea în taină cu Krzysia era totuşi prea devreme. Simţea că jalea şi doliul au ceva sfânt în ele, care nu poate fi încălcat, ceva ce trebuia lăsat în linişte, până când se înalţă singur ca ceaţa spre cer şi se împrăştie în întinderile nemărginite.

E adevărat că alţii, după ce rămăseseră văduvi, se căsătoriseră la o lună, cel mult două, dar aceştia n-avuseseră de gând să se călugărească, iar nenorocirea nu-i lovise în pragul fericirii, după ani întregi de aşteptare. Şi pe urmă, dacă cei de rând nu respectau sfinţenia durerii, se cuvenea oare să le urmeze pilda?

Aşa că Wołodyjowski se ducea în Rutenia întovărăşit de învinuiri amare. Era cel puţin drept şi lua toată răspunderea asupra lui: pe Krzysia n-o împovăra cu nici o vină. La temerile multe la număr care-l copleşeau, se adăuga şi aceea dacă jupâniţa nu-l judeca rău în fundul sufletului pentru graba lui.

„Nu încape îndoială că ea nu s-ar fi purtat astfel - îşi spunea Michał. Având un suflet mare, mai mult ca sigur că *desiderat*[1] ca toţi să fie la fel”.

Îi era frică să nu-l socotească un om mărunt.

Teama lui era însă de prisos. Krzysia nu avea nici în clin nici în mânecă cu doliul din sufletul lui Michał, de aceea, când îi vorbea prea mult despre el, nu numai că nu-i împărtăşea suferinţa, dar se simţea umilită în amorul-propriu. Cum aşa, ea, vie, nu preţuia cât răposata? Şi apoi, preţuia atât de puţin, încât răposata Anusia putea să se măsoare cu ea? Dacă jupân Zagłoba le-ar fi cunoscut taina, l-ar fi liniştit, spunându-i că femeile nu prea au milă una de alta.

---

1 Doreşte (lat.).

Cu toate acestea, după plecarea lui Wołodyjowski, jupâniţa Krzysia era de-a dreptul uluită de cele întâmplate; totul se sfârşise atât de repede.

Venind la Varşovia, unde nu mai fusese niciodată, îşi închipuia că va fi cu totul altfel. La adunarea pregătitoare şi la alegeri aveau să se adune alaiuri de episcopi, de dregători, cavaleri străluciţi din toate ţinuturile Republicii. Ce petreceri aveau să urmeze, ce larmă, ce de întreceri, iar în această învălmăşeală, din mulţumea de cavaleri se va ivi acel „el” necunoscut, un viteaz dintre aceia pe care fetele îi văd numai în vis. Acesta trebuia să fie cuprins de o dragoste pătimaşă, să-i cânte cu citera sub fereastră, să călărească împreună, să-i arate multă vreme simţămintele lui, să ofteze şi să poarte îndelung eşarfa iubitei, înainte ca, după suferinţe repetate şi după piedici învinse, să-i cadă la picioare şi să dobândească dragostea împărtăşită.

Iată însă că nu se întâmplase nimic din toate acestea. Ceţurile colorate bătând în toate nuanţele curcubeului se răriseră şi se arătase într-adevăr un cavaler, chiar unul foarte vestit, care trecea drept primul oştean al Republicii, un mare viteaz dar care nu semăna deloc cu „acela”. Nu fuseseră nici plimbări călare şi cântece de lăută, nici turniruri, nici întreceri, nici eşarfe peste platoşă, nici larma cavalerilor, nici petreceri, pe scurt, nu fusese nimic din ceea ce se întrevede ca un vis frumos, stârneşte închipuirea la adunări de seară, ca un basm nemaiauzit, îmbată ca mireasma florilor şi ademeneşte ca nada păsările, nimic din ceea ce împurpurează obrajii, făcând inima să bată cu putere şi trupul să se înfioare... Fusese doar un conac în afara oraşului, la conac Michał, apoi avusese loc mărturisirea şi - gata! Toate celelalte se pierduseră,

pieriseră cum piere luna pe cer când o acoperă norii. Măcar dacă Wołodyjowski ar fi venit la sfârşitul basmului, atunci ar fi fost cel puţin dorit. Adesea Krzysia, gândindu-se la faima lui, la virtutea şi la bărbăţia care făcuseră din el podoaba Republicii şi spaima vrăjmaşilor ei, simţea totuşi că-i este tare drag; i se părea numai că ceva a trecut pe lângă ea, că a fost nedreptăţită parcă de el, dar mai mult de grabă.

Aşadar, graba aceea le căzu la amândoi greu la inimă şi, pentru că erau tot mai departe unul de celălalt, începu să-i roadă. Câteodată, în simţămintele omeneşti, ceva neînsemnat, ca un spin mărunt, înţeapă întruna şi rana, cu timpul, uneori se vindecă de la sine, alteori însă durerea creşte mereu, întunecând dragostea cea mai puternică. Cele ce se petreceau în sufletul lor erau departe de durere şi amărăciune. Pentru Michał, mai ales, Krzysia, era o amintire dulce şi liniştitoare, care-l însoţea pretutindeni ca o umbră.

Se gândea că pe măsură ce se depărtează de ea, îi va deveni tot mai scumpă, va ofta din ce în ce mai mult şi-i va fi dor de ea. Pentru Krzysia însă, timpul trecea mai anevoie, fiindcă de când plecase micul oştean, în conacul lui Ketling nu mai venea nimeni, iar zilele se scurgeau una după alta la fel de serbede.

Stolniceasa îşi aştepta bărbatul, numărând zilele până la alegeri şi numai despre el vorbea; Basia devenise foarte morocănoasă. Jupân Zagłoba o tot înţepa că l-a respins pe Nowowiejski şi acum nu mai poate de dorul ei. Ar fi vrut de bună seamă ca măcar el să le mai viziteze, dar tânărul îşi spusese: „Nu mai am ce căuta aici” şi plecase curând după Wołodyjowski.

Jupân Zagłoba se pregătea şi el să plece la Skrzetuski, zicând că-i e dor de ştrengari, dar pentru că

îi era prea greu, îşi amâna plecarea de pe o zi pe alta, lămurind-o pe Basia că numai ea este vinovată de zăbava lui; i-a căzut dragă şi are de gând să-i ceară mâna.

În acest timp, îi ţinea tovărăşie Krzysiei când jupâneasa Makowiecka se ducea cu Basia la jupâneasa cămăraşului de Lwów. Krzysia nu Ie însoţea niciodată în aceste vizite, deoarece soţia cămăraşului, cu toate virtuţile ei, nu putea s-o sufere. De multe ori, jupân Zagłoba pleca şi el la Varşovia, unde îşi petrecea timpul în tovărăşii plăcute şi de unde se întorcea nu o dată afumat, abia a doua zi. Atunci Krzysia rămânea de una singură şi îşi trecea vremea gândindu-se câte puţin la Wołodyjowski, la cele ce s-ar fi putut întâmpla dacă totul nu se sfârşea o dată pentru totdeauna şi, adeseori, cum ar fi arătat acel potrivnic necunoscut al lui jupân Michał, prinţul din poveste...

Odată se aşezase aproape de fereastră şi privea îngândurată la uşa încăperii, în care se răsfrângeau razele soarelui care apunea, când, deodată, de cealaltă parte a casei răsună clinchet de zurgălăi. Krzysiei îi trecu prin minte că trebuie să fie jupâneasa Makowiecka şi Basia, care se întorceau acasă, dar asta n-o trezi din îngândurare şi nici măcar nu-şi luă privirile de la uşă. În acest timp, uşa se deschise şi pe fundalul întunecat înaintea ochilor fetei apăru un bărbat necunoscut.

În clipa dintâi, Krzysiei i se păru că se uită la un tablou sau că adormise şi visa; atât de frumoasă era vedenia care se ivise în faţa ei. Necunoscutul era un tânăr îmbrăcat în veşminte negre de croială străină, cu un guler de dantelă care-i ajungea până la umeri. În copilărie, Krzysia îl văzuse o dată pe jupân Arciszewski, ghinărarul artileriei coroanei, îmbrăcat la fel, care, din

pricina veşmintelor şi a frumuseţii neobişnuite, îi stăruise multă vreme în minte. Aşa era îmbrăcat şi tânărul de acum, numai că în frumuseţe îl întrecea cu mult şi pe jupân Arciszewski şi pe toţi bărbaţii din lume. Părul, retezat, drept pe frunte, unduia în bucle luminoase pe amândouă părţile feţei de-a dreptul minunate. Avea sprâncenele întunecate, arcuite limpede pe fruntea albă ca marmura, ochii dulci şi trişti, mustaţa şi barba ascuţită de culoarea cânepii. Toate alcătuiau un cap fără asemănare, în care gingăşia făcea casă bună cu bărbăţia, un cap în acelaşi timp de înger şi de cavaler. Krzysiei i se opri răsuflarea în piept, pentru că, privind, nu-i venea să-şi creadă ochilor şi nu putea să-şi dea seama dacă are în faţă o vedenie înşelătoare sau un om în carne şi oase. El se opri o clipă nemişcat, uimit într-adevăr sau prefăcându-se uimit de frumuseţea Krzysiei. În sfârşit, plecă de lângă uşă şi începu să măture podeaua cu penele de la pălărie.

Krzysia se ridică, dar îi tremurau picioarele şi, roşind şi pălind cu rândul, închise ochii.

Deodată răsună glasul lui gros şi moale precum catifeaua:

— Sunt Ketling of Elgin. Tovarăş de arme şi prieten al lui jupân Wołodyjowski. Slujitorii mi-au spus că am cinstea şi fericirea nespusă de a găzdui sub acoperământul meu pe sora şi rudele lui Pilade[1] al meu, dar, vrednică jupâniţă, te rog să-mi ierţi tulburarea, slujitorii nu mi-au spus nimic de ceea ce-mi văd ochii, iar ochii-mi nu pot îndura strălucirea Domniei Tale...

Asemenea cuvinte măgulitoare îi adresă Krzysiei nobilul Ketling, iar ea nu-i răspunse cu aceeaşi măsură,

1 Prieten statornic al lui Oreste; simbol al prieteniei.

pentru că nu mai era în stare să scoată o vorbă. Ghici numai că, sfârşind, se pleacă iarăşi înaintea ei, căci auzi fâşâitul penelor măturând podeaua, înţelegea, de asemenea, că trebuie, trebuie neapărat să-i răspundă, plătindu-i cu aceeaşi dărnicie, altminteri avea să fie socotită o necioplită, dar nu mai putea să răsufle, sângele îi bătea puternic în venele de la tâmple şi de la mâini, pieptul îi urca şi cobora de parcă ar fi fost foarte obosită. Deschise ochii - el stătea înaintea ei cu capul puţin înclinat, iar pe faţa-i minunată se citea încântare şi respect. Cu degete tremurătoare, Krzysia îşi prinse rochia ca să-i răspundă măcar cu o reverenţă, dar în aceeaşi clipă, dincolo de uşă răsunară strigăte: „Ketling! Ketling!” şi jupân Zagłoba dădu buzna cu braţele desfăcute şi gâfâind.

Începură să se îmbrăţişeze şi, în acest timp, jupâniţa se străduia să-şi revină şi să se uite de două sau de trei ori la tânărul cavaler. Iar el îl strângea în braţe din toată inima pe jupân Zagłoba, dar cu acea gingăşie în fiecare mişcare, pe care fie că o moştenise de la strămoşii săi, fie că o deprinsese la curţile strălucite ale regelui şi magnaţilor.

— Ce mai faci? întrebă jupân Zagłoba. Mă bucur că te întâmpin în casa ta, ca şi când aş fi în a mea. Vino să mă uita la tine! Ha! ai cam slăbit! Nu cumva dragostea e de vină? Pe legea mea, ai slăbit. Ştii, Michał a plecat la oaste. Oho, ai făcut grozav de bine că ai venit! Michał nu se mai gândeşte la mănăstire.

Acum e aici sora lui cu două jupâniţe. Nişte codane! Una Jeziorkowska, cealaltă Drohojowska. Pentru Dumnezeu! jupâniţa Krzysia e aici! Jupâniţă, mă rog de iertare, dar să-i sară ochii cui se îndoieşte de frumuseţea voastră; în ceea ce te priveşte, cavalerul

ăsta trebuie că şi-a dat seama.

Ketling încuviinţă pentru a treia oară din cap şi răspunse zâmbind:

— Am lăsat casa armurărie şi am găsit-o locaş al zeilor, pentru că aici am văzut o zeiţă când am intrat.

— Ketling! ce mai faci? strigă din nou Zagłoba, căruia nu-i ajungea o singură îmbrăţişare, aşa că se luară iar în braţe. Ehe, nu-i nimic! spuse. Nu l-ai văzut încă pe haiducel! Una-i frumoasă de pică, dar şi cealaltă miere, miere curată! Ce faci, Ketling? Să-ţi dea Dumnezeu sănătate! O să-ţi zic tu! Bine? Eu sunt bătrân şi-mi vine mai la îndemână aşa... Bucuros de oaspeţi, ai?... Jupâneasa Makowiecka a tras aici, fiindcă era greu să găsească un han în timpul adunării pregătitoare; acum e mai lesne şi sigur că se va muta; nu se cade să stea cu cele două jupâniţe în casa unui cavaler; lumea s-ar uita pieziş şi, ca să nu mai fie pricină de vorbă...

— Pe legea mea! N-am să îngădui nicicând una ca asta! Eu nu sunt numai prietenul lui Wołodyjowski, sunt fratele lui, aşa că pot s-o primesc pe jupâneasa Makowiecka sub acoperământul meu ca pe o soră. Jupâniţă, înfăţişez întâi Domniei Tale această rugăminte şi, dacă e nevoie, am să-ţi cad în genunchi!

Spunând acestea, îngenunche înaintea Krzysiei şi, luându-i mâna, o sărută apăsat, privind-o stăruitor în ochi, cu voioşie şi tristeţe totodată. Jupâniţa se făcu stacojie, mai ales că Zagłoba strigă în gura mare:

— Abia a sosit şi iată-l în genunchi. Pe Dumnezeu din cer! Am să-i spun stolnicesei că aşa v-am găsit!... Dă-i înainte, Ketling!... Krzysia, cunoaşte şi Domnia Ta cum arată obiceiurile curţii!...

— Eu nu ştiu care sunt obiceiurile de la curte! şopti jupâniţa şi foarte tulburată.

— Pot să nădăjduiesc în sprijinul Domniei Tale? o întrebă Ketling.

— Ridică-te, Domnia Ta!...

— Pot să nădăjduiesc? Eu sunt ca şi fratele lui jupân Michał! El va fi nedreptăţit, când se va goli casa!...

— Dorinţa mea nu ajută la nimic! răspunse Krzysia cu mai multă judecată - cu toate că trebuie să-ţi fiu recunoscătoare Domniei Tale.

— Mulţumesc! se bucură Ketling, sărutându-i mâna încă o dată.

— Ha! e un ger afară şi Cupidon e gol-goluţ, dar cred că dac-ar intra aici, apoi n-ar mai îngheţa! strigă Zagłoba.

— Dă-ne pace, Domnia Ta! se rugă Krzysia.

— Văd eu că de-atâta oftat, se va porni dezgheţul! Chiar aşa! numai din pricina oftatului!...

— Slavă Domnului că Domnia Ta nu ţi-ai pierdut voia bună - zise Ketling. Veselia e semn de sănătate.

— Şi al conştiinţei curate, şi al conştiinţei curate! răspunse Zagłoba. Înţeleptul Domnului zice: „Pe cine-l mănâncă, acela se scarpină”, şi cum pe mine nu mă mănâncă nimic, sunt vesel! Dar, o sută de osmanlâi! Ce-mi văd ochii? Ai plecat îmbrăcat ca un polonez, în calpac de râs şi cu sabie, şi acum te-ai prefăcut iar într-un englez sadea şi păşeşti ca un cocostârc pe picioarele-i ca paiul?

— Am zăbovit multă vreme în Kurlandia, unde nu umblă nimeni în straie poloneze, iar acum am petrecut două zile la trimisul englez de la Varşovia.

— Acum vii din Kurlandia?

— Întocmai. Părintele meu adoptiv a murit şi mi-a lăsat şi acolo o moşie.

— Odihnească-se în pace! Era catolic?

— Întocmai.

— Cel puţin ai o mângâiere. N-ai să ne părăseşti cumva pentru averea aia din Kurlandia?

— Aici vreau să trăiesc şi să mor! răspunse Ketling, uitându-se la Krzysia.

Jupâniţa îşi coborî îndată genele lungi peste ochi.

Era întuneric de-a binelea când se întoarse jupâneasa Makowiecka. Ketling îi ieşi în întâmpinare la poartă şi o conduse în casă cu atâta respect, de parcă era o prinţesă, nu alta.

Voia să caute chiar de a doua zi un han în oraş, dar împotrivirea ei nu-i folosi la nimic. Tânărul cavaler atâta o rugă şi atâta îi vorbi de frăţia lui cu Wołodyjowski, atâta îngenunche, până când consimţi să locuiască şi de aci înainte în casa lui. Hotărâtă numai ca şi jupân Zagłoba că mai întârzie o vreme, ca să ferească femeile prin vârsta şi faima lui de gurile rele. El încuviinţă cu plăcere, pentru că se legase nespus de mult de „haiducel”, şi pe de altă parte, începuse să-şi croiască nişte planuri, a căror înfăptuire cerea ca el să fie de faţă. Amândouă fetele erau bucuroase, iar Basia trecu de la început pe faţă de partea lui Ketling.

— Şi aşa, astăzi tot nu mai putem să ne mutăm - îi spuse stolnicesei, care mai şovăia - iar mai târziu, ce mi-e o zi, ce-mi sunt douăzeci, totuna e!

Ketling îi plăcea şi ei ca şi Krzysiei, fiindcă el le cădea cu tronc tuturor femeilor. Pe lângă toate acestea, Basia nu mai văzuse niciodată un cavaler străin afară de căpeteniile pedestrimii mercenare, oameni mai puţin însemnaţi şi destul de simpli; aşa că îi dădu ocol scuturându-şi ciuful, zbătându-şi nările şi privindu-l cu o curiozitate atât de stăruitoare, încât fu nevoită să asculte dojana jupânesei Makowiecka. Dar, cu toată

dojana, nu încetă să-l cerceteze din ochi, vrând parcă să afle cât preţuieşte ca oştean, şi în cele din urmă începu să-l întrebe despre el şi pe jupân Zagłoba.

— E un mare oştean? îl iscodi pe bătrânul şleahtic.

— Mai mare nici că se poate. Vezi tu, are multă experienţă, de la paisprezece ani a început să slujească în oştire împotriva răsculaţilor englezi, rămânând alături de credinţa adevărată. Pe urmă, e şi un şleahtic de neam ales, ceea ce se poate vedea bine şi după purtările lui.

— Domnia Ta l-ai văzut în luptă?

— De o mie de ori! Stă ca bradul, nici nu se încruntă măcar, îşi bate calul cu palma pe grumaz din când în când şi e gata să vorbească despre dragoste.

— Păi cum? e moda ca în asemenea împrejurări să vorbeşti de dragoste?

— Moda e să faci totul ca să arăţi că nu-ţi pasă de plumbi.

— Dar în lupta în doi se pricepe tot atât de bine?

— Chiar aşa! e o adevărată viespe, ce să mai vorbim!

— I-ar putea ţine piept şi lui jupân Michał?

— A, nu! Cu Michał nu s-ar putea măsura!

— Aşa! strigă Basia cu o mândrie bucuroasă - am ştiut că nu-i poate ţine piept! M-am gândit de la început că nu-l poate înfrunta!

Şi începu să bată din palme.

— Atât de mult îţi pasă de Michał? o întrebă Zagłoba.

Basia îşi scutură ciuful şi tăcu; abia după o vreme, un oftat uşor îi umflă pieptul.

— E, ce-i asta! Sigur că-mi pasă, el e de-al nostru!

— Dacă-i aşa, apoi bagă de seamă, haiducelule - o preveni Zagłoba - că dacă pe câmpul de bătaie e greu să găseşti altul mai bun ca Ketling, pentru femei e şi mai *periculosus,* pentru că acestea îl îndrăgesc ca nişte

nebune pentru farmecul lui. De altminteri, se pricepe de minune şi la dragoste!

— Asta să i-o spui Domnia Ta Krzysiei, că eu nu mă gândesc la dragoste - spuse Basia şi, întorcându-se spre Drohojowska, o chemă la ea: Krzysia! Krzysia! Vino să-ţi zic o vorbă!

— Iată-mă - răspunse jupâniţa Drohojowska.

— Jupân Zagłoba zice că nici o jupâniţă nu se poate uita la Ketling fără să se îndrăgostească de el. Eu l-am cercetat pe toate părţile şi n-am nimic, dar tu ce simţi?

— Baśka! Baśka! o dojeni Krzysia.

— Ţi-a plăcut, nu?

— Dă-mi pace şi astâmpără-te! Dragă Basia, nu spune cine ştie ce prostii că uite, jupân Ketling tocmai se apropie de noi.

Krzysia nici nu apucase să se aşeze, că Ketling veni lângă ele şi întrebă:

— Îmi îngăduiţi şi mie să stau alături de Domniile Voastre?

— Consimţim cu recunoştinţă! răspunse Jeziorkowska.

— Atunci îndrăznesc să te întreb despre ce era vorba.

— Despre dragoste! mărturisi Basia fără înconjur.

Ketling şezu alături de Krzysia. Tăcură o vreme, căci Krzysia, de obicei stăpână pe sine, era cuprinsă de sfială în faţa acestui cavaler, aşa că el fu nevoit să întrebe iarăşi cel dintâi:

— Vorbeaţi într-adevăr despre un lucru atât de plăcut?...

— Aşa-i! răspunse jupâniţa Drohojowska cu glasul tremurat.

— Aş fi peste măsură de bucuros să aud părerea

Domniei Tale.

— Domnia Ta să mă ierţi, dar îmi lipseşte şi îndrăzneala, şi iscusinţa, aşa că mai degrabă eu aş putea asculta ceva nou de la Domnia Ta.

— Krzysia are dreptate! se amestecă Zagłoba. Ascultăm!

— Atunci, jupâniţă, pofteşte şi întreabă! o îndemnă Ketling.

Şi înălţându-şi privirile, începu să vorbească parcă pentru sine.

— Dragostea e o povară grea, fiindcă din cauza ei omul slobod devine sclav. Cum cade pasărea străpunsă de săgeată la picioarele vânătorului, aşa şi omul lovit de dragoste nu se mai poate ridica de la picioarele iubitei...

Dragostea înseamnă tristeţe; când oare mai curg atâtea lacrimi, când mai sloboade pieptul atâtea oftaturi? Cine se îndrăgosteşte, aceluia nu-i mai arde de straie şi de jocuri, de zaruri şi de vânătoare; poate să stea cu genunchii îmbrăţişaţi şi să sufere cu dor, asemenea celui care a pierdut o fiinţă apropiată...

Dragostea e o boală; ca şi la caz de boală, faţa păleşte, ochii se adâncesc, mâinile încep să tremure şi degetele se subţiază, iar omul se gândeşte la moarte sau, dus la nebunie, umblă neîngrijit, vorbeşte cu luna de pe cer, scrie bucuros numele iubitei pe nisip şi, când i-l şterge vântul, se vaită: „nenorocire!”... şi e gata să hohotească de plâns...

Ketling se opri o clipă; ai fi zis că se lăsa în voia gândurilor. Krzysia îi asculta cuvintele ca pe un cântec, cu tot sufletul. Buzele umbrite i se răsfrânseseră, iar ochii nu i se mai dezlipeau de pe chipul frumos al cavalerului. Basiei îi căzuse ciuful pe ochi, aşa că nu se putea vedea ce gândeşte, dar stătea şi ea tăcută.

Deodată, jupân Zagłoba căscă zgomotos, răsuflă adânc, îşi întinse picioarele şi zise:

— Dragostea asta nu-i bună de nimic; zi să facă încălţări la câini din ea!

— Şi totuşi - începu iarăşi cavalerul - dacă e greu să iubeşti, e şi mai greu să nu iubeşti, căci cine se mulţumeşte fără dragoste, doar cu slavă, bogăţii, mirodenii şi odoare? Cine nu-i va spune fiinţei iubite: „Pentru tine mă lepăd de împărăţie, de sceptru, de sănătatea şi viaţa-mi întreagă!...” Şi pentru că oricine şi-ar da viaţa pentru dragoste, atunci dragostea e mai de preţ decât viaţa...

Ketling sfârşi.

Jupâniţele stăteau ghemuite una în alta, admirând simţirea vorbelor şi acele întorsături iscusite, străine cavalerilor din Polonia, până când jupân Zagłoba, care aţipise spre sfârşit, se trezi şi, clipind din ochi, începu să se uite când la jupâniţe, când la cavaler, apoi treaz de-a binelea, întrebă glas tare:

— Ce spuneţi?

— Îţi spunem Domniei Tale: noapte bună! răspunse Basia.

— Aha, acum ştiu, vorbeaţi de dragoste. Cum a fost încheierea?

— Tocmai ziceam că pentru Domnia Ta somnul e mai dulce.

— Ce să mai zic! M-a cuprins toropeala. Păi cu atâta dragoste, oftaturi, văicăreală! Dac-am văzut, am găsit şi eu o rimă potrivită: „moţăială” şi cred că este cea mai bună, pentru că e destul de târziu. Noapte uşoară tuturor şi mai daţi-mi pace cu dragostea... Doamne, Doamne! cotoiul miorlăie până înghite slănina şi pe urmă se linge pe bot... La vremea mea, semănăm şi eu

ca două picături de apă cu Ketling şi iubeam cu atâta înfocare, că putea să mă izbească berbecul un ceas în spate până să-mi dau seama. Dar acum, la bătrâneţe, mai bine mă odihnesc în lege, mai ales dacă gazda binevoitoare nu numai că mă va însoţi la culcare, dar va şi ciocni cu mine la capul patului.

— Iată-mă-s, Domnia Ta! răspunse Ketling săritor.

— Să mergem, să mergem. Ia te uită ce sus e luna. Mâine o să fie vreme frumoasă, s-a făcut senin şi e lumină ca ziua. Ketling e gata să vă vorbească toată noaptea de dragoste, dar, nu uitaţi căpriţelor, că e ostenit de drum.

— Nu sunt ostenit, pentru că m-am odihnit două zile în oraş. Mă tem numai că Domniile Voastre nu sunteţi învăţate cu priveghiul.

— Ascultându-te pe Domnia Ta, noaptea ar trece repede - zise Krzysia.

— Acolo unde străluceşte soarele, nu e niciodată noapte! răspunse Ketling.

După care se despărţiră, fiindcă era târziu cu adevărat. Jupâniţele dormeau împreună şi, de obicei, sporovăiau multă vreme înainte de a adormi, dar în această seară Basia nu izbuti s-o stârnească pe Krzysia; una avea chef de vorbă, dar cealaltă îi răspundea cu jumătăţi de cuvinte sau tăcea. De câteva ori, când Basia, vorbind despre Ketling, începu să-şi bată joc de cele spuse de el, să-l ia puţin în râs şi să-l imite, Krzysia o luă de gât cu o duioşie neobişnuită, rugând-o să înceteze cu asemenea fleacuri.

— Basia, el e stăpânul casei - îi spuse - noi stăm sub acoperişul lui... şi am băgat de seama că te-a îndrăgit de la început.

— De unde ştii tu? întrebă Basia.

— Păi cine nu te-ar îndrăgi pe tine? Toţi ţin la tine... şi eu... te iubesc mult de tot.

Şi îşi apropie chipul ei minunat de faţa Basiei, ghemuindu-se alături şi sărutându-i ochii.

Într-un târziu se culcară, dar Krzysia nu putu să adoarmă multă vreme. Era neliniştită. În răstimpuri, inima îi zvâcnea atât de tare, că îşi aşeza amândouă mâinile pe pieptul ca atlazul, ca să-i potolească bătaia. De asemenea, uneori, mai ales când încerca să închidă ochii, i se părea că un chip frumos ca un vis se pleca asupra ei şi un glas îi şoptea la ureche:

— Pentru tine mă lepăd de împărăţie, de sceptru, de sănătatea şi viaţa-mi întreagă!

CAPITOLUL XII

DUPĂ CÂTEVA ZILE, JUPÂN ZAGŁOBA ÎI SCRIA lui Skrzetuski un răvaş cu încheierea care urmează:

„Iar dacă înainte de alegeri nu mă întorc acasă, nu trebuie să vă miraţi. Nu e din pricină că aş ţine mai puţin la voi, ci pentru că diavolul nu doarme, iar eu, în loc de pasăre, nu vreau să mă trezesc cu ceva necuviincios în mână. Va fi cum nu se poate mai rău, dacă n-am să-i pot spune lui Michał la întoarcere: «Cealaltă e prinsă, dar haiducelul vacat[1]!». Totul stă în puterea lui Dumnezeu, dar gândesc că atunci n-ar mai fi nevoie să-l împing pe Michał de la spate şi nici să fac praeparationes îndelungi, aşa că voi o să sosiţi când totul va fi gata. În acest timp, amintindu-mi de Ulisse, se

1 Liber (lat.).

cuvine să născocesc tot felul de şiretlicuri şi să mai colorez, pe ici pe colo, ceea ce nu-mi vine prea lesne, pentru că toată viaţa am aşezat adevărul înaintea oricăror nimicuri şi m-am hrănit bucuros numai cu el. Pentru Michał şi pentru haiducel, însă, am să-mi iau şi povara asta în spinare, că amândoi sunt aur curat. Drept care, vă îmbrăţişez pe amândoi împreună cu ştrengarii, lăsându-vă în seama lui Dumnezeu cel preaînalt".

Când sfârşi de scris, jupân Zagłoba presără nisip deasupra, apoi lovi hârtia cu palma, o mai citi o dată, ţinând-o departe de ochi, după care scoase din deget inelul cu pecete, îl udă cu scuipat şi se apucă să sigileze scrisoarea. Treabă în timpul căreia veni Ketling.

— Ziua bună, Domnia Ta!

— Ziua bună, ziua bună! răspunse Zagłoba. Slavă Domnului, vremea e minunată şi tocmai voiam să trimit un olăcar la Skrzetuski.

— Atunci trimite-i închinăciuni şi de la mine.

— Am şi făcut-o. M-am gândit de la început că trebuie să mă închin şi din partea lui Ketling. O să se bucure amândoi când vor primi veşti bune. Fireşte că le-am trimis închinăciune şi din partea ta, de altminteri, toată scrisoarea e plină de tine şi de jupâniţe.

— Cum aşa? întrebă Ketling.

Zagłoba îşi sprijini palmele pe genunchi şi începu să bată darabana cu degetele, apoi îşi înclină capul şi, privindu-l pe Ketling pe sub sprânceană, îi spuse:

— Dragă Ketling, nu e nevoie să fii chiar proroc, ca să prevezi că acolo unde se află cremene şi amnar, mai devreme sau mai târziu, vor scăpăra scântei. Tu eşti un flăcău chipeş fără pereche, iar de fete, gândesc că nu poţi să zici nimic.

Ketling păru foarte încurcat.

— Ar trebui să am albeaţă pe ochi ori să fiu un *barbarus* sălbatic - răspunse - ca să nu văd cât sunt de frumoase şi să nu le îndrăgesc.

— Păi vezi! zise Zagłoba, uitându-se la obrajii stacojii ai lui Ketling şi zâmbind.

— Apoi dacă nu eşti *barbarus,* atunci nu se cuvine să umbli ca turcii după amândouă.

— Domnia Ta, cum poţi să-ţi închipui aşa ceva?

— Ba nu-mi închipui nimic, zic şi eu doar aşa... A! vânzătorule! ai ciripit atâta despre dragoste, că de trei zile Krzysia umblă palidă la faţă, ca şi când ar fi luat nu ştiu ce hapuri. A, păi ce să te mai miri! Dacă şi eu când eram tânăr întârziam cu lăuta pe ger sub fereastra unei negricioase, semăna cu Drohojowska; îmi aduc aminte că-i cântam:

Cânt din cobză la fereastră
Şi tu dormi parc-ai fi moartă! Hei! Hei!

Dacă doreşti, îţi împrumut cântecul ăsta sau îţi alcătuiesc altul, că priceperea nu-mi lipseşte. Ai băgat de seamă că Drohojowska aduce puţin cu Oleńka, numai că aia avea părul cânepiu şi n-avea pufuşorul de deasupra gurii; sunt unii care socotesc asta drept o raritate care întăreşte şi mai mult farmecul. Ehe, am văzut eu că te soarbe din priviri. I-am scris şi lui Skrzetuski. Nu-i aşa că seamănă cu Oleńka?

— În clipa dintâi n-am băgat de seamă asemănarea, dar poate fi. La statură şi la înfăţişare seamănă.

— Acum ascultă ce-am să-ţi spun: am să-ţi destăinui *arcana*[1] de familie; ca prieten ce-mi eşti, trebuie să ştii şi tu: ai grijă să nu te arăţi nerecunoscător faţă de Wołodyjowski, fiindcă eu şi jupâneasa Makowiecka am

1 Secrete (lat.).

hotărât pe una dintre fete pentru el.

Jupân Zagłoba începu să privească stăruitor în ochii lui Ketling care păli şi întrebă:

— Pe care?

— Pe Drohojowska - răspunse iar Zagłoba.

Şi, scoţând buza de jos înainte, începu să clipească pe sub sprânceana încruntată din ochiul sănătos.

Ketling tăcu atât de mult, încât în cele din urmă Zagłoba îl întrebă:

— Ei, ce zici de asta?

Cavalerul răspunse cu glasul schimbat, dar cu hotărâre:

— Domnia Ta, poţi să fii sigur că n-am să-mi dau frâu inimii în paguba lui Michał.

— Eşti sigur?

— Am suferit multe în viaţă - răspunse oşteanul. Ai cuvântul meu de cavaler că mă voi stăpâni!

Abia acum jupân Zagłoba îşi desfăcu braţele.

— Ketling! sărmane, lasă-ţi inima să zburde slobodă, cât vrei; am vrut numai să te pun la încercare. Nu pe Drohojowska, ci pe haiducel l-am hotărât lui Michał.

Faţa lui Ketling se lumină de o bucurie adâncă, aşa că, luându-l în braţe pe Zagłoba, îl strânse îndelung, apoi îl întrebă:

— Dar e sigur că se iubesc?

— Păi cine nu l-ar iubi pe haiducelul meu, ai? răspunse Zagłoba.

— S-au şi logodit?

— Nu încă. Michał abia a scăpat de durerea lui, dar se vor logodi... lasă asta în seama mea. Fata, deşi nu se lasă prinsă ca o nevăstuică, îi arată multă bunăvoinţă, fiindcă sabia e lucrul cel mai însemnat pentru ea...

— Am băgat de seamă, pe legea mea! îl întrerupse

Ketling înflăcărat.

— Aha! ai băgat de seamă! Michał plânge încă după cealaltă, dar dacă e să-i cadă vreuna dragă, apoi nu-ncape îndoială că va fi haiducelul; ea seamănă cel mai mult cu răposata, cu toate că-i umblă ochii mai puţin, fiind mai mică de ani. Bine că se potrivesc toate, nu? Am eu grijă ca să fie două nunţi la alegeri!

Fără un cuvânt, Ketling îl luă iar în braţe pe jupân Zagłoba şi începu să-şi lipească faţa frumoasă de obrajii roşii ai bătrânului până când şleahticul răsuflă adânc şi întrebă:

— Atât de mult ţi-a intrat Drohojowska pe sub piele?

— Nu ştiu, nu ştiu - dădu răspuns Ketling - ştiu doar atâta că făptura-i cerească mi-a bucurat privirile, mi-am spus că numai ea poate fi îndrăgită de inima-mi suferindă şi toată noaptea mi-am speriat somnul oftând şi lăsându-mă purtat pe aripile dorului. De atunci, îmi stăpâneşte toată fiinţa, cum stăpâneşte o regină ţara supusă şi credincioasă. Dacă asta e dragoste sau altceva, nu ştiu!

— Ştii însă că nu-i nici căciulă şi nici trei coţi de ţesătură pentru nădragi, nici chingă şi nici pofil, nici omletă cu cârnaţi şi nici un bidon cu horilcă. Dacă eşti sigur că-i aşa, de rest întreab-o pe Krzysia, iar dacă nu vrei, o întreb eu!

— Să nu faci una ca asta, Domnia Ta! se împotrivi Ketling zâmbind. Dacă e să mă înec, barem să mi se pară că înot măcar câteva zile.

— Văd eu că scoţienii sunt flăcăi de ispravă în bătălie, dar în dragoste nu fac două parale. Împotriva femeii e nevoie de avânt, ca şi împotriva duşmanului.

Veni, vidi, vici![1], asta era parola mea...

— Cu timpul, dacă dorinţa mea cea mai fierbinte are să se îndeplinească - spuse Ketling - poate că am să te rog să-mi dai un *auxilium*[2] prietenesc. Cu toate că am obţinut dreptul de a mă socoti polonez, cu toate că în venele mele curge sânge de nobil, numele meu nu este prea cunoscut aici şi nu ştiu dacă jupâneasa stolnicească...

— Jupâneasa stolnicească? îl întrerupse Zagłoba. De asta să nu ai teamă. Jupâneasa stolnicească e ca o tabachere cântătoare. Cum o-nvârt, aşa o să cânte. Mă duc numaidecât la ea. Trebuie s-o previn, ca să nu se uite strâmb la purtarea ta faţă de Krzysia, deşi la voi e altfel. Acum n-am să vorbesc în numele tău, am să amintesc doar în treacăt că fata îţi place şi că ar fi bine dacă v-aţi lua. Pe legea mea, mă duc numaidecât, iar tu nu te înfricoşa, ştii că eu pot să spun tot ce-mi place.

Şi deşi Ketling mai încercă să-l oprească, jupân Zagłoba se ridică şi plecă.

Pe drum o întâlni pe Basia care fugea ca de obicei, şi-i destăinui:

— Ştii, Krzysia l-a dat gata pe Ketling.

— Nu e el cel dintâi! răspunse Basia.

— Şi tu nu eşti ciudoasă?

— Ketling e o păpuşă! e cavaler frumos, dar păpuşă! Uite că mi-am julit genunchiul de oişte şi gata!

Basia se aplecă şi începu să-şi frece genunchiul, uitându-se în acelaşi timp la Zagłoba, care-i spuse:

— Pentru Dumnezeu! ai grijă! Şi-acum unde zbori?

— La Krzysia.

---

1 Am venit, am văzut, am învins (lat.).

2 ? Ajutor.

— Ce face?

— Krzysia? De la un timp mă sărută întruna şi se tot freacă de mine ca un pisoi.

— Să nu-i spui că l-a ameţit pe Ketling!

— Aha, parcă eu pot să mă stăpânesc!

Jupân Zagłoba ştia prea bine că Basia nu se va putea stăpâni şi tocmai de aceea o oprise să vorbească.

Aşa că merse mai departe, bucuros foarte de şiretenia lui, iar Basia se năpusti ca o săgeată la Drohojowska.

— M-am lovit la genunchi, iar Ketling s-a îndrăgostit de tine până peste urechi! strigă din prag. N-am băgat de seamă că oiştea ieşea din şopron... şi pleosc! Am văzut stele verzi, dar nu-i nimic! Jupân Zagłoba m-a rugat să nu-ţi spun nimic. Nu ţi-am zis eu că aşa are să se întâmple? Ţi-am spus de la început, iar tu voiai să mi-l dai mie! N-ai teamă, te cunosc eu! Mă mai doare puţin! Eu n-am încercat să ţi-l bag în suflet pe jupân Nowowiejski, dar pe Ketling, oho! Umblă prin toată casa cu capul în mâini şi vorbeşte de unul singur. Frumos, Krzysia, frumos! n-am ce zice. Scotul, scotoi, cotul, cotoi!

Basia îşi ridică degetul spre ochii Krzysiei.

— Basia! strigă Drohojowska.

— Scotul, scotoi, cotul, cotoi!

— Ah, cât sunt de nefericită, cât sunt de nefericită! strigă Krzysia deodată şi începu să plângă.

După o clipă, Basia încercă s-o mângâie, dar nu izbuti mare lucru, aşa că Drohojowska vărsă lacrimi amare, ca niciodată până atunci.

În toată casa nu ştia nimeni cât era de nenorocită. De câteva zile parcă avea fierbinţeală, obrajii îi păliseră, ochii i se adânciseră în orbite, pieptul i se zbuciuma

răsuflând scurt şi întrerupt, se întâmpla cu ea ceva neînţeles; parcă o năpădise slăbiciunea pe neaşteptate; nu venise cu încetul, treptat, ci deodată, o cuprinsese ca o vântoasă, ca furtuna; îi înfierbântase sângele ca vâlvătaia, îi obosise închipuirea ca un fulger. Nu fusese în stare să se împotrivească nici măcar o clipă acestei puteri atât de crâncene şi de neaşteptate. Liniştea o părăsise. Voinţa îi semăna cu o pasăre cu aripile frânte...

Nici ea nu ştia dacă-l iubeşte pe Ketling sau îl urăşte şi o spaimă fără margini punea stăpânire pe ea, când îşi punea această întrebare; simţea însă că inima îi bate aşa de tare numai din pricina lui; gândurile învălmăşite se opreau doar la el; pretutindeni, în ea şi în afara ei, era numai el. Nici vorbă să se poată apăra. I-ar fi fost mai uşor să nu-l iubească, decât să nu se gândească la el; vederea lui îi îmbăta privirile, auzul glasului o ameţea, sufletul întreg îl sorbea cu lăcomie... Nici în somn nu putea să scape de chipul lui stăruitor; abia închidea ochii, şi faţa lui se apleca peste ea şoptindu-i: „Pentru tine mă lepăd de împărăţie, de sceptru, de slavă şi bogăţii...” Şi capul acesta era atât de aproape, atât de aproape, încât şi pe întuneric fruntea jupâniţei se făcea ca purpura. Avea sânge iute, de ruteancă; vâlvătăi necunoscute îi creşteau în piept, vâlvătăi de care până mai ieri habar nu avea, la dogoarea cărora era potopită de frică şi ruşine, de o slăbiciune adâncă, de o moleşeală în acelaşi timp dureroasă şi plăcută. Noaptea nu-i aduse odihnă. Se simţea din ce în ce mai trudită, ca după o muncă foarte grea.

„Krzysia! Krzysia! ce se întâmplă cu tine?!” se întreba. Dar tulburarea şi ameţeala nu se mai sfârşeau.

Nu se întâmplase încă nimic, nu se petrecuse nimic, până acum nu schimbase nici două vorbe singură numai cu Ketling; cu toate că se gândea numai la el, ceva dinlăuntrul ei îi şoptea întruna: „Păzeşte-te! Ocoleşte-l...” Şi îl ocolea...

Spre norocul ei, nu se gândise până în această clipă că e logodită cu Wołodyjowski şi nu se gândise tocmai pentru că nu se întâmplase nimic, pentru că nu se mai gândise la nimeni, nici la ea şi nici la alţii, numai la Ketling.

Îşi ascundea zbuciumul în cel mai îndepărtat colţ al sufletului şi nădejdea că nu ghiceşte nimeni ce se petrece cu ea, că nu se ocupa nimeni de ea şi de Ketling, îi aducea o mare uşurare. Deodată cuvintele Basiei o convinseră că lucrurile stau altfel, că lumea se uită la ei şi-i uneşte în gând, că ştie tot. Astfel că grija, ruşinea şi durerea, toate laolaltă, îi învinseră voinţa şi plânse ca un copil.

Cuvintele Basiei făcură doar începutul pentru înţepăturile de tot felul: priviri cu tâlc, semne din ochi şi clătinări din cap, pe scurt, pentru toate vorbele cu două tăişuri pe care fu nevoită să le rabde. Suferinţa începu chiar din ziua următoare, în timpul prânzului. Jupâneasa stolnicească îşi muta privirile de la ea la Ketling şi de la Ketling la ea, lucru pe care nu-l făcea mai înainte. Jupân Zagłoba îşi tot dregea glasul cu înţeles. Câteodată vorbirea se întrerupea fără o pricină anume şi se aşternea tăcerea; odată, în timpul unei asemenea întreruperi, neastâmpărata Basia strigă de auzi toată lumea:

— Ehe, ştiu ceva, dar nu spun.

Krzysia se îmbujoră numaidecât, apoi păli, ca şi cum o primejdie de moarte ar fi trecut pe lângă ea;

Ketling îşi plecă şi el capul. Amândoi înţeleseră prea bine că e vorba de ei şi, cu toate că se fereau să-şi vorbească, cu toate că ea se ferea să se uite la el, era limpede pentru amândoi că ceva se întâmpla între ei, că simt amândoi aceeaşi stinghereală care-i uneşte şi-i depărtează în acelaşi timp, fiindcă din cauza ei nu mai sunt slobozi în mişcări şi nu mai pot să fie nişte prieteni obişnuiţi. Din fericire pentru ei, nimeni nu lua în seamă şotia Basiei; jupân Zagłoba se pregătea să plece la oraş, de unde avea să se întoarcă însoţit de mai mulţi cavaleri, şi toţi se gândeau numai la asta.

Într-adevăr, seara, conacul lui Ketling strălucea de lumină; veniseră vreo cincisprezece oşteni şi câţiva muzicanţi pe care gazda prevenitoare îi adusese pentru a le înveseli pe jupâniţe. Nu puteau să dănţuiască, deoarece postul cel mare şi doliul lui Ketling nu le-o îngăduia, dar ascultară capela şi petrecură tăifăsuind. Femeile se îmbrăcară de sărbătoare, stolniceasa apăru îmbrăcată în mătăsuri orientale, „haiducelul” se împodobi pestriţ şi le luă ochii oştenilor cu buzele ca fraga şi ciuful bălai care-i cădea mereu peste ochi; stârnea râsul cu vorbele dintr-o bucată şi uimea prin purtările în care îndrăzneala de-a dreptul căzăcească se îmbina cu un farmec neprefăcut.

Krzysia, al cărei doliu după tată se apropia de sfârşit, avea o rochie albă cu fire de argint. Unii dintre cavaleri o asemuiau cu Junona, alţii cu Diana, dar nici unul nu se apropia prea mult de ea, nu-şi răsucea mustaţa, nu-şi târşâia picioarele şi nu-i făcea curte, nici unul nu se uita la ea cu priviri scânteietoare şi nu-i vorbea despre dragoste. În schimb, băgă de seamă că cei care se uitau cu admiraţie şi cu respect la ea, se uitau după aceea la Ketling; unii se apropiau de el şi-i

strângeau mâna, firitisindu-l şi urându-i fericire, iar el înălţa din umeri şi-şi desfăcea braţele parcă împotrivindu-se.

Krzysia, ageră şi pătrunzătoare din fire, era aproape sigură că vorbesc despre ea, socotind-o ca şi logodnica lui. Şi pentru că n-avea cum să prevadă că jupân Zagłoba şoptise fiecăruia câte ceva la ureche, îşi bătea capul să afle care-i temeiul acelor presupuneri.

„Îmi stă scris ceva pe frunte?" se gândea cu nelinişte, ruşinată şi îngrijorată.

Apoi începură să-i ajungă la ureche şi cuvinte spuse parcă nu pentru ea, dar pe care le auzeau cu toţii: „Ketling are noroc!..." „S-a născut cu tichie..." „Nu e de mirare, că şi el e chipeş!..." şi altele asemenea.

Alţii, cavaleri curtenitori, dorind s-o înveselească şi să-i spună ceva care să-i placă, vorbeau cu ea despre Ketling, lăudându-i bărbăţia, vrednicia, obiceiurile alese şi obârşia străveche. Vrând nevrând, Krzysia era nevoită să asculte şi privirile ei îl căutau pe cel despre care era vorba şi uneori se întâlneau cu ale lui. Atunci vraja o cuprindea cu puteri sporite şi, fără să-şi dea seama, se îmbăta de vederea lui. Cât de mult se deosebea Ketling de toţi aceşti oşteni aspri! „Parcă e un prinţ printre curtenii săi" - se gândea Krzysia, uitându-se la chipul acesta ales, de aristocrat, la ochii de heruvim, plini de mâhnire adâncă, şi la fruntea umbrită de părul cânepiu, bogat. I se topea inima şi murea, ca şi când capul acesta ar fi fost pentru ea cel mai scump de pe lume. El îi vedea tulburarea şi nu se apropia decât dacă mai era cineva de faţă. Regină să fi fost şi n-ar fi fost înconjurată cu mai mare cinstire şi luare-aminte decât cele pe care i le arăta el. Când vorbea cu ea, îşi înclina capul, trăgându-şi piciorul înapoi, în semn că e gata în orice clipă să

îngenuncheze în faţa ei; spunea totul cu gravitate, nu glumea niciodată, deşi cu Basia se hârjonea cu plăcere. În purtarea lui faţă de ea, pe lângă cea mai mare preţuire, era mai curând o umbră de mâhnire plină de dulceaţă. Din această pricină, nimeni nu-şi îngăduia vorbe prea limpezi, nu se arăta prea îndrăzneţ, nici măcar în glumă, ca şi când toţi împărtăşeau convingerea că au de-a face cu o jupâniţă care-i întrece pe toţi prin purtări alese şi născare, cu care niciodată nu ajunge buna-cuviinţă.

De aceea, Krzysia îi era recunoscătoare din toată inima, Seara se scurse pentru ea plină de temeri, dar cât de dulce! Aproape de miezul nopţii capela încetă să cânte, jupâniţele îşi luară rămas-bun şi printre cavaleri începură să se prefire tot mai des cupele; veselia şi larma crescură, jupân Zagłoba luându-şi rangul de hatman.

Baśka părăsise adunarea voioasă ca o păsărică, îi plăcuse grozav, aşa că înainte de a îngenunchea pentru rugăciune, începu să facă nebunii, să trăncănească vrute şi nevrute, să imite pe musafiri, în sfârşit îi spuse Krzysiei bătând din palme:

— Ce bine că a venit Ketling ăsta al tău! Cel puţin de oşteni n-o să ducem lipsă! Oho! numai să treacă postul şi am să dănţuiesc pân-oi cădea din picioare. Ce-o să mai petrecem! Şi la logodna ta cu Ketling, apoi la nuntă! Ai să vezi! Să mă ia tătarii în robie dacă n-am să întorc casa pe dos! Ce-ar fi, dacă ne-ar lua? Ptiu! ar fi nemaipomenit! Ce bun e Ketling! Aduce muzicanţi pentru tine, dar pe lângă tine mă veselesc şi eu. O să facă tot felul de năzbâtii pentru tine, până când o să facă buf!...

Şi Baśka se aruncă deodată în genunchi înaintea

Krzysiei şi, încolăcindu-i genunchi cu braţele, începu să vorbească, imitând glasul coborât al lui Ketling:

— Jupâniţă! îmi eşti atât de dragă, că nu mai pot să-mi trag sufletul!... Mi-eşti dragă şi pe jos şi călare, şi sătul şi flămând, şi ca în Scoţia şi... Vrei să fii a mea?...

— Baśka! mă supăr! o certă Krzysia.

Dar, în loc să se supere, o luă în braţe şi, chipurile, forţându-se s-o ridice, începu s-o sărute pe ochi...

CAPITOLUL XIII

JUPÂN ZAGŁOBA, ŞTIA PREA BINE CĂ MICUL VITEAZ înclina mai mult spre Krzysia decât spre Baśka şi tocmai de aceea se hotărâse să scape de Krzysia. Cunoscându-l bine pe Wołodyjowski, era convins că acesta, neavând de ales, se va întoarce la Basia, care îi plăcea atât de mult bătrânului şleahtic, încât nu pricepea cum putea cineva să se mai gândească la alta. Socotea că nu poate să-i facă un bine mai mare lui Wołodyjowski, decât peţindu-l pe „haiducelul” lui; se umplea de mulţumire la gândul acestei însoţiri. Pe Wołodyjowski şi pe Krzysia era supărat; fără doar şi poate, era mai bine ca Michał să se însoare cu Krzysia decât să nu ia pe nimeni, dar hotărâse să facă tot ce-i stă în puteri ca să-l însoare cu haiducelul.

Tocmai pentru că ştia preferinţa micului cavaler pentru Drohojowska, se îndârjise s-o dea cât mai repede lui Ketling.

Cu toate acestea, răspunsul pe care-l primi după vreo două săptămâni de la Skrzetuski îl cam făcu să

şovăie.

Skrzetuski îl sfătuia să nu se amestece, de teamă că dacă lucrurile aveau să se întâmple dimpotrivă, între cei doi prieteni se vor ivi neînţelegeri. Aşa ceva nu-şi dorea nici jupân Zagłoba, aşa că începu să-şi facă tot felul de învinuiri, pe care le domoli după cum urmează:

„Dacă Michał şi Krzysia s-ar fi făgăduit unul altuia şi dacă eu l-aş băga pe Ketling între ei, nu zic! Dar aşa? Solomon zice: «Nu-ţi băga nasul unde nu-ţi fierbe oala!» şi are dreptate. Dar oricine are dreptul să dorească ceva. La urma urmelor, ce-am făcut atât de rău? Să-mi spună cineva ce rău am făcut!”

Şi jupân Zagłoba îşi puse mâinile în şolduri şi, scoţându-şi buza înainte, începu să privească sfidător la pereţii încăperii, de parcă de la ei aştepta vreo învinuire, dar, pentru că zidurile nu răspunseră nimic, vorbi tot el:

„I-am spus lui Ketling că pe haiducel l-am hotărât pentru Michał. Ei şi ce, n-am voie? Nu cumva nu-i adevărat? Să mă-mbolnăvesc de podagră dacă-l doresc pe altcineva!...”

Pereţii recunoscuseră dreptatea lui jupân Zagłoba printr-o tăcere desăvârşită.

Iar el urmă:

„I-am spus haiducelului că Drohojowska l-a săgetat pe Ketling; şi ce, poate nu-i aşa? N-a recunoscut chiar el şi n-a oftat lângă vatră de a împrăştiat cenuşa prin odaie? Ce-am văzut, aia am spus şi la alţii. Skrzetuski vede limpede, dar nici iscusinţa mea nu e bună doar de aruncat la câini. Ştiu şi eu ce pot să spun şi când e mai bine să tac... Hm! îmi scrie să nu mă amestec! Poate fi şi aşa. N-am să mă amestec, dar dac-o să rămânem numai noi trei în încăpere, eu, Krzysia şi Ketling, apoi am să

plec să-mi văd de treaba mea şi-i las să se descurce şi fără mine. De altminteri, cred că se vor descurca. Nu mai au nevoie de ajutorul nimănui, le sar ochii unul după celălalt. Şi pe urmă, vine primăvara şi atunci nu numai soarele, ci şi poftele dogoresc mai tare... Bine! am să las totul baltă, să vedem ce iese...”

Şi avea să se vadă curând. În săptămâna mare, toată suflarea de la conacul lui Ketling se mută la Varşovia, într-un han de pe uliţa Długa, ca să fie mai aproape de biserici, să se bucure pe îndelete de slujbe şi să-şi sature privirile de larma de sărbătoare a oraşului.

Ketling îndeplini şi aici îndatoririle de gazdă; deşi străin, cunoştea cel mai bine oraşul de scaun şi avea prieteni peste tot, cu ajutorul cărora putea să se descurce. Se întrecea în bunăvoinţă şi le ghicea gândurile celor două jupâniţe, mai ales pe ale Krzysiei. Toţi îl îndrăgiseră din tot sufletul. Jupâneasa Makowiecka, prevenită de jupân Zagłoba, privea tot mai îngăduitoare la el şi la Krzysia, şi nu-i spusese nimic fetei până acum numai că tăcuse şi el. Virtuoasei „mătuşi” i se părea un lucru firesc şi de bună-cuviinţă ca un cavaler să slujească o jupâniţă, cu atât mai mult cu cât era un cavaler cu adevărat strălucit, care întâmpina la tot pasul semne de respect şi de prietenie nu numai de la cei mai de jos, dar şi de la cei cu ranguri mai înalte, atât de bine ştia să-i câştige pe toţi prin farmec şi obiceiuri... prin dărnicie şi dulceaţă în timp de pace şi prin vitejie pe câmpul de bătaie.

Va fi ce va da Dumnezeu şi cum va hotărî bărbatul meu - îşi spunea stolniceasa - dar eu una n-am să le pun beţe-n roate.”

Datorită acestei îngăduinţe, Ketling petrecea mai mult timp cu Krzysia acum decât în propria casă. Deşi

cel mai adesea umblau cu toţii. De obicei, Zagłoba îi dădea braţul stolnicesei, Ketling, Krzysiei, iar Basia, cea mai tânără, zburda în voie, aci repezindu-se înainte, aci oprindu-se în faţa tarabelor, ca să caşte gura la mărfuri şi alte minunăţii de dincolo de mare, pe care nu le mai văzuse până atunci. Krzysia se obişnuise treptat cu Ketling şi acum, când se rezema de braţul lui, când îl asculta ce spune sau când se uita la chipu-i ales, inima nu i se mai zbătea să-i spargă pieptul, nu-şi mai pierdea cumpătul, nu se mai simţea stânjenită, încercând în schimb o dulceaţă ameţitoare. Erau mereu împreună; la biserică îngenuncheau unul lângă celălalt, glasurile li se împleteau în rugăciuni şi în cântece pioase.

Ketling îşi cunoştea foarte bine inima; Krzysia însă, fie din lipsă de curaj, fie pentru că voia să se păcălească singură, nu-şi spusese încă: „Îl iubesc” - dar se aveau tare dragi. Se legase între ei şi o mare prietenie, astfel că, pe lângă dragoste, ţineau foarte mult unul la altul; nu vorbiseră de dragoste până acum şi timpul le trecea ca un vis senin.

În curând aveau să se adune norii învinuirilor, dar acum era acalmie. Tocmai apropierea de Ketling, obişnuinţa cu el, prietenia care înflorise odată cu dragostea între ei alungară temerile Krzyisei, impresiile nu mai erau atât de violente şi potoliră vârtejurile sângelui şi ale închipuiri. Erau împreună, se simţeau bine unul alături de celălalt şi Kryzsia se lăsa cu tot sufletul în seama acestei stări plăcute, nu voia să se gândească la altceva, că odată şi odată totul se va sfârşi, că pentru spulberarea acestei amăgiri era nevoie de un singur cuvânt al lui Ketling: „Te iubesc!”

Cuvântul acesta fu rostit în curând. Odată, când stolniceasa şi Basia plecaseră la o rudă bolnavă, Ketling

îi convinse pe Krzysia şi pe jupân Zagłoba să viziteze castelul regal, pe care jupâniţa nu-l mai văzuse şi de ale cărui minunăţii se vorbea în toată ţara. Se duseră, aşadar, toţi trei. Dărnicia lui Ketling le deschise uşile şi Krzysia fu întâmpinată cu plecăciuni atât de adânci, de parcă era însăşi regina care se întorcea la reşedinţa sa. Ketling, care cunoştea bine castelul, o conduse prin săli şi încăperi strălucite. Văzură *teatrum,* baia regală, zăboviră în faţa tablourilor care înfăţişau bătăliile şi izbânzile lui Zigmunt şi Władysław asupra seminţiilor răsăritene, se plimbară pe terase, de unde ochiul îmbrăţişa întinderile nemărginite ale ţării. Krzysia nu-şi putea stăpâni admiraţia, iar el îi arăta şi-i lămurea fiecare lucru. Tăcând în răstimpuri şi privind-o în ochii albaştri întunecaţi, de parcă voia să-i spună: „Ce înseamnă toate aceste minunăţii pe lângă tine, o minune! Ce înseamnă aceste comori pe lângă tine, comoara mea!”

Jupâniţa pricepea această vorbire plăcută. Apoi o duse într-una din încăperile regale şi, oprindu-se în faţa unei uşi ascunse în perete, îi zise:

— Pe aici se poate ajunge la biserică. E un coridor lung care răspunde într-un balconaş nu departe de altarul mare. Familia regală stă de obicei şi ascultă slujba în acest balconaş.

— Cunosc bine drumul ăsta - spuse Zagłoba. Am fost prieten apropiat cu Jan Kazimierz, iar Maria Ludovica ţinea foarte mult la mine, aşa că mă pofteau adesea la slujbă, ca să se bucure de tovărăşia mea şi să se întărească în credinţă.

— Vrei să intri, jupâniţă? întrebă Ketling, făcându-i semn uşierului să deschidă.

— Să intrăm - consimţi Krzysia.

— Duceţi-vă singuri - îi îndemnă jupân Zagłoba - sunteţi tineri şi aveţi picioare bune; eu am cam ostenit. Duceţi-vă, duceţi-vă, eu o să rămân la uşă. Chiar dacă veţi rosti câteva rugăciuni, n-o să mă supăr de zăbavă, fiindcă am să mă odihnesc puţin.

Intrară.

Ketling îi dădu mâna şi o conduse prin coridorul lung. Nu-i duse mâna la inimă, părea liniştit şi adunat în sine. Ferestruicile laterale le luminau chipurile din când în când, apoi iarăşi se cufundau în întuneric. Inima Krzysiei începu să bată mai tare; era prima dată când rămâneau singuri, dar liniştea şi dulceaţa lui îi goniră teama. Ajunseră în sfârşit în balconaşul aşezat în partea dreaptă a bisericii, înapoia băncilor din mijloc, aproape de altarul mare.

Îngenuncheată mai întâi şi începură să se roage. Biserica era tăcută şi goală. Două lumânări ardeau înaintea altarului mare, dar toată partea mai adâncită a navei era cufundată în umbră. Doar prin vitralii pătrundeau raze colorate, odihnindu-se liniştite, pe aceste chipuri prea frumoase, adâncite în rugăciune, liniştite, aidoma cu chipurile heruvimilor.

Ketling se ridică cel dintâi şi începu să vorbească în şoaptă, neîndrăznind să ridice glasul în biserică:

— Jupâniţă, priveşte la rezămătorile de catifea; pe ele se văd urmele lăsate de capetele perechii regale. Regina stătea de partea asta, mai aproape de altar. Aşază-te şi te odihneşte pe locul ei...

— Să fie oare adevărat că a fost nefericită toată viaţa? şopti Krzysia aşezându-se.

— Am auzit istoria ei de când eram copil, pentru că se vorbea despre ea prin toate castelele. Se prea poate să fi fost nenorocită, fiindcă n-a putut să se cunune cu

cel pe care-l îndrăgise inima ei.

Krzysia îşi sprijini capul pe locul adâncit de capul Măriei Ludovica şi închise ochii; un simţământ dureros îi strânse pieptul; un val de aer rece adie deodată din nava pustie şi îngheţă liniştea care-i umplea toată fiinţa. Ketling se uita la ea în tăcere; se aşternuse o linişte adâncă.

Apoi se lăsă să cadă la picioarele Krzysiei şi începu să vorbească cu glasul întretăiat, dar liniştit:

— Nu fac un păcat că îngenunchez înaintea ta într-un loc sfânt. Unde vine iubirea întinată să-şi primească binecuvântarea, dacă nu la biserică? îmi eşti mai scumpă decât sănătatea, mai scumpă decât toate averile lumii, te-am îndrăgit cu sufletul şi inima şi aici, înaintea acestui altar, îţi mărturisesc dragostea mea!...

Faţa Krzysiei se făcu albă ca varul. Cu capul sprijinit pe catifeaua rezemătorii, nefericita jupâniţă nu făcu nici o mişcare, iar el vorbi mai departe:

— Aşa că îţi îmbrăţişez genunchii şi te rog fierbinte să hotărăşti, dacă am să plec cu bucurie cerească în inimă sau mă va însoţi suferinţa amară, pe care nu voi putea s-o îndur!...

Aşteptă o clipă, dar cum nu veni nici un răspuns, îşi înclină capul şi mai mult, aproape atingând încălţările Krzysiei; o tulburare adâncă punea stăpânire pe el, glasul îi tremura, ca şi când i s-ar fi îngreunat răsuflarea.

— În mâinile tale stau fericirea şi viaţa mea. Ai milă, jupâniţă, pentru că rău mă apasă povara...

— Să ne rugăm lui Dumnezeu să se îndure de noi! strigă Krzysia deodată, lăsându-se să cadă în genunchi.

Ketling nu înţelese nimic, dar nu cuteză să se împotrivească acestei rugăminţi, şi începură să se

roage.

În biserica goală răsunau din când în când glasurile lor, cărora ecoul le adăuga sunete ciudate şi îndoliate.

— Doamne, fii milostiv! spunea Krzysia.

— Doamne, fii milostiv! repeta Ketling.

— Îndură-te de noi!

— Indură-te de noi!

Apoi continuară să se roage în tăcere, dar Ketling văzu că suspinele îi zguduie toată făptura Krzysiei. Nu putu să-şi vină în fire multă vreme. Într-un târziu se linişti, mai stătu îngenuncheată un timp, după care se ridică şi spuse:

— Să mergem...

Porniră iarăşi prin coridorul acela lung. Ketling se aştepta că va primi răspunsul pe drum şi se uită în ochii ei, dar în zadar.

Mergea grăbită, dorind parcă să ajungă cât mai repede în încăperea în care aştepta jupân Zagłoba.

Când mai aveau numai câţiva paşi până la uşă, Ketling o ţinu de marginea rochiei.

— Jupâniţă Krzstyna! îi zise - pe tot ce am mai scump... Krzysia se întoarse şi, apucându-i atât de repede mâna, încât nu mai avu când să se împotrivească, o sărută apăsat şi-i răspunse:

— Te iubesc din tot sufletul, dar nu voi fi a ta niciodată!

Şi, înainte ca uluitul Ketling să poată scoate o vorbă, adăugă:

— Uită tot ce a fost!

După o clipă se aflau amândoi în încăpere. Uşierul dormea pe un scaun, iar jupân Zagłoba pe altul. Intrarea tinerilor îi trezi din somn. Zagłoba îşi deschise ochiul şi începu să clipească pe jumătate toropit. Încet, încet, îşi

aduse aminte unde se găsea şi cu cine.

— Aha! voi sunteţi! spuse împingându-şi cingătoarea în jos. Visam că a fost ales noul rege. Era un Piast. Aţi fost în balconaş?

— Am fost.

— Şi nu vi s-a arătat cumva sufletul Măriei Ludovica?

— Ba, cum nu - răspunse Krzysia înăbuşit.

CAPITOLUL XIV

DUPA CE IEŞIRĂ DIN CASTEL, KETLING, simţind nevoia să-şi adune gândurile şi să-şi revină din uimirea pricinuită de purtarea Krzysiei, se despărţi la întoarcere de ea şi de Zagłoba, care porniră înapoi la han. Basia şi stolniceasa se întoarseră de la bolnavă şi stolniceasa îl întâmpină pe jupân Zagłoba cu următoarele cuvinte:

— Am primit scrisoare de la bărbatul meu, care stă cu Michał într-o staniţă. Amândoi sunt sănătoşi şi în curând o să fie aici. Domnia Ta ai o scrisoare de la Michał, iar stolnicul îţi trimite şi el câteva rânduri. Bărbatul meu îmi dă de ştire că a sfârşit cu bine judecata pentru o moşie a Basiei, Zubry. Pe acolo, adunările sunt aproape... Zice că numele lui jupân Sobieski înseamnă foarte mult, aşa că adunarea şleahticilor se va încheia pe gândul lui. Se pregătesc să vină cu mic cu mare la alegeri, dar ţinuturile noastre îl vor sprijini pe mareşalul coroanei. Pe acolo s-a făcut cald şi s-au pornit ploile... La noi, la Werchutka, au ars acareturile... Focul s-a iscat de la un slujitor, şi cum era şi vânt...

— Unde-i scrisoarea de la Michał? întrebă jupân

Zagłoba, întrerupând potopul de noutăţi înşirate dintr-o suflare de stolniceasă.

— Iat-o! răspunse jupâneasa Makowiecka, dându-i hârtia. Cum era vânt şi oamenii plecaseră la iarmaroc...

— Cum au ajuns scrisorile până aici? o mai întrebă jupân Zagłoba.

— Au venit la conacul lui jupân Ketling, iar de acolo le-a adus un slujitor. Şi cum spuneam, a bătut vântul...

— Jupâneasă, Domnia Ta vrei să auzi ce scrie?

— Sigur, chiar foarte mult.

Jupân Zagłoba rupse pecetea şi începu să citească, mai întâi cu jumătate de glas pentru sine, apoi tare pentru toţi.

„E prima scrisoare pe care v-o trimit şi gândesc că a doua nu va mai fi, căci olăcarii nu sunt siguri pe aici, iar eu am să mă înfăţişez în curând personaliter printre voi. Pe aici e bine, dar grozav mă trage inima către voi; nu mai pridídesc cu gândurile şi amintirile despre voi, aşa că solitudo[1] îmi e mai dragă decât tovărăşia cuiva. Truda făgăduită a trecut, urdiile stau liniştite, doar podghiazuri mai mici îşi fac de cap prin lunci, dar le-am înconjurat de două ori cu atâta noroc, încât n-a scăpat nici un martor al nenorocirii”.

— Oho, ştiu că i-au prins la strâmtoare! strigă Basia cu bucurie. Nimic nu-i mai bun ca îndeletnicirea de oştean!

„Adunăturile lui Doroszeńko - citi Zagłoba mai departe - ar fi prea bucuroase să se hârjonească cu noi, dar fără tătari nu le e la îndemână. Prinşii spun că nu se ridică nici un ceambul mai acătării de nicăieri, şi cu cred că e adevărat; dacă era să fie ceva, până acum aflam,

1 Singurătatea (lat.).

fiindcă iarba a înverzit de vreo săptămână şi caii au ce să pască. Prin viroage mai e puţină zăpadă ici şi colo, dar stepa e verde şi bate un vânticel cald, care moleşeşte caii, şi ăsta e cel mai sigur signum că a venit primăvara. Am şi trimis după învoire şi o aştept să pice din zi în zi, ca să pornesc îndată... Jupân Nowowiejski o să stea de strajă în locul meu; e atât de puţină treabă, că toată ziua hăituim vulpile cu jupân Makowiecki, ca să ne treacă de urât; blana, acum spre primăvară, nu mai face două parale. Sunt şi sumedenie de dropii, iar un slujitor al meu a vânat un pelican cu flinta. Pe Domnia Ta te îmbrăţişez din toată inima, sorei mele îi sărut mâna şi la fel şi jupâniţei Krzysia, în bunăvoinţa căreia fortissime îmi pun nădejdea, rugându-l pe Dumnezeu s-o aflu sănătoasă şi să cunosc aceeaşi mângâiere din partea ei. Închină-te Domnia Ta din partea mea şi Basiei. Nowowiejski şi-a descărcat de câteva ori mânia pentru bobârnacul de la Mokotów pe spinarea tâlharilor, dar tot se mai pierde cu firea; înseamnă că nu s-a ogoit cu totul. Vă încredinţez lui Dumnezeu şi îndurării sale. P scriptum: Am cumpărat de la nişte negustori armeni în trecere pe aici o misadă de hermină, foarte frumoasă; am să i-o aduc jupâniţei Krzysia în dar, iar pentru haiducelul nostru se vor găsi bacalii turceşti”.

— Jupân Michał n-are decât să le mănânce singur, că eu nu mai sunt copil! spuse Basia, ai cărei obraji se acoperiră deodată de rumeneală, ca şi când ar fi umilit-o cineva.

— Nu te bucuri că ai să-l vezi? Eşti supărată pe el? o întrebă Zagłoba.

Drept orice răspuns, mormăi ceva neînţeles şi se mânie cu adevărat, gândindu-se mai întâi că jupân Michał o socoteşte doar o zburdalnică mică, apoi la

dragoste, şi mai ales la pelicanul acela care-i stârnea închipuirea.

Cât dură cititul, Krzysia stătu cu ochii închişi şi cu spatele la lumină; era un adevărat noroc că cei de faţă nu puteau să-i vadă chipul, întrucât, şi-ar fi dat seama numaidecât că se petrece ceva neobişnuit. Cele întâmplate la biserică şi scrisoarea lui Wołodyjowski însemnau pentru ea două lovituri de măciucă. Visul minunat pierise şi din clipa aceea jupâniţa se afla faţă în faţă cu adevărul mai cumplit decât nenorocirea. Câtă vreme aşteptase, nu fusese în stare să-şi adune gândurile; doar simţăminte învălmăşite, ceţoase, se învolburau în sufletul ei. Wołodyjowski, cu scrisoarea lui, cu vestea sosirii şi cu misada de hermină i se părea atât de comun, aproape nesuferit. Nicicând Ketling nu-i fusese mai drag ca acum. Îi erau scumpe gândurile legate de el, scumpe îi erau cuvintele, chipul şi mâhnirea lui. Şi iată că trebuia să-l părăsească pe cel drag, pe cel către care o îndeamnă inima şi i se întind braţele; să-l lase şi să-şi dea sufletul şi trupul altuia, pe care numai pentru faptul că era altul, aproape că îl ura. „N-am să pot, n-am să pot!” striga sufletul Krzysiei. Şi simţea ce simte roaba când i se leagă mâinile, cu toate că şi le cetluise singură; la timpul potrivit, ar fi putut să-i spună lui Wołodyjowski că va fi doar ca o soră pentru el.

Îşi aduse aminte de sărutul primit şi dat înapoi şi o cuprinse ruşinea şi dispreţul faţă de ea însăşi. Îl iubea oare atunci pe Wołodyjowski? Nu! în inima ei nu era dragoste, ci numai compătimire şi amăgire acoperite de vălul străveziu al dragostei de soră. Abia acum aflase că între sărutul din iubire şi cel din îndemnul sângelui e o mare deosebire, cum e între înger şi diavol. Pe lângă

dispreţ, Krzysia simţea cum creşte mânia în ea, deoarece sufletul începu să i se revolte şi împotriva lui Wołodyjowski. Şi el era vinovat, de ce să cadă toată supărarea, suferinţa şi dezamăgirea numai asupra ei? De ce să nu guste şi el din pâinea asta amară? Ea n-avea oare dreptul să-i spună când se va întoarce:

— M-am înşelat... mila faţă de durerea Domniei Tale am luat-o drept dragoste; şi Domnia Ta te-ai înşelat; acum părăseşte-mă cum te-am părăsit şi eu!...

Deodată o cuprinse spaima de răzbunarea cumplitului bărbat; nu pentru ea, ci pentru capul celui iubit, asupra căruia avea să se abată fără îndoială lovitura. În închipuirea lui îl vedea pe Ketling începând lupta cu acest neîntrecut mânuitor de sabie şi căzând cum cade floarea retezată de coasă; şi văzu sângele curgând, faţa palidă, ochii închişi pe vecie, şi suferinţa ei întrecu orice măsură.

Se ridică de îndată şi se duse în odaia ei, să piară din ochii oamenilor, să nu-i mai audă vorbind despre Wołodyjowski şi despre întoarcerea lui apropiată. În inima ei creştea o înverşunare tot mai mare împotriva micului viteaz.

Dar grijile şi părerea de rău o însoţiră şi aici; nu-i dădură pace nici în timpul rugăciunii; când se culcă, se aşezară pe patul ei şi începură s-o chinuiască:

— Unde-i el? întreba părerea de rău... Nici până acum nu s-a întors acasă, umblă toată noaptea de unul singur şi-şi frânge mâinile. Ai fi fost în stare să-i aduci raiul în palmă, ţi-ai fi dat sângele pentru el şi, când colo, l-ai adăpat cu otravă şi i-ai înfipt cuţitul în inimă...

— Dacă nu era uşurinţa ta, dacă n-ai fi vrut să-i ademeneşti pe toţi cei care îţi apăreau în cale - îi spunea grija - toate puteau să fie altfel, acum însă ţi-a rămas

numai deznădejdea. E vina ta! a ta e vina cea mare! N-ai încotro, nu mai e altă scăpare pentru tine afară de ruşine, durere şi lacrimi.

— Cum a îngenuncheat în biserică înaintea ta - îi aducea amintea părerea de rău. Mai mare mirarea că nu ţi-a plesnit inima când ţi se uita în ochi şi îţi cerşea milă. De un străin, şi se cuvine să te înduri; ce să mai vorbim de el, de cel drag, de cel iubit! Doamne, dă-i binecuvântarea ta şi alină-l!

— Dacă nu erai atât de uşuratică - repeta grija - cel drag putea să plece fericit, iar tu puteai să-i alergi în braţe ca aleasa inimii şi soţie...

— Şi să fii veşnic cu el! adăuga părerea de rău!

Iar grija:

— E vina ta!

Şi părerea de rău:

— Plângi, Krzysia!

Şi iar grija:

— N-ai să-ţi speli vina cu lacrimile!

Şi iar părerea de rău:

— Fă ce vrei, dar alină-i durerea.

— Wołodyjowski o să-l ucidă! răspundea îndată grija.

O sudoare rece îi acoperi tot trupul şi Krzysia se ridică în capul oaselor. Lumina puternică a lunii pătrundea în odaia care părea ciudată şi înfiorătoare în strălucirile albe.

„Ce-i asta? se gândi Krzysia - acolo doarme Basia, o văd, deoarece luna îi bate drept în faţă, dar n-am văzut-o când a venit, când s-a dezbrăcat şi nici când s-a culcat. Doar n-am dormit nici o clipă, dar se vede că sărmana mea minte a plecat cu sorcova...”

Se întoarse iarăşi în aşternut, dar grija şi părerea de rău se aşezară şi ele pe marginea patului, ca două

zeiţe care priveau după voie în strălucirea lunii sau se iveau din nou din potopul de argint.

„Astăzi n-am să dorm deloc!” îşi spuse Krzysia.

Şi începu să se gândească la Ketling şi să sufere din ce în ce mai mult.

Deodată, în tăcerea nopţii, răsună glasul jalnic al Basiei.

— Krzysia!

— Tu nu dormi?...

— Am visat că un turc l-a străpuns cu săgeata pe jupân Michał. Iisuse Hristoase! Nu e decât un vis, dar tremur toată. Să spunem o rugăciune, ca să întoarcă Dumnezeu nenorocirea de la el!

Un gând trecu ca un fulger prin mintea Krzysiei:

„Dă Doamne să-l străpungă!” Dar se înspăimântă numaidecât de propria răutate şi, cu toate că avea nevoie de o voinţă supraomenească pentru a se ruga tocmai într-o clipă ca asta pentru întoarcerea cu bine a lui Wołodyjowski, consimţi:

–Bine, Basia!

Se sculară amândouă din pat şi, îngenunchind cu picioarele goale pe podeaua scăldată în lumina lunii, începură să îngâne rugăciunea. Glasurile lor îşi răspundeau unul altuia, ridicându-se şi coborând cu schimbul; părea că odaia s-a prefăcut într-o chilie de mănăstire, în care două călugăriţe albe îşi rostesc rugăciunile de noapte.

CAPITOLUL XV

A DOUA ZI, KRZYSIA ERA MAI LINIŞTITĂ, deoarece dintre cărările şi potecile încurcate îşi alesese un drum nespus de greu, într-adevăr, dar pe care nu putea să rătăcească. Pornind pe el, ştia cel puţin unde va ajunge. Înainte de toate, hotărâse să se vadă cu Ketling şi să vorbească pentru cea din urmă oară cu el pentru a-l feri de orice nenorocire. Nu-i veni totuşi prea uşor să-şi îndeplinească gândul, fiindcă Ketling nu se arătă câteva zile la rând: nu venea acasă nici noaptea.

Krzysia începu să se scoale dis-de-dimineaţă şi să se ducă la biserica dominicană în nădejdea că-l va întâlni odată şi va putea vorbi cu el fără martori.

După câteva zile se întâlniră la poarta hanului. Când o zări, îşi scoase pălăria şi, înclinându-şi capul în tăcere, stătu nemişcat; avea faţa obosită de nesomn şi suferinţă, ochii adânciţi şi pete gălbui la tâmple; tenul gingaş se făcuse ca ceara şi arăta ca o floare minunată care se ofileşte. La vederea lui, inima Krzysiei se frânse de durere; deşi fiecare pas mai hotărât o costa foarte mult, fiindcă nu era îndrăzneaţă din fire, îi întinse cea dintâi mâna şi-i spuse:

— Dumnezeu să te mângâie, Domnia Ta, şi să-ţi trimită uitarea.

Ketling îi luă mâna, o duse la fruntea învălvorată, apoi la buze şi i-o sărută mult timp apăsat. Într-un târziu rosti cu glasul plin de o tristeţe de moarte şi resemnare:

— Pentru mine nu mai există mângâiere şi uitare!...

Krzysia avu nevoie de toată stăpânirea de sine ca să nu-i înconjoare gâtul cu braţele şi să nu strige: „Mi-eşti drag mai mult decât orice pe lume! sunt a ta!” Simţea că dacă o podideşte plânsul, va face aşa; de aceea întârzie mult timp în tăcere, luptându-se cu lacrimile. În cele din urmă, izbuti să se înfrângă şi începu să vorbească

liniştit, deşi cam prea repede, căci i se tăia răsuflarea:

— Poate că ai să suferi mai puţin când am să-ţi spun că n-am să fiu a nimănui... Mă duc la mănăstire... Domnia Ta să nu mă judeci greşit niciodată, că şi aşa sunt destul de nenorocită! Făgăduieşte-mi, dă-mi cuvântul că nu vei destăinui nimănui simţământul ce mi-l porţi... că n-ai să recunoşti... că n-ai să spui nimănui ce-a fost între noi, nici unui prieten, nici unei rude. E ultima mea rugăminte. Va veni o vreme când Domnia Ta ai să afli de ce mă port aşa... Dar şi atunci te rog să mă înţelegi bine.

Astăzi nu-ţi spun mai mult, pentru că pur şi simplu nu pot din cauza părerilor de râu. Trebuie să-mi făgăduieşti, Domnia Ta; asta o să-mi aducă alinare, altfel am să mor!

— Îţi făgăduiesc şi îţi dau cuvântul meu! răspunse Ketling.

— Dumnezeu să te răsplătească, Domnia Ta; eu îţi mulţumesc din toată inima! Dar şi faţă de oameni trebuie să te arăţi liniştit, ca să nu ghicească cineva ceva. E timpul să plec. Domnia Ta eşti atât de bun, că n-am destule cuvinte să ţi-o spun. De acum înainte nu ne vom mai vedea decât faţă de alţi oameni. Mai spune-mi o dată că nu-mi porţi pică... Suferinţa e una şi ranchiuna e alta... Să nu uiţi că numai lui Dumnezeu mă dai, nu altcuiva!

Ketling vru să răspundă ceva, dar pentru că suferea peste măsură, îi ieşiră din gură numai nişte sunete bolborosite care aduceau a geamăt; apoi îi atinse tâmplele cu degetele şi le ţinu aşa o vreme în semn că o iartă şi o binecuvântează.

După care se despărţiră; ea se duse la biserică, iar el plecă pe uliţă, ca să nu întâlnească vreun cunoscut la

han.

Krzysia se întoarse abia la amiază şi găsi acasă un oaspete de seamă: preotul vicecancelar Olszowski venise pe neaşteptate în vizită la jupân Zagłoba, dorind, cum spunea singur, să cunoască un cavaler atât de vestit: „ale cărui isprăvi războinice şi înţelepciune sunt pildă vrednică de urmat pentru toţi oştenii din această minunată Republică”.

La drept vorbind, jupân Zagłoba era foarte mirat, dar nu mai puţin mulţumit că i se făcea această cinste în faţa femeilor, aşa că se umfla în pene, roşea, năduşea şi se străduia să-i arate stolnicesei că e prea învăţat cu asemenea vizite din partea celor mai însemnaţi dregători ai ţării, ca să nu se piardă cu firea din pricina lor.

După ce făcu cunoştinţă cu prelatul şi îi sărută mâna cu pioşenie, Krzysia se aşează alături de Basia, bucuroasă că nimeni nu-i citise pe faţă urmele suferinţei.

În acest timp, preotul vicecancelar îl copleşea cu laude pe jupân Zagłoba cu atâta dărnicie şi uşurinţă, încât se părea că le scotea mereu din mânecile violete, împodobite cu dantele.

— Domnia Ta să nu crezi - îi spuse - că m-a adus aici numai dorinţa de a cunoaşte pe cel dintâi dintre cavaleri. Chiar dacă admiraţia este o cinstire binemeritată de viteji, oamenii obişnuiesc să se duce în pelerinaj şi pentru foloasele proprii acolo unde experienţa şi înţelepciunea şi-au ales *sedes*[1] alături de vitejie.

— Experienţa - răspunse jupân Zagłoba fără ifose -

1 Lăcaş, loc (lat.).

mai ales în meşteşugul războiului, s-a adunat singură odată cu viaţa. Poate tocmai de aceea răposatul Koniecpolski, tatăl stegarului, îmi cerea adesea sfatul, cum făceau mai pe urmă jupân Mikołaj Potocki şi prinţul Jeremi Wiśniowiecki, jupân Sapieha şi jupân Czarniecki, dar în ce priveşte porecla de Ulisse, m-am împotrivit totdeauna din pricina modestiei.

— Şi totuşi e atât de legată de Domnia Ta, încât de multe ori se întâmplă ca vreunul să nu-ţi spună numele adevărat; zice numai: „Ulisse al nostru” şi toţi ghicesc numaidecât despre cine este vorba. Iată de ce acum, când vremurile sunt grele şi învolburate, când nu sunt puţini cei care şovăie şi nu ştiu încotro s-o apuce şi de cine să se ţină, mi-am zis: „Mă duc să-l ascult, am să mă lepăd astfel de îndoieli şi am să capăt un sfat luminat”. Domnia Ta ghiceşti că vreau să vorbesc despre alegerile apropiate pentru care orice *censura candidatorum* poate să ducă la vreun folos, ce să mai vorbesc de părerea Domniei Tale. Printre cavaleri am auzit repetându-se cu mare bucurie că Domnia Ta nu prea vezi cu ochi buni pe străinii care se îmbulzesc să ocupe tronul nostru. În venele celor din familia Waza[1] - ai fi spus Domnia Ta - curgea sângele jagiełłonilor, aşa că nu puteau fi socotiţi drept străini de neam, pe când cei de acum nu cunosc nici obiceiurile noastre, pomenite din bătrâni, şi nu ştiu să ne respecte drepturile, aşa că lesne poate să decurgă de aici *absolutum dominium.* Domnia Ta, recunosc că aceste vorbe sunt adânci, dar mă iartă că te întreb: le-ai

1 Waza — dinastie regală de origine suedeză; numele se trage de la snopul (în suedeză „vase”) pe care-1 aveau pe blazon. Domneşte în Suedia între anii 1523-1654. Trei dintre membrii acestei familii au fost aleşi regi în Polonia: Zygmunt al III-lea de Waza (1568-1632) şi fiii lui Władysław al IV-lea (1595-1648) şi Jan Kazimierz (1609-1672).

spus într-adevăr, sau *opinio publica* îţi pune în seamă din obişnuinţă toate judecăţile mai profunde?

— Îmi sunt martore femeile aci de faţă - răspunse Zagłoba. Deşi nu e o materie potrivită pentru ele, să vorbească, de vreme ce *Providentia,* ale cărei hotărâri sunt necercetate, le-a înzestrat ca şi pe noi cu darul vorbirii!

Preotul vicecancelar se uită fără să vrea la jupâneasa Makowiecka, apoi la cele două jupâniţe ghemuite una în alta.

Urmă o clipă de tăcere.

Deodată răsună glasul argintiu al Basiei:

— Eu n-am auzit!

După care Basia se fâstâci grozav şi se roşi până peste urechi, mai ales că jupân Zagłoba zise îndată:

— Iart-o, Luminăţia Ta! E tânără şi uşuratică! Dar *quod attinet* candidaţii, am spus nu o dată că libertate noastră va avea de suferit de pe urma străinilor.

— Şi eu mă tem de asta - răspunse preotul Olszowski - dar chiar dac-am vrea să alegem un Piast[1], sânge din sângele nostru, în care parte să se în toarne inimile noastre? Gândul Domniei Tale este măreţ şi se lăţeşte ca vâlvătaia în toată ţara; aud că pretutindeni la adunări, pe unde nu şi-au făcut loc vânzătorii, se aude într-un glas: Piast! vrem un Piast!...

— E drept! aşa e - îl întrerupse Zagłoba.

— Cu toate că - urmă vicecancelarul - e mai uşor să vrei un Piast decât să-l găseşti, de aceea Domnia Ta să nu te miri dacă te întreb: la cine te-ai gândit?

---

1 Dinastie care domneşte în Polonia până în 1370, când moare Kazimierz cel Mare (1310-1370). Legenda spune că primul rege Piast se trăgea dintr-un ţăran înstărit, ai cărui urmaşi au fost: Ziemowit, Leszek, Ziemomyśl şi Mieszko I.

— La cine m-am gândit? repetă Zagłoba cam încurcat.

Şi scoţându-şi buza înainte, îşi încruntă sprâncenele. Îi era greu să dea un răspuns pe dată, fiindcă nu numai că până atunci nu se gândise la nimeni, dar nici nu-i trăsniseră prin cap toate câte îndemânaticul vicecancelar i le punea în seamă. Ştia şi el, şi înţelegea că vicecancelarul vrea să-l atragă de partea cuiva, dar se lăsa înadins atras, simţindu-se prea măgulit.

— Am spus numai în *principio* că avem nevoie de un Piast - răspunse după un timp - dar e adevărat că n-am pomenit nici un nume.

— Am auzit că prinţul Bogusław Radziwiłł ar avea planuri ambiţioase! mormăi ca pentru sine preotul Olszowski.

— Câtă vreme voi mai putea răsufla, câtă vreme voi mai avea o picătură de sânge în vene - strigă Zagłoba cu puterea unei convingeri adânci - nu se va alege nimic din toate planurile lui! Nu mi-aş dori să mai trăiesc în mijlocul unui popor ruşinat astfel, care drept răsplată îl unge domn pe cel care l-a trădat şi l-a vândut.

— Acesta nu e numai glasul înţelepciunii, ci şi al virtuţii unui mare iubitor de ţară! murmură iarăşi vicecancelarul.

„Ehei! se gândi Zagłoba - tu vrei să mă ademeneşti pe mine, dar o să se întâmple dimpotrivă”.

Olszowski urmă:

— Încotro pluteşti dară, corabie zbuciumată a ţării mele? Ce furtuni te mai aşteaptă, care stânci îţi mai pândesc drumul? Prea adevărat, rău va fi dacă un străin va ajunge cârmaciul tău, dar se vede că aşa trebuie să fie, de vreme ce printre fiii tăi unul mai vrednic nu se

află!

Îşi desfăcu mâinile albe împodobite cu inele strălucitoare şi, lăsându-şi capul pe piept, rosti cu resemnare:

— N-avem încotro! un Condé, prinţul de Lotaringia ori cel de Neuburg!...

— Nu se poate! Un Piast! răspunse Zagłoba.

— Cine? întrebă preotul.

Şi se lăsă tăcerea.

Apoi vicecancelarul vorbi iarăşi:

— Este oare vreunul pe care să-l vrea cu toţii? Unde-i acela care să fie pe gustul tuturor şleahticilor, împotriva căruia să nu îndrăznească nimeni să murmure?... Un asemenea bărbat a fost cel mai mare, cel mai vrednic, prietenul tău, cinstite cavaler, scăldat în slavă ca-n lumina soarelui... Un asemenea bărbat a fost...

— Prinţul Jeremi Wiśniowiecki! îi luă vorba din gură Zagłoba.

— Întocmai! Dar el se află în mormânt...

— Fiul lui trăieşte! răspunse Zagłoba.

Vicecancelarul îşi miji ochii şi rămase tăcut o vreme, apoi îşi înălţă fruntea, privi la jupân Zagłoba şi începu să vorbească rar:

— Slavă Domnului că mi-a trimis gândul de a te cunoaşte pe Domnia Ta. Aşa-i! trăieşte fiul marelui Jeremi, un prinţ tânăr şi plin de nădejde, faţă de care Republica are de plătit o datorie. Dar din averea uriaşă nu i-a rămas decât slava. Şi în timpurile noastre, când fiecare îşi îndreaptă privirile numai încotro vede strălucirea aurului, cine va rosti numele lui, cine va avea curajul să-l propună să fie ales? Domnia Ta? Bine, dar se vor afla destui ca Domnia Ta? Nu e de mirare că cel care şi-a petrecut toată viaţa în încleştări crâncene pe

câmpul de bătălie, nu se teme să aducă cinstire dreptăţii nici la alegeri... Dar ceilalţi îl vor urma?

Vicecancelarul căzu pe gânduri, apoi îşi ridică privirile şi vorbi mai departe:

— Dumnezeu este mai puternic decât toţi. Cine poate să ştie care sunt hotărârile lui? Cine ştie? Când mă gândesc câtă încredere au toţi şleahticii în Domnia Ta, văd cu neprefăcută uimire că nădejdea mi se strecoară în suflet. Domnia Ta, recunoşti deschis, dacă s-a întâmplat vreodată să nu izbuteşti ceva?

— Niciodată! răspunse Zagłoba convins.

— La început, gândesc că n-ar fi bine să vorbim prea stăruitor de alesul nostru. Oamenii să audă de el, dar potrivnicii nu trebuie să-l socotească primejdios; n-au decât să râdă, să-l ia în zeflemea, numai să nu pună piedici prea mari... Poate dă Dumnezeu şi iese la suprafaţă deodată, atunci când celelalte facţii se vor distruge una pe alta... Aşa că Domnia Ta croieşte-i drum cu încetul şi nu pregeta în trudă, acesta este alesul Domniei Tale, vrednic de experienţa şi înţelepciunea... Dumnezeu să te ajute în gândurile Domniei Tale...

— Aşadar, trebuie să presupun că Luminăţia Ta te gândeai tot la prinţul Michał Wiśniowiecki[1]? întrebă Zagłoba.

Preotul vicecancelar scoase de sub mânecă o cărticică, pe care înnegrea tipărit cu litere groase titlul *Censura candidatorum,* şi spuse:

— Citeşte, Domnia Ta, această carte să răspundă în locul meu!

---

1 Michał Korybut Wiśniowiecki (1640-1673) — rege al Poloniei din 1669. Nătâng şi slab, nu şi-a putut învinge potrivnicii. În timpul lui s-a încheiat tratatul de la Buczacz (1672) favorabil turcilor.

Spunând acestea, preotul vicecancelar se pregăti de plecare, dar jupân Zagłoba îl opri şi-i zise:

— Luminăţia Ta, îngăduie-mi încă o vorbă. Mai întâi, mulţumesc lui Dumnezeu că peceţile mai mici se află în asemenea mâini care ştiu să le apese pe oamenii de ceară.

— Cum aşa? întrebă uimit vicecancelarul.

— În al doilea rând, îţi spun din capul locului că prinţul Michał este pe placul inimii mele, pentru că l-am cunoscut şi am ţinut la tatăl lui şi m-am bătut sub ordinele lui împreună cu prietenii mei care se vor bucura, de asemenea, la gândul că vor putea să arate fiului aceeaşi dragoste pe care au nutrit-o pentru marele lui părinte. De aceea, primesc cu amândouă mâinile această candidatură şi astăzi încă am să vorbesc cu cămăraşul Krzycki, prieten al meu cu multă trecere printre şleahtici; e şi greu să nu te apropii de el. O să facem amândoi tot ce ne va sta în putinţă şi, de-o vrea Dumnezeu, o să izbutim!

— Îngerii să vă călăuzească paşii - răspunse preotul. - Dacă-i aşa, nici nu e nevoie de altceva.

— Cu îngăduinţa Luminăţiei Tale, mai e ceva; n-aş dori ca Luminăţia Ta să gândească aşa: „I-am pus în gură *desiderata*[1] mele, l-am făcut să creadă că el cu mintea lui a *invenit*[2] propunerea prinţului, pe scurt: l-am dus de nas pe prostănac, cum mi-a fost voia...” Luminăţia Ta! îl voi susţine pe prinţul Michał Wiśniowiecki, pentru că asta e şi dorinţa inimii mele care, cum văd, e şi a Luminăţiei Tale, asta e!... Îl voi susţine pentru prinţesa văduvă, pentru prietenii mei,

---

1 Dorinţele (lat.).

2 Născocit (lat.).

pentru încrederea pe care o am în înţelepciunea - aici jupân Zagłoba se înclină - din care a ieşit acea Minerva şi nu pentru că m-am lăsat convins ca un copil că asta ar fi născocirea mea; în sfârşit, nu pentru că aş fi un prostănac, ci pentru că dacă un înţelept îmi spune ceva înţelept, atunci bătrânul Zagłoba răspunde: consimt!

Şleahticul se înclină încă o dată şi tăcu. Preotul vicecancelar păru foarte stânjenit la început, dar văzând voioşenia bătrânului şi buna întorsătură a lucrurilor, se porni pe râs din tot sufletul, apoi îşi luă capul în mâini şi începu să repete:

— Ulisse, pe Dumnezeu din cer, eşti un adevărat Ulisse. Frate şleahtic, cine vrea să izbândească în bine, acela e nevoit să ştie cum să-i ia pe oameni, dar cu Domnia Ta văd că trebuie să merg drept la ţintă. Mi-ai plăcut grozav!

— Ca mie prinţul Michał!

— Să-ţi dea Dumnezeu sănătate! Gândesc că ai mâncat o mulţime de sturzi în tinereţe... Iar dacă inelul acesta ţi-ar fi pe plac în amintirea discuţiei noastre...

La care jupân Zagłoba:

— Inelul să rămână la locul lui...

— Fă-mi hatârul şi primeşte-l...

— În nici un caz! Poate altădată... mai târziu... după alegeri...

Preotul vicecancelar înţelese şi nu mai stărui; ieşi din încăpere cu faţa luminată.

Jupân Zagłoba îl însoţi până la poartă şi, pe când se întorcea de unul singur:

„Aha! l-am învăţat minte! Orice naş îşi are naşul... Dar cinstea rămâne! Dregătorii o să se întreacă să mă viziteze... Tare-aş vrea să ştiu ce gândesc jupânesele?”

Acestea erau într-adevăr pline de admiraţie, şi

jupân Zagłoba crescuse, mai ales în ochii jupânesei Makowiecka, până la grindă, aşa că îndată ce se arată, strigă cu înflăcărare:

— Domnia Ta l-ai întrecut în înţelepciune până şi pe Solomon!

Şleahticul era foarte bucuros:

— Pe cine zici Domnia Ta că l-am întrecut? Stai puţin şi ai să vezi aici hatmani, episcopi şi senatori, abia o să pot scăpa de ei ascunzându-mă după perdea...

Vorbirea le fu întreruptă de intrarea lui Ketling.

— Ketling, vrei să înaintezi? strigă bătrânul Zagłoba, ameţit încă de propria însemnătate.

— Nu! răspunse cavalerul cu tristeţe. O să plec iarăşi departe.

Zagłoba se uită la el mai cu luare-aminte.

— Ce-i cu tine? de ce eşti atât de abătut?

— Tocmai pentru că trebuie să plec.

— Încotro?

— Am primit scrisori din Scoţia, de la nişte vechi prieteni ai tatălui meu şi ai mei. Interesul meu cere ca să plec acolo neapărat, poate pentru mai multă vreme... Îmi pare rău că trebuie să mă despart de Domniile Voastre, dar n-am ce face!

Jupân Zagłoba se proţăpi în mijlocul încăperii, privi la jupâneasa Makowiecka, apoi pe rând la cele două jupâniţe, şi întrebă:

— Aţi auzit? în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh. Amin!

CAPITOLUL XVI

CU TOATE CĂ JUPÂN ZAGŁOBA primi cu uimire vestea

plecării lui Ketling, nici nu-i trecu prin minte să pună la îndoială spusele cavalerului. Nu era prea greu de presupus că regele Karol al II-lea îşi adusese aminte de serviciile familiei Ketling în vreme de grea cumpănă pentru tron şi dorea să-şi arate recunoştinţa faţă de ultimul ei vlăstar. Ar fi fost mai ciudat să fie altminteri. În plus, Ketling îi înfăţişă lui Zagłoba nişte scrisori „de peste mare” şi-l convinse cu totul.

Plecarea oşteanului ameninţa să năruie toate planurile bătrânului şleahtic, de aceea se gândea cu nelinişte ce va mai fi. Wołodyjowski, judecând după scrisoarea lui, putea să se întoarcă din clipă în clipă, iar vânturile stepei îi spulberaseră, credea jupân Zagłoba, şi ultimele urme ale suferinţei. Se va întoarce mai hotărât decât plecase şi pentru că se simţea atras mai mult către Krzysia, are să fie gata să-i mărturisească dragostea... Şi după aceea?... După aceea, Krzysia va răspunde că încuviinţează, căci ce-ar putea să-i răspundă unui asemenea viteaz şi pe deasupra frate cu jupâneasa Makowiecka, iar sărmanul şi scumpul haiducel va rămâne cu buzele umflate.

Dar jupân Zagłoba, cu înfăţişarea proprie bătrânilor, se îndărătnicea să-l unească neapărat pe micul viteaz cu Basia.

În cele din urmă, nu mai ţinu seamă nici de rugăminţile lui Skrzetuski, nici de învinuirile pe care şi le mai făcea când şi când. Câteodată îşi făgăduia într-adevăr să nu se mai amestece deloc, dar, fără să vrea, se întorcea îndată cu şi mai multă înverşunare la gândul însoţirii acestei perechi. Se gândea tot timpul cum să ducă totul la bun sfârşit; ticluia planuri, născocea tot felul de şiretlicuri. Punea atâta suflet în tot ce întreprindea, încât atunci când i se părea că a găsit

mijlocul potrivit, rostea cu glas tare ca după un lucru împlinit:

„Dumnezeu să vă binecuvânteze!”

Acum însă aproape că vedea zădărnicirea tuturor dorinţelor sale. Nu-i mai rămânea nimic altceva decât să lase baltă orice strădanie şi să încredinţeze viitorul în seama Celui de sus; îşi pierduse până şi umbra de nădejde că Ketling va face un pas mai hotărât în legătură cu Krzysia înainte de a pleca. Aşa că, ros de păreri de rău, hotărî să-l cerceteze numai din curiozitate pe tânărul cavaler, când anume şi-a pus în gând să călătorească şi ce vrea să facă înainte de a părăsi Republica.

Îl chemă deci să stea de vorbă şi-i spuse, arătându-i o faţă îngrijorată:

— Greu! fiecare înţelege şi singur cel mai bine ce se cuvine să facă şi ce nu, de aceea n-am să te îndemn să rămâi, dar aş dori măcar să aflu ceva în privinţa întoarcerii tale.

— Păi de unde pot eu să ghicesc ce mă aşteaptă acolo unde mă duc - răspunse Ketling - ce treburi şi ce întâmplări mă vor reţine?... Mă voi întoarce când voi putea; dacă va fi nevoie, am să rămân acolo pentru totdeauna.

— Ai să vezi că şi inima are să-ţi dea ghes spre noi.

— Să dea Dumnezeu ca mormântul meu să nu fie în altă parte, ci numai în pământul acesta care mi-a dat tot ce-a putut.

— Păi vezi! Prin alte locuri, străinul rămâne străin până moare, dar mama noastră te-a primit cu braţele deschise şi te-a strâns la pieptul ei ca pe un fiu adevărat.

— Adevărat, prea adevărat! Ei, de-aş mai putea... În ţara mea de baştină pot să capăt totul, în afară de

fericire.

— Ehe, ţi-am spus eu: aşază-te într-un loc şi însoară-te, dar n ai vrut să mă asculţi. Dacă erai căsătorit, chiar dacă trebuia să pleci, te-ai fi întors musai, altfel ar fi fost nevoie să-ţi treci şi soţia peste valurile înfuriate, ceea ce nu-mi vie să cred. Eu te-am sfătuit, dar ce să-ţi fac, dacă n-ai vrut să-mi dai ascultare!

Jupân Zagłoba începu să se uite cu luare-aminte la faţa lui Ketling, vrând parcă să afle unele lămuriri mai limpezi, dar Ketling tăcea cu capul în piept şi cu ochii pironiţi în podea.

— Ce zici de asta, ai? întrebă Zagłoba după o clipă.

— N-a fost chip s-o fac - răspunse rar tânărul cavaler.

Zagłoba începu să se plimbe prin încăpere, apoi se opri înaintea lui Ketling, îşi duse mâinile la spate şi zise:

— Şi eu îţi spun c-a fost! Dacă n-a fost, să nu-mi mai sprijin burdihanul ăsta în cingătoare. Krzysia ţine la tine!

— Să dea Domnul să ţină şi de acum înainte, chiar dacă mările ne vor despărţi!

— Atunci, ce e?

— Nimic! Nu mai e nimic!

— Ai întrebat-o?

— Dă-mi pace, Domnia Ta! Sunt atât de mâhnit că trebuie să plec!

— Ketling! vrei s-o întreb şi eu cât mai e timp?

Ketling se gândi că dacă Krzysia doreşte tot atât de mult ca simţămintele lor să rămână ascunse, poate că se va bucura când va întâlni o împrejurare potrivită, ca să se lepede făţiş de ele, aşa că răspunse:

— Domnia Ta, crede-mă că nu va fi de nici un folos, sunt sigur că am făcut tot ce-mi stă în putinţă să-mi scot din suflet această dragoste, dar dacă Domnia Ta te

aştepţi la vreo minune, atunci întreab-o!

— E, păi dacă tu ţi-ai scos-o din inimă - răspunse Zagłoba cu anume amărăciune - chiar că nu mai e nimic de făcut. Îngăduie-mi să-ţi spun că te-am socotit un cavaler mai statornic.

Ketling se ridică şi, înălţându-şi amândouă braţele, răspunse cu o asprime care nu-i stătea în fire:

— Ce folos am, dacă-mi doresc steaua de pe cer? Eu nu pot să zbor până la ea şi ea nu poate să coboare la mine! Vai de cei care râvnesc şi oftează după luna argintie!

Dar jupân Zagłoba se înfurie şi el şi începu să gâfâie. Un timp nu fu în stare să rostească o vorbă şi abia după ce-şi mai potoli mânia, răspunse cu glasul întretăiat:

— Dragul meu, nu mă socoti un nătăfleţ şi dacă vrei să mă lămureşti, apoi lămureşte-mă ca pe un om care se hrăneşte cu pâine şi carne, nu cu mătrăgună... Pentru că dacă eu mi-aş pierde minţile în clipa asta şi mi-aş spune că această căciulă a mea este luna, pe care nu pot s-o ating cu mâna, apoi află că aş umbla cu chelia goală prin oraş şi gerul m-ar muşca de urechi asemenea unui dulău. Eu nu mă războiesc cu astfel de gugumănii, ştiu foarte bine că fata stă trei odăi mai încolo, că mănâncă, bea şi când merge trebuie să-şi mişte picioarele; ştiu că iarna i se înroşeşte nasul de ger, iar vara nu mai poate de căldură, că dacă o înţeapă un ţânţar, o mănâncă şi se scarpină, iar cu luna nu seamănă decât pentru că n-are barbă. Dacă mă iau după tine, pot să spun şi eu că ridichea e un cunoscător de astre. Iar în ceea ce o priveşte pe Krzysia, dacă n-ai încercat, dacă n-ai întrebat-o nimic, treaba ta, dacă ai fi făcut-o să te îndrăgească şi acum pleci spunându-ţi că e „luna”, apoi

cinstea şi mintea ta sunt bune de hrănit cu paie. Asta e!

La acestea Ketling:

— O, nu e prea dulce hrana de care am parte, ba dimpotrivă, e amară ca fierea. Plec, fiindcă sunt nevoit s-o fac, nu vreau s-o mai întreb, fiindcă nu mai are nici un rost. Domnia Ta, mă judeci strâmb... Numai Dumnezeu ştie cât de strâmb mă judeci!

— Ascultă, Ketling, eu ştiu că tu eşti un om cumsecade, dar nu pot să pricep obiceiurile astea ale voastre. Pe vremea mea, tânărul se ducea la fata care-i plăcea şi-i spunea verde: „Mă vrei, mândro? Eu te vreau, de nu, cu bani nu te iau!" Şi fiecare ştia ce are de făcut... Dacă vreunul era nătăntol şi nu cuteza să-i spună singur, apoi trimitea pe altul mai bun de gură. M-am oferit să mă duc eu, mă ofer şi acum. Mă duc, îi vorbesc şi-ţi dau răspunsul, iar tu să vezi atunci dacă trebuie să pleci sau să rămâi...

— Am să plec! altfel nu se poate şi nu se va putea niciodată!

— Atunci ai să te întorci!

— Nu! Domnia Ta, fă-mi hatârul şi să nu mai vorbim de asta. Dacă Domnia Ta vrei s-o întrebi aşa, din partea Domniei Tale, bine, dar nu în numele meu...

— Pentru Dumnezeu! Nu cumva ai şi întrebat-o?

— Să nu mai vorbim de asta! Domnia Ta, fă-mi hatârul ăsta!

— Bine, să vorbim atunci despre vreme... Trăsni-v-ar Dumnezeu cu obiceiurile voastre cu tot! Tu trebuie să pleci, iar eu trebuie să blestem!

— Rămas-bun, Domnia Ta.

— Stai! Stai! îmi trece furia numaidecât! Dragă Ketling, stai că voiam să vorbesc cu tine. Când pleci?

— Îndată după ce-mi sfârşesc treburile. Aş vrea să

primesc din Kurlandia un sfert din arendă, iar conacul în care am stat l-aş vinde bucuros dacă s-ar găsi vreun cumpărător.

— Să-l cumpere Makowiecki sau Michał! Pe legea mea! doar n-ai să pleci fără să-ţi iei rămas-bun de la Michał?

— Ba l-aş vedea cu dragă inimă!

— Trebuie să pice dintr-o zi în alta! Poate că şi el o să te îndemne să te duci la Krzysia.

Jupân Zagłoba se întrerupse, cuprins deodată de îngrijorare.

„L-am slujit pe Michał, dorindu-i numai binele - gândi - dar, la dracu! împotriva voinţei lui; din această pricină ar putea să iasă vreo *discordia* între el şi Ketling, aşa că e mai bine să plece...”

Jupân Zagłoba începu să-şi mângâie chelia cu palma şi glăsui:

— Îţi spun şi eu ba una, ba alta numai din bunăvoinţă pentru tine. Te-am îndrăgit atât de mult, încât m-am folosit de orice mijloace ca să te opresc aici; pe Krzysia ţi-am arătat-o ca pe o nadă... dar numai fiindcă țin la tine... Ce folos pot să mai trag eu din asta, ca un om bătrân ce sunt!... Zău că numai din dragoste, nu de altceva. Tu şti că eu nu mă îndeletnicesc cu peţitul, fiindcă dacă aş vrea să fiu peţitorul cuiva, aş avea întâi grijă de mine... Ketling, lasă-mă să te sărut... şi nu te supăra.

Ketling îl îmbrăţişă pe jupân Zagłoba care se înduioşă de adevărat şi porunci de îndată să aducă un clondir plin ochi, spunând:

— Din pricina plecării tale, o să bem în fiecare zi unul ca ăsta.

Şi-l băură, după care Kelting îşi luă rămas-bun şi

ieşi. Vinul îi mai dădu curaj lui jupân Zagłoba, care începu să se gândească iar cu râvnă la Basia şi la Krzysia, la Wołodyjowski şi la Ketling; începu să-i aşeze perechi până când îl apucă dorul de jupâniţe şi-şi spuse:

„Mă duc să le mai văd pe codanele astea...”

Jupâniţele stăteau într-o încăpere de cealaltă parte a coridorului şi coseau. Dându-le bineţe, jupân Zagłoba începu să umble de colo-colo prin odaie, târându-şi puţin picioarele de care nu se mai putea sluji ca înainte, mai ales după vin. În timp ce se plimba astfel, privea la cele două fete care stăteau atât de aproape una de cealaltă, încât căpşorul bălai al Basiei mai că se sprijinea de cel întunecat al Krzysiei. Basia îl urmărea cu privirea, iar Krzysia cosea cu atâta vrednicie, că abia se mai vedeau mişcările acului.

— Hm! făcu Zagłoba.

— Hm! repetă Basia.

— Nu mă îngâna, că sunt supărat!

— Să vezi că o să-mi taie capul! strigă Basia prefăcându-se supărată.

— Taca! taca! taca! taca! Limba o să ţi-o tai, ai să vezi!

Jupân Zagłoba se apropie de jupâniţe şi, punându-şi mâinile în şolduri, întrebă de-a dreptul:

— Îl vrei pe Ketling ca bărbat?

— Şi cinci ca el vreau! răspunse Basia îndată.

— Fii cuminte, musculiţo, că nu vorbesc cu tine. Krzysia, de tine e vorba. Vrei să te căsătoreşti cu Ketling?

Krzysia păli puţin, cu toate că la început credea că jupân Zagłoba o întreabă pe Basia, nu pe ea, apoi îşi ridică ochii albaştri întunecaţi, frumoşi, la bătrânul şleahtic.

— Nu! răspunse liniştită.

— Na-ţi-o bună! Nu! Ştiu că eşti dintr-o bucată! Şi de ce nu binevoieşti Domnia Ta să-l vrei?

— Nu vreau pe nimeni.

— Krzychna, spune-i-o altuia! se amestecă Basia.

— Cum adică? urăşti atât de mult căsătoria? întrebă jupân Zagłoba mai departe.

— N-o urăsc, dar aş vrea să mă călugăresc - răspunse Krzysia.

În glasul ei era atâta linişte şi atâta mâhnire, încât Basia şi jupân Zagłoba nu se gândiră nici o clipă că glumeşte. Amândoi fură cuprinşi de o uimire fără margini şi începură să se uite zăpăciţi când la Krzysia, când unul la celălalt.

— Cum?! se repezi Zagłoba cel dintâi.

— Vreau să mă duc la mănăstire! repetă Krzysia cu dulceaţă.

Basia se uită la ea o dată, de două ori, apoi îşi aruncă braţele de gâtul ei, îşi apăsă buzele roşii pe obraz şi începu să vorbească repede:

— Krzysia, vrei să plâng? Recunoaşte numaidecât că ai spus-o în glumă, că plâng, pe Dumnezeu din cer! încep să plâng!

CAPITOLUL XVII

DUPĂ CE SE VĂZUSE CU ZAGŁOBA, Ketling se duse şi la jupâneasa Makowiecka şi îi aduse la cunoştinţă că treburi grabnice îl sileau să rămână în oraş, de unde, înainte de a se călători din ţară, poate se va repezi până

în Kurlandia, aşa că nu va putea să întâmpine pe stolnicească la conacul lui de la Mokotów. O rugă totuşi fierbinte să socotească şi de acum încolo conacul ca pe propria reşedinţă şi să locuiască în el cu soţul şi cu jupân Michał în timpul alegerilor apropiate. Jupâneasa Makowiecka încuviinţă, deoarece altminteri conacul ar fi rămas pustiu şi n-ar fi adus nici un folos nimănui.

După aceea, Ketling dispăru şi nu se mai arătă la han şi nici mai apoi la Mokotów, unde jupâneasa Makowiecka se întorsese cu jupâniţele. Numai Krzysia îi simţea lipsa, fiindcă jupân Zagłoba era foarte prins cu alegerile care se apropiau, iar Basia şi stolniceasa puseseră atât de mult la inimă hotărârea neaşteptată a Krzysiei, încât nu mai erau în stare să se gândească la altceva.

Cu toate acestea, jupâneasa Makowiecka nici măcar nu încercă s-o abată pe Krzysia de la acest pas şi se îndoia că soţul va face altfel; în timpurile acelea împotrivirea faţă de asemenea dorinţă însemna în ochii lumii nedreptatea şi pângărirea Domnului.

Numai jupân Zagłoba, cu toată pioşenia lui, s-ar fi încumetat să se împotrivească, dacă ar fi avut vreun interes, dar cum n-avea nici unul, îşi vedea de treburi, ba, în sufletul lui era chiar mulţumit că lucrurile luau asemenea întorsătură care o îndepărta pe Krzysia dintre Wołodyjowski şi haiducel. Acum jupân Zagłoba era convins că dorinţele lui cele mai tainice se vor împlini şi-şi petrecea tot timpul trudind în vederea alegerilor; vizita pe şleahtici veniţi în oraşul de scaun sau întârzia în discuţii cu preotul Olszowski, pe care în cele din urmă îl îndrăgise, ajungând omul lui de încredere.

După fiecare convorbire de acest fel, se întorcea acasă tot mai pornit împotriva veneticilor şi susţinător

tot mai înflăcărat al unui domn pământean, al unui Piast. Urmând îndemnurile preotului vicecancelar, trebăluia liniştit, dar nu trecea o zi în care să nu câştige pe cineva pentru propunerea lui. Se întâmpla şi cu el ce se întâmplă de obicei în asemenea împrejurări - se înfierbântase într-atâta, încât alegerea unui Piast devenise, alături de însoţirea Basiei cu Wołodyjowski, al doilea scop al vieţii lui.

În acest timp, alegerile se apropiau.

Primăvara slobozise apele din cătuşele gheţurilor; începuseră să bată vânturi calde, puternice, la suflarea cărora copacii se acoperiră de muguri, iar şirurile de rândunele îşi luau zborul, după credinţa poporului, pregătindu-se să părăsească tărâmul rece pentru a se ivi în curând în lumea luminoasă a soarelui. Astfel că, odată cu păsările călătoare, începură să se strângă şi musafirii la alegeri.

Mai întâi veniră negustorii, care nădăjduiau câştiguri grase la asemenea strânsură de peste jumătate de milion de oameni: magnaţi, curteni, şleahtici, slujitori şi oşteni. Sosiră, aşadar, englezi, olandezi, nemţi şi moscoviţi urmaţi de tătari, turci, armeni şi persieni, aducând pânzeturi şi ţesături, damasc şi brocarturi, blănuri, giuvaiericale, mirodenii şi bacalii. Îşi ridicară tarabele pe uliţe şi în afara oraşului, scoţând la iveală tot felul de mărfuri. Bazarurile apărură până şi în satele din împrejurimile Varşoviei, deoarece se ştia că prin hanurile din oraş n-avea să încapă nici a zecea parte din alegători, aşa că cei mai mulţi aveau să-şi întindă corturile în afara zidurilor de apărare, cum făceau întotdeauna în timpul alegerilor.

Într-un târziu, începură să se adune şi şleahticii, atât de numeroşi, încât dacă s-ar fi înfăţişat cu tot atâta

râvnă şi la hotarele ameninţate ale Republicii, picior de vrăjmaş n-ar mai fi călcat niciodată în ţară.

Se zvonea că alegerile aveau să fie furtunoase, şleahticii fiind împărţiţi între cei trei candidaţi mai însemnaţi: Condé, prinţul de Neuburg şi cel de Lotaringia. Lumea vorbea că fiecare partidă se va strădui să-şi impună alesul fie şi prin puterea armelor.

Inimile fură năpădite de teamă, minţile se înflăcărau cuprinse de îndârjirea facţiilor. Unii prevesteau războiul civil şi vorbele lor găseau ascultare, având în vedere alaiurile numeroase de oşteni care însoţeau pe magnaţii veniţi şi ei mai devreme, ca să aibă timp destul pentru pregătiri.

Când Republica se afla în primejdie, când duşmanul îi punea sabia pe grumaz, nici regele şi nici hatmanii nu erau în stare să-i adune împotrivă decât anevoie o oştire ca vai de ea. Acum însă, numai Radzwiłłii aduseseră cu ei - împotriva legii şi a poruncilor - o armie numărând peste zece mii de oameni. Cei din familia Pac aveau şi ei cam tot pe atâta, nu mai puţin Potocki şi alţi „principi” poloni, lituani şi ruteni. „Încotro pluteşti, corabie zbuciumată a ţării mele?” repeta din ce în ce mai des preotul Olszowski, dar până şi el se gândea la interesele lui. Şi la fel făceau marii magnaţi, stricaţi până în măduva oaselor, care aveau în vedere doar puterea familiilor proprii, fiind gata să aprindă vâlvătaia războiului civil.

Mulţimea şleahticilor creştea pe zi ce trece şi era limpede că după adunare, când vor începe alegerile, va întrece cu mult puterea magnaţilor. Dar nici aceste mulţimi nu erau în stare să îndrepte cu mai mult noroc corabia Republicii spre ape liniştite; minţile lor erau adâncite în neştiinţă şi întuneric, iar inimile vândute în

cea mai mare parte.

Aşa că alegerile se vesteau îngrijorătoare şi nimeni nu prevedea că se vor încheia fără nici o salvă, fiindcă în afară de jupân Zagłoba, chiar aceia care voiau un „Piast”, neputând să ghicească cât de mult vor fi ajutaţi de orbirea şleahtei şi de zâzania magnaţilor, nu prea credeau că vor izbuti să impună un candidat ca prinţul Michał Wiśniowiecki. Jupân Zagłoba, însă, înota în această mare ca un peşte. De la începutul adunării locuia în oraş, abătându-se pe la conacul lui Ketling în măsura în care îl apuca dorul de haiducelul lui. Dar pentru că şi Basia îşi cam pierduse voioşia de când cu hotărârea Krzysiei de a intra la mănăstire, jupân Zagłoba o lua câteodată în oraş, ca să uite şi să-şi mai înveselească ochii cu mărfurile din bazaruri.

De cele mai multe ori plecau dis-de-dimineaţă, şi jupân Zagłoba o aducea înapoi seara, uneori destul de târziu. Pe drum şi în oraş inima fetei se bucura la vederea lucrurilor şi oamenilor necunoscuţi, a mulţimilor multicolore şi a oştenilor plini de strălucire.

Atunci ochişorii începeau să-i lumineze ca doi tăciuni aprinşi, iar capul i se învârtea ca pe şuruburi; nu se mai sătura privind împrejur şi-l bombarda pe jupân Zagłoba cu mii de întrebări, iar el îi răspundea cu mare plăcere, deoarece putea să-şi arate astfel experienţa şi cunoştinţele. Nu o dată brişca lor era înconjurată de destui oşteni. Cavalerii admirau mult farmecul Basiei, agerimea minţii şi hotărârea ei, iar jupân Zagłoba le povestea întotdeauna întâmplarea cu tătarul împuşcat cu alice de raţe, ca să le ia piuitul şi să-i atragă şi mai mult.

Odată se întorceau foarte târziu; pierduseră toată ziua privind alaiul lui Feliks Potocki. Noaptea era

luminoasă şi caldă, deasupra pajiştilor spânzurau ceţuri alburii. Jupân Zagłoba, deşi spunea mereu că în asemenea uriaşă adunătură de slujitori şi oşteni trebuie să te fereşti cu mare grijă ca să nu nimereşti peste niscaiva tâlhari, adormise adânc; surugiul moţăia şi el, Basia nu dormea; i se perindau prin minte privelişti şi gânduri fel de fel.

Deodată îi ajunse la ureche tropotul câtorva cai.

Atunci îl trase de mânecă pe jupân Zagłoba şi-i spuse:

— Nişte călăreţi gonesc în urma noastră!

— Ce? Cum? Cine? întrebă toropit jupân Zagłoba.

— Gonesc după noi nişte călăreţi!

Jupân Zagłoba se trezi de-a binelea.

— E, numaidecât „gonesc”! Se aud tropote, poate că cineva merge pe acelaşi drum.

— Sunt sigură că sunt tâlhari!

Basia era atât de sigură, fiindcă dorea foarte mult întâmplări cu primejdie şi tâlhari, faţă de care să-şi arate curajul. De aceea, când jupân Zagłoba, răsuflând greu şi bodogănind, începu să scoată flintele cu ţeavă scurtă, pe care le lua întotdeauna cu el, de sub laviţă, „aşa, ca să fie”, se încăpăţână să-i dea şi ei una.

— Primul care se apropie, n-o să-mi scape. Mătuşa trage foarte bine cu pistolul, dar ea nu vede noaptea. Sunt gata să jur că sunt tâlhari! A! Dă Doamne să se agaţe de noi! Domnia Ta, dă-mi flinta mai repede!

— Bine - consimţi Zagłoba - dar făgăduieşte-mi că nu tragi înaintea mea, până când nu zic eu „foc!” Dacă-ţi dau arma, ai să slobozeşti plumbul în primul şleahtic care-ţi iese în cale, fără să mai întrebi „werdo”[1], şi pe

1 Corect „wer da” = cine-i acolo (germ.).

urmă, gata necazul!

— Atunci, întâi întreb „werdo?”

— Aha, şi dacă sunt niscaiva beţivani care, auzind glas de femeie, o să-ţi zică vreo necuviinţă?

— Îi trăsnesc din flintă! Bine?

— Ei poftim! Mai adu la oraş o neastâmpărată ca asta! Îţi spun că n-ai să tragi decât la poruncă!

— Am să întreb „werdo” atât de gros, că n-au să-şi dea seama.

— Fie şi aşa! Ia taci, îi aud, sunt aproape. Fii sigură că sunt oameni aşezaţi; lotrii s-ar fi năpustit pe neaşteptate din vreun şanţ.

Dar pentru că tâlharii împânzeau drumurile şi peste tot se vorbea de jafuri, Zagłoba porunci slujitorului să nu intre printre copacii care înnegreau la cotitură, ci să oprească într-un loc luminat de lună.

În acest timp, patru călăreţi ajunseră la vreo zece paşi de ei. Basia, prefăcându-şi glasul atât de bine, încât i se păru şi ei că seamănă cu al unui dragon, întrebă ameninţător:

— Werdo?

— De ce v-aţi oprit în drum? întrebă unul dintre călăreţi, care credea pesemne că drumeţilor li s-a rupt ceva la hamuri sau la brişcă.

La auzul acestui glas, Basia coborî îndată flinta şi-i spuse repede lui jupân Zagłoba:

— Păi ăsta e unchiul!... O, Doamne!

— Care unchi?

— Makowiecki...

— Hei, voi de-acolo! strigă Zagłoba - nu cumva sunteţi jupân Makowiecki şi Wołodyjowski?

— Jupân Zagłoba? întrebă micul cavaler.

— Michał!

Şi jupân Zagłoba începu în mare grabă să-şi scoată picioarele din brişcă, dar înainte de a izbuti, Wołodyjowski sări de pe cal şi fu lângă el. Recunoscând-o la lumina lunii şi pe Basia, o apucă de amândouă mâinile şi strigă:

— Bun găsit, jupâniţă, din toată inima! Jupâniţa Krzysia unde e? Soră-mea? Sănătoşi, voinici cu toţii?

— Sănătoşi, slavă Domnului! Bine că ai venit şi Domnia Ta! răspunse Basia bucuroasă. Unchiul a venit şi el? Unchiule!

Şi-l luă de gât pe jupân Makowiecki care tocmai ajunsese lângă brişcă. Între timp, jupân Zagłoba îşi deschisese braţele către Wołodyjowski. După îmbrăţişări îndelungi, jupân Zagłoba făcu cunoştinţă cu stolnicul, apoi nou-sosiţii încredinţară caii slujitorilor şi urcară în brişcă. Makowiecki şi Zagłoba stătură pe locurile cele mai bune, din spate, iar Basia şi Wołodyjowski se aşezară în faţă.

Urmară întrebări şi răspunsuri la fel de scurte, cum se întâmplă întotdeauna când oamenii se întâlnesc după o despărţire lungă.

Jupân Makowiecki întrebă de soţie, iar Wołodyjowski se mai interesă o dată de sănătatea Krzysiei, după care rămase foarte mirat de plecarea neîntârziată a lui Ketling. Dar acum n-avea timp să se gândească la asta, fiindcă fu nevoit să povestească pe loc ce-a făcut în staniţa aceea din ţinuturile de răsărit, cum i-a pândit pe tătari, cât de dor i-a fost să trăiască viaţa de altădată şi cât de bine s-a simţit acolo.

— Ehei, mi se părea - spuse - că vremurile de la Lubnie n-au trecut, că suntem laolaltă şi Skrzetuski, şi Kuszel, şi Wierszułł... Abia când îmi aduceau dimineaţa găleata cu apă să mă spăl, şi-mi vedeam tâmplele albite,

îmi dădeam seama că nu mai sunt cel de odinioară, cu toate că uneori îmi ziceam că dacă pofta de viaţă a rămas aceeaşi, apoi nu m-am schimbat nici eu prea mult.

— Asta e! ai nimerit drept în ţintă! se amestecă Zagłoba. Se vede că acolo ţi-a păscut şi mintea din iarba fragedă, fiindcă mai de mult nu-ţi umbla prea iute. Pofta de viaţă e lucrul cel mai minunat, un leac mai bun nici că mai există.

— De adevărat, e adevărat - adăugă jupân Makowiecki. În staniţa lui Michał erau sumedenie de cumpene, apă de izvor nu se găsea nicăieri. Domnia Ta, când începeau oştenii în zori să tragă de ele şi să le scârţâie, te trezeai atât de proaspăt, încât îţi venea să-i mulţumeşti lui Dumnezeu că te-a adus pe lume.

— Ha, dac-aş putea să stau şi eu măcar o zi acolo! strigă Basia.

— Nu e decât o cale - răspunse Zagłoba - să te căsătoreşti cu un rotmistru care ţine straja prin acele părţi.

— Mai devreme sau mai târziu, jupân Nowowiejski tot o să ajungă rotmistru - se amestecă micul viteaz.

— Aha! se supără Basia - află Domnia Ta că nu te-am rugat să mi-l aduci pe Nowowiejski în loc de alte daruri!

— Eu ţi-am adus altceva, nişte bacalii pe cinste. Domnia Ta o să-ţi îndulceşti gura, iar el o să aibă parte numai de amărăciune.

— Dacă-i aşa, trebuie să-i dau lui bacaliile, să mănânce până i-o creşte mustaţa.

— Închipuieşte-ţi Domnia Ta - îi spuse jupân Zagłoba lui Makowiecki - aşa se împung întruna! Mai mare norocul că *proverbium* zice: „Cine se ceartă, se iubeşte”.

Basia nu răspunse nimic, iar Wołodyjowski, parcă în

aşteptarea răspunsului, se uita la feţişoara ei luminată de lumina lunii, care i se păru atât de frumoasă încât, fără să vrea, se gândi:

„Dar şi împieliţata asta e atât de frumoasă, că poţi să-ţi pierzi mintea din pricina ei!”...

Se vede însă că îi veni altceva în minte, căci se întoarse către surugiu şi-i zise:

— Ei, altoieşte caii cu biciul şi mână mai repede.

Brişcă înaintă mai iute după aceste vorbe, atât de iute, că toţi tăcură un timp, şi abia când ajunseră la nisipuri, Wołodyjowski spuse iarăşi:

— Nu-mi iese din cap plecarea lui Ketling! Cum de i-a venit să ne părăsească tocmai acum, înainte de întoarcerea mea şi de alegeri...

— E, le pasă la englezi de alegerile noastre, cât le pasă de venirea ta - răspunse Zagłoba. Ketling însuşi era foarte abătut că trebuie să plece şi să ne lase...

Basiei îi stăteau pe vârful limbii să spună: „Mai ales pe Krzysia”, dar ceva o opri să pomenească de asta, ca şi de hotărârea Krzysiei de a se călugări. Cu instinctul de femeie, ghici că şi una şi cealaltă aveau să-l facă să sufere de la început pe jupân Michał şi, cum şi ea era îndurerată, îşi înfrână pornirea şi tăcu.

„Şi aşa o să afle de dorinţa Krzysiei - se gândi - dar pesemne că e mai bine să nu vorbim acum despre asta, de vreme ce nici jupân Zagłoba nu a scos nici un cuvânt”.

În acest timp, Wołodyjowski se întoarse iarăşi spre surugiu:

— Haide şi mai îndeamnă caii - îi zise.

— Am lăsat caii şi lucrurile la Praga - îi spuse jupân Makowiecki lui Zagłoba - şi am pornit numai noi patru, deşi se lăsase noaptea; mai ales şi Michał ne grăbeam...

— Cred - răspunse Zagłoba - Domnia Ta ai văzut ce potop de lume s-a adunat în Varşovia? Dincolo de porţi abia poţi să te strecori de atâtea corturi şi tarabe. Pe urmă, oamenii trăncănesc verzi şi uscate în legătură cu alegerile; o să-ţi povestesc totul acasă la vremea potrivită...

Apoi începură să vorbească despre treburi politiceşti. Jupân Zagłoba se străduia să-l cam tragă de limbă pe stolnic, să afle ce hram poartă. Pe Wołodyjowski îl întrebă de-a dreptul:

— Şi tu, Michał, de partea cui ai să fii?

În loc de răspuns, se scutură ca trezit din somn şi spuse:

— Tare aş vrea să ştiu dacă s-au culcat sau dacă o să le vedem în seara asta!

— Mai mult ca sigur că dorm - zise Basia cu glasul dulce şi parcă somnoros. Dar o să se trezească şi vor ieşi în întâmpinarea Domniei Voastre.

— Domnia Ta aşa crezi? întrebă micul viteaz cu bucurie.

Se uită iarăşi la Basia, şi iarăşi se gândi fără să vrea:

„Da ştiu că-i frumos drăcuşorul ăsta în lumina lunii!”

Erau aproape de conacul lui Ketling, aşa că ajunseră în curând.

Jupâneasa stolnicească şi Krzysia se culcaseră, vegheau doar câţiva slujitori care îi aşteptau cu cina pe jupân Zagłoba şi pe Basia. Casa se umplu numaidecât de larmă. Zagłoba dădu poruncă să fie treziţi mai mulţi slujitori şi să se pregătească mâncare caldă şi pentru oaspeţi.

Stolnicul vru să se ducă fără întârziere la soţie, dar

jupâneasa Makowiecka, auzind alergătura neobişnuită şi ghicind cine venise, coborî cât putu de repede într-o rochie îmbrăcată la iuţeală, gâfâind, cu lacrimi de bucurie în ochi şi cu gura numai zâmbet; începură să-şi dea bineţe, să se îmbrăţişeze, să vorbească fără nici o rânduială şi să strige care mai de care.

Jupân Wołodyjowski privea mereu spre uşa prin care dispăruse Basia şi pe unde se aştepta s-o vadă din clipă în clipă pe Krzysia răspândind în jur o bucurie liniştită şi luminoasă, cu ochii strălucitori şi cosiţa despletită de atâta grabă; dar orologiul meşterit la Gdansk, care se afla în sala de mese, ticăia mereu şi timpul se scurgea; se aduse cina, dar jupâniţa îndrăgită de Michał nu se arătă.

Într-un târziu, intră Basia, dar şi ea era gravă, parcă şi posomorâtă. Se apropie de masă, şi, luând o lumânare, se întoarse spre jupân Makowiecki:

— Unchiule! îi spuse - Krzysia nu se simte prea bine şi nu vine la masă, dar te roagă să vii măcar până la uşă, ca să-ţi ureze bun venit.

Jupân Makowiecki se ridică numaidecât şi ieşi cu Basia după el.

Micul viteaz se întristă şi zise:

— Nu mă aşteptam să n-o văd astăzi pe jupâniţa Krzysia. E bolnavă într-adevăr?

— Da de unde! e sănătoasă - răspunse jupâneasa Makowiecka - dar ea nu mai e a oamenilor acum.

— Cum aşa?

— Păi, jupân Zagłoba nu ţi-a vorbit de hotărârea ei?

— Pe rănile Mântuitorului despre ce hotărâre?

— Se duce la mănăstire...

Jupân Michał începu să clipească din ochi, ca omul care n-a auzit bine ce i se spune, apoi se schimbă la faţă,

se ridică, se aşează iarăşi; sudoarea îi îmbrobonă fruntea, aşa că începu să se şteargă cu mâna. În încăpere se aşternu o tăcere surdă.

— Michał! strigă stolniceasa.

Dar el, uitându-se cu priviri rătăcite când la ea, când la Zagłoba, rosti cu un glas înfiorător:

— Mă urmăreşte oare vreun blestem?!

— Teme-te de Dumnezeu! îl dojeni Zagłoba.

CAPITOLUL XVIII

AUZIND STRIGATUL VITEAZULUI, jupâneasa Makowiecka şi Zagłoba înţeleseră numaidecât taina inimii micului cavaler. De aceea, când acesta se ridică pe neaşteptate şi părăsi încăperea, se uitară o vreme unul la altul uluiţi şi îngrijoraţi în acelaşi timp, până când jupâneasa Makowiecka spuse:

— Pentru Dumnezeu, Domnia Ta, du-te după el şi alină-i suferinţa, că dacă nu, mă duc eu.

— Să nu faci asta, jupânească - se împotrivi Zagłoba. Aici ar fi nevoie de Krzysia, nu de noi, dar dacă nu se poate, e mai bine să-l lăsăm în pace; mângâierea care nu vine la timpul potrivit poate lesne să-i adâncească deznădejdea.

— Acum văd ca-n palmă că el o voia pe Krzysia. Ca să vezi, Domnia Ta! Am băgat de seamă că-i place foarte mult şi-i caută bucuros tovărăşia, dar nu mi-am închipuit c-o să se piardă cu firea din pricina ei.

— Cred că s-a întors cu hotărârea gata luată; gândea că aici îşi va afla fericirea şi, când colo, s-a ales praful de toate visurile lui.

— Dacă-i aşa, de ce n-a suflat o vorbuliţă nimănui, nici mie, nici Domniei Tale, care-i eşti prieten, şi nici chiar Krzysiei? Poate că fata nu s-ar fi grăbit să se juruiască Domnului...

— Lucru de mare mirare - răspunse Zagłoba. Mă cunoaşte de multă vreme şi se încrede în mintea mea mai mult decât în a lui. Cu toate acestea, nu numai că nu mi-a destăinuit nimic despre dragostea lui, dar mi-a spus că e vorba doar de o prietenie nevinovată şi atâta tot.

— Totdeauna a fost ascuns!

— Jupâneasă, cu toate că Domnia Ta eşti sora lui, nu-l cunoşti. Îşi poartă inima în palmă, la vedere, cum îşi poartă carasul ochii bulbucaţi. N-am întâlnit o fire mai deschisă ca a lui. Recunosc că acum s-a purtat altfel. Domnia Ta eşti sigură că nu i-a spus Krzysiei nimic?

— Dumnezeule atotputernic! Krzysia e stăpână pe voinţa ei, pentru că bărbatul meu, ca al doilea părinte ce-i este, i-a spus aşa: „Dacă omul e cinstit şi de neam bun, poţi să nu te uiţi la avere". Dacă Michał s-ar fi înţeles cu ea înainte de plecare, i-ar fi spus: da sau nu, şi atunci ar fi ştiut ce-l aşteaptă.

— E adevărat că lovitura a venit pe negândite. Dar Domnia Ta vezi lucrurile ca o femeie...

— Ce lucruri! Acum trebuie să facem ceva!

— N-are decât s-o ia pe Basia!

— Păi dacă el o vrea pe cealaltă... Ptiu! măcar dacă mi-ar fi trecut prin minte una ca asta!...

— Păcat, jupâneasă, că nu ţi-a trecut.

— Cum era să-mi treacă mie, dacă nici unui Solomon ca dumneata nu i-a trecut?

— De unde ştii Domnia Ta?

— Pentru că ai îndemnat-o să-l ia pe Ketling.

— Eu? Dumnezeu mi-e martor, n-am îndemnat-o să ia pe nimeni. Am spus că-i place şi era adevărat, am spus că Ketling e un cavaler destoinic şi a fost şi asta adevărat, dar peţitul îl las în seama femeilor. Jupânească dragă, jumătate din Republică duc în cârcă! Am eu timp să mă gândesc la altceva afară de *publicis*[1]*?* Adesea n-am vreme nici să bag în gură...

— Domnia Ta, pentru mila lui Dumnezeu! fă ceva şi acum! Toată lumea vorbeşte că nu te întrece nimeni la minte.

— E, altă treabă n-are, decât să vorbească de mintea mea. Ar putea să mă slăbească. Dacă-i vorba de un sfat, apoi sunt două lucruri de făcut. Sau Michał o ia pe Basia, sau Krzysia să-şi schimbe hotărârea. Hotărârea nu înseamnă că a şi depus jurământul.

Îi întrerupse jupân Makowiecki, căruia soţia îi împărtăşi totul îndată. Şleahticul rămase foarte încurcat, fiindcă ţinea foarte mult la Michał şi-l preţuia, dar deocamdată nu fu în stare să născocească nimic.

— Dacă Krzysia se încăpăţânează - rosti ştergându-şi fruntea - cum poţi să-i mai vorbeşti de asemenea lucruri?...

— Krzysia se va încăpăţâna! îi asigură stolniceasa. Întotdeauna a fost aşa!

La care stolnicul:

— Ce-a gândit Michał, de n-a limpezit totul înainte de a pleca? Putea să fie şi mai rău; între timp putea să câştige şi altul inima fetei...

— Atunci n-ar mai fi vrut să se călugărească - zise stolniceasa. Doar e slobodă.

— Asta aşa e! încuviinţă stolnicul.

---

1 Treburile publice (lat.).

Dar în capul lui Zagłoba începea să se facă lumină. Dacă ar fi ştiut taina Krzysiei şi a lui Wołodyjowski, i-ar fi fost uşor să priceapă totul, dar aşa, fără a o cunoaşte, era greu să bănuiască ceva.

Cu toate acestea, mintea ageră a lui jupân Zagłoba începu să străpungă ceaţa şi să descurce adevărata pricină a hotărârii Krzysiei şi a deznădejdii lui Wołodyjowski.

În curând era convins că Ketling are şi el un amestec în cele întâmplate. Presupunerile lui aveau nevoie doar să fie întărite, aşa că se decise să se ducă la Michał şi să-l cerceteze mai de aproape.

Pe drum îl cuprinse teama când se gândi:

„Mi-am băgat şi eu nasul destul în treaba asta. Am vrut să mă satur de mied la nunta lui Michał cu Basia, dar nu ştiu dacă în loc de mied n-o să am parte de o bere acrită; te pomeneşti că Michał, luându-se după Krzysia, o să vrea iarăşi să îmbrace rantia de călugăr...”

Pe jupân Zagłoba îl trecu un fior rece, aşa că grăbi pasul şi după o clipă era în odaia lui Michał.

Micul viteaz umbla încoace şi încolo prin încăpere, ca o sălbăticiune în cuşcă. Avea fruntea încruntată ameninţător şi ochii sticloşi - suferea îngrozitor. Văzându-l pe jupân Zagłoba, se opri deodată înaintea lui şi, încrucişându-şi mâinile pe piept, îl întrebă răstit:

— Spune-mi, Domnia Ta, ce înseamnă toate acestea?

— Michał! răspunse Zagłoba - gândeşte-te întâi câte fete se duc la mănăstire în fiecare an. E un lucru obişnuit. Unele se călugăresc împotriva voinţei părinţilor, crezând că Isus va fi de partea lor; ce să ne mai mirăm de Krzysia, care-i slobodă...

— Nu mai pot păstra taina! strigă jupân Michał. Nu e slobodă, pentru că înainte de plecare mi-a făgăduit

dragostea şi inima ei!

— Aşa! zise Zagłoba - asta n-am ştiut-o.

— Întocmai! întări micul cavaler.

— Păi atunci poate că ascultă de îndemnurile tale stăruitoare!

— Nu-i mai pasă de mine! Nici n-a vrut să mă vadă! strigă Wołodyjowski cu mare durere. Am mers până şi noaptea, ca să ajung mai repede aici, şi ea nici măcar nu vrea să mă vadă! Ce-am făcut? Ce păcate apasă asupra mea, de mă urmăreşte mânia dumnezeiască şi mă poartă vântul ca pe o frunză uscată? Una mi-a murit, a doua se duce la mănăstire, mi le-a luat Dumnezeu pe amândouă. Se vede că sunt blestemat, deoarece pentru fiecare există îndurare şi bunăvoinţă, numai pentru mine nu!...

Jupân Zagłoba se temu că micul cavaler, dus de jale, va începe să hulească iarăşi, cum făcuse mai de mult, după moartea Anusei Borzobohata, aşa că, vrând să-i întoarne gândurile în altă parte, îi spuse:

— Michał, e păcat să te îndoieşti că există îndurare şi pentru tine; de unde poţi să ştii tu ce te aşteptă mâine? Se poate ca aceeaşi Krzysia, aducându-şi aminte de suferinţa ta, o să-şi schimbe hotărârea şi să-şi ţină cuvântul dat. În al doilea rând, ascultă-mă pe mine, Michał, nu e oare o mângâiere că pe amândouă porumbiţele le ia însuşi Dumnezeu, Tatăl nostru milostiv, şi nu un bărbat din lumea noastră? Spune şi tu dacă nu e mai bine că s-a întâmplat aşa?

Micul oştean începu să-şi mişte amarnic mustăţile, scrâşni din măsele şi strigă cu glasul înăbuşit, întretăiat:

— Dacă era un om în carne şi oase? ha!... Numai să se fi găsit vreunul! Aş fi preferat!... mi-ar fi rămas cel puţin răzbunarea...

— Aşa însă îţi rămâne rugăciunea! spuse Zagłoba. Ascultă-mă pe mine, prietene, n-o să-ţi dea nimeni un sfat mai bun... Poate că Dumnezeu o să schimbe totul în bine. Eu... ştii şi tu... ţi-am dorit pe alta, dar văzându-ţi durerea, sufăr alături de tine şi mă voi ruga împreună cu tine lui Dumnezeu, să te mângâie şi să întoarcă iarăşi către tine inima acestei jupâniţe.

Jupân Zagłoba începu să-şi şteargă lacrimile, lacrimi de milă şi prietenie adevărată. Dacă ar fi stat în puterea lui jupân Zagłoba, ar fi retras tot ce făcuse pentru îndepărtarea Krzysiei şi cel dintâi ar fi împins-o în braţele lui Wołodyjowski.

— Ascultă! îi spuse după o clipă - mai vorbeşte o dată cu Krzysia, înfăţişează-i toată suferinţa, toată durerea de nesuportat, şi Dumnezeu să te binecuvânteze. Ar trebui să aibă o inimă de piatră ca să nu se milostivească de tine. Dar cred că nu va face una ca asta. Rasa de călugăriţă este un lucru de laudă, dar nu şi atunci când se întemeiază pe nedreptatea unui om. Spune-i asta şi ai să vezi... Ei, Michał! astăzi plângem şi mâine se prea poate să bem la logodnă. Sunt sigur că aşa se va întâmpla! Pe jupâniţă a apucat-o dorul şi de aceea i-a venit în minte rasa. O să se ducă şi la mănăstire, dar numai la una în care tu ai să baţi clopotul la botez... Poate să fie într-adevăr şi puţin bolnavă, iar nouă ne-a vorbit de călugărie ca să ne arunce praf în ochi. De altminteri, n-ai auzit-o din gura ei şi dac-o vrea Dumnezeu, nici n-ai s-o auzi! Ha! v-aţi vorbit să păstraţi taina şi ea n-a vrut s-o dea în vileag; praf în ochi! praf în ochi! Pe legea mea! totul nu e decât un şiretlic femeiesc!

Cuvintele lui jupân Zagłoba căzură ca un balsam în inima îndurerată a micul cavaler; nădejdea îl învioră din

nou, ochii i se umplură de lacrimi, multă vreme nu putu să scoată o vorbă, abia după ce îşi stăpâni lacrimile se aruncă în braţele lui jupân Zagłoba şi spuse:

— Dea Domnul ca asemenea prieteni să se nască şi din piatră! Să fie oare aşa cum zici Domnia Ta?

— Aş fi în stare să-ţi aduc şi cerul pe pământ, de mi l-ai cere! Aşa va fi! Ţi-aduci aminte să fi greşit eu vreodată în prorocirile mele, nu mai ai încredere în experienţa şi iscusinţa mea?...

— Domnia Ta nici nu-ţi închipui cât poate să-mi fie de dragă jupâniţa Krzysia. Asta nu înseamnă că am uitat de scumpa răposată, mă rog în fiecare zi pentru ea! Dar şi de Krzysia mi s-a lipit sufletul, cum se lipeşte iasca de copac. Draga de ea! Cât m-am mai gândit la ea acolo prin ierburi, dimineaţa şi seara! În cele din urmă, cum n-aveam nici un prieten apropiat, ajunsesem să vorbesc de unul singur. Pe Dumnezeul meu! mă gândeam la ea şi când se întâmpla să găsesc vreun tătar prin buruienile stepei.

— Te cred! În tinereţe şi mie mi s-a scurs ochiul după o fată, iar dacă nu s-a scurs de tot, s-a acoperit de albeaţă.

— Aşa că Domnia Ta să nu te miri; ajung aici, nici nu-mi vin bine în fire, şi primul cuvânt pe care-l aud e mănăstirea... Am însă încredere în inima şi cuvântul ei. Cum ziceai Domnia Ta? „Rantia e bună...”, dar când nu...

— Dar nu atunci când se întemeiază pe nedreptatea unui om.

— Grozav ai zis-o! Când te gândeşti că eu n-am fost în stare niciodată să alcătuiesc nici o vorbă de duh. Mi-ar fi fost de mare ajutor în staniţă. Sunt neliniştit şi acum, dar Domnia Ta mi-ai dat curaj. Am hotărât într-

adevăr ca lucrul să rămână tăinuit, aşa că pe drept cuvânt fata putea să vorbească de călugărie numai *pro forma...* Domnia Ta mi-ai vorbit de încă un *argumentum* însemnat, dar nu pot să mi-l aduc aminte... Mi s-a mai uşurat inima.

— Atunci, hai la mine, sau poruncesc să aducă clondirul aici. După atâta drum se nimereşte tocmai bine!...

Plecară şi băură până târziu de tot.

A doua zi, pan Wołodyjowski îşi îmbrăcă trupul cu veşminte frumoase, îşi luă o figură gravă, se înarmă cu toate argumentele care-i veniseră în minte şi cu cele împrumutate de la jupân Zagłoba şi, pregătit astfel, coborî în sala de mâncare, unde se adunau cu toţii de obicei pentru masa de dimineaţă. Lipsea numai Krzysia, dar nici ea nu se lăsă aşteptată multă vreme; micul cavaler abia apucase să înghită două linguri de fiertură, când prin uşa deschisă se auzi foşnetul rochiei şi jupâniţa îşi făcu apariţia.

Intră foarte repede, aproape alergând. Obrajii îi ardeau, avea pleoapele coborâte, pe faţă i se citea tulburarea, constrângere şi teamă.

Apropiindu-se de Wołodyjowski, îi dădu amândouă mâinile, dar nu-şi ridică ochii la el, iar când el începu să i le sărute pătimaş, păli îndată foarte tare şi nu putu să rostească nici un cuvânt de bun sosit.

Inima viteazului se umplu numaidecât de dragoste, nelinişte şi încântare la vederea chipului ei gingaş, pe care culorile se schimbau ca într-un portret minunat; la vederea acestei făpturi zvelte şi dragi, din care mai adia şi acum căldura somnului, îl înduioşară până şi tulburarea şi teama întipărită pe faţa ei.

„Floare prea scumpă! îşi spuse în gând - de ce te

temi? Mi-aş da viaţa şi sângele pentru tine…”

Dar nu rosti nimic cu glas tare, apăsându-şi numai mustăcioara atât de mult pe mâinile-i ca atlazul, de mai că rămaseră urme roşietice.

Privind la toate acestea, Basia îşi încâlci înadins ciuful bălai, ca să nu-i vadă nimeni stinghereala, dar în clipa de faţă nu se uita nimeni la ea; toţi îşi îndreptaseră luarea-aminte spre cealaltă pereche şi un timp domni o tăcere apăsătoare.

Cel dintâi o întrerupse Michał.

— Toată noaptea am petrecut-o în nelinişte şi mâhnire - zise. Pe toţi i-am văzut încă de ieri, în afară de Domnia Ta; mi s-au spus veşti atât de îngrijorătoare, încât îmi ardea mai degrabă de plâns decât de somn.

Auzindu-l că vorbeşte atât de deschis, Krzysia păli şi mai mult, astfel că Wołodyjowski crezu o clipă că va leşina şi rosti în grabă:

— Va trebui să mai discutăm despre asta, dar acum nu mai întreb nimic, ca Domnia Ta să poţi să te linişteşti. Nu sunt nici eu un *barbarus* sau un lup. Dumnezeu vede câtă bunăvoinţă am pentru Domnia Ta.

— Mulţumesc! şopti Krzysia.

Jupân Zagłoba, stolnicul şi soţia lui începură să schimbe mereu priviri între ei, ca şi când s-ar fi îndemnat unul pe altul să vorbească despre treburi obişnuite, dar multă vreme nu se încumetă nici unul, aşa că începu jupân Zagłoba.

— Astăzi - spuse întorcându-se spre nou-veniţi - trebuie să mergem la oraş. Acolo e o mare fierbere înainte de alegeri, pentru că fiecare îşi susţine propunerea lui. Pe drum am să vă spun Domniilor Voastre cui ar trebui, după părerea mea, să-i dăm votul.

Nu zise nimeni nimic, aşa că jupân Zagłoba îşi

aruncă privirea posomorâtă împrejur şi se adresă Basiei:

— Tu, gândăcelule, vrei să vii cu noi?

— Mă duc şi-n Rutenia, dacă e nevoie! răspunse Basia dintr-o bucată.

Şi iarăşi se lăsă tăcerea. Toată masa de dimineaţă le trecu în asemenea încercări de a lega o discuţie care nu voia în nici un chip să se închege.

În cele din urmă se ridicară cu toţii.

Atunci Wołodyjowski se apropie de îndată de Krzysia şi-i spuse:

— Jupâniţă, musai să vorbesc numai cu Domnia Ta.

După care îi dădu braţul şi o conduse în încăperea alăturată, aceeaşi care fusese martorul primului lor sărut.

Aşezând-o pe Krzysia pe o sofa, stătu şi el alături şi începu să-i netezească părul cu palma, ca şi când ar fi mângâiat un copil.

— Krzysia! rosti în sfârşit cu glas blând. Ţi-a trecut tulburarea? Poţi să-mi răspunzi în linişte şi limpede?

Nu se mai simţea stânjenită, bunătatea lui o înduioşase, aşa că îşi înălţă privirile la el pentru prima dată.

— Pot - îngână abia auzit.

— E adevărat că te-ai juruit călugăriei?

Krzysia îşi împreună mâinile şi începu să şoptească rugătoare:

— Domnia Ta, să nu mi-o iei în nume de rău, să nu mă blestemi, dar aşa este!

— Krzysia! zise Wołodyjowski - se cuvine oare să calci în picioare fericirea unui om, aşa cum faci tu? Unde ţi-e cuvântul dat, care a fost înţelegerea noastră? Eu cu Dumnezeu nu pot să mă războiesc, dar am să-ţi spun numai ce-mi spunea şi jupân Zagłoba ieri: rantia de

călugăriţă nu trebuie să se întemeieze pe nedreptatea omenească. N-ai să creşti slava lui Dumnezeu cu nedreptatea mea, fiindcă Domnul Dumnezeu stăpâneşte peste toată lumea; ale lui sunt toate noroadele, ale lui sunt uscatul şi mările, râurile şi păsările văzduhului, animalele pădurii, soarele şi stelele, el are tot ce-ţi poate trece prin gând şi încă mai mult, iar eu nu te am decât pe tine, scumpă şi dragă; tu eşti fericirea mea, tu eşti averea mea întreagă. Poţi oare să presupui că Dumnezeu, el care e atât de bogat, are nevoie să-i smulgă comoara unui biet oştean?... Că el, în marea-i bunătate, va încuviinţa pasul tău, că se va bucura, că nu se va supăra?... Gândeşte-te şi tu ce-i dai - pe tine? Dar tu eşti a mea, că singură mi te-ai făgăduit, aşa că-i dăruieşti ce nu mai e al tău; îi dăruieşti jalea mea, durerea mea, moartea mea poate. Ai tu acest drept? Cântăreşte cu inima şi sufletul, întreabă-ţi şi conştiinţa... Nu zic, dacă te-aş fi umilit, dacă mi-aş fi terfelit fericirea, dacă te-aş fi uitat, dacă aş avea vreo vină, dacă aş fi făcut vreo nelegiuire, aş înţelege! Tu ştii că am plecat să pândesc urdiile de tătari, să nimicesc cetele de tâlhari, să-i slujesc ţării cu sângele şi sănătatea mea, iar pe tine te-am iubit, la tine m-am gândit ziua şi noaptea, şi am avut atâta nevoie de tine, cum are căpriorul de apă, pasărea de văzduh, copilul de mamă şi părintele de copil... Pentru toate acestea asemenea întâmpinare, asemenea răsplată mi-ai pregătit?... Krzysia, iubita mea, prietenul meu, dragostea mea aleasă, spune-mi, de unde vine asta? Mărturiseşte-mi totul deschis, cum ţi-am mărturisit şi eu, păstrează-mi credinţă, nu mă lăsa singur cu nenorocirea. Tu singură mi-ai dat acest drept - nu face din mine un condamnat!...

Bietul jupân Michał nu ştia că există o lege mai

puternică şi mai veche decât toate cele omeneşti, după care inima trebuie să meargă şi merge numai încotro o îndeamnă dragostea, că dacă nu mai iubeşte îşi îngăduie să rupă cel mai sfânt jurământ, adesea tot atât de fără vină cum se stinge lampa în care nu mai arde flacăra.

Neştiind toate acestea, Wołodyjowski îi îmbrăţişă genunchii Krzysiei şi o ruga fierbinte, iar ea îi răspundea numai cu pâraie de lacrimi, căci cu inima nu mai putea să-i răspundă.

— Krzysia - rosti într-un târziu cavalerul ridicându-se - fericirea mea poate să se înece în lacrimile tale, dar nu despre asta e vorba, ci de scăparea mea.

— Domnia Ta, nu mă întreba nimic! se rugă Krzysia suspinând. Nu mă întreba de pricina care m-a silit să iau această hotărâre, deoarece aşa trebuie să fie şi altminteri nu mai poate fi. Nu sunt şi nici n-am fost niciodată vrednică de un om ca Domnia Ta... Ştiu că-ţi fac mare nedreptate şi asta mă doare atât de mult, că nu mai ştiu încotro s-o apuc!... Ştiu că nu e drept... O, Dumnezeule mare, mi se rupe inima! Domnia Ta să mă ierţi, nu mă părăsi supărat, iartă-mă şi nu mă blestema!

Spunând acestea, Krzysia se aruncă în genunchi înaintea lui Wołodyjowski.

— Ştiu că-ţi fac o nedreptate, dar te rog să mă ierţi şi să ai milă de mine!

Căpşorul întunecat al Krzysiei se aplecă până aproape de podea. Wołodyjowski o ridică într-o clipită cu forţa pe sărmana jeluitoare şi o aşeză iarăşi pe sofa, iar el începu să umble ca un apucat prin încăpere. Câteodată se oprea locului şi-şi ducea pumnii la tâmple, apoi se plimba din nou, până când se opri înaintea Krzysiei.

— Jupâniţă, lasă-ţi vreme de gândire, iar mie o

nădejde cât de mică - o rugă. Gândeşte-te că nici eu nu sunt de piatră. De ce mă arzi cu fierul înroşit fără nici o milă? Oricât aş fi de răbdător, atunci când pielea începe să sfârâie, mă cuprinde şi pe mine durerea... Nici măcar nu mă pricep să-ţi spun cât mă doare de tare... Pe legea mea, nu mă pricep!... Sunt un om de rând şi mi-am petrecut anii prin războaie... O, pentru Dumnezeu! O, Isuse milostiv! În această odaie ne-am mărturisit iubirea! Krzychna! Krzychna! Am crezut că după un timp ai să fii a mea şi iată că visul meu s-a spulberat. Ce s-a întâmplat cu tine? Cine ţi-a schimbat inima? Krzysia, sunt tot eu!... Tu nu ştii că pentru mine o e lovitură mai grea decât pentru oricine altul, pentru că eu am mai pierdut o dragoste. Iisuse, ce să-i mai spun ca să-i înmoi inima?... Nu pot decât să mă chinuiesc. Lasă-mă să mai nădăjduiesc măcar! Nu-mi lua totul dintr-odată!...

Krzysia nu răspunse nimic, doar suspinele o scuturau din ce în ce mai tare, iar micul viteaz stătea înaintea ei, înfrânându-şi la început jalea, apoi mânia cumplită şi abia când izbuti să se stăpânească, repetă:

— Lasă-mă să nădăjduiesc măcar! Auzi?

— Nu pot, nu pot! îi răspunse Krzysia.

Wołodyjowski se duse la fereastră şi îşi lipi fruntea de geamul rece. Stătu multă vreme aşa, fără să facă nici o mişcare, apoi se întoarse şi, apropiindu-se câţiva paşi de Krzysia, îi zise foarte încet:

— Jupâniţă, rămâi sănătoasă! Nu mai am ce căuta aici! Să ai parte numai de bine, cum voi avea eu numai de rău! Află că din cuvânt te iert şi, când o vrea Dumnezeu, am să te iert şi cu inima... Ai însă mai multă milă de suferinţa omenească şi nu mai făgădui a doua oară. Ce să mai vorbim, nu părăsesc această încăpere, ducând cu mine fericirea!... Rămâi sănătoasă!

Spuse, mişcă din mustăţi şi ieşi. În odaia alăturată îi găsi pe stolnic cu soţia lui şi pe jupân Zagłoba, care se repeziră să-l întrebe, dar el dădu numai din mână.

— Totul a fost zadarnic! rosti. Lăsaţi-mă să plec!...

Din această încăpere, un coridor îngust ducea până în odaia lui; în acel coridoraş, lângă scara de la iatacul jupâniţelor, Basia îi aţinu calea micului viteaz.

— Dumnezeu să te mângâie, Domnia Ta, şi să-i schimbe inima Krzysiei! îi spuse cu glasul tremurând de lacrimi.

El trecu pe lângă ea fără să-i arunce măcar o privire, fără un cuvânt. Îl năpădi deodată o furie năprasnică, inima i se umplu de amărăciune, aşa că se întoarse din drum şi se opri înaintea nevinovatei Basia, cu chipul schimbat şi batjocoritor.

— Jupâniţă, făgăduieşte-i mâna lui Ketling - spuse răguşit - fă-l să te îndrăgească, apoi calcă-l în picioare, sfâşie-i inima şi du-te la mănăstire!

— Jupâne Michał! strigă Basia uimită.

— Bucură-te, gustă dulceaţa săruturilor, apoi du-te să te căieşti!... Bătu-v-ar Dumnezeu să vă bată!...

Asta era prea mult pentru Basia. Dumnezeu ştia cât trebuie să se lupte cu ea însăşi pentru a-i ura lui Wołodyjowski ca Cel de sus să schimbe inima Krzysiei, şi drept răsplată avea parte de bănuieli, de batjocură şi de jignire tocmai în clipa în care şi-ar fi dat viaţa ca să-l mângâie pe nerecunoscător.

Sângele, iute ca flacăra, i se revoltă pe dată, obrăjorii i se acoperiră de purpură, nările trandafirii i se zbătură şi, fără să se mai gândească, strigă scuturându-şi ciuful de culoarea cânepii:

— Află, Domnia Ta, că nu eu mă duc la mănăstire din pricina lui Ketling!

Apoi se repezi pe scară şi dispăru din ochii cavalerului.

Wołodyjowski rămase împietrit, după aceea începu să se şteargă la ochi, ca un om care se trezeşte din somn.

Deodată sângele i se urcă la cap, puse mâna pe sabie şi strigă cu glas năprasnic:

„Moarte vânzătorului!”

Şi după un sfert de ceas gonea spre Varşovia, de-i urla vântul în urechi şi bulgări de pământ zburau sub copitele calului.

CAPITOLUL XIX

STOLNICUL, SOŢIA ŞI JUPÂN ZAGŁOBA îl văzură când plecă şi toate inimile se umplură de teamă; se întrebau din ochi unul pe altul ce s-a întâmplat şi încotro s-a dus?

— Dumnezeule mare! se văita jupâneasa stolnicească. O să plece iar în Câmpiile Sălbatice şi n-o să-l mai văd niciodată!

— Sau o să se închidă într-o mănăstire, ca şi cealaltă! spuse Zagłoba disperat.

— Trebuie să facem ceva! adăugă stolnicul.

Uşa se deschise deodată şi Basia se năpusti înăuntru ca o furtună; mânioasă, palidă, înfundându-şi ochii cu mâinile şi bătând din picior la mijlocul încăperii ca un copil mic, începu să piuie:

— Săriţi! ajutor! Jupân Michał s-a dus să-l omoare pe Ketling! Cine crede-n Dumnezeu, să alerge şi să-l oprească! Săriţi! săriţi!

— Ce ţi-a căşunat, fetiţo? strigă Zagłoba, apucând-o de mână.

— Săriţi! Jupân Michał îl omoară pe Ketling! Din cauza mea o să curgă sânge şi Krzysia o să moară şi ea, toate numai din cauza mea!

— Vorbeşte! îi porunci Zagłoba scuturând-o. De unde ştii? De ce din pricina ta?

— Pentru că la mânie i-am spus că se iubesc şi Krzysia se călugăreşte din cauza lui Ketling. Cine crede-n Dumnezeu, să dea fuga să-l oprească! Du-te Domnia Ta cât poţi de repede, duceţi-vă toţi, să mergem cu toţii!

Jupân Zagłoba, care nu prea era obişnuit să piardă timpul în astfel de împrejurări, alergă afară şi porunci să înhame caii numaidecât la şarabană.

Stolniceasa voia s-o mai cerceteze pe Basia în legătură cu această veste uluitoare, fiindcă nu-i trecuse prin minte până atunci că între Krzysia şi Ketling ar fi ceva, dar Basia dădu fuga după jupân Zagłoba, ca să aibă grijă de înhămat; puse mâna să se aducă telegarii, să-i lege la oişte, în sfârşit urcă pe capră cu capul descoperit şi trase la intrare, unde aşteptau îmbrăcaţi cei doi bărbaţi.

— Dă-te jos! îi spuse Zagłoba.

— Nu mă dau!

— Dă-te jos, când îţi zic!

— Nu mă dau! Urcaţi-vă şi staţi jos, dacă nu, plec singură!

Şi puse mâna pe hăţuri, iar ei văzând că îndărătnicia fetei ar putea să-i întârzie mult, încetară s-o mai roage să coboare.

Între timp veni şi slujitorul cu biciul, iar stolniceasa îi aduse Basiei o şubuliţă şi calpacul, fiindcă ziua era friguroasă.

După care porniră.

Basia rămase pe capră; jupân Zagłoba, vrând s-o mai întrebe ba una, ba alta, o chemă să stea pe laviţa din spate, dar ea nu vru să-i dea ascultare, poate de teamă să n-o certe. Aşa că fu nevoit să-i vorbească de departe, iar ea îi răspundea fără să se întoarcă spre el.

— De unde ştii tu - o cercetă - ce i-ai spus lui Michał despre ceilalţi doi?

— Eu ştiu totul!

— Ţi-a mărturisit Krzysia ceva?

— Nu mi-a mărturisit nimic.

— Poate scoţianul?

— Nu, dar eu ştiu că din această pricină pleacă el în Anglia. V-a păcălit pe toţi, afară de mine.

— De mirare lucru! îngână Zagłoba.

Iar Basia:

— Domnia Ta eşti vinovat, nu trebuia să-i împingi unul spre altul.

— Stai liniştită şi nu-ţi băga nasul în treaba altuia! o dojeni Zagłoba care suferea că i-o spusese fără înconjur, faţă de stolnicul Latyczów.

După o vreme adăugă:

— I-am împins eu! I-am îndemnat eu? Ha, ha! Vorbe de clacă!

— Aha! poate că nu? răspunse fata.

Şi merseră mai departe în tăcere.

Jupân Zagłoba nu se putea dezbăra cu una cu două de gândul că Basia are dreptate şi că el era vinovat în mare măsură de tot ce se întâmplase. Gândul acesta îl rodea grozav şi, pentru că şi şarabana îl scutura de mai mare mila, bătrânul şleahtic îşi pierdu cu totul voia bună şi îşi aduse tot felul de învinuiri.

„Drept ar fi - gândi - ca Wołodyjowski şi Ketling să-

mi reteze amândoi urechile. Să însori pe cineva împotriva voinţei lui e ca şi când i-ai porunci să încalece cu faţa la coadă. Musca asta are dreptate! Dacă ăia doi se omoară, sângele lui Ketling va cădea asupra mea! O, ştiu c-am plesnit-o bine, acum la bătrâneţe! Ptiu! la dracu! încă puţin şi izbuteau să mă ducă de nas, fiindcă eu abia mi-am dat seama de ce vrea să plece Ketling peste mare şi stanca cealaltă la mănăstire, iar haiducelul, cum se arată, a dibuit de mult totul...”

Jupân Zagłoba căzu pe gânduri, iar după un răstimp mormăi:

— E drac împieliţat, nu e fată! Michał şi-a luat ochii de la vreun rac, de e-n stare s-o jignească pe Basia pentru o păpuşă ca aia!

Între timp intrară în oraş şi abia aici începură greutăţile, deoarece nici unul dintre ei nu ştia nici unde locuia acum Ketling şi nici încotro apucase Wołodyjowski. Să cauţi pe cineva în asemenea îmbulzeală, însemna să cauţi acul în carul cu fân.

La început se duseră la curtea marelui hatman, unde li se spuse că Ketling trebuia să plece tocmai în dimineaţa aceea şi că Wołodyjowski întrebase de el, dar încotro o luase, nu ştia nimeni. Presupuneau că s-a dus la steagurile[1] care se aflau cartiruite afară din oraş.

Jupân Zagłoba dădu poruncă să întoarcă spre tabără, dar nici acolo n-avură mai mult noroc. Trecură pe la toate hanurile de pe uliţa Długa, merseră prin Praga, dar în zadar.

Se lăsa noaptea şi, cum nici vorbă nu putea fi să găsească vreun han neocupat, fură siliţi să pornească spre casă.

---

1 Unitate militară echivalând cu o companie.

Se întorceau plini de grijă; Basia mai lăcrima puţin, stolnicul, pios, rostea rugăciuni, iar Zagłoba era într-adevăr neliniştit, încercă totuşi să se mângâie pe sine şi pe ceilalţi.

— Ehe, noi ne batem capul - spuse - şi Michał poate că e acasă.

— Sau e tăiat de sabie! zise Basia.

Şi începu să se foiască în şarabană, repetând cu lacrimi în ochi:

— Trebuie să-mi tăiaţi limba! E vina mea! E numai vina mea! Iisuse, înnebunesc!

— Taci, fetiţo! nu e vina ta! Apoi află de la mine că dacă e tăiat cineva, acela nu e Michał!

— Mie îmi pare rău şi de celălalt! Frumos i-am mai plătit pentru ospeţie, n-am ce zice. Doamne! Doamne!

— Adevărat! întări jupân Makowiecki.

— La dracu! lăsaţi-mă în pace! Ketling trebuie să fie acum mai aproape de Prusia decât de Varşovia. Aţi auzit doar că a plecat. Şi pe urmă, chiar dacă s-au întâlnit, trag nădejde că n-au uitat vechea prietenie şi slujba de oşteni pe care au făcut-o împreună. Păi ei au călărit scară lângă scară, au dormit pe aceeaşi şa, au hăituit împreună podghiazurile şi şi-au înroşit mâinile cu acelaşi sânge. Prietenia lor era atât de cunoscută în toată oştirea, încât pe Ketling, având în vedere frumuseţea lui, îl numeau soţia lui Wołodyjowski. Nu e cu putinţă să nu-şi aducă aminte de toate acestea când se vor vedea!

— Câteodată se mai întâmplă şi altfel! - spuse stolnicul prevăzător. Cea mai mare preţuire se schimbă în duşmănia cea mai înverşunată. Aşa l-a tăiat prin părţile noastre jupân Deymek pe jupân Ubysz cu care trăise douăzeci de ani în cea mai bună înţelegere. Pot să

vă povestesc în amănunt această întâmplare nenorocită.

— Dacă gândurile mi-ar fi slobode, te-aş asculta şi pe Domnia Ta cu plăcere, aşa cum o ascult şi pe jupâneasa stolniceasă, soţia Domniei Tale, care are obiceiul să povestească totul de-a fir a păr, fără să lase la o parte toate încrengăturile neamurilor. Dar mi-a intrat în cap ce mi-ai spus despre prietenie şi duşmănie. Ferească Dumnezeu, ferească Dumnezeu să nu fie şi acum tot aşa!

La care stolnicul:

— Unul se numea jupân Deymek, celălalt jupân Ubysz! Amândoi oameni vrednici şi tovarăşi buni...

— Of! of! of! se văita Zagłoba posomorât. Să ne încredem în mila lui Domnului că nu se va întâmpla şi acum la fel, căci dacă se vor lua la harţă, Ketling e ca şi mort!

— Nenorocire! rosti stolnicul după o clipă de tăcere. Aşa-i! aşa-i! Deymek şi Ubysz! Mi-aduc aminte ca astăzi. Şi atunci a fost vorba tot de o femeie.

— Totdeauna femeile! Orice stâncă te poate pricopsi cu o fiertură care să-ţi cadă greu la burtă - bodogăni Zagłoba.

— Domnia Ta n-ai s-o vorbeşti de rău pe Krzysia! strigă Basia deodată.

Iar Zagłoba:

— Dacă da Dumnezeu şi Michał te îndrăgea pe tine, n-ar mai fi fost nimic din necazurile astea...

Tot vorbind aşa, ajunseră acasă. Inima începu să le bată cu putere când văzură ferestrele luminate, fiindcă se gândiră îndată că poate se întorsese Wołodyjowski.

Îi întâmpină numai stolniceasa, neliniştită şi foarte îngrijorată. Aflând că toate căutările nu ajutaseră la nimic, ochii i se umplură de lacrimi amare şi începu să

se vaiete că nu-şi va mai vedea fratele niciodată. Basia izbucni şi ea în plâns, iar jupân Zagłoba nu mai ştia ce să facă de grijă.

— Mă duc să-l caut şi mâine dis-de-dimineaţă, dar singur - spuse - poate că aflu ceva de el.

— O să-l căutăm mai bine în doi - se amestecă stolnicul.

— Hm! Domnia Ta rămâi cu femeile. Dacă Ketling e viu, vă dau de ştire.

— Pentru Dumnezeu! Noi locuim în casa acestui om! se amestecă iar stolnicul. Mâine trebuie să găsim vreun han, chiar dacă am fi nevoiţi să întindem corturile pe câmp; aici nu mai putem sta!

— Aşteptaţi veşti de la mine, pentru că iar o să ne pierdem unii de alţii - se împotrivi Zagłoba. Dacă Ketling va fi tăiat...

— Vorbeşte mai încet, Domnia Ta, pe rănile Mântuitorului! strigă stolniceasa. Te-aud slujitorii şi-i spun Krzysiei, iar ea şi aşa e mai mult moartă decât vie.

— Mă duc la ea! zise Basia.

Şi plecă alergând. Ceilalţi rămaseră îngrijoraţi şi cu teama în suflet. Nimeni nu dormea în toată casa. Gândul că Ketling s-ar putea să fie ucis îi înspăimânta. Pe deasupra, noaptea era înăbuşitoare, întunecată, tunetele începură să se rostogolească pe cer, urmate mai târziu de fulgere orbitoare care brăzdau beznele din clipă în clipă. La miezul nopţii, deasupra pământului se dezlănţui prima furtună din această primăvară.

Krzysia şi Basia coborâră din odaia lor în sala de mâncare. Cu toţii începură să rostească rugăciuni, apoi stătură în linişte, repetând în cor, cum era obiceiul, după fiecare lovitură de trăsnet: „Cuvântul s-a întrupat!”

În rafalele vijeliei parcă răsunau uneori şi atunci

groaza şi înfricoşarea ridicau părul măciucă în capetele Basiei, stolnicesei şi ale celor doi bărbaţi mai în vârstă, pentru că li se părea că uşa se va deschide şi va apărea Wołodyjowski mânjit de sângele lui Ketling.

Era pentru întâia oară când jupân Michał, blajin din fire şi cinstit, apăsa ca o povară sufletele oamenilor şi numai gândul la el îi copleşea de spaimă.

Noaptea se scurse totuşi fără veşti de la micul viteaz. În zori, când furtuna se mai potoli, jupân Zagłoba se porni iar la oraş.

Toată ziua fu şi mai grea de nelinişte. Basia stătu până seara la fereastră sau la poartă, uitându-se pe drumul pe care jupân Zagłoba putea să se întoarcă.

În acest timp, slujitorii, din porunca stolnicului, strângeau lucrurile, pregătindu-se de plecare.

Krzysia era ocupată cu supravegherea lor, căci în felul acesta putea să stea departe de stolnic, de stolniceasă şi de jupân Zagłoba.

Cu toate că jupâneasa Makowiecka nu rostise până atunci nici un cuvânt despre fratele ei faţă de ea, tăcerea o convinse pe Krzysia că dragostea lui jupân Michał pentru ea, legământul tainic şi refuzul ei ieşiseră la iveală. În asemenea împrejurare, era greu de presupus că oamenii aceştia, cei mai apropiaţi prieteni ai lui Wołodyjowski, ar putea să nu o condamne.

Biata Krzysia simţea că aşa trebuie să fie, că aşa este, că inimile acestea iubitoare până mai ieri se depărtaseră de ea; de aceea voia şi ea să sufere singură.

Spre seară, calabalâcul era strâns, astfel că la nevoie puteau să plece chiar în ziua aceea. Dar jupân Makowiecki aştepta veşti de la Zagłoba. Se aduse cina, de care nu se atinse nimeni, şi seara începu să se scurgă greoi, apăsătoare şi atât de tăcută, de parcă ascultau cu

toţii şoaptele orologiului.

— Să trecem în încăperea de oaspeţi - propuse în sfârşit stolnicul. Aici nu mai putem îndura.

Trecură în cealaltă odaie şi se aşezară. Nici nu apucă vreunul să scoată o vorbă, când afară se auzi lătratul câinilor.

— Vine cineva! strigă Basia.

— Câinii latră ca la unul de-al casei! băgă de seamă stolniceasa.

— Tăceţi din gură! spuse stolnicul. Se aude duruit de roţi!...

— Tăcere! repetă Basia. Aşa-i, se aude din ce în ce mai bine... e jupân Zagłoba.

Basia şi stolnicul săriră drept în picioare şi alergară afară; stolnicesei începu să-i bată inima, dar rămase cu Krzysia, ca să nu se trădeze că aşteaptă cine ştie ce veşti însemnate de la jupân Zagłoba.

În acest timp, uruitul răsună la fereastră şi se opri deodată.

În tindă, se auziră glasuri şi, după o clipă, Basia se repezi ca un uragan în încăpere, cu faţa atât de schimbată de parcă văzuse un strigoi.

— Ce e Basia? Cine a venit? întrebă jupâneasa Makowiecka înfricoşată.

Dar înainte ca Basia să-şi recapete răsuflarea şi să răspundă, uşa se deschise la perete şi intrară mai întâi stolnicul, apoi Wołodyjowski şi la urmă Ketling.

CAPITOLUL XX

KETLING ERA ATÂT DE TULBURAT, încât abia fu în stare să se încline adânc înaintea jupâniţelor, după care încremeni cu pălăria la piept, cu ochii mijiţi, asemenea unei icoane. Iar Wołodyjowski îşi îmbrăţişă sora şi se apropie de Krzysia.

Faţa jupâniţei era albă ca hârtia, din care pricină pufuşorul de deasupra gurii părea mai întunecat ca de obicei; pieptul i se ridica şi cobora cu putere, dar Wołodyjowski îi luă mâna cu blândeţe şi o duse la buze, apoi mişcă un timp din mustăcioară, vrând parcă să-şi adune gândurile, şi rosti în cele din urmă cu mare tristeţe, dar foarte liniştit:

— Draga mea jupâniţă, sau mai degrabă: Krzysia mea scumpă! Ascultă-mă fără teamă, pentru că nici eu nu sunt vreun scit, vreun tătar sau vreun sălbatic; îţi sunt prieten, e adevărat, nu prea fericit, dar care ţie îţi doreşte numai fericirea. S-a aflat totul, tu şi Ketling vă aveţi dragi. Jupâniţa Basia mi-a spus-o pe faţă la dreaptă mânie, iar eu nu tăgăduiesc că am plecat furios din această casă, pentru a mă răzbuna pe Ketling... Cel care pierde totul, se lasă mai lesne în seama răzbunării, iar eu, Dumnezeu mi-e martor, te-am iubit atât de mult şi nu numai cum iubeşte un cavaler o jupâniţă... Dacă eram însurat şi bunul Dumnezeu mi-ar fi dat un băiat sau o fată, pe care apoi mi le-ar fi luat, poate că nu mi-ar fi părut atât de rău, cum mi-a părut de tine...

Glasul lui Michał se frânse, dar viteazul se stăpâni îndată şi, mişcându-şi mustăcioara de câteva ori, vorbi mai departe:

— Dar jalea e jale şi n-ai ce-i face. Nu e de mirare că te-a îndrăgit şi Ketling! Cine ar putea să nu te îndrăgească? Dacă l-ai îndrăgit şi tu pe el, se vede că aşa mi-a fost scris, nici de asta nu mă mir, cum arăt eu

pe lângă el! În luptă, să spună şi el, nu sunt mai prejos, dar asta e altceva!... Dumnezeu a luat de la unul şi l-a împodobit pe celălalt, răsplătindu-l în schimb cu o judecată dreaptă. Aşa s-a întâmplat şi cu mine. După ce m-a răcorit puţin vântul şi mi-a mai trecut furia, conştiinţa m-a întrebat îndată: de ce ai să-i pedepseşti? pentru ce ai să verşi sânge de prieten? Se iubesc, asta e voia lui Dumnezeu. Cei mai vârstnici spun că nici porunca hatmanului nu înseamnă nimic când e vorba de inimă. Că se iubesc, e voia Domnului, dar laudă lor că şi-au păstrat credinţa... Poate că dacă Ketling ştia că mi s-a făgăduit mie, i-aş fi strigat: „gas!”, dar el n-a avut ştiinţă nici măcar de asta. Cu ce s-a făcut vinovat? - Cu nimic! Iar tu, ce vină ai? - Nici una! El a vrut să plece din ţară, iar tu să te călugăreşti... Numai soarta mea e vinovată, nimeni altcineva, pesemne că braţul lui Dumnezeu vrea să rămân singur... Ei, cât m-am mai zbuciumat!...

Jupân Michał se întrerupse iarăşi şi începu să răsufle repede, ca omul care iese la suprafaţă după ce a întârziat mult în apă, apoi îi luă mâna Krzysiei.

— Nu-i nici o greutate - spuse - să iubeşti în aşa fel încât să vrei totul pentru tine. Toţi trei purtăm durerea în inimă - m-am gândit - mai bine să sufere unul şi ceilalţi doi să fie fericiţi. Krzysia, Dumnezeu să-ţi dea fericirea alături de Ketling!... Amin... Să-ţi dea toată fericirea lângă Ketling!... Eu sufăr puţin, dar nu-i nimic... Să-ţi dea Dumnezeu... Nu, nu! nu-i nimic!... Cât m-am zbuciumat!...

Bietul oştean spunea că nu-i nimic, dar strânse din dinţi şi răsuflarea începu să-i şuiere în piept, iar în celălalt colţ al încăperii răsunară hohotele Basiei.

— Ketling, e rândul tău, frate! strigă Wołodyjowski.

Ketling se apropie, îngenunche, deschise braţele şi în tăcere, cu cel mai mare respect, îmbrăţişă picioarele Krzysiei.

Iar Wołodyjowski o îndemnă cu glasul întretăiat:

— Ia-i capul în mâini! A suferit destul, sărmanul! Dumnezeu să vă binecuvânteze!... N-ai să te mai duci la mănăstire... În loc să mă blestemaţi, tot e mai bine să mă binecuvântaţi... Dumnezeu se va îndura şi de mine, deşi acum îmi este tare greu...

Basia nu mai putu să rabde şi fugi afară, iar Wołodyjowski se întoarse către stolnic şi către jupâneasă şi îi rugă:

— Duceţi-vă în odaia cealaltă şi lăsaţi-i singuri... Mă duc şi eu în alt loc să îngenunchez şi să mă încredinţez lui Dumnezeu...

Şi ieşi.

La jumătate coridorului, lângă scară, se întâlni cu Basia, în acelaşi loc unde, dusă de mânie, îi trădase taina Krzysiei şi a lui Ketling. Acum însă, Basia se sprijinea de perete, înecându-se de suspine.

Când o văzu plângând, jupân Michał se înduioşă de propria soartă; se stăpânise până atunci cât putuse, dar acum stăvilarele durerii se rupseră şi lacrimile începură să-i curgă şiroaie din ochi.

— De ce plângi, jupâniţă? o întrebă jalnic.

Basia îşi înălţă căpşorul şi ducându-şi ca un copil, când o mână, când pe cealaltă, la ochi, suspinând şi trăgând aerul în piept pe gură, îi răspunse hohotind:

— Atât îmi pare de rău!... O, Doamne! Iisuse!... Jupân Michał e atât de cinstit, atât de vrednic!... O, Doamne!...

Atunci Wołodyjowski îi apucă mâinile şi începu să le sărute cu recunoştinţă şi înduioşare.

— Dumnezeu să te răsplătească pentru inima

Domniei Tale! îi mulţumi. Taci, nu mai plânge.

Dar Basia începu să suspine şi să hohotească şi mai amarnic. Se cutremura toată de jale; începu să tragă aerul în piept tot mai repede, apoi, bătând din picior, strigă de se auzi în tot coridorul:

— Krzysia e o proastă! eu nu l-aş da pe jupân Michał nici pe zece ca Ketling! Eu îl iubesc pe jupân Michał din toată inima... mai mult decât pe mătuşica, mai mult... decât pe unchiul, mai mult decât pe Krzysia...

— Basia! Pentru Dumnezeu! se miră micul viteaz.

Şi, vrând să-i potolească tulburarea, o luă în braţe, iar ea se ghemui la pieptul lui cu toată puterea, încât îi simţi inima că-i zvâcnea ca o păsărică obosită, aşa că o strânse şi mai tare.

Se înstăpâni tăcerea.

— Basia! tu mă vrei? o întrebă micul cavaler.

— Da! te vreau! te vreau! îi răspunse Basia.

La auzul acestui răspuns, se tulbură şi el, îşi apăsă buzele pe gura-i roşie, feciorelnică, şi rămaseră aşa.

Tocmai atunci brişcă urui afară şi jupân Zagłoba dădu buzna în tindă, apoi în odaia de mese, în care se aflau stolnicul cu soţia.

— Michał nu e nicăieri! strigă dintr-o răsuflare. L-am căutat peste tot! Jupân Krzyski mi-a spus că i-a văzut împreună. Mai mult ca sigur că s-au bătut!

— Michał e aici - răspunse stolniceasa - l-a adus pe Ketling şi i l-a dat Krzysiei!

Nu încape îndoială că stâlpul de sare în care a fost prefăcută soţia lui Lot[1] avea o înfăţişare mai puţin

---

1 Patriarh biblic, părintele amoniţilor şi moabiţilor. Sfătuit de îngeri, Lot părăseşte cetatea pierzaniei, Gomora, cu familia sa. Pe drum însă, de curiozitate, soţia lui priveşte înapoi şi e prefăcută într-un stâlp de sare.

împietrită decât jupân Zagłoba în această clipă. Un răstimp domni o tăcere desăvârşită, apoi bătrânul şleahtic se şterse la ochi şi întrebă:

— Cum?

— Krzysia şi Ketling sunt alături, iar Michał s-a dus să se roage - răspunse stolnicul.

Jupân Zagłoba intră fără şovăială în odaia vecină şi, cu toate că ştia totul, rămase iarăşi uluit când îi văzu pe Ketling şi pe Krzysia stând frunte lângă frunte. Ei se ridicară foarte stingheriţi şi nu putură să bâiguie nici o vorbă, mai ales că în urma lui jupân Zagłoba intrară şi stolnicul cu soţia.

— Toată viaţa n-am să-i pot mulţumi îndeajuns lui Michał - spuse Ketling în sfârşit. El e făurarul fericirii noastre!

— Să vă dea Dumnezeu noroc! le ură stolnicul. N-o să ne punem împotriva lui Michał.

Krzysia alunecă în braţele stolnicesei şi începură să plângă amândouă. Jupân Zagłoba era parcă asurzit. Ketling se lăsă în genunchi la picioarele stolnicului, ca un fiu înaintea părintelui său, dar acesta îl ridică şi, fie din pricina gândurilor, fie din prea mare tulburare, spuse:

— Şi jupân Deymek l-a tăiat pe jupân Ubysz! Lui Michał trebuie să-i mulţumeşti, nu mie!

Iar după o clipă întrebă:

— Nevastă, care era porecla acelei femei?...

Dar stolniceasa nu mai avu când să răspundă, fiindcă tocmai atunci năvăli Basia, gâfâind mai avan ca de obicei, mai rumenă ca oricând, cu ciuful mai lăsat pe ochi ca totdeauna, se repezi la Ketling şi la Krzysia şi, amenințându-i pe rând cu degetul, începu să strige:

— Aha! prea bine! oftaţi, iubiţi-vă! luaţi-vă! Credeţi

că jupân Michał o să rămână singur pe lume? Uite că nu pentru că-l iau eu, pentru că-l iubesc şi i-am spus-o singură. Eu i-am spus-o întâi, el m-a întrebat dacă îl vreau, şi eu i-am răspuns că nu-l dau pe alţi zece, fiindcă-l iubesc şi-i voi fi cea mai bună soţie; nu-l voi părăsi niciodată şi vom lupta împreună. Eu l-am îndrăgit de mult, cu toate că n-am spus nimănui, fiindcă el e cel mai vrednic, cel mai cinstit şi cel mai scump... Acum n-aveţi decât să vă căsătoriţi, că eu sunt gata să-i iau pe jupân Michał şi mâine... fiindcă...

Basiei i se tăie răsuflarea.

Se uitau cu toţii la ea, străduindu-se să înţeleagă dacă şi-a pierdut minţile sau spune adevărul; apoi începură să privească unul la altul, până când în spatele Basiei apăru în uşă Wołodyjowski.

— Michał! îl întrebă stolnicul după ce-şi recăpătă glasul - e adevărat ce-am auzit?

Micul viteaz răspunse fără urmă de glumă:

— Dumnezeu a făcut o minune şi asta e bucuria şi dragostea mea, comoara mea cea mai scumpă!

După aceste cuvinte, Basia se repezi iarăşi la el ca o căprioară.

Între timp, jupân Zagłoba îşi reveni din uimire şi barba începu să-i tremure, desfăcu larg braţele şi spuse:

— Pe legea mea, încep să bocesc!... Haiducelule, Michał, veniţi încoace!...

CAPITOLUL XXI

SE IUBEAU GROZAV ŞI ERAU FERICIŢI, numai că, deşi

trăiau de patru ani împreună, nu aveau copii. În schimb, se chiverniseau cu multă râvnă. Wołodyjowski cumpără cu banii lui şi ai Basiei câteva sate în apropiere de Kamieniec, pe care le plăti destul de ieftin, întrucât oamenii mai slabi de înger erau bucuroşi să scape de ele de frica năvălirii turcilor. Pe aceste proprietăţi înrădăcină ordinea şi asprimea ostăşească, strânse în chingi populaţia neastâmpărată, ridică iarăşi aşezările arse, înălţă conace întărite cu palisade, în care puse garnizoane de oşteni, într-un cuvânt, pe cât de vrednic îşi apărase ţara înainte, tot pe atâta se gospodărea acum, fără a lăsa sabia din mână.

Faima numelui său era cea mai bună pază a moşiilor. Cu câţiva mârzaci turnă apă peste săbii şi legă frăţie. Pe alţii îi bătu. Cetele samavolnice ale cazacilor, podghiazurile de tătari, tâlharii din stepă şi dinspre părţile moldave tremurau de spaimă când auzeau de „micul şoim!”. Hergheliile de cai şi turmele de oi, bivolii şi cămilele lui hălăduiau în voie prin stepă. Până şi vecinii lui erau feriţi de primejdie. Averea creştea şi datorită vredniciei soţiei. Era înconjurat de respectul şi dragostea oamenilor. Ţinutul de baştină îi încredinţă un rang, hatmanul îl iubea, paşa de la Hotin îi arăta toată cinstea, iar în Crîmul cel îndepărtat şi în Bahcisarai numele lui era rostit cu admiraţie.

Gospodăria, luptele şi dragostea - iată cele trei făgaşe ale vieţii lui.

Vara fierbinte a anului 1671 îl găsi pe Wołodyjowski la moşia Sokól, moştenire a Basiei. Sokól era cea mai frumoasă dintre proprietăţile lor. Acolo îl primiră cu surle şi turle pe jupân Zagłoba, care fără să se gândească la greutăţile drumului şi la vârsta lui destul de înaintată, veni să-i viziteze, îndeplinindu-şi astfel

făgăduiala făcută la nunta lui Wołodyjowski şi a Basiei.

Din păcate însă, petrecerile şi bucuria pricinuite de venirea acestui oaspete drag fură întrerupte curând de porunca hatmanului care-l trimitea pe micul oştean căpetenie la Chreptiów, aproape de hotarul moldav, să vegheze şi să asculte glasurile pustiei, să stea de strajă, să pună stavilă ceambulurilor şi să cureţe ţinutul de cetele de răzvrătiţi.

Micul viteaz, totdeauna oştean sârguincios când trebuia să slujească Republica, porunci de îndată slujitorilor să adune vitele de prin saivane, să încarce poverile pe cămile şi să stea gata de plecare.

Cu toate acestea, i se frângea inima când se gândea că trebuie să se despartă de soţie. O iubea atât de mult, cu dragoste de bărbat şi de părinte, încât aproape că nu putea nici să răsufle fără ea şi nu voia s-o ia cu el, să-i pună viaţa în primejdie în pustietăţile sălbatice de la Uszyca.

Dar ea se încăpăţâna să meargă cu el.

— Gândeşte-te şi tu - îi spuse - dacă e mai sigur să rămân aici decât să stau acolo cu tine, apărată de oşteni? Nu vreau alt acoperiş decât al cortului tău; de asta te-am luat, ca să împart cu tine osteneala, truda şi primejdiile. Aici m-ar roade neliniştea, pe când acolo, lângă un asemenea oştean, am să mă simt mai în siguranţă decât regina la Varşovia. Iar de va fi nevoie să pornim la luptă, n-am să rămân în urmă. Aici n-am să pot dormi fără tine, n-am să pun pic de mâncare în gură şi până la urmă tot n-are să mă rabde inima şi am să vin la Chreptiów. Şi dacă n-ai să mă laşi să intru, am să înnoptez la poartă ori atâta am să te rog şi atâta am să plâng, până când o să ţi se facă milă de mine.

Văzând asemenea dragoste, Wołodyjowski o luă în

braţe şi începu s-o sărute pe obrajii îmbujoraţi, iar ea nu se lăsă mai prejos.

— Nu m-aş împotrivi - zise în sfârşit - dacă ar fi vorba numai de strajă şi de urmărirea bulucurilor[1] de tătari. Voi avea destui oameni, pentru că mă va însoţi un steag al ghinărarului de Podolia şi încă unul al cămăraşului, afară de seimenii[2] lui Motowidło şi de dragonii lui Linkauz. Vor fi ca la şase sute de oşteni şi, cu slujitori cu tot, se vor ridica la o mie. Mă tem numai de ceea ce nu le vine să creadă limbuţilor din adunarea de la Varşovia şi ceea ce noi, oamenii din ţinuturile de la marginea Republicii, aşteptăm să se întâmple de la o zi la alta; războiul cel mare cu toată puterea turcească. Asta a întărit şi jupân Myśliszewski, paşa de la Hotin o repetă întruna, iar hatmanul crede şi el că sultanul nu-l va lăsa pe Doroszeńko de izbelişte, fără nici un ajutor, ci va pomi cu mare război împotriva Republicii. Şi atunci, ce mă fac cu tine, floarea mea dragă, *praemium* meu primit din mâna lui Dumnezeu?

— Ce se va întâmpla cu tine, se va întâmpla şi cu mine. Nu-mi doresc altă soartă decât aceea de care vei avea parte tu...

Jupân Zagłoba întrerupse tăcerea şi, întorcându-se spre Basia, îi spuse:

— Dacă osmanlâii vor pune mâna pe voi, vrei sau nu, soarta ta va fi cu totul alta decât a lui Michał! Hei! După gloata cazacilor, după suedezi, moscoviţi şi brandenburghezi, acum vin şi turcii! I-am spus eu preotului Olszowski: „Nu-i puneţi sabia în gât lui Doroszeńko, fiindcă de nevoie îşi va pleca grumazul

1 Ceată mare de tătari.

2 Pedestraşi mercenari; în Moldova 51 Muntenia alcătuiau garda curţii domneşti.

turcului. Dar nu m-a ascultat! L-am asmuţit pe Hanenko împotriva lui Dorosz, iar acesta, de voie sau de nevoie, trebuie să se bage în gâtlejul turcului şi pe deasupra să-l şi aducă asupra noastră. Michał, îţi aduci aminte când l-am prevenit în faţa ta pe preotul Olszowski?

— Poate că Domnia Ta l-ai prevenit altă dată, eu nu-mi amintesc s-o fi făcut de faţă cu mine - răspunse micul viteaz. Dar ce spui de Doroszeńko e adevărul adevărat şi hatmanul e de aceeaşi părere, ba unii zic că are şi scrisori de la Dorosz care arată desluşit acest lucru. La urma urmei, cum este, este, destul că acum e prea târziu pentru negocieri. Domnia Ta ai însă o minte ageră şi am să-ţi cer un sfat: s-o iau pe Baśka la Chreptiów sau e mai bine s-o las aici? Trebuie să mai adaug că acolo e pustietate curată. Cătunul n-a fost niciodată prea mare, dar de douăzeci de ani încoace au trecut de atâtea ori prin el cetele de cazaci şi ceambulurile de tătari, că nu ştiu dacă am să mai aflu piatră pe piatră. Pe acolo sunt sumedenie de viroage acoperite de bălării, peşteri adânci, cotloane şi tot felul de locuri neştiute, în care tâlharii se ascund cu sutele, fără să mai vorbesc de cei care vin dinspre părţile moldave.

— Când ai atâţia oşteni cu tine, tâlharii sunt un fleac - răspunse Zagłoba - şi ceambulurile la fel, fiindcă dacă vor năvăli unele mai mari, se va afla peste tot, iar pe cele neînsemnate ai să le nimiceşti tu.

— Ei, vezi! zise Basia - sigur că sunt un fleac! Tâlharii sunt un fleac! Ceambulurile la fel! Cu puterea pe care o are, Michał poate să mă apere de toată urdia Crîmului!

— Nu mă împiedica să vorbesc - o dojeni blând Zagłoba - fiindcă pot să mă arăt împotriva ta.

Basia îşi puse repede amândouă mâinile peste gură

şi îşi ghemui căpşorul între umeri, prefăcându-se că se teme grozav de jupân Zagłoba, iar el, cu toate că vedea că glumeşte, se simţi măgulit, aşa că îşi aşeză mâna îmbătrânită pe părul bălai al Basiei şi zise:

— Hai, nu te teme, că am să-ţi fac bucuria!

Basia îi sărută mâna, pentru că multe atârnau într-adevăr de sfatul lui, care era totdeauna atât de potrivit, încât până acum nu se înşelase nimeni, dacă-l urmase. El însă îşi sprijini mâinile în cingătoare şi, uitându-se cu luare-aminte când la unul când la celălalt, spuse pe neaşteptate:

— Urmaşi, după câte văd, nu sunt, şi basta! ai?

Aici îşi scoase înainte buza de jos.

— Aşa a vrut Dumnezeu, altă pricină nu e! răspunse Wołodyjowski înălţându-şi ochii.

— Aşa a vrut Dumnezeu, altă pricină nu e! repetă Basia coborându-şi privirile.

— Şi v-aţi dori să aveţi? întrebă Zagłoba.

Micul viteaz răspunse:

— Domnia Ta, am să-ţi vorbesc deschis; nu ştiu ce n-aş da ca să se împlinească asemenea dorinţă; dar câteodată mă gândesc că orice strădanie este zadarnică. Şi aşa Iisus m-a făcut fericit dându-mi pe pisicuţa asta, sau cum îi zici Domnia Ta, pe haiducelul ăsta, iar pentru că m-a blagoslovit şi în privinţa faimei şi în aceea a averii, nu mă încumet să-l mai rog pentru nimic altceva. Vezi, Domnia Ta, mi-a trecut prin minte nu o dată că dacă toate rugăminţile s-ar îndeplini, apoi n-ar mai fi nici o deosebire între Republica de pe pământ şi cea din ceruri, care numai ea poate oferi fericirea întreagă. Cred că dacă aici n-am să mai apuc să am un băiat sau doi, apoi mai mult ca sigur că voi avea acolo, şi, amândoi, sub ordinele hatmanului ceresc, Sfântul

Arhanghel Mihail, vom sluji şi ne vom acoperi de slavă împotriva nemernicilor diavoleşti, ajungând la ranguri înalte.

Piosul cavaler se înduioşă de propriile cuvinte şi îşi ridică iarăşi ochii spre cer, dar jupân Zagłoba asculta nepăsător şi nu înceta să mormăie cu asprime, până când îl certă:

— Bagă de seamă să nu huleşti. Dacă nu te mândreşti că ai ghicit bine vrerile dumnezeirii, apoi ăsta poate fi un păcat pentru care trebuie să te perpeleşti un timp ca mazărea în tigaie. Dumnezeu are mânecile mai largi decât episcopul Cracoviei, dar nu-i place să se cotrobăiască prin ele şi să se afle ce le-a pregătit oamenilor; el face ce vrea, iar tu păstrează-ţi lungul nasului; aşadar, dacă vreţi să aveţi urmaşi, în loc să vă despărţiţi, trebuie să staţi împreună.

Auzind acestea, Basia sări de bucurie în mijlocul încăperii ca un măscărici şi, bătând din palme, începu să repete:

— E, vezi! să stăm împreună! Am ghicit numaidecât că Domnia Ta ai să fii de partea mea! numaidecât am ghicit! Michał, mergem la Chreptiów! Măcar o dată să mă iei şi pe mine să hăituim tătarii! numai o dată! dragul meu! scumpul meu!

— Poftim, Domnia Ta! Acum vrea şi tătari! strigă micul cavaler.

— Dacă sunt cu tine, nu mi-e frică de nici o urdie întreagă!...

— *Silentium*! spuse Zagłoba, urmărind-o cu priviri înduioşate, mai bine-zis, cu privirea înduioşată pe Basia, la care ţinea nespus de mult. Gândesc că până la Chreptiów nu e chiar atât de departe şi apoi acolo nu e ultima staniţă spre Câmpiile Sălbatice.

— Întocmai! Mai sunt garnizoane şi mai încolo, la Mohilów şi la Jampol, iar cea mai îndepărtată va fi la Raszków - răspunse micul viteaz.

— La Raszków? Păi noi am mai fost la Raszków. De acolo am scos-o pe Halszka Skrzetuska din râpa aceea de lângă Vaładynka, îţi aduci aminte, Michał? Mai ţii minte cum l-am pus cu botul pe labe pe *monstrum* ăla, pe Czeremis, diavolul care o păzea? De vreme ce ultimul *praesidium*[1] va sta hăt! la Raszków, apoi dacă se va urni Crîmul sau întreaga putere turcească, vor afla ei mai întâi şi vor da de veste la Chreptiów, aşa că primejdia nu e prea mare; Chreptiów nu poate fi împresurat pe neaşteptate. Pe legea mea! nu pricep de ce Basia n-ar putea locui acolo cu tine! Ţi-o spun pe faţă şi ştii doar că mai degrabă mi-aş pune la bătaie capul meu bătrân, decât să i se întâmple ei ceva. Ia-o cu tine! Va fi mai bine pentru amândoi! Numai că Baśka trebuie să făgăduiască de pe acum că, în caz de război, nu se va opune s-o trimiţi înapoi fie şi la Varşovia, pentru că atunci vor avea loc marşuri grele, lupte înverşunate, se vor înconjura taberele şi poate să fie chiar foamete, ca la Zbaraż, iar în asemenea cumpene până şi unui bărbat îi vine greu să-şi apere capul, darmite unei femei.

— Aş fi prea bucuroasă să mor alături de Michał - răspunse Basia - dar am şi eu un pic de minte şi înţeleg că dacă nu se poate, nu se poate. Cum vrea Michał, aşa voi face. El s-a dus şi anul acesta cu hatmanul Sobieski şi ce, m-am îndărătnicit eu să-l însoţesc? Nu. Consimt. Numai să nu vă împotriviţi să merg şi eu acum la Chreptiów cu Michał, iar dacă se va isca războiul cel mare, Domniile Voastre o să mă trimiteţi unde vă place.

---

1 Garnizoană (lat.).

— Jupân Zagłoba o să te conducă la Skrzetuski în Polesia - spuse micul cavaler - cred că turcul nu va ajunge până acolo!

— Jupân Zagłoba! jupân Zagłoba! răspunse hârjonindu-se bătrânul şleahtic. Ce, eu nu sunt oştean? Ia nu-i mai încredinţaţi nevestele lui jupân Zagłoba, că te pomeneşti că se arată cu totul altfel de cum gândeşti. În al doilea rând, tu crezi că în cazul războiului cu turcii am să mă ascund după cuptor în Polesia şi am să păzesc pâinea să nu se ardă? încă n-am ajuns schelet şi mai pot fi şi eu de folos la câte ceva. Încalec pe cal cu scăunelul - *assention*[1]*!,* dar, odată în şa, pot să mă năpustesc şi eu asupra vrăjmaşului ca oricare tinerel. Slavă Domnului, nici nisipul şi nici rumeguşul n-au început să curgă din mine. Sigur că n-am să mai plec să hărţuiesc tătarii şi nici să-i adulmec prin Câmpiile Sălbatice, că doar nu sunt hăitaş, dar în atacul cel mare al oştirii, ţine-te de mine, dacă-ţi dă mâna, şi ai să vezi lucrurile de minune.

— Cum, Domnia Ta vrei să porneşti iar la luptă?

— După atâţia ani de slujbă gândeşti că nu doresc să-mi sfârşesc viaţa printr-o moarte plină de slavă? Ce altceva mai de soi poate să mi se întâmple? L-ai cunoscut pe jupân Dziewątkiewicz? E adevărat că n-arată mai mult de o sută patruzeci de ani, dar avea o sută patruzeci şi doi şi slujea încă în oştire.

— Atâta n-avea.

— Avea! Să nu mă mişc de pe scăunelul ăsta! Merg şi eu la războiul cel mare şi gata! Iar acum o să plec cu voi la Chreptiów, fiindcă mi-e dragă Basia!

Baśka se repezi numai zâmbet şi începu să-l strângă în braţe pe jupân Zagłoba care îşi înălţă capul tot mai

---

1 Mă aşez. (lat).

sus, repetând:

— Mai tare! Mai tare!

Cu toate acestea, Wołodyjowski mai cântări o vreme lucrurile şi, în cele din urmă, zise:

— Oricum, nu e cu putinţă să mergem toţi acum, pentru că acolo e pustiu şi n-o să aflăm nici un acoperiş sub care să ne adăpostim. Mă duc eu înainte, găsesc un medean pentru casă, ridic o palancă şi case pentru oşteni, şoproane pentru caii mai de soi, care ar putea să se îmbolnăvească din cauza schimbării locului; trebuie să sap şi câteva fântâni; să văd cum e drumul şi să curăţ cât de cât râpele de tâlhari. Abia după aceea am să trimit o ceată de oşteni să vă însoţească până acolo. Trebuie să mai aşteptaţi aici cel puţin trei săptămâni.

Basia vru să se împotrivească, dar jupân Zagłoba, recunoscând dreptatea lui Wołodyjowski, spuse:

— Ce-i înţelept, înţelept rămâne! Baśka, noi o să stăm amândoi aici şi n-o s-o ducem prea rău. Mai e nevoie, de asemenea, să ne pregătim şi niscaiva rezerve, pentru că mai mult ca sigur că nu ştii că miedul şi vinurile nu se păstrează nicăieri mai bine ca în peşteri...

CAPITOLUL XXII

WOŁODYJOWSKI SE ŢINU DE CUVÂNT; în trei săptămâni înălţă clădirile, apoi trimise o escortă pe cinste: o sută de lipcani din steagul lui Lanckoroński şi tot atâţia dragoni ai lui Linkaus, pe care-i conducea jupân Snitko, cu blazonul Luna tăinuită. Peste lipcani era mai mare

sutaşul[1] Azja Mellechowicz, care se trăgea din tătarii litvani, un om foarte tânăr, numărând abia douăzeci şi ceva de ani. Acesta aduse şi un răvaş soţiei de la micul viteaz care scria cele ce urmează:

„Din toată inima, iubită Baśka! Poţi să vii, că fără tine e ca fără pâine, dacă nu mă usuc de dor până te văd, am să-ţi mănânc pe de-a-ntregul guriţa ca fraga. Îţi trimit destul oameni şi căpetenii încercate, dar cea mai mare cinste arătaţi-i-o lui jupân Snitko şi chemaţi-l să stea cu voi, pentru că e bene natus[2], are avere şi e oştean. Mellechowicz e şi el oştean destoinic, dar Dumnezeu ştie de unde vine. În alt steag nu putea să fie căpetenie, decât la lipcani, pentru că oricine l-ar fi putut jigni cu uşurinţă. Te îmbrăţişez cu toată puterea, mânuţa şi picioarele le sărut. Am ridicat o palancă din buşteni pe cinste; are nişte coşuri grozave. Noi vom avea câteva începeri într-o clădire aparte. Pretutindeni miroase a răşină şi s-au adunat sumedenie de greieri care, când încep să cânte seara, scoală câinii din somn. Dacă aş găsi ceva vrejuri de mazăre, aş putea scăpa lesne de ei; poate că ai să porunceşti tu acolo să aştearnă căruţele cu ele. Geamuri nu se află nicăieri; o să punem la ferestre beşici, în schimb, jupân Białogłowski are în subordinea lui, printre dragoni, un geamgiu. Ai putea să cumperi geamuri la Kamieniec, pe la negustorii armeni, numai, pentru Dumnezeu! trebuie să le cari cu mare grijă să nu se spargă. În iatacul tău am dat poruncă să se atârne chilimuri pe pereţi şi arată foarte frumos. Tâlharii pe care i-am prins în râpele leşiţene am dat poruncă să-i spânzure, sunt vreo

---

1 Comandantul unui detaşament de o sută de oameni.

2 Şleahtic, nobil (lat.).

nouăsprezece, până vii tu numărul lor o să ajungă la treizeci. Jupân Snitko o să-ţi povestească şi el cum trăim pe aici. Te încredinţez lui Dumnezeu şi Sfintei Fecioare, sufletul meu drag.”

După ce citi scrisoarea, Basia i-o dădu lui jupân Zagłoba care, uitându-se peste ea, începu numaidecât să-i arate mai multă cinstire lui Snikto, nu prea mare însă, pentru ca acesta să-şi dea seama că se află înaintea unui luptător mai vrednic, care îl îngăduie alături numai din bunăvoinţă. Jupân Snitko era însă un oştean cu sufletul larg, vesel şi învăţat cu asprimile slujbei şi care-şi petrecuse o mare parte din viaţă în oştire. Pe Wołodyjowski îl respecta foarte mult, iar faţă de faima lui jupân Zagłoba se simţea mic şi nici nu se gândea să se înfigă înainte.

Mellechowicz nu fu de faţă la citirea scrisorii, deoarece plecase îndată după ce o adusese, chipurile, să supravegheze oamenii; de fapt, însă, de teama de a nu i se porunci să se ducă în încăperea slujitorilor.

Zagłoba avusese totuşi destul timp să se uite la el şi, aducându-şi aminte de vorbele lui Wołodyjowski, îi spuse lui Snikto:

— Suntem bucuroşi de venirea Domniei Tale! Ia te uită!... Jupân Snitko... Îl ştiam!... cu blazonul Luna tăinuită! Ia te uită! un oaspete de seamă!... Dar tătarul ăla, cum îi e porecla?

— Mellechowicz.

— Dar Mellechowicz ăsta priveşte cam ca lupul. Michał scrie că nu e prea sigur de obârşia lui, lucru de care mă mir, pentru că toţi tătarii noştri sunt şleahtici, deşi sunt de lege turcească. În Lituania am văzut sate întregi locuite numai de ei. Acolo li se zice lipcani, iar cei de aici poartă numele de ceremişi. Multă vreme au

slujit cu credinţă Republicii, drept răsplată pentru pâinea pe care au căpătat-o, dar încă din timpul răzmeriței ţăranilor, mulţi dintre ei s-au dat de partea lui Chmielnicki, iar acum încep să intre în legătură cu urdia... Mellechowicz ăsta are ochi de lup... jupân Wołodyjowski îl ştie de mult?

— De pe vremea campaniei din urmă - răspunse jupân Snitko, băgându-şi picioarele sub scăunel - când am străbătut toată Ucraina lui Doroszeńko şi a tătarilor. De pe vremea campaniei din urmă! N-am putut să iau parte, fiindcă hatmanul mi-a dat altă însărcinare, cu toate că mai apoi mi-a dus dorul... Şi blazonul Domniei Tale e Luna tăinuită? Ia te uită!... De unde-i Mellechowicz ăsta?

— El spune că e tătar lituanian, dar e ciudat că nici unul dintre tătarii lituanieni nu l-a cunoscut mai înainte, deşi slujeşte chiar în steagul lor. *Ex quo*[1] zvonurile despre obârşia lui nesigură care nu-l împiedică să se poarte cu foarte multă mândrie. Dar e un oştean destoinic, chiar dacă nu e prea vorbăreţ. La Bracław şi la Kalnik a adus foloase mari, pentru care hatmanul l-a numit sutaş, cu toate că era cel mai tânăr din tot steagul. Lipcanii ţin foarte mult de el, dar printre noi nu prea era văzut bine. De ce? Pentru că are o fire tare mohorâtă şi, cum bine ai băgat de seamă şi Domnia Ta, priveşte ca lupul.

— Dacă e oştean destoinic şi şi-a vărsat sângele - zise Basia - se cuvine să-l îngăduim între noi, lucru pe care bărbatul meu nu ne opreşte să-l facem.

Apoi se întoarse către jupân Snitko:

— Domnia Ta îngădui?

---

1 De aici (lat.).

— Sluga jupânesei polcovnicesei! consimţi Snitko.

Basia dispăru afară, iar jupân Zagłoba răsuflă adânc şi-l întrebă pe jupân Snitko.

— Ei, Domnia Ta, cum ţi se pare jupâneasa polcovnicului?

Bătrânul oştean, în loc să răspundă, îşi băgă pumnii în ochi şi, aplecându-se în scaun, începu să repete:

— Ai! ai! ai!

După care holbă ochii, îşi astupă gura cu palma-i uriaşă şi tăcu, ruşinat parcă de propria înflăcărare.

— Marţipan, nu? se bucură Zagłoba.

În acest timp, „marţipanul” se ivi iarăşi la uşă, aducându-l pe Mellechowicz înfoiat ca o pasăre sălbatică, şi spuse:

— Şi din scrisoarea bărbatului meu şi de la jupân Snitko am auzit atâtea despre isprăvile Domniei Tale, încât am dori să te cunoaştem mai de aproape. Pofteşte şi stai cu noi; slujitorii vor aduce îndată bucatele.

— Pofteşte, pofteşte mai aproape, Domnia Ta! îi spuse şi jupân Zagłoba.

Chipul mohorât, deşi frumos, al tânărului nu se însenină cu totul, dar se vedea că e recunoscător pentru primirea bună şi pentru că nu-i porunciseră să stea laolaltă cu slujitorii.

Basia se strădui înadins să fie bună cu el, fiindcă ghicise lesne, cu inima ei de femeie, că are o fire bănuitoare, mândră, iar umilinţele de care avea adesea parte din cauza obârşiei nesigure îi produceau multă durere. Aşadar, nefăcând nici o deosebire între el şi Snitko, afară de aceea pe care o îndreptăţea vârsta lui Snitko, îl întrebă pe tânărul oştean de meritele lui care-i aduseseră la Kalnik rangul de căpetenie.

Jupân Zagłoba, înţelegând dorinţa Basiei, îi adresa

cuvântul adesea, şi el, cu toate că la început se arătă cam stingherit, dădea răspunsuri la locul lor, iar purtarea lui nu numai că nu părea a unui om de rând, dar uimea chiar printr-o anume eleganţă.

„Asta nu poate fi neam de jos, fiindcă nu s-ar purta aşa” - gândi Zagłoba.

Apoi întrebă:

— Părintele Domniei Tale în ce parte trăieşte?

— În Lituania - răspunse Mellechowicz roşind.

— Lituania e mare. E ca şi când mi-ai fi răspuns: „în Republică”.

— Acum nu mai e în Republică, pentru că ţinutul a fost pierdut. Părintele meu are o moşie către Smolensk.

— Am avut şi eu acolo câteva proprietăţi destul de mari, pe care le-am moştenit de la o rudă fără copii, dar am preferat să le părăsesc şi să stărui alături de Republică.

— Asta fac şi eu - răspunse Mellechowicz.

— Şi Domnia Ta faci bine! se amestecă Basia.

Dar Snitko, ascultându-le vorbirea, înălţă din umeri, ca şi când ar fi vrut să spună: „Numai Dumnezeu poate să ştie cine şi de unde eşti!”

Jupân Zagłoba îi ghici bănuiala şi-l întrebă iarăşi pe Mellechowicz:

— Domnia Ta îl recunoşti pe Hristos sau, între noi fie vorba, trăieşti ca un păgân?

— Am primit credinţa creştinească, din care pricină am fost silit să mă despart de părintele meu.

— Dacă l-ai părăsit pentru aşa ceva, Dumnezeu n-o să te părăsească şi prima dovadă a bunăvoinţei Lui e că poţi să bei vinul pe care nu l-ai fi cunoscut dacă te îndărătniceai în rătăcire.

Snitko izbucni în râs, dar se vede că asemenea

întrebări în legătură cu neamul lui nu-i prea erau pe plac sutaşului, fiindcă se posomorî din nou.

Jupân Zagłoba nu-i luă în seamă supărarea, cu atât mai mult cu cât tânărul tătar nu-i prea plăcea; uneori îi aducea aminte de vestita căpetenie a cazacilor, de Bohun, e adevărat, nu atât prin trăsăturile feţei, cât prin mişcările şi privirile lupeşti.

Se aduseră bucatele.

Restul zilei se scurse cu ultimele pregătiri de drum. Porniră a doua zi, odată cu zorile, când lumina nu biruise încă beznele, ca după o zi de mers să ajungă la Chreptiów.

Se adunaseră ca la vreo cincisprezece căruţe, deoarece Basia hotărâse să umple cămările de la Chreptiów; aşa că în urma căruţelor veneau cămile încărcate din belşug şi cai care se îndoiau sub povara crupelor[1] şi afumăturilor; caravana se încheia cu câteva zeci de boi de stepă şi cu o turmuliţă de oi. În frunte călărea Mellechowicz cu lipcanii săi, iar dragonii însoţeau de aproape brişcă acoperită în care se aflau Basia şi jupân Zagłoba. Ea ar fi vrut foarte mult să încalece pe fugarul ei blând, dar bătrânul şleahtic o rugă să nu facă una ca asta măcar la începutul şi la sfârşitul călătoriei.

— Dacă ai putea călări liniştită - îi spuse - nu m-aş împotrivi, dar ai să începi îndată să zburzi şi să joci calul, şi asta nu se cade să facă jupâneasa polcovnicului.

Basia era fericită şi veselă ca o păsărică. De când se căsătorise, îşi dorea mereu două lucruri: unul, să-i dăruiască lui Michał un băiat, al doilea, să stea cu micul viteaz măcar un an în vreo staniţă din apropierea

1 Boabe de grâu pisate mărunt, caşa.

Câmpiilor Sălbatice, şi acolo, la marginea pustiei, să trăiască viaţa de oştean, să guste războiul şi tot soiul de întâmplări, să ia parte la urmăriri, să vadă stepa cu ochii ei, să înfrunte primejdiile despre care auzise atâtea din fragedă copilărie. Visase la toate acestea cât fusese fată şi iată că acum visul avea să se adeverească şi încă alături de cel mai iscusit luptător al Republicii, despre care se spunea că e-n stare să-l găsească pe vrăjmaş şi-n gaură de şarpe.

Tânăra polcovnicească simţea aripi la umeri şi o bucurie atât de mare în piept, încât în răstimpuri îi venea să strige şi să sară, dar se stăpânea gândindu-se că nu se cuvine. Îşi făgăduise să fie aşezată şi să câştige dragostea oştenilor.

Îi încredinţa aceste gânduri şi lui jupân Zagłoba, care zâmbi îngăduitor şi zise:

— Mai mult ca sigur că acolo vei fi cineva şi vor avea grijă de tine ca de ochii din cap. O femeie în staniţă e un lucru rar de tot!...

— Iar la nevoie, am să le fiu şi pildă de urmat.

— Ce pildă?

— De curaj! Nu-mi place numai că dincolo de Chreptiów sunt garnizoane la Mohilów şi la Rasków până hăt! la Jahorlik, aşa că n-o să vedem tătari nici de leac.

— Eu însă mă tem, fireşte nu pentru mine, ci pentru tine, că o să-i vedem prea des. Tu crezi că ceambulurile sunt obligate să treacă neapărat pe la Rasków sau pe la Mohilów? Pot să vină de la răsărit, prin stepă, sau prin partea moldavă a Nistrului, şi să treacă hotarul Republicii pe unde li-i voia, chiar mai sus de Chreptiów. Dar poate că s-a dus vestea că m-am statornicit eu la Chreptiów şi-l vor ocoli, fiindcă mă ştiu de multă vreme.

— Parcă pe Michał nu-l ştiu? Parcă pe el n-o să-l ocolească?

— O să-l ocolească şi pe el; vor face altminteri numai dacă vor veni cu putere mare, ceea ce se poate întâmpla. La urma urmei, o să-i caute el singur.

— Asta-i, eram sigură! Măcar acolo la Chreptiów e mare sălbăticie? Că nu e prea departe!

— Mai mare nici nu poate fi. Odinioară, pe vremea tinereţii mele, ţinutul era populat. Mergeai din aşezare în aşezare, din sat în sat, din târg în târg. Am fost şi eu şi am văzut. Mi-aduc aminte când ce se cheamă Uszyca era o întăritură puternică. Jupân Koniecpolski, tatăl, mă numise staroste acolo. Dar după aceea a venit răscoala gloatelor şi totul s-a prefăcut în ruină. Când am trecut pe aici după Halszka Skrzetuska, locul era cu totul pustiu, iar pe urmă s-au abătut ceambulurile de cel puţin douăzeci de ori... Acum pan Sobieski a smuls iarăşi aceste ţinuturi din mâna cazacilor şi a tătarilor, cum ai smulge osul din gura câinelui... Oameni însă sunt prea puţini, numai tâlhari care se ascund prin râpe.

Jupân Zagłoba începu să se uite împrejur şi să clatine din cap, amintindu-şi vremurile de altădată.

— Doamne, Doamne! se miră - când ne-am dus după Halszka, mi se părea că bătrâneţea e aproape, iar acum mă gândesc că eram tânăr de tot, că doar sunt aproape douăzeci şi patru de ani de atunci. Michał era un mucos şi n-avea mai multe fire de păr în barbă decât am eu în palmă. Locurile mi s-au întipărit atât de bine în minte, de parcă ar fi fost ieri! Hăţişurile şi pădurile au crescut peste tot, de când au plecat *agricolae*[1]...

După ce trecură de Kitajgród, intrară îndată în

1 Ţăranii (lat.).

codrii nepătrunşi care acopereau pe atunci cea mai mare parte a acestor locuri. Cu toate acestea, din loc în loc, mai ales prin împrejurimile Studziennicei, întâlneau şi întinderi goale şi atunci zăreau malul Nistrului şi ţinutul care se aşternea hăt departe de cealaltă parte a râului, până la colinele care închideau zarea.

Văioage adânci, în care se ascundeau animale sălbatice şi oameni crunţi, le întretăiau calea, câteodată strâmte şi prăpăstioase, altădată mai largi, cu marginile uşor povârnite şi acoperite cu păduri dese. Lipcanii lui Mellechowicz intrau cu grijă în ele şi, în vreme ce coada caravanei se afla încă la loc înalt, capul dispărea parcă sub pământ. Deseori, Basia şi jupân Zagłoba erau nevoiţi să coboare din brişcă, deoarece, cu toate că Wołodyjowski mai îndreptase cât de cât drumul, trecerea era destul de primejdioasă. Pe fundul râpelor ţâşneau izvoare sau curgeau susurând peste pietre pâraie repezi, care se umflau primăvara din cauza apelor provenite din topirea zăpezilor stepei. Deşi soarele încălzea puternic pădurile şi stepele, în aceste gâtlejuri de piatră stăruia un frig destul de aspru, care-i pătrundea pe neaşteptate pe călători. Copacii acopereau pripoarele stâncoase şi se înălţau pe margine vrând parcă să ferească adânciturile tăinuite de lumina soarelui. Pe alocuri, pădurea era frântă, doborâtă, trunchiurile căzute unul peste altul într-o neorânduială sălbatică, crengile răsucite şi îngrămădite, uscate cu totul sau acoperite de frunze ruginii şi de ace verzi, întunecate.

— Ce s-a întâmplat cu pădurea? îl întrebă Basia pe jupân Zagłoba.

— În unele locuri pot să fie tăieturi vechi făcute fie de locuitorii de demult împotriva tătarilor, fie de

răzvrătiţii împotriva oştilor noastre; în alte locuri, copacii sunt doborâţi de vijeliile care se abat dinspre malul moldav, vijelii în care, după cum se spune din bătrâni, strigoii sau diavolii îşi desfăşoară harţurile.

— Domnia Ta ai văzut vreodată cum se hărţuiesc diavolii?

— De văzut n-am văzut, dar am auzit cum strigau de mulţumire: „U-ha! u-ha!” Să-l întrebi pe Michał, că şi el i-a auzit!

Cu tot curajul ei, Basia se temea puţin de duhurile necurate, aşa că începu să se închine.

— Înfricoşătoare locuri! spuse.

Într-adevăr, în unele viroage era de-a dreptul înfricoşător; pe lângă că era întuneric, mai era şi o tăcere de mormânt. Vântul nu bătea, frunzele şi ramurile copacilor nu făceau nici un zgomot, se auzeau numai tropotul şi sforăitul cailor, scârţâitul carelor şi strigătele surugiilor în locurile mai cu primejdie. În răstimpuri mai cântau tătarii şi dragonii, dar codrul nu răspundea în nici un fel; nu se auzea nici glas de om, nici răcnet de animal.

Dacă râpele întunecate umpleau de temeri sufletele călătorilor, locurile înalte, în schimb, chiar acolo unde se întindea pădurea, se deschideau luminoase înaintea caravanei. Vremea era primăvăratică, senină. Soarele înainta pe stepa cerească nepătată de nici un nor, revărsând străluciri bogate peste stânci, câmpuri şi păduri. În acest potop de aur pinii păreau roşii şi galbeni, iar pânzele de păianjeni agăţate de crengile copacilor, de buruieni şi ierburi luceau atât de puternic, de parcă erau ţesute din raze de soare. Octombrie era pe la jumătatea zilelor sale, astfel că mulţime de păsări, mai ales cele mai simţitoare la frig, începeau să se

călătorească din Republică spre Marea Neagră; pe cer se vedeau şiruri de cocoare care zburau cu strigăte răsunătoare, şi cârduri de gâşte şi raţe sălbatice.

Ici-colo, sus de tot, pluteau în tării cu aripile desfăcute vulturii ameninţători pentru celelalte vieţuitoare ale văzduhului; unde şi unde, ulii lacomi de pradă desenau cercuri încete. Îndeosebi pe câmpurile întinse trăiau destule păsări care nu se desprind de pământ, şi se ascund bucuroase prin ierburile înalte. De sub copitele bahmeţilor călăriţi de lipcani zburau speriate stoluri de potârnichi cenuşii; de câteva ori Basia văzu departe dropiile stând de veghe, la vederea cărora obrajii i se îmbujorară, iar ochii începură să-i strălucească.

— O să le vânăm cu ogarii! strigă bătând din palme.

— Dacă bărbatul tău se nimerea să fie un om legat de casă - spuse Zagłoba - repede i-ar fi albit barba cu asemenea nevastă, dar am ştiut eu cui să te dau. Alta în locul tău ar fi cel puţin recunoscătoare, nu?

Basia îl sărută numaidecât pe amândoi obrajii pe jupân Zagłoba, care se înduioşă şi spuse:

— La bătrâneţe omul are nevoie de inimi iubitoare, cum are nevoie de locul cald de după cuptor.

După care căzu pe gânduri şi adăugă:

— Mai mare mirarea cât au putut să-mi placă totdeauna femeile astea; dac-ar fi să spun pentru ce, nici eu n-aş şti, că împieliţatele sunt şi trădătoare, şi uşuratice... Sunt însă plăpânde ca nişte copii, de-aia când vezi pe câte una suferind vreo nedreptate, mai că ţi se rupe inima. Hai, mai îmbrăţişează-mă o dată!

Basia ar fi luat în braţe bucuroasă pe toată lumea, aşa că-i îndeplini pe dată rugăciunea lui jupân Zagłoba şi merseră mai departe plini de voie bună. Înaintau

destul de anevoie, fiindcă boii care veneau din urmă nu puteau să meargă mai repede şi era primejdios să-i lase însoţiţi de o mână de oameni prin aceste păduri.

Pe măsură ce se apropiau de Uszyca, ţinutul devenea tot mai accidentat, codrii mai sălbatici şi râpele mai adânci. Se întâmpla mereu câte ceva, ba se stricau căruţele, ba se nărăveau caii, din care pricină se pierdea multă vreme. Vechiul şleau care ducea cândva la Mohilów, în douăzeci de ani se acoperise de pădure şi numai din loc în loc abia i se mai vedeau urmele, aşa că trebuiră să ţină drumurile mai vechi şi mai noi pe care răzbătuseră armatele, drumuri înşelătoare de multe ori şi totdeauna foarte anevoioase. Se petrecu şi un lucru deloc plăcut.

Fugarul lui Mellechowicz, care călărea în fruntea lipcanilor, se împiedică pe buza unei râpe şi se prăbuşi pe stâncăria de jos, nu fără pagubă pentru tătar care îşi sparse capul atât de rău, încât pentru un timp îşi pierdu cunoştinţa. Basia şi jupân Zagłoba urcară pe cai şi tânăra jupânească porunci să-l aşeze în brişcă pe Azja şi să mâne încet. La fiecare izvor caravana se oprea şi Basia îl lega la cap cu fâşii de pânză, pe care le uda în apa rece de izvor. O vreme acesta zăcu cu ochii închişi, apoi îi deschise şi când Basia, care se aplecase deasupra lui, începu să-l întrebe cum se simte, în loc de răspuns îi apucă mâna şi îşi apăsă pe ea buzele albite.

Abia după un răstimp, parcă adunându-şi gândurile, răspunse în limba rusină:

— Of, mi-e bine, cum nu mi-a fost de mult!

Aşa le trecu toată ziua. În cele din urmă, soarele se făcu roşu şi se rostogoli uriaş spre ţinuturile moldave; Nistrul începu să strălucească asemenea unei panglici de foc, iar dinspre răsărit, din Câmpiile Sălbatice, se

furişa încet întunericul.

Până la Chreptiów nu mai era departe, dar trebuiră să lase caii să răsufle, aşa că se opriră pentru un popas mai lung.

Printre dragoni, unii începură să cânte litanii, lipcanii descălecară şi, aşternând pe pământ piei de oi, începură să se roage în genunchi, cu feţele îndreptate spre răsărit. Glasurile lor aci se ridicau, aci coborau; din când în când strigătele: „Allah! Allah!” răsunau printre rânduri, apoi iarăşi încetau; se înălţau şi, ţinându-şi palmele în sus, aproape de faţă, continuau să se roage adânc, repetând doar din vreme în vreme somnoros şi parcă oftând: „Lochiczmen, al lochiczmen!” Razele soarelui cădeau asupra lor tot mai roşietice, dinspre apus se iscară adieri uşoare care făcură copacii să foşnească de parcă şi ei voiau să-l cinstească înainte de culcare pe acela care rostogolea miile de stele lucitoare pe cerul întunecat.

Basia privea cu mare interes la rugăciunea lipcanilor, dar i se strângea inima la gândul că atâţia flăcăi de treabă, după ce-şi vor sfârşi viaţa plină de trudă, aveau să cadă în flăcările iadului, cu atât mai mult cu cât, fiind mereu alături de oameni care recunoşteau adevărata credinţă, se încăpăţânau în legea lor întunecată.

Jupân Zagłoba, mai învăţat cu asemenea lucruri, înălţa din umeri la vorbele pioase ale Basiei, grăind:

— Şi aşa pe feciorii ăştia de capră nu i-ar îngădui să păşească pragul cerului, ca să nu aducă şi gângăniile scârbavnice cu ei.

Apoi, ajutat de un slujitor, îşi trase în picioare

tuzlucii[1] căptuşiţi cu scamă, foarte buni împotriva frigului de seară, şi dădu poruncă să pornească, dar nici nu apucase toată caravana să se pună în mişcare, când pe colina din faţă se iviră cinci călăreţi.

Lipcanii le făcură loc numaidecât.

— E Michał! strigă Basia văzând călăreţul care gonea în frunte.

Era într-adevăr Wołodyjowski, care le ieşea în întâmpinare însoţit doar de câţiva oşteni.

Se repeziră unul spre celălalt şi se îmbrăţişară cu mare bucurie, apoi începură să-şi povestească ce li se întâmplase fiecăruia în timpul cât fuseseră despărţit.

Basia îi istorisi cum fusese drumul şi cum jupân Mellechowicz se lovise cu capul de un pietroi, iar micul cavaler îi împărtăşi ce făcuse la Chreptiów unde, după cum o asigură, toate sunt gata şi aşteaptă, fiindcă cinci sute de securi lucraseră cu sârg la înălţarea clădirilor.

În timp ce vorbeau, jupân Michał, plin de dor, se apleca adesea în şa şi îşi îmbrăţişă tânăra soţie care se vede că nu prea se supăra, de vreme ce caii mergeau atât de aproape, încât mai că se lipeau unul de altul.

Călătoria se apropia de sfârşit; se lăsase o noapte senină, luminată de luna mare, aurie, care pălea tot mai mult pe măsură ce se ridica pe cer, până când strălucirea argintie fu întrecută de aceea a faclelor aprinse înaintea caravanei.

— Ce-i asta? întrebă Basia.

— Ai să vezi - îi spuse Wołodyjowski, mişcându-şi mustăcioara - când trecem de păduricea de colo care ne mai desparte de Chreptiów.

— Am şi ajuns la Chreptiów?

---

1 Ghete de aba, încheiate la spate cu copci sau cu şireturi, care se purtau peste ciorapi, băgate în cizme.

— L-ai vedea ca-n palmă, dacă nu l-ar acoperi copacii.

Intrară în pădurice, dar înainte de a ajunge la jumătatea ei, la cealaltă margine se arătă parcă un roi de lumini asemenea licuricilor sau stelelor licăritoare, numai că steluţele acelea începură să se apropie cu mare iuţeală şi deodată toată pădurea răsună de strigăte tunătoare:

— Vivat stăpâna noastră! vivat mărita polcovnicească! *vivat! vivat!*

Erau oştenii care alergaseră s-o întâmpine pe Basia. Sute dintre ei se amestecară într-o clipă cu lipcanii. Fiecare ţinea în mâini câte o prăjină cu vârful răşchirat în care ardeau vreascuri. Unii purtau în vârful jordiilor opaiţe de fier, din care răşina aprinsă cădea pe jos asemenea unor lacrimi lunguieţe de foc.

Basia fu înconjurată în curând de o mulţime de feţe mustăcioase, ameninţătoare, puţin sălbatice, dar luminate de bucurie. Cei mai mulţi dintre ei n-o văzuseră pe Basia niciodată, mulţi îşi închipuiau că au să vadă o nevastă aşezată, aşa că bucuria lor fu cu atât mai mare, când văzură aproape un copil care, călare pe un cal alb, îşi înclina drept mulţumire în toate părţile chipul minunat, rumen, mititel, fericit şi totodată tulburat foarte de primirea neaşteptată.

— Mulţumesc Domniilor Voastre - le spuse Basia - ştiu că asta nu-i pentru mine...

Dar glăsciorul argintiu fu acoperit de asemenea urări şi strigăte, de se cutremura pădurea.

Oştenii din steagurile ghinărarului de Podolia şi ale cămăraşului de Premyśl, cazacii lui Motowidło, lipcanii şi ceremişii se amestecară unii cu alţii. Fiecare voia s-o vadă pe tânăra polcovnicească, să se apropie de ea; cei

mai înflăcărați îi sărutau poala șubei și piciorul în scară. Pentru acești luptători pe jumătate sălbatici, obișnuiți cu drumurile, cu vânătoarea de oameni, cu vărsarea de sânge și măcelurile, era o apariție atât de rară, atât de nouă, încât la vederea ei inimile asprite se îmblânziră și simțiri necunoscute crescură în piepturile lor. Veniseră s-o întâmpine din dragoste față de Wołodyjowski, vrând să-i facă lui bucurie sau poate să-l măgulească, și iată că deodată erau cuprinși și ei de înduioșare. Fețișoara asta zâmbitoare, dulce și minunată cu ochii strălucitori și cu nările fremătând, le căzu dragă din prima clipă. „Copila noastră!” strigau bătrânii cazaci, adevărați lupi de stepă. „Parcă e un înger, jupâne polcovnic! Zorii dimineții, floare scumpă! răcneau șleahticii - ne dăm cu toții viața pentru ea!...” Iar ceremișii țocăiau din buze, ducându-și mâinile la piept, și se minunau: „Allah! Allah!”...

Wołodyjowski era foarte mișcat, dar și bucuros; își punea mâinile în șolduri și se fălea cu Baśka lui.

Strigătele răsunau mereu. Caravana ieși în sfârșit din pădurice și deodată înaintea nou-veniților se arătară clădirile puternice de lemn ridicate în cerc pe o colină. Era stanița de la Chreptiów, care se vedea ca ziua, fiindcă în afara palisadei[1] ardeau bobotăi uriașe. Dar și bătătura era plină de focuri, numai că acestea erau mai mici, ca să nu se aprindă ceva.

Oștenii stinseră faclele și fiecare scoase care o muschetă, care o sâneață, care o flintă și unde nu începură să tragă în cinstea jupânesei.

În fața palisadei apărută și cetele de muzicanți; cea

1 Obstacol folosit la lucrările primitive de fortificație, alcătuit din pari bătuți în pământ, legați între ei cu scânduri, frânghii etc., și având între spații împletituri de nuiele sau mărăcini.

a oştenilor şleahtici alcătuită din surle, cea cazacă din tumbelechiuri[1], tobe şi felurite instrumente cu coarde şi, în sfârşit, a lipcanilor, în care cel mai ascuţit ţiuiau după moda tătărească fluierele. Lătratul câinilor şi mugetele vitelor speriate măreau şi mai mult larma.

Caravana rămăsese în urmă, Basia mergea acum în frunte, avându-l într-o latură pe Wołodyjowski, în cealaltă pe jupân Zagłoba.

Deasupra porţii împodobită cu rămurele de brad, pe beşici umflate, unse cu seu şi luminate pe dinăuntru, se vedea scris:

Cupidon să v-aducă fericire!
Crescite, oaspeţi dragi, multiplicamini![2]

— Vivat! *floreant*! strigară oştenii când micul cavaler şi Basia se opriră să citească.

— Pentru Dumnezeu! spuse jupan Zagłoba - păi şi eu sunt oaspete şi dacă urarea de înmulţire mă priveşte şi pe mine, apoi să mă ciugulească ciorile dacă ştiu cum să-i dau ascultare.

Jupan Zagłoba găsi totuşi o beşică numai pentru el, pe care citi cu mare mulţumire:

Măritul Zagłoba mulţi ani să trăiască,
În toată oştirea faima lui să crească!

Wołodyjowski se veseli şi-i pofti la cină pe căpetenii şi pe şleahtici, iar pentru oşteni dădu poruncă să destupe două butoiaşe cu horilcă. Căzură de asemenea şi câţiva boi pe care începură să-i frigă îndată la foc. Mâncarea fu din belşug pentru toţi; staniţa răsună de

1 Tobe mici de aramă, semisferice, care făceau parte din instrumentele muzicii militare turceşti.

2 Creşteţi şi vă înmulţiţi (lat.).

strigăte şi de pocnete de muschete până noaptea târziu, încât cetele de lotri ascunse în râpele de la Uszyca fură cuprinse de spaimă.

CAPITOLUL XXIII

JUPÂN WOŁODYJOWSKI NU-ŞI PIERDEA timpul în staniţă, oamenii lui aveau mereu câte ceva de făcut. La Chreptiów rămâneau o sută de oameni, uneori şi mai puţini, de pază, iar ceilalţi erau întruna pe drumuri. Cetele mai însemnate erau trimise să cerceteze râpele de la Uszyca şi acestea o duceau într-o luptă continuă, deoarece tâlharii, adesea foarte mulţi, se împotriveau din răsputeri şi nu o dată aveau loc bătălii adevărate. Asemenea campanii puteau să dureze câteva zile, dar şi câteva săptămâni. Alte grupuri mai mici erau îndreptate de Michał până hăt! departe, spre Bracław, ca să afle veşti despre urdie şi despre Doroszeńko. Însărcinarea lor era să aducă prinşi pe care trebuiau să-i vâneze prin stepă. Alţii plecau în josul Nistrului, până la Mohilów şi Jampol, ca să ţină legătura cu garnizoanele de acolo. Unii pândeau spre partea moldavă, alţii ridicau poduri, dregeau drumul vechi.

Ţinutul în care se mişcau atâţia oşteni fără încetare se liniştea treptat; locuitorii, cei mai potoliţi, mai puţin dedaţi cu jafurile, se întorceau la aşezările părăsite; la început pe furiş, apoi cu tot mai multă îndrăzneală. La Chreptiów veniră câţiva evrei meşteşugari; câteodată se nimerea şi câte un negustor armean mai acătării, din ce în ce mai des veneau tarabagiii, aşa că jupân

Wołodyjowski nădăjduia cu îndreptăţire că dacă Dumnezeu şi hatmanul îi vor îngădui să rămână aici multă vreme, locurile acestea sălbatice aveau să capete cu totul altă înfăţişare. Acesta era doar începutul, dar mai erau o mulţime de lucruri de făcut, drumurile nu erau sigure, oamenii învăţaţi cu samavolniciile intrau în legătură mai degrabă cu tâlharii decât cu oştirea şi din orice pricină se ascundeau iarăşi în gâtlejurile stâncoase. Prin vadurile Nistrului se strecurau adesea bulucuri întregi alcătuite din cazaci, unguri, tătari şi Dumnezeu mai ştie cine; acestea repezeau cete prin ţară, năvălind cu tătarii prin sate şi târguri şi jefuind tot ce putea fi jefuit; cu toate că încă nu era chip să lase sabia din mână şi să atârne muschetele în cui, începutul era făcut şi viitorul se vestea plin de făgăduieli.

Cea mai mare luare-aminte trebuia îndreptată spre răsărit, deoarece din gloatele lui Doroszeńko şi ceambulurile care-i stăteau într-ajutor se desprindeau mereu pâlcuri mai mici sau mai mari care se apropiau de garnizoanele polone, pârjolind şi pustiind împrejurimile. Dar pentru că păreau a fi numai nişte cete care-şi făceau de cap singure, micul viteaz le nimicea fără teama că va atrage asupra ţării furtuni mai mari; nemulţumindu-se numai să se apere, le căuta chiar el prin stepă cu rezultate atât de bune încât până şi cei mai îndrăzneţi nu mai cutezau să se avânte prea departe.

Între timp, Basia îşi vedea de treburile gospodăriei la Chreptiów.

Îi plăcea nespus viaţa ostăşească pe care n-o văzuse niciodată atât de aproape; un du-te-vino neîncetat, marşurile, întoarcerile, vederea prinşilor. Îl vestise pe Wołodyjowski că trebuia să ia şi ea parte măcar la o

luptă, dar deocamdată trebuia să se mulţumească să încalece pe bahmet şi, în tovărăşia soţului şi a lui jupân Zagłoba, să viziteze împrejurimile staniţei. Uneori vânau vulpi şi dropii, alteori câte un lup se iţea printre ierburi şi o lua la fugă prin răzlogi; îl urmăreau cu toţii, iar Basia, pe cât îi sta în putere, se străduia să alerge în frunte, aproape de câini, ca să ajungă cea dintâi fiara vlăguită şi să-i sloboade plumbul din pistol drept între ochii năpădiţi în sânge.

Jupân Zagłoba era mai bucuros să vâneze cu şoimii; căpeteniile aveau câteva perechi foarte bune.

Basia îl întovărăşea mai totdeauna, iar Michał trimitea pe ascuns în urma lor oameni care să-i ajute la caz de nevoie, fiindcă, deşi la Chreptiów se ştia tot ce se întâmplă în pustie la douăzeci de mile depărtare, era mai bine să fie prevăzător.

Cu fiecare zi, oştenii o îndrăgeau tot mai mult pe Basia, pentru că şi ea se îngrijea de mâncarea lor, de băutură, de bolnavi şi de răniţi. Până şi posomorâtul Mellechowicz pe care-l durea capul întruna şi care avea inima mai sălbatică şi mai împietrită decât ceilalţi, se lumina la vederea ei. Oştenii mai vârstnici se topeau după ea când o vedeau cât e de curajoasă şi ce bine cunoaşte treburile ostăşeşti.

— În lipsa Micului Şoim - spuneau - ar putea să-l înlocuiască şi nu ţi-ar părea rău să mori sub asemenea căpetenie.

Se întâmpla câteodată, când Wołodyjowski nu se afla la Chreptiów, ca slujba să nu fie îndeplinită cum trebuie; atunci Basia îi certa pe oştenii care tremurau înaintea ei, fiindcă dojana din gura ei însemna mult mai mult decât pedepsele cu care micul cavaler nu se zgârcea când se încălca ordinea.

La Chreptiów, aşadar, poruncile erau ascultate cu sfinţenie, fiindcă Wołodyjowski, crescut în şcoala prinţului Jeremi, ştia să-i ţină pe oşteni cu mână de fier, cu toate că venirea Basiei mai îmblânzi cât de cât asprimea obiceiurilor. Fiecare se da în vânt să-i fie pe plac, fiecare avea grijă de odihna şi liniştea ei, aşa că se ţineau de rău unul pe altul ca să n-o tulbure cu nimic.

În steagul de călărime uşoară al lui Mikołaj Potocki erau mulţi şleahtici, oameni umblaţi şi cu purtări alese care, deşi se mai sălbăticiseră în luptele şi încleştările veşnice de aici, alcătuiau totuşi o tovărăşie plăcută. Împreună cu căpeteniile din alte steaguri îşi petreceau deseori serile la polcovnic, tăifăsuind despre războaie şi isprăvi de demult, la care luaseră parte. Cel dintâi era totdeauna jupân Zagłoba. El era cel mai în vârstă, văzuse şi făptuise cele mai multe, dar când după un păhărel aţipea în scaunul moale bătut cu safian, care se aducea de obicei numai pentru el, mai vorbeau şi ceilalţi. Şi, slavă Domnului, aveau ce povesti, pentru că printre ei se găseau şi aceia care văzuseră Suedia şi Moscova; unii îşi petrecuseră anii tineri la Sici[1] înainte de răzvrătirea lui Chmielnicki, alţii păziseră la vremea lor turmele de oi la Crîm, ca robi, ori săpaseră fântâni în Bahcisarai. Unii vizitaseră Asia Mică sau vâsliseră în arhipelagul grecesc pe galerele turceşti, alţii plecaseră fruntea la mormântul lui Hristos sau trecuseră prin tot felul de întâmplări şi cumpene şi, cu toate acestea, se întorseseră aici să apere până la sfârşitul vieţii, până la ultima răsuflare, ţinuturile acestea scăldate în sânge de la marginea Republicii.

În noiembrie, când serile deveniră mai lungi şi

1 Tabără militară a cazacilor situată pe Nipru.

liniştea se aşternea în stepa nesfârşită, deoarece iarba se uscase, se adunau în fiecare zi în casa polcovnicului. Venea jupân Motowidło, mai mare peste seimeni, rutean de neam, un bărbat slab ca o surcică şi lung cât o prăjină care nu mai era tânăr, slujind fără întrerupere în oştire de peste douăzeci de ani. Venea jupân Deymek, fratele aceluia pe care-l hăcuise jupân Ubysz. Cu ei se înfăţişa şi jupân Muszalski, cândva om avut, dar care, luat rob în tinereţe, vâslise pe galere turceşti, iar după ce scăpase din robie, îşi părăsise averea şi, cu sabia în mână, îşi răzbuna suferinţele asupra seminţiei lui Mahomed. Era un arcaş neîntrecut care-ţi străpungea oricând bâtlanul din zbor cu săgeata. Veneau de asemenea cei doi hărţaşi, jupân Wilga şi jupân Nienaszyniec, oşteni vrednici, şi jupân Hromyka, şi jupân Bawdynowicz, şi mulţi alţii. Când începeau cu toţii să povestească, în vorbele lor se vedea toată lumea Răsăritului. Bahcisaraiul şi Stambulul, minaretele şi moscheile proorocului înşelător, apele albastre ale Bosforului, fântânile şi curtea sultanului, furnicarul omenesc din fortăreţe, armii, ienicerii şi dervişi, tot soiul acela ca de lăcuste bătând în lumini de curcubeie, împotriva căruia ţinuturile rutene şi înapoia lot toate crucile şi bisericile din Europa erau apărate de piepturile însângerate ale Republicii.

Bătrânii oşteni se aşezau în cerc în încăperea largă, ca un cârd de berze care, obosite de zbor, se aşază pe vreo movilă din stepă şi încep să clămpăne.

Pe vatră ardeau butuci răşinoşi, aruncând luciri bogate prin toată odaia. Vinul de Moldova fierbea pe jar din porunca Basiei, iar copiii de casă îl scoteau în căni de cositor pe care le împărţeau oştenilor. De afară se auzeau strigătele străjerilor; greierii de care se plângea

Wołodyjowski trăiau prin încăpere, iar prin crăpăturile astupate cu muşchi răbufnea vântul de noiembrie care, bătând dinspre miazănoapte, devenea din ce în ce mai rece. Pe asemenea frig, cel mai plăcut era să stai într-o odaie luminoasă şi să asculţi isprăvi cavalereşti.

Odată, într-una din serile de noiembrie, jupân Muszalski istorisi cele ce urmează:

— Fie ca Cel preaînalt să aibă în sfânta-i grijă toată Republica, pe noi toţi şi îndeosebi pe jupâneasa aci de faţă, soţia destoinică a polcovnicului nostru, la a cărei frumuseţe ochii noştri nu sunt vrednici să privească. Nu vreau să mă iau la întrecere cu jupân Zagłoba, ale cărui isprăvi ar putea s-o uimească până şi pe Didona[1] împreună cu gingaşele-i însoţitoare, dar de vreme ce Domniile Voastre doriţi *casus cognoscere meos*[2], nu mai stau la îndoială, ca să nu jignesc pe cineva.

În tinereţe, am moştenit în Ucraina, aproape de Taraszcza, o moşie măricică. Mai aveam eu încă două sate de la mama, într-un ţinut liniştit, lângă Jasło, dar am preferat să mă statornicesc în averea părintelui meu, întrucât era mai aproape de urdie, aşa că puteam să gust mai lesne primejdia. Mă bătea gândul să mă duc la Sici, dar acolo trecuse vremea noastră; mă avântam adesea cu alte duhuri neliniştite prin Câmpiile Sălbatice şi-mi umpleam sufletul de mulţumire. La moşie mă simţeam cum nu se poate mai bine, că aveam un vecin tare îndărătnic. Era un ţăran simplu, de lângă Białocerkiew, care fusese în tinereţe la Sici, unde

---

1 Regină a Cartaginei; părăsită de Enea, se sinucide.

2 Să cunoaşteţi nenorocirile mele (lat.). Cuvintele lui Enea din Cartea a doua a Eneidei.

ajunsese ataman[1] de curen[2]; tabăra de la Sici îl trimisese în deputăţie la Varşovia şi acolo primise titlul de şleahtic. Se chema Dydiuk. Domniile Voastre trebuie să ştiţi că eu şi ai mei ne tragem dintr-o căpetenie a Samniţilor, care se numea Musca, ceea ce pe limba noastră înseamnă „muscă”. Acel Musca, după câteva încercări nefericite împotriva romanilor, a sosit la curtea lui Ziemowit, fiul lui Piast, care i-a zis, pentru mai multă uşurinţă, Muskalski, nume pe care urmaşii l-au schimbat în Muszalski. Simţind dară în venele mele un sânge atât de ales, mă uitam cu mare scârbă la Dydiuk. Măcar dacă nemernicul ar fi ştiut să respecte cinstirea la care ajunsese şi să socotească starea şleahticilor drept cea mai înaltă, n-aş mai fi zis nimic. El însă, având o moşie, ca orice şleahtic, cuteza să-şi râdă de titlu şi spunea: „Oare umbra mea e mai lungă acum? Cazac am fost şi cazac am să rămân, iar cinstea de şleahtic şi toţi lehii vrăjmaşi - asta sunt...” Nu pot să vă spun Domniilor Voastre ce semne scârbavnice făcea, căci fiind de faţă jupâneasa, nu pot să-mi îngădui aşa ceva. Mă rodea o mânie sălbatică şi am început să-l asupresc. Nu s-a înfricoşat; omul era curajos şi mi-a plătit totul cu vârf şi îndesat. Era în stare să se bată cu mine, dar n-am consimţit eu, având în vedere obârşia lui de jos. Îl uram ca pe un ciumat şi el pe mine la fel. Odată, în piaţă la Taraszcza, a tras în mine, puţin a lipsit să nu mă nimerească, iar eu i-am crăpat capul cu baltagul.

De două ori l-am călcat cu slujitorii, de două ori el pe mine cu glotaşii lui. Nu m-a doborât, dar nici eu nu l-am înfrânt. Voiam să lupt împotriva lui cu ajutorul legii,

---

1 Conducător de tabără căzăcească sau de curen.

2 Unitate militară de sine stătătoare la cazaci.

dar ce legi erau pe atunci în Ucraina în care şi acum fumegă ruinele târgurilor pârjolite? Acolo, cine poate să adune tâlharii în jurul lui, habar nu mai are de Republică. Aşa a făcut şi el, hulind împotriva ţării-mame şi uitând cu totul că aceasta îl ridicase la starea de şleahtic, îl strânsese la pieptul ei şi îi dăduse drepturile, în puterea cărora stăpânea moşia, şi libertatea, chiar prea multă, pe care n-ar mai fi aflat-o nicăieri. Dacă ne-am fi putut întâlni ca nişte vecini paşnici, nu mi-ar fi lipsit *argumenta,* dar noi nu ne vedeam decât cu flinta într-o mână şi cu sabia în cealaltă. *Odium*[1] creştea în mine cu fiecare zi, de ajunsesem galben ca ceara. Mă gândeam mereu cum să-mi încapă pe mână. Îmi dădeam seama că, urându-l, făptuiam un păcat, aşa că voiam doar să-i tăbăcesc pielea cu biciul pentru batjocorirea stării şleahticilor şi, pe urmă, iertându-i toate nelegiuirile, cum se cuvine să facă un creştin adevărat, să poruncesc să-l împuşte...

Dar Dumnezeu a hotărât altfel.

La marginea satului aveam o prisacă pe cinste şi odată m-am dus s-o văd. Nu zăbovisem nici cât îţi trebuie să spui vreo zece rugăciuni, când îmi ajunse la ureche mare *clamor*[2]. Mă uit înapoi: deasupra satului se înălţau nori de fum. Numaidecât apar şi oamenii strigând: urdia! urdia! iar după ei - aflaţi Domniile Voastre, potop de tătari! Săgeţile zboară împrejur dese ca picăturile de ploaie şi încotro îmi întorc privirile văd numai cojoacele şi mutrele drăceşti ale tătarilor. Mă reped la cal, dar înainte de a pune piciorul în scară cinci sau şase arcane mi se încolăcesc pe trup. M-am smucit

---

1 Ura (lat.).

2 Zarvă, strigăte (lat.).

cât am putut, eram puternic... *Nec Hercules!*[1]*...* După trei luni mă aflam împreună cu alţi prinşi dincolo de Bahcisarai, într-un sat de tătari numit Suhajdzig.

Stăpânul meu era poreclit Salma-bei. Era un tătar bogat, dar faţă de robi se purta cu o cruzime sălbatică. Săpam fântâni şi lucram la câmp sub loviturile gârbaciului. Am vrut să mă răscumpăr, că doar aveam cu ce. Printr-un armean am trimis scrisori la moşiile mele de lângă *Jasfo.* Nu ştiu, ori scrisorile mele n-au ajuns până acolo, ori cei care aduceau banii au fost jefuiţi pe drum, destul că n-a venit nici un răspuns... M-au dus la Ţarigrad şi m-au vândut la galere.

Multe lucruri se pot spune despre oraşul acesta, decât care nu ştiu dacă se află altul mai mare şi mai plin de podoabe pe lume. Şi e atâta omenire, câte fire de iarbă în stepă sau câte pietre în albia Nistrului... Pe Edicule sunt nişte întărituri grozave. Turn lângă turn... Prin grădini oamenii umblă de-a valma cu câinii pe care turcii nu-i bat, fiindcă pesemne că se simt înrudiţi cu ei... La ei nu mai sunt alte stări afară de stăpâni şi robi, iar robia păgânului e cea mai grea dintre toate. Dumnezeu ştie dacă-i adevărat sau nu, dar pe galeră am auzit că apele acelea, cum sunt Bosforul şi Cornul de Aur, care intră până în mijlocul oraşului, au crescut din lacrimile robilor. Nu puţine am vărsat şi eu acolo.

Înfricoşătoare e puterea turcească; nici un împărat nu are atâţia regi supuşi câţi are sultanul. Turcii spun că dacă n-ar fi fost Lehistanul, aşa numesc ei ţara noastră, ar fi fost de mult stăpânii întregului *orbis terrarurum*[2]*.* „în spatele Leahului, spun, tot restul lumii trăieşte în

---

1 Nici Hercule n-ar fi putut mai mult (lat.).

2 Globul pământesc (lat.).

minciună; oamenii zac precum câinii înaintea crucii şi ne muşcă de mâini...” Şi au dreptate, că doar aşa a fost şi aşa este... Noi, aici la Chreptiów, şi celelalte garnizoane la Mohilów, la Jampol şi la Raszków, ce altceva facem? Multe rele sunt în Republica noastră, dar cred că Dumnezeu şi oamenii vor ţine seama şi de această însărcinare.

Dar să mă întorc la cele ce mi s-au întâmplat mie. Robii care trăiesc pe uscat, prin târguri şi prin sate, cunosc o asuprire mai mică decât cei siliţi să vâslească la galere. Aceştia, odată cetluiţi la vâsle pe marginile corăbiei, nu mai sunt dezlegaţi niciodată, nici ziua nici noaptea, nici în zilele de sărbătoare, şi trebuie să trăiască în lanţuri până la moarte, iar dacă galera se scufundă *în pugna navali*[1], se îneacă şi ei odată cu ea. Toţi sunt goi, tremură de frig, sunt udaţi de ploaie, suferă de foame şi n-au altă scăpare decât lacrimile şi truda cumplită, pentru că vâslele sunt tot atât de mari şi de grele, încât e nevoie de câte doi oameni de fiecare...

Pe mine m-au adus într-o noapte şi m-au înlănţuit înaintea unui tovarăş de suferinţă, pe care nu l-am putut recunoaşte *în tenebris*[2]. Când am auzit loviturile ciocanului şi zgomotul cătuşelor - o, Doamne! mi s-a părut că îmi bat coşciugul în cuie şi atunci aş fi vrut să fie aşa. M-am rugat, dar degeaba, îmi pierdusem orice nădejde... Supraveghetorul mi-a potolit gemetele cu biciul, aşa că am stat liniştit toată noaptea, până când s-au ivit zorii... Când m-am uitat la cel cu care aveam să vâslesc, Iisuse Hristoase! Ghiciţi, Domniile Voastre, pe cine am văzut în faţa mea? Pe Dydiuk!

---

1 În bătălia navală.

2 În întuneric

L-am recunoscut dintr-odată, cu toate că era dezbrăcat, slăbise şi barba îi crescuse până la brâu; el fusese vândut mai de mult la galere... Am început să mă uit la el şi el la mine; m-a recunoscut şi el... Nu ne-am spus nimic... Iată unde ne fusese dat să ne întâlnim! înverşunarea era însă puternică în noi şi nu numai că nu ne-am dat bineţe creştinească, dar ura a izbucnit ca vâlvătaia şi fiecare şi-a bucurat inima văzând că duşmanul lui suferă la fel... În aceeaşi zi corabia a pornit la drum. Era de-a dreptul ciudat să mânuieşti aceeaşi vâslă cu vrăjmaşul tău, să înfuleci resturi de carne din aceeaşi strachină, pe care la noi nu le-ar fi înghiţit nici câinii, să înduri aceeaşi prigoană, să tragi în piept acelaşi aer, să suferi şi să plângi împreună cu el... Am plutit atunci prin Helespont, apoi prin Arhipelag... Acolo insulele stau una lângă alta şi toate sunt în puterea turcilor... Tot aşa şi malurile... toată lumea!... Greu mai era, Doamne! Ziua, trudă peste poate. Soarele dogoreşte de ţi se pare că ia apa foc, iar când razele încep să tremure şi să sară peste valuri, gândeşti că plouă cu foc. Sudoarea se scurgea pe noi, iar limba ni se usca în cerul gurii... Noaptea frigul ne muşca aidoma unui câine... De nicăieri nici o mângâiere, mereu numai suferinţă, păreri de rău după fericirea pierdută şi osteneală de moarte. Cuvintele nu sunt în stare să spună totul... În timpul unei opriri, eram în apele greceşti, am văzut de pe corabie acele slăvite *ruinae*[3] ale templelor pe care le-au ridicat *Graeci* antici... Coloanele stau una lângă alta, parc-ar fi de aur, dar nu e decât marmură îngălbenită de ani. Se văd bine, că sunt pe o stâncă goală şi cerul e ca turcoaza... Apoi am mers în jurul Peloponezului. Zilele

3 Ruine (lat.).

se scurgeau una după alta şi săptămânile la fel, iar eu şi Dydiuk nu ne vorbeam deloc, că tare mai erau mândre şi încrâncenate inimile noastre... Cu încetul, însă, am început să ne plecăm cerbicia sub braţul lui Dumnezeu. Din pricina trudei şi a schimbării vremii ajunseserăm numai piele şi oase, rănile de la venele de bou se vindecau la soare. Noaptea ne rugam să murim. Numai ce aţipeam şi-l auzeam pe Dyudiuk spunând: „Hristoase, îndură-te! Sfântă Precestă, ai milă de mine şi lasă-mă să mor!" Iar el auzea şi vedea cum întindeam şi eu braţele către Născătoarea Domnului şi către Fiul ei... Şi ranchiuna pierea din inimi, spulberată parcă de vânturile mării. Ne uram din ce în ce mai puţin... Până la urmă, când plângeam pentru mine, plângeam şi pentru el. Acum ne uitam altfel unul la celălalt. Când mă treceau năduşelile şi mă simţeam vlăguit de moarte, vâslea numai el; când slăbea el, trăgeam eu. Dacă ne aduceau strachina cu mâncare, fiecare avea grijă ca să-i rămână şi celuilalt. Vedeţi şi Domnia Voastră cum e firea omului? Pe scurt, ţineam unul la altul, dar nici unul nu voia s-o spună cel dintâi... Era îndârjit împieliţatul, suflet tare de ucrainean!... Odată, pe când ne era mai greu ca oricând, ziua, ni s-a spus că a doua zi aveam să ne întâlnim cu flota veneţiană. Hrana era pe terminate şi la toate se zgârceau, afară de bici. Vine noaptea; amândoi gemeam încetişor şi ne rugam fierbinte - el după credinţa lui, eu după a mea; mă uit la el în lumina lunii şi-i văd lacrimile curgând şiroaie pe barbă. Mi s-a umplut inima de jale adâncă şi i-am zis: „Dydiuk, nu suntem noi oare de pe aceleaşi meleaguri? hai să ne iertăm vinile unul la altul". Cum a auzit - Doamne sfinte! a început să plângă în hohote şi să se frământe de zăngăneau lanţurile deasupra vâslei; am căzut unul în

braţele celuilalt, sărutându-ne şi plângând... Nu ştiu să vă spun cât am stat aşa, fiindcă nu mai ştiam ce se petrece în jurul nostru, ne cutremuram mereu de suspine.

Jupân Muszalski se întrerupse şi începu să se şteargă la ochi cu degetele. Urmă o clipă de tăcere, doar vântul rece de miazănoapte şuiera printre trunchiuri, focul trosnea pe vatră şi cântau greierii. După care, jupân Muszalski oftă şi vorbi mai departe:

— Cum se vede, Dumnezeu ne-a binecuvântat şi ne-a arătat îndurarea lui, dar atunci am plătit amarnic frăţia noastră. Tot îmbrăţişându-ne, am încurcat lanţurile atât de rău, încât nu le-am mai putut trage la loc. Au venit supraveghetorii şi ne-au desfăcut, dar harapnic ul a plesnit mai mult de un ceas pe spinările noastre. Loveau fără să se uite. Sângele curgea şi din mine, şi din Dydiuk, se amesteca şi cădea în mare. Dar nu-i nimic! asta s-a întâmplat de mult... slavă Domnului!...

De atunci nu mi-a mai trecut prin minte că eu mă trag din samniţi, iar el e doar ţăran de la Białocerkiew, ridicat şleahtic de curând. Nici la un frate bun n-aş fi ţinut mai mult decât am ţinut la el. Chiar dacă n-ar fi fost şleahtic, mi-ar fi fost totuna, deşi aş fi vrut să fie. Iar el, ca şi mai înainte, îmi plătea dragostea cu aceeaşi măsură. Asta era firea lui.

A doua zi a avut loc bătălia. Veneţienii au împrăştiat flota noastră în cele patru vânturi. Galera noastră, spartă rău de ghiulele, s-a adăpostit lângă un ostrov pustiu, nişte stânci sâlhui care se înălţau din mare. Era nevoie s-o dreagă, dar pentru că oştenii pieriseră în luptă şi era lipsă de braţe, au fost siliţi să ne scoată lanţurile şi să ne dea securi. Cum am pus piciorul pe uscat, mă uit la Dydiuk şi văd că el se gândea la acelaşi

lucru. „Acum?” mă întrebă. „Acum!” îi spun şi, fără să mai şovăi, îl trăsnesc în cap şi pe supraveghetor, iar el face acelaşi lucru cu însuşi conducătorul corăbiei. Ceilalţi ne-au urmat pilda cât ai zice peşte într-un ceas am sfârşit cu turcii, apoi am dres cât de cât galera, am urcat pe ea fără lanţuri şi Dumnezeu cel milostiv le-a poruncit vânturilor să ne mâne până la Veneţia.

Trăind din cerşit, am ajuns în Republică. Am împărţit cu Dydiuk averea de lângă Jasło şi am intrat amândoi în oştire ca să plătim pentru lacrimile şi sângele nostru. În timpul ciocnirilor de la Podhajce, Dydiuk a plecat la Sici, la Sirko, cu care s-a dus la Crîm. Câtă tulburare au făcut acolo, Domniile Voastre ştiţi.

La întoarcere, Dydiuk, sătul de răzbunare, a fost răpus de o săgeată. Eu am rămas în viaţă şi acum, de câte ori întind arcul, o fac pentru sufletul lui; că în acest fel l-am bucurat nu o dată, îmi stau martor mulţi din această adunare aleasă.

Jupân Muszalski tăcu iarăşi şi se auziră din nou bufniturile vântului de miazănoapte şi trosnetul focului pe vatră. Bătrânul luptător îşi aţinti privirea la butucii care ardeau şi după o lungă tăcere sfârşi aşa:

— Au fost Nalewajko[1] şi Łoboda[2], a fost răzvrătirea lui Chmielnicki, iar acum e Dorosz; pământul nu se mai usucă de atâta sânge; ne tot sfădim şi ne batem, şi doar Dumnezeu a sădit în inimile noastre *semina*[3] dragostei de aproape, dar parcă au căzut într-o glie stearpă şi

1 Semen Nalewajko († 1597) — conducătorul răscoalei cazacilor şi ţăranilor ucraineni din 1595-1596 împotriva şleahtei polone şi ucrainene. A fost executat la Varşovia în 1597.

2 Grzegorz Łoboda († 1596) — hatman al cazacilor zaporojeni. Ia parte la răscoala lui Nalewajko, dar, fiind bănuit de trădare, e ucis de răsculaţi.

3 Seminţele (lat.).

numai atunci când le udă lacrimile şi sângele, numai sub asuprirea gârbaciului păgân ori în robia tătarilor încolţesc pe neaşteptate şi fac fructe.

— Ţăranul tot ţăran rămâne! rosti deodată Zagłoba trezindu-se din somn.

CAPITOLUL XXIV

MELLECHOWICZ SE ÎNSĂNĂTOŞEA văzând cu ochii, dar fiindcă nu pleca în recunoaşteri şi stătea mereu închis în odaia lui, nu-şi bătea nimeni capul cu el; când deodată avu loc întâmplarea, care îndreptă toată luarea-aminte asupra lui.

Cazacii lui jupân Motowidło prinseră un tătar care se tot învârtea fără rost pe lângă staniţă, şi-l aduseră la Chreptiów.

La prima cercetare se arătă că era un lipcan dintre cei care îşi părăsiseră nu de mult slujba şi aşezarea din Republică şi trecuseră sub oblăduirea sultanului. Venea din cealaltă parte a Nistrului şi avea asupra lui scrisori de la Kryczński către Mellechowicz.

Jupân Wołodyjowski se îngrijoră foarte mult din această pricină şi chemă îndată căpeteniile la sfat.

— Domniile Voastre - le spuse - cunoaşteţi bine că mulţi lipcani, chiar dintre aceia care s-au aşezat de mulţi ani în Lituania şi aici în Rutenia, trec acum de partea urdiei, plătind astfel binefacerile Republicii. Iată de ce, e drept să nu ne încredem prea mult în ei şi să-i supraveghem cu luare-aminte. Avem şi aici un steag de lipcani, care numără o sută cincizeci de cai buni; îl

conduce Mellechowicz. Pe acest Mellechowicz eu nu-l cunosc de mult, ştiu numai că hatmanul l-a făcut sutaş pentru fapte însemnate, şi mi l-a trimis aici cu oamenii lui. M-am mirat şi eu că nimeni dintre Domniile Voastre nu l-a cunoscut înainte de a intra în oştire şi n-a auzit nimic de el... Am crezut că lipcanii noştri l-au îndrăgit peste măsură şi-l ascultă orbeşte pentru bărbăţia şi faptele lui de arme, dar nici ei nu ştiu de unde şi ce fel de om este. Până acum nu l-am bănuit niciodată şi nu l-am întrebat nimic, mulţumindu-mă cu povaţa hatmanului, deşi s-a arătat tare ascuns. Oamenii au firi deosebite, pe mine nu mă priveşte decât să-şi îndeplinească slujba cum se cuvine. Iată totuşi că oştenii lui jupân Motowidło au prins un tătar care-i aducea lui Mellechowicz o scrisoare de la Kryczyński şi nu ştiu dacă Domniile Voastre cunoaşteţi cine e acest Kryczyński?

— D-apoi cum! răspunse jupân Nienaszyniec. Pe Kryczyński l-am cunoscut eu însumi bine, iar acum îl ştim toţi după faima proastă.

— La şcoală am..., începu jupân Zagłoba, dar se opri deodată, gândindu-se că în acest caz Kryczyński ar trebui să aibă nouăzeci de ani şi, la asemenea vârstă, oamenii încetează de obicei să mai lupte.

— Pe scurt - spuse micul cavaler - Kryczyński e un tătar polonez. A fost polcovnicul unui steag de lipcani, după care şi-a trădat ţara şi s-a alăturat urdiei dobrogene, unde, cum am auzit, se bucură de mare ascultare, întrucât toţi cred că el va atrage pe toţi lipcanii de partea păgânilor. Mellechowicz a intrat în legătură cu asemenea om, cea mai bună dovadă fiind această scrisoare care cuprinde cele ce urmează.

Micul polcovnic despături foile scrisorii, le lovi cu

dosul palmei şi începu să citească:

„Mult iubite frate al sufletului meu! Trimisul tău a ajuns la noi şi mi-a dat scrisoarea...”

— Scrie în polonă? îl întrerupse Zagłoba.

— Kryczyński, ca toţi tătarii de la noi, cunoaşte numai polona şi ruteana - iar Mellechowicz mai mult ca sigur că nu pricepe nici el tătăreşte. Ascultaţi, Domniile Voastre, şi nu mă mai întrerupeţi:

„...şi mi-a dat scrisoarea; cu ajutorul Celui de sus, toate vor fi bune şi vei izbândi în tot ce vrei să faci. Aici mă sfătuiesc adesea cu Morawski, Aleksandrowicz, Tarasowski şi Grocholski, cerând prin scrisori şi poveţele celorlalţi în legătură cu felul în care ar putea să se împlinească mai repede ce doreşti tu. Şi pentru că ne-a ajuns vestea că ţi-ai păgubit sănătatea, îţi trimit un om ca să te vadă cu ochii lui, preaiubitule, şi să ne aducă mângâiere. Păstrează taina cu grijă, ferească Dumnezeu să se afle înainte de vreme. Dumnezeu să înmulţească neamul tău ca stelele de pe cer.

Kryczyński”.

Jupân Wołodyjowski sfârşi şi începu să-şi plimbe privirea peste cei de faţă, dar când văzu că toţi tăceau, cântărind cele cuprinse în scrisoare, zise:

— Tarasowski, Morawski, Grocholski şi Aleksandrowicz sunt toţi vechi rotmiştri tătari şi vânzători.

— Tot aşa Poturzyński, Tworowski şi Adurowicz - adăugă jupân Snitko.

— Domniile Voastre ce spuneţi de scrisoare?

— Trădarea e limpede, ce să mai vorbim - îşi dădu cu părerea jupân Muszalski. Se vede cât de colo că se înţeleg cu Mellechowicz ca să treabă şi lipcanii noştri de partea lor, iar el consimte.

— Pentru Dumnezeu! ce *periculum* pentru toată garnizoana - strigară câteva glasuri. Păi lipcanii şi-ar vinde şi sufletul pentru Mellechowicz; dacă le va porunci, sunt în stare să năvălească şi noaptea asupra noastră.

— Cea mai mişelească trădare de sub soare! strigă jupân Deymek.

— Şi când te gândeşti că însuşi hatmanul l-a făcut sutaş pe Mellechowicz! adăugă jupân Muszalski.

— Jupân Snitko - zise Zagłoba - ce-am spus eu când l-am văzut pe Mellechowicz. Nu ţi-am spus eu oare Domniei Tale că are ochi de mincinos şi trădător? Ehei, mi-a fost prea destul să-l văd o dată! Pe toţi putea să vă păcălească, dar nu pe mine! Jupâne Snitko, repetă Domnia Ta vorbele mele fără să schimbi o iotă. N-am spus eu că e un vânzător?

Jupân Snitko îşi trase picioarele sub laviţă şi îşi înclină capul.

— Se cuvine într-adevăr să lăudăm pătrunderea Domniei Tale, deşi e adevărat că nu te-am auzit numindu-l vânzător. Domnia Ta a spus numai că priveşte ca lupul.

— Aha! şi Domnia Ta susţii că nu lupul e vânzător, ci câinele, că lupul nu muşcă mâna care-l mângâie şi-i dă să mănânce? Aşadar, câinele e trădător? Te pomeneşti că Domnia Ta ai să-l şi aperi pe Mellechowicz şi-ai să ne faci pe noi trădători?...

Înfruntat în acest fel, jupân Snitko deschise larg ochii şi gura şi rămase atât de uimit, încât un timp nu mai putu să scoată o vorbă.

În acest timp, jupân Muszalski, care nu ştia prea multe, rosti:

— Mai întâi se cade să mulţumim lui Dumnezeu că

asemenea ruşinoase lucruri au ieşit la iveală, apoi să trimitem şase dragoni să-l împuşte pe Mellechowicz.

— Şi după aceea nu mai rămâne decât să numim alt sutaş - adăugă jupân Nienaszyniec.

— Trădarea e atât de limpede, încât nici umbră de îndoială nu poate fi.

Dar Wołodyjowski se împotrivi.

— Întâi trebuie să-l cercetăm pe Mellechowicz, apoi am să dau de ştire hatmanului despre aceste legături, căci, după cum îmi spunea jupân Bogusz de Ziębice, mareşalul coroanei ţine mult la aceşti lipcani.

— Dar bine, Domnia Ta - sări jupân Motowidło, întorcându-se către micul viteaz - Mellechowicz merită toată asprimea, fiindcă el n-a slujit niciodată steagurile de şleahtici.

— Drepturile mele le cunosc - răspunse Wołodyjowski. Nu e nevoie să mi le aminteşti Domnia Ta.

Ceilalţi începură să strige deodată:

— Să fie adus de faţă acel mişel şi trădător!

Strigătele puternice îl treziră pe jupân Zagłoba care aţipise puţin, lucru ce i se întâmpla mereu, aşa că îşi aduse aminte repede firul vorbei şi spuse:

— Nu, jupâne Snitko, luna s-a ascuns într-un giuvaier, dar mintea Domniei Tale s-a ascuns şi mai bine, pentru că n-o găseşte nimeni nici cu lumânarea. Auzi? să zici că un câine, *canis fidelis*[1], e un trădător, iar lupul nu e! Domnia Ta, îngăduie-mi să-ţi spun că baţi pasul pe loc!

Jupân Snitko înălţă ochii spre cer ca să arate cât de nedreptăţit e, dar nu se mai împotrivi, pentru a nu-l

1 Câine credincios (lat.).

stârni şi mai rău pe bătrân. Wołodyjowski îi porunci să-l aducă pe Mellechowicz aşa că ieşi în grabă, prea mulţumit că poate să plece fără să mai răspundă.

După o clipă se întoarse cu tânărul tătar, care se vede că nu aflase nimic de prinderea lipcanului, fiindcă intră cu îndrăzneală. Faţa-i smeadă şi frumoasă era foarte palidă, dar se însănătoşise şi nu se mai lega cu basmaua; purta doar o tichie tătărească de catifea roşie.

Ochii tuturor erau aţintiţi spre el, ca spre un curcubeu, dar el se înclină destul de adânc înaintea micului cavaler şi a celorlalţi destul de mândru.

— Mellechowicz! îl întrebă Wołodyjowski aţintindu-l pe tătar cu privirea-i pătrunzătoare - îl cunoşti pe polcovnicul Kryczyński?

Pe faţa lui Mellechowicz trecu o umbră iute şi ameninţătoare.

— Îl cunosc! răspunse.

— Citeşte! îl îndemnă micul oştean, dându-i scrisoarea găsită asupra lipcanului.

— Aştept porunca - zise întorcându-i scrisoarea.

— De când te-ai gândit să ne trădezi şi care-ţi sunt complicii aici la Chreptiów?

— Sunt învinuit de trădare?

— Răspunde, nu întreba! îl ameninţă micul viteaz.

— Atunci iată răspunsul meu; nu m-am gândit să trădez şi n-am complici, iar dacă am avut vreodată, apoi pe aceia nu Domniile Voastre îi veţi judeca.

Auzind aceste vorbe sfidătoare, oştenii începură să scrâşnească şi câteva glasuri strigară:

— Mai domol, fiu de căţea, mai domol! Te afli înaintea unora mai vrednici ca tine!

Mellechowicz începu să-i măsoare cu o privire în care sticlea o ură rece.

— Ştiu ce-i datorez polcovnicului, căpeteniei mele - răspunse înclinându-se iarăşi înaintea lui Wołodyjowski, ştiu că sunt mai prejos decât Domniile Voastre şi nu vă caut tovărăşia; înălţimea Ta - îi vorbi din nou lui Wołodyjowski - m-ai întrebat de complici; în treaba asta a mea am doi: unul este stolnicul de Nowogrodek, Bogusz, iar al doilea e marele hatman al coroanei.

La auzul acestor cuvinte, toţi fură cuprinşi de mirare şi un timp domni tăcerea; într-un târziu, jupân Wołodyjowski îşi muşcă mustăcioara şi-l întrebă:

— Cum aşa?

— Întocmai - răspunse Mellechowicz. E adevărat că Kryczyński, Morawski, Tworowski, Aleksandrowicz şi toţi ceilalţi au trecut la tătari şi au făcut mult rău Republicii, dar nu şi-au aflat mulţumirea în noua slujbă. Se prea poate ca şi conştiinţa să nu le dea pace, destul că slujba şi numele de trădători nu le mai fac plăcere. Hatmanul cunoaşte bine acest lucru şi i-a însărcinat pe jupân Bogusz şi pe jupân Myśliszewski să-i aducă iarăşi sub flamurile Republicii, iar jupân Bogusz mi-a poruncit mie să mă înţeleg cu Kryczyński. În cvartirul meu am scrisori de la jupân Bogusz, pe care le pot arăta şi cărora înălţimea Ta să le dai crezare mai mult decât vorbelor mele.

— Du-te cu jupân Snitko după scrisori şi adu-le numaidecât.

Mellechowicz ieşi.

— Domniile Voastre - spuse repede micul viteaz - l-am nedreptăţit mult pe acest oştean, bănuindu-l prea repede, fiindcă dacă are scrisorile, dacă spune adevărul, şi încep să cred că aşa este, atunci nu numai că e un cavaler vestit prin faptele sale de arme, dar e şi un om simţitor faţă de binele ţării, iar pentru aceasta se cuvine

să aibă parte de răsplată, nu de judecată strâmbă. Pe legea mea, trebuie să îndreptăm cât mai repede răul ce i l-am făcut!

Ceilalţi erau adânciţi în tăcere, neştiind ce să mai zică, iar jupân Zagłoba închisese ochii şi de data asta se prefăcea că moţăie.

Mellechowicz se întoarse şi-i înmână lui Wołodyjowski scrisoarea lui Bogusz.

Micul viteaz începu să citească cele ce urmează:

„Aud din toate părţile că nimeni nu e mai potrivit ca tine pentru asemenea treabă şi asta numai din pricina dragostei într-adevăr ciudate pe care ţi-o poartă. Hatmanul e gata să-i ierte şi să dobândească şi iertarea Republicii. Cu Kryczyński ia legătura prin oameni de nădejde şi făgăduieşte-i un praemium. Păstrează taina, pentru că poţi să-i pierzi pe toţi. Numai lui jupân Wołodyjowski poţi să-i destăinuieşti arcana noastre, fiindcă el este mai-marele tău şi ar putea să te ajute foarte mult. Dă-ţi silinţa şi nu te uita la osteneală, gândeşte-te că finis coronat opus[1] *şi fii sigur că, pentru truda ta, mama noastră îţi va plăti cu aceeaşi măsură.”*

— Iată-mi răsplata! îngână mohorât tânărul tătar.

— Pe Dumnezeu din cer! de ce n-ai spus nimic? strigă Wołodyjowski.

— Am vrut să spun totul înălţimii Tale, dar n-am avut când, fiindcă după căzătură am tot bolit. Iar faţă de Domniile Lor - Mellechowicz arătă spre celelalte căpetenii - aveam poruncă să păstrez taina; rog pe înălţimea Ta să dea această poruncă şi Domniilor Lor, ca să nu-i piardă pe ceilalţi.

— Dovezile cinstei tale sunt atât de limpezi, încât nici

1 Sfârşitul încununează opera (lat.).

un orb nu le-ar putea tăgădui - spuse micul cavaler. Trebuie să duci mai departe ce-ai început cu Kryczyński. Nu vei întâmpina nici o piedică, dimpotrivă, îţi făgăduiesc să te ajut şi, ca urmare, îţi întind mâna ca unui oştean vrednic. Să vii să cinezi cu noi astă-seară.

Mellechowicz strânse mâna întinsă şi se înclină pentru a treia oară. Atunci se apropiară şi celelalte căpetenii spunând:

— Nu te-am priceput, dar acum, cine iubeşte virtutea nu va pregeta să-ţi dea mâna.

Tânărul lipcan se îndreptă deodată şi îşi dădu capul pe spate, ca o pasăre de pradă gata să lovească.

— Mă aflu înaintea unora mai vrednici - spuse înfipt.

Apoi ieşi din încăpere.

După plecarea lui se iscară murmure... „Nu e de mirare - îşi spuneau căpeteniile - e încă revoltat din cauza bănuielilor noastre, dar o să-i treacă. Ar trebui să ne purtăm altfel cu el. E un oştean adevărat! A ştiut hatmanul ce face! Mai mare minunea, hm, hm!...”

Jupân Snitko se bucura în sinea lui şi în cele din urmă nu se mai putu stăpâni şi, apropiindu-se de jupân Zagłoba, i se înclină şi zise:

— Îngăduie-mi, Domnia Ta, să-ţi spun că lupul acesta nu s-a arătat trădător.

— Nu s-a arătat trădător? răspunse Zagłoba - ba e trădător, dar e un trădător cinstit pentru că nu ne trădează pe noi, ci pe tătari... Hei, jupâne Snitko, să nu-ţi pierzi nădejdea, am să mă rog în fiecare zi pentru mintea Domniei Tale, poate că Sfântul Duh se va milostivi până la urmă.

Basia se bucură din toată inima când jupân Zagłoba îi povesti cum se petrecuseră lucrurile, căci îi era milă de Mellechowicz.

— Ar fi bine - propuse - ca la prima campanie mai cu primejdie să mergem şi noi cu el înadins, ca să vadă că avem încredere în el.

Dar micul oştean începu s-o mângâie pe Basia pe obrăjorii rumeni şi răspunse:

— A, musculiţă neastâmpărată, te cunosc eu! Puţin îţi pasă ţie de Mellechowicz şi de necazurile lui, ţie-ţi dă ghes inima să te avânţi prin stepă şi să iei parte la vreo încăierare! Dar va trebui să-ţi pui pofta în cui...

Şi începu s-o sărute o dată şi încă o dată pe gură.

— *Mulier insidiosa est*[1]! rosti Zagłoba cu gravitate.

În acest timp, Mellechowicz stătea cu lipcanul prins în cvartirul lui şi vorbeau în şoaptă. Stăteau atât de aproape unul de celălalt, încât mai că li se atingeau frunţile. Opaiţul din seu de oaie pâlpâia pe masă, aruncând luciri galbene pe faţa lui Mellechowicz, care era înfiorătoare, cu toată frumuseţea ei; se putea citi pe ea înverşunarea, cruzimea şi o bucurie sălbatică:

— Halim, ascultă-mă! şopti Mellechowicz.

— *Effendi*[2] - răspunse trimisul.

— Spune-i lui Kryczyński că e înţelept; în scrisoare nu era nimic care să mă poată pierde. Spune-i că e înţelept. Să nu scrie prea limpede... Acum vor avea şi mai multă încredere în mine... toţi: hatmanul, Bogusz, Myśliszewski, garnizoana de aici - toţi! Lovi-i-ar ciuma!

— Aud, effendi.

— Trebuie să mă duc întâi la Raszków, apoi să mă întorc aici.

— *Effendi,* tânărul Nowowiejski o să te recunoască.

— N-o să mă recunoască. M-a văzut la Kalnik, la

---

1 Femeia este vicleană (lat.).

2 Stăpâne (lat.).

Bracław, şi nu m-a recunoscut. Se uită la mine, încruntă din sprâncene, dar nu mă recunoaşte. El avea cincisprezece ani când am fugit eu de la ei. De atunci, iarna a acoperit de opt ori stepele. M-am schimbat. Bătrânul m-ar recunoaşte, dar tânărul nu... Am să-ţi dau de veste de la Raszków. Kryczyński să fie pregătit şi să se aţină pe aproape. Trebuie să vă înţelegeţi cu pârcălabii. Şi la Jampol e un steag de-al nostru. Am să-l conving pe Bogusz să-mi scoată poruncă de la hatman să plec h Raszków, chipurile pentru că de acolo pot să ţin legătura mai bine cu Kryczyński. Aici însă trebuie să mă întorc. Trebuie!... Nu ştiu ce se va întâmpla, cum se vor aşeza lucrurile... Mă arde un foc, somnul fuge noaptea de mine.. Dacă nu era ea, puteam să mor...

— Blagoslovite să-ţi fie mâinile.

Buzele lui Mellechowicz începură să tremure şi, aplecându-se şi mai aproape de lipcan, începu să şoptească parcă năpădit de fierbinţeală:

— Halim! Binecuvântate să-i fie mâinile, binecuvântat chipul, binecuvântat să fie pământul pe care calcă, auzi, Halim! Spune-le acolo că ea m-a făcut sănătos...

CAPITOLUL XXV

PREOTUL KAMIŃSKI, ÎN ANII TINEREŢII oştean şi cavaler de mare faimă, se aşezase la bătrâneţe la Uszyca şi refăcuse parohia. Cum însă biserica era dărâmată, iar credincioşii lipseau, păstorul fără oiţe venea la Chreptiów, unde zăbovea cu săptămânile,

întărind sufletele oştenilor cu învăţături cucernice.

După ce ascultase cu luare-aminte povestirea lui jupân Muszalski, la numai câteva seri mai târziu, se adresă astfel celor adunaţi:

— Mi-a plăcut totdeauna să ascult asemenea istorisiri în care încercările grele îşi află un sfârşit fericit, fiindcă din ele se vede dacă braţul dumnezeirii veghează asupra cuiva, apoi acela va izbuti să scape de fiecare dată din capcana întinsă de hăitaşi, şi se va întoarce acasă fie şi de la Crîm.

De aceea, fiecare din Domniile Voastre să ţină minte că pentru Dumnezeu nu este nimic cu neputinţă şi în cele mai trudnice împrejuri să nu-şi piardă nădejdea în îndurarea lui.

Iată cum este!

Laudă lui jupân Muszalski că a iubit cu dragoste de frate un om simplu. Asemenea pildă ne-a dat însuşi Mântuitorul care, trăgându-se din sânge regesc, i-a îndrăgit totuşi pe cei de rând, pe mulţi dintre ei i-a făcut apostoli şi i-a ajutat să ajungă în sfatul ceresc.

Dar, una înseamnă dragostea unui om faţă de un semen de-al lui şi alta aceea a unei naţii întregi faţă de celelalte, pe care Mântuitorul nostru ne-a poruncit s-o avem de asemenea în mare grijă. Dar unde se află ea? Omule, când ai să priveşti prin lume, ai să vezi pretutindeni atâta înverşunare în inimi, ca şi când oamenii ar asculta de poruncile diavoleşti şi nu de credinţa creştinească.

— Domnia Ta - răspunse Zagłoba - cu greu ai să ne convingi să-i iubim pe turci, pe tătari sau pe alţi barbari, de care trebuie să se lepede şi Dumnezeu.

— Nici eu nu vă îndemn la una ca asta, susţin numai

că fiii *eiusdem matris*[1] trebuie să se iubească unii pe alţii, dar iată că de când cu răzvrătirile lui Chmielnicki, adică de treizeci de ani, pământurile acestea nu se mai usucă de atâta sânge.

— Păi din vina cui?

— Cel dintâi care se va recunoaşte vinovat, va fi cel dintâi iertat.

— Domnia Ta acum porţi veşminte duhovniceşti, dar am auzit că la tinereţe i-ai tăiat pe răzvrătiţi cu multă vrednicie...

— I-am tăiat, fiindcă aşa a trebuit, ca oştean ce eram, dar nu acesta este păcatul meu, ci acela că mi-a fost urât de ei ca de ciumă. Am avut şi eu pricinile mele despre care n-am să mai amintesc, pentru că totul s-a petrecut demult şi rănile s-au închis. Îmi pare rău nu am făcut mai mult decât aveam datoria să fac. Am avut sub ordinele mele o sută de oameni, din steagul lui jupân Niewodowski şi de multe ori, mărşăluind în voie, am ars, am tăiat şi am spânzurat... Domniile Voastre cunoaşteţi ce timpuri erau pe atunci. Ardeau şi tătarii chemaţi de Chmiel în ajutor, ardeam şi tăiam şi noi. Iar cazacii făceau şi ei la fel, lăsând pretutindeni numai apa şi pământul în urma lor; ei se dădeau la cruzimi şi mai înfricoşătoare decât noi şi decât tătarii. Nu e nimic mai rău ca războiul civil... Nimeni nu va putea spune vreodată ce vremuri au fost acelea, destul că şi noi şi ei semănăm mai degrabă cu nişte câini turbaţi decât cu nişte oameni. Odată ni s-a dat de ştire că răzvrătiţii l-au împresurat pe jupân Rusiecki în casele lui. Am fost trimis eu şi oamenii mei să-i dăm ajutor, dar am ajuns prea târziu. Întăritura era una cu pământul. Cu toate

1 Aceleiaşi mame (lat.).

acestea, m-am năpustit asupra gloatei ameţite de băutură, spârcuind-o pe săturate; o parte s-au ascuns în grâu şi am dat poruncă să-i prindă vii, ca să-i spânzurăm, spre a fi o pildă şi altora. Dar unde? Era mai greu să îndeplineşti decât să vrei; în tot satul nu rămăsese nici un copac în picioare, fuseseră retezaţi până şi perii sălbatici care creşteau pe mejdine. N-aveam vreme să ridic spânzurători, iar păduri, cum se întâmplă în ţinuturile de stepă, nu se găseau nicăieri prin împrejurimi. Ce era să fac? îmi iau prinşii şi plec cu ei. Mă gândeam că o să aflu pe undeva vreun stejar mai rămuros. Merg eu aşa o milă, merg două - peste tot stepă cât vedeai cu ochii. În sfârşit, dăm peste dărâmăturile unui sat, era spre seară; mă uit cu luare-aminte împrejur, dar nu văd decât mormane de cărbuni şi cenuşă, altceva nimic. Iată însă că pe o ridicătură mică rămăsese o cruce mare, de stejar, cioplită se vede nu de mult, pentru că lemnul nu se înnegrise deloc şi lucea în lumina amurgului de parcă era de foc. Pe cruce era răstignit Hristos tăiat din tablă, dar vopsit atât de bine, încât numai dacă priveai dintr-o parte şi vedeai tinicheaua subţire, îţi dădeau seama că nu era un trup adevărat, ci unul de tablă. Faţa parcă era vie, trasă puţin din pricina durerii, cu coroana de spini şi ochii înălţaţi spre cer cu mare mâhnire. Când am văzut crucea aceea, mi-am zis în gândul meu: „Iată copacul, altul n-ai să mai găseşti”, dar m-am înfricoşat numaidecât. În numele Tatălui şi al Fiului! n-o să-i spânzur de cruce! Dar am crezut că am să bucur ochii lui Hristos, dacă am să poruncesc să le taie capul înaintea lui acelora care vărsaseră atâta sânge nevinovat, şi am rostit: „Doamne, să ţi se pară că sunt evreii care te-au ţintuit pe cruce, fiindcă nici aceştia nu

sunt mai buni ca ei.” Aşa că am poruncit să-i înşface pe rând, să-i urce pe movilă şi să le reteze capul lângă cruce. Printre ei erau bătrâni, ţărani cărunţi şi flăcăiandri! Primul pe care-l aduc zicea: „Pentru chinurile Mântuitorului, pentru numele lui Hristos, fie-ţi milă, boierule!” Iar eu: „Retezaţi-i grumazul!” Dragonul izbea şi-i tăia capul... Îl aduc pe al doilea, la fel: „Pentru numele lui Hristos, milostivul, îndură-te!” Şi eu iar: „Retezaţi-i grumazul!” Tot aşa cu al treilea, al patrulea, al cincilea; erau paisprezece inşi şi fiecare mă ruga în numele lui Hristos... Amurgul se stinsese când am sfârşit cu ei. An poruncit să-i aşeze în cerc la picioarele crucii... Prostul de mine! Credeam că vederea lor are să-l bucure pe Fiul lui Dumnezeu, iar ei au mai mişcat o vreme care din mâini, care din picioare, ba câte unul se mai zbătea ca peştele pe uscat, dar n-a mai durat mult; în curând puterea li s-a scurs din trupuri şi zăceau fără suflare ca o cunună în jurul crucii.

Întrucât se făcuse întuneric de-a binelea, am hotărât să rămânem acolo peste noapte, cu toate că n-aveam nici cu ce să aprindem focul. Noaptea era caldă însă, aşa că oamenii mei s-au întins bucuroşi pe păturI, iar eu m-am apropiat de cruce să rostesc rugăciunea la picioarele lui Hristos, şi să mă încredinţez îndurării sale. Credeam că rugăciunea mea va fi primită cu atât mai bine, cu cât îmi petrecusem ziua ostenind şi făptuind lucruri pe care le socoteam drept merite.

Se întâmplă adesea ca oşteanul trudit să adoarmă în timp ce-şi spune rugăciunea de seară. Aşa s-a întâmplat şi cu mine. Dragonii, văzând că am îngenuncheat şi mi-am sprijinit capul de cruce, au crezut că m-am cufundat în gânduri cucernice şi nici unul n-a cutezat să mă întrerupă; ochii mei însă s-au

închis numaidecât şi un vis ciudată a coborât asupra mea. Nu zic c-am avut o vedenie, căci n-am fost şi nu sunt vrednic de aşa ceva, dar, cuprins de somn adânc, am văzut parcă aievea chinurile Mântuitorului... La vederea suferinţelor Mielului nevinovat, mi s-a înduioşat inima, m-au podidit lacrimile şi m-a cuprins o jale fără margini: „Doamne - îi spun - am aici o mână de flăcăi unul şi unul; vrei să vezi de ce e în stare călărimea noastră, fă un semn din cap şi pe feciorii aceştia de lele, pe călăii tăi, ţi-i spintec cu săbiile!” Abia am apucat să sfârşesc şi mi-a pierit totul din faţa ochilor a rămas doar crucea, iar pe ea Hristos răstignit plângând cu lacrimi de sânge... Atunci, zguduit de suspine, am îmbrăţişat lemnul sfânt. Cât am stat aşa, nu ştiu, dar, după ce m-am liniştit puţin, zic iarăşi: „Doamne, Doamne! cum de s-a întâmplat să-ţi răspândeşti învăţătura ta printre evreii sălbatici? Dacă ai fi venit din Palestina în Republica noastră, nu te-am fi ţintuit pe cruce, ci te-am fi primit cu bucurie, te-am fi dăruit cu toate bunurile, dându-ţi şi dreptul de a te socoti de-al nostru întru mărirea slavei tale dumnezeieşti. De ce n-ai venit la noi, o, Doamne?”

Spunând acestea, mi-am înălţat privirile spre cer - Domniile Voastre ţineţi minte că totul se petrecea în vis - şi ce văd? Stăpânul nostru se uită la mine cu asprime, încruntându-şi sprâncenele şi răspunse cu glas mare: „Starea de şleahtic şi-a pierdut preţul de pe vremea războiului cu suedezii, când orice târgoveţ putea s-o cumpere, dar asta e altă treabă! Şi voi şi răzvrătiţii sunteţi vrednici unii de ceilalţi, şi unii şi alţii sunteţi mai răi decât evreii, fiindcă mă răstigniţi pe cruce în fiecare zi. Nu v-am poruncit oare să aveţi milă chiar pentru vrăjmaşii voştri şi să le iertaţi greşelile, iar voi vă

smulgeţi măruntaiele unii la alţii ca nişte fiare turbate? Ceea ce, văzând, îndur chinuri cumplite. Tu însuţi, care ai vrut să mă desprinzi de pe cruce şi m-ai poftit să vin în Republica voastră, ce-ai făcut? Iată trupurile care zac fără viaţă în jurul crucii mele; sângele lor a stropit sângele sfânt, iar printre ei se găseau şi nevinovaţi, copilandri sau oameni orbiţi de întuneric, care, neavând nici o ştiinţă, s-au luat după ceilalţi, asemenea oilor proaste. Ai fost îndurător cu ei, i-ai judecat înainte de moarte? Nu! Ai dat poruncă să-i taie pe toţi, gândindu-se că aşa ai să-mi aduci mângâiere. Adevărat îţi zic, una e să cerţi şi să pedepseşti, aşa cum tatăl pedepseşte pe fiu, aşa cum fratele mai mare îl ceartă pe cel mic, dar alta e să te răzbuni, să nu faci judecată, necunoscând nici o măsura în pedeapsă şi cruzime. S-a ajuns până acolo că pe pământul acesta lupii arată mai multă milă decât oamenii, iarba năduşeşte rouă însângerată, vânturile nu bat, ci urlă, râurile curg pline de lacrimi, iar oamenii îşi întind braţele spre moarte rostind: „Izbăvitoarea noastră!...”

— Doamne! am strigat - sunt ei mai buni decât noi oare? Cine a făptuit cele mai mari cruzimi? Cine i-a adus pe păgâni asupra noastră?...

— Iubiţi-i chiar dacă-i pedepsiţi - mi-a răspunse Mântuitorul - şi atunci albeaţa va cădea de pe ochii lor, inimile se vor muia şi mila mea va coborî asupra voastră. Altminteri, vor năvăli tătarii şi vă vor pune laţul de gât şi vouă şi lor, şi atunci va trebui să slujeşti vrăjmaşului, în suferinţă, dispreţ şi lacrimi până în ziua în care vă veţi îndrăgi unii pe alţii. Iar dacă vă veţi arăta peste măsură de înverşunaţi, nici unii şi nici ceilalţi nu veţi cunoaşte îndurarea mea şi păgânii vor stăpâni aceste locuri în vecii vecilor!

Am încremenit ascultând această prevestire şi multă vreme n-am putut să scot un cuvânt; abia după ce m-am aruncat cu faţa la pământ, am întrebat:

— Doamne, ce trebuie să fac ca să-mi spăl păcatele mele?

Şi Mântuitorul mi-a răspuns:

— Mergi şi repetă vorbele mele, propovăduieşte dragostea!

Apoi visul a pierit. Cum în timpul verii noaptea e scurtă, m-am trezit la răsăritul soarelui acoperit tot de rouă. Mă uit: capetele stau cunună în jurul crucii, numai că învineţiseră. Şi, lucru ciudat, ieri vederea lor mă bucura, azi însă m-a cuprins groaza, mai ales când am văzut capul unui flăcăiandru de vreo şaptesprezece ani, nespus de frumos. Am poruncit oştenilor să îngroape trupurile creştineşte la picioarele crucii şi de atunci n-am mai fost eu cel dinainte.

La început îmi spuneam mereu că n-a fost decât un vis, dar mi se întipărise în amintire şi-mi cuprindea, treptat, toată fiinţa. Nu cutezam să presupun că însuşi Dumnezeu vorbise cu mie căci, cum v-am mai spus, nu mă simţeam destul de vrednic, dar se prea poate ca glasul conştiinţei, care se ascunsese în mine în timpul războiului, ca un tătar în iarbă, se făcea auzit deodată, vestindu-mi voia Domnului. M-am dus să mă spovedesc şi duhovnicul mi-a întărit părerea: „Voinţa şi înştiinţarea lui Dumnezeu sunt limpezi - mi-a spus - ascultă-le, că va fi rău de tine”.

De atunci am început să propovăduiesc dragostea.

Dar oştenii şi căpeteniile mi-au râs în faţă? „Ce, tu eşti preot de vrei să ne ţii predici? ziceau. Câinii ăia n-au făcut destulă silă lui Dumnezeu, n-au dat foc la destule biserici, n-au ruşinat destule cruci? Şi pentru asta noi

trebuie să-i şi îndrăgim?” într-un cuvânt, nu mă asculta nimeni.

Dac-am văzut aşa, după bătălia de la Beresteczko, am îmbrăcat veşmântul duhovnicesc, ca să răspândesc mai bine cuvântul şi voinţa Domnului.

De peste douăzeci de ani fac asta fără preget. Părul mi-a albit... Dumnezeu e milostiv şi nu mă va pedepsi că glasul meu a răsunat până acum în pustiu.

Domniile Voastre, iubiţi pe vrăjmaşii voştri, pedepsiţi-i cum pedepseşte un părinte, dojeniţi-i ca pe un frate mai mare, căci altfel, vai vouă, vai lor, vai de toată Republica.

Priviţi în jurul vostru şi vedeţi urmările acelui război încrâncenat de frate împotriva fratelui. Locurile au devenit pustii, la Uszyca, în loc de credincioşi, am morminte, bisericile, târgurile şi satele sunt numai dărâmături, iar puterea păgânilor creşte deasupra noastră ca o mare gata să te înghită şi pe tine, temeliile de granit de la Kaminiec...

Jupân Nienaszyniec îl asculta cu atâta înduioşare pe preotul Kamiński, încât fruntea i se îmbrobonase de sudoare. În mijlocul tăcerii care se înstăpâni după ce duhovnicul sfârşi, vorbi astfel:

— Că şi printre cazaci se găsesc cavaleri destoinici, stă pildă jupân Motowidło, aci de faţă pe care îl iubim şi îl respectăm. Dar în ce priveşte dragostea pentru toţi ceilalţi, despre care preotul Kamiński ne-a vorbit atât de frumos, recunosc că în mare păcat am trăit până acum, fiindcă n-am simţit-o în mine şi nici nu mi-am dat silinţa s-o simt. Acum mi s-au mai deschis ochii. Dar fără o îngăduinţă deosebită din partea lui Dumnezeu, mă tem că n-am să aflu această dragoste în inima mea plină de amintirea unei nedreptăţi cumplite, pe care am să v-o

povestesc pe scurt.

— Hai să bem ceva cald - îl întrerupse Zagłoba.

— Mai puneţi câţiva butuci pe foc - porunci Basia slujitorilor.

În curând, odaia încăpătoare se lumină din nou şi copiii de casă aşezară înaintea fiecărui oştean câte o oca de bere fiartă. Cu toţii îşi muiară cu plăcere mustăţile în stacane şi după ce sorbiră o dată, de două ori, jupân Nienaszyniec luă iarăşi cuvântul; vorbirea lui semăna cu huruitul unei căruţe.

— Când a murit mama, mi-a lăsat în grijă o soră; o chema Halszka. Cum n-aveam nevastă şi copii, fineam la fată ca la ochii din cap. Era cu douăzeci de ani mai mică decât mine, aşa că am purtat-o în braţe. Ce mai tura-vura, o socoteam ca pe copilul meu. Apoi eu am plecat într-o campanie, iar pe ea au luat-o tătarii. Când m-am întors, m-am dat cu capul de toţi pereţii. Averea mi-o pierdusem în timpul năvălirii, dar am vândut tot ce-am avut, până şi şaua calului, şi am plecat cu nişte negustori armeni s-o răscumpăr. Am găsit-o în Bahcisarai. Era printre slujitoarele unui harem, nu în harem, fiindcă abia avea doisprezece ani. O, Halszko, n-am să uit niciodată clipa în care te-am regăsit, când m-ai luat de gât şi mi-ai sărutat ochii! Dar s-a arătat că adusesem prea puţin. Fata era frumoasă. Jehu-aga, care o răpise, pretindea de trei ori pe atât! Am vrut să mă vând şi pe mine, dar în zadar. Tuhai-bei, vrăjmaşul nostru prea cunoscut, a cumpărat-o sub ochii mei la un iarmaroc; voia s-o mai ţină vreo trei ani lângă harem, apoi să şi-o facă soţie. M-am întors în ţară smulgându-mi părul din cap. Pe drum am aflat că una dintre nevestele

lui Tuhai-bei trăieşte într-un aul[1] de la marginea mării cu fiul lui cel mai drag, Azja. Tuhai-bei îşi ţinea câte o soţie în toate târgurile şi prin unele sate, ca să aibă pretutindeni un adăpost al lui. Când am aflat de acel pui de tătar, m-am gândit că Dumnezeu îmi arată singurul mijloc în care puteam s-o scap pe Halszka şi am hotărât îndată să-l răpesc pe Azja şi să-l schimb cu surioara mea. Dar numai eu nu puteam să fac aşa ceva. Trebuia să-mi adun o ceată de oşteni în Ucraina sau prin Câmpiile Sălbatice, ceea ce nu era prea lesne, întrucât pe de o parte numele lui Tuhai-bei făcea să tremure toată Rutenia, pe de alta, el ne ajuta pe noi împotriva cazacilor. Cu toate acestea, nu puţini sunt flăcăii care rătăcesc prin stepă gata să meargă oriunde după pradă. Am strâns o ceată destul de numeroasă. Limba omenească nu e-n stare să spună câte am pătimit până când am ajuns cu şeicile pe mare, fiindcă a trebuit să ne ascundem până şi de căpeteniile cazace. Dar ne-a ajutat Dumnezeu şi l-am răpit pe Azja, luând prăzi bogate. Urmăritorii nu ne-au prins, aşa că am ajuns cu bine în Câmpiile Sălbatice, de unde voiam să mă duc la Kaminiec şi să încep negocierile prin negustorii de acolo.

Ani împărţit toată prada între cazaci, oprindu-l numai pe fiul lui Tuhai-bei. Cum mă purtasem cu multă dărnicie cu aceşti oameni, cum răbdasem de foame laolaltă şi îmi pusesem adesea capul în primejdie pentru ei, credeam că le-am câştigat dragostea pentru totdeauna, că fiecare ar sări şi-n foc pentru mine.

În curând aveam să ispăşesc amarnic această greşeală!

---

1 Sat, aşezare tătărască.

Nu mi-a trecut prin minte că ei îşi sfâşie în bucăţi propriii atamani ca să-şi împartă prada; am uitat că oamenii aceştia n-au credinţă, nu ştiu ce e cinstea, recunoştinţa şi nici conştiinţa... Nu departe de Kamieniec s-au lăsat ispitiţi de nădejdea că vor căpăta un preţ mare pentru răscumpărarea lui Azja. Noaptea s-au repezit asupra mea ca lupii, m-au sugrumat cu arcanul, mi-au sfârtecat trupul cu cuţitele şi, crezându-mă mort, m-au părăsit în pustie şi au plecat cu copilul.

Dumnezeu m-a scăpat şi m-am înzdrăvenit iarăşi, dar pe Halszka mea am pierdut-o pentru totdeauna. Poate că mai trăieşte pe cine ştie unde, poate că după moartea lui Tuhai-bei a luat-o altul de soţie, poate că ea s-a dat în legea lui Mahomed, poate că şi-a uitat fratele, poate că fiul ei îmi va vărsa sângele cândva.. Eh, asta-i povestea mea!

Jupân Nienaszyniec tăcu şi îşi pironi mohorât ochii în pământ.

— Cât sânge şi câte lacrimi am vărsat noi pentru pământurile astea! rosti jupân Muszalski.

— Iubeşte-ţi vrăjmaşii tăi - se amestecă preotul Kamiński.

— Şi după ce te-ai însănătoşit, Domnia Ta n-ai încercat să-l găseşti pe Azja? întrebă Zagłoba.

— Mai pe urmă am aflat - răspunse jupân Nienaszyniec - că tâlharii meu au fost atacaţi de altă ceată care i-a tăiat pe toţi. Gândesc că aceştia au luat şi prăzile, şi copilul. L-am căutat peste tot, dar n-am mai dat de el.

— Poate că Domnia Ta l-ai şi întâlnit pe undeva, dar nu l-ai mai recunoscut - spuse Basia.

— Era un copil, nici nu ştiu dacă împlinise trei ani. Abia înţelegea că-l cheamă Azja. Dar l-aş fi recunoscut,

fiindcă pe piept avea desemnaţi doi peşti vineţii.

Mellechowicz, care până atunci stătuse liniştit, spuse deodată, cu un glas ciudat din colţul încăperii:

— După peşte, Domnia Ta nu l-ai fi recunoscut, pentru că mulţi tătari poartă asemenea semn, mai ales printre cei care trăiesc pe malul mării.

— Nu-i adevărat - se împotrivi vârstnicul jupân Hromyka - după bătălia de la Beresteczko ne-am uitat la stârvul lui Tuhai-bei, rămas pe câmp, şi îmi aduc aminte că avea doi peşti pe piept, iar toţi ceilalţi morţi purtau alte semne.

— Ba eu îţi spun Domniei Tale că mulţi au semnul acesta.

— Aşa-i, dar toţi sunt din sământa vrăjmaşă a lui Tuhai-bei.

Vorbirea fii întreruptă de intrarea lui jupân Lelczyc care fusese trimis de Wołodyjowski încă de dimineaţă în recunoaştere şi acum se întorsese.

— Jupâne polcovnic - spuse din uşă - pe partea moldavă a Nistrului, la Vadul Orfanului, a tăbărât un podghiaz care cred că vrea să treacă apa.

— Ce fel de oameni sunt? întrebă Michał.

— Lotri. Vreo două sute de oameni, afară de câţiva moldavi şi unguri, toţi ceilalţi sunt tătari fără căpătâi.1

— Sunt tot cei despre care am avut veste că jefuiesc de cealaltă parte a râului - zise Wołodyjowski. Se vede că pârcălabul i-a cam îmbulzit şi acum fug de noi; numai tătari sunt ca la două sute. O să treacă prin vad la noapte, iar mâine în zori le aţinem calea. Jupân Motowidło şi Mellechowicz o să stea pregătiţi dinspre miazănoapte. Goniţi spre ei o cireadă de boi, drept momeală, iar acum fiecare la cvartirul lui.

Oştenii începură să se împrăştie, dar nu apucaseră

toţi să părăsească încăperea când Basia, apropiindu-se de Wołodyjowski, îi încolăci gâtul cu braţele şi începu să-i şoptească ceva la ureche. El zâmbea şi tot scutura din cap în semn că se împotriveşte, dar se vede că ea stăruia, strângându-l tot mai tare.

Văzând aceasta, jupân Zagłoba spuse:

— Ei, acum fă-i şi ei hatârul ăsta, că am să-mi car şi eu bătrâneţe cu voi.

CAPITOLUL XXVI

CETELE CARE SE ÎNDELETNICEAU cu jaful pe amândouă părţile Nistrului erau alcătuite din tot felul de oameni care trăiau prin ţinuturile din împrejurimi. Deşi mai totdeauna cei mai mulţi erau tătari fugiţi din urdiile dobrogene şi de la Białogród, mai sălbatici şi mai curajoşi decât fârtaţii lor din Crimeea, nu lipseau nici cazacii şi ungurii sau moldavii şi slujitorii leşi veniţi de prin staniţele de pe malul Nistrului. Îşi făceau de cap când pe partea polonă, când pe cea moldavă, trecând mereu graniţa în măsura în care îi înghesuiau pârcălabii ori oştenii Republicii. Îşi aveau sălaşele prin râpe şi peşteri, prin păduri neumblate.

De cele mai multe ori urmăreau să pună mâna pe avutul staniţelor: cirezile de boi şi hergheliile de cai care rămâneau în stepă şi pe timpul iernii, căutându-şi singure hrana sub zăpadă. Năvăleau însă şi prin sate, târguri şi aşezări; atacau garnizoanele mai mari şi nu cruţau nici pe negustorii polonezi, turci sau pe cei care mijloceau răscumpărarea robilor la Crîm. Fiecare ceată

îşi avea şartul şi căpetenia ei, unindu-se numai arareori. Adesea cele mai mari le nimiceau pe cele mai puţin numeroase. Se înmulţiseră pretutindeni ca ciupercile în ţinuturile rutene, mai ales după ciocnirile polone-cazace, când prin acele locuri omul era pândit la fiecare pas de tot felul de primejdii. Cele mai ameninţătoare se arătau pâlcurile de pe malul Nistrului, asmuţite de tătarii fugiţi. Unele numărau până la cinci sute de oameni. Mai-marii lor îşi ziceau bei. Pustiau ţinutul la fel ca tătarii, astfel că nu o dată căpeteniile garnizoanelor nu ştiau dacă au de-a face cu tătari obişnuiţi sau cu ceambulurile trimise înaintea grosului urdiei. Fireşte, asemenea jefuitori la câmp deschis nu erau în stare să ţină piept oştirii regulate a Republicii, mai ales călărimii, dar odată împresuraţi, se băteau cu turbare, ştiind prea bine că prinşii aveau să fie spânzuraţi. Armele lor erau felurite. N-aveau arcuri şi flinte care le-ar fi folosit prea puţin în atacurile de noapte. Cei mai mulţi erau înarmaţi cu hangere şi iatagane turceşti, bice de luptă, săbii tătăreşti şi fălci de cal înfipte în stejari tineri şi întărite cu legături. Mânuită de un braţ puternic, asemenea ghioagă făcea un adevărat prăpăd, întrucât putea frânge orice sabie. Unii aveau ţăpoaie foarte lungi, cu fier în vârf, alţii suliţe căzăceşti pe care le foloseau la nevoie împotriva călărimii.

Ceata care se oprise la Vadul Orfanului trebuia să fie foarte numeroasă ori se afla la mare strâmtoare de cealaltă parte, de vreme ce se încumeta să se apropie de garnizoana de la Chreptiów, cu toată spaima pe care o stârnea numele lui Wołodyjowski printre tâlharii de pe amândouă malurile. Alţi oşteni veniţi în recunoaştere aduseră vestea că se compunea din peste patru sute de inşi, sub conducerea lui Azba-bei, tâlhar prea cunoscut,

care de câţiva ani umplea de groază amândouă părţile râului.

Jupân Wołodyjowski se bucură foarte mult când află cu cine are de-a face şi dădu de îndată poruncile trebuitoare. Afară de Mellechowicz şi de jupân Motowidło, mai plecară şi steagurile ghinărarului de Podolia şi al stolnicului de Przemyśl. Părăsiră staniţa încă pe întuneric, fiecare îndreptându-se chipurile, în altă parte. Aşa cum pescarii aruncă năvodul pe departe, ca să-l strângă apoi la o copcă, cele două steaguri aveau să facă un ocol mai mare şi să se întâlnească la răsăritul soarelui aproape de Vadul Orfanului.

Basia văzu oştenii plecând şi, pentru că era prima ei ispravă mai însemnată, îi creştea inima la vederea îndemânării acestor bătrâni lupi de stepă. Mergeau într-o linişte deplină, nu se auzea nici un zgomot, nici măcar înăuntrul întăriturii. Nu se auzea clinchet de zăbală, scările nu se loveau între ele, săbiile nu zăngăneau, caii nu nechezau. Noaptea era frumoasă şi neobişnuit de luminoasă, cu lună plină. Talgerul argintiu îşi trimitea razele peste colinele staniţei şi peste stepa care cobora puţin în toate părţile, cu toate acestea, îndată ce un steag trecea de palisadă şi nu se mai vedeau decât răsfrângerile razelor în luciul săbiilor, pierea din ochi, ca un cârd de potârnichi, care se pierdea prin ierburi. Era ceva tainic în această plecare.

Basiei i se părea că pornise la o vânătoare care avea să înceapă în zori şi de aceea mergeau tăcuţi şi cu atâta grijă, ca să nu sperie vânatul prea devreme... Simţea o mare dorinţă de a lua parte şi ea la această vânătoare.

Wołodyjowski nu se mai împotrivea, întrucât îl convinsese jupân Zagłoba s-o ia cu el. Înţelegea şi el că

odată tot trebuie să-i facă Basiei această plăcere, aşa că prefera să-l însoţească acum, mai ales că tâlharii nu aveau obiceiul să se folosească de arcuri şi sâneţe.

După vreo trei ceasuri de la plecarea primului steag, porniră şi ei, fiindcă aşa plănuise jupân Michał. Mai veneau jupân Zagłoba, jupân Muszalski şi douăzeci dintre dragonii lui Linkaus cu vagmistrul[1], numai mazurieni unul şi unul, după săbiile cărora frumoasa polcovnicească era în tot atâta siguranţă ca în propriul iatac.

Fiind nevoită să călărească pe o şa bărbătească, Basia era îmbrăcată, după trebuinţă, în nişte şalvari de catifea de culoarea perlei, foarte largi, ca o fustă, băgaţi în cizmuliţe galbene de safian, şi într-un surtucel cenuşiu, căptuşit cu blana de miel de Crîm şi împodobit pe la cusături. Mai avea o leduncă de argint frumos meşterită, o săbioară turcească uşoară, atârnând de o eşarfă de mătase, şi două pistoale în coburi. Pe cap purta un calpac din blană de râs, cu fundul de catifea veneţiană, împodobit cu o pană de stârc, iar de sub calpac se iţeau o feţişoară zâmbitoare, bujorie, aproape copilărească, şi doi ochi curioşi care străluceau ca doi tăciuni aprinşi.

Îmbrăcată astfel şi călărind un bahmet murg sprinten şi blând ca o căprioară, semăna cu feciorul unui hatman care mergea să lupte pentru prima oară sub supravegherea oştenilor mai vârstnici. Se mirau cu toţii de înfăţişarea ei. Jupân Zagłoba se înghiontea cu jupân Muszalski, sărutându-şi fiecare pumnul din când în când, în semn de admiraţie neobişnuită faţă de frumuseţea Basiei, şi amândoi împreună cu

1 Subofiţer de cavalerie.

Wołodyjowski o linişteau, asigurând-o că vor ajunge la vreme.

— Tu nu te pricepi la război - îi spunea micul viteaz - şi de aceea ne bănuieşti că vrem să te ducem acolo după ce totul s-a terminat. Unele steaguri urmează o cale ocolită, ca secera, altele trebuie să se grăbească să taie drumurile de fugă şi abia după aceea se vor strânge la un loc, prinzând duşmanul ca într-un cleşte. Nu te teme, vom fi acolo la timpul potrivit; nu începe nimic fără noi, căci fiecare ceas e pus la socoteală.

— Şi dacă duşmanul bagă de seamă şi se strecoară printre steagurile noastre?

— E, o fi şi el destul de viclean şi cu ochii în patru, dar nici noi nu suntem nişte ageamii.

— Trebuie să ai încredere în Michał - o sfătui Zagłoba. Altul mai priceput ca el în asemenea treburi nu se află. Ceasul tău i-a mânat încoace pe nemernicii ăştia.

— La Lubnie nu era decât un tinerel - adăugă jupân Michał - când îmi încredinţau astfel de isprăvi. Acum însă, deoarece ai să iei şi tu parte la încăierare, am plănuit totul cu şi mai mare grijă. Toate steagurile se vor arăta deodată vrăjmaşului, toate îşi vor da de ştire şi vor năvăli în acelaşi timp, ca la un plesnet de bici.

— Şi eu! ciripi Basia de bucurie şi, ridicându-se în scări, îl luă de gât pe micul cavaler. Şi-mi îngădui şi mie să atac cu voi, nu-i aşa, Michał? întrebă cu ochii strălucitori.

— N-am să-ţi îngădui să te arunci în învălmăşeală, fiindcă atunci poate foarte uşor să ţi se întâmple ceva, nu mai vorbesc că şi calul ar putea să se poticnească; am dat însă poruncă să gonească spre noi câţiva după ce-i răzbim şi atunci slobozim caii şi ai să poţi şi tu să tai vreo doi-trei, dar să izbeşti totdeauna din stânga, fiindcă

în acest fel celui urmărit nu-i e la îndemână să te ajungă, din pricina calului, pe când tu îl ai drept în faţă.

— Ho! ho! nu mi-e frică! se mândri Basia. Chiar tu mi-ai spus că mânuiesc sabia mult mai bine decât unchiul Makowiecki; n-o să-mi facă faţă nici unul!

— Ai grijă să ţii dârlogii strâns - o învaţă şi jupân Zagłoba. Au şi ei şiretlicurile lor şi poate să se întâmple ca tu să goneşti în urma lui, iar el să întoarcă deodată calul şi să-l ridice în două picioare; din cauza avântului, poţi să treci pe lângă el, dar până să treci, te şi loveşte. Un luptător cu experienţă nu mână niciodată calul prea tare, ci după nevoie.

— Şi sabia să n-o ridici niciodată prea sus, ca să poţi să şi împungi repede - îi spuse jupân Muszalski.

— O să stau şi eu lângă ea - răspunse micul cavaler. Vezi tu, în luptă toată greutatea e că trebuie să te gândeşti la toate; la calul tău şi al potrivnicului, la dârlogi, la sabie, la tăietură şi la împunsătură, la toate deodată! După ce te-ai deprins, totul vine de la sine, dar la început se întâmplă ca mânuitori de sabie foarte buni să fie doborâţi din şa de cine ştie ce neisprăvit cu mai multă îndemânare... De aceea, o să fim mereu lângă tine.

— Numai să nu loveşti în locul meu fără să fie nevoie, şi porunceşte-le şi oamenilor să facă la fel.

— Ehe, să vedem dacă o să fie tot atât de vitează cât va fi vorba la adică! răspunse zâmbind micul cavaler.

— Te pomeneşti că o să te prinzi de pulpana vreunuia dintre noi! isprăvi Zagłoba.

— O să vedem! se împotrivi Basia supărată.

Tot vorbind aşa, intrară într-un ţinut presărat pe alocuri cu tufişuri. Nu mai era mult până la răsăritul soarelui, dar se făcuse mai întuneric, fiindcă scăpătase

luna. Din pământ se înălţau aburi străvezii care acopereau depărtările. În pâcla aceea uşoară şi în întuneric, tufele care se iţeau prin apropiere împrumutau în închipuirea aţâţată a Basiei înfăţişarea unor fiinţe vii. Deseori i se părea că vede aievea oameni şi cai.

— Michał, ce-i asta? întreba în şoaptă, arătând nălucirea cu mâna.

— Nimic, nişte tufişuri.

— Credeam că sunt niscaiva călăreţi, Mai e mult?

— După vreun ceas şi jumătate va începe.

— Aha!

— Ţi-e frică?

— Nu, dar îmi bate inima de nerăbdare! Are şi de ce să-mi fie frică! Nu mă tem deloc! Ia uite ce brumă... Se vede, deşi e întuneric.

Înaintau într-adevăr prin stepă şi tulpinile lungi şi uscate ale buruienilor erau acoperite de brumă. Jupân Wołodyjowski privi şi zise:

— Pe aici a trecut Motowidło. Trebuie să se fi ascuns la vreo jumătate de milă de aici. Se luminează!

Se revărsau zorile. Beznele se răreau. Cerul şi pământul deveneau cenuşii, văzduhul pălea, vârfurile copacilor şi ale tufelor parcă se tiveau cu argint. Începură să se vadă şi crângurile mai îndepărtate, ca şi când cineva ar fi ridicat treptat zăbranicul nopţii.

Deodată, dintr-un tufiş apropiat se ivi un călăreţ.

— Eşti al lui jupân Motowidło? întrebă Wołodyjowski când seimenul opri calul în două picioare lângă el.

— Întocmai, înălţimea Voastră!

— Ce mai e?

— Au trecut Vadul Orfanului, apoi, luându-se după mugetul boilor; s-au îndreptat spre Kalusik. Au prins

boii şi acum s-au oprit pe câmpul lui Jurek.

— Unde-i jupân Motowidło?

— S-a ascuns lângă colină, iar jupân Mellechowicz se aţine pe drumul spre Kalusik. Celelalte steaguri nu ştiu unde sunt.

— Bine - îi spuse Wołodyjowski - eu ştiu; aleargă la jupân Motowidło şi porunceşte-i să închidă laţul. Apoi să-şi împrăştie oamenii la jumătatea drumului spre Mellechowicz.

Seimenul se aplecă în şa şi porni în galop întins, de se auzea splina fugarului zbătându-se; în curând dispăru. Îşi urmară drumul cu şi mai multă grijă, ferindu-se să facă cel mai mic zgomot... Se crăpa de ziuă. Pâcla care se înălţa din pământ în zori coborâse cu totul, iar la marginea de răsărit a cerului se ivi o panglică lungă, luminoasă şi trandafirie, care începu să coloreze văzduhul, înălţimile, adânciturile văilor îndepărtate şi culmile.

Deodată, la urechile călăreţilor ajunseră dinspre Nistru croncănituri învălmăşite şi înaintea lor, sus de tot, apăru un stol uriaş de corbi zburând spre răsărit. Păsări singuratice se desprindeau mereu de cârd şi, în loc să zboare drept înainte, începeau să se rotească deasupra stepei, cum fac ulii şi ereţii când şi-au pus ochii pe pradă.

Jupân Zagłoba ridică sabia, arătă cu tăişul spre corbi şi-i spuse Basiei:

— Mai mare mirarea ce isteţe sunt păsările astea. Oriunde e vorba de vreo bătălie, se adună numaidecât din toate părţile, de parcă cineva le-ar da drumul din sac. Când văd oştirea sau când trebuie să se întâlnească pâlcuri prietene, nu fac tot aşa, atât de bine se pricep să ghicească vrerile oamenilor, cu toate că nu le spune

nimeni nimic. Însăşi *sagacitas narium*[1] nu este în stare să lămurească acest lucru, iată de ce poţi să te minunezi pe drept cuvânt.

În acest timp corbii, croncănind tot mai tare, se apropiaseră, aşa că jupân Muszalski se întoarse către micul viteaz şi-l întrebă, lovindu-şi arcul cu palma:

— Jupâne polcovnic, îmi îngădui să dobor unul pentru bucuria jupânesei? Că doar nu fac nici un zgomot!

— Doboară, Domnia Ta, şi doi..., încuviinţă Wołodyjowski, cunoscând slăbiciunea bătrânului oştean de a se lăuda cu precizia săgeţilor sale.

Arcaşul neîntrecut întinse mâna la spate, scoase o săgeată penată pe care o aşează pe coardă şi, ridicând arcul şi capul, aşteptă.

Stolul se apropia tot mai mult. Toţi îşi opriră caii şi se uitau curioşi spre cer. Deodată răsună zbârnâitul jalnic al corzii, ca un ciripit de rândunică, şi săgeata pieri în zbor sub stol.

O clipă puteai să gândeşti că jupân Muszalski greşise ţinta, dar iată că o pasăre se dădu de-a berbeleacul şi începu să coboare drept deasupra capetelor spre pământ, dându-se mereu peste cap, până când se lăsă să cadă cu aripile desfăcute, ca o frunză care se opune aerului.

În curând se prăbuşi la câţiva paşi de calul Basiei. Săgeata o străpunse dintr-o parte în alta şi vârful de fier lucea mai sus de locul în care gâtul se împreună cu trupul.

— Semn bun! spuse jupân Muszalski înclinându-se spre Basia. Voi veghea de departe asupra jupânesei

---

1 înţelepciunea intuitivă (lat.).

polcovnicese şi la nevoie mai dau drumul la câte o săgeată. Chiar dacă o să zbârnâie pe aproape, n-o să-ţi facă nici un rău Domniei Tale.

— N-aş vrea să fiu în pielea tătarului pe care Domnia Ta ţi-l alegi drept ţintă! răspunse Basia.

Dar vorbirea le fu întreruptă de Wołodyjowski care, arătând spre o înălţime destul de mare ce se afla la câţiva zeci de paşi, zise:

— Acolo o să ne oprim...

După aceste cuvinte, porniră în trap uşor. La jumătatea colinei, Wołodyjowski porunci să lase caii mai încet, apoi se opriră nu prea departe de vârf.

— Nu urcăm călare până sus - zise - pentru că pe lumina asta pot să ne zărească de departe, aşa că descălecăm aici şi ne apropiem de vârf în aşa fel încât capetele noastre să nu se înalţe prea mult.

Sări de pe cal, urmat îndată de Basia, de jupân Muszalski şi de alţi oşteni. Dragonii rămaseră pe loc cu caii de dârlogi, iar ei urcară până la locul în care colina se întrerupea dintr-odată, coborând ca un perete drept în jos.

La poalele acestui perete, înalt de câţiva zeci de coţi, creşteau în cerc tufişuri destul de dese, iar mai încolo se întindea stepa joasă, netedă, uriaşă cât vedeai cu ochii.

Întinderea aceasta, străbătută de un pârâiaş nu prea mare care curgea spre Kalusik, era şi ea, ca şi locul de lângă stâncă, presărată cu tufărişuri. În locul în care tufele erau mai bogate se vedeau firişoare de fum înălţându-se spre cer.

— Vezi - îi spuse Wołodyjowski Basiei - acolo s-au ascuns tâlharii.

— Văd fumurile, dar nu văd caii şi oamenii - răspunse

Basia, bătându-i inima.

— Sunt ascunşi de tufe, dar un ochi deprins poate să-i zărească. Uite acolo, se văd doi, trei, patru... mai mulţi cai la un loc, unul e bălţat, altul alb cu totul, dar de aici se vede albăstrui.

— Coborâm repede la ei?

— O să-i gonească spre noi, dar noi avem timp destul, fiindcă până la tufele de acolo e cam un sfert de milă.

— Ai noştri unde sunt?

— Acolo, hăt! departe, vezi marginea pădurii? Steagul cămăraşului trebuie să ajungă chiar acum acolo. Mellechowicz o să se arate şi el în curând din partea cealaltă. Al doilea steag va înainta dinspre stânca aceea. Când vor vedea oştenii, lotrii vor porni spre noi, fiindcă pe aici pot să treacă spre râu printre pâlcurile de lozie, iar pe partea aceea este o viroagă priporoasă prin care nu poate să răzbească nimeni.

— Atunci au căzut în capcană?

— Precum vezi.

— Of, Doamne! abia mai pot să stau locului! strigă Basia.

Dar după o clipă:

— Michałek, dac-ar fi înţelepţi, ce-ar trebui să facă?'

— Ar trebui să dea năvală peste steagul cămăraşului şi să treacă peste el. Atunci ar fi liberi, dar n-au să facă una ca asta, pentru că mai întâi nu prea le place să se măsoare cu călărimea, apoi se vor teme că în pădure îi aşteaptă şi mai multă oaste, aşa că vor goni spre noi.

— Bine, dar noi n-o să-i putem opri, n-avem decât douăzeci de oameni.

— Şi Motowidło?

— Adevărat! Unde-i el?

În loc de răspuns, Wołodyjowski ţipă deodată ascuţit, ca eretele sau şoimul.

Îi răspunseră o mulţime de ţipete de la picioarele stâncii. Erau seimenii lui Motowidło, care se pitiseră atât de bine prin tufărişuri, încât Basia, care sta aproape deasupra lor, nu-i zărea deloc.

Un răstimp privi mirată când în jos, când la micul viteaz, obrăjorii i se împurpurară deodată ca focul şi îşi luă soţul de gât.

— Michałek! Tu eşti cea mai mare căpetenie din lume.

— E, n-am decât puţină îndemânare - răspunse Wołodyjowski zâmbind. Dar tu să nu începi să dai din aripi de bucurie şi să ţii minte că un oştean vrednic trebuie să fie liniştit.

Dar dojana nu ajută la nimic. Basia parcă era cuprinsă de fierbinţeală. Voia să încalece numaidecât şi să coboare de pe înălţime pentru a se uni cu seimenii lui Motowidło. Dar Wołodyjowski o mai opri un timp, vrând să vadă bine începutul.

Între timp soarele se înălţase deasupra stepei, acoperind cu o lumină răcoroasă, aurie, deşi palidă, toată întinderea. Tufele din apropiere căpătară culori vesele, cele mai îndepărtate începură să se vadă mai bine; bruma care se aşezase prin adâncituri începu să scânteieze, văzduhul deveni străveziu şi privirea putea să alerge fără stavilă până hăt! departe.

— Steagul cămăraşului iese din pădurice - zise jupân Wołodyjowski - văd oamenii şi caii!

Într-adevăr, călăreţii începură să se desprindă de marginea pădurii, formând o linie neagră pe pajiştea argintată de brumă, întinderea albă dintre ei şi pădure începu să crească. Se vede că nu prea se grăbeau, vrând

să lasă timp destul celorlalte steaguri.

Wołodyjowski se întoarse acum spre stânga.

— Uite-l şi pe Mellechowicz! spuse.

Şi după un răstimp scurt:

— Vin şi oamenii starostelui de Przemyśl. Toţi au ajuns la vremea hotărâtă.

Apoi începu să mişte repede din mustaţă.

— Nu trebuie să scape nici unul! Acum pe cai!

Se întoarseră într-o clipită la dragoni şi, sărind în şa, coborâră pe o latură de pe înălţime printre tufele de jos, unde se ascundeau seimenii lui jupân Motowidło. După aceea se apropiară cu toţii de marginea tufărişului şi se opriră privind înaintea lor.

Vrăjmaşul zărise pesemne steagul cămăraşului, care se apropia, fiindcă în aceeaşi clipă din desişul care creştea la mijlocul câmpiei se iviră grupuri de călăreţi ca nişte căprioare speriate. Cu fiecare clipă care trecea, ieşeau tot mai mulţi. Rânduindu-se în lanţ o luară la început prin stepă pe marginea tufelor; călăreţii se culcaseră pe grumazurile cailor, aşa că de departe se putea crede că nu era decât un tabun care alerga de-a lungul hăţişului. Se vede că nu erau siguri dacă steagul îi zărise şi venea asupra lor sau cerceta doar împrejurimile. În cazul din urmă se puteau aştepta că tufişurile îi vor ascunde o vreme.

Din locul în care sta Wołodyjowski în fruntea seimenilor lui Motowidło se vedeau foarte bine mişcările nesigure, şovăielnice ale ceambulului, aidoma mişcărilor unui animal sălbatic care a adulmecat primejdia. Când ajunseră pe la jumătatea desişului, începură să înainteze mai repede în galop uşor. Deodată, când primele rânduri ieşiră în stepa deschisă, îşi struniră caii şi odată cu ei tot podghiazul.

Văzuseră lipcanii lui Mellechowicz, care se apropiau din această parte.

Atunci cotiră într-o latură, depărtându-se de tufăriş, şi înaintea ochilor li se înfăţişă tot steagul starostelui, care pornise la trap.

Acum era limpede că toate steagurile ştiau de ei şi veneau asupra lor. Răsunară strigăte sălbatice şi se iscă învălmăşeală. Steagurile răspunseră şi ele prin strigăte şi porniră în galop, de bubuia stepa de tropote. Văzând acestea, ceambulul se desfăşură într-o clipită într-un şirag lung, gonind din răsputeri spre înălţimea la poalele căreia se aflau micul viteaz cu jupân Motowidło şi oamenii lui.

Întinderea care-i despărţea pe unii de alţii începu să se micşoreze cu o iuţeală înfricoşătoare.

La început, Basia păli puţin din pricina tulburării, inima i se zbătea să-i spargă pieptul, văzând însă că toţi se uitau la ea foarte liniştiţi, se stăpâni repede. Năvala care se apropia ca vijelia îi atrase întreaga luare-aminte. Trase de dârlogi, strânse cu putere săbioara în mână şi sângele îi urcă iarăşi de la inimă în obraji.

— Bine! rosti micul viteaz.

Ea nu se uita decât la el şi nările i se zbăteau; întrebă în şoaptă:

— Pornim curând?

— Mai e vreme! răspunse jupân Michał.

Iar tâlharii goneau de mâncau pământul, ca iepurele care simte câinii în urma lui. Nu-i mai despart decât câteva zeci de paşi de hăţiş, acum se văd gâturile alungite ale cailor şi urechile ciulite, iar deasupra lor feţele tătarilor lipite parcă de coamă. Sunt tot mai aproape, tot mai aproape… Se aude sforăitul bahmeţilor, dinţii beliţi şi ochii bulbucaţi arată că aleargă cu

asemenea avânt încât li se taie răsuflarea... Wołodyjowski face un semn şi sâneţele seimenilor se îndreaptă asupra năvălitorilor.

— Foc!

Pocnete, fum şi parcă o pală de vânt ar fi nimerit într-un morman de pleavă.

Cât ai bate din palme, bulucul se împrăştie în toate părţile, urlând şi răcnind.

Atunci micul viteaz iese din desiş iar steagurile cămăraşului şi cel al lipcanului închid cercul şi alungă spre mijloc lotrii răspândiţi. În zadar tătarii îşi caută scăparea ba la dreapta, ba la stânga, înainte şi înapoi, laţul e strâns şi ceambulul se îngrămădeşte vrând-nevrând tot mai mult; acum îi ajung şi steagurile şi începe o vânzoleală cumplită.

Tâlharii înţeleg că numai acela va ieşi întreg din această vâltoare care va izbuti să străpungă inelul vrăjmaşului, aşa că, deşi fără nici o rânduială şi de unul singur, încep să se apere cu turbare. De la primul iureş, câmpul se acoperi de trupuri dese, atât de mare era îndârjirea potrivnicilor.

Oştenii, îmbulzindu-i şi, cu toată înghesuiala, îndemnându-şi caii înainte, tăiau şi împungeau cu acea îndemânare înfricoşătoare pe care pumai luptătorul de meserie poate s-o aibă. Zgomotele încleştării răsunau deasupra acestui vălmăşag omenesc asemenea loviturilor îmblăcielor bătând des şi toate deodată grâul pe arie.

Loviturile de sabie se abăteau asupra tătarilor unde se nimerea, peste cuşme, peste grumazuri, în spate, peste mâinile cu care îşi acopereau capetele; erau izbiţi din toate părţile, fără încetare, fără iertare, fără măsură şi îndurare. Se apărau şi ei care cu ce putea: unii cu

ghioage din fălci de cal, sau cu bice de luptă, alţii cu săbii sau hangere. Caii lor, înghesuiţi la mijloc, se ridicau în două picioare sau se răsturnau cu copitele în sus. Alţii, muşcându-se şi nechezând, dădeau din picioare mărind şi mai mult neorânduiala. După o luptă scurtă în tăcere, urletul izbucni din toate piepturile tătarilor; numărul mai mare al duşmanului, armele mai bune şi îndemânarea mai mare îi răzbiră. Înţeleseră că nu mai au nici o scăpare, că odată cu prada aveau să-şi piardă şi viaţa. Înfierbântaţi tot mai mult, oştenii loveau tot mai năprasnic. Unii dintre tâlhari săriră din şa, vrând să se strecoare printre picioarele cailor. Aceştia erau striviţi de copite sau de oştenii care se răsuceau şi străpungeau pe fugari cu sabia de sus în jos. Alţii se lungeau la pământ, nădăjduind că după ce steagurile vor trece peste ei spre mijloc, vor rămâne în afara cercului şi vor putea să scape cu fuga.

Ceata se micşora văzând cu ochii, fiindcă în fiecare clipă pierdeau oameni şi cai. Văzând acestea, Azba-bei îşi rândui cum putu oamenii într-un clin ascuţit şi se năpusti cu toată puterea asupra seimenilor lui Motowidło, vrând neapărat să spargă împresurarea.

Dar aceştia îl opriră în loc şi atunci începu un măcel îngrozitor, în acelaşi timp Mellechowicz, zbătându-se ca o flacără, rupse bulucul în două şi, lăsând o jumătate în seama celor două steaguri de şleahtici, încălecă pe grumazul celor care luptau cu seimenii.

O parte din jefuitori izbutiră să iasă la câmp deschis şi se răspândiră prin stepă ca o mână de frunze uscate, dar oştenii din rândurile din spate, care nu luau parte la încăierare din pricina îmbulzelii, porniră numaidecât în urma lor, câte doi, câte trei sau câte unul singur. În schimb, cei care nu apucaseră să ţâşnească afară din

laţ, cădeau sub lovituri de sabie cu toată apărarea înverşunată şi aşterneau pământul asemenea unui lan de grâu pe care secerătorii îl încep din două părţi deodată.

Basia se urni şi ea odată cu seimenii, piuind cu glas subţire ca să-şi dea curaj, pentru că în primele clipe i se cam făcu negru înaintea ochilor din cauza avântului şi a tulburării. Ajungând vrăjmaşul, la început văzu înainte doar o mulţime întunecată, frământată. Simţi o dorinţă puternică să închidă ochii. Se împotrivea din răsputeri, dar mânuia săbioara fără să vadă bine unde lovea. Dar totul nu dură decât o clipită. În curând curajul îi învinse tulburarea şi putu să vadă mai limpede. Mai întâi zări capetele cailor, apoi nişte chipuri înfierbântate şi sălbatice; unul se afla chiar înaintea ei şi Basia lovi cu putere, iar faţa pieri deodată, ca o vedenie.

Atunci, la urechile Basiei ajunse glasul liniştit al soţului:

— Bine!

Glasul acesta îi dădu un avânt neobişnuit, piui şi mai subţire şi începu să răspândească nimicirea cu mintea foarte limpede. Din nou vede înainte un cap înspăimântător cu nasul lat şi obrajii ieşiţi în afară; loveşte, şi capul dispare!... Acolo, un braţ ridică biciul de luptă - loveşte, şi braţul dispare; vede un grumaz acoperit de un cojoc miţos şi împunge, după care izbeşte la dreapta, la stânga, înainte şi la fiecare şuier al săbiei se prăbuşeşte un om, trăgând calul de dârlogi. Basia e uimită că totul e atât de uşor. Dar este uşor pentru că de o parte călăreşte scară lângă scară micul cavaler, iar de cealaltă parte jupân Motowidło. Cel dintâi îşi păzeşte soţia cu mare grijă şi aci stinge viaţa unui vrăjmaş ca pe o lumânare, aci doboară un braţ înarmat cu o

împunsătură ori îşi bagă tăişul între Basia şi duşman, a cărui sabie zboară prin văzduh ca o pasăre înaripată.

Jupân Motowidło, oştean cu sânge rece, păzea de cealaltă parte a voinicoasei jupânese. Ca un grădinar sârguincios care merge printre copaci şi taie întruna sau frânge ramurile uscate, doboară oamenii pe pământul însângerat, luptând cu atâta nepăsare şi linişte de parcă s-ar fi gândit la altceva. Amândoi ştiau când să-i îngăduie Basiei să lovească şi când s-o prevină ori să izbească în locul ei.

De departe veghea asupra ei un luptător, arcaşul neîntrecut, care stând într-adins mai la o parte, potrivea din clipă în clipă câte o săgeată pe coardă şi slobozea solul morţii în cea mai mare îmbulzeală.

Dar înghesuiala deveni curând atât de cumplită, încât Wołodyjowski îi porunci Basiei să se retragă cu câţiva oameni din vânzoleală, mai ales că fugarii pe jumătate sălbatici ai tătarilor începuseră să muşte şi să dea din picioare. Basia îl ascultă îndată, pentru că, deşi se înfierbântase şi inima-i bărbată o îndemna să lupte mai departe, firea de femeie învinse înflăcărarea şi începu să se înfioare în mijlocul acestui măcel nemaipomenit, la vederea sângelui, printre urlete, gemete şi horcăiturile muribunzilor, în văzduhul înţesat de mirosul de sânge proaspăt şi de sudoare.

Retrăgându-şi calul încet, se găsi în curând în afara cercului de luptători, iar jupân Michał şi jupân Motowidło, scăpaţi de grija ei, putură în sfârşit să dea frâu liber avântului ostăşesc.

În acest timp, jupân Muszalski, care până atunci se ţinuse mai departe, se apropie de Basia.

— Domnia Ta ai făcut faţă ca un adevărat oştean - îi spuse. Cineva care nu ştia nimic, ar fi putut să creadă că

Arhanghelul Mihail a coborât din ceruri printre seimeni şi-i nimiceşte pe câinii ăştia... Ce cinste pentru ei să moară de mânuţa asta pe care să-mi fie îngăduit s-o sărut cu acest prilej.

Jupân Muszalski luă mâna Basiei şi îşi apăsă mustăţile pe ea.

— M-ai văzut şi Domnia Ta? Am luptat într-adevăr bine? întrebă Basia trăgând aerul pe nas şi pe gură.

— Nici o pisică nu s-ar fi bătut atât de bine cu şobolanii! Dar Domnia Ta n-ai făcut rău că te-ai retras din bătălie, deoarece către sfârşit e întotdeauna mai cu primejdie.

— Aşa mi-a poruncit soţul şi i-am făgăduit la plecare că am să-i dau ascultare.

— Să las Domniei Tale arcul meu? Nu! Acum nu-mi mai e de nici un folos fiindcă am să lupt şi cu sabia. Văd că vin trei călăreţi spre noi, cred că polcovnicul i-a trimis să aibă grijă de Domnia Ta. Altminteri i-aş fi trimis eu dar acum mă închin Domniei Tale, nu peste multă vreme se va sfârşi totul, aşa că trebuie să mă grăbesc.

Cei trei dragoni veneau într-adevăr s-o păzească pe Basia, iar jupân Muszalski slobozi frâul şi repezi calul înainte. Un timp Basia şovăi dacă să rămână pe loc sau să înconjoare peretele prăpăstios şi să urce pe înălţimea de pe care priviseră câmpia înainte de luptă. Simţindu-se istovită, hotărî să rămână în acelaşi loc.

Firea plăpândă de femeie ieşea tot mai mult la iveală. La două sute de paşi, tâlharii erau spârcuiţi fără milă şi vârtejul negru al luptătorilor se frământa tot mai aprig pe câmpul însângerat. Strigăte deznădăjduite cutremurau văzduhul şi Basiei, care nu de mult arătase atâta înflăcărare, i se făcu greaţă şi fu apucată de

slăbiciune. O cuprinse spaima să nu leşine tocmai acum şi numai ruşinea faţă de dragoni o ţinu în şa; îşi ascundea faţa de ei, ca să nu-i vadă paloarea. Aerul proaspăt o făcu să-şi recapete cu încetul puterile şi vioiciunea, dar nu într-atâta încât să mai aibă poftă să se arunce în luptă. Ar fi făcut-o poate numai ca să ceară îndurare pentru tâlharii care mai rămăseseră în viaţă. Ştiind însă că nu va ajuta la nimic, aşteptă cu nerăbdare sfârşitul încăierării.

Dar acolo bătălia continua. Zgomotele măcelului şi strigătele nu încetau nici o clipă. Trecuse o jumătate de ceas şi mai bine; steagurile se buluceau tot mai mult. Pe neaşteptate, un grup de vreo douăzeci de lotri se smulse din cercul morţii şi se îndreptă ca vijelia spre înălţime.

Alergând de-a lungul priporului, puteau să ajungă la locul unde colina cobora blând spre câmpie şi să-şi afle scăparea în stepă. În calea lor stătea Basia şi cu cei trei dragoni. Vederea primejdiei îi insuflă curaj şi-i limpezi mintea. Înţelese că era pierdută dacă rămânea acolo, fiindcă tâlharii aveau să-i răstoarne în iureşul lor şi să-i calce în picioare, după ce mai întâi îi vor hăcui cu săbiile.

Se vede că bătrânul vagmistru al dragonilor era de aceeaşi părere, fiindcă apucă frâul şoimanului Basiei, îl întoarse şi strigă cu glasul aproape disperat:

— În galop, Luminăţia Voastră!

Basia porni ca vântul, dar singură; cei trei oşteni credincioşi făcând zid în faţa duşmanului, ca să-l întârzie cât de cât şi să-i lase timp jupânesei să se depărteze.

Oştenii se repeziră îndată în urmărirea tâlharilor, dar inelul care-i închidea strâns pe jefuitori se rupse şi lotrii începură să fugă câte doi, câte trei, apoi din ce în ce mai mulţi. Cea mai mare parte zăceau ucişi, dar

câteva zeci, împreună cu Azba-bei, izbutiră să scape, gonind cu toţii din toate puterile spre înălţime.

Cei trei dragoni nu putură să-i oprească pe toţi fugarii; după o împotrivire scurtă, căzură din şa, aşa că tătarii, alergând pe urmele Basiei, cotiră spre povârnişul colinei şi ieşiră în stepă. Steagurile polone, în frunte cu cel al lipcanilor, grăbeau cât puteau la câteva zeci de paşi în urma lor.

În stepa întretăiată adesea de adâncituri înşelătoare şi de râpe, călăreţii alcătuiau parcă un şarpe uriaş; Basia era capul, tâlharii gâtul, trupul fiind format din Mellechowicz cu lipcanii săi şi din dragoni, înaintea cărora gonea Wołodyjowski cu pintenii înfipţi în burta calului şi cu groaza în suflet.

În clipa când mâna de hoţi se smulsese din capcană, el era ocupat în cealaltă parte, de aceea Mellechowicz se afla acum înaintea lui. I se făcea părul măciucă în vârful capului la gândul că Basia putea să fie prinsă de tâlhari, că era cu putinţă să-şi piardă cumpătul şi s-o apuce drept spre Nistru, în sfârşit, că vreunul dintre fugari, trecând pe lângă ea, o va lovi cu sabia sau cu biciul de luptă. Şi inima i se făcea cât un purice de teamă pentru făptura iubită. Culcat aproape pe grumazul calului, palid, cu dinţii strânşi şi cu vifor de gânduri cumplite în minte, îşi îmboldea armăsarul cu pintenii ascuţiţi., îl lovea cu latul săbiei şi alerga ca dropia înainte de a-şi lua zborul. Înainte vedea cuşmele de oaie ale lipcanilor.

— Dă Doamne să ajungă Mellechowicz. El are un cal bun, dă Doamne! repeta cu deznădejde în suflet.

Spaima lui era însă de prisos, iar primejdia nu chiar atât de mare, cum i se părea viteazului îndrăgostit. Tătarii se gândeau în primul rând la propria piele şi-i

simţeau prea aproape în urma lor pe lipcani, ca să mai urmărească un călăreţ singuratic, chiar dacă acesta s-ar fi dovedit cea mai îmbietoare hurie din raiul lui Mahomed şi ar fi fugit acoperită de o mantie presărată cu pietre scumpe. Ca să scape de ei, Basia nu trebuie să facă decât un ocol spre Chreptiów, fiindcă tătarii mai mult ca sigur că n-aveau să intre în gura leului, având înaintea lor râul cu cotloanele lui, în care puteau să se ascundă. Şi aşa, lipcanii care aveau cai mai buni, se apropiau treptat de ei. Basia călărea pe un sirep cu mult mai iute decât bahmeţii obişnuiţi, păroşi, ai urdiei, foarte rezistenţi la fugă, dar nu atât de repezi cum sunt caii de rasă aleasă. Şi pe urmă, nu numai că nu-şi pierduse stăpânirea de sine, dar firea-i voinicească se arăta iarăşi cu toată puterea şi sângele începu să-i clocotească din nou în vene.

Fugarul se lungea ca o căprioară, vântul îi şuiera în urechi şi, în loc de frică, o cuprinse un soi de ameţeală.

„Pot să mă gonească şi un an, că tot nu mă ajung - îşi spuse în gând - am să mai alerg un timp, apoi am să mă întorc şi am să-i las să treacă pe lângă mine sau îi voi duce iarăşi spre săbiile oştenilor, dacă nu vor înceta să mă urmărească.”

Îi trecu prin minte că, dacă tâlharii care veneau în urma ei se împrăştiaseră prea mult prin stepă, la întoarcere se va putea întâlni cu vreunul cu care să lupte.

„Ba bine că nu! se bucură în sufletul ei de viteaz. Michał m-a învăţat atât de temeinic, încât pot să mă încumet fără teamă, altfel vor crede că fug de frică şi altă dată nu mă mai iau cu ei, iar jupân Zagłoba mă va lua în zeflemea”.

Se uită înapoi după tâlhari, dar aceştia fugeau în

grup. Nici vorbă nu putea fi să se bată cu vreunul dintre ei, dar Basia voia să dovedească în faţa tuturor oştenilor că nu fugea îngrozită, orbeşte.

În acest scop, aducându-şi aminte că are în coburi două pistoale pe cinste, încărcate cu grijă de Michał înainte de plecare, începu să strunească şoimanul, mai degrabă să-l întoarcă spre Chreptiów, încetinindu-i goana.

Dar, minune a minunilor, când văzură aceasta, tâlharii îşi abătură fuga mai către stânga, spre poalele colinei. Lăsându-i să treacă la câteva zeci de paşi, Basia slobozi amândouă pistoalele în caii cei mai apropiaţi, apoi făcu un ocol şi mână cât putu spre Chreptiów.

Dar abia apucase fugarul să străbată câteva zeci de paşi cu iuţeala rândunicii, când deodată înaintea lui înnegri o ruptură adâncă a stepei. Fără să stea mult pe gânduri, Basia îl îmboldi cu pintenii şi nobilul animal nu întârzie să sară. Dar numai copitele dinainte prinseră puţin din malul celălalt, aşa că o clipă îşi căută sprijin cu cele dinapoi pe peretele drept, după care pământul nu prea îngheţat îi alunecă de sub picioare şi se prăbuşi în crăpătură odată cu Basia.

Din fericire, nu o strivi sub el, fiindcă izbuti să scoată înainte picioarele din scări şi să se aplece într-o parte. Se nimeri să cadă pe un strat gros de muşchi care aşternea ca o blană fundul crăpăturii, dar zdruncinătura fu atât de puternică, încât leşină.

Wołodyjowski nu văzu nimic din pricina lipcanilor care-i acopereau zarea, în schimb Mellechowicz răcni cu glas mare la însoţitori să nu se oprească şi să urmărească mai departe pe lotri, iar el se apropie de buza râpei şi îşi dădu drumul în jos cu cal cu tot.

Cât ai clipi din ochi sări din şa şi o luă pe Basia în

braţe. Ochii lui de şoim cercetară repede tot trupul, căutând vreo urmă de sânge, apoi se opriră fulgerător asupra muşchiului. Înţelese că acest aşternut o scăpase de la moarte şi pe ea, şi calul.

Un strigăt înăbuşit de bucurie se smulse de pe buzele tânărului tătar.

Cu toate acestea, Basia îi atârna greu în braţe, aşa că o strânse cu toată puterea la piept, apoi cu buzele albe începu să-i sărute ochii, după care îşi lipi gura de gura ei, de parcă voia să-i soarbă sufletul, şi lumea începu să se învârtească nebuneşte în jurul lui; patima tăinuită în adâncul pieptului, ca un balaur într-o peşteră, se răscoli ca o furtună.

În aceeaşi clipă, stepa răsună de tropotul cailor care se apropiau tot mai mult. Glasuri numeroase începură să strige: „Aici! în râpa asta! Aici!”

Mellechowicz o aşează pe Basia pe stratul de muşchi şi răcni la cei care soseau:

— Hei! Veniţi încoace!

Într-o clipă, Wołodyjowski se repezi în fundul râpei, urmat de jupân Zagłoba, Muszalski, Nienaszyniec şi alte câteva căpetenii.

— N-are nimic! strigă tătarul. A scăpat-o muşchiul.

Wołodyjowski îşi luă soţia leşinată în braţe, ceilalţi dădură fuga după apă, care nu se găsea prin apropiere. Zagłoba luă în mâini capul haiducelului său şi începu să-l cheme:

— Basia! Draga mea! Basia!

— N-are nimic! repetă Mellechowicz alb ca varul.

Zagłoba îşi duse mâna la şold, luă bidonaşul, turnă horilcă în palme şi începu să-i frece tâmplele, după care îi puse bidonul la gură; mijlocul se dovedi bun, fiindcă înainte ca ceilalţi să vină cu apa, Basia deschise ochii şi

începu să tragă aerul pe gură tuşind, căci horilca îi arsese cerul gurii şi gâtul. În curând îşi veni cu totul în fire.

Wołodyjowski, fără să mai ţină seama de căpeteniile şi oştenii de faţă, o strânse la piept şi-i acoperea mâinile de sărutări, spunându-i:

— Dragostea mea! mai că mi-a ieşit sufletul din mine. N-ai nimic? Nu te doare nimic?

— Nimic! răspunse Basia. Aha! acum înţeleg că mi-am pierdut cunoştinţa, deoarece calul a căzut odată cu mine... Lupta s-a sfârşit?

— S-a sfârşit. Azba-bei e nimicit. Să ne întoarcem repede, că mă tem să nu te îmbolnăveşti de atâta trudă.

— Nu mă simt trudită deloc! se împotrivi Basia.

Apoi privi încruntată la cei din jur şi nările îi fremătară.

— Domniile Voastre să nu credeţi că am fugit de frică. Oho! nici nu mi-a trecut prin cap. Aşa cum îl iubesc pe Michał, am gonit mai mult de plăcere înaintea lor, apoi am slobozit amândouă pistoalele în ei.

— Domnia Ta ai împuşcat un cal şi tâlharul a fost prins viu - adăugă Mellechowicz.

— Ei, vezi? răspunse Basia. Oricui poate să i se întâmple să cadă în timpul săriturii, nu-i aşa? Nici o experienţă nu foloseşte la nimic când ţi se poticneşte calul. Hei, bine că m-aţi văzut Domniile Voastre, că puteam să zac mult şi bine aici.

— Cel dintâi te-a zărit Mellechowicz, şi el a fost cel dintâi care te-a ajutat, pentru că noi goneam în urma lui - dădu răspuns Wołodyjowski.

Auzind acestea, Basia se întoarse spre tânărul lipcan şi-i întinse mâna.

— Domnia Ta, îţi mulţumesc pentru bunăvoinţă.

Tătarul nu zise nimic, îşi apăsă doar buzele pe mâna ei, apoi se aplecă şi-i îmbrăţişă picioarele ca un om de rând.

În acest timp, tot mai mulţi oşteni se adunau la marginea râpei; lupta se sfârşise, aşa că jupân Wołodyjowski îi porunci lui Mellechowicz să-i urmărească pe tătarii care izbutiseră să scape, după care porniră cu toţii spre Chreptiów. La întoarcere, Basia mai privi o dată de pe înălţime câmpul de luptă.

Trupuri de oameni şi de cai zăceau de-a valma câte unul sau mai mulţi la un loc. Pe cerul albastru se strângeau croncănind tot mai multe stoluri de corbi, care se lăsau prin apropiere, aşteptând plecarea slujitorilor, ce întârziau pe câmp.

— Iată groparii oştenilor! zise Zagłoba arătând păsările cu vârful săbiei. Numai să ne depărtăm noi şi vor sosi şi lupii să clănţăne răposaţilor din colţi. E o izbândă însemnată, chiar dacă am dobândit-o asupra unui vrăjmaş atât de nemernic, fiindcă acest Azba bântuie de câţiva ani prin tot ţinutul, când ici, când colo. Căpeteniile celorlalte garnizoane l-au vânat ca pe lup în zadar, până când a dat peste Michał şi i-a bătut ceasul rău.

— Azba-bei a fost ucis?

— Mellechowicz l-a ajuns cel dintâi şi când mi l-a izbit deasupra urechii, mai să-i ajungă sabia la dinţi.

— Mellechowicz e un oştean de nădejde! zise Basia.

Apoi se întoarse către jupân Zagłoba:

— Şi Domnia Ta ce isprăvi ai făcut?

— N-am ţârâit ca un greiere, n-am sărit ca un purice sau ca un titirez, fiindcă asemenea îndeletnicire o las pe seama gângăniilor. În schimb, nu m-au căutat nici prin muşchi ca pe ciuperci, nu m-a tras nimeni de nas şi nici

nu mi-a suflat în gură...

— Pe Domnia Ta nu te iubesc! îi răspunse Basia, ţuguindu-şi buzele şi ducându-şi fără voie mâna la nas.

Iar el se uita la ea, zâmbea şi mormăia, continuând s-o ia în tărbacă:

— Te-ai bătut cu vrednicie - zise - ai fugit ca o vedenie, te-ai dat de-a berbeleacul cu vrednicie, iar acum ai să-ţi pui cataplasme cu caşa din pricina durerilor de oase cu tot atâta vrednicie; o să fie nevoie să avem grijă de tine, ca să nu te ciugulească vrăbiile cu vrednicie cu tot, pentru că sunt tare lacome de caşă.

— Văd eu că Domnia Ta vrei ca Michał să nu mă mai ia altă dată. Ştiu foarte bine!

— Ba dimpotrivă, o să-l rog să te ia întotdeauna la cules de nuci, că eşti cât pumnul şi nu se frâng ramurile sub tine. Doamne, Dumnezeule, asta-mi e mulţumirea? Păi cine l-a îndemnat pe Michał să mergi şi tu cu noi? Eu! A, acum îmi pare foarte rău, mai ales când văd că-mi plăteşti astfel pentru bunăvoinţa mea. Aşteaptă! De-acum încolo o să retezi cu o săbioară de lemn tulpinele buruienilor de la Chreptiów! Asta o să-ţi fie lupta! Alta în locul tău s-ar fi grăbit să îmbrăţişeze un bătrân ca mine, dar viespea asta, după ce mă bagă în răcori, se mai şi dă la mine să mă înţepe!

Fără să stea mult pe gânduri, Basia îl îmbrăţişă pe jupân Zagłoba care se bucură foarte din această pricină şi zise:

— Bine, bine! trebuie să recunosc că ai contribuit şi tu cu ceva la izbânda de astăzi, fiindcă oştenii, vrând să arate fiecare ce poate, s-au bătut cu o îndârjire grozavă.

— Aşa-i! strigă jupân Muszalski. Omul e în stare să şi moară, când asemenea ochi se uită la el!

— Vivat, stăpâna noastră! strigă jupân Nienaszyniec.

— Vivat! repetară o sută de glasuri.

— Să-i dea Dumnezeu sănătate!

Iar jupân Zagłoba se plecă spre Basia şi murmură:

— După lehuzie!

Şi merseră voioşi mai departe, strigând la răstimpuri, siguri că seara vor avea parte de ospăţ. Vremea se făcuse frumoasă. Trâmbiţele răsunară, toboşarii loviră darabanele şi steagurile intrară cu mare larmă la Chreptiów.

CAPITOLUL XXVII

ÎMPOTRIVA TUTUROR AŞTEPTĂRILOR, la Chreptiów găsiră câţiva musafiri. Venise jupân Bogusz şi hotărâse să zăbovească aici câteva luni pentru negocierile pe care le ducea prin Mellechowicz cu rotmiştrii tătari Aleksandrowicz, Morawski, Tworkowski, Kryczriski şi ceilalţi sau cu lipcanii şi ceremişii trecuţi în slujba sultanului. Cu jupân Bogusz sosiseră şi bătrânul Nowowiejski cu fiica lui, Ewa, şi jupâneasa Boska, o matroană aşezată, şi ea cu fiica ei, jupâniţa Zosia, o copilă aproape, dar frumuşică foc.

Vederea femeilor în pustietăţile şi sălbăticia de la Chreptiów îi bucură pe oşteni, dar rămaseră foarte uimiţi. La rândul lor, fură şi ele mirate când dădură cu ochii de Wołodyjowski şi de jupâneasa lui. Pe cel dintâi, judecând după faima-i înfricoşătoare, şi-l închipuiseră ca

pe un uriaş care înspăimânta pe toţi numai cu privirea, iar pe Basia ca pe o namilă de femeie cu sprânceana veşnic încruntată şi cu glasul gros. Când colo vedeau înaintea lor un oştean prizărit, cu faţa plăcută, binevoitoare, şi o soţie la fel de plăpândă, rumeioară ca o păpuşă, care în şalvarii largi şi cu sabia la şold semăna mai degrabă cu un flăcăiandru peste măsură de frumos, decât cu o nevastă aşezată de ani. Amândoi îşi primiră oaspeţii cu braţele deschise! Basia le sărută de bucurie pe toate trei femeile înainte de a le cunoaşte, apoi, când îi spuseră cine sunt şi de unde vin, spuse:

— Jupâneasă şi dragele mele jupâniţe, de-aş putea, v-aş aduce şi raiul pe pământ! Mă bucur grozav că aţi venit! Bine că nu vi s-a întâmplat nimic pe drum, pentru că prin părţile noastre asemenea lucruri sunt prea obişnuite, dar tocmai astăzi am nimicit un buluc de tâlhari.

Văzând că jupâneasa Boska o priveşte cu o uimire crescândă, se lovi peste săbioară şi adăugă cu multă mândrie:

— Am fost şi eu în luptă! Păi cum altfel! Pe la noi aşa e! Pentru Dumnezeu! îngăduie-mi să plec să îmbrac veşminte mai potrivite, fiindcă ne întoarcem dintr-o bătălie cumplită. Ehe, dacă Azba nu era distrus, poate că Domnia Ta nu ajungeai cu bine la Chreptiów. Mă-ntorc într-o clipă, iar Michał va avea grijă de Domnia Ta în acest timp.

Acestea zicând, dispăru după uşă, iar micul viteaz, care-i întâmpinase pe jupân Bogusz şi pe jupân Nowowiejski, se apropie de jupâneasa Boska:

— Dumnezeu m-a fericit cu asemenea soţie - îi spuse - care nu numai acasă ştie să-mi fie o tovarăşă plăcută, ci şi pe câmpul de bătălie poate să-mi fie un ajutor de

nădejde. Acum însă mi-a poruncit să-mi încredinţez slujba Domniei Tale şi iată-mă-s.

Jupâneasa Boska spuse:

— Dumnezeu s-o binecuvânteze în toate, cum a binecuvântat-o în frumuseţe. Sunt Antoniowa Boska, eu n-am venit aici să pretind să mă slujeşti Domnia Ta, ci să te rog în genunchi de ajutor şi scăpare în nenorocirea mea. Zośka, îngenunchează şi tu înaintea acestui cavaler, căci dacă nici el nu va izbuti, apoi nimeni nu mai poate face nimic!

Şi jupâneasa Boska se aruncă într-adevăr la picioarele lui Wołodyjowski, iar frumoasa Zosia îi urmă pilda şi amândouă, plângând cu lacrimi amare, începură să strige:

— Ajută-ne, viteazule, îndură-te de nişte orfane!

Văzând femeile îngenuncheate, celelalte căpetenii se apropiară să vadă ce se întâmplă, atrase mai ales de vederea fermecătoarei Zosia, iar micul cavaler, foarte tulburat, o ridică pe jupâneasa Boska şi o aşeză pe laviţă.

— Pentru Dumnezeu - o dojeni cu blândeţe - ce faci, Domnia Ta? Mai degrabă s-ar cuveni să îngenunchez eu înaintea unei jupânese aşezate. Domnia Ta spune cu ce pot să-ţi fiu de folos şi, pe legea mea! n-am să şovăi nici o clipă.

— Aşa va face! şi am să-l ajut şi eu! Zagłoba sum! E destul să ştii asta! strigă bătrânul luptător înduioşat de lacrimile femeilor.

Atunci jupâneasa Boska îi făcu Zosiei un semn din cap şi aceasta scoase repede din sân o scrisoare pe care i-o înmână micului oştean.

Acesta se uită la peceţi şi spuse:

— E de la hatman!

După care rupse sigiliul şi începu să citească:

„Dragă şi mult iubite Wołodyjowski! Din drum îţi trimit prin jupân Bogusz dragostea mea întreagă şi poruncile pe care jupân Bogusz ţi le va înfăţişa personaliter[1]. Abia am apucat să mă opresc la Jaworów, să mă odihnesc după atâta trudă, că mi s-a înfăţişat altă treabă, foarte însemnată pentru mine şi din pricina bunăvoinţei pe care o am faţă de oşteni, de care dacă voi uita vreodată, să mă uite Dumnezeu şi pe mine. Cu câţiva ani în urmă, urdia l-a prins lângă Kamieniec pe jupân Baski, cavaler de mare virtute şi tovarăş al meu tare drag. Pe soţia şi fiica lui le-am adăpostit la Jaworów, dar inimile lor plâng îndurerate, una după bărbat, cealaltă după tată. I-am scris prin Piotrowicz, lui jupân Zlotnicki, solul nostru la Crîm, ca să-l caute pe Boski peste tot. Se prea poate să-l fi găsit, dar l-au ascuns, aşa că n-a putut fi vândut odată cu alţi robi şi, mai mult ca sigur, vâsleşte şi acum la galere. Cuprinse de disperare şi pierzându-şi orice nădejde, femeile au încetat să mă mai roage, dar întorcându-mă acum şi văzându-le jalea neogoită, n-am putut răbda să nu întreprind nimic. Tu acolo eşti mai aproape de ei şi, după câte am auzit, ai legat frăţie cu mai mulţi mârzaci. Îţi trimit dară femeile şi te rog să le dai ajutor. Piotrowicz va pleca în curând. Dă-i scrisori către fraţi tăi mârzaci. Eu nu pot să le scriu vizirului şi hatmanului, că nu mă văd cu ochi buni, şi în afară de asta mă tem că, văzând scrisorile mele, să nu-l socotească prea însemnat pe Boski şi să nu crească peste măsură preţul de răscumpărare. Încredinţează-i degrabă lui Piotrowicz scrisorile şi porunceşte-i să nu se întoarcă fără Boski;

1 El însuşi (lat.).

pune-ţi în mişcare toţi prietenii tătari. Chiar dacă sunt păgâni, îşi ţin întotdeauna jurământul făcut, mai ales că pe tine trebuie să te şi respecte foarte mult. În sfârşit, fă cum crezi de cuviinţă; du-te până la Raszków, făgăduieşte în schimb trei robi mai acătării, numai Boski să se întoarcă fără întârziere dacă mai trăieşte. Aud că nimeni nu cunoaşte mai bine ca tine toate mijloacele de a face asemenea schimb; ţi-ai răscumpărat şi tu unele rude. Dumnezeu o să te binecuvânteze, iar eu am să te îndrăgesc şi mai mult, fiindcă va înceta să mă doară sufletul. Am auzit că la Chreptiów e linişte acum. Era de aşteptat. Ai grijă mare de Azba. Jupân Bogusz o să-ţi spună totul de publicis. Pentru Dumnezeu, fiţi cu mare luare-aminte spre părţile moldave, fiindcă nu ne vom putea feri de năvala cea mare. Încredinţând inimii şi strădaniei tale pe jupâneasa Boska, mă iscălesc etc."

Jupâneasa Boska lăcrimă întruna cât dură cititul scrisorii, iar Zosia îi urma pilda, înălţându-şi ochii albaştri către cer.

Dar înainte ca jupân Michał să sfârşească, intră Basia îmbrăcată în veşminte femeieşti şi, văzând ochii umezi ai femeilor, începu să le întrebe despre ce este vorba. Astfel că jupân Michał îi citi şi ei scrisoarea hatmanului; după ce ascultă cu luare-aminte, sprijini cu înflăcărare rugăminţile hatmanului şi ale jupânesei Boska.

— Hatmanul are o inimă de aur! strigă îmbrăţişându-şi bărbatul - dar nici noi n-o să ne arătăm mai rău, nu-i aşa, Michałek! Jupâneasa Boska o să stea la noi, până când i se întoarce soţul pe care ai să-l aduci de la Crîm în câteva luni; în două sau trei luni, nu-i aşa?

— Sau mâine, sau peste un ceas! îi răspunse Michał hârjonindu-se.

Apoi se adresă jupânesei Boska:

— După cum vezi şi Domnia Ta, soţioara mea nu întârzie prea mult până să ia o hotărâre.

— Dumnezeu s-o binecuvânteze! repetă jupâneasa Boska. Zosia, sărută-i mâna jupânesei polcovnicese.

Dar jupâneasa polcovnicească nici nu se gândea să-şi lase mâna sărutată şi o îmbrăţişă încă o dată pe Zosia, fiindcă se îndrăgiseră amândouă cum se văzuseră.

— Domniile Voastre, poftiţi la sfat! strigă. La sfat, repede la sfat!

— Repede că-i arde capul! mormăi Zagłoba.

Iar Basia, scuturându-şi ciuful cânepiu:

— Nu e vorba de capul meu, dar acestor jupânese li se sfâşie inima de durere!

— Nimeni nu e împotriva voinţei tale - răspunse Wołodyjowski - numai că mai întâi e nevoie să ascultăm în amănunt istorisirea jupânesei Boska.

— Zosia, spune totul cum a fost, că eu nu pot din pricina lacrimilor - zise matroana!

Zosia îşi coborî ochii în pământ, acoperindu-i cu pleoapele, după care roşi ca vişina, neştiind cu ce să înceapă, foarte ruşinată că trebuie să vorbească într-o adunare atât de mare. Dar jupâneasa Wołodyjowski îi veni în ajutor:

— Zośka, spune când l-au luat în robie pe jupân Baski?

— Acum cinci ani, în şaizeci şi şapte - răspunse Zosia cu glăscioru-i subţire, fără să-şi ridice pleoapele de pe ochi.

Apoi începu să povestească dintr-o răsuflare:

— Atunci nu se auzea nimic despre ceambuluri, iar tata sta cu steagul lui lângă Paniowce. Tata şi jupân Bulajowski aveau în grijă slujitorii care păzeau vitele în

luncă; au venit tătarii de pe drumul moldav şi i-au prins pe tata şi pe jupân Bulajowski, dar jupân Bulajowski s-a întors acum doi ani, iar tata nu s-a mai întors.

Două lacrimi mici se scurseră pe obrajii Zosiei, la vederea cărora jupân Zagłoba se înduioşă şi zise:

— Bietul iepuraş... Nu te teme, copilă, tata o să se întoarcă şi o să joace la nunta ta.

— Şi hatmanul i-a scris lui Zlotnicki prin Piotrowicz? întrebă Wołodyjowski.

— Hatmanul i-a scris spătarului de Poznari de tata prin jupân Piotrowicz - povesti Zosia mai departe - şi spătarul, împreună cu jupân Piotrowicz, l-au găsit pe tata la aga Murza-bei!

— Pentru Dumnezeu! eu îl cunosc pe acest Murza-bei! Am legat frăţie cu fratele lui - strigă Wołodyjowski. Şi n-a vrut să-l dea înapoi pe jupân Boski?

— Hanul a poruncit să-l dea, dar Murza-bei, un om aspru şi cumplit, l-a ascuns pe tata, iar pe jupân Piotrowicz l-a minţit că l-a vândut de mult în Asia. Dar alţi robi i-au spus lui jupân Piotrowicz că nu-i adevărat şi că Murza zice înadins aşa, ca să poată să-l chinuie mai multă vreme pe tata, fiindcă dintre toţi tătarii aga se arată cel mai crud faţă de robi. Poate că tata nu era atunci la Crîm, că Murza îşi are galerele lui şi are nevoie de oameni la vâsle, dar tata n-a fost vândut, toată lumea vorbeşte că Murza mai degrabă ţi-ar ucide un prins decât să-l vândă.

— Aşa e - întări jupân Muszalski. Acest Murza aga-bei este cunoscut în tot Crîmul. E un tătar foarte avut, dar e grozav de pornit împotriva poporului nostru, fiindcă în campaniile împotriva noastră i-au pierit patru fraţi.

— Nu cumva e şi el frate cu vreunul de-ai noştri?

întrebă Wołodyjowski.

— E un lucru îndoielnic! răspunseră din toate părţile.

— Lămuriţi-mă şi pe mine o dată, ce înseamnă frăţia aceea? se rugă Basia.

— Uite cum e - dădu răspuns Zagłoba - când după vreun război încep negocierile, oştile intră în legătură şi se vizitează una pe alta. Se întâmplă câteodată ca unui oştean să-i cadă drag vreun mârzac şi el mârzacului, atunci îşi juruiesc o prietenie până la moarte, care se cheamă frăţie. Cu cât faima cuiva e mai mare, de pildă Michał, eu sau jupân Ruszczyc care stă acum la Raszków, cu atât e mai dorită frăţia lui. Se înţelege că asemenea viteaz n-o să se încurce cu toţi neisprăviţii, ci o să caute şi el pe cei mai cunoscuţi dintre mârzaci. E obiceiul ca atunci să toarne apă peste săbii şi să-şi jure prietenie veşnică, pricepi?

— Şi dacă după aceea se face război?

— Pot să ia parte la orice bătălie, dar dacă se întâlnesc numai ei sau se nimereşte să fie potrivnici în ciocnirile de harţ, atunci îşi dau bineţe şi se despart în pace. Iar dacă unul cade în robie, celălalt e dator să-i îndulcească suferinţa şi în cel mai rău caz să-i plătească răscumpărarea; hei, au fost şi din aceia care şi-au împărţit averea. Când e vorba de prieteni, de cunoscuţi, sau de căutarea cuiva, fraţii se adresează unul altuia şi dreptatea ne îndeamnă să recunoaştem că nici o seminţie nu-şi ţine jurămintele mai bine ca tătarii. Cuvântul dat e sfânt pentru ei, aşa că poţi să te încrezi într-un astfel de prieten.

— Şi Michał are mulţi fraţi din ăştia?

— Am trei mârzaci puternici - spuse Wołodyjowski - unul încă de pe vremea când mă aflam la Lubnie. L-am scăpat odată de la prinţul Jeremi. Aga-bei îi zic, şi la

nevoie ar fi în stare să-şi dea şi viaţa pentru mine. Ceilalţi doi sunt la fel de siguri.

— Aha! sări Basia - aş vrea să închei frăţie cu hanul însuşi, ca să-i sloboadă pe toţi robii.

— Nici el nu s-ar da în lături - se amestecă jupân Zagłoba - numai că nu se ştie ce *praemium* îţi va cere în loc.

— Domniile Voastre - spuse Wołodyjowski - hai să ne sfătuim ce se cuvine să facem. Am veste de la Kamieniec că peste două săptămâni cel mult Piotrowicz va trece pe aici cu însoţitori numeroşi. Se duce la Crîm să răscumpere câţiva negustori armeni de la Kamieniec, care au fost prinşi cu prilejul schimbării hanului şi luaţi în robie. Asta i s-a întâmplat şi lui Seferowicz, fratele preotului. Toţi sunt oameni avuţi, care nu se zgârcesc la bani, aşa că Piotrowicz va veni încărcat de parale. Nu-l ameninţă nici o primejdie, fiindcă mai întâi e iarnă şi nu e vremea ceambulurilor, apoi îi are cu el pe Nawiragh, trimisul patriarhului, şi pe doi anardraţi din Caffa, care au scrisori de liberă trecere de la han. Aşa că am să-i dau lui Piotrowicz şi răvaşele către solii Republicii şi către fraţii mei. Afară de asta, Domniile Voastre cunoaşteţi că jupân Ruszczyc, căpetenia garnizoanei de la Raszków, are rude în urdie, care, prinşi de mici, au crescut în legea tătărească şi au ajuns la cinuri însemnate. Toţi aceştia o să răstoarne cerul şi pământul, vor încerca să negocieze, iar la caz de împotrivire pot să-l asmuţă şi pe han contra lui sau să-i răsucească grumazul pe tăcute. Trag nădejde că dacă jupân Boski trăieşte, peste câteva luni musai să-l scap, aşa cum îmi poruncesc hatmanul şi mai-marele meu de aici - Wołodyjowski se înclină către soţie.

„Mai-marele de aici” se repezi şi-l îmbrăţişă din nou

pe micul viteaz; jupâneasa Boska şi Zosia îşi împreunară mâinile, aducând mulţumiri Domnului că le-a îngăduit să afle nişte oameni atât de săritori.

— Dacă mai trăia hanul cel bătrân - spuse jupân Nienaszyniec - totul ar fi fost mai uşor, fiindcă acest stăpânitor avea multă bunăvoinţă pentru noi; despre cel tânăr se vorbeşte dimpotrivă. Până şi negustorii armeni, după care se duce jupân Zachariasz Piotrowicz, au fost prinşi şi legaţi în timpul domniei tânărului, lucru care s-a făcut pesemne din porunca lui.

— Se va schimba şi tânărul, cum s-a schimbat cel bătrân, care înainte de a se convinge de cinstea noastră, era cel mai încrâncenat vrăjmaş al polonilor - rosti Zagłoba... Asta o ştiu foarte bine, pentru că am stat şapte ani în robie.

Spunând acestea, se aşează lângă jupâneasa Boska.

— Jupâneasă, fie ca vederea mea să-ţi dea curaj, şapte ani! nu-i de glumă şi uite că m-am întors şi am căsăpit atâţia câini, încât pentru fiecare zi de robie am trimis în iad cel puţin doi păgâni, iar pentru duminici şi alte zile de sărbătoare, cine ştie dacă n-au muşcat pământul câte trei sau câte patru.

— Şapte ani! repetă jupâneasa Boska oftând.

— Să mor dacă am adăugat măcar o zi. Şapte ani numai în palatul hanului - întări Zagłoba clipind tainic din ochi - şi află, Domnia Ta, că hanul cel tânăr e...

Şopti ceva la urechea jupânesei Boska, izbucni deodată în hohote de râs şi începu să se bată cu palmele pe genunchi; dus de înflăcărare, lovi de câteva ori şi genunchii jupânesei Boska, zicând:

— Ei, ce timpuri bune au fost! În tinereţe, oricine-mi ieşea în cale era un vrăjmaş; în fiecare zi făceam câte o şotie.

Matroana, aşezată, se simţi foarte încurcată şi se depărtă puţin de prea veselul oştean, iar femeile mai tinere îşi plecară ochii, ghicind lesne că şotiile de care vorbea jupân Zagłoba trebuie să fi fost împotriva gingăşiei lor înnăscute, mai ales că oştenii izbucniră în râs.

— Trebuie să trimitem cât mai repede la jupân Ruszczyc - spuse Basia - pentru că jupân Piotrowicz să găsească scrisorile gata la Raszków.

La acestea, jupân Bogusz:

— Domniile Voastre, grăbiţi treaba cât mai e iarnă, pentru că mai întâi nici un ceambul nu va porni, aşa că drumurile vor fi sigure, iar în al doilea rând, în al doilea rând numai Dumnezeu ştie ce se poate întâmpla la primăvară.

— Hatmanul a avut niscaiva ştiri de la Ţarigrad? întrebă Wołodyjowski.

— A avut şi despre acestea va să vorbim aparte. Un lucru e sigur, cu rotmiştrii aceia trebuie să sfârşim repede. Când se întoarce Mellechowicz? Multe atârnă de el.

— Trebuie numai să-i nimicească şi pe tâlharii care au mai rămas, şi după aceea să îngroape morţii. Gândesc că se va întoarce astăzi sau mâine-dimineaţă. Am dat poruncă să-i îngroape numai pe ai noştri, nu e nevoie să facă acelaşi lucru şi cu ai lui Azba, pentru că vine iarna şi nu e primejdie de ciumă. Şi pe urmă, o să-i mănânce lupii.

— Hatmanul - spuse jupân Bogusz - roagă să nu i se pună nici o piedică lui Mellechowicz; să plece la Raszków ori de câte ori vrea. Hatmanul roagă, de asemenea, să se aibă încredere deplină în el, căci e sigur de dragostea lui pentru noi. E un oştean destoinic

şi poate să facă mult bine.

— N-are decât să se ducă la Raszków oriunde vrea - răspunse micul viteaz. Acum că l-am nimicit pe Azba, nu prea mai am nevoie de el. Alte cete mai însemnate n-au să mai apară până va da colţul ierbii.

— Aşa de bine l-aţi zdrobit pe Azba? întrebă jupân Nowowiejski.

— Nu ştiu dacă au scăpat vreo douăzeci şi cinci de oameni, dar şi aceştia vor fi vânaţi unul câte unul, dacă Mellechowicz nu i-o fi prins până acum.

— Mă bucur nespus - răspunse jupân Nowowiejski - pentru că voi putea ajunge la Raszków fără nici o primejdie.

Aici se întoarse către Basia:

— Putem să-i ducem noi lui jupân Ruszczyc scrisorile de care ai amintit Domnia Ta.

— Mulţumesc Domniei Tale - răspunse Basia - avem prilejuri destule, se trimit mereu olăcari.

— Toate garnizoanele trebuie să ţină legătura între ele - lămuri jupân Michał. Dar Domnia Ta te duci la Raszków cu această frumoasă jupâniţă?

— Ce frumoasă, Domnia Ta, că e încă un copil - răspunse jupân Nowowiejski. Ne ducem la Raszków, fiindcă acolo se află nepricopsitul de fiu-meu, care slujeşte în steagul lui jupân Ruszczyc. Sunt zece ani de zile de când a fugit de acasă şi mi-a trimis o scrisoare în care mă ruga să-l iert.

Wołodyjowski mai că bătu din palme:

— Am bănuit numaidecât că Domnia Ta eşti părintele lui Nowowiejski şi tocmai voiam să te întreb, dar am fost atât de tulburaţi cu toţii de durerea jupânesei Boska. Am ghicit îndată, fiindcă aveţi aceleaşi trăsături! Ia te uită, el e fiul Domniei Tale!

— Aşa m-a asigurat răposata maică-sa şi, pentru că a fost o femeie plină de virtuţi, n-am nici o pricină să mă îndoiesc.

— Mă bucur de două ori pentru asemenea oaspete! Pe legea mea! Dar, Domnia Ta, nu-ţi mai numi fiul nepricopsit, fiindcă e un oştean vrednic şi un cavaler de seamă, care-ţi face cinste. După jupân Ruszsyc e cel mai bun luptător din tot steagul; te pomeneşti că Domnia Ta nu ştii că hatmanul ţine la el ca la ochii din cap! I s-au dat în seamă felurite însărcinări şi pe toate le-a îndeplinit cu mare faimă.

Jupân Nowowiejski se lumină de bucurie.

— Jupâne polcovnic - răspunse - nu o dată părintele îşi vorbeşte fiul de rău numai pentru ca ceilalţi să nu-i dea ascultare; gândesc că nu poţi să bucuri mai mult inima unui părinte decât tăgăduindu-i cuvintele rele despre urmaşul lui. Am auzit şi eu de faptele vitejeşti ale lui Adas, dar abia acum mă bucur cu adevărat, când le aflu întărirea de la Domnia Ta. Se zice că n-ar fi numai un oştean curajos, ci şi aşezat, lucru care mă miră, fiindcă totdeauna a fost ca o vijelie. Împieliţatul! De mic îi plăceau luptele; cea mai bună dovadă stă fuga lui de acasă. Recunosc că dacă puneam mâna pe el atunci, nu m-aş fi arătat deloc zgârcit *pro memoria*[1], dar acum, după cum văd, va trebui s- o las mai moale, că iar dispare pentru încă zece ani şi la bătrâneţe mă apucă urâtul singur.

— Şi n-a venit pe acasă atâta amar de ani?...

— Nici nu i-am îngăduit să vină. Dar îmi ajunge şi acum vin eu cel dintâi, întrucât el nu poate din pricina slujbei. Voiam să vă rog pe Domniile Voastre s-o găzduiţi

1 Ca să-i fie de învăţătură (lat.).

pe fată până când mă întorc eu de la Raszków, dar de vreme ce spuneţi că nu ne paşte nici o primejdie nicăieri, am s-o iau şi pe ea cu mine. Tare vrea şi ea, coţofana, să vadă lumea, aşa că n-are decât să privească în jurul ei.

— Şi lumea s-o vadă pe ea! se amestecă jupân Zagłoba.

— N-ar avea ce! răspunse jupâniţa, ai cărei ochi negri îndrăzneţi şi buzele ţuguiate ca pentru a fi sărutate spuneau cu totul altceva.

— E o mânzoaică, nimic mai mult decât o mânzoaică! spuse jupân Nowowiejski. Cum zăreşte un oştean mai arătos, aproape că începe să dea din picioare. Din această pricină am preferat s-o iau cu mine, decât s-o las acasă, unde ar fi fost primejdios să stea singură. Dacă va fi să plec la Raszków fără ea, te rog, jupânească, să porunceşti s-o priponească, altminteri e-n stare s-o şteargă.

— Nici eu nu eram mai bună - răspunse Basia.

— Îi dădeam furca să toarcă - zise Zagłoba - şi ea se apuca să dănţuie cu ea dacă n-avea ceva mai bun la îndemână. Dar, Domnia Ta, jupâne Nowowiejski, ai o fire veselă. Baśka! aş vrea să ciocnesc cu jupân Nowowiejski, că şi mie-mi plac glumele...

În acest timp, înainte de a se aduce cina, se deschise uşa şi intră Mellechowicz. Jupân Nowowiejski nu-l văzu de la început, căci vorbea cu jupân Zagłoba, în schimb îl zări Ewka şi sângele îi năvăli în obraji, apoi păli deodată.

— Jupâne polcovnic! se adresă Mellechowicz lui Wołodyjowski. I-am prins şi pe ceilalţi tâlhari cum ai poruncit.

— Bine! Unde sunt?

— Am dat poruncă să fie spânzuraţi.

— Bine. Oamenii tăi s-au întors?

— O parte au venit cu mine, iar ceilalţi au rămas să îngroape morţii.

În clipa aceea, jupân Nowowiejski îşi înălţă capul şi pe faţă i se aşternu o uimire fără margini.

— Pe legea mea! Ce-mi văd ochii! rosti.

După care se ridică, se duse drept la Mellechowicz şi răcni:

— Azja! Ce-nvârteşti pe-aici, nemernicule?!

Şi ridică mâna, vrând să-l înhaţe pe lipcan de guler, dar acesta se proţăpi, deodată furios, ca şi când cineva ar fi aruncat în foc un pumn de pulbere, păli ca un mort, apucând cu braţe de fier mâna lui Nowowiejski, îi zise:

— Pe Domnia Ta nu te cunosc! Cine eşti?

Şi-l îmbrânci atât de tare, încât jupân Nowowiejski se opri la mijlocul încăperii.

O vreme nu putu să rostească nici un cuvânt din cauza turbării, dar după ce îşi recăpătă răsuflarea, începu să strige:

— Jupâne polcovnic! ăsta e omul meu şi pe deasupra şi fugar! A crescut în casa mea, de mic!... Nemernicul! tăgăduieşte! E omul meu! Ewka, spune tu cine e!

— Azja! rosti jupâniţa Ewka tremurând toată.

Mellechowicz nici nu se uita la ea. Îşi înfipse privirile în jupân Nowowiejski, şi, zbătându-şi nările, îl aţinti pe bătrânul şleahtic cu o ură neţărmurită, încleştându-şi mâna pe mânerul jungherului. Din pricina mişcării nărilor, mustăţile începură să-i tremure, iar printre buze îi sticliră dinţii albi, ca la un animal înfuriat.

Căpeteniile făcură cerc în jurul lor. Basia se repezi între Mellechowicz şi Nowowiejski.

— Ce înseamnă asta? întrebă încruntându-şi sprâncenele.

Vederea ei îi linişti întru câtva pe cei doi potrivnici.

— Jupâne polcovnic - spuse Nowowiejski - înseamnă că ăsta e omul meu, pe nume Azja! A fugit de la mine. Pe când slujeam în tinereţe ca oştean în Ucraina, l-am găsit în stepă mai mult mort decât viu şi l-am luat cu mine. E tătar. A trăit timp de douăzeci de ani în casa mea şi a învăţat carte odată cu fiul meu. După ce-a fugit Adaś, acesta mi-a ţinut locul în gospodărie, până când a poftit să facă dragoste cu Ewucha. Când am văzut aşa, am poruncit să-l biciuiască şi pe urmă a fugit şi el. Cum îi ziceţi aici?

— Mellechowicz!

— Şi-a luat un nume de împrumut. El se numeşte Azja şi atât! Băsneşte că nu mă cunoaşte, dar eu şi Ewucha îl cunoaştem.

— Pentru Dumnezeu! se miră Basia. Fiul Domniei Tale l-a văzut de atâtea ori. Cum se face că nu l-a recunoscut?

— Fiul meu putea într-adevăr să nu-l recunoască, deoarece, când a fugit de acasă, amândoi aveau cincisprezece ani, iar Azja a mai stat încă şase ani, timp în care s-a schimbat mult, s-a făcut voinic şi i-au crescut mustăţile. Ewucha însă l-a recunoscut numaidecât. Domniile Voastre, daţi crezare unui şleahtic şi nu acestui neisprăvit de la Crîm!

— Jupân Mellechowicz este sub ordinele hatmanului - spuse Basia - noi n-avem nimic cu el!

— Domnia Ta, îngăduie-mi să-l întreb şi pe el. *Audiatur et altera pars*[1] *!* răspunse micul viteaz.

---

1 Si fie ascultată şi cealaltă parte (lat.).

Dar jupân Nowowiejski fii cuprins de mânie.

— Jupân Mellechowicz! Ce şleahtic mai e şi ăsta, de-i ziceţi jupân! E slujitorul meu, care s-a ascuns sub un nume străin. Mâine am să-l fac îngrijitor de câini, poimâine am să poruncesc să-i dea câteva bice, şi n-o să mă poată opri nici hatmanul, fiindcă sunt şleahtic şi-mi cunosc drepturile!

Jupân Michał îşi muşcă mustăcioara şi rosti mai apăsat:

— Iar eu nu sunt numai şleahtic, ci şi polcovnic, şi îmi cunosc şi eu drepturile mele. Domnia Ta poţi să-ţi dovedeşti dreptatea prin lege, ducându-te la hatman, dar aici poruncesc numai eu!

Jupân Nowowiejski îşi luă seama, amintindu-şi că nu-i vorbea numai căpeteniei unei garnizoane, ci şi mai-marelui fiului său, cel mai vestit viteaz al Republicii.

— Jupâne polcovnic - spuse mai îmblânzit. Împotriva voinţei Domniei Tale n-am să-l iau, doresc numai să-mi înfăţişez drepturile mele, cărora vă rog pe toţi să le daţi crezământ.

— Mellechowicz, tu ce spui? întrebă Wołodyjowski.

Tătarul îşi pironi ochii în pământ şi tăcu.

— Toţi ştiu că te cheamă Azja! adăugă Wołodyjowski.

— Ce să mai căutăm alte dovezi! se amestecă iarăşi Nowowiejski. Dacă acesta e omul meu, trebuie să aibă desenaţi pe piept doi peşti vineţii.

Jupân Nienaszyniec deschise gura şi îşi holbă ochii de mirare, apoi îşi prinse capul în mâini şi strigă:

— E Azja, fiul lui Tuhai-bei!

Toate privirile se îndreptară spre el, dar oşteanul tremură tot, de parcă i s-ar fi deschis toate rănile din nou, şi repeta întruna:

— E robul meu! E fiul lui Tuhai-bei! Pentru

Dumnezeu! el e!

Dar tânărul lipcan îşi înalţă capul cu mândrie, îşi plimbă privirea de pisică sălbatică peste cei de faţă şi, rupându-şi cămaşa la piept, recunoscu:

— Iată peştii vineţii!... Eu sunt fiul lui Tuhai-bei!

CAPITOLUL XXVIII

TĂCURĂ CU TOŢII, ATÂT DE MARE ERA tulburarea pricinuită de numele înfricoşătorului războinic. Doar el fusese acela care, împreună cu groaznicul Chmielnicki, clătinase Republica din temelii; el vărsase o mare de sânge polonez; el strivise sub copitele cailor Ucraina, Wolynia, Podolia şi ţinuturile Haliciului, dărâmase castele şi târguri întărite, pârjolise satele şi luase în robie zece mii de oameni. Şi iată că acum fiul acestui om se afla înaintea căpeteniilor din staniţa de la Chreptiów şi le arunca în faţă: „Eu am peştii vineţii pe piept, eu sunt Azja, os din osul lui Tuhai-bei”. Dar oamenii de atunci nutreau atâta respect pentru sângele ales, încât, cu toată încrâncenarea pe care o stârnea numele vestitului mârzac în sufletul fiecărui oştean, Mellechowicz crescuse în ochii lor, moştenind parcă întreaga măreţie a părintelui său.

Se uitau cu toţii uluiţi la el, îndeosebi femeile pentru care orice taină este foarte atrăgătoare; iar el, ca şi când s-ar fi înălţat în propria judecată, de când îşi dezvăluise stirpea, stătea drept, cu capul sus; într-un târziu zise:

— Acest şleahtic - aici arătă spre Nowowiejski -

pretinde că eu sunt omul lui, iar eu îi spun că părintele meu a urcat în şa, călcând pe grumazul unora mai sus ca el... E adevărat că am crescut în casa lui, pentru că am crescut, şi mi-a însângerat spinarea cu gârbaciul, faptă pe care n-am s-o uit niciodată, aşa să-mi ajute Dumnezeu!... Mi-am luat numele de Mellechowicz ca să scap de urmărirea lui. Dar acum, deşi puteam să fug la Crîm, slujesc acestei ţări cu sângele şi viaţa mea, aşa că nu sunt decât al hatmanului. Tatăl meu a fost înrudit cu hanii şi la Crîm mă aşteptau bogăţii şi petreceri; eu însă am rămas aici în batjocura tuturor, fiindcă mi-e dragă ţara asta, fiindcă mi-s dragi hatmanul şi toţi aceia care nu mi-au arătat niciodată că mă dispreţuiesc.

Făcu o plecăciune înaintea lui Wołodyjowski, se înclină în faţa Basiei atât de adânc, încât aproape că-i atinse genunchii cu capul, apoi îşi luă sabia la subţioară şi ieşi fără să se mai uite la nimeni.

Un răstimp nu zise nimeni nimic; primul începu vorba jupân Zagłoba:

— Hei, unde-i jupân Snitko? N-am spus eu că Azja ăsta se uită ca lupul? Uite că e într-adevăr sămânţă de lup!

— Sămânţă de leu! răspunse Wołodyjowski. Cine poate şti dacă nu-i va semăna tatălui!

— Domniile Voastre, aţi băgat de seamă cum îi luceau dinţii, la fel ca bătrânului Tuhai-bei când era mânios! spuse jupân Muszalski. Numai după asta şi l-aş fi recunoscut, fiindcă l-am văzut adesea pe Tuhai-bei.

— Nu atât de des ca mine! răspunse jupân Zagłoba.

— Acum înţeleg de ce se bucură de atâta ascultare printre lipcani şi ceremişi - se amestecă jupân Bogusz. Ei pomenesc numele lui Tuhai-bei ca pe al unui sfânt. Doamne Dumnezeule, păi dacă omul ăsta voia, i-ar fi

trecut într-o clipă în slujba sultanului şi ar fi putut să ne facă mult rău.

— Aşa ceva nu se face - răspunse Wołodyjowski - fiindcă e adevărat că ţine la ţara noastră şi la hatman, altminteri n-ar fi slujit printre noi, când putea să se ducă la Crîm şi acolo să se scalde în toate bunurile. Că la noi bucurie prea mare n-a aflat!

— Nu va face - repetă jupân Bogusz - fiindcă dacă voia s-o facă, ar fi făcut-o până acum. Nu l-a împiedicat nimeni.

— Dimpotrivă - adăugă Nienaszyniec - acum cred că-i va câştiga din nou de partea Republicii pe rotmiştrii aceia.

— Jupâne Nowowiejski - spuse Zagłoba - dacă Domnia Ta ştiai că e fiul lui Tuhai-bei, poate că... poate că nu... aşa-i?

— Aş fi poruncit ca în loc de trei sute de bice să-i dea o mie trei sute. Să mă trăsnească, dacă n-aş fi făcut aşa! Domniile Voastre, tare mă mir că, fiind din sămânţa lui Tuhai-bei, n-a fugit la Crîm. Gândesc că şi el a aflat asta nu prea demult, pentru că la mine nu ştia nimic. Mă mir, cum zic, dar eu n-aş avea încredere în el! Eu îl cunosc mai de mult decât Domniile Voastre şi vă spun numai atât: diavolul nu este atât de înşelător, câinele turbat nu e atât de înverşunat şi lupul e mai puţin îndârjit şi crud decât acest om. O să vă-ntindă pielea la toţi!

— Ce vorbeşti, Domnia Ta! zise Muszalski. Noi l-am văzut la treabă la Kalnik, la Humari, la Bracław şi încă în o sută de locuri.

— El nu iartă niciodată! Se va răzbuna!

— Şi astăzi, cum i-a mai scuturat pe tâlharii lui Azba! A, ce vorbeşti, Domnia Ta!

În acest timp, Basia era cuprinsă de neastâmpăr,

atât de mult o tulburase povestea lui Mellechowicz. Ea voia însă ca sfârşitul să fie vrednic de acest început, aşa că înghiontind-o pe Ewka Nowowiejska, îi şopti la ureche:

— Ewka, tu l-ai iubit? Hai, recunoaşte, nu mai tăgădui! L-ai iubit şi-l mai iubeşti şi acum, nu-i aşa? Sunt sigură! Hai, spune-mi deschis. Cui o să-ţi încredinţezi taina, dacă nu mie care sunt femeie? În venele lui curge sânge aproape regesc! Hatmanul o să-l ajute să capete dreptul de a se socoti polonez, iar jupân Nowowiejski nu se va mai împotrivi. Nu încape îndoială că şi Azja te mai iubeşte! Ştiu eu prea bine, nu te teme! El are încredere în mine. Am să-l iau numaidecât la întrebări. O să-mi spună totul fără ca să-l strâng cu uşa. L-ai iubit grozav, nu-i aşa? Şi îl mai iubeşti şi acum!

Ewka era de-a dreptul ameţită. Când Azja îi arătase întâia dată că ţine la ea, era aproape un copil, apoi nu-l mai văzuse mulţi ani şi încetase să se mai gândească la el. Îi rămăsese doar amintirea unui flăcăiandru viforos, pe jumătate tovarăşul fratelui ei, pe jumătate slujitor. Dar acum, când îl vedea iarăşi, avea înainte un tânăr frumos şi ameninţător ca un şoim, luptător şi căpetenie plină de faimă, pe lângă toate acestea şi vlăstarul unui neam de prinţ, chiar dacă era străin. Acum îl vedea şi ea cu alţi ochi, aşa că se simţea tulburată, uluită şi ameţită. Amintirile îi reveneau din trecut. Inima ei nu putea să-l îndrăgească într-o clipă, dar înţelese într-o clipă că e gata să-l iubească.

Neputând să afle ce voia, Basia o luă pe ea şi pe Zosia în iatacul ei şi începu să stăruie din nou:

— Ewka! Hai, spune repede, repede, auzi! Mai ţii la el?

Jupâniţa Ewka se făcuse stacojie. Avea părul şi

ochii negri, sângele cald care ori de câte ori se pomenea de iubire îi năvălea în obraji.

— Ewka! repetă Basia pentru a zecea oară - îl iubeşti?

— Nu ştiu - răspunse jupâniţa Nowowiejska după o clipă de şovăială.

— Dar nu tăgăduieşti? Aha, ştiu totul! Numai să nu te ruşinezi! Şi eu i-am spus cea dintâi lui Michał că-l iubesc şi uite că e bine. Trebuie să vă fi avut tare dragi! Aha, acum pricep! Umbla mereu posomorât ca lupul numai de dorul tău. Cât pe-aici să se usuce de jale, bietul oştean! Hai, spune odată ce-a fost între voi!

— Mi-a mărturisit în magazie că mă are dragă - şopti jupâniţa Nowowiejska.

— În magazie!... asta-i bună!... Şi pe urmă?

— Pe urmă m-a luat în braţe şi a început să mă sărute - continuă şi mai încet jupâniţa.

— Ia te uită, bată-l să-l bată! Şi tu ce-ai făcut?

— Mie mi-a fost frică să strig după ajutor.

— I-a fost frică să strige! Zośka, auzi?... Când s-a descoperit dragostea voastră?

— Ne-a prins tata şi l-a lovit cu baltagul, apoi m-a bătut şi pe mine, iar pe el a poruncit să-l biciuiască atât de rău, că a zăcut două săptămâni!

Şi jupâniţa Nowowiejska izbucni în plâns, în parte de mila lui, în parte din cauza tulburării. Atunci se umplură de lacrimii şi ochişorii azurii ai simţitoarei Zosia Boska, aşa că Basia începu s-o mângâie pe Ewka:

— Totul se va sfârşi cu bine, las pe mine! Am să-i înham la treabă şi pe Michał şi pe jupân Zagłoba. Am să-l conving eu, nu te teme! Jupân Zagłoba o să pună totul la cale cu mintea lui. Tu nu-l cunoşti! Ewka, nu mai plânge că e vremea să aducă cina...

Mellechowicz nu veni la cină. Sta în odăiţa lui şi-şi fierbea la foc horilca amestecată cu mied, pe care o turna după aceea într-o cană mai mică şi o sorbea, muşcând din pesmet.

Jupân Bogusz veni la el noaptea târziu, ca să afle ce mai e nou.

Tătarul îl pofti îndată pe un scăunel acoperit cu piele de oaie şi, aşezându-i înainte un pocal plin cu băutură fierbinte, îl întrebă:

— Ei, jupân Nowowiejski tot mai vrea să mă facă slujitorul lui?

— Nici vorbă nu mai poate fi de aşa ceva - răspunse stolnicul de Nowogrodek. Mai degrabă jupân Nienaszyniec ar putea avea pretenţii, dar lui nu-i mai pasă de tine, fiindcă sora lui ori a murit ori nu mai vrea să-şi schimbe viaţa. Jupân Nowowiejski nu ştia cine eşti când te-a pedepsit din cauza apropierii de fiica lui. Iar acum el nu mai ştie ce să facă, deoarece, cu toate că tatăl tău a făcut mult rău Republicii, a fost un războinic de seamă, şi sângele apă nu se face niciodată. Pe legea mea! Nimeni n-o să ridice nici un deget asupra ta, atâta vreme cât slujeşti ţara cu credinţă, mai ales că ai pretutindeni prieteni de nădejde.

— De ce n-aş sluji-o? răspunse Azja. Părintele meu a luptat împotriva voastră, dar el era un păgân, pe când eu am primit legea lui Hristos.

— Ei vezi, tocmai asta e! Tu nu mai poţi să te întorci la Crîm fără să-ţi pierzi credinţa, ceea ce ar însemna şi pierderea izbăvirii, aşa că nici o avuţie pământească şi nici un rang nu te va putea despăgubi îndestul. La drept vorbind, tu ar trebui să le fii recunoscător lui jupân Nienaszyniec şi lui jupân Nowowiejski, fiindcă cel dintâi te-a smuls dintre păgâni, iar al doilea te-a crescut în

credinţa cea adevărată.

Azja răspunse:

— Ştiu că le datorez recunoştinţă şi am să mă străduiesc să-i răsplătesc. Domnia Ta ai vorbit cu dreptate, spunând că am găsit aici o groază de prieteni!

— Vorbeşti de parcă ţi-ar fi amar în cerul gurii, dar numără şi tu câţi binevoitori ai.

— Înălţimea Sa hatmanul şi Domnia Ta în primul rând, asta voi repeta până la moarte. Pe ceilalţi nu-i cunosc...

— Dar căpetenia garnizoanei de aici? Crezi că te-ar fi dat pe mâna cuiva, chiar dacă nu erai fiul lui Tuhai-bei? Dar jupâneasa Wołodyjowska? Am auzit doar cu urechile mele ce-a spus despre tine la cină... Ba chiar mai înainte, când te-a recunoscut Nowowiejski, ţi-a luat apărarea numaidecât. Jupân Wołodyjowski ar face totul pentru ea, fiindcă nu mai are ochi pentru nimeni în afară de ea; nici o soră n-ar ţine mai mult la fratele ei, decât ţine ea la tine. Tot timpul cinei n-a vorbit decât de tine...

Tânărul tătar îşi lăsă capul în jos şi începu să sufle în sângeapa cu băutură fierbinte; când îşi alungi buzele puţin vinete ca să sufle, faţa îi semăna atât de mult cu a tatălui, încât jupân Bogusz zise:

— Pe legea mea! acum semeni leit cu bătrânul Tuhai-bei. L-am cunoscut prea bine şi la curtea hanului şi pe câmpul de bătălie. Am fost la urdia lui de cel puţin douăzeci de ori.

— Dumnezeu să-i binecuvânteze pe cei drepţi, iar pe asupritori să-i ia ciuma! răspunse Azja. În sănătatea hatmanului!

Jupân Bogusz bău şi zise:

— Să-i dea Dumnezeu sănătate şi viaţă lungă! E prea adevărat că cei care stăm în jurul lui suntem o mână de

oameni, dar aceştia sunt oşteni de nădejde. La adică nu ne dăm pe limbuţii care ştiu numai să trăncănească pe la adunări şi să-l trădeze pe hatman împotriva regelui. Nemernicii! Noi stăm aici ziua şi noaptea ţinem piept vrăjmaşului în stepă, iar ei se îndoapă cu oale pline cu varză cu carne şi cu mei, după care bat cu lingurile în ele ca-n tobă! Asta e treaba lor! Hatmanul repede sol după sol şi cere ajutor pentru Kamieniec, prevestind asemenea Casandrei căderea Troiei şi a seminţiei lui Priam, iar ei nu se gândesc decât să iscodească întruna cine s-a făcut vinovat faţă de rege.

— Despre ce vorbeşti, Domnia Ta?

— E, zic şi eu aşa! Am făcut *comparationem*[1] între Kamieniec şi Troia, dar pesemne că tu n-ai auzit de Troia. Să se mai liniştească timpurile şi îmi pun capul că hatmanul îţi va scoate dreptul de împământenire. O să vină în curând asemenea vremuri, că n-o să-ţi lipsească prilejul, dacă vrei cu adevărat să te acoperi de faimă.

— Ori eu mă voi acoperi de faimă, ori pământul mă va acoperi pe mine. Pe viul Dumnezeu! Domnia Ta ai să mai auzi de mine.

— Ce se aude cu ceilalţi? Kryczyński ce zice? Se întorc? nu se întorc? Ce fac acum?

— Stau pe la bulucuri; unii în stepa urdită, alţii mai departe. Le vine greu să se înţeleagă între ei, pentru că sunt departe unul de altul. Au poruncă să pornească toţi la primăvară spre Adrianopol şi să ia cât mai multă hrană cu ei.

— Pentru Dumnezeu! ăsta e un lucru însemnat, fiindcă dacă la Adrianopol va fi un mare congressus[2] al

---

1 Comparaţie (lat.).

2 Adunare (lat.).

oştilor, războiul împotriva noastră e mai mult decât sigur. Trebuie să-i dăm de veste hatmanului. Şi el crede că va fi război, dar ăsta ar fi un semn de netăgăduit.

— Halim mi-a spus că însuşi sultanul are să vină la Adrianopol; aşa se zvoneşte.

— Lăudat fie numele Domnului! Şi noi n-avem aici decât o mână de oşteni. Toată nădejdea e în cetatea de la Kamieniec. Kryczyński mai pune şi alte condiţii?

— Ei mai mult se plâng, decât pun condiţii. Cer să li se ierte toate vinile, să li se întoarcă drepturile şi privilegiile de şleahtici pe care le-au avut odinioară şi să li se îngăduie să rămână rotmiştri, asta vor ei. Dar fiindcă sultanul le-a făgăduit mai mult, stau la îndoială.

— Ce vorbeşti! Cum poate sultanul să le făgăduiască mai mult decât Republica? În Turcia este *absolutum dominium* şi toate drepturile atârnă numai de bunul-plac al sultanului. Chiar dacă cel care trăieşte şi domneşte astăzi şi-ar ţine făgăduiala, urmaşul său poate să rupă înţelegerea şi s-o calce în picioare oricând vrea. Pe când la noi privilegiul e lucru sfânt şi cine ajunge şleahtic, nici regele nu poate să-i mai ia nimic.

— Ei zic că au fost şleahtici şi cu toate acestea au fost socotiţi la fel cu dragonii, iar starostii le-au poruncit să facă tot felul de corvezi, de care nu numai şleahta e slobodă, ci chiar boiernaşii care au drumurile în seamă.

— De vreme ce hatmanul le făgăduieşte.

— Nici unul nu se îndoieşte de bunele gânduri ale hatmanului pe care îl au drag în inima lor, dar se socotesc aşa: şleahticii îl numesc trădător, la curtea regelui este urât şi ameninţat cu judecata, aşa că-i va fi greu să se descurce.

Jupân Bogusz începu să-şi scuture moţul.

— Şi-atunci?

— Atunci nici ei nu mai ştiu ce să facă.

— Vor rămâne de partea sultanului?

— Nu.

— Şi cine le va porunci să se întoarcă la Republică?

— Eu!

— Cum aşa?

— Sunt fiul lui Tuhai-bei!

— Dragă Azja - rosti după o clipă jupân Bogusz - nu tăgăduiesc că ei pot să ţină la tine, având în vedere sângele şi faima lui Tuhai-bei, dar ei sunt tătari de-ai noştri, iar Tuhai-bei era vrăjmaşul nostru. Înţeleg prea bine asemenea lucruri, întrucât şi la noi sunt şleahtici care povestesc cu anume mândrie că Chmielnicki nu se trăgea dintr-un neam de cazaci, ci din mazurienii de la noi... Ei şi, a fost atât de nemernic, încât unul mai rău ca el nici în iad nu se află, dar fiindcă a fost un războinic priceput, îl recunosc bucuroşi ca fiind de-al nostru. Aşa e firea omenească! Gândesc însă că sângele lui Tuhai-bei, care curge în venele tale, nu-ţi dă dreptul de a porunci celorlalţi tătari.

Azja tăcu un răstimp, apoi îşi aşeză mâinile pe genunchi şi răspunse:

— Jupâne stolnic, am să-ţi spun eu de ce mă ascultă Kryczyński şi de ce mă vor asculta şi ceilalţi. În afară de faptul că ei sunt nişte tătari de rând, iar eu sunt viţă de cneaz, în mine stau nădejdea şi puterea. Dar Domnia Ta nu ştii, şi nici hatmanul!...

— Ce fel de nădejde şi ce putere?

— Asta nu sunt în stare să spun - răspunse Azja în graiul rutean. De ce mă încumet eu la fapte la care alţii nu s-ar încumeta? De ce m-am gândit la lucruri străine altora?

— Ce vorbeşti? La ce te-ai gândit?

— M-am gândit că dacă hatmanul mi-ar da mână liberă, aş întoarce la sânul Republicii nu numai pe rotmiştri, ci jumătate din urdie aş aduce-o în slujba hatmanului. Puţine sunt pământurile pustii în Ucraina şi în Câmpiile Sălbatice? Numai să vestească hatmanul că toţi tătarii care se alătură Republicii vor deveni şleahtici fără a cunoaşte vreo asuprire în credinţa lor, că vor sluji în steagurile lor şi vor avea propriul hatman, cum au cazacii, şi eu îmi pun capul că toată Ucraina se va umple de oameni. Vor veni lipcanii şi ceremişii, vor veni din Dobrogea şi Białogród, de la Crîm, mânându-şi tamazlâcurile încoace şi aducându-şi nevestele şi copiii în arabale. Domnia Ta nu scutura din cap: vor veni! Cum au venit şi alţii mai demult şi au slujit Republica veacuri întregi cu credinţă. La Crîm şi peste tot, hanul şi mârzacii îi asupresc, pe când aici vor ajunge şleahtici, vor purta săbii şi vor merge la luptă sub conducerea unui hatman de-al lor. Domnia Ta, îţi jur că vor veni, pentru că acolo se întâmplă adesea să moară de foame. Când se va zvoni printre auluri că eu îi chem din porunca hatmanului, eu, fiul lui Tuhai-bei, vor veni cu miile.

Jupân Bogusz se luă cu mâinile de păr.

— Pe rănile Mântuitorului, Azja! de unde-ţi vin ţie asemenea gânduri? Ce-ar fi dacă?!

— În Ucraina ar fi şi tătari, pe lângă cazaci! Cazacilor le-aţi recunoscut privilegiul de a avea hatman, de ce nu ni l-aţi recunoaşte şi nouă! Domnia Ta întrebi ce-ar putea însemna asta? atunci n-ar mai fi un al doilea Chmielnicki, fiindcă noi am sări îndată în gâtul cazacilor, n-ar mai fi răscoale ţărăneşti, măceluri şi pustiiri, n-ar mai fi Doroszeńko, căci dacă ar îndrăzni să ridice capul, eu însumi l-aş duce de juvăţ la picioarele

hatmanului. Iar dacă puterea turcească s-ar năpusti asupră-ne, l-am bate şi pe sultan. Şi la fel am face cu urdiile hanului. N-a trecut prea multă vreme de când lipcanii şi ceremişii au făcut aşa, chiar dacă şi-au păstrat credinţa în Mahomed. De ce-am face altminteri noi, tătarii Republicii! noi, şleahticii!... Acum socoteşte şi Domnia Ta: Ucraina liniştită, cazacii ţinuţi în frâu, stavila împotriva turcilor, câteva zeci de mii de oşteni mai mult, iată la ce m-am gândit, iată ce mi-a trecut prin minte, iată de ce mă ascultă Kryczyński, Adurowicz, Morawski şi Tworkowski, iată de ce când voi slobozi chemarea, jumătate din urdiile Crîmului vor tălăzui spre stepele acestea!

Jupân Bogusz era atât de mirat şi copleşit de vorbele lui Azja, de parcă pereţii odăii în care se aflau se dăduseră în lături şi înaintea ochilor lui se arătaseră ţinuturi necunoscute.

Vreme îndelungată nu putu să rostească un cuvânt, se uită la tânărul tătar care începu să se plimbe cu paşi mari prin încăpere şi, într-un târziu, spuse:

— Fără mine nu s-ar putea face nimic, fiindcă eu sunt fiul lui Tuhai-bei şi de la Dunăre până la Nipru nu se află alt nume pe măsura acestuia.

Iar după o clipă adăugă:

— Ce înseamnă pentru mine Kryczyński, Tworkowski şi ceilalţi! Nu e vorba de ei, nici de cele câteva mii de lipcani şi de ceremişi, ci de întreaga Republică. Se vorbeşte că la primăvară se va porni războiul cu puterea sultanului, dar îngăduiţi-mi numai şi voi isca printre tătari asemenea fierbere, încât până şi sultanul îşi va frige mâinile.

— Pentru Dumnezeu! Cine eşti tu, Azja? strigă jupân Bogusz.

Mellechowicz înălţă capul:

— Viitorul hatman al tătarilor!

Strălucirea flăcării căzu în clipa aceea pe faţa lui Azja, luminându-i trăsăturile crunte şi frumoase în acelaşi timp, iar lui jupân Bogusz i se păru că înaintea lui stă un alt om, atâta măreţie şi mândrie se desprindeau din înfăţişarea tânărului tătar. Jupân Bogusz simţi că Azja spunea adevărul. Dacă s-ar fi vestit asemenea chemare a hatmanului, toţi lipcanii şi ceremişii s-ar fi întors fără să mai stea pe gânduri şi odată cu ei ar fi venit şi destui tătari sălbatici. Bătrânul şleahtic cunoştea prea bine Crîmul, unde fusese rob de două ori şi unde, după ce fusese răscumpărat de hatman, avusese şi însărcinarea de sol; cunoştea curtea din Bahcisarai şi urdiile aşezate de la Don până la Dobrogea; ştia că multe auluri sufereau iama de foame; ştia că mârzacii cârteau împotriva lăcomiei şi asprimii oamenilor hanului, că şi la Crîm se răsculau adesea, aşa că pricepu dintr-odată că pământul mănos şi privilegiile i-ar fi atras pe toţi cei care nu se simţeau în largul lor şi în siguranţă în vechile aşezări.

I-ar fi atras şi mai mult, dacă i-ar fi chemat fiul lui Tuhai-bei. Numai el ar fi putut să înfăptuiască asemenea treabă, nimeni altcineva. Numai el, sprijinit de slava părintelui său, ar fi putut să ridice aulurile, să răzvrătească o jumătate a Crîmului împotriva celeilalte, să urnească hoardele sălbatice de la Białogród şi să clatine întreaga putere a hanului, ba chiar şi pe a sultanului!

Dacă hatmanul consimţea să folosească asemenea prilej, trebuia să-l socotească pe fiul lui Tuhai-bei ca pe un om căzut din cer.

Aşadar, jupân Bogusz începu să se uite cu alţi ochi

la Azja şi să se minuneze tot mai mult, cum de se născuseră astfel de gânduri în capul lui. Fruntea i se îmbrobonă de sudoare, atât i se păreau de măreţe. Cu toate acestea, mai avea încă multe îndoieli în sufletul lui, aşa că după un timp îl întrebă:

— Ştii însă că pentru aşa ceva s-ar putea să avem război cu turcii?

— N-are a face! război tot o să fie! De ce au primit urdiile poruncă să pornească spre Adrianopol? Poate să nu fie război numai dacă se vor isca frecuşuri în împărăţia sultanului; iar dacă va fi nevoie să plecăm la luptă, apoi jumătate din urdie va fi de partea noastră.

„Împieliţatul, găseşte răspuns la orice *argumentuml”* gândi jupân Bogusz.

— Mi se învârte capul! spuse după o vreme. Vezi tu, Azja, oricum lucrul nu e prea uşor. Ce vor zice regele, cancelarul şi stările? Ce vor zice şleahticii, dintre care cei mai mulţi nu-l au la inimă pe hatman?

— Eu n-am trebuinţă decât de încuviinţarea hatmanului în scris, şi după ce ne-om aşeza aici, n-au decât să încerce să ne alunge! Cum vor putea să ne alunge şi cu ce? I-aţi goni bucuroşi şi pe zaporojenii de la Sici, dar n-aveţi cum.

— Hatmanul nu-şi va lua asemenea răspundere.

— Va avea de partea Luminăţiei Sale cincizeci de mii de săbii tătăreşti, în afară de oştenii pe care-i are acum.

— Şi cazacii? Pe cazaci i-ai uitat? Se vor împotrivi numaidecât.

— Tocmai de aceea e nevoie de noi aici, ca să stăm ca o sabie gata să cadă asupra grumazului cazacilor. Pe cine se bizuie Dorosz? Pe tătari! Dacă-i iau tătarii din mână, Dorosz va fi silit să-şi plece fruntea înaintea hatmanului.

Azja îşi întinse palmele, răsfirându-şi degetele ca nişte gheare de vultur, apoi apucă mânerul săbiei.

— O să le arătăm noi drepturi cazacilor! Îi facem ţărani şi punem stăpânire pe toată Ucraina, jupâne Bogusz. Aţi crezut că eu sunt un om mărunt, dar nu sunt chiar atât de mărunt cum i s-a părut lui Nowowiejski, căpeteniilor de aici şi Domniei Tale! Uite că eu m-am gândit ziua şi noaptea la treaba asta, de-am slăbit şi faţa mi s-a scofâlcit, priveşte şi Domnia Ta! şi a înnegrit. Ce-am plănuit însă e bine plănuit, de aceea ţi-am spus Domniei Tale că numai în mine sunt nădejdea şi puterea. Vezi şi Domnia Ta ce lucruri măreţe; du-te degrabă la hatman, convinge-l să-mi dea înscrisul şi eu n-o să port de grija stărilor. Hatmanul are suflet mare, hatmanul va înţelege că asta înseamnă nădejde şi tărie. Spune-i şi hatmanului că eu sunt fiul lui Tuhai-bei, că numai eu pot să înfăptuiesc acest plan; spune-i tot şi convinge-l. Dar, pentru Dumnezeu! să facem totul cât mai e vreme, acum când stepa e acoperită de zăpadă, fiindcă la primăvară va începe războiul. Domnia Ta du-te şi întoarce-te repede, ca să ştiu cât mai curând ce trebuie să fac.

Jupân Bogusz nu băga de seamă că Azja vorbea poruncitor, ca şi când ar fi ajuns hatman şi i-ar fi dat îndrumări unui om aflat sub ordinele lui.

— Mâine mă odihnesc - răspunse - dar poimâine pornesc la drum. Să dea Dumnezeu să-l mai găsesc pe hatman la Jaworów! El hotărăşte repede şi vei avea răspunsul pe dată.

— Domnia Ta cum gândeşti? hatmanul va încuviinţa?

— Se prea poate să-ţi poruncească să te duci la el, de aceea să nu pleci la Raszków; de aici ajungi mai iute la Jaworów. Nu ştiu dacă-ţi va da dreptate, dar va cumpăni înainte cu multă luare-aminte, pentru că *argumenta* pe

care le aduci sunt puternice. Pe legea mea nu mă aşteptam la una ca asta de la tine, dar văd că nu eşti un om obişnuit şi Dumnezeu te-a făcut pentru lucruri mari. Ei, Azja, Azja! nu eşti mai mult decât ajutorul căpeteniei într-un steag de lipcani şi cloceşti în capul tău asemenea gânduri înfricoşătoare. De-acum n-am să mai mir dacă am să văd pana de stârc la calpac şi tuiul fluturând deasupra ta... Cred că ţi-a fugit şi somnul din această pricină... Poimâine o iau din loc; să mă odihnesc numai puţin, iar acum mă duc, că-i târziu şi-mi uruie capul ca o moară. Rămâi cu Dumnezeu, Azja... Îmi vâjâie tâmplele, ca şi când m-aş fi îmbătat... Rămâi cu Dumnezeu, Azja, fiu al lui Tuhai-bei!

Jupân Bogusz strânse mâna slăbită a tătarului, se îndreptă spre uşă şi spuse:

— Păi cum?... Oşteni noi pentru Republică... sabie deasupra grumazului căzăcesc... Dorosz pus cu botul pe labe... frecuşuri la Crîm... puterea turcească zdruncinată... sfârşitul jafurilor în Rutenia... Doamne sfinte!

Ieşi minunându-se, iar Azja privi o clipă în urma lui şi şopti: „Iar pentru mine tuiul, buzduganul de hatman şi... cu voie sau fără voie - ea! Altminteri, vai vouă!”

Dădu peste cap horilca ce mai rămăsese în ulcica de tablă şi se trânti pe patul acoperit cu piei, care se afla într-un colţ al odăii. Focul se stinse pe vatră, dar pe fereastră pătrunseră razele lunii care se înălţase sus pe cerul rece de iarnă.

O vreme Azja stătu liniştit, dar se vede că nu putea să doarmă. În cele din urmă se sculă, se apropie de fereastră şi îşi aţinti ochii la luna care călătorea ca o corabie singuratică prin pustietăţile nemăsurate ale cerului.

Tânărul tătar privi mult timp la ea, apoi îşi duse pumnii la piept, ridică degetele mari şi, dintre buzele lui care înainte cu un ceas îl recunoşteau pe Hristos, se smulse o litanie, jumătate cântec, jumătate vorbire, plină de alean:

„Allah! Allah! Allah! Allah! Mahomed Rasulallah!...”

CAPITOLUL XXIX

CHIAR A DOUA ZI DE DIMINEAŢĂ, Basia se sfătui cu soţul şi cu jupân Zagłoba, cum să unească cele două inimi îndurerate care se iubeau. Amândoi râseră de înflăcărarea ei şi nu încetară s-o ia în zeflemea, dar făcându-i toate voile întotdeauna ca unui copil răsfăţat, îi făgăduiră până la urmă s-o ajute.

— Cel mai bine ar fi - zise Zagłoba - să-l convingem pe bătrânul Nowowiejski să nu ia fetele cu el la” Raszków, mai ales că s-a lăsat frigul şi nici drumul nu e cu totul fără primejdii; tinerii o să se vadă şi o să se îndrăgostească iarăşi la toartă.

— Aşa e cum nu se poate mai bine! consimţi Basia.

— Bine, rău - răspunse Zagłoba - tu nu trebuie să-i pierzi din ochi. Tu eşti femeie şi gândesc că ai să-i fi alături, pentru că femeile totdeauna îşi ating scopurile; ai grijă însă ca să nu-şi bage diavolul codiţa şi să-şi facă mendrele. Atunci ţi-ar fi ruşine că s-a întâmplat cu sprijinul tău.

Basia începu să se stropşească la jupân Zagłoba, ca o pisicuţă, după care se împotrivi:

— Domnia Ta te lauzi că în tinereţe ai fost turc şi

crezi că oricine e la fel!... Dar Azja nu-i aşa!

— Nu e turc, e doar tătar. Bine-ţi mai stă să răspunzi de dragostea tătarului!

— Amândoi se gândesc mai mult la suferinţa lor, la durerea lor grozavă... Iar Ewka e o fată cinstită.

— Numai că are o faţă, de parcă i-ar fi scris cineva pe frunte: „Uite-mi gura!” A! e ca o stăncuţă. Ieri am băgat de seamă că dacă se întâmplă să stea la masă înaintea unui flăcău chipeş, răsuflă cu atâta foc, încât împinge mereu talerul la o parte, fiind nevoită să-l tragă iar spre ea. Îţi spun eu că e tare rea de muscă!

— Domnia Ta vrei să plec de-aici?

— Nu pleci tu când e vorba de peţit. Te cunosc eu şi ştiu că n-ai să pleci! E însă cam devreme să te apuci de peţit, fiindcă asta e îndeletnicirea femeilor în vârstă. Jupâneasa Boska îmi spunea ieri că atunci când te-a văzut întorcându-te de la încăierare în nădragi te-a luat drept feciorul jupânesei Wołodyjowska, care învaţă să lupte pe lângă gard. Ţie nu-ţi place să fii aşezată, dar pesemne că nici aşezarea nu vrea să se lipsească de tine, lucru care se vede numaidecât din făptura-ţi plăpândă. Parcă eşti un ştrengar, pe legea mea! Ehe, femeile de-acum nu mai seamănă cu cele de altădată. Pe vremea mea, când se aşeza o femeie, apoi scârţâia laviţa sub ea, ca şi când ar fi călcat cineva pe coada unui câine, pe când tu poţi să călăreşti fără şa pe o pisică, fără ca animalul să te simtă ca pe o povară... Se mai spune că nevestele care se apucă să peţească nu mai au copii.

— Se spune într-adevăr aşa? întrebă micul viteaz neliniştit.

Dar jupân Zagłoba începu să râdă, iar Basia îşi lipi obrăjorul trandafiriu de faţa soţului şi-i spuse cu

jumătate de glas:

— Michałek! O să mergem odată la Częstochowa să ne rugăm Sfintei Fecioare şi toate vor fi bine!

— E cel mai bun mijloc - zâmbi Zagłoba.

Cei doi soţi se îmbrăţişară îndată, apoi Basia zise:

— Acum hai să vorbim de Azja şi Ewunia. Cum să-i ajutăm? Noi suntem fericiţi, de ce să nu fie şi ei?

— După ce va pleca Nowowiejski, o să le fie şi lor mai bine - spuse micul cavaler. Cu el le-ar fi cu neputinţă să se vadă, mai ales că Azja îl urăşte pe bătrân. Dacă şleahticul i-ar da-o pe Ewka, poate că ar uita vechea ranchiună şi ar începe să ţină unul la altul, ca socru şi ginere ce s-ar afla. După cum mă duce mintea pe mine, greutatea nu e să-i apropiem pe cei doi tineri, că ei se iubesc şi aşa, ci să-l câştigăm pe bătrân.

— E un om tare aspru! spuse jupâneasa Wołodyjowska.

La care Zagłoba:

— Baśka, închipuie-ţi că ai o fiică şi trebuie s-o dai după un tătar!

— Azja e cneaz! răspunse Basia.

— Nu tăgăduiesc că Tuhai-bei se trăgea dintr-un sânge ales, dar uite că şi Hassling era şleahtic, dar Krzysia Drohojowska nu l-ar fi luat, dacă nu devenea polonez.

— Atunci străduiţi-vă să-l faceţi şi pe el polonez!

— Nu e chiar atât de uşor! Chiar dacă i-ar da cineva blazonul lui, e nevoie să fie întărit în seim, iar pentru asta trebuie timp şi protecţie.

— Protecţia s-ar găsi ea, dar e mai rău că nu prea avem timp. Hatmanul l-ar ajuta pe Azja, că el ţine foarte mult la oşteni. Michał, scrie-i hatmanului! Vrei să-ţi aduc cerneală, pene, hârtie? Scrie-i numaidecât! Iţi aduc

repede tot ce-ţi trebuie, şi lumânare, şi pecetea, dar tu apucă-te şi scrie fără întârziere.

Wołodyjowski începu să râdă:

— Dumnezeule atotputernic! spuse - te-am rugat să-mi dai o soţie aşezată, cu mintea limpede, şi tu mi-ai dat o vijelie.

— Vorbeşte tu aşa, vorbeşte; că dacă am să mor eu!...

— A, fire-ai să fii tu! strigă repede micul viteaz. Fire-ai să fii! Ptiu! bate-n lemn.

Apoi se întoarse către jupân Zagłoba:

— Domnia Ta nu ştii niscaiva cuvinte împotriva farmecelor?

— Ba ştiu şi le-am şi rostit! răspunse Zagłoba.

— Scrie! strigă Basia, că nu mai am răbdare!

— Aş scrie şi douăzeci de scrisori, numai să-ţi fac plăcere, deşi nu prea ştiu la ce-ar folosi, pentru că nici hatmanul nu poate face nimic, iar protecţia e bună numai la vremea potrivită. Dragă Basia, jupâniţa Nowowiejska ţi-a destăinuit, foarte bine, dar cu Azja n-ai vorbit nimic şi nici până acum nu ştii dacă-i poartă dragoste Ewuniei.

— Na-ţi-o bună! Cum să nu-i poarte, dată a sărutat-o în magazie!

— Suflet de aur! rosti Zagłoba râzând. Parcă ai fi un copil nou-născut, numai că dai din gură mai bine. Scumpa mea, dacă eu şi Michał am vrea să ne căsătorim cu toate câte s-a întâmplat să le sărutăm, ar trebui să primim numaidecât credinţa lui Mahomed şi eu să fiu padişah, iar el hanul Crimeii, nu-i aşa Michał?

— Pe Michał l-am mai bănuit o dată când încă nu eram soţia lui! spuse Basia.

Şi, apropiindu-i degeţelul de ochi, începu să se

hârjonească:

— Aha, mişcă din mustăcioară, mişcă! Nu tăgăduieşti! Ştiu eu ce ştiu! şi tu ştii!... la Ketling!...

Micul viteaz mişca într-adevăr din mustăţi ca să arate că nu-i pasă şi în acelaşi timp să-şi ascundă tulburarea, în sfârşit, vrând să-i îndrepte luarea-aminte spre altceva, spuse:

— Aşa că nu ştii dacă Azja e îndrăgostit de Nowowiejska.

— Aşteptaţi puţin, am să-l iau la întrebări între patru ochi. Dar e îndrăgostit! Trebuie să fie îndrăgostit! Altfel nu mai vreau să ştiu de el!

— Pe legea mea! E gata să-l forţeze s-o iubească! se minună Zagłoba.

— Am să-l şi forţez, să ştiu că trebuie să vorbesc numai cu el în fiecare zi!

— Mai întâi cercetează-l - o îndemnă micul viteaz. E cu putinţă să nu recunoască dintr-odată, că e cam sălbatic. Dar nu-i nimic! încetul cu încetul ai să te împrieteneşti tot mai mult cu el, ai să-l cunoşti mai bine, ai să-l înţelegi şi abia atunci vei şti ce să faci.

Micul cavaler se întoarse iarăşi către jupân Zagłoba:

— Ea pare uşuratică, dar are mintea pătrunzătoare!

— Caprele sunt iuţi de obicei! zise jupân Zagłoba cu gravitate.

Vorbirea le fu întreruptă de jupân Bogusz care dădu buzna ca o furtună şi abia apucă să sărute mâna Basiei, că şi începu să strige:

— A, nimeri-l-ar ghiulelele pe Azja ăsta! Toată noaptea n-am putut să închid ochii, potopi-l-ar pădurea!

— Cu ce s-a făcut vinovat Azja faţă de Domnia Ta? întrebă Basia.

— Domniile Voastre, ştiţi ce-am făcut noi ieri?

Şi jupân Bogusz îşi holbă ochii şi începu să se uite la cei de faţă:

— Ei, ce?

— Istoria! Pe legea mea! că nu mint deloc.

— Ce istorie?

— Istoria Republicii. E pur şi simplu un om mare. Jupân Sobieski va rămâne şi el mirat când am să-i înfăţişez gândurile lui Azja. Domniile Voastre, vă repet, e un om mare şi îmi pare tare rău că nu mi-e îngăduit să spun mai mult; sunt sigur că v-aţi mira şi Domniile Voastre, cum m-am mirat şi eu. Vă spun doar că dacă va izbuti în ceea ce vrea să întreprindă, atunci numai Dumnezeu ştie până unde va ajunge!

— De pildă? întrebă Zagłoba. Va ajunge hatman?

Jupân Bogusz îşi puse mâinile în şold:

— Întocmai! va ajunge hatman! îmi pare rău că nu pot să vă spun mai mult... are să ajungă hatman şi basta!

— Poate peste câini? sau va umbla în urma boilor? Văcarii îşi au şi ei hatmanii lor! Ptiu! Ce vorbe-ţi ies din straja gurii, jupâne stolnic? Că e fiul lui Tuhai-bei, foarte bine, dar dacă el o să ajungă hatman, apoi eu ce-o să ajung? Dar Michał, dar Domnia Ta? Te pomeneşti că după Crăciun o să luăm locul celor trei crai, aşteptând ca Gaspar, Melchior şi Baltazar să se lepede de coroane. Pe mine cel puţin m-a uns şleahta mare cârmuitor de oşti şi numai din prietenie i-am lăsat această cinste lui jupân Pawel[1], însă, pe legea mea! prevestirile Domniei

---

1 Pawel Sapieha (cca 1600-1665) — voievod de Witebsk din 1646, mare hatman al Lituaniei din 1656. A luptat victorios cu Chmielnicki la Zborów (1649) şi la Beresteczko (1651). Unul dintre puţinii magnaţi care rămân alături de regele Jan Kazimierz în

Tale nu le înţeleg deloc!

— Iar eu îţi spun Domniei Tale că Azja e un om mare!

— N-am spus eu? se bucură Basia, întorcându-se spre uşa prin care intrau ceilalţi oaspeţi din staniţă.

Întâi intrară jupâneasa Boska cu Zosia cea cu ochii azurii şi jupân Nowowiejski cu Ewunia care, după o noapte aproape nedormită, arăta mai proaspătă şi mai atrăgătoare decât de obicei. Dormise prost pentru că o neliniştiseră visuri ciudate; îl visase pe Azja, numai că mai frumos şi mai stăruitor ca altădată. Ewka roşea ca racul când îşi aducea aminte de el, părându-i-se că toţi îi vor ghici visul când îi vor vedea ochii.

Dar nu se uita nimeni la ea, deoarece începură să-i dea bineţe polcovnicesei, după care jupân Bogusz se porni iarăşi să laude însuşirile şi măreţia predestinării lui Azja, iar Basia era bucuroasă că Ewka şi jupân Nowowiejski trebuiau să asculte şi ei.

Bătrânul şleahtic se mai potolise de când se întâlnise prima dată cu tătarul; acum era mult mai liniştit. Nu mai pretindea că e omul lui. La drept vorbind, descoperirea că Azja e un cneaz tătar, fiul lui Tuhai-bei, îl tulburase şi pe el destul de mult. De asemenea, ascultase cu admiraţie când se vorbise despre vitejia lui neobişnuită şi despre faptul că hatmanul îi încredinţase o însărcinare atât de însemnată, cum era atragerea în slujba Republicii a tuturor lipcanilor şi ceremişilor. Lui jupân Nowowiejski i se părea uneori că e vorba de cu totul altceva, atât de mult crescuse Azja şi în ochii lui.

Iar jupân Bogusz repeta întruna, luându-şi o înfăţişare de mare taină:

---

timpul „potopului”. Ulterior se ceartă cu regele şi se retrage de la Curte.

— Asta nu înseamnă nimic faţă de câte-l aşteptă, dar nu mi-e îngăduit să spun mai multe.

Când văzu însă că ceilalţi clătinau din cap cu îndoială, strigă:

— Cei mai mari oameni din Republică sunt acum hatmanul Sobieski şi acest fiu al lui Tuhai-bei!

— Pentru Dumnezeu! întrebă jupân Nowowiejski, pierzându-şi răbdarea - o fi cneaz sau n-o fi, dar ce poate să ajungă el în această Republică, de vreme ce nu este nici măcar şleahtic şi n-are nici dreptul de împământenire?

— Hatmanul o să-i întărească zece asemenea drepturi! strigă Basia.

Jupâniţa Ewka asculta aceste laude cu ochii aproape închişi şi cu inima bătând să-i spargă pieptul. E greu de ştiut dacă ar fi bătut tot aşa de tare şi pentru bietul şi sărmanul Azja, cum bătea pentru Azja marele oştean şi om de viitor. Noua strălucire o copleşea, iar amintirea sărutărilor de odinioară şi visele de acum făceau să-i treacă fiori de plăcere prin trupul feciorelnic.

„E atât de mare şi se bucură de atâta faimă! se gândea Ewka. Ce să te mai miri că e iute ca focul”.

CAPITOLUL XXX

În aceeaşi zi Basia îl luă pe tătar la întrebări. Prevenită în legătură cu sălbăticia lui Azja şi ascultând de sfatul soţului, se hotărî să nu se arate prea stăruitoare de la început.

Cu toate acestea, abia se ivi înaintea ei, că-l şi

întrebă de-a dreptul:

— Jupân Bogusz zice că Domnia Ta eşti un om însemnat, dar eu gândesc că nimeni, oricât de însemnat ar fi, nu se poate feri de dragoste.

Azja îşi lăsă pleoapele peste ochi şi îşi înclină fruntea.

— Domnia Ta ai dreptate! încuviinţă.

— Vezi, Domnia Ta, în asemenea împrejurări inima începe deodată să bată, şi gata!

Spunând acestea, Basia începu să-şi scuture ciuful cânepiu şi să clipească din ochi, vrând să arate că şi ea se pricepe foarte bine la treburi din astea şi că socoteşte că-i vorbeşte unui ageamiu. Azja îşi înălţă capul şi învălui cu privirea această făptură minunată. Niciodată nu i se păruse atât de frumoasă ca acum, când ochişorii îi străluceau de curiozitate şi vioiciune, iar faţa îmbujorată, de copilă, se ridica spre el plină de zâmbete.

Cu cât citea mai multă nevinovăţie pe chipul ei, cu atât îl atrăgea mai puternic, cu atât mai mult creşteau poftele în el, dragostea îl stăpânea mai cu putere şi-l îmbăta ca vinul, îndepărtându-i orice altă dorinţe. Nu mai voia decât s-o smulgă de lângă soţul ei, s-o răpească doar pentru el, s-o strângă la piept o veşnicie, să-şi lipească buzele de gura ei, să-i simtă braţele încolăcindu-i gâtul şi s-o iubească, s-o iubească asemenea unui nebun, de-ar fi să piară şi el, şi ea.

La acest gând, lumea începu să se învârtească în jurul lui; pofte tot mai cutezătoare se târau din peşterile sufletului său, cum ies şerpii din crăpăturile stâncilor; era însă un om cu o mare stăpânire de sine,.aşa că-şi spuse: „Nu e încă timpul!” şi îşi ţinu inima în puterea voinţei, ca pe un armăsar focos în strânsoarea arcanului.

Stătea înaintea ei, chipurile rece, cu toate că gura

şi ochii erau cuprinse de vâlvătaie, iar pupilele-i prăpăstioase spuneau tot ce nu putea să-i mărturisească buzele strânse.

Baśka însă, având sufletul curat ca apa de izvor şi mintea preocupată de cu totul altceva, nu înţelesese graiul acesta mut; în clipa aceea tocmai se gândea ce să-i mai spună tătarului, aşa că, ridicându-şi un deget, îi zise:

— Nu sunt puţini cei care poartă în inima lor o dragoste ascunsă, despre care nu îndrăznesc să vorbească nimănui, dar dacă şi-ar descărca sufletul poate că ar afla lucruri care să-i bucure.

Faţa lui Azja se întunecă; un timp o nădejde nebunească îi trecu prin cap ca un fulger, dar îşi ţinu firea şi întrebă:

— Domnia Ta despre ce doreşti să vorbim?

— Alta în locul meu - răspunse Basia - ţi-ar spune de-a dreptul că femeile sunt tare nerăbdătoare şi nesăbuite, dar eu nu sunt aşa. De ajutat, te-aş ajuta din toată inima, dar nu pretind să mărturiseşti numaidecât; eu îţi spun Domniei Tale numai atâta: nu te ascunde şi vino la mine când vrei, fiindcă am vorbit şi cu bărbatul meu; încet-încet Domnia Ta ai să te obişnuieşti, ai să vezi că-ţi vreau binele şi ai să ştii că nu te întreb doar aşa, fără nici o noimă, ci dintr-o compătimire adâncă, iar dacă vreau să vă ajut, apoi trebuie să fiu sigură şi de simţămintele Domniei Tale. Domnia Ta se cuvine să le arăţi cel dintâi; dacă Domnia Ta ai să mi te destănuieşti mie, poate că şi eu am să-ţi spun câte ceva.

Fiul lui Tuhai-bei înţelese pe dată cât de deşartă-i fusese nădejdea care-i fulgerase prin minte şi ghici numaidecât că e vorba de Ewka Nowowiejska; toate blestemele care se îngrămădiseră în sufletul lui

împotriva familiei întregi i se îmbulziră pe buze. Ura izbucni în el ca o flacără, cu atât mai mare cu cât înainte se lăsase legănat de alte visuri. Dar se înfrână. Avea nu numai o mare stăpânire de sine, ci şi viclenia oamenilor din Răsărit. Îşi dădu seama că dacă-l va împroşca cu noroi pe Nowowiejski nu se va mai bucura de bunăvoinţa Basiei şi nu va putea s-o vadă în fiecare zi, dar pe de altă parte simţea că cel puţin acum nu este în stare s-o mintă pe fiinţa dragă împotriva inimii şi să-i spună că iubeşte pe alta.

Zbuciumul lăuntric, chinurile care-i sfâşiau sufletul îl făcură să se arunce deodată la picioarele Basiei şi să înceapă a i le săruta spunând:

— În mâinile Domniei Tale îmi încredinţez inima, în mâinile Domniei Tale îmi pun soarta mea. Nu-mi doresc să fac decât ce-mi porunceşti Domnia Ta, altă voinţă nu vreau să cunosc. Domnia Ta fă cu mine ce vrei! Viaţa mea se scurge în veşnică suferinţă, nefericitul de mine! Îndură-te de mine, Domnia Ta! Să ştiu că mi se va pierde urma, că voi pieri!

Începu să geamă, fiindcă simţea o durere nemărginită şi poftele nemărturisite îl ardeau ca o flacără vie. Basia socoti că în vorbele lui răbufnea patima îndelung tăinuită, dragostea lui pentru Ewka, aşa că fu cuprinsă de milă şi două boabe de lacrimi îi străluciră în ochi.

— Ridică-te, Azja! îi spuse tătarului îngenuncheat. Eu ţi-am arătat întotdeauna bunăvoinţă şi vreau să te ajut şi acum; Domnia Ta te tragi dintr-un sânge ales şi mai mult ca sigur că pentru meritele Domniei Tale vei căpăta dreptul de împământenire, iar jupân Nowowiejski se va lăsa convins, fiindcă şi el te priveşte cu alţi ochi. Cât despre Ewka...

Basia se sculă de pe laviţă, îşi înălţă feţişoara îmbujorată, zâmbitoare şi, ridicându-se în vârful degetelor, şopti la urechea lui Azja:

— Ewka te iubeşte!

Faţa tătarului se încreţi ca de turbare; îşi apucă moţul cu amândouă mâinile şi, uitând de mirarea pe care putea s-o stârnească asemenea strigăte, repetă de câteva ori cu glas răguşit:

— Allah! Allah! Allah!

Apoi se năpusti afară.

Basia privi o clipă în urma lui; strigătul n-o uimi prea mult, întrucât îl auzise şi la oştenii polonezi, dar văzând răbufnirea tânărului lipcan, îşi spuse în gând:

„E o adevărată vâlvătaie! E nebun după ea!”

După care alergă ca o vijelie să dea seamă soţului, lui jupân Zagłoba şi Ewei. Pe Wołodyjowski îl găsi în cancelarie, ocupat cu condicele steagurilor din întăritura de la Chreptiów. Stătea şi scria, dar ea dădu buzna peste ei şi strigă:

— Ştii că am vorbit cu el? Mi-a îngenuncheat la picioare! E nebun după ea!

Micul oştean lăsă pana din mână şi începu să se uite la Basia. Era atât de vioaie şi de frumoasă, încât ochii începură să-i strălucească şi să-i râdă la ea, apoi braţele i se întinseră spre ea. Basia însă se apără în glumă şi repetă încă o dată:

— Azja e nebun după Ewka!

— Cum sunt şi eu după tine! răspunse micul viteaz, îmbrăţişând-o cu putere.

În aceeaşi zi jupân Zagłoba şi Ewka Nowowiejska aflară cum se desfăşurase în amănunt discuţia cu Azja. Inima jupâniţei se lăsă în seama acestui simţământ dulce, bătând ca un ciocan la gândul primei întâlniri; era

şi mai tulburată când îşi închipuia ce se va întâmpla când vor rămâne singuri. Vedea de pe acum chipul smead al lui Azja îngenuncheat la picioarele ei şi-i simţea sărutările pe mâini şi acea moleşeală în timpul căreia capul fecioarei se pleacă pe umărul drag, iar buzele şoptesc:

— Şi eu te iubesc!

Deocamdată, tulburată şi neliniştită, sărută mâinile Basiei, privind mereu spre uşă să vadă dacă nu apare făptura întunecată, dar frumoasă, a fiului lui Tuhai-bei.

Azja nu se arătă în întăritură, fiindcă venise la el Halim, bătrâna slugă a tatălui său, acum mârzac de seamă printre tătarii dobrogeni.

Halim nu se mai ferea de nimeni, fiindcă la Chreptiów se ştia că e mijlocitor între Azja şi rotmiştrii lipcanilor şi ceremişilor care trecuseră în slujba sultanului. Amândoi se închiseră numaidecât în cvartirul lui Azja, unde Halim, făcând plecăciunile cuvenite feciorului lui Tuhai-bei, îşi încrucişă braţele şi aşteptă întrebările cu capul plecat.

— Scrisori ai? îl cercetă Azja.

— N-am nici o scrisoare, *effendi.* Am poruncă să spun totul prin viu grai!

— Atunci vorbeşte!

— Războiul e hotărât! La primăvară trebuie să ne ducem cu toţii lângă Adrianopol. Bulgarii au şi primit poruncă să care fânul şi orzul acolo.

— Şi hanul unde se va afla?

— Hanul va porni drept asupra Ucrainei, prin Câmpiile Sălbatice la Dorosz.

— Ce se aude prin locurile de iernat?

— Se bucură toţi că va fi război şi abia aşteaptă să vină primăvara, fiindcă, deşi iama abia a început, sunt

lipsuri mari în tabere.

— Adevărat, sunt lipsuri mari?

— S-au prăpădit o groază de cai. La Białogród unii au ajuns să se vândă robi, ca să dureze până la primăvară. S-au prăpădit o mulţime de cai, *effendi,* astă-toamnă a fost iarbă puţină în stepă. A uscat-o soarele.

— Au auzit de fiul lui Tuhai-bei?

— Am spus atâta cât mi-ai îngăduit să spun. Lipcanii şi ceremişii au împrăştiat vestea, dar nimeni nu ştie care-i adevărul. Se mai vorbeşte şi că Republica vrea să le dea slobozenie şi pământ şi să-i cheme să slujească sub flamura feciorului lui Tuhai-bei. Toate aulurile sărace au început să fiarbă când au auzit. Vror, *effendi,* vror! Numai că alţii le spun că nu-i nimic adevărat, că Republica îşi va trimite oştile asupra lor, iar fiul lui Tuhai-bei nici nu se află. Au fost pe la noi şi nişte negustori de la Crîm, care ne-au spus că şi acolo se zvoneşte că vlăstarul lui Tuhai-bei ar exista, şi lumea se frământă. Dar alţii tăgăduiesc şi-i ţin în frâu pe ceilalţi. Dacă s-ar auzi că Luminăţia Ta îi chemi să le dai slobozenie, pământ şi slujbă, s-ar aduna ca furnicile... Numai să-mi fie îngăduit să vorbesc...

Faţa lui Azja se lumină de mulţumire şi începu să umble cu paşi mari prin încăpere, apoi zise:

— Halim, fii bine-venit sub acoperişul meu! Stai şi mănâncă!

— Sunt câinele şi sluga ta, *effendi* - răspunse bătrânul tătar.

Fiul lui Tuhai-bei bătu din palme şi intră un lipcan slujitor care, după ce ascultă porunca, aduse mâncarea: horilcă, pâine, came afumată, ceva bacalii şi câţiva pumni de seminţe de dovleac - delicatesă îndrăgită de toţi tătarii, alături de seminţele de floarea-soarelui.

— Prieten îmi eşti, nu slugă - spuse Azja după ieşirea lipcanului - fii bine-venit, pentru că îmi aduci veşti bune; stai şi mănâncă.

Halim începu să mănânce şi nu mai vorbiră nimic până nu sfârşi; înfulecă însă la repezeală şi se uită la Azja, aşteptând ca acesta să-l întrebe.

— Aici s-a aflat cine sunt - spuse în cele din urmă fiul lui Tuhai-bei.

— Şi ce s-a întâmplat, *effendi.*

— Nimic. Acum mă respectă şi mai mult. Tot trebuia să le spun când mă apucam de treabă. Am mai amânat, fiindcă aşteptam veşti de la urdii şi voiam ca hatmanul să afle cel dintâi, dar a venit Nowowiejski şi m-a recunoscut.

— Tânărul? întrebă Halim speriat.

— Bătrânul, nu tânărul. Alah mi i-a trimis pe toţi aici, că e şi fata cu el. Lovi-i-ar damblaua. Să ajung eu hatman şi am să-mi fac eu de joacă cu ei. Acum mi-o peţesc pe fată, bine? în harem e nevoie şi de roabe!

— Bătrânul te îmbie?

— Nu!... Ea!... Crede că nu ea mi-e dragă, ci cealaltă.

— *Effendi!* rosti Halim ploconindu-se - eu sunt robul casei tale şi n-am dreptul să vorbesc în faţa ta; dar eu te-am recunoscut printre lipcani, eu ţi-am destăinuit la Bracław cine eşti şi de atunci te slujesc cu credinţă; eu le-am spus şi celorlalţi să te socotească drept stăpânul lor, dar cu toate că ţin şi ei la tine, nimeni nu te are drag ca mine, îmi este îngăduit să vorbesc?

— Vorbeşte!

— Tu trebuie să te fereşti de micul viteaz. E aprig la mânie şi e cunoscut până la Crîm şi în Dobrogea.

— Halim, tu ai auzit de Chmielnicki?

— Am auzit şi asta s-a întâmplat la Tuhai-bei, care a

mers la război cu Chmielnicki împotriva leşilor, a distrus cetăţi, a luat avuţii şi...

— Ştii însă că Chmielnicki i-a luat-o pe Czaplińska lui Czapliński, el singur i-a luat-o şi a avut copii cu ea? Ei şi? S-a iscat războiul şi toate oştile hatmanului, ale regelui, ale Republicii nu i-au smuls-o înapoi. El i-a bătut şi pe hatmani, şi pe rege, şi pe Republică, pentru că l-a ajutat părintele meu şi afară de asta el era hatmanul cazacilor. Eu cine voi fi? Hatmanul tătarilor. Trebuie să-mi dea pământuri bogate şi vreau oraş pentru reşedinţă, iar în jurul oraşului se vor aşeza aulurile în locuri mănoase, iar în auluri vor sta tătarii cu săbiile, multe arcuri şi multe săbii! Atunci am s-o răpesc pe această frumoasă şi am să mi-o fac soţie şi jupânească de hatman în oraşul meu; cine va fi mai tare? Eu! Cine va ridica pretenţii asupra ei? Micul viteaz!... Dacă va mai trăi!... Şi apoi, chiar dacă va trăi şi va urla ca lupul, chiar dacă-şi va înfăţişa plângerea regelui însuşi, tu gândeşti că ei vor începe un război cu mine pentru o cosiţă bălaie? Au avut un asemenea război şi jumătate din Republică a fost pârjolită. Cine-mi va ţine piept? Hatmanul? Atunci am să mă unesc cu cazacii, am să leg frăţie cu Dorosz şi am să închin ţara sultanului. Eu sunt al doilea Chmielnicki, mai bun decât el, în mine îşi are sălaşul un leu! Dacă mă vor lăsa s-o iau, am să-i slujesc, am să-i bat pe cazaci, am să-i bat pe han şi pe sultan, iar dacă nu, am să calc tot Lehistanul în picioarele cailor, am să-i iau în sabie pe hatmani, am să te împrăştii oştile, am să le ard târgurile şi am să le pierd oamenii, eu, fiul lui Tuhai-bei, eu, leul!...

Ochii lui Azja se umplură de o lumină roşie, colţii albi începură să-i lucească asemenea lui Tuhai-bei; îşi ridicase un braţ şi scutura pumnul ameninţător către

miazănoapte; era măreţ, înfricoşător şi frumos, aşa că Halim începu să-i facă plecăciuni şi să repete încet:

— Allah kerim! Allah kerim![1]

Mult timp domni tăcerea. Fiul lui Tuhai-bei se linişti treptat, apoi spuse:

— Bogusz a venit aici. Lui i-am destăinuit puterea şi planul meu ca în Ucraina, alături de cazaci, să se statornicească şi tătarii care să-şi aibă hatmanul lor, ca şi zaporojenii.

— Şi el a încuviinţat?

— Şi-a luat capul în mâini şi mai că s-a înclinat înaintea mea, iar a doua zi a şi plecat repede la hatman să-i împărtăşească vestea fericită.

— *Effendi!* întrebă Halim sfios - şi dacă Marele Leu nu va încuviinţa?

— Sobieski?

— Întocmai.

Lumina aceea roşie începu să lucească iarăşi în ochii lui Azja, dar totul nu dură decât o clipită.

Faţa i se potoli pe dată, apoi se aşează pe laviţă şi, sprijinindu-şi capul în mâini, căzu adânc pe gânduri.

— În mintea mea am cântărit - răspunse în sfârşit - ce poate să spună marele hatman când va afla vestea bună de la Bogusz. Hatmanul e prea inteligent ca să nu încuviinţeze. Hatmanul ştie că la primăvară va avea loc războiul cu turcul, pentru care Republica n-are nici bani, nici oameni, iar când şi Doroszeńko va trece cu cazacii de partea sultanului, o nimicire cumplită se poate abate asupra întregului Lehistan, cu atât mai mult cu cât nici regele şi nici stările nu cred totul cu luare-aminte, ştiu totul şi Bogusz nu va tăinui faţă de mine ce se vorbeşte

1 Mare e Allah! (tăt.).

la curtea hatmanului. Jupân Sobieski este un mare bărbat, el va încuviinţa, căci ştie că atunci când tătarii vor veni aici în slobozenie şi li se va da pământ, la Crîm şi în stepele dobrogene poate să înceapă războiul între fraţi, care va slăbi puterea urdiilor, iar sultanul va trebui să se gândească mai întâi cum să liniştească acea răzmeriţă... Între timp, hatmanul va avea vreme să se pregătească mai temeinic, iar cazacii şi Dorosz vor şovăi în credinţa lor faţă de sultan. E singura scăpare pentru Republica atât de slăbită, încât până şi întoarcerea câtorva mii de lipcani înseamnă foarte mult. Hatmanul ştie asta, hatmanul e înţelept şi va încuviinţa...

— *Effendi,* mă închin înaintea înţelepciuni tale - răspunse Halim - dar ce se va întâmpla dacă Allah îi va întuneca mintea Marelui Leu sau dacă satana va face să-i orbească îngâmfarea şi să respingă planul tău?

Azja îşi apropie chipul sălbatic de urechea lui Halim şi începu să-i şoptească:

— Tu ai să rămâi aici până când va veni răspunsul de la hatman; nici eu n-am să plec mai înainte la Raszków. Dacă va respinge planurile mele, te voi trimite la Kryczyński şi la ceilalţi. Tu ai să le duci porunca de a se strecura de cealaltă parte a râului până aproape de Chreptiów şi de a se ţine gata, iar eu cu lipcanii am să lovesc garnizoana într-una din nopţi şi am să le trag un perdaf de...

Aici îşi trecu un deget peste beregată şi adăugă:

— Kęsim! kęsim! kęsim!

Halim îşi ascunse capul între umeri şi pe faţa lui animalică flutură un zâmbet prevestitor de rele.

— *Allah*! Şi Micul Şoim... aşa-i?

— Lui, în primul rând!

— Şi după aceea trecem în pământurile sultanului?

— Da... dar cu ea!

CAPITOLUL XXXI

IARNA GEROASA ACOPERI PĂDURILE cu o chiciură groasă şi umplu râpele până sus cu nămeţii spulberaţi, astfel că tot ţinutul semăna cu o întindere albă. Se abătură pe neaşteptate viscole puternice, în timpul cărora oameni şi turme pieiră sub linţoliul de zăpadă, drumurile deveniră înşelătoare şi primejdioase, dar jupân Bogusz se forţa din răsputeri să ajungă la Jaworów spre a-i împărtăşi hatmanului cât mai curând gândurile măreţe ale lui Azja. Şleahtic din ţinuturile mărginaşe de răsărit, crescut în groaza continuă de cazaci şi tătari, preocupat de gândul primejdiilor care ameninţau Republica din partea răzvrătiţilor, a ceambulurilor jefuitoare şi a puterii otomane, vedea în aceste planuri izbăvirea ţării şi credea că hatmanul divinizat de toată lumea de aici nu va şovăi o clipă când va fi vorba de sporirea forţelor Republicii, aşa că înainta cu bucuria în suflet fără să ţină seama de viscol, de drumurile acoperite cu nămeţi.

Ajunse la Jaworów într-o duminică, odată cu zăpada, şi aflându-l pe hatman, dădu poruncă să fie vestit numaidecât de venirea lui, cu toate că fu prevenit să hatmanul e ocupat ziua şi noaptea cu scrierea şi trimiterea scrisorilor, neavând vreme aproape nici să mănânce. În pofida tuturor aşteptărilor, hatmanul ceru să fie chemat îndată. Aşa că după ce aşteptă puţin printre curteni, bătrânul oştean făcu o plecăciune adâncă înaintea căpeteniei sale.

Îl găsi pe jupân Sobieski foarte schimbat, cu

obrazul supt de griji; aceştia erau anii cei mai grei din viaţa lui. Numele lui nu răsunase încă până la toate marginile lumii creştine, deşi în Republică îl înconjura faima unui mare conducător de oşti şi înverşunat al osmanlâilor.

Datorită acestei faime i se încredinţase mai de mult buzduganul de mare hatman şi apărarea hotarului de răsărit, dar rangul de hatman nu fusese însoţit nici de oşti şi nici de bani. Cu toate acestea, izbânzile se ţinuseră până acum pe urmele lui, cum se ţine umbra după om. Cu o mână de oşteni bătuse la Podhajce, cu o mână de oşteni trecuse ca o flacără de-a lungul şi de-a latul Ucrainei, prefăcând în pulbere ceambuluri de mii de tătari, cucerind târgurile apărate ale răzvrătiţilor, răspândind pretutindeni spaima la auzul numelui de polonez. Acum însă, nefericita Republică era ameninţată cu război de una dintre cele mai înfricoşătoare puteri din acea vreme - întreaga lume musulmană. Pentru Sobieski nu mai era o taină că atunci când Doroszeńko îi oferise sultanului Ucraina şi pe cazaci, acesta făgăduise să ridice Turcia, Asia Mică, Arabia, Egiptul până hăt! la mijlocul Africii, să vestească războiul sfânt şi el însuşi să ceară Republicii un nou paşalâc. Nimicirea se înălţa ca o pasăre de pradă deasupra Ruteniei întregi, iar în acest timp, în Republică stăpânea neorânduiala, şleahta se ridica în apărarea regelui nătâng pe care-l alesese şi, adunată în tabere potrivnice, era gata să pornească războiul civil.

Ţara, vlăguită de luptele încheiate nu prea de mult şi de cetele şleahticilor înarmaţi, sărăcise; peste tot domnea zavistia şi lipsa de încredere rodea inimile. Nu voia nimeni să creadă într-un război cu puterea mahomedană şi marele conducător era bănuit că

răspândeşte înadins asemenea zvonuri, ca să abată luarea-aminte de la treburile dinăuntru. Ba mergeau până acolo încât îl bănuiau că el însuşi e gata să-i cheme pe turci pentru a-şi asigura izbânda susţinătorilor săi; îl socoteau de-a dreptul trădător şi, dacă n-ar fi fost oştirea, nu s-ar fi dat în lături să-l tragă în judecată.

— Iar el, în faţa năvalei care avea să urnească dinspre răsărit mii de neamuri sălbatice, sta fără oştire, cu un pumn de oameni, mai puţini decât slujitorii de la curtea sultanului; fără bani, fără mijloace de luptă cu care să înzestreze cetăţile ruinate, fără nădejdea că va învinge, fără putința de a se apăra, fără convingerea că moartea lui, precum odinioară aceea a lui Żółkiewski[1], va scutura ţara din amorţeală şi-l va trezi pe răzbunător. De aceea, grija se statornicise pe fruntea lui, iar chipul impunător, asemenea romanilor cu fruntea încununată de lauri, purta urmele durerii ascunse şi ale nopţilor nedormite.

Totuşi, la vederea lui jupân Bogusz, un zâmbet blajin lumină obrazul hatmanului; îşi puse mâinile pe umerii celui care se înclina înaintea lui şi-i zise:

— Bun venit, oştene, bun venit! Nu mă aşteptam să te văd atât de curând, dar mă bucur cu atât mai mult de asemenea oaspete la Jaworów. De unde vii? De la Kamieniec?

— Nu, preamărite hatman. Nici n-am trecut pe la Kamieniec, vin drept de la Chreptiów.

— Ce face acolo micul meu viteaz? E sănătos? A izbutit să cureţe cât de cât codrii de la Uszyca?

---

1 Stanisław Żółkiewski (1547-1620) — hatman de câmp al coroanei din 1588, mare hatman al coroanei din 1613, mare cancelar al coroanei din 1617. A pierit la Cecora, nevrând să fugă de pe câmpul de bătaie.

— Codrii sunt atât de paşnici acum, că şi un copil poate să treacă prin ei fără nici o primejdie. Lotrii au fost spânzuraţi, iar în ultimele zile din toată ceata lui Azba-bei n-a rămas picior de om în viaţă. Am sosit acolo chiar în ziua când îl nimiciseră.

— Îl recunosc pe Wołodyjowski. Numai Rusczyc de la Raszków se poate măsura cu el. Şi ce spun stepele? Sunt veşti proaspete dinspre Dunăre?

— Sunt, dar nu prea bune. La sfârşitul iernii se va ţine la Adrianopol un mare *congressus* al oştilor.

— Asta o ştiu. Acum nu mai pot să fie decât veşti proaste; din ţară, de la Crîm sau de la Stambul, sunt la fel.

— Nu întru totul, luminate hatman; eu însumi aduc o ştire atât de bună, încât dacă aş fi turc sau tătar, aş cere o răsplată pe măsură.

— Apoi atunci ai picat din cer! Haide, spune repede şi spulberă-mi supărarea.

— Luminăţia Ta, am îngheţat atât de rău, că mi-a înţepenit limba în gură.

Hatmanul bătu din palme şi-i porunci slujitorului să aducă mied. După o clipă fu adus un urcior colbuit şi odată cu el sfeşnice cu lumânări aprinse, căci, deşi era încă devreme, ziua era atât de mohorâtă din pricina norilor încărcaţi de zăpadă, încât în încăperi şi afară parcă se lăsase amurgul.

Hatmanul turnă şi ciocni cu oaspetele care, înclinându-se adânc, îşi dădu paharul peste cap şi rosti:

— Cea dintâi noutate e că acel Azja care avea să întoarcă rotmiştrii lipcanilor şi ai ceremişilor în slujba noastră nu se numeşte Mellechowicz, ci e fiul lui Tuhai-bei!

— Al lui Tuhai-bei? întrebă mirat jupân Sobieski.

— Întocmai, Luminăţia Ta. S-a descoperit că jupân Nienaszyniec l-a răpit de copil de la Crîm, dar l-a pierdut pe drumul de întoarcere, iar Azja a nimerit la jupân Nowowiejski, unde a crescut fără să ştie că se trage din asemenea părinte.

— Mi se părea şi mie de mirare că fiind atât de tânăr se bucură totuşi de atâta respect printre tătari. Abia acum înţeleg totul; doar şi cazacii, chiar aceia care ne-au păstrat credinţă, îl socotesc pe Chmielnicki un sfânt şi se mândresc cu el.

— Întocmai, întocmai! Aşa i-am spus şi eu lui Azja! adăugă jupân Bogusz.

— Neînţelese sunt căile Domnului - răspunse hatmanul după o vreme. Bătrânul Tuhai-bei a vărsat râuri de sânge în ţara noastră, iar fiul lui ne slujeşte pe noi, cel puţin până acum, cu destulă credinţă, pentru că n-am ştire că i-ar fi venit pofta să guste măririle de la Crîm.

— Acum? Acum e şi mai credincios, şi aici începe a doua veste în care poate că se află şi puterea şi scăparea ţării noastre zbuciumate. Dumnezeu mi-e martor că din pricina acestei noutăţi n-am ţinut seama de oboseală şi de primejdii, grăbindu-mă s-o împărtăşesc Luminăţiei Tale şi să-ţi mângâi inima.

— Ascult cu luare-aminte - îl îndemnă jupân Sobieski.

Bogusz începu să înfăţişeze planurile feciorului lui Tuhai-bei şi le înfăţişă cu atâta înflăcărare, încât deveni cu adevărat convingător. Din când în când, cu mâna-i tremurând de tulburare, îşi turna mied în pocal vărsând peste margini aleasa băutură, şi vorbea, vorbea...

Pe dinaintea ochilor uimiţi ai marelui hatman se perindau parcă imaginile limpezi ale viitorului: mii, zeci de mii de tătari grăbeau cu neveste, cu copii şi cu turme

să ia în stăpânire pământul şi să se bucure de slobozenie; cazacii, înfricoşaţi de această nouă forţă a Republicii, se ploconeau cu umilinţă până la pământ înaintea ei, a regelui şi a hatmanului; în Ucraina nu mai erau răscoale, pe vechile şleauri nu mai năvăleau în Rutenia bulucurile, în schimb, alături de oastea polonă şi cazacă băteau drumurile stepei în sunet de trâmbiţă şi bubuituri de tobe ceambulurile şleahticilor tătari din Ucraina.

Şi ani după ani veneau arabale încărcate, în ciuda poruncilor hanului şi ale sultanului, cu potop de lume care părăsea asuprirea şi aulurile înfometate pentru drepturile slobozeniei şi pământul bogat în pâine al Ucrainei... Şi forţa, altădată vrăjmaşă, venea în slujba Republicii, Crîmul se golea, hanul şi sultanul scăpau din mâini vechea putere şi-i cuprindea spaima, fiindcă dinspre stepele Ucrainei îi privea ameninţător în ochi noul hatman al şleahtei tătare, străjer şi apărător credincios al Republicii, fiul slăvit al unui tată înfricoşător, tânărul Azja - vlăstarul lui Tuhai-bei.

Obrajii lui jupân Bogusz deveniră rumeni, se părea că se îmbată de propriile cuvinte, astfel că în cele din urmă îşi ridică amândouă braţele şi strigă:

— Acestea sunt veştile pe care le aduc! Iată ce a născocit puiul acela de balaur în pustietăţile de la Chreptiów. Acum n-are nevoie decât de încuviinţarea scrisă a Luminăţiei Tale pentru a trimite chemarea la Crîm şi la Dunăre. Luminăţia Ta, chiar dacă fiul lui Tuhai-bei n-ar face altceva decât să işte fierbere printre tătarii de la Crîm şi de la Dunăre, să întărâte hidra războiului civil, să ridice aulurile unele împotriva altora, chiar şi aşa, în ajunul războiului, repet, în ajunul războiului va aduce Republicii un serviciu măreţ şi

nemuritor!

Dar jupân Sobieski umbla cu paşi mari prin încăpere şi tăcea. Chipu-i impunător se întunecase, devenind aproape ameninţător; se plimba întruna şi discuta în sinea lui, nu se ştie cu cine, cu el însuşi sau cu Dumnezeu.

În cele din urmă, hatmanul păru că se hotărăşte şi se adresă vorbitorului cu astfel de cuvinte:

— Bogusz, asemenea încuviinţare, asemenea îngăduinţă în scris, dacă aş avea dreptul s-o dau, eu n-am s-o dau cât oi trăi!

Vorbele căzură atât de grele, de parcă ar fi fost turnate din fier sau plumb, şi-l turtiră pe Bogusz care amuţi, îşi înclină capul şi abia după un timp îngăimă:

— De ce Luminăţia Ta, de ce?...

— Am să-ţi răspund mai întâi ca unul dintre cârmuitorii ţării: numele fiului lui Tuhai-bei ar putea într-adevăr *certum quantum* să-i aducă aici pe tătari, mai ales dacă li se vor făgădui pământ, slobozenie şi privilegii de şleahtici. N-ar veni însă chiar atâţia câţi i s-a năzărit lui. În afară de asta, ar fi o faptă de adevărat nebun: să chemi tătarii în Ucraina, să aşezi aici alt popor, când noi nu suntem în stare să ne descurcăm nici cu cazacii. Zici că între ei se vor isca îndată neînţelegeri şi încăierări, că tătarii vor fi paloş gata pregătit pentru grumazul cazacilor, dar cine poate să ne asigure că acel paloş nu va slobozi şi sânge polonez? Eu pe Azja ăsta nu l-am cunoscut prea bine, dar acum văd că în pieptul lui se ascunde un balaur plin de îngâmfare şi ambiţii, aşa că te întreb iarăşi: cine-ţi garantează că în el nu stă un al doilea Chmielnicki? îi va bate pe cazaci, dar când Republica îi va nemulţumi cu ceva sau va vrea să-l pedepsească pentru nu ştiu care faptă nelegiuită, atunci

se vor uni cu cazacii şi va aduce alt furnicar dinspre Răsărit, cum l-a adus Chmielnicki pe Tuhai-bei; e-n stare să se închine chiar sultanului cum i s-a închinat şi Doroszeńko, şi în loc să sporească puterea noastră, va produce o nouă vărsare de sânge, abătând alte nenorociri asupra noastră.

— Luminăţia Ta, când tătarii vor deveni şleahtici, vor păstra credinţă Republicii.

— Nu ţi-au ajuns oare lipcanii şi ceremişii? Au fost făcuţi şleahtici de multă vreme şi totuşi au trecut de partea sultanului.

— Privilegiile lipcanilor n-au fost respectate.

— Şi ce se va întâmpla dacă şleahta se va împotrivi acestei lărgiri a privilegiilor ei? Cum te lasă mintea şi inima să dai unor gloate sălbatice şi hrăpăreţe, care până acum n-au făcut altceva decât să hărţuiască ţara în fel şi chip, puterea şi dreptul de a-i hotărî soarta, de a alege pe regi şi de a-şi trimite solii în seim? Pentru ce să le dăm asemenea răsplată? Ce nebunie i-a mai trecut prin cap acestui lipcan şi ce duh rău ţi-a întunecat mintea, bătrâne oştean, de te-ai lăsat îmbrobodit şi te-ai încrezut în asemenea înşelătoare năstruşnicie?

Bogusz îşi plecă ochii şi răspunse cu glasul tremurător:

— Luminăţia Ta! Am ştiut dinainte că stările se vor împotrivi, dar Azja zice că, după ce se vor aşeza, tătarii n-au să se mai lase alungaţi.

— Omule! Aşadar el a şi cutezat să ameninţe, ridicând sabia asupra Republicii, şi tu nu ţi-ai dat seama?

— Luminăţia Ta - răspunse Bogusz deznădăjduit - am putea să nu-i facem şleahtici pe toţi tătarii, îi ridicăm doar pe cei mai de frunte, iar celorlalţi le dăruim numai

libertatea; şi aşa vor veni la chemarea fiului lui Tuhai-bei.

— Atunci nu-i mai bine oare să le dăm libertatea la toţi cazacii? Bătrâne oştean, recunoaşte şi tu că duhul rău ţi-a întunecat mintea.

— Luminăţia Ta...

— Să-ţi mai spun una - pan Sobieski îşi încreţi fruntea de leu şi ochii îi străluciră. Chiar dacă totul ar fi aşa cum gândeşti tu, chiar dacă şleahta mi-ar cere să fac asta, câtă vreme mai pot să ţin sabia asta în mână şi pot să fac semnul crucii, n-am să îngădui niciodată! n-am să încuviinţez una ca asta! Aşa să-mi ajute Dumnezeu!

— Din care pricină, Luminăţia Ta? repetă Bogusz, frângându-şi mâinile.

— Pentru că eu nu sunt numai un hatman al Republicii, ci şi al creştinătăţii; pentru că stau de strajă crucii! Chiar dacă zaporojenii ar sfâşia şi mai avan măruntaiele ţării, eu n-am să retez grumazul unui norod creştin, dar aflat în întuneric, cu paloşul păgânului. Făcând aceasta, le-aş spune părinţilor şi strămoşilor noştri, străbunilor mei, cenuşii lor, sângelui şi lacrimilor Republicii de altădată: „Vai, vouă!” Pentru Dumnezeu! dacă ne așteaptă pieirea, dacă numele noastre s-a hotărât să fie numele unor morţi, măcar să rămână în urma noastră slava şi amintirea slujbei pe care Dumnezeu ne-a încredinţat-o; fie ca urmaşii, văzând crucile şi mormintele noastre să spună: „Aici au apărat creştinătatea şi crucea împotriva credinţei scârbavnice a lui Mahomed până la ultima suflare, până la ultima picătură de sânge, dându-şi viaţa pentru alte neamuri”. Asta-i slujba noastră, Bogusz! Iată fortăreaţa noastră, în care Hristos a înălţat pe ziduri flamura chinurilor sale, şi tu mă îndemni ca eu, oşteanul lui Dumnezeu, căpetenia,

să fiu cel dintâi care să deschidă porţile şi să dea drumul lupilor printre oi să le sfârtece?! Pentru noi e mai bine să răbdăm jafurile ceambulurilor, să îndurăm răzvrătirile, e mai bine să purtăm războiul cel cumplit, e mai bine să murim amândoi, să piară întreaga Republică, decât să ne facem numele de ocară, să ne lepădăm de slavă şi să înşelăm paza Domnului!

Pan Sobieski se îndreptă în toată măreţia sa şi pe chip avea lumina aceea pe care o avusese şi Godefroy de Bouillon când atacase zidurile Ierusalimului cu strigătul: „Aşa vrea Dumnezeu!” Lui jupân Bogusz i se părea că faţa de vorbele înălţătoare ale hatmanului, el şi Azja nu erau decât pulbere, iar planurile înflăcărate ale tânărului tătar se închircirăă deodată, înnegrindu-se, şi de veniră în ochii lui Bogusz de-a dreptul neruşinate.

Ce mai putea să spună după ce hatmanul declarase că e mai bine să moară decât să trădeze slujba lui Dumnezeu? Ce îndreptăţiri să mai aducă? Bietul şleahtic nu mai ştia nici el ce se cuvenea să facă; să se arunce la picioarele hatmanului sau să se bată cu pumnii în piept şi să spună: *„Mea culpa, mea maxima culpa!”*

Deodată, dinspre biserica dominicanilor, aflată în apropiere, răsună dangătul clopotelor.

Când îl auzi, jupân Sobieski zise:

— Bat pentru vecernie! Bogusz, hai să ne rugăm lui Dumnezeu.

CAPITOLUL XXXII

PE CÂT SE GRĂBISE JUPÂN BOGUSZ venind de la

Chreptiów la hatman, pe atât mergea mai încet acum pe drumul de întoarcere. Poposea câte o săptămână-două în fiecare târguşor mai acătării, aşa că petrecu sărbătorile Crăciunului la Lwów şi tot acolo îl găsi şi Anul Nou.

Ducea într-adevăr cu sine ordinele hatmanului către fiul lui Tuhai-bei, dar pentru că acestea nu se refereau decât la încheierea grabnică a negocierilor cu rotmiştrii lipcani şi porunca uscată, ameninţătoare chiar, de a-şi lăsa planurile baltă, n-avea nici o pricină să se ostenească prea tare, fiindcă şi aşa Azja nu putea să întreprindă nimic printre tătari, neavând la mână întărirea în scris a hatmanului.

Aşadar, jupân Bogusz întârzie cât putu pe drum, vizitând des bisericile şi căindu-se pentru uşurinţa cu care sprijinise gândurile primejdioase ale lui Azja. În acest timp, îndată după Anul Nou, staniţa de la Chreptiów se umplu de oaspeţi. De la Kamieniec veni Nawiragh, trimisul patriarhului Armeniei, aducând cu el doi anardraţi, teologi pricepuţi din Caffa, şi o mulţime de slujitori. Oştenii se mirară foarte văzând veşmintele lor ciudate: tichii violete şi roşii, şaluri lungi de catifea şi de atlaz, obrazurile negricioase şi încetineala cu care păşeau ca nişte dropii sau ca nişte cocori prin staniţa de la Chreptiów. Veni, de asemenea, jupân Zachariasz Piotrowicz, vestit pentru desele lui călătorii la Crîm sau chiar la Ţarigrad şi cu atât mai mult pentru sârguinţa cu care găsea şi răscumpăra robii prin pieţele din Răsărit; acum îi călăuzea pe Nawiragh şi pe cei doi anardraţi. Wołodyjowski îi înmână îndată suma trebuitoare pentru răscumpărarea lui Boski; pentru că văduva nu avea bani de ajuns, adăugă de la el, iar Basia îşi dădu cerceii cu perle, ca să le ajute pe văduva îndurerată şi pe

fermecătoarea Zosia. Mai sosi şi jupân Seferowicz, pretor la Kamieniec, un armean bogat, al cărui frate suferea în robia tătărească, şi două femei, tinere încă şi destul de frumoase, deşi cam negricioase: Neresowiczowa şi Kieremowiczowa. Amândouă îşi căutau soţii luaţi prinşi.

Cei mai mulţi dintre oaspeţi aveau sufletul mâhnit, erau însă şi unii mai veseli, întrucât preotul Kamiński îşi trimisese la Chreptiów pentru câşlegi, sub supravegherea Basiei, pe nepoata sa, jupâniţa Kamińska, fiica starostelui de vânătoare de la Zwinigrod.

Într-o bună zi căzu ca un trăsnet din senin şi tânărul Nowowiejski, care, aflând de venirea tatălui său la Chreptiów, îşi luase numaidecât învoire de la jupân Ruszczyc şi se grăbise să-l vadă.

Tânărul Nowowiejski se schimbase mult în anii din urmă; mai întâi buza de sus i se umbrise cu o mustăcioară scurtă şi deasă care nu-i acoperea dinţii albi, ca de lup, dar era frumoasă şi răsucită. În al doilea rând, fusese întotdeauna destul de voinic, dar acum ajunsese un adevărat uriaş. Se părea că o claie de păr atât de des şi de încâlcit poate să crească numai pe asemenea cap uriaş, iar un cap atât de mare îşi poate afla sprijin doar pe nişte umeri ca-n basme. Avea şi acum faţa smeadă, aspritǎ de vânturi, şi ochii strălucitori ca doi tăciuni aprinşi; chipul îi arăta îndrăzneală. Când lua în mână un măr mai mare, îl ascundea atât de bine în palma-i puternică, încât ar fi putut să se joace de-a „ghici ghicitoarea mea”, iar când aşeza pe pulpa piciorului un pumn de nuci şi le apăsa cu mâna, nu mai rămânea nimic din ele.

Totul la el se prefăcea în putere, fiindcă altminteri

era slab şi avea burta suptă, în schimb cuşca pieptului era cât o peşteră. Rupea potcoava cu uşurinţă, fără să se forţeze prea tare, şi îndoia bara de fier pe gâtul oştenilor, părând şi mai mare decât era cu adevărat; când mergea, trosneau podelele sub paşii lui, iar dacă se întâmpla să se împiedice de vreo laviţă, rupea aşchia din ea.

Într-un cuvânt, era un flăcău zdravăn în care viaţa, sănătatea, curajul şi forţa clocoteau cum clocoteşte apa fierbinte într-un vas, neputând parcă să încapă în trupul uriaş. Părea că-i arde o flacără în piept şi în cap şi fără să vrei te uitai să vezi dacă nu cumva îi curgea fum din claia de păr. Şi curgea într-adevăr destul de des, fiindcă se pricepea şi la băutură. Mergea la bătălie cu un zâmbet care amintea nechezatul cailor şi izbea atât de năprasnic, încât oştenii se duceau înadins după fiecare încleştare să vadă trupurile ciopârţite de el.

La urma urmelor, trăind de copil în stepă, învăţat cu straja şi luptele, pe cât părea de nestăpânit, pe atât era de şiret şi cu luare-aminte; cunoştea toate vicleniile tătarilor şi, după Wołodyjowski şi Ruszczyc, trecea drept cel mai bun luptător.

În ciuda ameninţărilor, bătrânul Nowowiejski nu-şi primi feciorul cu prea multă asprime, temându-se ca acesta, jignit, să nu dea iarăşi bir cu fugiţii şi să nu-l vadă alţi unsprezece ani.

De altminteri, şleahticul plin de sine era prea mulţumit de acest fiu care nu primea bani de acasă, care se descurcase de minune singur prin lume şi se umpluse de faimă printre tovarăşii de arme, câştigându-şi bunăvoinţa hatmanului şi rangul de căpetenie, la care alţii nu ajungeau niciodată, cu toată protecţia de care se bucurau. Tatăl îşi mai făcuse socoteala şi că s-ar putea

ca tânărul, sălbăticit prin stepă şi lupte, să nu-şi plece cerbicia înaintea părintelui său şi, în asemenea împrejurare, nu mai avea nici un rost să-l pună la încercare.

Cu toate că fiul îi căzu la picioare, cum se cuvenea, îl privea în ochi cu îndrăzneală şi la prima dojană îi răspunse fără ocolişuri:

— Lasă, tată, ştiu eu că mă cerţi numai din gură şi te bucuri de mine, şi ai dreptate, fiindcă nu te-am făcut de ruşine, iar dacă am fugit în oştire, de-aia sunt şleahtic.

— Te pomeneşti că eşti şi turc - răspunse bătrânul - de vreme ce n-ai dat pe acasă timp de unsprezece ani.

— N-am venit de teamă că ai să mă pedepseşti, lucru neîngăduit de rangul şi trecerea mea. Am tot aşteptat o scrisoare de iertare, aşa că dacă n-a venit scrisoarea, n-am venit nici eu.

— Şi acum nu te mai temi?

Tânărul zâmbi, arătându-şi dinţii.

— Aici stăpâneşte porunca ostăşească, înaintea căreia trebuie să se încovoaie până şi dreptul de părinte. Ştii ce, tată, mai bine ascultă-ţi îndemnul inimii şi îmbrăţişează-mă odată.

Spunând acestea, îşi desfăcu braţele, iar bătrânul Nowowiejski nu mai ştia ce să facă. Se simţea tulburat înaintea acestui fiu care plecase de acasă copilandru şi acum se întorcea bărbat în toată legea şi căpetenie plină de faimă. Şi una şi alta îi mulţumeau mândria părintească, şi l-ar fi strâns cu bucurie la piept, dar mai şovăia, gândindu-se că nu se cade să facă el primul pas.

Dar fiul îl luă în braţe. Oasele şleahticului trosniră în această strânsoare de urs şi înduioşarea îi topi orice urmă de supărare.

— Ce să-i mai fac? strigă răsuflând greu - simte,

împieliţatul, că e mai tare şi nici nu-i pasă. Poftim! Dacă era acasă la mine, nu mă lăsam eu cu una cu două, dar aici, ce să fac? Haide, încă o dată!

Şi se îmbrăţişară a doua oară, după care tânărul se grăbi să întrebe de sora lui.

— I-am poruncit să stea la o parte până când o s-o chem eu - răspunse bătrânul. Abia aşteaptă să te vadă.

— Pentru Dumnezeu! unde e? strigă tânărul.

Şi deschizând uşa, începu să strige atât de tare, de răsună încăperea:

— Ewka! Ewka!

Ewunia, care sta în odaia alăturată, veni numaidecât, dar abia apucă să rostească: „Adam!”, că se simţi cuprinsă de două braţe puternice şi ridicată în sus. Fratele o iubise întotdeauna foarte mult; în copilărie, ca s-o apere de asprimea tatălui, lua asupra lui vina şi, fireşte, şi pedeapsa cuvenită.

Bătrânul Nowowiejski se purta în familie ca un adevărat despot, era aproape crud, aşa că Ewka întâmpina acum nu numai un frate puternic, ci şi pe viitorul apărător. Iar el o săruta pe cap, pe ochi şi pe mâini, îndepărtând-o din când în când ca să se uite şi să se mire:

— Pe legea mea, mândră fată!

Apoi iarăşi:

— Ce-a mai crescut! E un zdrahon de fată!

Ochii Ewei râdeau la el. Apoi începură să vorbească foarte repede despre despărţirea îndelungată, despre casă şi despre lupte. Bătrânul jupân Nowowiejski umbla în jurul lor şi mormăia. Fiul îi impunea foarte mult, dar la răstimpuri îl cuprindea neliniştea, gândindu-se că ascultarea care i se datora avea să fie ştirbită. Pe vremea aceea puterea părintească însemna foarte mult,

iar bătrânul Nowowiejski ar fi vrut să crească fără nici o limită, dar fiul acesta era un războinic, oştean din stepa sălbatică şi pustie, care, cum văzuse prea bine, se ţinea bine înfipt pe propriile picioare. Jupân Nowowiejski era deci îngrijorat pentru tirania lui. Nu se îndoia că fiul avea să-l respecte întotdeauna, că are să se poarte cuviincios, dar are să se mai îndoaie oare ca ceara, va mai îndura totul ca atunci când era copil?

„Mai mult - se întreba bătrânul şleahtic - am să mai cutez eu să mă mai port cu el cum m-aş purta cu un copil? Pe legea mea! e porucinic[1] şi-mi impune respect!”

Pe lângă toate cele, jupân Nowowiejski simţea că dragostea de părinte îi creşte cu fiecare clipă tot mai mult şi înţelegea că va avea o adevărată slăbiciune pentru găliganul ăsta uriaş.

Între timp Ewka ciripea ca o păsărică, copleşindu-şi fratele cu întrebări: când se vor întoarce acasă, se gândeşte să se statornicească undeva, să se însoare? E adevărat că ea nu ştie prea bine şi nu e sigură, dar a auzit că oştenii sunt tare iubăreţi. Acum îşi aduce aminte că i-a spus jupâneasa Wołodyjowska. Ce frumoasă şi ce bună e jupâneasa Wołodyjowska! Să cauţi cu lumânarea prin toată Polonia şi tot n-ai să afli una mai frumoasă şi mai bună ca ea! Numai Zosia Boska i-ar putea sta alături.

— Care Zosia Boska? întrebă Adam.

— Aceea care a venit aici cu mama ei; tatăl ei e rob la tătari. Ai s-o vezi şi ai s-o îndrăgeşti şi tu.

— Aduceţi-o aici pe Zosia Boska! începu să strige tânărul oştean.

Tatăl şi Ewka începură să râdă de graba lui, dar fiul

1 Locotenent.

le spuse:

— Păi cum altfel! dragostea, ca şi moartea, nu iartă pe nimeni. Abia eram un copilandru cu caş la gură, iar jupâneasa Wołodyjowska era jupâniţă, când m-am îndrăgostit grozav de ea. Ei, dragă Doamne, cât am mai iubit-o eu pe Baśka asta! Dar ce era să fac? Când i-am spus, parcă mi-a dat cineva peste nas: Cotoiule, zât! de la oala cu lapte! S-a arătat mai apoi că-l avea drag pe jupân Wołodyjowski şi, ce să mai lungim vorba, a avut dreptate!

— Şi de ce, mă rog? întrebă bătrânul Nowowiejski.

— De ce? Pentru că eu, fără să mă laud, aş putea să mă lupt cu oricine cu sabia, dar lui nu i-aş ţine piept nici cât ai zice de două ori rugăciunea. E un luptător *incomparabilis,* înaintea căruia îşi scoate pălăria până şi jupân Ruszczyc. Ce vorbesc eu de jupân Ruszczyc! Până şi tătarii ţin la el. E cel mai mare oştean al Republicii!

— Şi cât se mai iubesc, Doamne! Te dor ochii tot uitându-te la ei! se amestecă Ewa.

— Iţi lasă gura apă! Aha! nu-i aşa că-ţi lasă gura apă? Ţi-a venit şi ţie vremea, strigă Adam.

Şi punându-şi mâinile în şolduri, începu să-şi scuture capul deasupra fetei ca un cal şi să râdă, iar ea răspunse sfioasă:

— Eu nici nu mă gândesc la dragoste.

— Că doar nu duci lipsă aici de şleahtici chipeşi!

— Da de unde! zise Ewa - nu ştiu dacă tata ţi-a amintit că Azja e aici.

— Azja Mellechowicz, lipcanul? Îl cunosc, e un oştean destoinic!

— Numai că nu ştii - spuse bătrânul Nowowiejski - că nu e Mellechowicz, ci Azja al nostru, care a crescut împreună cu tine.

— Pentru Dumnezeu! ce-mi aud urechile! Ia te uită! Şi eu m-am gândit uneori, dar mi-au spus că ăsta se numeşte Mellechowicz, aşa că mi-am zis: nu poate să fie acela, iar Azja e un nume care se întâlneşte foarte des printre ei. Nu l-am văzut atâţia ani şi nu mă mir că nu l-am recunoscut. Al nostru era destul de urât şi îndesat, iar ăsta e un băiat foarte chipeş.

— Al nostru e, al nostru! spuse bătrânul Nowowiejski - sau mai degrabă, nu mai e al nostru, fiindcă ştii ce s-a arătat? al cui fiu este?

— De unde pot să ştiu?

— Al marelui Tuhai-bei!

Tânărul se lovi cu palmele peste genunchi de răsună încăperea.

— Nu-mi vine să-mi cred urechilor! Al marelui Tuhai-bei? Păi atunci e cneaz şi rudă cu hanul! Un sânge mai ales decât al lui Tuhai-bei nu se află în tot Crîmul!

— E sângele unui vrăjmaş!

— Vrăjmaş ne-a fost tatăl, dar fiul ne slujeşte pe noi! L-am văzut chiar eu pe puţin de douăzeci de ori în luptă. Aha, acum înţeleg de unde-i vine curajul acela nebunesc. Jupân Sobieski l-a lăudat înaintea întregii oştiri şi l-a numit sutaş. Am să-l întâmpin cu bucurie! Brav oştean! Am să-l întâmpin cu inima deschisă!

— Numai să nu te încrezi prea mult în el!

— Şi de ce? Ce, el e sluga mea sau a noastră? Amândoi suntem oşteni şi căpetenii. Dac-ar fi vreun neisprăvit de la pedestrime, care-şi conduce oamenii cu bastonul de trestie, aş mai zice, dar dacă e fiul lui Tuhai-bei nu e un fitecine. E cneaz, basta, iar de împământenirea lui şi dreptul de şleahtic se va îngriji însuşi hatmanul. Cum pot eu să-mi ridic nasul faţă de el, când eu am legat frăţie cu mârzacul Kułak, cu Bakczy-

aga, cu Sukyman, iar aceştia nu s-ar ruşina să păzească oile fiului lui Tuhai-bei!

Ewka simţi deodată nevoia să-şi sărute iarăşi fratele, apoi se așeză lângă el şi începu să-i netezească coama încâlcită cu mâna-i frumoasă.

Intrarea lui Wołodyjowski le întrerupse aceste mângâieri.

Tânărul Nowowiejski zvâcni drept în picioare, grăbindu-se să-i dea bineţe căpeteniei şi să-i lămurească de ce nu venise mai întâi la el, cum s-ar fi cuvenit să facă un oştean. Venise însă cu treburi personale, nu de la slujbă.

Wołodyjowski îl îmbrăţişă cu bunăvoinţă şi-i răspunse:

— Dar cine se gândeşte, tovarăş drag, să te certe că, după atâta amar de ani, ai venit mai întâi să îngenunchezi la picioarele părintelui tău! Dacă era vorba de slujbă, era altceva, dar nu mi-ai adus nimic de la Ruszczyc, nu-i aşa?

— Numai închinăciune! Jupân Ruszczyc a pornit hăt! spre Jahorlik, fiindcă i-au dat de ştire că au apărut pe zăpadă numeroase urme de cai. Dar a primit scrisoarea înălţimii Tale şi a repezit numaidecât trimişi la rudele şi la prietenii săi, să caute şi să întrebe de jupân Boski, dar de scris n-a scris nimic, spunând că are mâna prea greoaie şi-i lipseşte îndemânarea în acest meşteşug.

— Ştiu că nu-i prea place pana - răspunse jupân Wołodyjowski. Sabia e pentru el lucrul de căpetenie.

Apoi mişcă din mustaţă şi rosti nu fără anume mândrie:

— Pe Azba-bei l-aţi gonit degeaba două luni de zile.

— În schimb, Luminăţia Ta l-ai înghiţit cum înghite ştiuca un biet clean - strigă tânărul cu înflăcărare.

Pesemne că i-a întunecat Dumnezeu mintea, dacă după ce a scăpat de jupân Ruszczyc, s-a apropiat de Chreptiów. Dar şi-a găsit naşul! Aşa-i trebuie!

Micul viteaz fu prea măgulit de aceste cuvinte şi, vrând să răspundă cu aceeaşi măsură, se întoarse către bătrânul Nowowiejski şi-i spuse:

— Până acum nu m-am învrednicit să am un fiu, dar dacă Dumnezeu se va milostivi, aş dori să semene cu oşteanul ăsta!

— A, ce mare scofală! Ce mare scofală! răspunse bătrânul şleahtic. *Nequam*[1] şi basta.

Cu toate acestea, începu să gâfâie de mulţumire.

— Ia te uită ce podoabă!...

Micul cavaler o mângâie pe Ewka pe obraz şi-i zise:

— Jupâniţă, eu nu mai sunt un tinerel, dar Baśka mea are aproape anii Domniei Tale, de aceea am să-mi dau silinţa să-ţi fac o bucurie care stă bine vârstei Domniei Tale... E adevărat că toţi ţin la ea şi mă aştept să recunoşti şi Domnia Ta că au şi de ce!

— Doamne sfinte! strigă Ewka - alta la fel nu se mai află nicăieri! Am spus şi mai adineaori.

Micul viteaz se bucură nespus, chipul i se lumină şi zise:

— Ai spus-o cu adevărat, jupâniţă?

— A spus-o, aşa-i! întăriră tatăl şi fiul deodată.

— Atunci, jupâniţă, să te împodobeşti cât mai frumos, fiindcă am adus muzicanţii de la Kamieniec; Basia nu ştie nimic. Le-am dat poruncă să ascundă instrumentele în paie, iar ei i-am spus că au venit ţiganii să pună potcoave la cai. Astă-seară o să fie nişte danţuri straşnice. Ei îi plac grozav, deşi face pe jupâneasa

1 Om de nimic, ticălos (lat.).

aşezată.

Spunând acestea, jupân Michał începu să-şi frece mâinile de mulţumire.

CAPITOLUL XXXIII

ZĂPADA CĂDEA ATÂT DE DEASĂ, încât umpluse cu totul şanţul staniţei, aşezându-se ca un val de apărare peste palisadă. Afară era noapte şi viscol, iar încăperea cea mare din întăritura de la Chreptiów revărsa valuri de lumină. Erau doi viorişti, un cobzar, doi clarinetişti şi unul cu cornul. Vioriştii îi trăgeau de mama focului, de-i apuca ameţeala, iar celor care cântau din clarinete şi din corn li se umflau obrajii şi aveau ochii însângeraţi. Căpeteniile mai vârstnice şi şleahticii ocupau locurile de lângă perete, stând unul lângă altul, cum stau porumbeii pe marginea acoperişului şi, sorbind arar din mied ori din vin, priveau la cei care dănţuiau.

Prima pereche era alcătuită din jupân Muszalski, dănţuitor tot atât de priceput, cu toată vârsta înaintată, ca şi arcaş, şi din Basia. Îmbrăcată într-o rochie de lame argintat tivită cu hermină, arăta ca un trandafir proaspăt înfipt în zăpadă. Se minunau de frumuseţea ei bătrâni şi tineri, fiindcă deşi Nowowiejska şi Boska erau puţin mai tinere decât ea şi peste măsură de frumoase, Basia era cea mai fermecătoare dintre ele. În ochi îi ardeau bucuria şi pofta de viaţă; alunecând pe lângă micul viteaz, îi mulţumea zâmbind pentru această clipă însorită, iar dintre buzele trandafirii răsfrânte îi luceau dinţişorii albi ca o rază sau asemenea unei stele, orbea

ochii şi inimile cu farmecul de copil, femeie şi floare.

În urma ei fluturau mânecile răscroite ale surtucelului, aidoma cu aripile unui fluture uriaş, iar când, ridicându-şi fusta cu degetele, făcea câte o reverență înaintea cavalerului, credeai să se scurge în pământ ca o vedenie sau ca izvoarele care sar peste buza râpelor în nopţile luminoase de vară.

Afară, slujitorii îşi lipeau de geamurile luminate feţele aspre, mustăcioase şi, turtindu-şi nasurile, se uitau înăuntru. Erau foarte mândri că stăpâna lor iubită le întrecea pe toate în frumuseţe, deoarece ţineau cu toţii nebuneşte la Basia, aşa că, nezgârcindu-se cu înţepăturile la adresa Nowowiejskăi şi a Boskăi, îi întâmpinau fiecare apropiere cu strigăte tunătoare.

Wołodyjowski creştea în el de mulţumire şi clătina din cap în ritmul mişcărilor Basiei, iar jupân Zagłoba, stând cu stacana dinainte, bătea şi el din picior, vărsând licoarea pe podea; din când în când se întorceau unul spre celălalt şi se priveau tăcând şi răsuflând adânc de prea mare încântare.

Iar Basia aluneca prin toată încăperea, tot mai veselă, tot mai fermecătoare. Aşa pustie mai zicea şi ea! Când bătălie şi vânători, când muzicanţi, danţuri şi mulţime de oşteni şi pe deasupra un bărbat care-i întrece pe toţi şi care o iubea atât de mult şi era atât de iubit; Basia simţea că tuturor le e dragă, că toţi o admirau, că micul viteaz era din ce în ce mai fericit din această pricină, aşa că şi ea se simţea atât de fericită, ca păsările care zburdau prin văzduhul de mai odată cu venirea primăverii, ciripind de bucurie înfocată.

După Basia dănţuiau Nowowiejska, îmbrăcată într-un ilicel stacojiu, şi Azja. Tânărul tătar nu-i spunea nimic, îmbătat de-a binelea de vederea albă care

strălucea în perechea dinainte, dar Ewa credea că tulburarea îi înăbuşise glasul în piept şi se străduia să-l încurajeze cu strângeri de mână la început uşoare, apoi din ce în ce mai puternice.

Când şi când, Azja îi întorcea şi el strângerile de mână cu atâta putere, că abia mai putea să-şi stăpânească strigătul de durere, dar

O făcea fără voie, fiindcă nu se gândea la nimic afară de Basia, nu mai vedea pe nimeni afară de ea şi îşi repeta în suflet făgăduiala înfricoşătoare că la nevoie va pârjoli jumătate din Rutenia şi tot trebuie să fie a lui.

Câteodată, când mintea i se mai limpezea, îl apuca o poftă nebună s-o înşface pe Ewka pe gât şi s-o sugrume, s-o chinuiască pentru strângerile ei de mână şi pentru că se aşeza între dragostea lui şi Basia... Atunci o străpungea pe biata jupâniţă cu privirea-i cumplită de şoim, iar ei începea să-i bată inima, crezând că din prea multă iubire o priveşte astfel.

În urma lor venea tânărul Nowowiejski cu Zosia Boska. Aceasta, semănând cu o floare de nu-mă-uita, dănţuia cu ochii plecaţi alături, iar el arăta ca armăsarul stârnit al unui tabun[1]. Din podeaua izbită de tocurile cu potcoave zburau aşchiile, moţul

I se ridicase în vârful capului, obrajii i se rumeniseră şi îşi zbătea nările largi ca un bahmet turcesc; o învârtea pe Zosia, cum răsuceşte volbura o frunză, şi o ridica de la pământ. Sufletul i se înflăcărase peste măsură, iar pentru că se afla la marginea Câmpiilor Sălbatice şi nu vedea cu lunile cum arată o femeie, Zosia îi căzu cu tronc de la începu şi se îndrăgosti cumplit de ea.

---

1 Herghelie de cai sălbatici în stepă.

Din vreme în vreme se uita la ochii ei plecaţi, la obrăjorii îmbujoraţi, la pieptul rotund şi mai că-i venea să sforăie de plăcere la vederea acestei privelişti îmbietoare, aşa că scăpăra tot mai avan din picioare, o strângea la pieptul lui lat când o învârtea şi izbucnea în hohote răsunătoare; se frământa şi se îndrăgostea tot mai mult.

Inimioara Zosiei era încercată de teamă, dar era o teamă dulce, fiindcă-i plăcuse şi ei viforul acesta care o răpea şi o purta cu el. Adevărat balaur! La Jaworów văzuse tot felul de cavaleri, dar nu nimerise peste nici unul atât de focos; nici unul nu dănţuia şi n-o strângea la piept ca el. Ce mai vorbă lungă, un balaur adevărat!... Ce să faci cu unul ca ăsta, când nici gând să i te poţi împotrivi...

Veneau la rând jupâniţa Kamińska, dănţuind cu un şleahtic chipeş, apoi Kieremowiczowa şi Neresewiczowa, care, deşi neveste de negustori, fuseseră poftite şi ele, fiindcă amândouă aveau purtări alese şi erau tare bogate.

Înţeleptul Nawiragh şi cei doi anardraţi priveau cu uimire crescândă la danţurile poloneze; bătrânii sorbeau din mied şi sporovăiau din ce în ce mai tare, făcând un zgomot ce semăna cu ţârâitul cosaşilor într-o mirişte. Muzicanţii acopereau totuşi toate glasurile, iar la mijlocul încăperii înflăcărarea creştea întruna.

Deodată Basia îşi părăsi perechea şi, apropiindu-se gâfâind de soţul ei, îşi împreună mâinile şi se rugă:

— Michałek! Oştenilor le e atât de frig afară, porunceşte să li se dea şi lor un butoi!

Iar el, înveselit nevoie mare, începu să-i sărute pumnişorii şi strigă:

— Nu mi-ar părea rău nici de sângele meu, numai să

te văd mulţumită!

Apoi se repezi afară să le vestească oştenilor cine le trimitea băutura, fiindcă voia să-i fie mulţumitori Basiei şi să ţină şi mai mult la ea.

Iar când, drept răspuns, aceştia înălţară strigăte atât de cumplite, încât zăpada începu să alunece de pe acoperiş, micul viteaz îi îndemnă încă o dată.

— Trageţi măi cu muschetele în cinstea jupânesei!

Întorcându-se în odaie, o găsi pe Basia dănţuind cu Azja.

Când înlănţui cu braţele această făptură dulce, când îi simţi căldura şi răsuflarea pe faţa lui, ochii aproape că i se înfundară în orbite şi lumea întreagă începu să se învârtească în jurul lui; se lepădă în gând de raiul lui Mahomed, de veşnicie şi, în locul tuturor plăcerilor şi al huriilor, n-o voia decât pe ea.

Deodată Basia zări alunecând pe lângă ea ilicelul stacojiu al Nowowiejskăi şi, curioasă să afle dacă Azja îi mărturisise dragostea, îl întrebă:

— Domnia Ta n-ai destăinuit nimic?

— Nu!

— De ce?

— Încă nu e timpul! răspunse tătarul cu o expresie ciudată pe faţă.

— Şi iubeşti mult, nu-i aşa?

— Din răsputeri, din răsputeri! răspunse fiul lui Tuhai-bei cu vocea înceată şi răguşită, asemănătoare cu croncăniturile corbilor.

Şi dănţuiră mai departe, îndată după Nowowiejski care trecuse înainte. Ceilalţi îşi schimbaseră perechile, dar el nu vroia să-i dea drumul Zosiei; o aşeza din când în când pe laviţă să se mai odihnească şi să-şi mai tragă răsuflarea, apoi iarăşi pornea cu avânt.

În cele din urmă, se opri în faţa muzicanţilor şi, cuprinzând cu un braţ mijlocul Zosiei, iar pe celălalt sprijinindu-l în şold, strigă:

— Hei, ziceţi-i o cracoveancă!

Lăutarii ascultară porunca şi o dădură dintr-odată în cracoveancă. Atunci jupân Nowowiejski începu să tropăie pe loc şi să cânte cu glas răsunător:

Piere-n Nistru
Un izvor
Ce curge-n poeniţă
Şi eu mă topesc de dor,
O, dulce jupâniță! U-ha!

Şi răcni acel „U-ha!” atât de căzăceşte, încât biata Zosienka mai să cadă din picioare de frică. Se sperie, de asemenea, înţeleptul Nawiragh, care şedea în apropiere, tresăriră cei doi învăţaţi anardraţi, iar jupân Nowowiejski conduse jocul mai departe, ocoli de două ori încăperea şi, oprindu-se înaintea muzicanţilor, cântă iarăşi despre inimă:

Dar prin
Nistru trece,
Piere şi se duce
Şi din unda rece
Inel va aduce! U-ha!

— Foarte frumoase versuri! strigă jupân Zagłoba. Eu mă pricep de minune la treburi de-astea, fiindcă nu puţine-am potrivit la viaţa mea. Adu-l, cavalere, adu-l! Şi când ai să-i aduci inelul, atunci am să-ţi cânt şi eu:

Iască-i orice fată,

Flăcăul amnar!
Scăpăraţi îndată
Şi scântei răsar! U-ha!

— *Vivat! Vivat!* jupân Zagłoba! strigară cu glas uriaş căpeteniile şi şleahticii, de se sperie înţeleptul Nawiragh, tresăriră cei doi învăţaţi anardraţi şi începură să privească uluiţi unul la altul.

Iar jupân Nowowiejski mai făcu două ocoluri şi o aşeză, în sfârşit, pe laviţă pe Zosia, care gâfâia înfricoşată de cutezanţa cavalerului. Ii era tare drag, aşa deschis la fire şi îndemânatic, adevărată flacără, dar tocmai pentru că nu mai întâlnise alţii la fel, o cuprinse o tulburare adâncă, aşa că, plecându-şi ochii şi mai mult, stătea tăcută ca un iepuraş speriat.

— De ce taci, jupâniţă? De ce eşti mâhnită? o întrebă tânărul Nowowiejski.

— Pentru că tata e în robie! răspunse Zosia cu glasul subţirel.

— Nu-i nimic! răspunse flăcăul - nu e nici o ruşine să dănţuieşti! Priveşte prin încăpere: suntem aici câteva zeci de cavaleri şi poate nici unul nu va muri de moarte bună, ci de săgeata păgânului sau în robie. Unul azi, unul mâine! Fiecare dintre noi am pierdut pe câte cineva în aceste ţinuturi mărginaşe şi tocmai de aceea ne veselim, ca Dumnezeu să nu creadă că ni s-a urât cu slujba! Asta-i! Nu e ruşine să dănţuieşti! Hai, jupâniţă, zâmbeşte, arată-ţi ochişorii, că altfel am să cred că mă urăşti!

Zosia nu-şi înălţă ochişorii, dar îşi ridică uşor colţurile gurii şi două gropiţe se arătară pe obrăjorii rumeiori.

— Jupâniţă, îţi place puţintel de mine? o întrebă

cavalerul din nou.

Şi Zosia piui cu un glas şi mai subţire:

— Da... sigur.

Auzind acest răspuns, Nowowiejski zvâcni pe laviţă şi, luându-i mâinile Zosiei, începu să i le sărute cu foc şi să-i spună:

— Sunt pierdut, altfel nu poate fi! M-am îndrăgostit la toartă de Domnia Ta! Nu mai vreau pe nimeni decât pe Domnia Ta! Frumoasa mea dragă! O, Doamne! cât te iubesc! Mâine am să cad în genunchi la picioarele mamei dumitale! Ce mâine! Astăzi am să îngenunchez, numai să fiu sigur că nu mă respingi!

Pocnetele năprasnice ale muschetelor acoperiră răspunsul Zosiei. Oştenii bucuroşi trăgeau în cinstea Basiei; geamurile zăngăniră, pereţii se cutremurară. Se sperie pentru a treia oară înţeleptul Nawiragh, tresăriră cei doi învăţaţi anardraţi, dar Zagłoba, care stătea lângă ei, îi linişti pe latineşte:

— *Apud Polonos* - le spuse - *nunquam sine clamore et strepitu gaudia fiunt*[1].

Parcă toţi aşteptaseră numai bubuitul flintelor ca să înceapă adevărata petrecere. Obiceiurile alese, prea cunoscute şleahticilor, începuseră să lase locul asprimii oamenilor de stepă. Muzicanţii mai să-şi dea duhul, danţurile se dezlănţuiră ca o furtună, privirile se aprinseră, moţurile încâlcite începură să aburească. Până şi cei mai bătrâni porniră să dănţuiască, strigătele răsunau mereu, se chefui, se bău din pantofiorul Basiei, se trase din pistoale în tocurile Ewuniei... Larma, zgomotele şi cântecele răsunară până dimineaţa la Chreptiów, de se înspăimântară fiarele în pădurile

1 La polonezi, chefurile înseamnă întotdeauna strigăte şi zarvă (lat.).

înconjurătoare şi se ascunseră în bungete de nepătruns.

Şi pentru că toate acestea se petreceau în ajunul războiului înfricoşător cu puterea turcească, pentru că toţi oştenii aceştia erau ameninţaţi cu nimicirea, înţeleptul Nawiragh se miră foarte mult de veselia lor şi nu mai puţin se mirară cei doi învăţaţi anardraţi.

CAPITOLUL XXXIV

A DOUA ZI DORMIRĂ CU TOŢII până târziu, afară de strajă şi de micul viteaz care punea întotdeauna slujba înainte de toate.

Tânărul Nowowiejski se trezi şi el destul de devreme, pentru că Zosia Boska îi era mai dragă decât odihna. Dis-de-dimineaţă se îmbrăcă frumos şi se duse în încăperea în care se dănţuise să tragă cu urechea dacă nu cumva femeile se sculaseră şi se îmbrăcau în odăile vecine.

În iatacul în care sta jupâneasa Boska se auzea mişcare, dar tânărul era atât de nerăbdător s-o vadă pe Zosia, că scoase jungherul şi începu să dezlipească muşchiul şi argila dintre trunchiuri ca să privească la Zosia măcar printr-o crăpătură cât de mică.

Dar nimeri peste el jupân Zagłoba, care tocmai cobora cu mătăniile în mână, şi înţelegând de la prima vedere despre ce era vorba, se apropie în vârful degetelor şi începu să-i croiască spinarea tânărului cu şiragul mătăniilor de santal.

Acesta fugea şi se ferea, chipurile râzând, dar era foarte încurcat, iar bătrânul îl gonea şi-l lovea repetând:

— Na, turcule ce eşti, na, tătarule! *exorciso te!*[1] Unde-i buna- creştere? Te-ai apucat să iscodeşti femeile? Na, na!

— Domnia Ta! strigă tânărul - nu se cuvine să faci gârbaci din nişte sfinte mătănii! Hai, lasă-mă, că n-am vrut să fac nici un rău!

— Zici că nu se cuvine să te bat cu sfintele mătănii, nu? Nu-i adevărat! Că şi palmierul e sfânt într-o duminică din aprilie şi cu toate astea se bate cu el! Mai înainte, mătăniile astea erau ale păgânului Supankazi, dar i le-am smuls la Zbaraž şi pe urmă mi le-a sfinţit trimisul papei. Uită-te şi tu, e santal adevărat!

— Dacă-i adevărat, atunci trebuie să miroasă.

— Mie-mi miros mătăniile, iar ţie-ţi arde de fată. Trebuie să te mai altoiesc bine pe spinare, că nimic nu goneşte poftele diavoleşti din trup ca sfintele mătănii!

— Pe sănătatea mea! n-am vrut să fac nici un rău!...

— Dar gaura ai dat-o din pricina pioşeniei, ai?

— Nu din pricina pioşeniei, ci din pricina dragostei atât de puternice, încât nu ştiu dacă nu mă va sfârteca asemenea unei grenade! De ce să mint, dacă ăsta-i adevărul! Nici bărzăunii nu-i chinuiesc vara pe cai cum mă chinuieşte pe mine dragostea!

— Ai grijă numai să nu fie niscaiva porniri păcătoase; când am intrat, abia puteai sta locului şi-ţi loveai călcâiele de parcă te aflai pe jăratic.

— Pe Dumnezeul meu! n-am văzut nimic, abia apucasem să deschid o crăpătură!...

— Ehei, tinereţe!... sânge ca focul!... Până şi eu trebuie să mă mai înfrânez câteodată, fiindcă mai

1 Scot pe diavol din tine (lat.).

sălăşluieşte *leo* în mine, *qui querit quem devorati*[2] Dacă ai numai gânduri bune, înseamnă că te gândeşti la însurătoare?

— Dacă mă gândesc la însurătoare? Doamne atotputernice! Păi la ce altceva pot să mă gândesc; dar parcă m-ar îmboldi cineva cu acul întruna! Cred că Domnia Ta nu ştii că ieri i-am destăinuit totul jupânesei Boska şi am căpătat şi încuviinţarea tatălui meu!

— Oho! parcă eşti făcut numai din pucioasă şi pulbere! Împieliţatule! Dacă-i aşa, atunci se schimbă socoteala, spune-mi, cum s-a întâmplat?

— Jupâneasa Boska s-a dus ieri în iatac să-i aducă Zosiei o batistă şi eu după ea! Se întoarce şi întrebă: „Cine-i acolo?” şi eu buf! În genunchi! „Mamă, bate-mă, dar dă-mi-o pe Zośka, fericirea şi dragostea mea!” Venindu-şi în fire, jupâneasa Boska îmi zise: „Domnia Ta, toţi te laudă şi te socotesc un oştean vrednic; bărbatul meu e în robie, iar Zośka n-are nici un sprijin de la nimeni în lume; totuşi n-am să-ţi dau un răspuns nici astăzi şi nici mâine, ci mai târziu, că şi Domnia Ta ai nevoie de încuviinţarea părintelui Domniei Tale”. Mi-a spus asta şi a plecat, gândind că sunt cam afumat. Cred că şi eram puţin.

— Nu-i nimic! toţi eram afumaţi! Ai băgat de seamă că până la urmă lui Nawiragh şi celor doi anardraţi li s-au lăsat căciulile cu vârful ascuţit într-o parte?

— N-am băgat de seamă, fiindcă plănuiam în mine cum să-l înduplec mai uşor pe tata să-mi dea încuviinţarea.

— A fost greu?

— Spre dimineaţă am plecat amândoi la cvartirul

2 Care caută să sfâşie pe cineva (lat.).

nostru şi pentru că e bine să baţi fierul cât e cald, m-am gândit că ar trebui să-i pomenesc măcar pe departe, ca să văd ce zice. Aşa că i-am spus: „Ascultă tată, o vreau pe Zośka şi am nevoie de încuviinţarea ta, iar dacă nu mi-o dai, apoi am să mă duc să slujesc fie şi la veneţieni şi n-ai să mă mai vezi niciodată”. Unde nu se repede furios la mine: „A, fiule! las-că ştii tu să te descurci şi fără încuviinţarea mea! Du-te la veneţieni sau ia fata, fă ce vrei, dar să ştii că n-am să-ţi dau nici o para de la mine, nici de la mamita, fiindcă totul e al meu!

Jupân Zagłoba îşi scoase buza de jos înainte:

— O, e de rău!

— Stai, Domnia Ta! Când am auzit aşa, i-am răspuns şi eu pe loc: „Păi te rog eu sa-mi dai ceva, am eu nevoie de ceva? Mie-mi trebuie numai încuviinţarea ta, altceva nimic, pentru că partea mea de pradă de la păgâni ajunge pentru o arendă bună, ba chiar pentru o sforicică de moşie: Ce-i de la mama, să fie zestrea Ewei şi am să mai adaug şi eu un pumn sau două de turcoaze şi atlaz şi o bucată de lame, iar dacă se va întâmpla să ai un an rău, am să te scap şi pe tine de la ananghie cu bani gheaţă”.

Asta l-a făcut curios pe tata.

— Eşti atât de bogat? întrebă. Pentru Dumnezeu. De unde? din pradă? Că ştiu că ai plecat de acasă gol ca un hagiu turc!

— Tată, ai frică de Dumnezeu! îi răspund. Trudesc de unsprezece ani de zile cu braţul ăsta şi se zice că nu prea rău, aşa că am avut de unde strânge! Am luat parte la cucerirea târgurilor răzvrătite, în care gloatele şi tătarii îngrămădiseră prăzi însemnate; ne-am bătut cu mârzacii şi cu cetele de tâlhari, punând mâna pe avuţii mari. Am luat şi eu partea care mi-a revenit, fără să

nedreptăţesc pe nimeni, dar şi aşa s-a adunat câte ceva şi dacă n-aş mai fi chefuit deloc, s-ar fi găsit bani pentru două moşii ca a noastră.

— Şi bătrânul ce-a zis? întrebă Zagłoba înveselit.

— Tata a rămas uimit, pentru că nu se aştepta şi a început să mă certe pentru risipa pe care am făcut-o: „Ar fi fost şi mai mult, dar un fluieră-vânt şi gură-spartă ca tine, care vrea să facă pe magnatul înfumurat, aruncă banii în toate părţile şi nu păstrează nimic”. Apoi nu s-a mai putut stăpâni şi a început să mă întrebe în amănunt ce am, iar eu, văzând că aşa am să-l îmbunez repede, nu numai că n-am tăinuit nimic, dar am mai adăugat pe ici pe colo, deşi nu prea-mi place să umflu lucrurile, fiindcă socotesc că adevărul e ca orzul curat, iar minciuna ca paiele tocate. Tata şi-a luat capul în mâini şi a început să-şi facă planuri! „O să mai cumpărăm ba una, ba alta, o să mai sprijinim judecata asta - zice. O să fim vecini şi când vei lipsi tu de acasă, am să am eu grijă de toate”. Şi a început să plângă „Adam - zice - fata asta mi-a plăcut grozav pentru tine, dar ea se află în grija hatmanului, lucru care poate să se arate cu folos. Vezi însă s-o respecţi ca pe a doua fiică a mea şi să n-o îndemni la pierzanie, că nu te-aş ierta nici în clipa morţii”. Când am auzit asemenea bănuială m-au podidit lacrimile. Am căzut unul în braţele celuilalt şi am plâns *acurate*[1] până la cântatul cocoşilor.

— Deştept bătrânul! mormăi Zagłoba.

Apoi adăugă mai tare:

— Înseamnă că în curând vom avea nuntă la Chreptiów şi o să ne veselim cu toţii, mai ales că suntem în câşlegi şi se mănâncă dulce.

---

1 Exact (lat.).

— Dac-ar fi după mine, aş face-o chiar mâine - strigă Nowowiejski cu avânt - dar uite cum e, Domnia Ta. Peste puţină vreme mi se sfârşeşte învoirea şi va trebui să plec la Raszków, că slujba-i slujbă. Ştiu eu că jupân Ruszczyc îmi va da altă învoire, dar nu sunt sigur dacă zăbava nu va veni din partea jupânesei. De mă duc la ea, îmi zice: „Bărbatul meu e în robie”, de mă duc la fiică, aud: „Tata e în robie”. Păi ce vină am eu, că el e rob? Mă tem grozav de asemenea piedici, că dacă n-ar fi asta, l-aş înhăţa pe preotul Kamiński de sutană şi nu i-aş mai da drumul până când nu m-ar cununa cu Zośka. Când o femeie îşi bagă ceva în cap, apoi musai să fie aşa. Le-aş da şi ultima para, m-aş duce eu însumi să-l aduc, dar n-am cum! Nu ştie nimeni unde s-ar putea afla, poate că a murit şi atunci ce-i de făcut? Dacă-mi vor zice să-l aşteptăm şi pe el, am să aştept până la Judecata de Apoi!

— Piotrowicz, Nawiragh, şi cei doi anardraţi pornesc la drum mâine; vom avea în curând veşti de la ei.

— Iisuse, scapă-mă de năpastă! Păi eu nu mai sunt în stare să aştept până sosesc veştile? N-au cum să vină până la primăvară, iar eu mă usuc de dor, pe legea mea! Domnia Ta, toţi se încred în înţelepciunea şi iscusinţa Domniei Tale, scoate-le din cap aşteptarea asta! Dumnezeu ştie ce se mai poate întâmpla; eu vreau să mă însor cu Zośka, nu cu tatăl ei; atunci de ce trebuie să oftez atâta după el!

— Îndeamn-o pe jupâneasa Boska să plece la Raszków şi să rămână acolo. Poate să primească veşti mai repede, iar dacă Piotrowicz o să-l găsească pe Boski, va fi mai aproape de voi. În al doilea rând, eu am să fac tot ce-mi va sta în putinţă, dar tu roag-o şi pe jupâneasa Baśka să te ajute.

— N-am să uit, n-am să uit asta, că diavo…

Uşa scârţâi deodată şi intră jupâneasa Boska. Înainte ca jupân Zagłoba să apuce s-o vadă, tânărul Nowowiejski i se prăbuşi cât era de lung la picioare şi, acoperind o mare parte din podea cu trupu-i uriaş, începu să strige:

— Am încuviinţarea de la tata! Mamă, dă-mi-o pe Zośka! Mamă, dă-mi-o pe Zośka! Dă-mi-o pe Zośka!

— Mamă, dă-ne-o pe Zośka! se rugă Zagłoba.

Larma atrase oamenii din celelalte încăperi; veni Boska, din cancelarie veni jupân Michał şi la puţină vreme în urma lor se arătă şi Zośka. Nu se cuvenea ca o jupâniţă să bănuiască despre ce e vorba, dar se împurpură şi, ducându-şi mâinile la piept şi ţuguiindu-şi buzele, se aşeză cu ochii în jos pe o laviţă lângă perete. Basia luă numaidecât partea tânărului iar jupân Michał dădu fuga după jupân Nowowiejski-tatăl. Când sosi, acesta se mânie grozav că fiul nu-i încredinţase lui s-o ceară pe Zośka, dar îşi uni rugămintea cu a celorlalţi.

Jupâneasa Boska, care n-avea într-adevăr nici un sprijin mai apropiat pe lume, izbucni în plâns, primi rugămintea lui Adam şi făgădui că va pleca la Raszków cu Piotrowicz şi-l va aştepta acolo pe soţul ei. Abia după aceea, cu ochii scăldaţi în lacrimi, se întoarse spre fiică şi întrebă:

— Zośka, tu ce zici de planurile lui jupân Nowowiejski? Toate privirile se îndreptară spre Zosia, dar ea sta lângă perete, cu ochii pironiţi, ca de obicei, în podea şi abia după o vreme, roşie până în vârful urechilor, rosti cu un glas abia auzit:

— Merg şi eu la Raszków!…

— Frumoasa mea dragă! tună jupân Adam şi, repezindu-se la ea, o luă în braţe.

Apoi începu să strige, de se cutremurară pereţii:

— Zośka-i a mea, a mea, a mea!...

CAPITOLUL XXXV

DUPĂ CE-ŞI MĂRTURISI DRAGOSTEA, tânărul Nowowiejski plecă îndată la Raszków ca să găsească o locuinţă şi s-o pregătească pentru jupâneasa Boska şi fiica ei. La numai două săptămâni porni la drum toată caravana oaspeţilor care zăboviseră la Chreptiów. Era alcătuită din Nawiragh, cei doi anardraţi, Kieremowiczowa, Neresewiczowa, Seferowicz, jupânesele Boski, cei doi Piotrowicz şi bătrânul Nowowiejski, fără să mai punem la socoteală câţiva oameni de la Kamieniec, slujitorii mulţi la număr şi flăcăii înarmaţi, însărcinaţi cu paza căruţelor şi a vitelor de povară. Cei doi Piotrowicz şi trimişii patriarhului Armeniei aveau de gând să poposească la Raszków, să afle cum e drumul, apoi să plece mai departe la Crîm. Ceilalţi hotărâseră să rămână un timp la Raszków şi să aştepte cel puţin până la primul dezgheţ întoarcerea robilor: Boski, tânărul Seferowicz şi cei doi negustori pe careţi aşteptau de atâta vreme soţiile îndurerate.

Drumul era anevoios, fiindcă trecea prin păduri sălbatice şi râpe prăpăstioase. Din fericire, pârtia era aşternută cu un strat gros de zăpadă uscată, iar apropierea garnizoanelor de la Mohilów, Jampol şi Raszków înlătura orice primejdie. Azba-bei era nimicit, tâlharii spânzuraţi sau împrăştiaţi, iar tătarii n-aveau obiceiul să se avânte iama pe şleaurile umblate din

cauza lipsei de iarbă.

Tânărul Nowowiejski făgăduise că dacă va căpăta încuviinţarea lui jupân Ruszczyc, le va ieşi în întâmpinare cu câteva zeci de oşteni. Aşa că mergeau destul de repede şi fără grijă. Zosia era gata să plece după Adam şi la capătul lumii. Jupâneasa Boska şi cele două neveste de armeni se aşteptau să-şi recapete bărbaţii în curând. Raszków se afla într-adevăr în pădurile înfricoşătoare de la marginea lumii creştine, dar nu se duceau să se aşeze acolo până la sfârşitul vieţii sau să stea o vreme mai îndelung. La primăvară avea să fie război; la fruntariile de răsărit se vorbea de el pretutindeni, aşa că după răscumpărarea celor dragi trebuiau să se întoarcă odată cu primele adieri mai calde ca să se pună la adăpost.

Ewka rămăsese la Chreptiów, oprită de jupâneasa Wołodyjowska.

Tatăl nu ţinuse prea mult s-o ia cu el, mai ales că o lăsa în casa unor oameni atât de cumsecade.

— Am s-o trimit fără nici o primejdie sau am s-o aduc eu însumi - îi spusese Baśka. Mai degrabă cred că am s-o aduc eu, deoarece aş vrea să văd şi eu măcar o dată hotarul acela înspăimântător, despre care am auzit vorbindu-se încă din copilărie. La primăvară, când drumurile vor mişuna de ceambuluri, n-o să-mi îngăduie bărbatul, dar acum, dacă rămâne Ewka aici, o să am un motiv întemeiat. După vreo două săptămâni am să încep să-l strâng cu uşa, iar după vreo trei mai mult ca sigur că am să-i smulg învoirea.

— *Spero* că soţul Domniei Tale nu te va lăsa să pleci fără însoţitori de nădejde, chiar acum în timpul iernii.

— Dacă va putea, va veni şi el cu mine, dacă nu, o să ne conducă Azja cu două sute de oşteni sau chiar mai

mulţi, că am auzit că el aşa tot trebuie să fie trimis la Raszk6w.

Astfel se încheiase discuţia şi Ewka rămăsese la Chreptiów. În afară însă de pricinile adevărate pe care Basia i le înfăţişase lui jupân Nowowiejski, mai avea şi altă socoteală.

Voia să uşureze apropierea lui Azja de Ewka, fiindcă tânărul tătar începea s-o neliniştească. De câte ori era cu ea şi-l întreba, răspundea într-adevăr că o iubeşte pe Ewka şi că vechea dragoste nu se stinsese în inima lui, dar când rămânea numai Ewka - tăcea. Jupâniţa, în schimb, se îndrăgostise nebuneşte de el în pustietăţile de la Chreptiów. Frumuseţea lui sălbatică, dar mândra, copilăria petrecută sub braţul aspru al lui jupân Nowowiejski, obârşia lui de cneaz, taina aceasta care-l apăsa de atâta vreme, în sfârşit, faima ostăşească o vrăjiseră cu totul. Aştepta doar clipa în care să-şi deschidă inima înflăcărată spunându-i: „Azja! te-am iubit de când erai copil!” să-i cadă în braţe şi să-i jure dragoste până la capătul vieţii. El însă îşi încleşta dinţii şi tăcea.

La început, Ewka se gândi că Azja nu i se destăinuise, întrucât erau de faţă tatăl şi fratele ei. Mai târziu însă, o cuprinse şi pe ea neliniştea, fiindcă dacă din partea tatălui şi a fratelui s-ar fi ivit neîndoielnic unele piedici, mai ales atâta vreme cât Azja nu avea încă dreptul de împământenire, ar fi putut să-şi deschidă inima cel puţin înaintea ei, s-ar fi cuvenit s-o facă singur, cu atât mai grabnic cu cât mai multe erau piedicile care apăreau în drumul lor.

Dar el tăcea mereu.

În cele din urmă, îndoielile se furişară în sufletul jupâniţei şi începu să se plângă Basiei de nefericirea ei;

aceasta îi potolea temerile zicându-i:

— Nu tăgăduiesc că este un om greu de înţeles şi foarte ascuns, dar sunt sigură că te are dragă, fiindcă doar mi-a repetat-o mie de atâtea ori şi apoi la tine se uită altfel decât la ceilalţi.

Ewka răspunse clătinând din cap cu tristeţe:

— Aşa-i, se uită altfel, dar nu ştiu dacă în privirea lui este dragostea sau ură.

— Draga mea, nu mai trăncăni verzi şi uscate, pentru ce te-ar urî?

— Dar pentru ce m-ar iubi?

Basia începu s-o mângâie cu mâna-i mititică:

— Dar pe mine de ce mă iubeşte Michał? Iar fratele tău de ce s-a îndrăgostit de Zosia de cum a văzut-o?

— Adam a fost totdeauna un om iute.

— Iar Azjka e mândru şi se teme că va fi respins, îndeosebi de tatăl tău, căci fratele tău, iubind el însuşi, va înţelege mai repede chinul dragostei. Asta este! Ewka, nu fi proastă, nu te teme. Am să-l scarmăn eu pe Azja şi ai să vezi ce repede se va hotărî.

În aceeaşi zi, Baśka se văzu într-adevăr cu Azja, după care alergă în mare grabă la Ewka.

— Gata! strigă din prag.

— Ce-i gata? întreabă Ewka roşind.

— I-am spus aşa: „Domnia Ta vrei să mă răsplăteşti, arătându-te nerecunoscător? Am oprit-o înadins pe Ewka aici, ca să te foloseşti de împrejurare, dar dacă ai să te mai codeşti mult, apoi află că peste două, cel mult trei săptămâni, am s-o trimit la Raszków, însoţind-o chiar eu, iar Domnia Ta ai să rămâi cu buzele umflate”. Când a auzit de plecarea la Raszków, s-a schimbat la faţa şi a început să-mi facă plecăciuni adânci. Atunci l-am întrebat ce are de gând şi mi-a spus aşa: „Am să-mi

mărturisesc focul din piept pe drum. Atunci va fi prilejul cel mai potrivit şi se va întâmpla ce trebuie să mi se întâmple, ce mi-a fost ursit. Am să spun totul, am să-mi destăinui taina, căci nu mai pot să trăiesc chinuindu-mă astfel!” Şi parcă au început să-i tremure buzele; mai înainte era cam supărat, pentru că a primit nişte scrisori nu prea pe gândul lui de la Kamieniec. Mi-a spus că şi aşa tot trebuia să se ducă la Raszków, după cum îi poruncise hatmanul mai demult, ştie şi Michał, numai că nu era hotărâtă data plecării, care atârna de negocierile pe care le duce cu rotmiştrii lipcani: „Tocmai se apropie timpul când trebuie să plec la ei până dincolo de Raszków, aşa că am să vă însoţesc şi pe Domnia Ta şi pe jupâniţa Ewka până acolo.” I-am răspuns că nu se ştie dacă am să merg şi eu, fiindcă asta ţine de învoirea lui Michał. Când a auzit, s-a înspăimântat. Ei, proastă mai eşti şi tu, Ewka! Zici că nu te iubeşte, dar el mi-a căzut la picioare şi a început să mă roage să merg şi eu; ce să mai vorbesc, parcă schelălăia de durere, de era cât pe-aici să izbucnesc în plâns. Şi ştii de ce a făcut asta? Mi-a spus chiar el: „Eu am să-mi descarc inima, dar fără ajutorul Domniei Tale n-am să capăt nimic de la jupân Nowowiejski; am să stârnesc doar mânia şi ura în sufletul lor şi al meu. Soarta mea, chinul meu, izbăvirea mea sunt în mâinile Luminăţiei Tale; dacă Domnia Ta nu mergi, atunci mai bine să mă înghită pământul sau să mă ardă focul!” Atât de mult te iubeşte. Te apucă groaza când te gândeşti. Dacă l-ai fi văzut cum arăta, ţi-ar fi fost frică de el!

— Nu, eu nu mă tem de el! răspunse Ewka.

Şi începu să-i sărute mâna Basiei.

— Hai cu noi, hai cu noi! repeta tulburată. Hai cu noi! Numai tu poţi să ne scapi, numai tu nu te vei teme

să-i spui tatei, numai tu poţi să izbândeşti ceva! Hai cu noi! Am să-l rog în genunchi pe jupân Wołodyjowski să te lase. Fără tine, tata şi Azja vor sări cu cuţitele unul la altul! Hai cu noi, hai cu noi!

Căzu în genunchi la picioarele Basiei şi începu să i le îmbrăţişeze plângând.

— Am să merg, aşa să-mi ajute Dumnezeu! răspunse Basia. Am să-i înfăţişez totul lui Michał şi n-am să-l las în pace până nu va încuviinţa. Acum m-aş putea duce şi singură, că nu e nici o primejdie, darmite cu atâţia însoţitori. Poate că va merge şi Michał, iar dacă nu, mă va lăsa pe mine, căci e tare bun la suflet. La început o să mă certe, dar numai să mă vadă că mă întristez şi va începe să umble pe lângă mine, să mi se uite în ochi, şi-mi va îngădui să plec. Aş fi vrut să meargă şi el, că-mi va fi tare dor de el, dar ce pot să fac! am să merg şi aşa, ca să vă aduc mângâiere... Acum nu mai e vorba de dorinţa mea, ci de soarta voastră. Michał ţine la tine şi la Azja, aşa că va încuviinţa.

După întrevederea cu Basia, Azja alergă în odaia lui, plin de vioiciune şi de voie bună ca şi când ar fi revenit la viaţa după o boală grea.

Fiindcă doar cu o clipă înainte, o deznădejde turbată îi sfâşiase sufletul. Chiar în dimineaţa aceasta primise o scrisoare scurtă şi reţinută de la jupân Bogusz, având următorul cuprins:

„Dragul meu Azja! M-am oprit la Kamieniec şi nu mai vin acum la Chreptiów, mai întâi fiindcă m-a răpus o răceala şi în al doilea rând, nu mai am pentru ce. Am fost la Jaworów. Nu numai că hatmanul nu-ţi dă încuviinţarea în scris şi nici nu se gândeşte să-ţi acopere cu rangul său planurile tale nebuneşti, dar îţi porunceşte cu asprime, amenințându-te cu pierderea

bunăvoinţei lui, să laşi totul balta. La rândul meu mi-am dat seama şi eu că tot ce mi-ai spus n-are nici o noimă, întrucât nu se cuvine ca un popor creştin şi ales să intre în astfel de legături cu nişte păgâni. Pe de altă parte, ar fi o ruşine, faţă de toată lumea, să dai privilegiile şleahtei unor tâlhari hrăpăreţi care au vărsat atâta sânge nevinovat. Tu însuţi ia-ţi seama şi nu te mai gândi la buzduganul de hatman, fiindcă nu eşti tu potrivit pentru asemenea înalte cinuri, cu toate că eşti fiul lui Tuhai-bei. Dacă vrei să capeţi iarăşi bunăvoinţa hatmanului, mulţumeşte-te cu rangul pe care-l ai şi grăbeşte-te, mai ales, să duci la bun sfârşit treaba cu Kryczyński, Tworkowski, Adurowicz şi ceilalţi, pentru că în acest chip vei avea merite însemnate.

Îndemnurile hatmanului cu privire la cele ce ai să faci ţi le trimite odată cu această scrisoare, iar jupân Wołodyjowski are poruncă să nu te împiedice să pleci şi să vii oricând vrei împreuna cu oamenii tăi. Mai mult ca sigur că va trebui să te întâlneşti cu rotmiştrii aceia, aşa că grăbeşte-te şi dă-mi de ştire îndată la Kamieniec ce se aude în partea cealaltă. Drept care, încredinţându-te în grija lui Dumnezeu, rămân al tău cu aceeaşi bunăvoinţă. Marcin Bogusz de Zięblice, stolnic de Nowogródek!”

După citirea acestei scrisori, tânărul tătar fu cuprins de o furie înspăimântătoare: rupse scrisoarea în bucăţi, apoi înfipse de o sută de ori jungherul în masă, în sfârşit, ameninţă că-şi va lua viaţa şi-l va omorî pe Halim care-l ruga în genunchi să nu ia nici o hotărâre până când nu i se vor potoli furia şi disperarea. Scrisoarea aceasta însemna într-adevăr pentru el o hotărâre îngrozitoare. Visurile pe care şi le clădise în ambiţia şi îngâmfarea lui fuseseră prefăcute în pulbere, toate

planurile lui se duceau de râpă. Putea să ajungă al treilea hatman în Republică, a cărei soartă să atârne într-o măsură şi de el, iar acum vedea că trebuie să rămână un porucinic neînsemnat, pentru care ambiţia cea mai înaltă să fie dobândirea dreptului de împământenire. În închipuirea lui văzuse mulţimi nenumărate prosternate la picioare, iar acum el va fi acela care să se închine înaintea celorlalţi.

Nu ajutase la nimic că era fiul lui Tuhai-bei, că în venele lui curgea sângele unor războinici vestiţi, că în mintea lui se născuseră gânduri măreţe - toate fuseseră în zadar! Va trai ca şi până acum, uitat într-o palancă îndepărtată. Un singur cuvânt îi frânse aripile, un singur „nu” făcea ca de acum înainte să nu mai poată pluti în tăriile albastre asemenea vulturilor, ci să se târască pe pământ ca un vierme.

Toate acestea însă nu însemnau nimic pe lângă fericirea pe care o pierdea. Aceea pentru stăpânirea căreia şi-ar fi dat viaţa şi veşnicia, aceea pentru care ardea ca pălălaia, pe care o iubea cu ochii, cu inima, cu sufletul şi sângele - nu va mai fi a lui niciodată. Scrisoarea i-o lua cum îi luase şi buzduganul de hatman. Pentru că Chmielnicki putuse s-o răpească pe Czaplińska şi la fel ar fi putut să facă şi puternicul Azja, hatmanul Azja, să răpească soţia altuia şi să se apere fie şi împotriva Republicii întregi, dar cum mai putea s-o smulgă Azja, porucinicul de lipcani, care slujea sub ordinele bărbatului ei?...

Când se gândea la asta, i se făcea negru înaintea ochilor, sufletul îi devenea pustiu şi se posomora. În astfel de clipe fiul lui Tuhai-bei nu ştia dacă nu era mai bine să moară decât să trăiască fără nici un rost în viaţă, fără fericire, fără nici o nădejde, fără femeia îndrăgită.

Se simţea cu atât mai strivit, cu cât nu se aştepta la asemenea lovitură; dimpotrivă, cântărind mai înainte starea Republicii, ameninţarea războiului apropiat, puţinătatea oştilor hatmanului şi foloasele pe care le-ar fi avut Republica dacă-l ajuta să-şi înfăptuiască planurile, cu fiecare zi ce trecea, se întărea tot mai mult în convingerea că hatmanul avea să-i încuviinţeze gândurile. Când colo, toate nădejdile i se spulberaseră ca ceaţa în bătaia vântului. Ce-i mai rămânea de făcut? Să se lepede de slavă, de măreţie şi de fericire. Dar Azja nu era în stare de aşa ceva. La început se lăsă în seama furiei şi a disperării. Vâlvătaia îi ardea dureros toate mădularele, aşa că urla şi scrâşnea din măsele, rumegând răzbunări cumplite. Voia să se răzbune pe Republică, pe hatman, pe Wołodyjowski, ba chiar pe Basia. Voia să-şi răzvrătească lipcanii, să hăcuiască garnizoana, pe toate căpeteniile de la Chreptiów, să-l ucidă pe Wołodyjowski, iar pe Basia s-o răpească şi să fugă cu ea pe malul moldav, apoi hăt! în Dobrogea şi mai departe, fie şi la Ţarigrad sau în pustietăţile asiatice.

Dar credinciosul Halim veghea asupra lui, de altminteri, el însuşi, după ce se mai linişti, înţelese neputinţa de a înfăptui asemenea planuri.

Fiindcă Azja mai semăna cu Chmielnicki încă într-o privinţă: şi în el, ca şi în fostul hatman al zaporojenilor, sălăşluiau laolaltă leul şi şarpele. Cu ajutorul lipcanilor credincioşi va lovi garnizoana de la Chreptiów - ei şi? Wołodyjowski, treaz ca un cocor, se va lăsa oare luat pe nepusă masă şi chiar dacă ar fi fost aşa, se va da bătut vestitul luptător mai ales când avea în subordine oşteni mai mulţi şi mai buni? Şi apoi să zicem că Azja va izbuti să-l înfrângă, ce va face după aceea? Dacă pornea în

josul râului, spre Jahorlik, trebuia să nimicească pe drum garnizoanele de la Mohilów, Jampol şi Raszków. Dacă trecea pe malul moldav, acolo avea să-i găsească pe pârcălabi, prietenii lui Habareskul, paşa de Hotin, prietenul lui blestemat. În sfârşit, dacă se îndrepta spre Doroszeńko, la Bracław se aflau garnizoane polone, iar stepa era străbătută şi iarna în lung şi în lat de podghiazuri. În aceste împrejurări, Tuhai-bei îşi simţi toata neputinţa şi sufletu-i năprasnic, după ce scăpă de flacăra mistuitoare a furiei, se cufundă într-o deznădejde surdă, cum se cufundă un animal sălbatic rănit de plumb în întunericul vizuinii din stâncă, şi se linişti.

Şi aşa cum durerea fără margini moare singură şi piere în amorţeală, aşa amorţi şi el în cele din urmă.

Dar tocmai atunci i se dădu de ştire că jupâneasa Basia doreşte să-i vorbească.

Halim mai să nu-l recunoască pe Azja când acesta se întoarse de la ea. Amorţeala pierise de pe chipul tătarului, ochii îi străluceau ca la pisicile sălbatice, faţa i se luminase, iar colţii albi îi luceau de sub mustaţă şi aşa cum arăta acum, cu farmecu-i sălbatic, semăna întru totul cu înfricoşătorul Tuhai-bei.

— Stăpâne - îl întrebă Halim - în ce fel ţi-a mângâiat Dumnezeu sufletul?

— Halim! răspunse Azja - Dumnezeu porunceşte ca după noapte să fie ziuă pe pământ şi soarele să răsară din mare. Halim! aici îl apucă de umăr pe bătrânul tătar - peste o lună ea va fi a mea pe vecie!

Şi asemenea lumină se răspândea de pe faţa-i negricioasă, încât părea frumos cu adevărat, aşa că Halim începu să-i facă plecăciuni.

— Fiu al lui Tuhai-bei, tu eşti mare, puternic şi răutatea necredincioşilor nu poate să te răpună.

— Ascultă! îi spuse Azja.

— Ascult, fiu al lui Tuhai-bei!

— O să plecăm la marea vineţie, acolo unde zăpezile cad numai prin munţi sâlhui, iar dacă va fi să ne întoarcem vreodată prin aceste locuri, vom veni în fruntea ceambulurilor ca nisipul mării, câtă frunză şi iarbă în aceşti codri nepătrunşi, aducând focul şi sabia. Tu, Halim, fiul lui Kurduluk, ai să porneşti astăzi la drum. Să-l afli pe Kryczyński şi să-i spui să se furişeze cu bulucul lui până aproape de Raszków, pe malul celălalt. Iar Adurowicz, Morawski, Aleksandrowicz, Grocholski, Tworkowski şi toţi lipcanii şi ceremişii să se apropie de garnizoane. Cât priveşte ceambulurile care stau la iernat cu Dorosz, să li se dea poruncă să işte mare frământare dinspre Humari, ca să facă garnizoanele de la Mohilów, Jampol şi Raszków să pornească departe în stepă. Dacă n-am să aflu oşteni în drumul meu când voi pleca de la Raszków, voi lăsa în urmă doar cenuşă şi dărâmături.

— Să-ţi ajute Dumnezeu, stăpâne! răspunse Halim.

Şi începu să-i bată temenele, iar fiul lui Tuhai-bei se aplecă asupra lui şi-i repetă de câteva ori:

— Repede olăcari în toate părţile, repede olăcari, fiindcă mai avem numai o lună de zile.

După care Halim plecă, iar Azja rămase singur şi începu să se roage; îşi simţea inima încărcată de fericire şi recunoştinţă faţă de Dumnezeu.

În timp ce se ruga, îşi aruncă privirile pe fereastră şi-i văzu pe lipcanii care tocmai atunci duceau caii la fântână să-i adape. Bătătura mişuna de oameni. Lipcanii, îngânându-şi litaniile tărăgănate, începură să tragă de cumpenele care scârţâiau şi să toarne apa în jgheaburi. Fiecare cal slobozea câte doua dâre de aburi

din nări, care înceţoşau priveliştea.

Deodată, din clădirea cea mare ieşi jupân Wołodyjowski în cojoc şi în cizme de căprioară şi, apropiindu-se de lipcani, începu să le spună ceva. Ei îl ascultară stând drepţi şi luându-şi căciulile din cap împotriva obiceiului. La vederea lui, Azja încetă să se roage şi murmură:

— Oi fi tu şoim, dar n-ai să ajungi până acolo unde am să zbor eu; ai să rămâi singur la Chreptiów mistuit de chinuri şi de jale.

După ce vorbi cu oştenii, jupân Wołodyjowski plecă, iar medeanul răsună iarăşi de cântecele lipcanilor, sforăitul cailor şi de scârţâitul jalnic şi ascuţit al cumpenelor.

CAPITOLUL XXXVI

CÂND ÎI VORBI DE PLANURILE EI, la început micul viteaz începu să strige, după cum prevăzuse Basia, că nu va încuviinţa niciodată, fiindcă el nu poate să meargă, iar fără el nici nu se gândeşte s-o lase. Atunci însă se porniră cu toţii să stăruie şi să-l roage din toate părţile, până când îi clătinară hotărârea.

Basia stărui într-adevăr mai puţin decât se aştepta Wołodyjowski, pentru că ea ar fi vrut să plece cu el, iar fără el drumul îşi pierdea tot farmecul, dar Ewka îngenunche înaintea lui şi, sărutându-i mâinile, îl rugă fierbinte să se gândească la dragostea lui pentru Basia şi să-i îngăduie plecarea.

— Nimeni nu va cuteza să se ducă la tata şi să-i

spună asemenea lucru - îi zise - nici eu, nici Azja şi nici măcar fratele meu; numai jupâneasa Basia poate să facă una ca asta, fiindcă ei nu-i poate refuza nimic!

Wołodyjowski răspunse:

— Baśka nu trebuie să se joace de-a peţitul! Şi pe urmă, o să vă întoarceţi tot pe aici, aşa că o să încerce să vă ajute atunci.

Ewka izbucni în lacrimi. Dumnezeu ştie câte se pot întâmpla până când se vor întoarce ei; e sigură că până atunci va muri de supărare, dar aşa va fi poate mai bine pentru o biată orfană de care n-are milă nimeni.

Micul viteaz, care avea o inimă foarte simţitoare, începu să mişte din mustăcioară şi să se plimbe prin încăpere. La drept vorbind, nu-i convenea deloc să se despartă de Baśka lui nici măcar o zi, ce să mai vorbim de câteva săptămâni.

Cu toate acestea, se lăsă pesemne înduioşat de rugăminţile tuturor, fiindcă după câteva zile de la acest asalt în toată regula, într-o seară spuse:

— Dacă aş putea să merg şi eu, nu zic! Dar nici nu poate fi vorba, slujba mă obligă să stau aici.

Basia se repezi la el şi, lipindu-şi gura ca fraga de obrazul lui, începu să repete:

— Hai, Michałek, hai şi tu cu noi!

— Nici pomeneală nu poate fi! răspunse Wołodyjowski hotărât.

Şi iarăşi se scurseră câteva zile. În acest răstimp, micul viteaz îi ceru sfatul lui jupân Zagłoba ce să facă, dar acesta nu-l îndemnă în nici un fel.

— Ce pot să-ţi mai spun eu - îi zise - de vreme ce alte piedici nu sunt în afară de dragostea ta? Descurcă-te singur. Sigur că aici va fi pustiu fără haiducel. Dacă n-ar fi vârsta mea şi greutăţile drumului, m-aş duce şi eu cu

ea, că aşa o să-mi fie tare urât.

— Păi vezi, Domnia Ta! Piedici într-adevăr nu sunt; vremea e cam geroasă, atâta tot, peste tot e linişte şi garnizoanele împânzesc drumul, numai că fără ea mi-e foarte greu.

— Tocmai de aceea iţi zic: hotărăşte-te singur!

După aceasta discuţie, Michał începu să şovăie din nou şi să taie firul în patru. Îi părea rău de Ewka. Apoi se gândea dacă se cuvine s-o trimită pe jupâniţă singură cu Azja la un drum atât de lung şi, pe deasupra, dacă e bine ca nişte oameni cumsecade să nu-şi ajute semenii când puteau s-o facă atât de uşor? La urma urmei, despre ce era vorba? Basia trebuia să lipsească de acasă două sau trei săptămâni. Chiar dacă n-ar fi fost nevoie decât să-i facă Basiei un hatâr, ca să vadă şi ea Mohilów, Jampol şi Raszków, de ce să mai stea la îndoială? Aşa ori altfel, Azja tot trebuie să plece cu steagul de lipcani la Raszków, iată dar că paza era mai mult decât asigurată, mai ales de când nimiciseră pe tâlhari şi de când tâlharii se potoliseră din pricina iernii.

Hotărârea micului cavaler se clătina din ce în ce mai mult; jupânesele băgară de seamă şi îşi reînnoiră stăruielile: una înfăţişându-i totul ca pe o faptă bună, cealaltă plângând şi văicărindu-se. Îl ruga până şi Azja. Îi spuse că ştie că nu e vrednic de asemenea bunăvoinţă, dar a dovedit atâta credinţă şi dragoste faţă de familia Wołodyjowski, încât îndrăzneşte să-l roage şi el să-şi dea încuviinţarea. El le datorează multă recunoştinţă la amândoi, fiindcă n-au îngăduit să fie jignit nici atunci când încă nu se ştia că este feciorul lui Tuhai-bei. Nu va uita niciodată că jupâneasa polcovnicească i-a legat rănile şi s-a purtat cu el nu numai ca o stăpână milostivă, ci şi ca o mamă. Şi-a dovedit recunoştinţa şi în

lupta cu Azba-bei, iar pe viitor, Doamne fereşte! la nevoie îşi va pune bucuros capul în primejdie pentru stăpâna lui şi își va vărsa şi ultima picătură de sânge.

Apoi începu sa povestească despre vechea şi nefericita lui dragoste pentru Ewka. Nu mai poate să trăiască fără această jupâniţă. I-a fost dragă în toţi aceşti ani cât s-au aflat despărţiţi şi nu va înceta s-o iubească niciodată. Între el însă şi bătrânul Nowowiejski stăruie ura de odinioară şi raporturile de la slugă la stăpân îi despart ca o prăpastie adâncă. Numai „stăpâna” ar putea să-i apropie, dar dacă nu va izbândi nici ea, cel puţin o va apăra pe această scumpă jupâniţă de asprimea părintelui, de însingurare şi gârbaci.

Wołodyjowski ar fi vrut poate ca Basia să nu se amestece în asemenea treburi, dar pentru că el însuşi dorea să facă numai bine oamenilor, nu se mira nici de inima săritoare a soţiei. Cu toate acestea, nu-i înăgădui nimic lui Azja, ba se împotrivi chiar lacrimilor Ewka, apoi se închise în cancelarie şi începu să se gândească.

Până când, într-o bună zi, veni la cină cu faţa luminată şi, după ce mâncară, îl întrebă deodată pe fiul lui Tuhai-bei:

— Azja, tu când trebuie să pleci?

— Peste o săptămână, înălţimea Ta! răspunse tătarul neliniştit. Halim trebuia să fi încheiat până acum negocierile cu Kryczyński.

— Să dai poruncă să aştearnă încă o sanie mare, pentru că ai să însoţeşti până la Raszków două femei.

Auzind acestea, Basia începu să bată din palme şi se repezi drept la Michał. În urma ei sări Ewka, apoi Azja, dus de răbufnirea unei bucurii nebune, îi făcu o plecăciune până la pământ, încât micul oştean, ca să scape, se văzu nevoit să-i gonească.

— Daţi-mi pace! îi dojeni, ce mai e şi asta? E greu să nu-ţi ajuţi semenii când poţi s-o faci; aş putea să mă împotrivesc doar dacă aş avea o inimă de piatră, dar eu sunt departe de a fi un *tyrannus*. Tu, Baśka, să te întorci cât poţi de repede, iar tu Azja, să ai mare grija de ea; aşa ai să-mi mulţumeşti cel mai bine. Şi acum, hai, lăsaţi-mă odată!

Începu să-şi mişte mustăţile cu avânt, apoi rosti voios ca să-şi dea singur curaj:

— Cel mai rău e cu lacrimile astea. Cum le văd, s-a zis cu mine! Tu, Azja, nu trebuie să ne mulţumeşti numai mie şi soţiei mele, ci şi acestei jupâniţe care m-a urmărit ca o umbră, punându-mi mereu sub ochi jalea ei. Pentru asemenea dragoste se cuvine s-o răsplăteşti şi pe ea!

— Am s-o răsplătesc, am s-o răsplătesc! răspunse vlăstarul lui Tuhai-bei cu glas ciudat şi, apucându-i mâinile Ewkăi, începu să le sărute cu atâta înflăcărare, de credeai că mai degrabă vrea să le muşte.

— Michał - strigă deodată Zagłoba arătând-o pe Basia. Ce-o să ne facem noi aici fără pisicuţa asta?

— Ne va fi mai greu! răspunse micul viteaz - pe legea mea! tare greu!

După care adăugă mai încet:

— Dar poate că Dumnezeu ne va blagoslovi mai târziu pentru fapta noastră bună... Înţelegi, Domnia Ta?...

„Pisicuţa” îşi băgă capul luminos între ei şi întrebă:

— Ce vă tot şuşotiţi?...

— Da de unde! răspunse Zagłoba - vorbeam şi noi că la primăvară mai mult ca sigur că vor veni berzele...

Baśka începu să-şi frece obrăjorul de faţa soţului, ca o adevărată pisică.

— Michałek! n-am să stau mult acolo - îi spuse încet.

După această discuţie, începură planurile asupra călătoriei, care durară câteva zile.

Jupân Michał se îngriji de toate, porunci să se pregătească sania şi s-o aştearnă cu blănile vulpilor vânate în toamnă. Iar jupân Zagłoba îşi aduse propriii tuzluci, ca jupâneasa să aibă cu ce-şi acoperi picioarele pe drum. Aveau să fie însoţiţi de o sanie cu aşternuturi şi merinde şi de şoimanul Basiei, ca să aibă pe ce încăleca prin locurile povârnite şi primejdioase, fiindcă jupân Michał se temea îndeosebi de drumul până la Mohilów, presărat cu hârtoape în care puteai într-adevăr să-ţi frângi gâtul.

Cu toate că nu se gândea câtuşi de puţin la vreo primejdie, micul cavaler îi porunci lui Azja să ia toate măsurile de prevedere; să trimită întotdeauna câte cincisprezece oameni înainte şi să nu poposească pentru noapte decât în locurile unde se aflau garnizoanele; să pornească în zori, să se oprească odată cu noaptea şi să nu întârzie pe drum. Micul oştean merse până acolo, încât îi încărcă pistoalele cu mâna lui şi le puse în coburii de la şaua Basiei.

În cele din urmă sosi şi clipa plecării. Era încă întuneric când cei două sute de călăreţi lipcani aşteptau gata în bătătură. În încăperea cea mare din clădirea polcovnicului era mare forfotă. Pe vetre ardeau cu flacără mare butuci răşinoşi. Toate căpeteniile: micul viteaz şi jupân Zagłoba, Muszalski şi Nienaszyniec, Hromyka şi Motowidło şi cu ei şleahticii din steagurile alese, veniseră să-şi ia rămas-bun. Basia şi Ewka, calde încă şi îmbujorate de somn, beau fiertură amestecată cu vin pentru drum.

Wołodyjowski stătea lângă soţie, cuprinzându-i mijlocul cu braţul, iar jupân Zagłoba turna fiertura,

repetând de fiecare dată: „încă puţin, că e un geruleţ straşnic!” Şi Basia şi Ewka erau îmbrăcate bărbăteşte, cum călătoreau de obicei femeile în ţinuturile de răsărit. Basia purta sabie; avea pe ea o şubuliţă de râs, tivită cu blană de nevăstuică, un calpac cu urechile de hermină, nădragi foarte largi, ca nişte fuste, şi încălţări până la genunchi, căptuşite cu scamă. Peste toate acestea avea să îmbrace la plecare o dulamă călduroasă şi şuba cu glugă pentru a-i feri faţa. Deocamdată însă, obrazul îi era descoperit şi ca totdeauna oştenii se minunau de frumuseţea ei; unii, în schimb, priveau cu lăcomie la Ewa care avea buzele umede, ţuguiate ca pentru a fi sărutate; alţii, în sfârşit nu mai ştiau nici ei la care să se uite şi-i treceau fiori, atât de mult le plăceau amândouă, aşa că îşi şopteau unul altuia la ureche:

— E foarte greu să trăieşti singur în această pustietate. Polcovnicul e un norocos, la fel şi Azja... Of!...

Focul trosnea vesel pe vetre, iar prin coteţe începură să cânte cocoşii. Se crăpa de ziuă; cerul era senin şi geros. Acoperişurile şoproanelor şi ale clădirilor în care stăteau oştenii, acoperite cu zăpadă, deveniră trandafirii.

De pe undeva se auzea sforăitul cailor şi scârţâitul paşilor prin zăpada îngheţată, oştenii din toate steagurile se adunau de prin barăci şi cârciumi pentru a o petrece pe Basia şi pe lipcani.

În cele din urmă, Wołodyjowski rosti:

— E timpul!

Basia sări la el şi-i căzu în braţe. Micul viteaz îşi apăsă buzele pe gura ei, apoi strângând-o din toate puterile la piept, îi sărută ochii, fruntea şi iarăşi gura. Clipa aceasta dură destul de mult, că tare se mai iubeau

amândoi.

După micul cavaler îi veni rândul lui jupân Zagłoba, apoi urmară celelalte căpetenii care se apropiară şi-i sărutară mâna, iar ea repeta fiecăruia cu glasul ei argintiu, de copil:

— Rămâi sănătos, Domnia Ta! Rămâi cu bine!

Şi ea şi Ewka se îmbrăcară în dulămile cu tăieturi în loc de mâneci şi în şubele cu glugă, de nu se mai vedeau aproape deloc. Apoi li se deschise larg uşa, prin care năvăli îndată aerul îngheţat, şi toţi ieşiră în bătătura.

Văzduhul se lumina din ce în ce mai mult din pricina zăpezii şi a zorilor. O chiciură deasă se aşezase pe coamele bahmeţilor şi pe cojoacele oştenilor, aşa că tot steagul părea îmbrăcat în alb şi călare pe cai albi.

Baśka şi Ewka urcară în sania aşternută cu blănuri. Dragonii şi slujitorii din steagurile de şleahtici urară drum bun celor care plecau.

Din cauza strigătelor puternice, stoluri mari de ciori şi de corbi, alungate de iarna grea în apropierea aşezărilor, se înălţară croncănind de pe acoperişuri şi începură să se rotească prin văzduhul trandafiriu.

Micul viteaz se aplecă peste sanie şi îşi cufundă faţa în gluga care ascundea capul soţiei.

Într-un târziu se desprinse de Basia şi se îndreptă, apoi, făcând cu mâna semnul crucii, strigă:

— Plecaţi cu Dumnezeu!

Atunci Azja se ridică în scări. Faţa-i sălbatică aproape că împrăştia lumină din pricina bucuriei şi a zorilor. Îşi repezi buzduganul în sus, de i se înălţă burca asemenea aripii unei păsări de pradă, şi strigă cu un glas pătrunzător:

— La dru-u-um!

Copitele scârţâiră pe zăpadă. Aburii calzi ţâşniră

din nările cailor. Primele şiruri de lipcani porniră încet, urmate de celelalte, apoi de sanie şi de alţi călăreţi, astfel că tot convoiul începu să se depărteze pe medeanul povârnit spre poartă.

Micul viteaz făcu asupra lor semnul sfânt al crucii, iar când sania trecuse de poartă, îşi duse mâinile pâlnie la gură şi strigă:

— Mergi sănătoasă, Baśka!

Îi răspunseră însă doar glasurile fluierelor şi croncăniturile păsărilor negre.

CAPITOLUL XXXVII

UN PÂLC DE CEREMIŞI, NUMĂRÂND vreo cincisprezece cai, mergea la o milă înainte, cercetând drumul şi vestind căpeteniile de venirea jupânesei Wołodyjowska pentru ca aceasta să găsească pregătite locurile de popas, Urma apoi grosul lipcanilor, după care veneau sania cu Basia şi Ewka şi cea cu cele trebuitoare jupâneselor, apoi iarăşi un grup mai mic de oşteni care încheia convoiul. Drumul era destul de anevoios din pricina zăpezii viscolite. Pădurile de pin, care nu-şi pierdeau haina verde nici iarna, nu lăsau să pătrundă prea multă zăpadă până jos pe pământ, dar codrul care se întindea aproape de mal de-a lungul Nistrului era alcătuit în cea mai mare parte din stejari şi alţi copaci cu frunze căzătoare. Despuiat acum de bolta frunzişului, era cufundat în nămeţi până la jumătatea trunchiurilor. Zăpada umpluse, de asemenea, şi râpele mai înguste; pe alocuri se înălţa ca valurile mării, ale căror coame

atârnau încremenite, gata parcă să se prăbuşească din clipă în clipă şi să se piardă în întinderea albă. Când treceau peste asemenea vâlcele sau alunecau pe povârnişuri, lipcanii legau săniile cu frânghii; numai pe câmpurile înalte, pe care vânturile neteziseră stratul de zăpadă, înaintau repede pe urmele caravanei care plecase nu de mult de la Chreptiów cu Nawiragh şi cei doi învăţaţi anardraţi.

Drumul era într-adevăr greu, dar nu atât de greu cum se întâmpla să fie câteodată prin aceste locuri pustii, pline de adâncituri, de râuri, pâraie şi râpe, aşa că se bucurau cu toţii că înainte de lăsarea întunericului vor putea să ajungă la văioaga prăpăstioasă în fundul căreia se afla Mohilów. Vremea se vestea frumoasă. După revărsatul zorilor trandafirii, răsări soarele şi sub razele lui râpele şi codrul începură să scânteieze. Ramurile copacilor păreau bătute de scântei care se răsfrângeau în zăpadă de te dureau ochii de atâta lumină. De pe locurile mai înalte, prin poieni, ca prin nişte ferestre ale pustiei, privirea zbura până hăt! departe spre ţărmul moldav şi se pierdea în zarea alb-vânătă scăldată în razele soarelui.

Aerul era uscat, înviorător. Pe asemenea vreme, oamenii, ca şi celelalte vieţuitoare, se simt puternici şi sănătoşi; caii sforăiau grozav, zvârlind nori de aburi pe nări, iar lipcanii, deşi gerul îi muşca de picioare, făcându-i să se zgârcească mereu sub sumanele lungi, îngânau cântece vesele.

Soarele urcă, în sfârşit, în crucea cerului şi începu să pripească. Basiei şi Ewkăi aproape că le era prea cald acoperite de blănurile din sanie, aşa că slăbind legăturile şi lăsând glugile pe spate îşi arătară feţele rumene şi începură să privească: Basia prin împrejurimi

iar Ewka după Azja, care nu se afla lângă sanie. Călărea în frunte cu ceremişii care cercetau drumul şi la nevoie mai dădeau la o parte troienele. Ewka se posomorî din această pricină, dar jupâneasa Wołodyjowska, cunoscând prea bine slujba de oştean, îi spuse ca s-o mângâie:

— Aşa sunt toţi. Slujba e lucru sfânt! Michał al meu nici nu se uită la mine când are de îndeplinit vreo treabă ostăşească. Şi rău ar fi, dacă s-ar purta altminteri, căci dacă te apuci să iubeşti un oştean, măcar să fie unul ca lumea.

— Dar în timpul popasului va sta cu noi? întreabă Ewka.

— Lasă că ai să te saturi de el. Ai văzut cât era de bucuros când am plecat? Parcă răspândea lumină în jurul lui.

— Am văzut! Era tare bucuros!

— Să vezi ce-o să fie când va căpăta încuviinţarea lui jupân Nowowiejski!

— Of, cine ştie ce mă mai aşteaptă! Facă-se voia Domnului! deşi mi se strânge inima când mă gândesc la tata. Dacă începe să strige, dacă se încăpăţânează şi nu vrea să ne dea încuviinţarea? Ce-am să mai pătimesc pe urmă, când mă voi întoarce acasă.

— Ewka, ştii ce cred eu?

— Ei, ce crezi?

— Că nu e de glumă cu Azja! Fratele tău ar putea să se împotrivească folosind forţa, dar tatăl tău nu mai are nici o putere. Eu cred că dacă se va încrâncena, şi aşa Azja tot te va lua.

— Cum asta?

— Prea bine, o să te răpească. Se spune că nu e de glumă cu el... Sângele lui Tuhai-bei... O să vă cununaţi la

primul preot de pe drum... În altă parte e nevoie de strigări în biserică, de mitrici, de îngăduinţa părintească, dar în pustietăţile astea totul se va desfăşura cam pe tătăreşte.

Chipul Ewei se lumină.

— De asta mi-e frică! Azja e în stare de orice, de asta mi-e frică! răspunse.

Iar Baśka îşi întoarse capul spre ea, o privi cu luare-aminte şi izbucni deodată într-un râs zglobiu, copilăresc.

— Ţi-e frică de el ca şoarecelui de slănină! A, te cunosc eu!

Ewka, roşie de ger, se făcu stacojie şi răspunse:

— De blestemul tatei mi-ar fi şi mie frică şi ştiu că Azja nu se dă în lături de la nimic.

— Nu te gândi numai la rău - o linişti Basia. Afară de mine, te va ajuta şi fratele tău. Dragostea adevărată se împlineşte totdeauna. Asta mi-a spus-o jupân Zagłoba pe vremea când Michał nici nu se gândea la mine.

Şi, prinzând chef de vorbă, începură să sporovăiască pe întrecute, una despre Azja, cealaltă despre Michał al ei. Aşa se scurseră câteva ceasuri până când caravana se opri pentru un popas scurt la Jaryszów. Din târguşorul nevoiaş de totdeauna mai rămăsese după răzvrătirea lui Chmielnicki doar cârciuma care fusese pusă iarăşi pe picioare de când marşurile dese ale oştenilor făgăduiau un venit sigur.

Basia şi Ewka găsiră aici un negustor armean în trecere, de loc din Mohilów, care ducea safian la Kamieniec.

Azja vru să-l arunce afară împreună cu moldovenii şi tătarii care-l însoţeau, dar jupâniţele îi îngăduită să rămână, aşa că se mutară doar slujitorii care-l păzeau. Aflând că jupâneasa care călătorea este soţia

polcovnicului Wołodyjowski, negustorul se porni să bată temenele adânci şi să-i laude bărbatul, ceea ce Basia ascultă cu mare bucurie.

În cele din urmă se duse la desagi şi întorcându-se îi dărui un blid de bacalii alese şi o cutioară plină cu mirodenii turceşti, bune împotriva multor boli.

— O dăruiesc Domniei Tale drept mulţumire - îi spuse, înainte nici nu cutezam să mai scoatem capul din Mohilów din pricina lui Azba-bei şi a tâlharilor pripăşiţi prin toate râpele şi aşezările de aici şi de pe malul celălalt. Acum, drumul şi vânzarea sunt fără primejdie şi călătorim iarăşi fără nici o teamă. Dumnezeu să înmulţească zilele căpeteniei de la Chreptiów; fiecare zi să fie atât de lungă, încât să poţi face drumul de la Mohilów la Kamieniec, iar ceasurile să crească şi ele cât zilele de mari.

Căpetenia noastră, pisarul de câmp, binevoieşte să hălăduiască la Varşovia, iar polcovnicul de la Chreptiów, a stat singur de veghe şi atâta i-a mărturisit pe tâlhari, că acum le e mai dragă moartea decât malul Nistrului.

— Jupân Rzewuski nu se află la Mohilów? întreabă Basia.

— A venit odată cu oştenii, dar nu ştiu dacă a zăbovit aici două, trei zile. Domnia Ta să-mi îngăduie să-i spun că în acest blid sunt struguri uscaţi, iar aici, la marginea asta, este un fruct care nu se află nici în Turcia şi vine tocmai din Asia, unde creşte în palmieri... Pisarul nu e acum la Mohilów şi nu mai e nici călărime, fiindcă au plecat ieri pe neaşteptate către Bracław... Iar aici aveţi curmale, pe care Domniile Voastre să le mâncaţi sănătoase... A rămas numai jupân Gorzeński cu pedestrimea. Toţi călăreţii au plecat ieri...

— Mă mir că a plecat toată călărimea - spuse Basia

privind întrebător spre Azja.

— A plecat ca să nu lase caii să lâncezească - răspunse fiul lui Tuhai-bei - acum e linişte pretutindeni.

— În târg umbla zvonul că Dorosz s-ar fi mişcat pe neaşteptate - spuse negustorul.

Azja zise:

— Şi caii ce vor paşte, zăpadă?

— Domniile Voastre, jupân Gorzeński o să vă lămurească cel mai bine - adăugă negustorul.

— Şi eu cred că nu e nimic - răspunse Basia după o clipă de gândire. Dacă era ceva, bărbatul meu ar fi trebuit să afle cel dintâi.

— Fără îndoială că vestea ar fi ajuns mai întâi la Chreptiów - încuviinţă Azja - aşa că Domnia Ta să n-ai nici o teamă.

Basia îşi înălţă chipul luminos spre tătar şi nările îi fremătară.

— Să mă tem, eu! Asta-i bună! Ce-ţi trece prin minte, Domnia Ta? Auzi, Ewka, mie să-mi fie frică!

Ewka nu putu răspunde îndată, deoarece fiind destul de lacomă din fire şi plăcându-i dulciurile peste măsură, avea gura plină de curmale, lucru care n-o împiedica deloc să-l mănânce din ochi pe Azja, aşa că abia după ce înghiţi, adăugă:

— Sub paza unei căpetenii ca Domnia Ta, nu mă tem nici eu!

Apoi privi cu duioşie şi cu înţeles în ochii feciorului lui Tuhai- bei, dar acesta, de când începuse să vadă în jupâniţă doar o piedică în calea planurilor sale, nu mai nutrea pentru ea decât scârbă şi mânie, de aceea, arătându-se nepăsător, răspunse cu ochii plecaţi:

— La Raszków se va vedea dacă am meritat încrederea Domniilor Voastre!

În glasul lui răsuna ceva ameninţător. Dar cele două jupâniţe erau atât de obişnuite ca tot ce spunea şi făcea tânărul tătar să fie altfel decât ceilalţi, încât aproape că nu băgară de seamă. Azja începu să stăruie ca să plece mai departe, fiindcă înainte de Mohilów erau culmi înalte şi priporoase, peste care trebuiau să treacă în timpul zilei, şi atunci cu destulă greutate.

În curând porniră mai departe.

Merseră foarte repede până când ajunseră la poalele munţilor. Basia vru să încalece, dar fiul lui Tuhai-bei o îndemnă să rămână alături de Ewka să-i ţie tovărăşie în sania pe care o legară cu frânghii coborând-o astfel pe povârniş.

În tot acest răstimp, Azja merse pe jos alături de sanie, fără să schimbe o vorbă cu Basia sau Ewka, preocupat mereu de grija că jupâniţele se aflau în primejdie. Soarele asfinţi totuşi înainte ca ei să treacă munţii, aşa că patrula de ceremişi, care mergea în frunte, aprinse de-a lungul drumului bobotăi din vreascuri uscate, înaintau, aşadar, printre focurile roşietice şi chipurile sălbatice care stau în jurul lor. Dincolo de aceste făpturi se iţeau în întunericul nopţii la lumina slabă a flăcărilor râpe-ameninţătoare cu margini nesigure, înfricoşătoare.

Totul era nou şi atrăgător, parcă era o campanie tainică şi fără primejdii, de aceea sufletul Basiei era în al nouălea cer, iar inima i se umplea de recunoştinţă faţă de soţul care-i îngăduise să plece în aceste ţinuturi necunoscute, şi faţă de Azja care se arăta atât de priceput în astfel de treburi. Abia acum înţelegea Basia ce însemnau marşurile ostăşeşti, greutăţile despre care auzise de atâtea ori, drumurile prăpăstioase şi înşelătoare. O cuprinse o veselie nebună. Ar fi încălecat

cu siguranţă pe şoimanul ei dacă, stând lângă Ewka, n-ar fi avut prilejul să vorbească cu ea şi să o sperie. Când oştenii care mergeau înainte se pierdeau prin trecătorile ameţitoare şi începeau să se cheme prin strigăte, al căror ecou răsuna înăbuşit printre tufele de lozie, Baśka se întorcea către Ewka şi apucându-i mâinile, zicea:

— Oho! ăştia sunt niscaiva lotri sau tătari!

Dar Ewka îşi aducea aminte numaidecât de Azja, fiul lui Tuhai-bei, şi se liniştea pe dată.

— Pe el îl respectă şi lotrii, şi tătarii, toţi se tem de el! răspundea.

Apoi se aplecă la urechea Basiei:

— Oriunde, la Białogród sau la Crîm, numai să fiu cu el!...

Când ieşiră din munţi, luna se ridicase sus pe cer. Atunci zăriră departe în vale, parcă în fundul unei prăpăstii, o steblă de luminiţe.

— Mohilów se află înaintea noastră - răsună un glas în urma Basiei şi a Ewkăi.

Se uitară înapoi şi-l văzură pe Azja care stătea în spatele saniei.

— Târgul e chiar acolo, în fundul văii? întrebă Basia.

— Întocmai. Munţii îl apără de răbufnirile vânturilor reci - spuse băgându-şi capul între glugile lor - Domnia Ta să bage de seamă că şi văzduhul e altfel aici; e mai cald şi mai multă linişte. Primăvara soseşte cu zece zile mai devreme decât în alte părţi ale munţilor şi copacii îmbumbesc mai repede. Părţile mai întunecate ale povârnişurilor sunt acoperite de viţă-de-vie, numai că acum e încă sub zăpadă.

Nămeţii se aşternuseră pretutindeni, dar aici era într-adevăr mai multă căldură şi linişte.

Pe măsură ce coborau, luminile se înmulţeau tot

mai mult.

— E un târg mai acătării, pare destul de mare - spuse Ewka.

— Pentru că tătarii nu i-au dat foc în timpul răscoalei lui Chmielnicki; era doar locul de iernat al oştilor cazace, iar leşii n-au ajuns aproape niciodată până aici.

— Şi ce fel de naţii trăiesc în târg?

— Păi sunt tătari, care îşi au geamia lor de lemn, fiindcă în Republică fiecare e slobod să-şi păstreze credinţa, moldoveni, armeni şi greci.

— Pe greci i-am văzut o dată la Kamieniec - zise Basia. Deşi trăiesc departe de noi, umblă peste tot cu marfă de vânzare.

— Târgul e altfel alcătuit decât celelalte - spuse Azja. Aici se strânge multă lume cu negustoria. Aşezarea aceea pe care am văzut-o mai departe, mai într-o latură, se cheamă Sârbi.

— Am şi ajuns - rosti Basia.

Într-adevăr, intrau în târg. De la început fură întâmpinaţi de un miros ciudat de piei tăbăcite şi de cvas. Era mirosul de safian, cu pregătirea căruia se îndeletniceau câte puţin toţi locuitorii din Mohilów, îndeosebi armenii. După cum le prevenise Azja, târgul nu semăna deloc cu celelalte. Casele, ridicate după tipicul asiatic, aveau ferestrele acoperite cu gratii dese de lemn; la multe, pereţii care dădeau în uliţă n-aveau nici o fereastră şi numai dinspre curte se vedeau lucirile focului. Uliţele nu erau podite, deşi piatra nu lipsea prin împrejurimi. Unde şi unde se înălţau clădiri de forme ciudate, cu pereţii de gratii, prin care străbătea privirea. Erau uscătoriile în care strugurii proaspeţi se prefăceau în stafide. Duhoarea de safian umplea tot oraşul.

Jupân Gorzeński, căpetenia pedestraşilor, înştiinţat

de ceremişi de venirea polcovnicesei, de la Chreptiów, îi ieşi înainte călare. Era un om trecut de prima tinereţe, bâlbâit şi gângav din pricina unui plumb de flintă care-i străpunsese gura. De aceea, când începu să vorbească poticnindu-se întruna despre steaua „care răsărise pe cerul de la Mohilów”, Basia mai că izbucni în râs. El o primi însă cum se pricepu mai bine. În „fortăreaţă” aşteptau cina şi culcuşuri foarte plăcute, cu pilote de puf proaspete şi curate, luate împrumut de la oamenii bogaţi. Pe de altă parte, jupân Gorzeński se bâlbâia într-adevăr, dar înainte de a se duce cu toţii la culcare povesti la cină lucruri atât de neobişnuite, încât merita sa fie ascultate.

După spusele lui, un vânt neliniştit se iscase pe neaşteptate dinspre stepă. Se vorbea că un ceambul de tătari de la Crîm, care se afla alături de Dorosz, se mişcase deodată spre Hajsyń şi mai în sus, purtând cu ei şi vreo câteva mii de glotaşi cazaci. În afară de asta, se primiseră netam-nesam şi alte veşti neliniştitoare, dar jupân Gorzeński nu prea le lua în seamă.

— Acum e iarnă - spuse - şi de când e lumea lăsată de la Dumnezeu, tătarii au pornit întotdeauna numai primăvara, fiindcă ei nu au care de povară cu merinde; umblă călare şi nu se îngrijesc nicicând de hrana cailor. Ştim cu toţii că războiul cu puterea turcească este întârziat numai de gerurile năprasnice şi că odată cu colţul ierbii vom avea musafiri, acum însă nu cred să fie nimic.

Basia aşteptă mult timp răbdătoare până să sfârşească jupân Gorzeński ce avea de spus, dar el se poticnea mereu şi mişca din fălci, ca şi când ar fi mâncat ceva.

— Atunci Domnia Ta ce gândeşti de mişcarea urdiei

către Hajsyń? întrebă în sfârşit.

— Cred că acolo unde au stat până acum, caii au păscut toată iarba, aşa că trebuie să tăbărască în altă parte. Pe urmă, e cu putinţă ca tătarii aflaţi în apropierea lui Dorosz să se fi luat la harţă cu cazacii, cum se întâmplă de obicei. Chipurile, sunt aliaţi şi luptă împreună, dar când îşi aşază taberele una lângă alta, numaidecât începe sfada pentru păşuni ori pentru bazaruri.

— Mai mult ca sigur că aşa este - întări Azja.

— Şi mai e una - vorbi mai departe jupân Gorzeński. Toate veştile acestea n-au venit *directe* prin oşteni, ci le-au împrăştiat ţăranii ori tătarii de pe aici. Abia acum trei zile jupân Jakubowicz a adus câţiva prinşi care au adeverit zvonurile şi de aceea a plecat toată călărimea.

— Şi Domnia Ta ai rămas doar cu pedestrimea? întreabă Azja.

— A, mai nimic! Patruzeci de oameni! Abia are cine să păzească întăritura; dacă tătarii din Mohilów s-ar răzvrăti, nu ştiu cum m-aş putea apăra.

— Dar nu se vor răzvrăti, nu-i aşa? întrebă Basia

— Nu se vor răzvrăti, că n-au de ce. Mulţi dintre ei trăiesc pe pământurile Republicii cu femeile şi copiii, sunt ai noştri, iar ceilalţi sunt străini veniţi cu negustoria. Sunt oameni paşnici.

— Am să-ţi las cincizeci din lipcanii mei! se oferi Azja

— Dumnezeu să te răsplătească, Domnia Ta! îmi dai un mare ajutor, fiindcă aşa voi avea pe cine să trimit după veşti la călărimea voastră, dar Domnia Ta poţi într-adevăr să-i laşi aici?

— Pot. La Raszków o să vină pâlcurile rotmiştrilor care au trecut mai de mult de partea sultanului, iar acum vor să se întoarcă în slujba Republicii. O să vină

Kryczyński cu vreo trei sute de cai, poate şi Adurowicz, iar ceilalţi o să sosească mai târziu. Hatmanul mi-a poruncit să-i iau pe toţi în subordinele mele, aşa că până la primăvară se va strânge o mică oştire.

Jupân Gorzeński se înclină înaintea lui Azja. Îl cunoştea de multă vreme, dar nu-l preţuise pe cât merita din pricina obârşiei lui nesigure. Acum însă ştia că e fiul lui Tuhai-bei, fiindcă vestea fusese adusă de prima caravană, aceea în care călătorea şi Nawiragh. Astfel că jupân Gorzeński cinstea acum în tânărul lipcan sângele unui mare războinic, deşi vrăjmaş, şi în afară de asta cinstea pe căpetenia căreia hatmanul îi încredinţase treburi atât de însemnate.

Azja ieşi să împartă porunci şi, chemându-l pe sutaşul Dawid, îi zise:

— Tu, Dawide, fiu al lui Skander, ai să rămâi cu cincizeci de oşteni ai lui Mohilów şi ai să bagi de seamă ce se petrece în jurul tău. În caz că Micul Şoim va repezi niscaiva scrisori de la Chreptiów, pe urma mea, opreşti olăcarul, îi iei scrisorile şi mi le trimiţi printr-un om de-al nostru. Ai să stai aici până când primeşti poruncă să te întorci; atunci, dacă olăcarul o să spună că e noapte, ai să pleci în linişte, iar dacă-ţi va spune că e aproape ziuă, dai foc târgului, treci pe malul moldav şi te duci unde ţi se va porunci...

— Fie precum ai vorbit, stăpâne! răspunse Dawid - iau seama la tot ce se întâmpla aici, opresc olăcarii Micului Şoim, le iau scrisorile şi ţi le trimit prin omul nostru. Am să stau aici până când am să primesc porunca şi atunci, dacă trimisul tău îmi va spune că e noapte - plec în linişte, iar dacă-mi va vesti apropierea zilei - dau foc târgului, trec pe malul moldav şi mă duc unde voi avea poruncă.

A doua zi în zori, caravana împuţinată cu cincizeci de oşteni porni iarăşi la drum. Jupân Gorzeński o însoţi pe Basia până la ieşirea din găvanul în care se afla Mohilów. Acolo, după ce gângăvi o urare de bun-rămas, se întoarse la Mohilów, iar călătorii se îndreptară foarte repede spre Jampol.

Azja era neobişnuit de voios şi-şi îndemna oamenii cu atât sârg, încât Basia rămase miratã.

— De ce te grăbeşti aşa, Domnia Ta? îl întrebă.

— Oricine se grăbeşte să ajungă la fericirea lui, iar a mea va începe la Raszków - răspunse.

Ewunia, crezând că vorbele i se adresează ei, zâmbi cu duioşie şi, luându-şi inima în dinţi, zise:

— Da, dar tata...

— Jupân Nowowiejski nu-mi va sta în cale - dădu răspuns tătarul.

Şi un fulger mohorât îi întunecă faţa.

La Jampol nu găsiră pe nimeni; pedestraşi nu fuseseră niciodată aici, iar călărimea plecase, lăsând numai câţiva oameni în cetăţuie, mai degrabă în dărâmăturile ei... Popasul era pregătit, dar Basia nu dormi prea bine din cauza veştilor care începuseră s-o neliniştească. Se gândea, mai ales, cât de îngrijorat va fi micul viteaz dacă se va adeveri că ceambulul lui Doroszeńko o luase din loc; îşi făcea curaj numai la gândul că poate totuşi nu e nimic adevărat.

Îi trecu prin minte dacă n-ar fi mai bine să ia o parte din oştenii lui Azja şi să se întoarcă acasă, dar prea multe piedici îi stăteau împotrivă. Mai întâi că Azja, trebuind să însoţească garnizoana de la Raszków, nu putea să-i dea decât foarte puţini oameni de pază, aşa că în caz de primejdie nu i-ar fi fost de nici un folos. În al doilea rând, făcuseră două treimi din drum, iar la

Raszków se aflau o căpetenie pe care o cunoştea şi o garnizoană numeroasă care, întărită cu lipcanii lui Azja şi oamenii rotmiştrilor, putea să sporească foarte mult în putere. Gândindu-se la toate acestea, Basia hotărî să meargă mai departe.

Dar nici vorbă de somn. Era pentru întâia dată în timpul acestei călătorii când o teamă nelămurită îi stăpânea toată fiinţa, ca şi când ar fi ameninţat-o vreo primejdie. Era cu putinţă ca această stare de nelinişte să se datoreze şi popasului de la Jampol - loc de groază şi sânge. Basia îl cunoştea din povestirile soţului şi ale lui jupân Zagłoba. Aici, pe vremea răzmeriței lui Chmielnicki stătuse grosul răzvrătiţilor podolieni sub conducerea lui Burłaj; aici se aduceau prinşii pe care-i vindeau prin târgurile răsăritene sau îi ucideau în chinuri cumplite; aici, în sfârşit, în primăvara anului 1651 năvălise în timpul unui iarmaroc de pomină Stanislaw Lanckoroński, voievodul Bracławului, şi făcuse un măcel înfricoşător, a cărui amintire stăruia şi acum în tot ţinutul de lângă Nistru.

Pretutindeni se întâlneau urme înspăimântătoare; ici-acolo înnegreau dărâmături arse, aşa că de pe zidurile cetăţii jumătate ruinate păreau că se uită la ea chipurile albe ale cazacilor şi polonezilor înjunghiaţi. Basia era curajoasă, dar se temea de duhuri şi se vorbea că la Jampol, la vărsarea Szumiłówkăi şi la pragurile apropiate ale Nistrului se aud la miezul nopţii vaier mare şi gemete, iar apa se face roşie în lumina lunii, ca şi când ar fi colorată cu sânge. Asemenea gânduri umpleau de spaimă sufletul Basiei. Fără să vrea, asculta în liniştea nopţii, căutând să desluşească în urletul pragurilor gemete şi plâns. Prindea însă numai strigătele prelungi ale oştenilor de strajă. Basia îşi

aduse aminte de încăperea de oaspeţi de la Chreptiów, de soţul ei şi de jupân Zagłoba, de feţele prietenoase ale lui jupân Nienaszyniec, Muszalski, Motowidło, Snitko şi ale celorlalţi şi pentru prima dată se simţi departe de ei, foarte departe, în locuri străine; o apucă dorul de Chreptiów şi-i veni să plângă.

Aţipi abia spre dimineaţă şi visă întâmplări ciudate. Burłaj, răzvrătiţii, tătarii, imaginile însângerate ale măcelului se perindau în închipuirea-i somnoroasă şi peste tot stăruia chipul lui Azja, dar nu mai era acelaşi Azja pe care-l cunoştea ea, ci semăna parcă mai mult cu un cazac, cu un tătar sălbatic, cu însuşi Tuhai-bei.

Se sculă dis-de-dimineaţă, bucuroasă că noaptea se sfârşise şi o dată cu ea pieriseră şi vedeniile. Se hotărî să facă drumul mai departe călare, ca să-şi mai dezmorţească mădularele şi să-i 1ase pe Azja şi Ewka să vorbească slobozi; Raszków era aproape şi trebuia să se sfătuiască amândoi cum să-i spună totul lui jupân Nowowiejski şi să-i dobândească încuviinţarea. Azja, după ce-i potrivi scara cu mâna lui, nu urcă în sanie alături de Ewka; la început se duse în fruntea caravanei, apoi rămase în apropierea Basiei.

Aceasta însă, băgând de seamă îndată că sunt şi mai puţini decât erau la Jampol, se întoarse spre tânărul tătar şi-l întrebă:

— Văd că Domnia Ta ai lăsat şi la Jampol o parte din oşteni.

— Cincizeci, ca şi la Mohilów - răspunse Azja.

— În ce scop?

El zâmbi într-un fel aparte; buzele i se depărtară într-un rânjet de câine rău care-şi arată colţii şi abia după o clipă răspunse:

— Vreau să am garnizoanele în puterea mea ca să-ţi

asigur întoarcerea Domniei Tale fără primejdie.

— Când se vor întoarce călăreţii din stepă, vor fi de ajuns.

— E, călărimea nu se va întoarce atât de repede.

— De unde ştii Domnia Ta?

— Mai întâi trebuie să afle ce se petrece în tabăra lui Dorosz, lucru care le va lua pe puţin trei, patru săptămâni.

— Dacă-i aşa, ai făcut bine că ţi-ai lăsat oştenii acolo.

Un timp călăriră în tăcere. Azja privea întruna la faţa rumenă a Basiei, pe jumătate acoperită de gulerul ridicat al dulamei şi de calpac, şi de fiecare dată închidea ochii, vrând parcă să-şi întipărească bine în minte chipul ei fermecător.

— Domnia Ta ar trebui să te înţelegi cu Ewka - îi spuse Basia, reluându-şi vorba. Vorbeşti prea puţin cu ea, de se şi miră. Veţi ajunge în curând înaintea lui jupân Nowowiejski... Nici eu nu mă simt prea liniştită... S-ar cuveni să vă sfătuiţi ce să faceţi!

— Eu aş vrea să vorbesc mai întâi cu Domnia Ta - răspunse Azja cu glas ciudat.

— Păi ce mai aştepţi?

— Aştept un trimis de la Raszków... Credeam că am să-l găsesc la Jampol. Trebuie să pice dintr-o clipă în alta.

— Ce legătura are trimisul cu discuţia noastră?

— Iată-l, cred că el e! zise tânărul tătar, evitând răspunsul.

Şi îndemnă calul înainte, dar se întoarse repede.

— Nu era el! spuse.

În toată făptura lui, în vorbire şi în priviri, în glas, era ceva atât de neliniştit şi de încordat, încât Basia fu cuprinsă de teamă.

Cu toate acestea nici nu se gândea să-l bănuiască de ceva. Neliniştea lui Azja se putea foarte bine să fie pricinuită de apropierea de Raszków, de asprul tată al Ewei, dar Basia se simţea apăsată ca şi când ar fi fost vorba de soarta ei.

Se apropie de sanie şi călări câteva ceasuri aproape de Ewka, vorbind cu ea despre Raszków, despre bătrânul Nowowiejski şi despre fratele ei, despre Zosia Boska, în sfârşit, despre locurile care deveneau tot mai sălbatice şi mai înfricoşătoare. Dincolo de Chreptiów, ţinutul era într-adevăr pustiu, dar acolo cel puţin mai vedeai din când în când câte un stâlp de fum care se înălţa în zare, vestind vreo gospodărie sau vreo aşezare omenească. Aici însă nu era nici ţipenie de om şi daca Baśka n-ar fi ştiut că se ducea la Raszków, unde se aflau locuitorii şi garnizoana poloneză, ar fi putut crede că merge printr-o pustietate necunoscută, străină, de la marginea lumii.

Privind împrejurimile, încetini fără să vrea umbletul calului şi rămase repede în urma săniei şi a oştilor. Azja se apropie numaidecât şi, cunoscând ţinutul începu să-i arate diferite locuri, rostindu-le numele.

Dar nu dură mult, fiindcă pământul începu să aburească. Se vede că prin părţile de miazăzi iarna nu avea aceeaşi putere ca în pădurosul Chreptiów. Prin trecători şi prin râpe, pe buza stâncilor şi pe culmile muntoase întoarse către miazănoapte mai stăruia într-adevăr zăpada, dar încolo pământul nu era acoperit şi se înnegrea de tufişuri uscate sau scânteia de umezeala ierburilor veştejite.

Din aceste ierburi se înălţa acum un abur uşor, alburiu, ce se împrăştia peste pământ, semănând de departe cu o apă mare care umplea văile şi se revărsa

pe întinderi; în curând, pâcla se ridică din ce în ce mai sus, acoperind lumina soarelui şi prefăcând ziua senină într-o mohoreală ceţoasă.

— Mâine o să plouă - zise Azja.

— Mâine facă ce-o vrea, dar astăzi să ne dea pace. Cât mai e până la Raszków?

Feciorul lui Tuhai-bei privi împrejurimile ascunse în ceaţă şi răspunse:

— De aici e mai aproape de Raszków decât de Jampol.

Şi răsuflă adânc, ca şi când o mare greutate i-ar fi căzut de pe inimă.

În aceeaşi clipă, dinspre caravană răsună galopul unui cal şi un călăreţ se ivi în ceaţă.

— E Halim! îl recunosc! strigă Azja.

Era într-adevăr Halim care, ajungând la Azja şi la Basia, sări de pe bahmet şi începu să facă plecăciuni înaintea tânărului tătar.

— De la Raszków? întrebă Azja.

— De la Raszków, stăpâne! răspunse Halim.

— Ce se aude acolo?

Bătrânul îşi ridică chipul slut, scofâlcit de greutăţi nemaiauzite spre Basia, vrând parcă să întrebe dacă poate vorbi de faţă cu ea, dar fiul lui Tuhai-bei îi spuse:

— Vorbeşte cu curaj! Oastea a plecat?

— A plecat stăpâne. A rămas o mână de oameni.

— Cine i-a condus?

— Jupân Nowowiejski.

— Cei doi Piotrowicz au plecat la Crîm?

— De mult. Au rămas doar cele două femei şi bătrânul jupân Nowowiejski.

— Kryczyński unde e?

— De cealaltă parte a râului. Aşteaptă!

— Cine mai e cu el?

— Adurowicz cu oamenii lui. Amândoi îţi trimit închinăciune, fiu al lui Tuhai-bei, şi se dau în mâinile tale, ei şi toţi ceilalţi care vor mai veni.

— Bine! zise Azja cu foc în priviri. Zboară până la Kryczyński şi porunceşte-i să ocupe Raszków.

— Facă-se voia ta, stăpâne!

Cât ai bate din palme, Halim încălecă şi porni în ceaţă ca un strigoi.

Faţa lui Azja răspândea lumini înfricoşătoare. Sosise clipa hotărâtoare, clipa aşteptată, clipa fericirii fără margini. Inima-i bătea cu atâta putere, încât abia mai putea să-şi tragă răsuflarea. O vreme călări în tăcere alături de Basia şi abia când simţi că glasul nu i se va poticni, îşi întoarse spre ea ochii adânci şi luminoşi zicându-i:

— Acum pot să vorbesc deschis cu Domnia Ta...

— Ascult - răspunse Basia privindu-l cu luare-aminte, ca şi când ar fi vrut să-i citească gândurile pe faţa schimbată.

CAPITOLUL XXXVIII

AZJA ÎŞI APROPIE CALUL DE FUGARUL BASIEI atât de mult, încât mai că-i atingea scara, şi vreo câteva zeci de paşi stărui în tăcere. Se străduia să se liniştească pe deplin şi se mira că se stăpâneşte cu atâta greutate, de vreme ce o avea pe Basia în mâna, de vreme ce nu mai exista nici o forţă omenească în stare să i-o smulgă. Nici el nu ştia că în sufletul lui, în ciuda oricărei aşteptări,

deşi lucrurile erau cum nu se poate mai limpezi, stăruia o umbră de nădejde că femeia dorită îi va răspunde cu aceeaşi dragoste, dar dacă asemenea nădejde era destul de slabă, dorinţa de a fi aşa era atât de puternică, încât îl scuturau fiorii ca de fierbinţeală. Ştia prea bine că femeia visată nu-i va deschide braţele, nu se va arunca la pieptul lui, nu-i va rosti cuvintele la care se gândise nopţi de-a rândul: „Azja, sunt a ta!” şi nu-l va săruta împătimită... Dar cum avea să-i primească vorbele? Ce-i va spune? îşi va pierde orice simţire, ca un porumbel în ghearele răpitorului, şi-i va îngădui s-o înşface, cum se lasă înşfăcat porumbelul de erete? îi va cerşi îndurarea scăldată în lacrimi, ori strigătele ei îngrozite vor răsuna în toată pustia? Oare, din această pricină se va mai întâmpla şi altceva sau nu?... Asemenea întrebări se învălmăşeau în mintea tătarului. Venise vremea să-şi lepede chipul prefăcut şi să-i arate adevărata faţa, înfiorătoare... O clipă de teamă, de nelinişte, numai o clipă şi totul se va împlini!

În cele din urmă, spaima înăbuşită a tătarului începu să se prefacă în ceea ce se preface de cele mai multe ori spaima animalului sălbatic... În turbare... Începu deci să se îndemne cu mânie.

„Orice s-ar întâmpla - se gândi - ea e a mea, e a mea întreagă, va fi a mea astăzi şi mâine, apoi nu va mai putea să se întoarcă la bărbatul ei, va trebui să meargă cu mine.”

La gândul acesta, o bucurie sălbatică îi umplu pieptul şi rosti deodată cu un glas care i se păru străin lui însuşi:

— Domnia Ta nu m-ai cunoscut până acum!...

— Glasul Domniei Tale s-a schimbat atât de mult în ceaţa asta - răspunse Basia cu o umbră de nelinişte -

încât mi se pare într-adevăr că vorbeşte altcineva.

— La Mohilów, la Jampol şi la Raszków nu mai e picior de oştean! Eu sunt singurul stăpân aici!... Kryczyński, Adurowicz şi ceilalţi sunt robii mei, fiindcă eu sunt fiul unui cneaz, al unui mare stăpânitor, eu sunt vizirul lor, mârzacul lor cel mai mare, căpetenia lor, aşa cum a fost Tuhai-bei, eu sunt hanul lor, toată puterea e în mâna mea, eu sunt cel mai tare...

— De ce vorbeşti aşa, Domnia Ta?

— Domnia Ta nu m-ai cunoscut până acum... Până la Raszków nu mai e mult... Am vrut să ajung hatman al tătarilor în slujba Republicii, dar pan Sobieski nu mi-a îngăduit... Nu mai pot să fiu lipcan, nu mai pot să slujesc sub ordinele nimănui, acum trebuie să conduc ceambuluri uriaşe, împotriva lui Dorosz sau a Republicii, cum vei vrea Domnia Ta, cum vei porunci Domnia Ta!...

— Cum voi porunci eu?... Azja, ce-i cu tine?...

— Aici toţi sunt robii mei, iar eu sunt robul tău! Ce-mi pasă mie că hatmanul mi-a îngăduit sau nu mi-a îngăduit! Domnia Ta, spune numai o vorbă şi-ţi aduc la picioare Akermanul, toată Dobrogea şi urdiile care-şi au aulurile pe aici, şi cele nomade prin Câmpiile Sălbatice, şi cele care stau peste tot la iernat - toţi vor fi robii tăi, aşa cum sunt şi eu!... Dacă porunceşti, n-am să ascult de hanul de la Crîm şi nici de sultan, am să mă războiesc cu ei, am să ajut Republica, adunând o nouă urdie prin aceste părţi, al cărei han voi fi eu, iar stăpâna mea vei fi numai tu, înaintea ta îmi voi înclina fruntea, cerşindu-ţi iubirea şi bunăvoinţa.

Spunând acestea, se aplecă în şa şi, luând-o de mijloc pe jupâneasa înfricoşată şi ameţită parcă de cele auzite, vorbi mai departe cu glas răguşit:

— N-ai ştiut oare că numai pe tine te-am îndrăgit?...

Cât am mai suferit!... Dar şi aşa, tot am să te iau!... Tu eşti a mea şi vei rămâne a mea!... Nimeni nu te va smulge din mâinile mele! Tu eşti a mea! a mea! a mea!

— Iisuse, Mărie! strigă Basia.

Dar el o strângea în braţe cu atâta putere, de parcă voia s-o înăbuşe... Răsufla gâfâit, ochii i se înceţoşară, în sfârşit o smulse din şa şi o aşează înaintea lui, strângând-o la piept; buzele-i vinete se deschiseră lacome, ca o gură de peşte, căutându-i gura.

Basia nu scoase nici un strigăt şi începu să se împotrivească îndată cu o putere neaşteptată. Între ei se încinse o luptă în care se auzeau doar răsuflările întretăiate. Mişcările repezi şi apropierea feţei lui o ajutară să-şi vină în fire. Veni o clipă când văzu totul foarte limpede, cum li se întâmplă celor care se îneacă, înţelese dintr-odată totul cum nu se poate mai bine. Simţi cum îi alunecă pământul de sub picioare, căscându-se într-un hău fără fund, în care tătarul o ţâra după el; văzu dragostea lui, trădarea, apoi soarta ei nenorocită, neputinţa şi lipsa oricărei nădejdi de ajutor, şi fu cuprinsă de spaimă şi de amarnice păreri de rău. În acelaşi timp însă, revolta, furia şi dorinţa de răzbunare ţâşniră ca o flacără în sufletul ei.

Atât de mare era curajul acestei copile viteze, acestei soţii alese a celui mai destoinic cavaler al Republicii, încât în această clipă de năprasnă se gândi mai întâi „Să se răzbune!” şi abia după aceea „Să scape!” Toate puterile minţii i se încordară, cum se încordează părul ridicat vâlvoi în vârful capului de groază, şi totul se lumină ca prin minune. Luptându-se cu el, mâinile începură să caute armele şi nimeriră în cele din urmă peste patul de os al pistolului răsăritean; înţelese în acelaşi timp că, deşi se putea ca pistolul să

fie încărcat şi ar fi izbutit să împingă cremenea, până când să îndoaie mâna şi să îndrepte ţeava spre capul lui, el îi va prinde mâna şi-i va lua ultimul mijloc de scăpare, aşa că se hotărî să lovească altfel.

Totul nu dură decât o clipită. El prevăzu într-adevăr izbitura şi întinse braţul cu iuţeala fulgerului, dar nu-i ghici drumul mişcării; braţele trecură unul pe lângă altul şi Basia, cu toată puterea pumnului tânăr, îl trăsni cu patul de os drept în ochi.

Lovitura fu atât de năprasnică, încât Azja nu mai apucă nici să strige şi se prăvăli pe spate, trăgând-o în cădere după el.

Basia se ridică într-o clipă şi, sărind pe şoimanul ei, porni ca o vijelie spre stepa largă, depărtându-se de Nistru.

Perdeaua de ceaţă se închise în urma ei. Calul alerga orbeşte printre stânci, prin viroage şi râpe adânci. În orice clipă putea să se prăvălească în vreo crăpătura sau să se zdrobească împreună cu călăreţul de cioturile stâncoase, dar Basia nu mai ţinea seama de nimic, pentru că cea mai groaznică primejdie erau lipcanii şi Azja... Lucru de neînţeles! Acum, când scăpase din ghearele răpitorului, când acesta poate că zăcea mort printre stânci, toate celelalte simţăminte fură învinse de spaimă. Călărind cu faţa ascunsă în coama fugarului, gonind prin ceaţă ca o căprioară hăituită de lupi, începu să se teamă de Azja mai mult decât atunci când se afla în braţele lui; se simţea înfricoşată şi fără vlagă, ca un copil slab, rătăcit în voia lui Dumnezeu, singur şi părăsit. Glasuri jalnice îi crescură în suflet şi începu să strige cu teamă şi jale: - Michał, scapă-mă!... Ajutor, Michał!... Calul gonea înainte, condus de un instinct uimitor, sărea peste

crăpături, se ferea cu mişcări agere de colţurile ieşite ale stâncilor, până când în cele din urmă solul pietros încetă să mai răsune sub copite; pesemne că intrase într-una din acele „lunci” deschise, care se întindeau ici şi colo printre râpe.

Se acoperise de sudoare; răsuflarea îi devenea tot mai zgomotoasă, dar alerga mereu.

„Încotro să fug?” se întreba Basia. Şi îşi răspunse numaidecât: „La Chreptiów!”

Dar inima i se închirci iarăşi de spaimă la gândul acestui drum lung, care trecea prin pustietăţi groaznice. Îşi mai aduse aminte şi că Azja lăsase câte cincizeci de lipcani la Mohilów şi la Jampol. Fără îndoială, toţi lipcanii erau vorbiţi, toţi îl slujeau pe

Azja, aşa că ar fi pus mâna pe ea şi ar fi dus-o la Raszków. Trebuia deci să intre adânc în stepă şi abia după aceea să cotească spre miazănoapte, ferindu-se de aşezările de pe malul Nistrului.

Aşa trebuia să facă neapărat, cu atât mai mult cu cât, dacă avea să fie urmărită, lipcanii aveau să se ţină de malul râului; pe de altă parte, ar fi putut să întâlnească prin stepa largă vreunul din steagurile polone care se întorceau la întărituri.

Fuga calului se încetinea treptat! Călăreaţă pricepută, Basia înţelese îndată că trebuie să-l lase să mai răsufle, căci altfel se va prăbuşi de oboseală. Ştia că dacă va rămâne fără cal prin aceste locuri pustii, e pierdută.

Îşi încetini goana şi o vreme merse la pas. Ceaţa se rărea, dar fugarul ostenit răspândea în jur un nor de aburi fierbinţi.

Basia începu să se roage.

Deodată nechezatul unui cal răsună prin ceaţă la

câteva sute de paşi în urma ei.

Părul i se făcu măciucă în vârful capului.

— Dacă va cădea al meu, vor cădea şi ai lor! spuse tare.

Şi porni iarăşi în galop întins

Un răstimp calul zbură ca un porumbel urmărit de şoim şi alergă aşa multă vreme, aproape cu ultimele puteri, dar nechezatul se auzea mereu în depărtare. Nechezatul acesta care răsuna în ceaţă era parcă plin de dor şi ameninţător totodată. După ce se mai linişti, Basiei îi trecu prin minte că dacă venea ane va pe calul care se ţinea după ea, apoi acesta n-ar fi trebuit să necheze, deoarece călăreţul nu l-ar fi lăsat, de teamă să nu se trădeze.

„Altfel nu poate fi, bahmetul lui Azja fuge după calul meu” - se gândi.

Prevăzătoare, scoase amândouă pistoalele din coburi, dar grija ei se dovedi de prisos. În curând, în ceaţa tot mai rară se ivi un punct negru şi bahmetul lui Azja venea în goană sforăind. Când văzu calul Basiei, începe să se apropie în sărituri de el, nechezând scurt.

— Hai! hai! îl chemă Basia.

Animalul, învăţat cu oamenii, se apropie şi-i îngădui să pună mâna pe dârlogi. Basia îşi înălţă ochii spre cer şi rosti:

— Dumnezeu are grijă de mine!

Într-adevăr, prinderea armăsarului lui Azja era o împrejurare dintre cele mai norocoase.

Întâi, pentru că cei mai buni cai se aflau în mâna ei, pe urmă avea oricând un cal de schimb, iar în al treilea rând era sigură că urmăritorii nu se vor arăta prea curând. Dacă bahmetul ar fi alergat după caravană, la vederea lui, lipcanii neliniştiţi s-ar fi întors numaidecât

să-şi caute căpetenia. Acum însă se gândea că e greu să le trăsnească prin cap că lui Azja i s-a întâmplat ceva, aşa că aveau să pornească în căutarea lui abia atunci când se vor îngrijora din pricina lipsei lui îndelungate.

„Atunci însă eu voi fi departe!” sfârşi Basia în gând.

Apoi îşi aduse aminte a doua oară că la Mohilów şi la Jampol se aflau oştenii lui Azja.

„Trebuie să fac un ocol mare prin stepă şi să nu mă apropii de râu, până nu voi ajunge aproape de Chreptiów. Cu câtă viclenie şi-a mai întins capcanele acest om înfricoşător, dar Dumnezeu mă va ajuta să scap!”

Gândind astfel, îi mai veni inima la loc şi începu să se pregătească iarăşi de drum.

La tarniţa lui Azja găsi o muschetă, un corn cu pulbere, un săculeţ cu plumb şi altul cu seminţe de cânepă din care tătarul avea obiceiul să ronţăie mereu.

După ce potrivi scările bahmetului pe măsura picioarelor ei, Basia se gândi că tot drumul va trăi ca o pasăre, numai cu seminţe, aşa că le păstră la îndemână.

Se hotărî să ocolească oamenii şi aşezările, fiindcă prin aceste pustietăţi se putea aştepta mai degrabă la rău decât la bine din partea semenilor. Inima i se strângea de teamă că nu va avea cu ce să hrănească cei doi cai. O să caute şi ei iarba pe sub zăpadă şi o să ciupească muşchiul din crăpăturile stâncilor, dar dacă aveau să cadă istoviţi din pricina lipsei de fân şi a goanei îndrăcite? Doar n-avea cum să-i cruţe...

Pe de altă parte, îi era frică să nu se rătăcească prin pustie. I-ar fi fost mai lesne să nu se rătăcească dacă ar fi urmat malul Nistrului, dar era cu neputinţă să aleagă acest drum. Ce se va întâmpla când va intra în pădurile uriaşe, întunecate şi înşelătoare? Cum o să ştie

dacă merge spre miazănoapte sau în altă parte când vor veni zile ceţoase şi nopţi fără stele? Având o inimă vitează şi arme, se înspăimânta mai puţin de fiarele care mişunau prin codri. E adevărat că lupii, care umblau în haite, puteau să se arate destul de primejdioşi, dar se temea mai mult de oameni decât de fiare; cel mai mult însă o îngrijora drumul.

— Ei, Dumnezeu o să-mi arate calea şi o să-mi îngăduie să mă întorc la Michał - îşi spuse cu glas tare.

Şi, făcându-şi semnul crucii, îşi şterse cu mâneca umezeala de pe faţă, care-i răcea obrăjorul palid, privi cu luare-aminte împrejur şi porni în galop.

CAPITOLUL XXXIX

NIMENI NU SE GÂNDEA SA-L CAUTE pe fiul lui Tuhai-bei, aşa că zăcu în pustiu până când îşi veni singur în fire. Se aşeză în capul oaselor şi, vrând să priceapă ce se petrece cu el, începu să se uite în jurul lui.

Vedea ca prin ceaţă. Apoi îşi dădu seama că vedea numai cu un ochi şi cu acela nu prea bine. Celălalt era scos sau îngălat de sânge.

Azja îşi duse mâna la faţă. Degetele nimeriră peste picăturile de sânge întărit pe mustăţi. Gura era şi ea plină de sânge care-l îneca, aşa că fu nevoit să horcăie şi să-l scuipe de câteva ori; o durere cumplită îi străpunse toată faţa. Îşi împinse degetele mai sus, dar le coborî numaidecât, slobozind un geamăt de durere.

Lovitura Basiei îi zdrobise partea de sus a nasului şi-i vătămase osul obrazului.

Stătu o clipă nemişcat, apoi cu ochiul în care-i mai rămăsese puţină lumină începu să privească împrejur şi, găsind într-o crăpătură o dâlmă de zăpadă, se târî până acolo şi, umplându-şi pumnul, o lipi de faţa obrintită.

Simţi îndată o mare uşurare. Când zăpada se topi şi se scurse pe mustăţi în şiroaie roşii, îşi umplu iarăşi mâna şi şi-o puse pe faţă. Apoi începu să mănânce „leacul” alb şi rece şi se simţi şi mai bine. După o vreme, greutatea uriaşă care-i apăsa capul îi mai trecu şi Azja îşi aminti tot ce se întâmplase. La început nu simţi nici turbare, nici mânie, nici deznădejde. Durerea trupească îi înăbuşea toate celelalte simţăminte, lăsându-i doar dorinţa de a scăpa cât mai repede.

După ce înghiţi la iuţeală câţiva pumni de zăpadă, Azja se uită după cal, dar nu-l văzu nicăieri. Atunci înţelese că, dacă nu voia să aştepte până când vor veni lipcanii după el, trebuie să meargă pe jos.

Se sprijini cu mâinile de pământ şi încercă să se ridice, dar urlă de durere şi se aşeză din nou.

Stătu aşa un ceas şi mai bine şi începu să se forţeze iarăşi. De astă dată izbuti să se scoale şi, rezemându-se cu spatele de stâncă, putu să se ţină pe picioare. Dar când se gândi că trebuie să-şi părăsească reazimul şi să facă un pas, apoi al doilea şi al treilea pe întinderea pustie, îl năpădi o slăbiciune fără margini şi cât pe ce să se aşeze iarăşi.

Cu toate acestea se stăpâni şi, scoţându-şi sabia, se sprijini în ea şi pomi înainte. Mergea. După câţiva paşi îşi dădu seama că picioarele şi capul îi erau tefere, puternice şi le putea mişca în voie, doar capul parcă nu mai era al lui şi se clătina când la dreapta, când la stânga, înainte şi înapoi. I se părea că-şi duce capul acesta prea greu şi nesigur cu cea mai mare grijă, de

teamă să nu-l izbească de vreo stâncă şi să-l spargă.

Uneori, capul acesta începea să se învârtească odată cu el, de parcă voia să meargă numai în cerc. Altă dată i se făcea întuneric înaintea singurului ochi sănătos, şi atunci se rezema cu amândouă mâinile în sabie.

Ameţeala îi trecea cu încetul, în schimb durerea creştea mereu, sfredelindu-i fruntea, ochii, tot capul, şi scâncete jalnice i se smulgeau din piept.

Ecoul îi repeta gemetele. Azja păşea însângerat şi înfricoşător prin pustietăţi sâlhui, semănând mai mult cu un strigoi decât cu un om.

Se lăsa întunericul când auzi înaintea lui tropotul unui cal.

Era deseatnicul[1] lipcan care venea după porunci.

În seara aceea, Azja mai găsi în el atâta putere cât să pună la cale urmărirea, după aceea se trânti pe nişte piei şi vreme de trei zile nu fu în stare să vadă pe nimeni în afară de felcerul grec care-i îngrijea rana, şi de Halim care-l ajuta. Abia a patra zi îşi recapătă graiul şi odată cu el îşi aduse aminte cele întâmplate.

Gândul îi alergă îndată la Basia. O vedea fugind printre stâncile goale şi prin locuri pustii; i se părea că e o pasăre care zburase o dată pentru totdeauna; o vedea sosind la Chreptiów, o vedea în braţele soţului ei, şi o durere mai aprigă decât cea pricinuită de rană îi sfâşia sufletul, durere amestecată cu jale, jalea şi ruşinea înfrângerii suferite.

— A fugit, a fugit! repeta întruna şi se îneca de furie, părând uneori că-şi pierde iarăşi cunoştinţa.

— Vai mie! îi răspundea lui Halim când acesta se

1 Comandantul unei grupe de zece oameni.

străduia să-l liniştească şi-l asigura că Basia nu poate să scape de urmăritori, şi lovea cu picioarele blănurile cu care bătrânul tătar îl învelea, îi amenința cu jungherul pe el şi pe grec, urla ca o fiară sălbatică, zvâcnea în sus vrând să dea fuga, s-o ajungă, s-o prindă, iar după aceea, de furie şi din prea multă dragoste, s-o sugrume cu propriile mâini.

În răstimpuri aiura cuprins de fierbinţeală. Striga la Halim să-i aducă odată capul micului viteaz, iar pe soţia lui s-o lege şi s-o închidă în iatacul de alături. Câteodată vorbea cu ea, o ruga, o amenința, apoi întindea braţele s-o strângă la piept, în cele din urmă se cufundă într-un somn adânc şi dormi o zi şi o noapte. Când se trezi, fierbinţeala îi trecuse şi putu să-i primească pe Kryczyński şi pe Adurowicz.

Cei doi rotmiştri lipcani voiau să-l vadă neapărat, deoarece nu ştiau ce să facă. Călăreţii care plecaseră sub conducerea tânărului Nowowiejski aveau să revină peste vreo două săptămâni, dar cine ştie ce întâmplare neprevăzută putea să le grăbească întoarcerea şi în asemenea împrejurare trebuiau să ştie ce au de făcut. În fapt, Kryczyński şi Adurowicz voiau să se întoarcă în slujba Republicii doar aşa de ochii lumii, dar Azja era cel care hotăra totul, numai el putea să le poruncească ce trebuie să facă, doar el putea să le deschidă capul de care parte foloasele erau mai mari, dacă să plece îndată pe pământurile sultanului ori să se prefacă încă un timp că slujesc Republica. Amândoi ştiau prea bine că la urma urmelor şi Azja vrea să trădeze Republica, dar presupuneau că le va porunci să aştepte până la începutul războiului, ca să dobândească un profit mai mare. De aceea, îndrumările lui aveau să fie pentru ei adevărate porunci, pentru că el devenise mai-marele lor,

fiind capul întregului plan, omul cel mai viclean, cu cea mai mare putere, în sfârşit, fiul viteazului Tuhai-bei, slăvit de toate urdiile.

Se înfăţişară deci de îndată la patul lui şi-i făcură temenele adânci, iar el îi întâmpină încă slăbit, cu faţa legată şi numai cu un ochi, dar înzdrăvenit de-a binelea. Le mărturisi de la început:

— Sunt bolnav. Femeia pe care am vrut s-o răpesc şi s-o păstrez pentru mine a scăpat din mâinile mele, lovindu-mă cu patul pistolului. Era nevasta polcovnicului Wołodyjowski... lovi-l-ar ciuma pe el şi pe tot neamul lui!..

— Fie precum ai zis! răspunseră cei doi rotmiştri.

— Dumnezeu să vă dea vouă, credincioşilor, fericire şi noroc!

— Şi ţie, stăpâne!

După care începură să vorbească despre cele ce s-ar cuveni să facă.

— Nu mai putem să tărăgănăm lucrurile până la primăvară, trebuie să trecem numaidecât în slujba sultanului - zise Azja. După cele petrecute cu polcovniceasa, leşii nu vor mai avea încredere în noi şi vor porni asupra noastră. Dar înainte de a ne lovi ei, noi să atacăm târgul şi să-i dăm foc întru cinstirea lui Dumnezeu! Pe cei câţiva oşteni care au mai rămas aici, îi luăm prinşi, iar pe locuitorii supuşi Republicii tot aşa. Împărțim între noi avuţiile moldovenilor, ale armenilor şi ale grecilor, apoi trecem Nistrul în pământurile sultanului.

Lui Kryczyński şi lui Adurowicz le sticliră ochii; trăind multă vreme printre tătari şi jefuind împreună, se sălbăticiseră cu totul.

— Stăpâne - spuse Kryczyński - mulţumită ţie am fost

lăsaţi să intrăm în târgul acesta, pe care Dumnezeu ni-l dă acum în mână!

— Nowowiejski nu v-a făcut necazuri? întrebă Azja.

— Nowowiejski ştia că vrem să trecem de partea Republicii şi tu ai să vii să iei legătura cu noi, aşa că ne-a socotit şi pe noi prieteni, cum te socoteşte şi pe tine.

— Eu am stat pe malul moldav - se amestecă Adurowicz - dar l-am însoţit pe Kryczyński la el şi ne-a primit ca pe nişte şleahtici, spunându-ne: „Prin fapta Domniilor Voastre de acum vă ştergeţi vechile păcate, şi dacă hatmanul vă iartă prin mijlocirea lui Azja, nici eu n-am să mă ţin deoparte.” Voia chiar să ne cartiruiască în târg, dar i-am zis: „Nu vom face una ca asta până când Azja, feciorul lui Tuhai-bei, nu ne va aduce încuviinţarea hatmanului...” Iar când a plecat, a dat un ospăţ în cinstea noastră şi ne-a rugat să veghem asupra târgului...

— La ospăţ - adăugă Kryczyński - l-am văzut pe tatăl lui şi pe o bătrână care-şi aşteaptă bărbatul din robie. Mai era şi o jupâniţă cu care vrea să se însoare Nowowiejski.

— Aha! se bucură Azja - uitasem că sunt cu toţii aici... Pe jupâniţă Nowowiejska am adus-o eu!

Şi bătu din palme, iar când se arătă Halim, îi porunci îndată:

— Când va izbucni focul în târg, lipcanii mei să atace oştenii de aici şi să le taie beregata, iar pe femei şi pe bătrânul şleahtic să-i lege şi să aştepte.

Apoi se adresă lui Kryczyński şi lui Adurowicz:

— Eu nu pot să vă dau o mână de ajutor, că sunt bolnav, dar am să încalec pe cal şi măcar am să privesc, iar voi, tovarăşii mei dragi, începeţi, începeţi!

Kryczyński şi Adurowicz se repeziră îndată pe uşă,

iar el ieşi în urma lor şi, poruncind să i se aducă un cal, plecă spre palisadă ca să se uite din poarta întăriturii aflate pe o înălţime la cele ce aveau să se întâmple în târg.

Sumedenie de lipcani începură de asemenea să se caţere pe valul de apărare ca să-şi desfete privirile cu vederea măcelului. Oştenii lui Nowowiejski, care nu plecaseră în stepă, văzând că lipcanii se adună grămadă şi crezând că e ceva de văzut în târg, veniră şi ei fără umbră de teamă sau de bănuială. Erau însă numai vreo douăzeci de pedestraşi, ceilalţi fiind împrăştiaţi prin cârciumile târgului.

În acest timp, cetele lui Adurowicz şi ale lui Kryczyński se răspândeau cu iuţeala fulgerului prin târg. Erau aproape numai lipcani şi ceremişi, vechi supuşi ai Republicii, cei mai mulţi dintre ei şleahtici, dar, fiindcă fugiseră de mult, deveniseră tot atât de sălbatici ca şi tătarii. Mantalele de altă dată se rupseseră, aşa că mai toţi purtau cojoace miţoase pe trupurile goale, asprite de vânturile stepei şi de fumul focurilor de popas; armele lor erau totuşi mai bune decât ale tătarilor din urdie; toţi aveau săbii şi arcuri îndoite la căldura focului, iar unii chiar sâneţe. Pe feţele lor se citea însă aceeaşi cruzime şi lăcomie de sânge ca şi pe ale fraţilor de la Crîm, din Dobrogea sau Białogród.

Risipindu-se prin târg, începură să alerge în toate părţile, ţipând ascuţit, de parcă voiau să se asmuţă unii pe alţii, să se îndemne la ucideri şi jaf. Cu toate că mulţi îşi ţineau cuţitele în gură, după obiceiul tătarilor, populaţia, alcătuită ca şi la Jampol din moldoveni, armeni, greci şi câţiva tătari care se ocupau cu negustoria, privea la ei fără nici o teamă. Prăvăliile erau deschise, negustorii şedeau turceşte înaintea caselor,

prefirând boabele mătăniilor. Strigătele lipcanilor îi făcură să se uite mai cu luare-aminte, gândind că aveau să vadă niscaiva întreceri.

Deodată, în colţurile pieţei se înălţată nori de fum şi din gura lipcanilor izbucni un urlet atât de cumplit, încât moldovenii, armenii şi grecii, toate nevestele şi copiii lor se înfiorară de spaimă.

Săbiile luciră îndată şi o ploaie de săgeţi se abătu asupra locuitorilor paşnici. Strigătele lor, trosnetele uşilor şi ale obloanelor închise la repezeală se amestecau cu tropotele cailor şi urletele jefuitorilor.

Piaţa se acoperi de fum. Răsunară ţipete: „Arde! arde!” în acelaşi timp, lipcanii începură să spargă prăvăliile şi casele, să târnuiască de păr femeile înfricoşate, să arunce afară văsărie, piei, mărfuri felurite şi aşternuturi din care se ridicau nori de fulgi. Se auziră gemetele bărbaţilor hăcuiţi, vaiete, urletele câinilor, mugetul vitelor pe care focul le prinsese în acareturile din spate; limbile roşii ale pârjolului, care se vedeau pe fondul rotocoalelor negre de fum, răbufneau tot mai sus spre cer.

În întăritură, călăreţii lui Azja se aruncară asupra pedestraşilor în mare parte fără arme.

Aproape nimeni nu mai apucă să se împotrivească; cuţitele se înfipseră pe neaşteptate în piepturile polonezilor, apoi ucigaşii retezară capetele nenorociţilor şi le duseră înaintea lui Azja.

Fiul lui Tuhai-bei îngădui multor lipcani să se unească în truda sângeroasă cu fraţii lor, iar el sta şi privea.

Fumul acoperea vânzoleala pricinuită de oamenii lui Kryczyński şi Adurowicz; mirosul de ars ajungea până la întăritură; târgul ardea ca un rug uriaş şi norii

de fum întunecau vederea; la răstimpuri răsuna câte un pocnet de sâneaţă, ca bubuitul trăsnetului printre nori, ori se zărea un om alergând şi lipcanii care-l urmăreau.

Azja sta şi privea întruna, bucurându-se din toată inima; un zâmbet cumplit îi lărgea buzele sub care sclipeau dinţii albi - zâmbet înfricoşător stârnit şi de durerea rănii care începea să se ogoiască. Bucuria şi îngâmfarea se amestecau în inima lipcanului. Zvârlise din piept povara prefăcătoriei şi pentru prima dată lăsa frâu liber urii ascunse atâţia ani de zile; acum se simţea el, Azja cel adevărat, odrasla lui Tuhai-bei.

În acelaşi timp însă creştea în el o jale sălbatică la gândul că Basia nu poate să vadă pojarul şi măcelul, că nu poate să-l vadă pe el sub această nouă înfăţişare. O iubea, dar simţea totodată şi o dorinţă aprigă de a se răzbuna.

„Ar fi fost aici, lângă calul meu! se gândea. Aş fi ţinut-o de păr şi mi-ar fi îmbrăţişat picioarele, apoi aş fi luat-o, i-aş fi sărutat gura şi ar fi fost sclava mea, a mea!”

Nu dispera, nutrind nădejdea că lipcanii trimişi în urmărire sau cei lăsaţi pe drum o vor aduce înapoi. Se agăţa de această nădejde cum se agaţă cel ce se îneacă şi de un pai, asta-i mai dădea putere. Nu se putea gândi numai la pierderea ei, fiindcă se gândea prea mult la clipa când o va recăpăta şi va fi a lui.

Întârzie înaintea porţii până când târgul nimicit se linişti; de altminteri, totul nu dură prea mult, întrucât cetele lui Adurowicz şi Kryczyński numărau aproape tot atâtea capete cât tot târgul la un loc, aşa că numai pârjolul se întinse până seara, deşi gemetele oamenilor conteniseră de mult. Azja coborî de pe cal şi se duse încet într-o odaie mai încăpătoare. I se aşternută la

mijloc piei de oaie, pe care se aşează şi aşteptă venirea celor doi rotmiştri.

Aceştia se arătară curând şi cu ei veniră şi sutaşii. Toate feţele erau luminate de bucurie, deoarece prada întrecuse toate aşteptările. Târgul înflorise mult după răscoala lui Chmielnicki, aşa că era destul de înstărit. Luaseră în robie aproape o sută de femei tinere şi sumedenie de copii de la zece ani în sus, pe care puteau să-i vândă cu mare folos prin bazarurile răsăritene. Bărbaţii, femeile bătrâne şi copiii prea mici, care nu puteau îndura greutăţile drumului, fuseseră ucişi fără milă. Mâinile lipcanilor abureau de sânge omenesc, iar tohoarcele miroseau a ars. Se aşezară cu toţii în jurul lui Azja şi Kryczyński vorbi:

— Vom lăsa în urma noastră un morman de cenuşă... Până când se va întoarce călărimea, noi am putea lovi şi la Jampol. Şi acolo sunt cel puţin tot atâtea avuţii ca şi la Raszków, dacă nu chiar mai multe.

— Nu! răspunse fiul lui Tuhai-bei. La Jampol se află oamenii mei, care vor da foc târgului, iar noi trebuie să plecăm spre pământurile hanului şi ale sultanului.

— Cum porunceşti! Ne întoarcem acolo plini de faimă şi pradă! răspunseră rotmiştrii şi sutaşii.

— Aici, în întăritură, mai sunt nişte femei şi şleahticul care m-a crescut - spuse Azja. Trebuie să-şi primească răsplata pe care o merită.

Bătu din palme şi porunci să fie aduşi prinşii.

Numaidecât intrară jupâneasa Boska, Zosia scăldată în lacrimi, Ewka albă ca varul şi bătrânul Nowowiejski. Acesta avea mâinile şi picioarele legate cu curele. Înfricoşaţi cu toţii, erau mai mult miraţi, neputând pricepe nimic din cele ce se întâmplau cu ei. Doar Ewka, întrebându-se ce se petrecuse cu jupâneasa

Wołodyjowska, de ce nu se mai arătase Azja până atunci şi de ce fusese distrus târgul, iar ei legaţi ca nişte robi, credea că e vorba de răpirea ei, că Azja turbase pur şi simplu din pricina dragostei faţă de ea şi, în mândria lui, nevrând să-i mai ceară tatălui mâna ei, se hotărâse s-o ia cu forţa. Era de-a dreptul înspăimântător, dar Ewka cel puţin nu mai tremura pentru viaţa ei.

Prinşii nu-l recunoscură pe Azja, care avea aproape toată faţa acoperită de legături. Groaza însă le luă picioarele femeilor care crezură la început că tătarii din urdie îi nimiciseră pe lipcani într-un chip de neînţeles şi puseseră stăpânire pe Raszków.

Abia când îi văzură pe Kryczyński şi pe Adurowicz, se convinseră că se aflau în mâinile lipcanilor.

O vreme priviră în tăcere unii la alţii, apoi bătrânul Nowowiejski întrebă cu un glas nesigur, dar destul de puternic:

— În puterea cui suntem?

Azja începu să-şi desfăşoare legăturile şi de sub ele se ivi în curând faţa lui, altădată frumoasă, deşi aspră, dar acum sluţită o dată pentru totdeauna, cu nasul rupt şi cu o pată neagră-vânătă în locul unui ochi, faţă înfiorătoare, pe care se citea răzbunarea rece, cu tot zâmbetul ce semăna mai degrabă cu o strâmbătură spasmodică.

Continuă să tacă un răstimp, după care îşi aţinti privirea învăpăiată asupra bătrânului şleahtic şi răspunse:

— În puterea mea, a fiului lui Tuhai-bei!

Dar bătrânul Nowowiejski îl recunoscuse înainte de a-şi spune numele; îl recunoscuse şi Ewka, deşi i se strânsese inima de teamă şi scârbă la vederea acestui chip groaznic.

Fata îşi acoperi ochii cu mâinile, iar şleahticul rămase cu gura căscată şi începu să clipească des de uimire şi să repete:

— Azja! Azja!

— Pe care Domnia Ta l-ai crescut, căruia i-ai ţinut loc de tată şi i-ai însângerat spinarea cu gârbaciul.

Şleahticului i se urcă sângele la cap.

— Trădătorule! strigă - vei răspunde înaintea judecăţii de faptele tale!... Şarpe!... Fiul meu trăieşte încă...

— Ai şi o fiică - îl întrerupse Azja - pentru care ai poruncit să mă biciuiască de moarte, acum am s-o dăruiesc celui din urmă tătar, ca să-i fie slugă şi desfătare!

— Stăpâne! dăruieşte-mi-o mie - se rugă Adurowicz.

— Azja, Azja, eu întotdeauna te-am... - strigă Ewka, aruncându-se la picioarele lui.

Dar el o îmbrânci cu piciorul, iar Adurowicz o apucă de umeri şi o trase jos spre el. Din roşu cum era, jupân Nowowiejski se făcu vânăt. Îşi încorda braţele de se auziră curelele scârţâind, iar din gură slobozea cuvinte neînţelese.

Azja se ridică de pe blănuri şi porni spre el, la început încet, apoi din ce în ce mai repede, ca un animal sălbatic care vrea să se arunce asupra prăzii. Când ajunse lângă el, îl apucă de mustaţă cu degetele răşchirate de la o mână, iar cu cealaltă începu să-l lovească pe unde nimerea.

Un muget răguşit i se smulgea din gâtlej; în cele din urmă, când şleahticul căzu la pământ, vlăstarul lui Tuhai-bei îi puse un genunchi pe piept şi tăişul jungherului străluci deodată în întunericul din odaie.

— Îndurare! ajutor! urlă Ewka.

Adurowicz o izbi în cap şi-i astupă gura cu palma-i lată; în acest timp Azja îi tăia gâtul bătrânului.

Priveliştea era atât de cumplită, că până şi lipcanilor li se făcu scârbă; cu o cruzime voită, Azja apăsa încet cuţitul peste beregata nenorocitului şleahtic, care hârâia şi horcăia îngrozitor. Sângele ţâşnea tot mai bogat din venele deschise, împroşcând mâinile ucigaşului şi scurgându-se pâraie pe podea. În cele din urmă hârâitul şi horcăiturile conteniră şi se auzea doar aerul şuierând prin beregata retezată, iar picioarele muribundului, tremurând spasmodic, izbeau pământul.

Azja se ridică.

Privirea îi căzu pe feţişoara palidă şi dulce a Zosiei care părea moartă, aşa cum atârna leşinată de braţul lipcanului care o ţinea, şi zise:

— Pe asta o păstrez pentru mine până când o voi dărui cuiva sau o voi vinde.

Apoi se adresă tătarilor:

— Şi acum, aşteptăm să se întoarcă podghiazul trimis în urmărire şi trecem în ţara sultanului.

Lipcanii se întoarseră după două zile, dar cu mâinile goale.

Aşa că odrasla lui Tuhai-bei porni spre ţara sultanului cu deznădejdea şi turbarea în suflet, lăsând în urma lui un morman de cenuşă albăstruie.

CAPITOLUL XL

ZECE, DOUĂSPREZECE MILE UCRAINENE despărţeau

târgurile prin care trecuse Basia de la Chreptiów până la Rasków, cu alte cuvinte, tot drumul care urma ţărmul Nistrului se ridica la vreo treizeci. E adevărat că porniseră de fiecare dată înainte de a se crăpa de ziuă şi nu se opriseră decât după căderea întunericului, totuşi călătoria, punând la socoteală popasurile şi trecerile anevoioase, durase trei zile. Oamenii şi oştenii de atunci nu făceau marşuri atât de repezi, dar cine voia sau era la ananghie putea să le facă. Gândindu-se la toate acestea, Basia socoti că drumul înapoi la Chreptiów trebuie să-i ia şi mai puţină vreme, mai ales că avea să-l străbată călare; pe de altă parte, acum fugea şi scăparea atârna de iuţeală în primul rând.

Înţelese însă din prima zi că se înşela, deoarece, neputând să se ţină de şleaul râului şi ocolind mult prin stepă, drumul se lungea peste măsură. Pe deasupra, mai putea să se şi rătăcească, să întâlnească pâraie dezgheţate, desişuri de netrecut şl mlaştini care nu îngheţau nici iarna, putea să întâmpine piedici din partea oamenilor sau a fiarelor, aşa că deşi se gândea să meargă şi noaptea, cu toată dârzenia ei, se convingea tot mai mult că numai Dumnezeu ştia când avea să ajungă la Chreptiów, chiar dacă toate ar fi mers pe gândul ei.

Izbutise să se smulgă din braţele lui Azja, dar ce va fi mai departe? Fără îndoială, nimic nu era mai rău decât braţele acelea fioroase; cu toate acestea, când se gândea la câte puteau să i se întâmple, îi îngheţa sângele în vene.

Îi trecu prin minte că dacă va cruţa caii, s-ar putea să fie ajunsă din urmă. Lipcanii cunoşteau stepa ca-n palmă şi era aproape cu neputinţă să te ascunzi aici de ochii lor, necum să scapi de urmărirea lor. Vânau zile

întregi tătari, chiar primăvara şi vara, când copitele cailor nu lăsau urme pe zăpadă sau în pământul desfundat. Citeau în stepă ca într-o carte deschisă, scrutau întinderile ca vulturii şi ştiau să adulmece ca ogarii; îşi petrecuseră doar toată viaţa în stepă. În zadar încercau uneori tătarii să se strecoare prin albiile pâraielor, ca să nu lase urme, cazacii, lipcanii, ca şi ceremişii, ca şi luptătorii polonezi din stepă, găseau întotdeauna mijloace prin care să răspundă la şiretlicurile lor şi să-i atace pe neaşteptate, răsărind parcă din pământ. Cum să fugă de asemenea oameni? Poate doar să-i laşi mult în urma ta, ca depărtarea să împiedice orice urmărire. Dar în acest caz avea să piardă caii.

„Nu încape îndoială că se vor prăbuşi, dacă vor alerga cum au alergat până acum” - se gândea Basia cu groază, uitându-se la şoldurile năduşite din care curgeau aburi şi la spuma care cădea pe jos.

Din când în când încetinea goana şi începea să asculte, atunci însă, în orice adiere, în foşnetul frunzelor, în fâsâitul uscat al lujerelor veştejite care se frecau unele de altele, în fâlfâitul aripilor unei păsări şi până şi în tăcerea pustiei care-i răsuna în urechi auzea zgomotele urmăritorilor.

Înspăimântată, îndemna caii şi gonea ca vântul până când sforăitul lor îi aducea aminte că nu pot să alerge întruna aşa.

Povara singurătăţii şi a neputinţei o apăsa din ce în ce mai mult. Ah! cât se simţea de orfană, câtă jale, pe cât de uriaşă, pe atât de nedreaptă, îi creştea în inimă faţă de toţi oamenii apropiaţi şi dragi care o părăsiseră!

Apoi se gândi că o pedepseşte Dumnezeu pentru că era atât de ahtiată după întâmplări cu primejdie, pentru

că se ducea la toate vânătorile şi la ieşirile oştenilor, chiar împotriva voinţei soţului, pentru uşurinţa şi zburdălnicia ei. Tot socotindu-se aşa, izbucni într-un plâns amar şi, înălţându-şi căpşorul spre cer, începu să repete suspinul:

— Pedepseşte-mă, dar nu mă părăsi! Pe Michał să nu-l pedepseşti, că Michał nu e vinovat!

Se apropia noaptea şi o dată cu ea frigul, întunericul, nesiguranţa drumului şi neliniştea. Lucrurile începură să se şteargă, să se tulbure, să-şi piardă formele ştiute şi în acelaşi timp să prindă viaţă tainică şi să se pitească. Ieşiturile stâncilor înalte arătau ca nişte capete în căciuli ascuţite şi rotunde care se iţeau din spatele unor ziduri uriaşe, privind tăcute şi răuvoitoare la cutezătorul ce trecea prin vale. Crengile copacilor, scuturate de vânt, semănau cu mişcările oamenilor; unele îi făceau semn Basiei şi parcă voiau s-o cheme şi să-i încredinţeze cine ştie ce taină îngrozitoare, altele păreau s-o prevină: „Nu te apropia!” Trunchiurile copacilor răsturnaţi semănau cu nişte fiinţe înfiorătoare gata să sară. Basia era curajoasă, chiar foarte curajoasă, dar superstiţioasă, ca toţi oamenii de atunci. De aceea, când se lăsă întunericul, părul i se ridică vâlvoi în creştetul capului şi o trecură fiorii la gândul fiinţelor necurate care puteau să-şi aibă sălaşul prin aceste părţi. Se temea îndeosebi de strigoi. Asemenea credinţe erau răspândite mai ales în ţinuturile de lângă Nistru, iar împrejurimile de la Jampol şi Raszków se bucurau de o faimă foarte proastă. Atâţia oameni piereau aici de moarte năprasnică, fără să se spovedească şi să li se ierte păcatele. Basia îşi aduse aminte de toate întâmplările pe care le povesteau vitejii seara la Chreptiów în jurul focului. I se perindară prin minte

viroagele prăpăstioase în care, când bătea vântul, se auzeau gemete: „Iisuse, Iisuse!”, focurile rătăcitoare în care răsunau horcăituri, stâncile hohotitoare, sugacii palizi, cu ochii verzi şi capete groaznice, care se rugau să-i ia pe cai şi, odată urcaţi, începeau să sugă sângele călătorului, în sfârşit, căpăţânile fără trupuri, care mergeau pe picioare de păianjeni şi, o, Doamne! strigoii adulţi, aşa-zişii vârcolaci, care îndrăzneau să atace oamenii.

Începu să-şi facă semnul crucii şi nu se opri până când nu-i amorţi mâna, dar şi atunci îngâna rugăciuni, fiindcă nici o altă armă nu putea folosi împotriva puterilor necurate. Puţin curaj îi mai dădeau şi caii care sforăiau vioi, fără să arate vreo teamă. Când şi când, bătea cu palma grumazul şoimanului de sub ea, vrând parcă să se convingă că se află într-o lume adevărată.

Noaptea, foarte întunecoasă la început, se făcea tot mai luminoasă, până când în ceaţa rară se iviră stelele. Pentru Basia era o împrejurare din cale-afară de norocoasă, întrucât îi mai trecu spaima şi, în al doilea rând, călăuzindu-se după Carul-Mare, putea să se îndrepte spre miazănoapte, adică spre Chreptiów. Cercetând împrejurimile, îşi făcu socoteala că se depărtase destul de mult de Nistru, pentru că pe aici erau mai puţine stânci, multe înălţimi oable, acoperite cu stejăriş, şi câmpuri mai întinse.

De multe ori era nevoită să treacă prin râpe în care cobora totdeauna cu frica în suflet, deoarece în adâncul lor era întuneric beznă şi stăruia un frig aspru, pătrunzător. Unele erau atât de povârnite, încât trebuia să le ocolească, pierzând astfel multă vreme şi lungind drumul.

Cu toate acestea, era mai rău cu reţeaua de pâraie

şi râuleţe care curgeau spre Nistru dinspre răsărit. Toate erau dezgheţate; caii sforăiau de teamă când intrau noaptea prin apele necunoscute, a căror adâncime n-o ştiau. Basia trecea numai prin acele locuri unde malurile joase îi îngăduiau să presupună că apa revărsată nu este prea adâncă. Şi în cele mai multe cazuri aşa era, dar de câteva ori apa trecu de burta cailor. În aceste împrejurări, Basia îngenunchea pe şa, după obiceiul oştenilor, şi ţinându-se cu mâinile de oblânc, se căznea să nu-şi ude picioarele. Dar nu izbutea totdeauna, aşa că în curând frigul îi pătrunse picioarele până la genunchi.

— Dă Doamne să se facă ziuă şi am să merg mai repede! îşi repeta mereu.

Într-un târziu dădu peste o câmpie întinsă, acoperită cu pădure rară, şi, văzând că fugarii abia îşi mai târau picioarele, îi opri să se odihnească. Amândoi caii îşi întinseră în aceeaşi clipă gâturile spre pământ şi, îndoindu-şi unul dintre picioarele dinainte, începură să pască lacom muşchiul şi iarba uscată. În pădure domnea o linişte deplină, întreruptă doar de răsuflarea sonoră a cailor şi de iarba tocată între fălcile lor puternice.

Potolindu-şi sau mai bine zis înşelându-şi foamea, amândoi armăsarii vădiră pofta de a se tăvăli, dar Basia nu le putea îngădui această plăcere. Nu îndrăzni să le slăbească nici măcar chinga şi să descalece, vrând să fie gata de fugă în orice clipă.

Încalecă totuşi pe bahmetul lui Azja, fiindcă şoimanul ei o purtase de la ultimul popas de la amiază şi, deşi era un cal pe cinste şi-i curgea în vene sânge ales, era totuşi mai plăpând decât bahmetul.

După ce îşi potoli setea de câteva ori în timp ce trecea prin apă, i se făcu foame şi începu să ronţăie

seminţele pe care le găsise în săculeţul de la şaua lui Azja. Deşi cam amare, i se părură foarte bune, aşa că mâncă mulţumind lui Dumnezeu pentru această hrană neaşteptată.

Nu se lacomi însă, gândindu-se să-i ajungă până la Chreptiów. După ce mâncă, pleoapele începură să i se închidă cu o putere de nestăpânit, dar, în acelaşi timp, fiindcă n-o mai încălzea mişcarea cailor, o pătrunse frigul. Picioarele îi erau înţepenite; simţea o slăbiciune fără margini în tot trupul, dar mai ales în crucea pieptului şi în braţele obosite de lupta cu Azja. O cuprinse toropeala şi ochii i se închiseră.

Îi deschise însă numaidecât, deşi cu destulă greutate.

„Nu! voi dormi ziua, în timpul mersului - se gândi. Dacă adorm acum, am să îngheţ...”

Totuşi gândurile i se tulburau din ce în ce mai mult sau se învălmăşeau, înfăţişând imagini fără noimă, în care pădurea, fuga, urmăritorii, Azja, micul viteaz, Ewka şi întâmplările din urmă se amestecau unele cu altele jumătate în vis, jumătate aievea. Toate alergau undeva înainte, ca valul mânat de vânt, şi Basia fugea şi ea odată cu ele, fără frică şi fără bucurie, parcă silită. Se făcea că Azja o urmărea, dar, în acelaşi timp, vorbea cu ea şi părea îngrijorat din pricina cailor; jupân Zagłoba se mânia că se răceşte cina, Michał îi arăta drumul, iar Ewka venea după ei în sanie, mâncând curmale.

Apoi plăsmuirile începură să se şteargă, acoperite parcă de o perdea de pâslă sau de întuneric, şi treptat pieriră; rămase doar o beznă neînţeleasă, fiindcă deşi nu putea s-o străpungă cu privirea, i se părea totuşi pustie şi peste măsură de întinsă. Pătrundea pretutindeni şi pătrunse şi în mintea Basiei, împrăştiindu-i toate

vedeniile, toate gândurile, ca pala de vânt care stinge noaptea lumânările la loc deschis.

Basia adormi, dar spre norocul ei, înainte ca sângele să-i îngheţe în vene, o trezi o larmă neobişnuită. Caii zvâcniră deodată, pesemne că în pădure se întâmpla ceva înfricoşător.

Recăpătându-şi într-o clipă limpezimea minţii, Basia puse mâna pe muscheta lui Azja şi, plecată pe grumazul calului, cu nările lărgite, începu să asculte. Era una din acele firi în care orice primejdie trezea cât ai zice peşte luarea-aminte, curajul şi putinţa de a se apăra.

De astă dată însă, după ce ascultă cu grijă, se linişti numaidecât. Zgomotele care o treziseră erau grohăituri de porci sălbatici. Fie că lupii se dădeau la purcelandri, fie că mistreţii bătrâni începuseră să se bată pentru purcele, destul că pădurea începuse deodată să vuiască. Fără îndoială, totul se petrecea destul de departe, dar în tăcerea nopţii şi în pădurea adormită părea atât de aproape, încât Basia auzea nu numai grohăiturile şi guiţatul porcilor, ci şi răsuflarea şuierătoare a animalelor. Deodată răsunară duduituri, tropote, trosnete de vreascuri frânte şi toată turma, deşi Basia n-o vedea, gonind pe aproape, se cufundă în bungetul codrului.

Cu toate că se afla într-o situaţie foarte grea, neastâmpărată Basia fu încercată o clipă de plăcerea vânătorii şi-i păru rău că nu văzuse turma care fugea.

„Aş fi putut să mă uit şi eu puţin - îşi spuse - dar nu-i nimic! Tot mergând prin pădure, nu se poate să nu văd nimic.”

Abia după aceea, aducându-şi aminte că ar fi mai bine să nu vadă nimic, porni mai departe.

Nu putea să stea mai mult şi pentru că o pătrundea

frigul, iar mersul cailor o încălzea, toropind-o puţin. Caii, în schimb, care n-apucaseră să ciupească decât muşchi şi iarbă îngheţată, mergeau fără plăcere, cu capetele plecate. În timpul popasului, promoroaca le acoperise şoldurile şi păreau că abia-şi mai târăsc picioarele. De la popasul de la amiază, goniseră fără încetare.

Trecând printr-o poiană, cu ochii aţintiţi la Carul-Mare, Basia intră într-o pădure nu prea deasă, dar deluroasă, întretăiată de vâlcele înguste. Treptat, întunericul creştea, nu numai din cauza umbrelor pe care le aruncau copacii rămuroşi, ci şi pentru că pământul slobozea aburi care acopereau stelele. Trebuia să meargă orbeşte. Doar râpele îi mai arătau Basiei că înainta în direcţia dorită, fiindcă ştia că toate se lungeau de la răsărit spre Nistru, astfel că, dacă întâlnea mereu altele, însemna că merge tot spre miazănoapte. Cu toate aceste semne, se gândea că poate să se apropie sau să se depărteze prea mult de Nistru. Şi într-o împrejurare şi în cealaltă primejdia era mare, întrucât, într-un caz, drumul s-ar fi lungit peste măsură, iar în al doilea, ar fi nimerit la Jampol şi ar fi căzut în mâinile duşmanului.

Nu putea să-şi dea seama dacă era înainte de Jampol, în dreptul lui sau îl lăsase în urmă.

„Mai repede am să ştiu când am să trec de Mohilów - îşi spunea - pentru că târgul e aşezat într-o vale mare care se întinde până departe şi pe care am s-o recunosc poate!” După care privi la cer şi se gândi mai departe: „Să dea Dumnezeu numai să trec de Mohilów, că acolo începe stăpânirea lui Michał şi nu mi-e frică de nimic...”

Noaptea devenea tot mai întunecoasă. Din fericire, în pădure mai stăruia zăpada, şi pe acest fond alb putea să desluşească trunchiurile negre ale copacilor, crengile

mai joase, şi să se ferească de ele. În schimb, era nevoită să meargă mai încet şi o cuprinseră iarăşi temerile de puterile necurate, care după lăsarea întunericului îi îngheţaseră sângele în vene.

„Dacă voi vedea doi ochi lucind aproape de pământ - îşi spuse în sufletul înfricoşat - nu-i nimic! Nu poate fi decât un lup; dar dacă vor fi la înălţimea unui stat de om...”

În aceeaşi clipă strigă:

— În numele tatălui şi al fiului!...

Era numai o închipuire sau un râs care stătea pe o creangă, destul că Basia văzu limpede o pereche de ochi strălucind la înălţimea unui stat de om.

De spaimă, i se făcu întuneric înaintea ochilor, dar când se uită din nou, nu se mai vedea nimic, numai un fâşâit se auzea printre ramuri şi inima îi bătea ca un ciocan, gata să-i spargă pieptul.

Şi merse multă vreme, oftând după lumina zilei. Noaptea parcă nu se mai sfârşea. În curând un alt râuleţ îi tăie calea. Basia trecuse destul de mult de Jampol şi acum se afla pe malul Rosawei, dar ea nu ştia unde este, ghicea doar că merge tot spre miazănoapte, de vreme ce întâlnise altă apă. Îşi dădea seama, de asemenea, că noaptea era pe sfârşite, fiindcă se făcuse şi mai frig; pesemne că se lăsa gerul, pâcla scăzuse şi stelele se iviră din nou, dar mai palide, licărind nesigur...

În cele din urmă, bezna începu să se destrame treptat. Trunchiurile şi ramurile se desluşeau tot mai bine. În pădure domnea liniştea deplină - se lumina de ziuă. În curând Basia putu să desluşească boturile cailor. La răsărit, printre crengile copacilor, se ivi o dungă luminoasă - se făcea ziuă, o zi senină.

Basia se simţea istovită, căci mereu i se lipeau

pleoapele. Nu peste multă vreme adormi adânc, dar o trezi repede o creangă de care se lovise cu capul. Spre norocul ei, caii mergeau foarte încet, ciugulind muşchiul pe drum, aşa că lovitura fu destul de uşoară şi nu-i pricinui nici un rău. Soarele răsărise şi razele lui palide şi frumoase se strecurau printre crengile desfrunzite. La vederea lor, Basia îşi recapătă curajul; acum o despărţeau de urmăritori stepa întinsă, munţii, râpe şi o noapte întreagă. „Numai să nu mă prindă cei de la Jampol sau de la Mohilów, că ceilalţi nu mă mai ajung” - îşi spuse.

Se gândea că la început fugise pe un teren stâncos, pe care caii nu lăsaseră nici o urmă.

Dar iarăşi o cuprinse îndoiala.

„Lipcanii ştiu să găsească urmele până şi pe stânci şi printre pietroaie şi mă vor urmări cu înverşunare, dar poate că o să le cadă caii”.

Presupunerea din urmă era cu putinţă. Basiei îi era de ajuns să se uite la caii ei. Amândoi aveau şoldurile lăsate, capetele plecate şi privirea stinsă, în timp ce mergeau, îşi tot apropiau boturile de pământ ca să ia câte o gură de muşchi ori apucau frunzele nemişcate care rămăseseră ici şi colo pe tufele stejărişului. Se vede că erau cuprinşi de fierbinţeală, de vreme ce sorbeau apa cu lăcomie ori de câte ori treceau un pârâu.

Cu toate acestea, când ajunse la câmp deschis, porni iarăşi în galop fugarii trudiţi şi goni aşa până intră iarăşi în pădure.

Apoi urma iarăşi o întindere goală şi mai largă, şi mai vălurită. Dincolo de coline, la o depărtare de vreun sfert de milă, se vedea un stâlp de fum care se înălţa drept spre cer. Era primul loc în care întâlnea o aşezare omenească, pentru că ţinutul, fără să mai socotim şi

malul râului, era sau mai degrabă fusese prefăcut într-o pustietate de năvălirile tătarilor şi de războaiele neîntrerupte dintre polonezi şi cazaci. După campania din urmă a lui Czarniecki[1], căreia îi căzuse victimă Busza, târgurile deveniseră nişte cătune nevoiaşe, iar satele fuseseră acoperite de pădurea tânără. Şi după Czarniecki avuseseră loc atâtea marşuri, atâtea bătălii şi măceluri, în urma cărora marele Sobieski smulsese duşmanului acest olat. Viaţa începea să se prindă iarăşi, dar şleaul pe care-l urma Basia era cu totul pustiu. Pe aici se ascundeau doar tâlharii, dar şi aceştia fuseseră aproape cu totul zdrobiţi de garnizoanele care stăteau la Raszków, Jampol, Mohilów şi Chreptiów.

Când văzu fumul, primul gând al Basiei fu să se îndrepte către el, să găsească hutorul[2], coliba sau chiar numai focul de vreascuri, lângă care să se încălzească şi să mănânce. Curând însă îi trecu prin minte că prin aceste părţi e mai bine să te întâlneşti cu o haită de lupi decât cu oamenii; pe aici locuitorii erau mai sălbatici şi mai cruzi decât fiarele. Dimpotrivă, se cuvenea să îndemne caii şi să se depărteze cât mai repede de acest adăpost omenesc în care numai moartea o putea aştepta.

La marginea pădurii dinainte, Basia văzu un stog mic de fân, aşa că, fără să mai ţină seama de ceva, se opri lângă el şi lăsă caii să mănânce. Aceştia începură să

---

1 Ştefan Czarniecki (1599-1665) — voievod al Ruteniei din 1657, hatman de câmp al coroanei din 1655. Participă la războiul cu suedezii (1626-1629) şi la luptele cu Chmielnicki. A rămas alături de Jan Kazimierz, ducând un război de gherilă cu suedezii. E socotit „erou” al „potopului” — perioadă de la jumătatea secolului al XVII-lea, când Polonia, atacată din toate părţile, iese totuşi biruitoare.

2 Aşezare răzleaţă.

roadă cu lăcomie, înfundându-şi capetele până la urechi în stog şi smulgând smocuri întregi de fân. Din nenorocire, îi împiedicau zăbalele, dar Basia nu voia să le scoată căpicele, socotind pe bună dreptate:

„Acolo unde se vede fum, trebuie să fie vreun hutor, iar stogul de aici arată că cei din hutor au şi cai cu care m-ar putea urmări, aşa că trebuie să fiu gata de fugă!”

Stătu aproape un ceas lângă stog, aşa că animalele mâncară pe săturate, iar ea se hrăni cu seminţe de cânepă. Pornind apoi mai departe şi străbătând câteva zeci de paşi, văzu răsărind deodată înaintea ei doi oameni cu câte o grămadă de vreascuri în spinare.

Unul dintre ei nu era prea bătrân, dar trecuse de prima tinereţe; avea faţa însemnată de vărsat şi ochii piezişi; era slut, înfiorător, cu o expresie de fiară pe chip; celălalt, un copilandru, era nebun. Se putea vedea de la prima ochire, după zâmbetul prostesc şi privirea rătăcită.

La vederea călăreţului şi a cailor, amândoi zvârliră vreascurile din spinare şi se vede că se înspăimântară foarte tare. Dar întâlnirea era atât de neaşteptată şi se aflau atât de aproape, încât nu mai puteau să fugă.

— Lăudat fie numele Domnului! rosti Basia.

— În vecii vecilor.

— Cum se cheamă hutorul acesta?

— Păi de ce e nevoie să se cheme cumva? E o colibă şi atâta tot!

— Mai e mult până la Mohilów? '

— Noi nu ştim.

Cel mai în vârstă începu să se uite cu luare-aminte la chipul Basiei. Fiind îmbrăcată bărbăteşte, o crezu un flăcăiandru şi pe faţa lui îndrăzneala şi cruzimea luară locul spaimei.

— De ce eşti atât de tânăr, jupâne cavalir?

— Ce te priveşte pe tine?

— Şi umbli aşa singur? o întrebă, făcând un pas înainte.

— În urma mea vine oastea.

Ţăranul se opri, privi pe întinderea uriaşă şi răspunse:

— Nu-i adevărat. Nu e nimeni.

Spunând acestea, mai înainta câţiva paşi; ochii piezişi îi sticleau ameninţători, totodată, ţuguindu-şi buzele, începu să imite strigătul prepeliţei, vrând să vestească pe cineva, pesemne.

Toate acestea îi stârniră bănuielile Basiei care, fără să mai stea pe gânduri, îndreptă muscheta spre pieptul lui.

— Taci, pentru că ai să mori.

Ţăranul tăcu, ba mai mult, se aruncă îndată cu burta la pământ. La fel făcu şi flăcăul nebun, care începu să urle de spaimă ca un lup. Se prea poate ca mintea să i se fi rătăcit din pricina fricii, deoarece acum în urletul lui răsuna o groază nemărginită.

Basia îmboldi caii şi porni ca o săgeată. Din fericire, în pădure nu erau hăţişuri de tufe şi copacii erau destul de rari. În curând se ivi o nouă poiană, îngustă, dar foarte lungă. Caii, care se saturaseră la stog, îşi împrospătaseră forţele şi goneau ca vijelia.

„O să dea fuga acasă, vor încăleca pe cai şi mă vor urmări” - se gândea Basia.

Dar se linişti, gândindu-se că fugarii se ţineau bine, iar de unde-i întâlnise pe oamenii aceia era destul de departe până la coliba lor.

„Până să ajungă ei, până să scoată caii, eu o să fiu la o milă-două de ei.”

Într-adevăr, aşa era. Dar după ce se scurseră câteva ceasuri şi Basia, convingându-se că nu e urmărită, încetini goana, frica şi descurajarea fără margini îi năpădiră sufletul, iar ochii i se umplură de lacrimi.

Întâlnirea îi arătase cum erau oamenii prin aceste părţi şi la ce putea să se aştepte de la ei. La drept vorbind, ştia totul dinainte. Din păţaniile proprii şi din istorisirile de la Chreptiów cunoştea că vechii locuitori, paşnici, fie că se mutaseră din aceste locuri sălbatice, fie că-i prăpădise războiul, astfel că cei care mai rămăseseră, trăind mereu cu spaima în inimă din cauza războaielor, a răzvrătirilor şi a năvălirii tătarilor, în împrejurări în care omul însemna lup pentru om, fără biserici, credinţă şi fără altă pildă decât omorul şi pojarul, necunoscând nici o lege în afară de aceea a pumnului, se lepădaseră de toate simţămintele omeneşti şi se sălbăticiseră asemeni fiarelor pădurii. Basia ştia foarte bine toate acestea, dar ca tot omul rătăcit, singur prin pustie, chinuit de foame şi de frig, aştepta ajutor în primul rând de la fiinţele înrudite cu ea. Aşa se întâmplase şi acum; când văzuse fumul care arăta o aşezare omenească, fără să vrea luându-se după cea dintâi pornire a inimii, voise să alerge acolo şi să le dea bineţe semenilor în numele Domnului şi să-şi odihnească trupul sub acoperişul lor, dar iată că adevărul îşi rânjise colţii la ea, ca un câine rău, de aceea inima i se umplu de amărăciune şi lacrimi amare i se îmbulziră sub pleoape. „N-am nici un ajutor de nicăieri, poate numai de la Dumnezeu - îşi spuse - măcar de nu m-aş mai întâlni cu oamenii.”

Apoi începu să se gândească de ce imitase ţăranul strigătul prepeliţei; nu încape îndoială că prin apropiere

mai trăiau şi alţii pe care voia să-i cheme. Îi trecu prin minte că se află pe şleaul lotrilor care, izgoniţi din râpele de pe malul râului, se vede că se aciuiaseră prin pădurile care se întindeau mai departe înăuntrul ţinutului; aici vecinătatea stepelor largi le dădea o siguranţă mai mare şi le făcea fuga mai uşoară la ceas de primejdie.

„Ce se va întâmpla - se întrebă Basia - când voi întâlni mai mulţi? Muscheta înseamnă unul, cele două pistoale - încă doi, sabia - să zicem încă vreo doi, dar dacă vor fi mai mulţi, voi muri de o moarte groaznică."

Şi pe cât mai înainte, în timpul nopţii spăimoase, îşi dorise să se facă ziuă mai repede, pe atât aştepta acum întunericul care putea s-o ascundă mai bine de ochii răi.

În timpul goanei îndrăcite fu nevoită să mai treacă de două ori prin apropierea oamenilor. O dată zări la marginea unui câmp larg vreo cincisprezece colibe. Poate că în ele nu trăiau tâlhari de meserie, dar preferă să le ocolească foarte repede, ştiind că nici sătenii nu erau cu mult mai buni decât tâlharii; a doua oară îi ajunse la urechi zgomotul securilor care tăiau copacii.

Noaptea atât de dorită se lăsă în cele din urmă peste pământ. Basia era atât de trudită, încât, ajunsă la o întindere goală, neacoperită de pădure, îşi zise:

„Aici nu mă voi lovi de nici un copac, aşa că am să aţipesc numaidecât, de-ar fi să şi îngheţ."

Dar când închise ochii, i se păru că vede în depărtare pe zăpada albă câteva puncte negre care se mişcau în toate părţile, încă o clipă îşi învinse somnul.

— Sunt lupi! murmură abia auzit.

Nici nu apucase să străbată câteva zeci de paşi şi punctele acelea pieriră, aşa că adormi pe dată atât de adânc, încât o trezi abia bahmetul lui Azja care necheză

sub ea.

Privi împrejur: ajunsese la marginea unei păduri şi se deşteptase la timp, altminteri ar fi putut să se lovească de vreun copac.

Deodată băgă de seamă că celălalt cal nu mai era lângă ea.

— Ce s-a petrecut? strigă îngrozită.

Se petrecuse un lucru foarte simplu: Basia legase într-adevăr dârlogii fugarului ei de oblâncul şeii pe care stătea, dar mâinile amorţite de ger nu o slujiseră cum trebuie şi nu putuse să strângă bine nodul; dârlogii se dezlegaseră şi calul ostenit rămăsese să-şi caute iarbă pe sub zăpadă sau să se culce.

Spre norocul ei, Basia scosese un pistol din cobur şi-l băgase la cingătoare; cornetul cu pulbere şi săculeţul cu seminţe erau tot la ea. La urma urmei, nenorocirea nu era prea mare, deoarece bahmetul lui Azja, chiar dacă nu era atât de iute ca sireapul ei, ţinea mai mult la trudă şi la frig. Cu toate acestea, Baskăi îi părea rău de calul preferat şi la început se hotărî să-l caute.

Rămase uimită când, întorcându-se înapoi în stepă, nu-l zări deloc, deşi noaptea era neasemuit de luminoasă.

„De rămas, a rămas singur - se gândi - n-a mai mers înainte, dar trebuie să se fi culcat în vreo adâncitură şi de aceea nu-l văd.”

Bahmetul necheză a doua oară şi parcă se cutremură, ciulindu-şi urechile, dar stepa rămase tăcută.

„Mă duc să-l caut!” îşi spuse Basia.

Şi întoarse calul, dar o năpădi deodată o spaimă neaşteptată, ca şi când un glas omenesc i-ar fi strigat:

„Basia, nu te întoarce!”

În aceeaşi clipă liniştea fu răscolită de alte zgomote apropiate care parcă ieşeau de sub pământ: urlete, horcăituri, scâncete, gemete, în sfârşit, un nechezat ascuţit, scurt, întrerupt... Totul era cu atât mai cumplit, cu cât în stepă nu se vedea nimic. O sudoare rece o scaldă pe Basia din cap până în picioare, iar dintre buzele învineţite i se smulse un strigăt:

— Ce-i asta? Ce se întâmplă?

Ghicise de la început că lupii îi sfârtecau calul, dar nu putea să priceapă de ce nu vede nimic, căci, judecând după zgomote, totul se petrecea la vreo cinci sute de paşi de ea.

Nu mai era vreme să-i sară în ajutor, calul trebuia să fie deja sfârtecat, şi pe urmă era silită să se gândească la propria-i scăpare; trase, mai mult de frică, cu pistolul şi pomi mai departe. Pe drum se gândi la cele întâmplate şi o clipă îi trecu prin cap că poate nu lupii îi mâncaseră calul, de vreme ce zgomotele se auzeau parcă de sub pământ. La acest gând, mii de furnici începură să-i umble prin şira spinării, dar, socotindu-se mai bine, îşi aduse aminte că în vis i se păruse că mai întâi coborâse de pe un munte, apoi că se căţăra iarăşi pe altul.

„Aşa trebuie să fi fost - îşi spuse, în timp ce dormeam, se vede că am trecut prin vreo râpă mai puţin povârnită, calul meu a rămas acolo şi l-au atacat lupii.”

Restul nopţii se scurse în linişte. Bahmetul, după ce se săturase de fân dimineaţa trecută, mergea cu nădejde, aşa că până la urmă Basia îi admira puterea. Era un cal tătărăsc „lupesc”, de mare frumuseţe şi de o rezistenţă aproape fără margini. În timpul popasurilor scurte, pe care şi le îngăduia Basia, mânca totul în jur

fără să mai aleagă: muşchi, frunze, rodea chiar coaja copacilor şi mergea mereu înainte. La câmp deschis îi dădea drumul în galop. Atunci gâfâia puţin şi forăia cu zgomot; când îşi contenea goana, răsufla adânc, se scutura şi îşi lăsa capul, în jos de osteneală, dar nu cădea.

Fugarul ei, chiar dacă n-ar fi pierit de colţii lupilor, n-ar fi făcut faţă la asemenea drum.

A doua zi Basia, rostindu-şi rugăciunea de dimineaţă, începu să facă socoteala timpului:

„Am scăpat de Azja joi pe la prânz - îşi spuse - şi am mers întins până noaptea, apoi am mai petrecut o noapte pe drum, apoi o zi întreagă, apoi iarăşi o noapte întreagă şi acum a început a treia zi. Urmăritorii trebuie că s-au înapoiat şi până la Chreptiów nu mai este departe, că doar n-am cruţat caii.”

Iar după o vreme adăugă:

„Oh, e timpul, e timpul să ajung! Doamne, îndură-te de mine!”

Uneori voia să se apropie de râu, fiindcă pe acolo şi-ar fi dat seama mai lesne unde se află, dar se temea, amintindu-şi că cincizeci dintre lipcanii lui Azja rămăseseră la Mohilów. Se gândea că poate, ocolind atâta, nu trecuse de Mohilów. Pe drum, în măsura în care somnul nu-i închisese ochii, se străduise într-adevăr să fie cu luare-aminte şi să vadă dacă trece printr-o vale foarte largă, asemenea celei în care se afla Mohilów, dar nu băgase de seamă nimic; la urma urmei, valea putea să se îngusteze şi să arate cu totul altfel la Mohilów decât mai departe, putea să se închidă sau să cotească la câteva sute de paşi de târg, într-un cuvânt, Basia n-avea nici cea mai mică idee unde se afla.

Se ruga întruna de Dumnezeu să fie cât mai

aproape, fiindcă simţea că nu mai poate să îndure greutăţile drumului, frigul, lipsa somnului şi foamea; de trei zile nu se hrănise decât cu seminţe şi, deşi nu se lăcomise deloc, ultimul bob îl ronţăise în dimineaţa aceea, aşa că săculeţul era gol.

Acum nu-i mai rămânea decât să se hrănească şi să se încălzească cu nădejdea că Chreptiów era aproape, în afară de această nădejde o încălzea, firește, şi fierbinţeala. Basia vedea prea bine că are fierbinţeală, fiindcă, deşi era tot mai frig, ba chiar ger de-a binelea, mâinile şi picioarele pe cât îi erau de îngheţate la începutul călătoriei, pe atât de fierbinţi erau acum, pe deasupra o mai chinuia şi o sete cumplită.

„Numai să nu-mi pierd cunoştinţa - îşi spunea - să ajung la Chreptiów cu ultima suflare, să-l văd pe Michał şi, pe urmă, facă-se voia Domnului.”

Fu silită iarăşi să treacă prin multe pâraie şi râuleţe care nu erau deloc adânci sau îngheţate; în unele albii apa curgea pe deasupra, iar dedesubt era gheaţă groasă şi tare. Cel mai mult se temea de asemenea treceri, mai ales că şi bahmetul, oricât de curajos se arăta, se vedea bine că-i era frică. Când intra în apă sau pe gheaţă, sforăia, ciulea urechile, adesea se împotrivea, păşea cu multă grijă, mutându-şi încet un picior după celălalt şi adulmecând cu nările lărgite.

Era pe la amiază când Basia, ieşind dintr-o pădure deasă, se opri înaintea unui râu mai mare decât celelalte şi mult mai larg. După presupunerea ei, putea să fie Ladawa sau Kalusik. La vederea lui, inima începu să-i bată de bucurie. Oricum, Chreptiów trebuia să fie aproape; chiar dacă Basia trecuse de el, acum putea să se socotească scăpată, pentru că aici ţinutul era mai populat şi nu mai trebuia să se teamă atâta de oameni.

Râul, cât putea Basia să-l cuprindă cu ochii, avea malurile foarte povârnite, doar într-un loc se vedea o ştirbitură şi apa încătuşată de gheaţă înainta pe panta domoală, revărsându-se parcă într-un vas întins, dar foarte puţin adânc. Malurile erau îngheţate cu totul, dar la mijloc sforul apei curgea ca o dungă lată; Basia însă se aştepta să găsească şi aici gheaţă dedesubt, ca de obicei.

Bahmetul mergea împotrivindu-se puţin, ca de fiecare dată, cu grumazul încordat şi adulmecând zăpada dinaintea lui. Ajungând la apa care curgea la suprafaţă, Basia îngenunche pe şa, ținându-se cu amândouă mâinile de oblânc.

Apa plescăi sub copitele calului; sub ea era într-adevăr gheaţă tare. Copitele loveau ca în piatră, dar colţurile potcoavelor se vede că se tociseră din pricina drumului pe alocuri stâncos, fiindcă bahmetul începu îndată să alunece; picioarele i se răşchirară, de parcă fugeau de sub el; deodată se prăbuşi înainte şi aproape că intră cu botul în apă, aşa că zvâcni în sus, căzu iarăşi pe picioarele dinapoi, sări iarăşi, dar, înspăimântat, începu să se zbată şi să bată din copite cu disperare. Basia zbici de zăbală, dar deodată se auzi un trosnet surd şi picioarele din spate se cufundară în adânc până la jumătate.

— Iisuse, Iisuse! strigă Basia.

Armăsarul, proptit cu picioarele dinainte pe coaja tare, făcea sforţări uriaşe, dar se vede că bucăţile de gheaţă pe care se sprijinea începeau să-i alunece de sub copite, pentru că se afunda tot mai mult, gemând răguşit.

Basia mai avu atâta timp şi atâta sânge-rece cât să se prindă de coama calului şi să sară pe gheaţa

dinaintea fugarului, care nu se spărsese. Aici căzu în apă şi se udă. Se ridică însă şi, simţind sprijin tare sub picioare, înţelese că a scăpat. Vru chiar să scape şi calul, aşa că se aplecă şi-l apucă de dârlogi, apoi se retrase spre malul celălalt trăgând din răsputeri.

Dar bahmetul alunecase în adânc şi nu mai putea să scoată din apă nici măcar picioarele din faţă ca să se agaţe de marginea gheţii. Dârlogii se întindeau tot mai mult, iar el se cufunda fără scăpare. În cele din urmă doar capul şi gâtul îi rămăseseră deasupra apei. Începu să geamă aproape ca un om, rânjindu-şi dinţii; privea la Basia cu o tristeţe nespusă, ca şi când ar fi vrut să-i spună: „Pentru mine nu mai există nici o scăpare; dă drumul dârlogilor, că am să te trag şi pe tine...”

Într-adevăr, nu mai avea nici o scăpare şi Basia fu nevoită să dea drumul dârlogilor. După ce calul pieri în întregime sub gheaţă, porni spre malul celălalt, unde se aşeză lângă un tufiş dezgolit de frunze şi începu să plângă ca un copil.

Se simţea istovită. Amărăciunea şi părerile de rău care o năpădiseră după întâlnirea cu oamenii îi umplură inima. Toate erau împotriva ei: drumurile înşelătoare, întunericul, rânduiala firii, omul, fiarele, doar mâna lui Dumnezeu părea să mai vegheze asupră-i. În grija aceasta părintească, bună şi dulce, îşi pusese toată încrederea copilărească, dar acum până şi Dumnezeu o părăsise. Era un simţământ pe care Basia nu şi-l exprima prea limpede, îl simţea însă cu atât mai puternic în sufletul ei.

Ce-i mai rămăsese? Plânsul şi lacrimile! Şi doar dăduse dovadă de atâta vrednicie, de atâta curaj şi rezistenţă, de câtă putea fi în stare o biată făptură slabă ca ea. Uite că acum i se înecase şi bahmetul, ultima

nădejde de scăpare, singura fiinţă vie care se afla lângă ea. Fără cal se simţea neputincioasă în faţa întinderilor care o mai despărţeau de Chreptiów, în faţa pădurilor, râpelor şi a stepei; nu se găsea numai fără nici o apărare împotriva oamenilor şi a fiarelor, ci mult mai singură, mult mai părăsită ca înainte.

Plânse până-i secară lacrimile. Era vlăguită, o copleşea un simţământ de neputinţă aidoma liniştii. Aşa că oftă adânc o dată, de două ori şi îşi spuse:

„Nu pot să fac nimic împotriva voinţei lui Dumnezeu... am să mor aici...”

Şi îşi miji ochii, altădată atât de luminoşi şi veseli, iar acum afundaţi în orbite şi încercănaţi.

Dar, cu toate că trupul îi devenea tot mai greoi, gândurile i se zbăteau ca o pasăre speriată; la fel şi inima. Dacă n-ar fi iubit-o nimeni pe lume, i-ar fi părut mai puţin rău să moară, dar aşa, când toţi o răsfăţau atât mult!

Şi începu să-şi închipuie ce se va întâmpla când trădarea lui Azja şi fuga ei vor ieşi la iveală; cum o vor căuta, cum aveau s-o găsească învineţită, îngheţată, dormind somnul de veci lângă tufişul acesta de pe malul râului. Deodată spuse cu glas tare:

— O, ce-o să mai sufere Michał!

Apoi începu să-l roage s-o ierte, că ea nu are nici o vină.

„Eu, Michałek - spunea, încolăcindu-i gâtul cu braţele în gând - am făcut tot ce mi-a stat în putinţă, dar ce să fac, dragul meu, Dumnezeu n-a vrut...”

Şi îndată o năpădi o dragoste atât de mare pentru omul iubit, dorinţa fierbinte de a muri în apropierea chipului scump, încât, adunându-şi puterile, se ridică de pe mal şi plecă.

La început îi veni nespus de greu. Călărise multă vreme şi nu mai era învăţată să meargă pe jos; de aceea, parcă nu păşea pe picioarele ei. Din fericire, nu simţea frigul, ba îi era chiar destul de cald, fiindcă fierbinţeala n-o slăbea deloc.

Adâncindu-se în pădure, mergea stăruitor înainte, având grijă să aibă soarele mereu în stânga. Astrul coborâse într-adevăr spre partea moldavă, pentru că trecuse de mult de amiază, puteau să fie ceasurile patru. Acum Basia nu se mai ferea atâta să nu se apropie de Nistru, fiindcă se credea tot după Mohilów.

„Dacă aş putea măcar să fiu sigură, dacă aş putea să ştiu! repeta înălţându-şi spre cer chipul învineţit care-i ardea. - Dacă vreun animal sau vreun copac mi-ar spune: până la Chreptiów să tot fie o milă-două - poate că m-aş sili să ajung…”

Dar copacii tăceau, ba se arătau parcă neprietenoşi, împiedicându-i drumul cu rădăcinile lor. Basia se poticnea întruna de ridicăturile noduroase ale rădăcinilor albite de zăpadă. După un timp simţi că o apasă o povară grea, aşa că îşi lepădă dulama călduroasă şi rămase numai în surtucel. Uşurată astfel, merse şi merse din ce în ce mai repede, poticnindu-se şi adesea căzând în adâncurile pline de zăpadă. Cizmuliţele din piele subţire de safian căptuşite cu blană, fără tălpi aparte, minunate pentru sanie sau pentru călărie, nu-i fereau îndestul picioarele când se lovea de pietre sau trunchiuri răsturnate; udate de multe ori în timpul trecerilor prin apă şi păstrându-şi umezeala din pricina picioarelor încălzite de fierbinţeală, puteau să se rupă lesne prin pădure.

„Am să ajung desculţă la Chreptiów sau am să mor” - se gândea.

Şi un zâmbet jalnic îi lumină feţişoara; se bucura totuşi că merge cu nădejde, iar dacă se va prăpădi pe drum, Michał nu va avea de ce să-i învinuiască amintirea.

Şi pentru că acum vorbea adesea cu soţul ei, zise îndată:

„Of, Michał, alta în locul meu n-ar fi făcut ce-am făcut eu, Ewka, de pildă”.

Se gândise de multe ori la Ewka în timp ce fugea, rugându-se uneori pentru ea, deoarece era limpede că dacă Azja n-o iubea, atunci soarta ei şi a tuturor prinşilor de la Raszków era pecetluită.

„E mai rău de ei, decât de mine” - repeta mereu şi gândul acesta îi dădea noi puteri.

Acum însă, după ce trecuseră un ceas, două, trei, forţele i se împuţinau cu fiecare pas. Treptat soarele se rostogoli dincolo de Nistru şi, scăldând cerul în purpură, asfinţi. Zăpada căpătă luciri violete. Apoi potopul de purpură şi aur începu să se întunece şi să se îngusteze din ce în ce mai mult; dintr-o mare revărsată pe jumătate din bolta cerului se prefăcu într-un lac, din lac în râu, din râu în pârâiaş, până când rămase numai un fir strălucitor întins în zarea apusului, care pieri în întuneric.

Coborî noaptea.

Se scurse încă un ceas. Pădurea deveni neagră şi plină de taine; nemişcată de nici o adiere, tăcea parcă adunându-şi rândurile şi se socotea cum să se poarte cu această biată făptură rătăcită. Liniştea şi întepeneala aceasta nu prevesteau nimic bun, vădind amorţeala şi lipsa de simţire.

Basia mergea înainte, răsuflând tot mai gâfâit printre buzele arse; se împiedica şi cădea din ce în ce

mai des din cauza întunericului şi a slăbiciunii.

Mergea cu capul dat pe spate, dar nu se mai uita, după Carul- Mare, fiindcă pierduse cu totul simţul direcţiei. Mergea ca să nu stea locului. Mergea pentru că începuseră să i se iţească vedeniile dinaintea morţii, atât de luminoase şi atât de plăcute.

Iată în cele patru părţi ale pădurii încep să se strângă repede, se prefac în patru pereţi şi alcătuiesc încăperea de oaspeţi de la Chreptiów. Basia e acolo şi vede totul desluşit. Pe vatră arde un foc straşnic, iar pe laviţe stau ca de obicei căpeteniile: jupân Zagłoba se hârjoneşte cu jupân Snitko, jupân Motowidło tace cu ochii pironiţi la flăcări, iar când aude vreun şuierat, spune cu glasul lui tărăgănat: „Suflet care te afli în purgatoriu, ce nevoie ai?” Jupân Muszalski şi jupân Hromyka joacă zaruri cu Michał. Basia se apropie de el şi-i zice: „Michałek, stau şi eu pe laviţă şi mă ghemuiesc lângă tine, că parcă nu sunt în apele mele”. Michał o cuprinde cu braţul de mijloc: „Ce ai, pisicuţo? Poate că...” Se apleacă la urechea ei şi-i şopteşte ceva, iar ea îi răspunde: „O, nu mi-e prea bine!” ce lumină e în încăpere şi ce linişte, cât de mult ţine la Michał, dar Basia nu se simte deloc bine şi o cuprinde teama...

Basiei îi este atât de rău, încât fierbinţeala îi piere dintr-odată, învinsă de slăbiciunea dinaintea morţii. Nălucirile dispar. Mintea i se limpezeşte şi îşi aduce aminte totul:

„Fug de Azja - îşi spuse Basia - sunt în pădure, nu pot să mai merg la Chreptiów şi simt că mor.”

După fierbinţeală, frigul o cuprinde repede, pătrunzând-o până în măduva oaselor. Picioarele i se îndoaie sub ea şi îngenunchează în zăpadă, lângă un copac.

Nici o zdreanţă de nor nu-i întunecă acum limpezimea minţii. Ii pare cumplit de rău de viaţa ei, dar ştie prea bine că o să moară şi, dorind să-şi încredinţeze sufletul lui Dumnezeu, începe să tremure cu glasul întretăiat:

— În numele Tatălui şi al Fiului...

.....

Deodată zgomote ciudate ascuţite, scârţâituri pătrunzătoare îi întrerup rugăciunea, răsunând supărător de tare în liniştea nopţii.

Basia deschide gura. Întrebarea: „Ce înseamnă asta?” îi moare pe buze. O clipă îşi duse mâna tremurătoare la faţă, vrând parcă să se trezească; nu-i venea să-şi creadă urechilor; deodată un strigăt i se smulse din piept.

— O, Doamne! Iisuse! sunt cumpenele fântânilor de la Chreptiów!

Apoi, această fiinţă care cu o clipă înainte era gata să-şi dea sufletul, zvâcneşte în sus şi, gâfâind, tremurând, o ia la fugă prin pădure cu ochii înotând în lacrimi, cade şi se ridică iarăşi repetând:

— Acolo adapă caii! E Chreptiów! Sunt cumpenele noastre! Măcar să ajung până la poartă! Măcar până la poartă... O, Iisuse!... Chreptiów, Chreptiów!... Pădurea se răreşte, descoperind câmpurile înzăpezite şi colina de pe care câteva perechi de ochi strălucitori se uită la Basia care aleargă mereu.

Nu, nu sunt ochi de lupi... Ah, sunt ferestrele de la Chreptiów, care împrăştie o lumină dulce, izbăvitoare, e întăritură, acolo pe înălţime, cu partea dinspre răsărit întoarsă spre pădure.

Mai erau ca la cincizeci de paşi, dar Basia nu mai

ştia când îi străbătuse. Străjerii care se aflau la poarta dinspre sat n-o recunoscură pe întuneric, dar o lăsară să treacă, crezând că e vreun slujitor plecat după cine ştie ce treburi, care se întorcea acum la polcovnic; intră deci cu ultimele puteri, trecu prin bătătură pe lângă fântânile cu cumpene, unde dragonii de-abia întorşi din patrulare îşi adăpau caii pentru noapte şi se opri în faţa uşii de la clădirea mare...

Micul viteaz şi jupân Zagłoba tocmai stăteau călare pe laviţa de lângă fereastră şi, sorbindu-şi fiertura de arpacaş, discutau despre Basia care credeau că trebăluia acum acolo, hăt! la Raszków. Amândoi erau posomorâţi, fiindcă le era tare dor de ea şi amândoi se cercoveau în fiecare zi în legătură cu întoarcerea ei.

— Doamne fereşte de vreun dezgheţ neaşteptat, de ploi şi de topirea zăpezii, că atunci numai Cel de sus ştie când se va întoarce - spuse întunecat jupân Zagłoba.

— Iarna mai durează - răspunse micul viteaz - iar peste opt-zece zile am să încep să o aştept să vină dinspre Mohilów.

— Era mai bine să nu fi plecat. Fără ea mi-e tare urât aici la Chreptiów.

— Păi nu m-ai sfătuit Domnia Ta?

— Michał, de unde-ai mai născocit-o şi pe asta? totul s-a-ntâmplat după voia ta...

— Numai să se întoarcă sănătoasă!

Micul viteaz oftă şi adăugă:

— Sănătoasă şi cât mai repede!...

Deodată uşa scârţâi şi o biată făptură slabă, neajutorată, jerpelită şi acoperită de zăpadă începu să piuie jalnic în prag:

— Michałek, Michałek!...

Micul cavaler sări în picioare, dar în prima clipă

rămase stană de piatră de uimire; îşi deschise braţele, începu să clipească din ochi şi... stătu uluit.

Ea se apropie de el vorbind sau mai bine zis gemând:

— Michał!... Azja a trădat... a vrut să mă răpească... dar am fugit şi... scapă-mă!

Se clătină şi căzu moale la pământ; abia atunci se repezi şi, luând-o în braţe ca pe un fulg, strigă îngrozit:

— Iisuse milostiv!

Căpşorul învineţit îi atârna fără vlagă pe braţe; socotind deci că strângea la piept un trup lipsit de viaţă, începu să strige cu glas cumplit:

— Baśka a murit!... a murit!... Săriţi!...

CAPITOLUL XLI

VESTEA SOSIRII BASIEI SE RĂSPÂNDI ca fulgerul în toată staniţa de la Chreptiów, dar, în afară de micul cavaler, de jupân Zagłoba şi de slujitoare, nimeni n-o văzu în seara aceea şi n-avea s-o vadă nici în zilele următoare.

După ce leşină, îşi veni în fire atât cât să poată spune în câteva cuvinte ce se întâmplase, dar începură iarăşi leşinurile, iar după un ceas, deşi se străduiră s-o trezească în fel şi chip, o încălziră, îi dădură să bea vin şi încercară să-i dea să mănânce, nu-l mai cunoştea nici pe Michał; nu mai încăpea îndoială că pentru ea începea o boală lungă şi grea.

În acest timp staniţa se umplu de mişcare. Aflând că „stăpâna” se întorsese mai mult moartă decât vie,

oamenii se adunară în bătătură ca un roi de albine; căpeteniile se strânseră în odaia de oaspeţi şi şopocăind între ele, aşteptau cu nerăbdare noutăţi din iatacul în care zăcea Basia. Multă vreme nu putură să afle nimic, slujitoarele alergau într-adevăr de colo-colo, care la cuhnii după apă fiartă, care la spiţărie după cataplasme, alifii şi leacuri, dar acestea nu îngăduiau să fie oprite. O nesiguranţă de plumb apăsa toate sufletele. Pe medean mulţimea creştea, adăugându-se şi curioşi din sat; întrebările zburau din gură în gură; se află că Azja trădase, iar „stăpâna” scăpase prin fugă, gonind o săptămână întreagă fără să mănânce şi fără să doarmă. Asemenea veste umplu inimile de mânie. Printre oşteni se iscă o fierbere ameninţătoare şi ciudată, fiindcă îşi înăbuşeau revolta de teamă ca răbufnirile lor să nu-i facă rău bolnavei.

În sfârşit, după o aşteptare îndelungată, jupân Zagłoba veni la căpetenii cu ochii roşii şi cu părul ce-i mai rămăsese ridicat vâlvoi în vârful capului. Fu înconjurat numaidecât şi întrebările începură să curgă:

— Trăieşte? trăieşte?

— Trăieşte - răspunse bătrânelul - dar numai Dumnezeu ştie dacă peste un ceas...

Glasul i se înecă în gât, buza de jos începuse să-i tremure şi, luându-şi capul în mâini, se aşeză greoi pe o laviţă.

Când văzu una ca asta, jupân Muszalski îl luă în braţe pe jupân Nienaszyniec, deşi de obicei nu-l prea putea suferi, şi începu să hohotească încet, iar jupân Nienaszyniec îi ţinu isonul îndată. Jupân Motowidło îşi holbă ochii, de parcă voia să înghită ceva şi nu putea, jupân Snitko începu să-şi descheie surtucul cu mâini tremurătoare, iar jupân Hromyka îşi ridică braţele şi

începu să se plimbe prin încăpere.

Oştenii văzură pe fereastră aceste semne deznădăjduite şi, crezând că stăpâna a murit, începură să se vaite şi să plângă. Auzindu-le larma, jupân Zagłoba se înfurie deodată şi se repezi ca din praştie afară.

— Linişte, împieliţaţilor! lovi-v-ar trăsnetul! strigă cu glasul înăbuşit.

Tăcură cu toţii numaidecât, înţelegând că nu-i vremea de văicăreală, dar nu plecară din bătătură. Jupân Zagłoba se întoarse în odaie mai liniştit şi se aşează iar pe laviţă.

În clipa aceea o slujitoare se ivi în uşa iatacului.

Jupân Zagłoba alergă la ea.

— Ce face?

— Doarme.

— Doarme? Slavă Domnului!

— Polcovnicul ce face?

— Stă lângă pat.

— Bine! du-te şi vezi-ţi de treburi!

Jupân Zagłoba se întoarse către căpetenii şi le spuse, repetând vorbele slujitoarei:

— Poate că Dumnezeu o să se îndure. Doarme! încep să nădăjduiesc iarăşi... Of...

Şi oftară cu toţii la fel de adânc. Apoi se îmbulziră în jurul lui jupân Zagłoba şi începură să-l întrebe:

— Pentru Dumnezeu! Cum s-a întâmplat? Ce-a fost acolo? Cum de a fugit pe jos?

— La început n-a fugit pe jos - răspunse în şoaptă jupân Zagłoba - ci cu doi cai, pentru că şi pe câinele ăla, arde-l-ar ciuma, l-a doborât din şa.

— Să vezi şi să nu crezi!

— L-a izbit cu patul pistolului între ochi şi fiindcă rămăseseră în urmă, n-a văzut nimic şi n-au urmărit-o.

Un cal l-au sfâşiat lupii, iar celălalt s-a înecat sub gheaţă. Iisuse Hristoase! A umblat biata de ea singură prin pădure, fără să bea şi fără să mănânce!

Jupân Zagłoba izbucni iarăşi în hohote de plâns şi un timp se întrerupse din povestit, iar căpeteniile nu puteau să-şi revină din admiraţie, groază şi uimire; le părea atât de rău de această jupâneasă pe care o îndrăgiseră cu toţii.

— Ajungând la Chreptiów - urmă curând jupân Zagłoba n-a recunoscut locurile şi se pregătea să moară; abia când a auzit scârţâitul cumpenelor şi-a dat seama că e aproape şi s-a târât cu ultimele puteri...

— Dumnezeu a avut grijă de ea în asemenea împrejurări grele - zise jupân Motowidło, ştergându-şi mustăţile ude - şi va avea şi de aci înainte.

— Aşa va fi! Ai spus tocmai ce trebuia! şoptiră câteva glasuri.

În bătătură larma se înteţi iarăşi şi jupân Zagłoba ieşi iar înfuriat afară.

Oştenii stăteau înghesuiţi unii în alţii; la vederea lui jupân Zagłoba şi a celor două căpetenii care-l însoţeau se retraseră lăsând locul liber la mijloc.

— Tăcere, suflete de câini! începu jupân Zagłoba - că poruncesc să vă...

Dar dintre oşteni veni în faţă Zydor Luśnia, vagmistru de dragoni, mazurian get-beget, la care Wołodyjowski ţinea foarte mult, şi, stând drept ca o lumânare, spuse cu glasul hotărât:

— Înălţimea Ta, altfel nu poate fi; dacă netrebnicul ăsta a vrut s-o nedreptăţească pe stăpâna noastră, apoi noi vrem să pornim asupra lui, ca să ne răzbunăm. Toţi vorbesc prin gura mea. Dacă polcovnicul nu poate, mergem şi cu altă căpetenie, de-ar fi să ajungem până la

Crîm, numai să punem mâna pe vânzător şi să-i plătim pentru jupâneasa noastră!..

În glasul vagmistrului răsuna ameninţarea omului de rând, rece şi crâncenă; dragonii şi slujitorii din steagurile alese începură şi ei să scrâşnească din dinţi şi să-şi zăngănească săbiile, să răsufle greu şi să mormăie. Mormăitul acesta surd, aidoma cu mormăitul ursului în beznele nopţii, avea în el ceva înfricoşător.

Vagmistrul stătea încordat ca o strună şi aştepta răspunsul, iar în spatele lui aşteptau ceilalţi oşteni; în înfăţişarea lor se citea o înverşunare atât de mare, încât nu mai puteau fi stăpâniţi nici cu asprimea disciplinei ostășești.

O vreme domni tăcerea. Deodată răsună un glas din rândurile din spate:

— Sângele nemerniculuі este cel mai bun leac pentru „stăpâna” noastră!

Furia lui jupân Zagłoba se potoli pe dată; dragostea oştenilor pentru Basia lui îl înduioşase nespus, iar la auzul cuvântul „leac” îi răsări în minte alt mijloc de a o scăpa, aducându-i un doftor. La Chreptiów nu se gândise nimeni până acum că la Kamieniec trăiau câţiva doctori printre care se afla şi un grec, om prea cunoscut, bogat, stăpân al câtorva clădiri şi atât de învăţat, încât aproape că era socotit drept vrăjitor. Exista însă îndoiala dacă, atât de avut, va catadicsi să plece într-un loc îndepărtat şi pustiu, oricât de mare ar fi fost răsplata, el, căruia până şi magnaţii i se adresau cu „Domnia Ta”.

Jupân Zagłoba se gândi o clipă, apoi spuse:

— Câinele îşi va primi pedeapsa care i se cuvinte; asta v-o făgăduiesc eu şi cred că ar fi vrut mai degrabă să-i jure regele răzbunare, decât Zagłoba. Nu se ştie

însă dacă mai trăieşte, fiindcă polcovniceasa, când i-a scăpat din mână l-a izbit drept în căpăţână cu patul pistolului. Acum n-avem vreme să ne gândim la asta, întâi trebuie să o scăpăm pe jupâneasă.

— Suntem în stare să ne dăm şi viaţa! răspunse Luśnia.

Mulţimea începu iarăşi să murmure, întărind cuvintele vagmistrului.

— Ascultă Luśnia - zise Zagłoba. La Kamieniec trăieşte un doftor, Rodopul. Te duci la el şi-i spui că ghinărarul de Podolia şi-a scrântit piciorul la marginea oraşului şi-l aşteptă să i-l pună la loc. După ce vei ieşi cu el în afara zidurilor, îl înşfaci şi-l urci pe cal sau îl bagi într-un sac şi nu te mai opreşti până la Chreptiów. Am să dau poruncă să vi se schimbe caii foarte des, ca să ajungeţi cât mai repede. Bagă de seamă numai să-l aduci viu, că mort n-avem ce face cu el.

Un murmur de mulţumire se auzi din toate părţile, iar Luśnia îşi mişcă mustăţile uriaşe şi spuse:

— Am să pun laba pe el şi n-am să-l slobod decât aici la Chreptiów.

— Dă-i drumul!

— Înălţimea ta...

— Ce mai e?

— Şi dacă o să căpieze pe urmă?

— N-are decât să căpieze, numai să ajungă aici viu şi nevătămat! Ia şase oşteni cu tine şi porneşte degrabă!

Luśnia plecă în goană. Ceilalţi, bucuroşi că pot să dea şi ei o mână de ajutor, se repeziră să pună şeile pe cai şi în curând şase oameni alergau spre Kamieniec, urmaţi de alţii care aveau să-i aştepte pe drum cu fugarii de schimb.

Jupân Zagłoba se întoarse în încăperea cea mare

foarte mulţumit de sine.

După o clipă ieşi din iatac Wołodyjowski, schimbat la faţă, aproape înnebunit de durere şi nepăsător la cuvintele de mângâiere ale celor din jur. Spunându-i lui jupân Zagłoba că Basia doarme întruna, se aşează pe laviţă uitându-se ca un ieşit din minţi la uşa iatacului. Căpeteniile crezură că ascultă ceva, aşa că îşi ţinură cu toţii răsuflarea şi în odaie se aşternu o tăcere deplină.

După câtva timp, Zagłoba se apropie în vârful picioarelor de micul oştean.

— Michał - îi spuse - am trimis după un doftor la Kamieniec, dar... dar poate că ar fi mai bine să mai trimitem după cineva, tu ce zici?

Wołodyjowski privi la el, îşi adună gândurile, dar se vede că nu pricepea despre cine poate fi vorba.

— După preot! îl lămuri Zagłoba. Preotul Kamiński s-ar putea să ajungă aici mâine-dimineaţă.

Atunci micul viteaz închise ochii, îşi întoarse chipul alb ca varul spre vatră şi începu să repete grăbit:

— O, Iisuse, Iisuse, Iisuse!

Jupân Zagłoba nu-l mai întrebă nimic, ieşi şi dădu poruncile trebuitoare.

Când se întoarse, Wołodyjowski nu mai era în încăpere. Căpeteniile îi spuseră că bolnava începuse să-şi strige soţul, dar nu se ştie dacă avea mintea limpede sau era cuprinsă de fierbinţeală.

Bătrânul şleahtic se convinse curând că îl chemase din cauza fierbinţelii.

Obrajii Basiei erau înfloriţi de rumeneală; la prima vedere părea sănătoasă, dar ochii ei, altădată atât de strălucitori, erau tulburi, ca şi când pupilele se revărsaseră în albeaţă; mâinile fără vlagă căutau mereu ceva, mişcându-se întruna pe plapumă. Wołodyjowski se

afla la picioarele ei mai mult mort decât viu.

Din când în când, bolnava murmura ceva abia auzit sau spunea tare unele vorbe, printre care „Chreptiów” revenea cel mai des. Pesemne i se părea uneori că se află încă în timpul călătoriei. Jupân Zagłoba era îngrijorat mai ales de mişcare aceea a mâinilor pe plapumă, în a cărei uniformitate vedea semnele morţii care se apropia. Era un om prea încercat, multă lume îşi dăduse duhul sub ochii lui, dar niciodată inima nu i se sfâşiase de atâta părere de rău ca acum, la vederea acestei flori care se ofilea aşa de repede.

Înţelegând că numai Dumnezeu mai putea să scape această viaţă care se stingea, îngenunche lângă pat şi începu să se roage fierbinte.

În acel timp răsuflarea Basiei deveni tot mai greoaie, prefăcându-se treptat într-un hârâit neliniştitor. Wołodyjowski şi Zagłoba se ridicară în picioare; nici unul nu scoase nici un cuvânt, se priviră doar în ochi, iar în aceste priviri se citea spaima. Li se părea că moare. Dar hârâiala trecu repede şi răsuflarea începu să se liniştească, rărindu-se chiar.

Multă vreme trăiră între spaimă şi nădejde. Noaptea se târa alene. Căpeteniile nu plecaseră să se culce, stăteau cu toţii în odaia încăpătoare uitându-se la uşa iatacului, vorbind în şoaptă sau moţăind. Din vreme în vreme intra câte un slujitor care punea lemne pe foc şi de fiecare dată când se auzea zgomotul clanţei, zvâcneau de pe laviţe, crezând că intră Wołodyjowski sau Zagłoba şi vor auzi cuvintele îngrozitoare:

„Nu mai trăieşte!”

Începură să cânte cocoşii, dar bolnava continua să se lupte cu fierbinţeala. Spre dimineaţă se porni o vijelie cumplită însoţită de ploaie, de se auzea răbufnind

printre bârne, vuia prin pod şi îndoia flăcările de pe vatră, împrăştiind rotocoale de fum şi scântei. Jupân Motowidło ieşi tiptil în revărsatul zorilor, pentru că trebuia să plece cu o patrulă. În cele din urmă se făcu ziuă, o zi palidă, noroasă, care lumină chipurile obosite.

În bătătură începu forfota obişnuită; printre palele vântului se auzeau tropotele copitelor pe podeaua grajdurilor, scârţâitul cumpenelor şi glasurilor oştenilor. În curând răsună clinchetul unui clopoţel: venise preotul Kamiński.

Când intră îmbrăcat în stiharul alb, căpeteniile îngenunchează. Toţi gândeau că venise clipa cea mare, după care avea să urmeze moartea. Bolnava nu-şi venise în fire, astfel că preotul nu putea s-o spovedească. Îi unse doar fruntea cu sfântul mir, după care începu să-l mângâie pe micul viteaz şi să-l îndemne să nu se împotrivească voinţei lui Dumnezeu. Acesta însă se arătă nepăsător, nici un cuvânt nu era în stare să-i străpungă durere şi să ajungă până la judecata lui.

Moartea îi dădu târcoale Basiei toată ziua. La răstimpuri părea să coboare deasupra bolnavei asemenea unui păianjen ascuns într-un ungher întunecat din tavan, care iese la lumină şi coboară pe un fir nevăzut. Uneori celor de faţă li se părea că umbra ei se lasă peste fruntea Basiei, că sufleţelul acesta luminos îşi desface aripile ca să plece de la Chreptiów, să zboare undeva în întinderile nesfârşite, pe tărâmul celălalt. Apoi iarăşi moartea se ascundea ca păianjenul după grindă şi nădejdea umplea din nou inimile.

Nu era totuşi o nădejde deplină, deoarece nimeni nu se mai aştepta ca Basia să scape cu bine din ghearele bolii. Nici măcar Wołodyjowski nu mai credea în asemenea minune; suferinţa lui era atât de mare, încât

jupân Zagłoba, el însuşi îndurerat, începu să se teamă din pricina lui şi să-i îndemne pe ceilalţi să fie cu ochii pe el.

— Pentru Dumnezeu! le spuse - aveţi grijă de el, că e-n stare să-şi înfigă cuţitul în inimă.

La drept vorbind, lui Wołodyjowski nu-i trecuse prin minte una ca asta, dar sfâşiat de jale şi durere, se întreba mereu:

„Cum am să rămân eu aici, dacă ea va pleca? şi cum pot eu s-o las să plece singură, draga de ea? Ce-o să spună când se va uita după mine şi nu mă va vedea lângă ea?”

Tot gândindu-se aşa, dorea din tot sufletul să moară odată cu ea; aşa cum nu putea să-şi închipuie viaţa fără ea pe pământ, tot aşa nu înţelegea că în olatul celălalt ea putea să fie fericită fără el şi să nu-i ducă dorul.

După-amiază păianjenul ameninţător se ascunse iarăşi sub grinda din tavan, rumeneala îi mai pieri din obraji şi fierbinţeala îi scăzu, aşa că bolnava îşi recăpătă puţin cunoştinţa.

O vreme zăcu cu ochii închişi, apoi îi deschise şi se uită cu luare-aminte la chipul micului viteaz, pe care-l întrebă:

— Michałek, eu sunt la Chreptiów?

— La Chreptiów, dragostea mea! răspunse Wołodyjowski strângând din dinţi.

— Şi tu stai într-adevăr lângă mine?

— Da, da! Cum te simţi?

— Oh, bine!

Pesemne că nici ea nu era sigură dacă totul nu era doar o nălucire din pricina fierbinţelii. De-acum încolo însă, clipele în care mintea îi era limpede se înmulţiră simţitor.

Seara sosi cu oamenii săi vagmistrul Luśnia şi înaintea porţii îi dădu drumul din sac doctorului cu leacuri cu tot. Acesta abia îşi mai trăgea sufletul. Văzând însă că nu se află în mâinile tâlharilor, cum presupunea, ci fusese chemat astfel la căpătâiul unei bolnave, după ce-i mai trecu slăbiciunea, se apucă repede de treabă, mai ales că jupân Zagłoba îi arătă într-o mână o pungă plină de cervoneţi[1], iar în cealaltă un pistol încărcat şi-i spuse:

— Asta-i răsplata pentru viaţă şi asta-i pentru moarte!

În aceeaşi noapte, aproape de revărsatul zorilor, păianjenul înfricoşător pieri undeva pentru totdeauna; în schimb, spusele doctorului: „O să bolească multă vreme dar se va face bine”, răsunară ca un cântec de bucurie prin toată staniţa. Cel dintâi le auzi Wołodyjowski, care se prăbuşi la pământ şi izbucni într-un plâns amar, de credeai că suspinele sunt gata să-i spargă pieptul; jupân Zagłoba mai să leşine şi el de bucurie, faţa i se acoperi de sudoare şi abia izbuti să strige: „Să bem!”, iar căpeteniile se îmbrăţişară.

În bătătură se adunară iarăşi dragonii, slujitorii şi cazacii lui jupân Motowidło. Îi stăpâniră cu greu să nu strige. Voiau neapărat să-şi arate bucuria într-un fel, aşa că cerură să li se dea pe mână câţiva tâlhari din cei închişi în pivniţele de la Chreptiów, ca să-i spânzure în cinstea stăpânei.

Dar micul viteaz nu le îndeplini rugămintea.

CAPITOLUL XLII

1 Veche monedă de aur echivalând cu 10 ruble.

BASIA BOLI ÎNCĂ O SĂPTĂMÂNA atât de greu, încât dacă n-ar fi avut asigurarea doctorului, micul viteaz şi jupân Zagłoba ar fi crezut că flăcăruia vieţii ei sta gata să se stingă dintr-o clipă în alta. Abia după scurgerea acestor câteva zile, se simţi într-adevăr mult mai bine; nu mai aiura deloc şi, deşi doctorul prevăzuse că va zăcea o lună sau chiar o lună şi jumătate, era limpede că avea să învingă boala şi să-şi recapete puterile dinainte.

Jupân Wołodyjowski, care în timpul bolii nu plecase niciodată de la căpătâiul ei, o îndrăgi, după aceste încercări grele, şi mai cu foc - dacă mai era cu putinţă - şi nu mai vedea pe nimeni în afară de ea. Câteodată, când şedea lângă ea, când privea la feţişoara asta slăbită şi suptă încă, dar voioasă, la ochii care-şi recăpătau vechea strălucire, îi venea să râdă, să plângă şi să strige de bucurie:

— Baśka mea se face bine, se face bine!

Şi se repezea la mâinile ei, iar adesea îi săruta bietele picioruşe care răzbătuseră cu atâta curaj prin zăpada adâncă până la Cherptiow, într-un cuvânt, o iubea şi o cinstea foarte mult. De asemenea, se simţea îndatorat *Providentiae;* într-o bună zi spuse faţă de jupân Zagłoba şi de căpetenii:

— Nu sunt un şleahtic prea avut, dar chiar dacă ar trebui să trudesc asemenea unui bou în jug, tot am să ridic măcar o bisericuţă de lemn. De câte ori vor suna clopotele, dangătele lor îmi vor aduce aminte de îndurarea dumnezeiască şi sufletul mi se va umple de recunoştinţă.

— Mai întâi să dea Dumnezeu să sfârşim cu bine războiul cu turcii - răspunse jupân Zagłoba.

Micul viteaz mişcă din mustaţă şi zise:

— Dumnezeu ştie ce-i place mai mult: dacă va vrea bisericuţă, va avea grijă de mine, iar dacă va prefera sângele meu, n-am să mă arăt zgârcit, pe legea mea!

Odată cu sănătatea, Basia îşi recăpăta şi voioşia. După vreo două săptămâni, într-o seară, porunci să se crape puţin uşa iatacului şi când căpeteniile se adunară în odaia de oaspeţi, li se adresă cu glăsciorul ei argintiu:

— Bună seara, Domniile Voastre! n-am să mai mor, uite-aşa!

— Slavă, slavă Domnului! Răspunseră oştenii în cor.

— Slavă Domnului, copilă dragă! rosti aparte jupân Motowidło, care ţinea la Basia ca un părinte şi în clipele de tulburare vorbea totdeauna în graiul rutean.

— Priviţi, Domnule Voastre - vorbi Basia mai departe - ce s-a întâmplat! Cine şi-ar fi închipui una ca asta? Mare noroc am avut că am scăpat!

— Dumnezeu a vegheat asupra unei fiinţe nevinovate - se auzi iarăşi corul prin uşă.

— Şi jupân Zagłoba îşi bătea joc de mine că-mi place mai mult sabia decât furca. Păi da, în asemenea împrejurare furca şi acul mi-ar fi ajutat mai mult de-o groază!! Da nu-i aşa că m-am purtat vitejeşte?

— Nici un înger n-ar fi făcut mai mul!

Vorbirea le fu întreruptă de jupân Zagłoba care închise uşa iatacului, temându-se să n-o obosească prea mult. Basia însă începu să se stropşească la el ca o pisică, fiindcă tare mai voia să vorbească şi să-i asculte cum îi laudă bărbăţia şi curajul. Acum când primejdia trecuse, devenind o amintire, era foarte mândră de cum se purtase cu Azja şi voia neapărat să fie lăudată. Nu o dată îl rugase pe micul viteaz îmboldindu-i pieptul cu degetul:

— Hai, laudă-mă pentru vitejia mea!

Iar el, ascultător, o lăuda, o mângâia şi-i săruta ochii şi mâinile, până când jupân Zagłoba, deşi înduioşat la culme în inima lui, începea să mormăie, prefăcându-se revoltat:

— Aha! acum o răsfăţă de n-o să mai avem trai liniştit din cauza ei!...

Bucuria pricinuită la Chreptiów de însănătoşirea Basiei era întunecată numai de gândul la pagubele pe care le făcuse odrasla lui Tuhai-bei Republicii şi la soarta năprasnică a bătrânului Nowowiejski, a jupânesei Boska şi a celor două jupâniţe, Zosia şi Ewka. Basia era foarte îngrijorată şi împreună cu ea sufereau şi ceilalţi, fiindcă întâmplările de la Raszków erau cunoscute în amănunt nu numai la Chreptiów, dar şi la Kamieniec şi mai departe. Cu câteva zile în urmă, se abătuse pe la Chreptiów jupân Myśliszewski, care, cu toată trădarea lui Azja, a lui Kryczyński şi a lui Adurowicz, nu-şi pierduse nădejdea de a-i atrage de partea Republicii pe ceilalţi rotmiştri lipcani. Pe urmele lui trecuse şi jupân Bogusz, iar după ei veniră veşti de la Mohilów, de la Jampol şi chiar de la Raszków.

La Mohilów, jupân Gorzeński, după câte se arată mai bun oştean decât vorbitor, nu se lăsase luat pe neaşteptate. Aflând porunca lui Azja către cei cincizeci de lipcani lăsaţi în târg, se năpusti asupra lor cu o mână de pedestraşi mazurieni tăindu-i şi luându-i robi; afară de asta, trimise veste şi la Jampol, scăpând astfel şi acest târg de distrugere. Curând după aceea se întoarse călărimea. Aşa că numai Raszków avusese de suferit. Wołodyjowski primi de acolo o scrisoare din partea lui jupân Bialoglowski care-i aducea la cunoştinţă cele petrecute, vorbindu-i şi de alte lucruri care priveau

întreaga Republică.

„Bine că am venit, scria printre altele jupân Białogłowski*, deoarece Nowowiejski, care-mi ţinea locul, nu mai e în stare să facă faţă acestei îndatoriri. Seamănă mai mult cu un schelet decât cu un om, şi e sigur că vom pierde un luptător destoinic, fiindcă l-a copleşit durerea. Pe tatăl lui l-au înjunghiat, Ewka a fost dăruită de Azja lui Adurowicz, iar pe jupâniţă Boska a luat-o Azja pentru sine. Sunt pierdute, chiar dacă vor scăpa din robie. Am aflat toate acestea de la un lipcan care şi-a răsucit grumazul în timp ce treceau râul şi, prins de ai noştri, a mărturisit totul când i-am pus cărbuni la tălpi. Azja, Kryczyński şi Adurowicz au plecat hăt! lângă Adrianopol. Nowowiejski o ţine una şi bună să pornească după ei, zicând că trebuie să-l scoată pe Azja din mijlocul taberei sultanului şi să-i plătească pentru nedreptatea suferită. Totdeauna a fost nestăpânit şi prea hotărât, iar acum nici nu e de mirare, întrucât e vorba de jupâniţă Boska, a cărei soartă tristă o plângem toţi cu lacrimi amare, că era o fată plăpândă şi dulce şi nu ştiu dacă se mai află vreo inimă pe care să n-o câştige. Eu însă caut să-l potolesc pe Nowowiejski, spunându-i că Azja va veni singur la el, fiindcă nu se mai îndoieşte nimeni că va fi război, iar urdiile vor veni în fruntea armiei. Am veşti de la pârcălabii moldavi, ba chiar de la negustorii turci că oştile încep să se adune lângă Adrianopol. S-au pornit sumedenie de urdii. Şi vine şi călărimea turcească, spahiii, cum le zic ei, iar sultanul va sosi în persoană cu ienicerii. Domnia Ta, vor fi câtă frunză şi iarbă, fiindcă se va urni întregul Răsărit şi noi n-avem decât un pumn de oşteni. Toată nădejdea e în cetatea de la Kamieniec, pe care dă Doamne s-o înzestreze din belşug cu cele trebuitoare. La Adrianopol*

e primăvară şi va fi în curând şi la noi, pentru că au început ploi grozave şi iarba a încolţit. Eu am să plec la Jampol, căci din Raszków n-a mai rămas decât un morman de cenuşă; nu mai avem nici un adăpost şi nici de-ale gurii. Cred că nu peste multă vreme vor fi retrase toate garnizoanele de aici."

Micul viteaz avea şi el veştile lui, şi mai temeinice, de la Hotin, că războiul nu mai poate fi pus la îndoială. Le trimisese nu demult şi hatmanului. Cu toate acestea, scrisoarea lui Białogłowski venind din ţinuturile de la hotar şi întărind ştirile pe care le cunoştea, îl tulbură adânc. Micul cavaler nu se temea de război, dar era vorba de Basia.

— Porunca de retragere a garnizoanelor - îi spuse lui jupân Zagłoba - poate să sosească de la o zi la alta şi slujba e slujbă, voi fi nevoit să plec fără întârziere, iar Basia e încă bolnavă şi vremea s-a înrăutăţit.

— Să vină şi zece porunci de la hatman - răspunse jupân Zagłoba - Baśka înainte de toate. O să stăm aici până se va înzdrăveni. Războiul nu poate să înceapă înainte de a se zvânta pământul după topirea zăpezilor, mai ales că sultanul va căra cu el tunuri grele împotriva zidurilor de la Kamieniec.

— E, Domnia Ta ai rămas tot un voluntar bătrân - îi zise nerăbdător micul viteaz. Domnia Ta gândeşti că pot să nu îndeplinesc porunca din pricina treburilor mele.

— Aha, apăi dacă ţi-e mai dragă porunca decât Basia, urc-o într-o căruţă şi dă-i drumul. Ştiu, ştiu eu prea bine că eşti în stare s-o arunci şi cu furca, dacă nu va putea să se suie singură! Duceţi-vă dracului cu disciplina voastră cu tot! Mai demult făcea şi omul ce putea, iar ce nu putea, lăsa pe altă dată. Ai gura plină de milă, dar numai să strige: „Hai asupra turcului!" şi o scuipi îndată

afară ca pe nişte coji de seminţe, iar pe sărmana asta o legi de cal cu arcanul şi o iei cu tine.

— Mie nu mi-e milă de Baśka?! Domnia Ta, ai fricǎ de rănile Mântuitorului! se împotrivi micul oştean.

Jupân Zagłoba răsuflă mânios un răstimp şi abia după ce se uită la faţa îndurerată a lui Michał, îi zise:

— Michał, tu ştii că tot ce spun e numai dintr-o dragoste cu adevărat părintească pentru Baśka. Altminteri aş mai sta eu aici sub baltagul turcului, în loc să mă odihnesc într-un loc fără nici o primejdie, lucru pe care nimeni n-ar putea să mi-l ia în nume de rău la anii mei. Cine ţi-a peţit-o pe Baśka? Dacă se va arăta că nu sunt eu acela, n-ai decât să-mi porunceşti să beau o albie de apă, fără să torni nimic în ea ca să-i mai dea gust.

— Domnia Ta, nici cu viaţa mea nu te-aş plăti îndeajuns! răspunse micul cavaler.

Şi se luară în braţe, după care pacea domni iarăşi între ei.

— Eu am plănuit - zise micul viteaz - ca atunci când va izbucni războiul, Domnia Ta s-o iei pe Baśka şi s-o duci la Skrzetuski, la Luków. Ceambulurile nu vor ajunge până acolo.

— Am să fac asta pentru tine, deşi aş merge şi eu asupra turcilor, fiindcă pentru mine nu e nimic mai neruşinat ca norodul ăsta care nu bea vin!

— Mă tem numai că Baśka se va încăpăţâna să vină cu mine la Kamieniec. Mi se încreţeşte pielea pe mine când mă gândesc la asta şi, pe legea mea, se va încăpăţâna.

— Ei şi, n-ai să-i îngădui. Oare nu s-au întâmplat destule rele din pricină că-i faci întotdeauna pe voie? Gândeşte-te la călătoria de la Raszków ştii doar că eu

am fost împotrivă de la început!

— A, nu-i adevărat! Domnia Ta ai spus că nu vrei să te amesteci.

— Şi când spun că nu vreau să mă amestec, e mai rău decât dacă aş fi împotrivă.

— Baśka ar trebui să se înveţe minte, dar ce să-i faci! Când va vedea paloşul deasupra capului meu, o va ţine morţiş pe-a ei!

— N-ai să-i îngădui, repet! Pentru Dumnezeu, ce mai bărbat de paie!

— Domnia Ta, *confiteor*[1], când îşi bagă mânuţele în ochi şi începe să suspine, sau numai se preface că plânge, oho! se topeşte inima în mine ca untul în tigaie. Nu poate fi altfel, cred că mi-a făcut farmece. De trimis, o trimit eu, că siguranţa ei mi-e mai scumpă decât sănătatea mea, dar când mă gândesc că am s-o supăr, mi se rupe inima de jale.

— Michał, pentru Dumnezeu, nu te lăsa dus de nas!

— E, nu te lăsa! Cine mi-a spus, dacă nu Domnia Ta, că nu-mi este milă de ea?

— Cum? făcu Zagłoba.

— Pe Domnia Ta nu te-ntrece nimeni în isteţime, dar acum te scarpini după ureche!

— Pentru că mă gândesc cum s-o convingem mai lesne.

— Şi când va începe să se şteargă la ochi?

— Se va şterge, pe legea mea! rosti jupân Zagłoba cu teamă.

Şi tot chibzuiau amândoi ce să facă, fiindcă, la drept vorbind, Basia făcea ce voia cu ei. O răsfăţaseră prea mult cât fusese bolnavă şi o iubeau atât de mult,

1 Mărturisesc (lat).

încât nevoia de a se purta împotriva dorinţei şi inimii ei îi umplea de teamă. Şi unul şi celălalt ştiau prea bine că Basia nu se va împotrivi şi se va supune hotărârilor lor, dar nemaivorbind de Wołodyjowski, însuşi jupân Zagłoba ar fi preferat să se arunce de unul singur asupra unui pâlc întreg de ieniceri, decât s-o vadă ducându-şi mâinile la ochi.

CAPITOLUL XLIII

ÎN ACEEAŞI ZI ÎNSĂ LE SOSI UN AJUTOR neîndoielnic, cum credeau ei, în persoana unor oaspeţi cu atât mai dragi, cu cât nu se aşteptau să-i vadă. Spre seară ajunseră la Chreptiów, fără să fi trimis vreo veste înainte, Ketling şi Krzysia. Cu toţii se mirară şi se bucurară din toată inima când îi văzură. Aflând că Basia merge spre bine, se bucurară şi ei la fel de mult. Krzysia se repezi îndată în iatac şi piuitul şi strigătele care se auziră numaidecât arătară oştenilor cât de mare era fericirea Basiei.

Ketling şi Wołodyjowski se îmbrăţişară multă vreme, depărtându-se din când în când unul de altul ca să se strângă iarăşi în braţe.

— Pe legea mea, se miră micul viteaz în cele din urmă - Ketling! Dacă primeam buzduganul de hatman, nu mă bucuram atâta cât mă bucur acum de venirea ta; ce cauţi prin aceste locuri?

— Hatmanul m-a numit mai-mare peste tunarii de la Kamieniec - răspunse Ketling - aşa că am venit cu soţia la Kamieniec. Acolo am aflat despre necazurile voastre şi am pornit fără zăbavă la Chreptiów. Michał, slavă

Domnului că totul s-a terminat cu bine. Am fost foarte supăraţi tot drumul, pentru că nu eram siguri dacă aici vom afla bucurie sau tristeţe.

— Bucurie aţi găsit, bucurie! se amestecă jupân Zagłoba.

— Cum s-a întâmplat? întrebă Ketling.

Micul viteaz şi jupân Zagłoba începură să povestească, iar Ketling asculta, îşi înălţa ochii şi braţele spre cer şi îi admira vitejia Basiei.

Când se săturară de vorbă, micul cavaler începu să-l cerceteze pe Ketling ce s-a petrecut cu el, iar acesta istorisi totul în amănunt. După nuntă se aşezaseră la marginea Kurlandiei. Erau atât de fericiţi, că nici în rai nu putea să le fie mai bine. Luând-o pe Krzysia de soţie, Ketling ştiuse că se căsătoreşte cu o „fiinţă nepământeană" şi nu-şi schimbase părerea nici până acum. După aceste cuvinte, jupân Zagłoba şi Wołodyjowski îşi aduseră aminte de Ketling cel de altădată, care vorbea întotdeauna cu mare meşteşug, şi începură să-l îmbrăţişeze din nou, iar când aceste semne de prietenie se mai domoliră, bătrânul şleahtic îl întrebă:

— Şi fiinţei tale nepământene nu i s-a întâmplat să aibă vreun *casus*[1] pământean, care să dea din picioare şi să-şi caute dinţii în gură cu degetul?

— Dumnezeu ne-a dat un fiu! răspunse Ketling - şi acum din nou e...

— Am băgat de seamă - îl întrerupse Zagłoba. Aici la noi, toate sunt ca mai-nainte!

Spunând acestea, îşi pironi ochiul sănătos asupra micului oştean care începu să mişte din mustăcioară.

---

1 Aici prunc (lat.).

Sporovăială le fu întreruptă de intrarea Krzysiei care, ivindu-se în uşă, îi chemă:

— Haideţi, Domniile Voastre, Basia vă pofteşte la ea.

Intrară cu toţii în iatac şi aici începură iarăşi bineţele. Ketling îi sărută mâna Basiei, iar Wołodyjowski din nou pe a Krzysiei; se uitau unii la alţii ca nişte oameni care nu s-au văzut de mult.

Ketling nu se schimbase aproape deloc, doar părul îl avea tăiat scurt şi părea mai tânăr; în schimb, Krzysia arăta cu totul altfel. Nu mai era subţirică şi firavă ca odinioară, faţa îi mai pălise şi pufuşorul de deasupra gurii părea şi mai întunecat. Îşi păstrase doar ochii minunaţi cu gene foarte lungi şi liniştea de altădată a obrazului. Trăsăturile ei însă, atât de frumoase cândva, îşi pierduseră gingăşia. Fireşte, putea fi ceva trecător, dată fiind starea ei blagoslovită, dar Wołodyjowski, uitându-se la ea şi punând-o alături de Baśka lui, îşi spuse fără să vrea:

— Pentru Dumnezeu! Cum am putut să mă îndrăgostesc de ea, când erau amândouă acolo? Unde mi-au fost ochii?

Baśka, dimpotrivă, i se părea lui Ketling minunată. Aşa şi arăta cu ciufu-i cânepiu înfoiat, căzut peste ochi, cu obrajii care, pierzându-şi puţin din rumeneală din pricina bolii, semănau cu petalele unui trandafir alb. Acum însă feţişoara ei era puţin împurpurată de bucurie şi nările-i plăpânde se zbăteau repede. Părea atât de tânără, încât la prima vedere puteai să crezi că e cu vreo zece ani mai mică decât jupâneasa lui Ketling.

Frumuseţea ei îl tulbură pe Ketling atâta, încât începu să se gândească şi mai înduioşat la soţia lui, faţă de care se simţea vinovat.

Amândouă jupânesele îşi spuseseră tot ce se putea

spune într-un răstimp atât de scurt, aşa că acum se aşezară cu toţii lângă patul Basiei şi începură să-şi aducă aminte de vremurile de odinioară. Dar vorbirea se poticnea, deoarece în anii aceia se petrecuseră şi lucruri care puteau să-i stingherească: legăturile lui Michał cu Krzysia şi nepăsarea lui faţă de Basia pe care o iubea acum, felurite făgăduieli şi clipe de disperare. Timpul petrecut la conacul lui Ketling îşi avea farmecul său pentru toţi cei de faţă, cărora le lăsase o amintire frumoasă, dar nu le era la îndemână să discute despre cele întâmplate atunci.

De aceea, Ketling aduse vorba de altceva.

— Nu v-am spus că pe drum am trecut şi pe la Skrzetuski, care nu ne-a lăsat să plecăm două săptămâni de zile; am petrecut la ei cum nu se poate mai bine.

— Pe viaţa mea! ce mai e pe-acolo? strigă Zagłoba. L-aţi găsit şi pe el acasă?

— L-am găsit, pentru că tocmai venise de la hatman cu cei trei feciori mai mari care slujesc în oştire.

— Nu i-am mai văzut de la nunta noastră - spuse micul viteaz. Skrzetuski a venit în Câmpiile Sălbatice cu steagul său şi erau şi feciorii cu el, dar n-am putut să ne întâlnim.

— Toţi îţi duc dorul acolo, Domnia Ta! zise Ketling, întorcându-se către jupân Zagłoba.

— Ia te uită! parcă eu nu le duc dorul lor! răspunse bătrânul şleahtic. Dacă stau aici, mi se face dor de ei, iar dacă mă duc acolo, o să-i duc dorul nevăstuicii ăsteia... Aşa-i viaţa omului, când e una, nu e alta... Cel mai rău e să rămâi singur cuc pe lume, că dacă aveam şi eu un lăstar ai meu, nu mă legam aşa de nişte străini.

— Nici copiii Domniei Tale n-ar ţine atâta la Domnia Ta, cât ţinem noi - îl mângâie Basia.

Jupân Zagłoba se bucură foarte şi, părăsind gândurile negre, îşi recapătă voioşia, aşa că oftă şi răspunse:

— Ehei, prost am mai fost eu atunci la Ketling că le-am peţit pe Krzysia şi pe Baśka pentru voi, în loc să mă fi gândit la mine! Dar nu e timpul trecut...

Apoi se adresă jupâneselor:

— Recunoaşteţi că amândouă v-aţi fi îndrăgostit de mine şi fiecare v-aţi fi căsătorit cu mine în locul lui Michał sau al lui Ketling.

— Se înţelege - încuviinţă Basia.

— Halszka Skrzetuska m-ar fi vrut şi ea la vremea ei, dar ce-a fost s-a dus. Asta zic şi eu nevastă aşezată, nu o zvăpăiată care frânge dinţii tătarilor! E sănătoasă?

— E sănătoasă, dar e puţin supărată că doi dintre băieţii mai mici au fugit de la şcoala din Luków în oştire - răspunse Ketling. Skrzetuski e bucuros că flăcăii se arată curajoşi, dar mama rămâne mamă totdeauna.

— Au mulţi copii? întrebă Baśka oftând.

— Numai băieţi au doisprezece, iar acum a început sexul frumos - răspunse Ketling.

La care jupân Zagłoba:

— A, binecuvântarea lui Dumnezeu s-a lăsat asupra casei lor. Pe toţi i-am crescut la pieptul meu ca un pelican... Am să le rup urechile flăcăilor; măcar dacă voiau să fugă, trebuia să fi venit aici la Michał... Staţi puţin, cred că e vorba de Michałek şi de Jasiek. Sunt atât de mulţi, că până şi tatăl lor le încurcă numele. Jumătate de milă în jurul casei n-ai să zăreşti nici picior de cioară, pe toate le-au împuşcat, împieliţaţii. Ce că mai vorbim? O nevastă ca asta nu mai găseşti nici cu lumânarea! Se întâmpla câteodată să-i zic: „Halszka! ţâncii au crescut, mi-ar trebui o nouă bucurie!” Se făcea

că mă ceartă şi la termen venea odorul! Ca la carte! Închipuiţi-vă că a ajuns până acolo încât orice fustă din împrejurimi, care n-avea copii, împrumuta veşmintele ei şi pe legea mea! că-i ajuta!

Rămaseră cu toţii foarte umiliţi, astfel că se aşternu tăcerea. Curând micul viteaz spuse:

— Auzi, Baśka?

— Michał, taci din gură! îl dojeni Basia.

Dar Michał nu voia să tacă; îi umblau tot felul de gânduri prin cap, mai ales că socotea că va prinde doi iepuri dintr-odată, aşa că începu să vorbească chipurile cu nepăsare, ca de unul din lucrurile cele mai obişnuite pe lume.

— Desigur, ar fi fost foarte bine să-i facem o vizită lui Skrzetuski! Numai că pe el n-o să-l găsim, întrucât o să plece la hatman, dar ea e o femeie cu scaun la cap şi va rămâne acasă.

Aici se adresă Krzysiei:

— Se face primăvară şi vremea va fi frumoasă. Acum e prea devreme pentru Baśka, dar puţin mai încolo, pe legea mea că nu m-aş pune împotrivă, e doar o îndatorire de prieten, nu-i aşa? Jupân Zagłoba v-ar conduce pe amândouă până acolo, iar la toamnă, când se vor linişti lucrurile pe aici, aş veni eu după voi.

— Iată o idee grozavă! strigă jupân Zagłoba. Eu şi aşa tot trebuie să plec, fiindcă m-am arătat nerecunoscător faţă de ei. Aproape că am uitat că mai trăiesc pe lume! Mi-e şi ruşine!

— Domnia Ta ce zici? întrebă Wołodyjowski, uitându-se cu luare-aminte în ochii Krzysiei.

Aceasta răspunse cu liniştea de totdeauna, dar într-un chip cu totul neaşteptat:

— M-aş duce bucuroasă, dar nu pot, am să rămân cu

bărbatul meu la Kamieniec, nici vorbă să-l las singur.

— Pentru Dumnezeu! Ce-mi aud urechile! se cruci Wołodyjowski. Domnia Ta vrei să rămâi într-o cetate care va fi împresurată şi încă de o naţie care nu ştie ce-i aceea sfiiciune. Nu zic, dacă ne-am război cu vreun popor care cunoaşte obiceiurile alese, dar aici e vorba de nişte barbari. Domnia Ta ştii ce înseamnă un oraş cucerit? ce înseamnă robia turcească sau tătărească? Nu-mi vine să-mi cred urechilor!

— Şi cu toate astea, altminteri nu va fi! răspunse Krzysia.

— Ketling! strigă micul viteaz cu disperare - în aşa hal ai ajuns sub papuc? Omule, teme-te de Dumnezeu!

— Ne-am sfătuit îndelung - răspunse şi Ketling - şi aşa am hotărât.

— Şi copilul nostru e la Kamieniec, în grija unei rude. Nu e neapărată nevoie ca turcii să cucerească fortăreaţa.

Krzysia îşi înălţă ochii liniştiţi spre cer:

— Dumnezeu e mai puternic şi decât turcul şi nu ne va înşela în credinţa noastră! Şi pentru că i-am jurat soţului meu că nu-l voi părăsi până la moarte, locul meu e totdeauna lângă el.

Micul cavaler nu mai ştia ce să spună, fiindcă se aşteptase la cu totul altceva de la Krzysia.

Iar Basia, care pricepuse de la început încotro bate Wołodyjowski, zâmbi cu viclenie şi privindu-l în ochi, îi zise:

— Auzi, Michał?

— Baśka, taci din gură! strigă încurcat de-a binelea micul oştean.

Şi începu să arunce priviri deznădăjduite spre jupân Zagłoba, aşteptând parcă scăpare de la el, dar

vânzătorul acesta se ridică deodată şi spuse:

— Ar trebui să ne mai gândim şi la mâncare, că omul nu trăieşte numai cu vorbe. Şi ieşi din odaie.

Jupân Michał alergă repede după el şi-i ţinu calea.

— Ei, ce mai e? întrebă Zagłoba.

— Păi, acum ce-i de făcut?

— Lovi-o-ar ghiulelele pe Ketlingowa asta! Pe legea mea! cum să nu piară Republica, de vreme ce femeile fac ce le taie capul?...

— Domnia Ta n-ai să născoceşti nimic?

— Dacă tu te temi de nevastă, ce mai pot să născocesc eu? Porunceşte-i fierarului să-ţi pună potcoave şi joacă cum îţi cântă!

CAPITOLUL XLIV

Ketling Şi Krzysia zăboviră la Chreptiów vreo trei săptămâni. După plecarea lor Basia încercă să se scoale din pat, dar se arătă că încă nu poate să se ţină pe picioare. Se însănătoşise, dar n-avea pic de putere şi doctorul îi porunci să stea în pat până când se va întrema bine.

Între timp se împrimăvăra. Mai întâi începu să bată dinspre Câmpiile Sălbatice şi Marea Neagră un vânt cald care rupse şi împrăştie perdeaua de nori ca pe un veşmânt putrezit de bătrâneţe, apoi începu să urmărească pe bolta cerului zdrenţele fugare, aşa cum un câine ciobănesc aleargă după turma de oi. Ferindu-se dinaintea lui, norii potopeau pământul cu ploi bogate care cădeau în picături mari cât boaba de afină. În stepa largă zăpada şi gheaţa se topeau alcătuind adevărate

lacuri; din tufele de lozie începură să se scurgă firişoare de apă; pâraiele se umflară în fundul râpelor, învârtejindu-se toate cu zgomot şi larmă spre Nistru, cum aleargă copiii bucuroşi la mama lor.

Printre nori se iţea întruna un soare luminos şi întinerit, jilav, scăldat parcă în fleşcăraia de pretutindeni.

Apoi firele de iarbă care băteau în verde-gălbui începură să răsară din pământul pătruns de umezeală, ramurile subţiri ale copacilor şi tufelor se acoperită de muguri. Soarele pripea din ce în ce mai puternic; pe cer se iviră cârduri de păsări: şiruri de cocoare, de gâşte sălbatice şi de berze, în urma cărora sosiră pe aripile vântului stolurile de rândunele; în apa încropită broaştele începură să orăcăie cu înfocare; păsăretul mărunt se puse pe ciripit şi prin păduri, prin stepe şi prin râpe răsuna acelaşi cânt uriaş, ca şi când tot ce trăia îşi striga bucuria înflăcărată:

— A venit primăvara! ha! ha! primăvara!

Pentru ţinuturile mărginaşe însă primăvara aducea doliul şi moartea în locul vieţii. La câteva zile după plecarea lui Ketling, micul viteaz primi de la jupân Myśliszewski vestea următoare:

„Pe câmpul de la Adrianopol strânsura oştilor e tot mai mare. Sultanul a trimis sume însemnate la Crîm. Hanul îl va ajuta pe Doroszeńko cu o urdie de cincizeci de mii de tătari. Năvala va porni când se va zbici pământul pe Drumul Negru şi pe cel al Kuczmanului. Dumnezeu să aibă milă de Republică!” Wołodyjowski repezi numaidecât un slujitor al său, Piętka, la hatman. Nu se grăbea să plece de la Chreptiów. Ca oştean, nu putea să părăsească staniţa fără porunca hatmanului, iar pe de altă parte, îi cunoştea de prea mulţi ani pe

tătari ca să nu ştie că ceambulurile n-aveau să se urnească prea curând. Apele nu scăzuseră, iarba nu crescuse de ajuns, iar cazacii întârziau şi ei prin locurile de iernat. Cât despre turci, micul viteaz îi aştepta de-abia la vară, fiindcă deşi se adunaseră la Adrianopol, asemenea tabără uriaşă, sumedenie de oşteni, slujitori, cai, cămile şi bivoli, nu se putea mişca prea repede. Cei dintâi aveau să se arate călăreţii tătari, pe la sfârşitul lui aprilie sau la începutul lui mai. Fireşte, înaintea grosului bulucurilor, numărând zeci de mii de luptători, se abăteau întotdeauna ceambuluri şi cete mai mici, cum cad picăturile răzleţe de ploaie înaintea potopului. Micul cavaler însă nu se temea de acestea, ştiind prea bine că nici cea mai bună călărime tătară nu putea să ţină piept la câmp deschis oştenilor călări ai Republicii. Ce să mai vorbim de asemenea adunături care numai la vestea apropierii oştirii se împrăştiau ca pulberea în bătaia vântului.

În orice caz, era timp destul, iar dacă avea să se afle la strâmtoare, apoi Wołodyjowski nu s-ar fi dat în lături să se izbească de vreun ceambul în aşa chip, încât rănile vrăjmaşului să nu i se vindece prea lesne.

Era un oştean în toată puterea cuvântului, oştean de meserie, aşa că apropierea războiului îi stârnea setea de sângele duşmanului, liniştindu-l în acelaşi timp.

Jupân Zagłoba, deşi fusese încercat în viaţa-i lungă de multe şi mari primejdii, era mai puţin liniştit. La ananghie găsea curajul trebuitor, pe care şi-l formase vrând-nevrând de-a lungul unei experienţe bogate; făptuise isprăvi de pomină, dar vestea războiului îl tulbura totdeauna la început. Când însă micul viteaz îi înfăţişă cum vedea el lucrurile, se mai linişti un pic şi începu chiar să sfideze întregul Răsărit şi să-l ameninţe.

— Când noroadele creştine se războiesc între ele - spuse - Iisus e mâhnit şi toţi sfinţii se scarpină în cap îngrijoraţi, căci aşa se întâmplă de obicei, când stăpânul e supărat, sunt supăraţi şi slujitorii, dar cine-l bate pe turc, altă bucurie mai mare nu poate să facă cerului. Am auzit de la o persoană duhovnicească cum că sfinţii sunt apucaţi de vărsături la vederea acelor câini, din care pricină mâncarea şi băutura din rai nu le mai folosesc la nimic şi până şi fericirea veşnică se duce pe apa sâmbetei.

— Aşa trebuie să fie! - răspunse micul cavaler. Numai că puterea turcească e nemăsurată, iar oştile noastre le poţi aduna într-un pumn.

— Doar n-au să cucerească întreaga Republică. Ce, *Carolus Gustavus* n-a avut putere mare? În vremea aceea ne-am luptat şi cu septentrionii, şi cu cazacii, şi cu Râkoczi, şi cu electorul, şi unde sunt acum toţi aceştia? Le-am dus focul şi sabia până-n propriul aşternut.

— Adevărat. *Personaliter* nu m-aş teme de acest război, mai ales că, aşa cum spuneam, trebuie să făptuiesc vreo ispravă mai acătării, ca să-i mulţumesc lui Iisus şi Sfintei Fecioare pentru îndurarea pe care i-au arătat-o Basiei. Numai să am prilejul şi las-pe mine!... Dar mi-e de pământurile astea care pot să cadă fie şi pentru o vreme în stăpânirea vrăjmaşului odată cu cetatea de la Kamieniec. Închipuie-ţi Domnia Ta cum vor fi ruşinate sfintele lăcaşuri şi cât de asuprit va fi norodul creştin.

— De cazaci să nu-mi vorbeşti! Netrebnicii! Dacă au cutezat să ridice braţul împotriva propriei mame, atunci n-au decât să aibă ce-au vrut. Lucrul cel mai însemnat e ca fortăreaţa de la Kamieniec să poată rezista. Tu ce zici, Michał, va fi în stare?

— Socotesc că ghinărarul de Podolia n-a înzestrat-o cum se cuvine cu cele trebuitoare, iar orăşenii, aflaţi la adăpost, nu şi-au îndeplinit nici ei datoria. Ketling mi-a spus că au sosit acolo polcurile preotului episcop Trzebicki, foarte arătoase. Pe legea mea! la Zbaraż am înfruntat o putere la fel de mare protejaţi doar de un val de apărare şi acela ca vai de el, aşa că ar trebui să rezistăm şi acum, mai ales că cetatea de la Kamieniec e un cuib de vulturi...

— Aha! cuib de vulturi, dar nu se ştie dacă se va găsi un vultur acolo, cum a fost Wiśniowiecki, sau vor croncăni numai ciorile! Îl cunoşti pe ghinărarul de Podolia?

— E un magnat puternic şi un bun oştean, dar cam nepăsător.

— Îl ştiu prea bine. Nu o dată i-am spus-o în faţă. Jupanii Potocki voiau odinioară să plec cu el la învăţătură în alte ţări, ca să deprindă obiceiurile alese de la mine. Dar am spus: „Nu mă duc tocmai din pricina delăsării lui; n-are la nici o gheată două urechi şi pe la curţile simandicoase s-ar înfăţişa într-ale mele, iar safianul e destul de scump. După aceea a umblat îmbrăcat franţuzeşte pe lângă Maria Ludovica, dar cum îi tot cădeau ciorapii, era mereu cu pulpele goale. Nu se va putea măsura niciodată cu Wiśniowiecki.

— Târgoveţii de la Kamieniec se tem şi ei de împresurate, fiindcă nu mai pot să-şi facă negustoriile. S-ar da în stăpânirea turcului, numai să nu-şi închidă tarabele.

— Nemernicii! făcu Zagłoba.

Şi amândoi erau tare îngrijoraţi de soarta cetăţii; se gândeau şi la Basia care, în caz că fortăreaţa avea să se predea, ar fi trebuit să împărtăşească soarta tuturor

locuitorilor.

În curând însă, jupân Zagłoba se lovi cu palma peste frunte.

— Pentru Dumnezeu! strigă - de ce ne batem capul atâta? De ce e nevoie adică să ne ducem la parşivul ăsta de Kamieniec şi să ne închidem acolo? Nu ţi-ar părea mai bine să rămâi lângă hatman şi să lupţi la câmp deschis împotriva duşmanului? În asemenea împrejurare Baśka nu va putea să meargă cu tine, aşa că va fi silită să plece undeva, oricât de departe, fie şi la Skrzetuski, numai nu la Kamieniec. Michał! Dumnezeu îmi cunoaşte inima şi ştie că ard de nerăbdare să mă arunc asupra păgânilor, dar pentru tine şi pentru Baśka mă voi lipsi de această plăcere şi o voi duce eu.

— Mulţumesc, Domnia Ta - răspunse micul viteaz. Dacă nu m-aş duce nici eu la Kamieniec, Baśka n-ar mai stărui să rămână acolo, dar ce mă fac dacă voi primi poruncă de la hatman?

— Ce să faci dacă vei primi poruncă?... Lua-le-ar dracu' de porunci!... Ce să faci... Stai puţin să mă gândesc. Da! trebuie s-o iei înaintea poruncii!

— Scrie-i degrabă lui jupân Sobieski, vestindu-i chipurile vreo noutate, iar la sfârşit spune-i că în războiul apropiat, din dragoste pentru el, vrei să-i rămâi alături şi să lupţi la câmp deschis. Pe rănile Mântuitorului! e o idee grozavă! Mai întâi că e cu neputinţă să închidă un hărţaş ca tine în spatele unor ziduri, în loc să te folosească în încleştările deschise, iar în al doilea rând, hatmanul te va îndrăgi şi mai mult pentru asemenea scrisoare şi va dori să te aibă lângă el. Va avea şi el nevoie de oşteni credincioşi... Socoteşte şi tu: dacă cetatea se va apăra, slava va fi a ghinărarului de Podolia, pe când izbânzile de care vei avea parte în

lupta deschisă vor creşte faima hatmanului. Nu te teme! Hatmanul nu te va da ghinărarului!... Scrie-i o scrisoare şi adu-i aminte de tine! Ptiu! Mintea nu m-a lăsat şi merită mai mult decât s-o râcâie găinile prin gunoaie! Michał, hai să bem pentru un prilej ca ăsta - sau mai bine apucă-te şi scrie!

Wołodyjowski era foarte bucuros; îl îmbrăţişa pe jupân Zagłoba şi, gândindu-se un timp, spuse:

— Aşa nu-l voi păcăli nici pe Dumnezeu, nici ţara şi nici pe hatman, fiindcă nu încape îndoială că şi pe câmpul de bătaie voi putea să arăt ce pot. Domnia Ta, îţi mulţumesc din toată inima. Tot aşa cred şi eu că hatmanul va dori să mă aibă la îndemână, mai ales după ce va citi scrisoarea. Cât priveşte fortăreaţa de la Kamieniec, ştii ce am să fac? Am să adun o mână de pedestraşi cu banii mei şi am să-i trimit să ajute la apărarea cetăţii. Îi scriu îndată hatmanului.

— Cu atât mai bine! Dar, Michał, de unde vei lua oamenii?

— Am vreo patruzeci de tâlhari închişi în beciurile de la Chreptiów. De câte ori am vrut să spânzur pe câte unul, Baśka m-a convins să-l las în viaţă; nu o dată m-a sfătuit să fac oşteni din ei. N-am încuviinţat numai pentru că voiam să-i sperii pe ceilalţi. Dar acum războiul e pe noi şi totul e cu putinţă. Sunt nişte flăcăi grozavi care au apucat să miroasă praful de puşcă. În afară de asta, voi da sfoară în ţară că toţi lotrii din râpe sau de aiurea care se vor înfăţişa de bunăvoie şi vor intra sub steagul meu, vor fi iertaţi de toate nelegiuirile dinainte. Vreau să strâng ca la o sută de oameni. Baśka va fi şi ea mulţumită. Domnia Ta, mi-ai luat o mare povară de pe inimă!...

În aceeaşi zi micul viteaz trimise un olăcar la

hatman, iar tâlharii fură vestiţi că vor fi lăsaţi în viaţă şi li se vor ierta toate păcatele, dacă vor intra în steagul de pedestraşi. Aceştia primiră cu bucurie şi făgăduiră că vor atrage şi pe alţii. Basia era şi ea foarte bucuroasă. Fură aduşi meşteri croitori de la Uszyca şi din alte părţi pentru cusutul mundirelor. Lotrii de ieri erau muştruluiţi în fiecare zi în bătătura de la Chreptiów şi Wołodyjowski era prea mulţumit în sinea lui că el va lupta împotriva vrăjmaşului la câmp deschis, soţia nu-i va fi ameninţată de primejdiile împresurării, iar cetăţii de la Kamieniec şi ţării le va da un ajutor însemnat.

Treburile de acest fel durară câteva săptămâni, până când, într-o seară, se întoarse olăcarul cu scrisoare din partea hatmanului Sobieski.

Hatmanul scria cele ce urmează:

„Dragul şi mult iubitul meu Wołodyjowski! Îţi sunt recunoscător că-mi trimiţi la vreme toate noutăţile şi aceeaşi recunoştinţă se cuvine să ţi-o arate şi Republica. Războiul e sigur. Am veşti şi din alte părţi că la Kuczunkaury s-a adunat putere năprasnică; împreună cu urdiile sunt la vreo trei sute de mii. Tătarii trebuie să pornească de la o zi la alta. Sultanul e interesat îndeosebi de Kamieniec. Lipcanii trădători le vor arăta drumul turcilor şi le vor dezvălui alcătuirea cetăţii. Trag nădejde că pe şarpele acela de Azja Dumnezeu îl va aduce în mâinile tale sau ale lui Nowowiejski, a cărui durere o împărtăşesc. Quod attinet slujba ta alături de mine, Dumnezeu mă vede cât m-aş bucura, dar nu se poate. După alegerea regelui, ghinărarul Podoliei mi-a arătat bunăvoinţă în fel şi chip, aşa că doresc să-i trimit pe cel mai bun oştean, fiindcă ţin la Kamieniec ca la ochii din cap. Vor fi acolo mulţi oşteni care au cunoscut războiul o dată sau de două ori, cum ar gusta cineva

niscaiva bucate mai acătării, pe care nu le uită toată viaţa. Va lipsi însă omul pentru care luptele să fie pâinea de fiecare zi, care la nevoie să se arate de folos cu sfatul potrivit, iar dacă asemenea oameni se vor găsi, nu au încă faima statornicită. Iată de ce te trimit pe tine acolo; Ketling e un oştean vrednic, dar e prea puţin cunoscut, aşa că ochii şleahticilor se vor îndrepta spre tine şi, deşi gândesc că altul va avea conducerea, vor asculta cu toţii ce le vei spune. Slujba la Kamieniec poate fi primejdioasă, dar noi ne-am învăţat să stăm în ploaia de care alţii se feresc. Nouă ne ajung ca răsplată slava şi amintirea plină de recunoştinţă; lucrul de căpetenie este Republica, pentru apărarea căreia nu mai e nevoie să te îndemn."

Scrisoarea, citită faţă de toate căpeteniile, produse multă tulburare, deoarece toţi ar fi preferat să lupte în afara cetăţii, decât înăuntrul zidurilor. Wołodyjowski îşi înclină capul pe piept.

— La ce te gândeşti, Michał? întrebă Zagłoba.

Micul cavaler îşi înălţă faţa liniştită şi răspunse cu glasul de totdeauna, ca şi când n-ar fi încercat nici o dezamăgire în planurile sale:

— Mergem la Kamieniec... La ce altceva pot să mă gândesc?

Parcă nici prin minte nu i-ar fi trecut vreodată să se gândească la altceva.

După o vreme, mişcă din mustăţi şi spuse:

— Ei, dragii mei tovarăşi, mergem la Kamieniec, dar nu vom da cetatea decât morţi!

— Vom muri! întăriră căpeteniile. O dată i-e dat omului să moară.

Jupân Zagłoba tăcu un răstimp plimbându-şi privirile peste cei de faţă şi, văzând că toţi aşteptau să

audă ce spune el, oftă adânc şi rosti:

— Să mă ia dracu' dacă nu merg şi eu cu voi!

CAPITOLUL XLV

CÂND PĂMÂNTUL SE ZBICI ŞI IERBURILE crescură, hanul porni în fruntea urdiilor de la Crîm şi Astrahan să-i stea într-ajutor lui Dorosz şi cazacilor răzvrătiţi. Hanul însuşi şi rudele sale, toţi mârzacii şi beii mai de vază purtau caftane trimise în dar de padişah şi nu mai veneau ca altădată asupra Republicii doar ca să ia pradă şi robi; acum porniseră războiul sfânt pentru pieirea Lehistanului şi a creştinătăţii.

O furtună şi mai ameninţătoare se pregătea la Adrianopol, iar împotriva acestor puhoaie se înălţa numai fortăreaţa de la Kamieniec, astfel că Republica zăcea ca o stepă deschisă tuturor vânturilor sau ca un om bolnav care nu numai că nu se poate apăra, dar nu era în stare nici măcar să se ridice în picioare. Deşi învingătoare în cele din urmă, ţara era vlăguită de războaiele purtate înainte împotriva suedezilor şi a prusienilor, a cazacilor şi a maghiarilor, a septentrionilor; confederaţiile ostăşeşti ale magnaţilor şi răscoala de blestemată amintire a lui Lubomirski o storseseră de putere, iar acum o istoveau şi mai mult zavistiile dinăuntru, nătângia regelui, certurile magnaţilor, orbirea şleahtei şi groaza războiului civil. În

zadar îi prevenea pe toţi marele Sobieski de primejdia care se apropia, nimeni nu voia să creadă într-un război; mijloacele de apărare fuseseră lăsate baltă, aşa că vistieria era goală şi hatmanii n-aveau oşteni, împotriva unei puteri pe care întreaga armie a tuturor noroadelor creştine abia dacă ar fi putut s-o înfrunte, hatmanul nu era în stare să ridice mai mult de câteva mii de oameni.

În acest timp, în răsărit, unde domnea atotputernică voinţa padişahului, iar naţiile alcătuiau un singur paloş în mâna unui om, lucrurile stăteau cu totul altfel. Din clipa în care se înălţase marele prapur al proorocului şi se atârnaseră tuiurile la poarta seraiului şi pe turnurile seraschieratului[1], iar ulemalele[2] începuseră să vestească războiul sfânt, se urnise jumătate din Asia şi toată partea de miazănoapte a Africii. Însuşi padişahul veni în primăvară pe câmpul de la Kuczunkaury şi începu să strângă în jurul lui o putere cum nu se mai văzuse de multă vreme în lume. O sută de mii de spahii şi ieniceri, oşteni de elită la turci, străjuiau sfânta-i persoană. Apoi începură să curgă armii din toate ţările şi paşalâcurile îndepărtate. La început se înfăţişară neamurile care trăiau în Europa. Sosiră astfel pâlcurile călare ale beilor din Bosnia, îmbrăcate în mundire roşietice; furia le era asemenea fulgerului. Veniră luptătorii sălbatici din Albania, care se băteau pe jos cu hangerul, cete de sârbi turciţi, veniră noroadele care locuiau pe amândouă malurile Dunării şi mai jos, de cealaltă parte a Balcanilor, până hăt! la munţii Greciei. Fiecare paşă aducea o armie întreagă care ar fi fost în stare şi singură să se reverse peste fruntariile lăsate de

1 Un fel minister de război la turci.

2 Teologi musulmani care îndeplineau îndatoririle de judecători şi de consilieri juridici.

izbelişte ale Republicii. Veniră muntenii şi moldovenii, apoi tătarii din Dobrogea şi de la Białogród. Sosiră câteva mii de lipcani şi ceremişi, conduşi de înfricoşătorul Azja, fiul lui Tuhai-bei, care aveau să slujească drept călăuze prin ţara pe care o cunoşteau de minune.

După aceea începură să se strângă mulţimile din Asia. Paşalele de la Siwas, Brussa, Alep, Damasc şi de la Bagdad aduseră, afară de oştirea regulată, cete înarmate începând cu locuitorii sălbatici din munţii acoperiţi de păduri de cedri din Asia Mică şi sfârşind cu cei cu pielea negricioasă de pe malurile Tigrului şi ale Eufratului. La chemarea califului răspunseră şi arabii, ale căror burnuzuri albe acoperiră ca fulgii de zăpadă câmpul de la Kuczunkaury; printre ei se aflau şi seminţii nomade din pustiurile nisipoase şi locuitori din Mecca şi Medina. Nu se lăsară mai prejos nici egiptenii. Cei care trăiau la Cairo şi cei care priveau seara în zarea aprinsă a piramidelor, cei care rătăceau printre ruinele Tebei şi cei care locuiau prin ţinuturile întunecoase, de unde Nilul binecuvântat îşi trăgea izvoarele, sau cei cărora soarele le scrădise pielea ca funinginea - se aflau cu toţii la Adrianopol, rugându-se în fiecare seară pentru izbânda islamului şi pentru nimicirea acelei Republici lehistane care apăra de veacuri restul lumii de închinătorii proorocului.

Se adunaseră sute de mii de oameni, sute de mii de cai nechezau pe pajişti, sute de mii de bivoli, oi şi cămile păşteau alături de hergheliile de cai. Se putea crede că, din porunca lui Dumnezeu, un înger izgonise popoarele din Asia, cum îl alungase şi pe Adam din rai, şi le poruncise să pornească spre alte locuri în care soarele era mai palid, iar stepa se acoperea iarna de zăpadă.

Aşa că luptătorii albi, bruni şi negri se urniseră odată cu turmele - mulţi ca nisipul mării. Se auzeau sumedenie de graiuri şi straie felurite străluceau în lumina soarelui de primăvară. Noroadele se minunau unele de altele, nu-şi cunoşteau obiceiurile, armele, felul de a lupta şi numai credinţa unea aceste seminţii rătăcitoare; când muezinii începeau să-i cheme la rugăciune, se întorceau cu toţii spre răsărit, rostind într-un glas numele lui Allah.

Numai slujitorii din jurul sultanului erau mai numeroşi decât toţi oştenii Republicii. În urma oştilor şi a gloatelor înarmate sosiră o droaie de negustori care vindeau tot felul de mărfuri; căruţele lor şi ale oştirii semănau cu nişte râuri uriaşe.

Cele două paşale cu câte trei tuiuri, care conduceau două pâlcuri de oaste, n-aveau altă treabă decât să facă rost de hrană pentru această mulţime de oameni şi toate erau din belşug. Sângeacul[1] sangritean veghea asupra unei tabere aparte în care se afla pulberea. Armia avea două sute de tunuri, din care zece balimezuri[2] atât de mari, cum nu mai avea nici un rege creştin. Beglerbeii[3] din Asia alcătuiau aripa dreaptă, iar cei din Europa pe cea stângă. Corturile ocupau o întindere uriaşă, astfel că Adrianopolul părea un târguşor mai răsărit alături de tabără. Numai corturile sultanului, strălucind de purpură, şnururi de mătase, atlaz şi broderii de aur, erau cât un oraş. Printre ele mişunau străjile înarmate şi casapii tuciurii din Abisinia în caftane galbene şi albastre, hamali vânjoşi din seminţiile curde năimiţi pentru purtatul poverilor, copii de casă din ţinuturile

---

1[1] Ofiţer inferior în armata turcă.

2 Tunuri de calibru mare folosite la asedii pentru dărâmarea zidurilor.

3 Guvernatorul unei provincii turceşti.

uzbecilor, cu chipul peste măsură de frumos şi cu ciucuri de mătase pe frunte, şi mulţimea celorlalţi slujitori, pestriţă şi colorată ca florile stepei, rândaşii de la grajduri, cei de la cămări, făclieri şi alţii aflaţi în slujba curtenilor de vază.

Pe medeanul ce se întindea în jurul curţii sultanului, care prin bogăţia şi strălucirea ei amintea raiul făgăduit credincioşilor, se înălţau mai puţin arătoase, dar asemenea cu ale unor regi, curţile vizirului, ale ulemalelor şi ale paşei de Anatolia, tânărul caimacam Cara Mustafa, asupra căruia erau îndreptate privirile sultanului şi ale întregii oştiri, el fiind socotit viitorul „soare” al războiului.

Înaintea corturilor padişahului se vedeau străjile chipeşe din pedestrimea „leşească”, ce purtau cuşme atât de înalte, încât păreau nişte uriaşi. Ca arme aveau geriduri[1] înfipte în vârful unor prăjini lungi şi iatagane. Adăposturile lor de pânză ajungeau până la cele ale meşteşugarilor sultanului. Mai încolo se afla tabăra spăimoşilor ieniceri, înarmaţi cu muschete şi suliţe, care alcătuiau miezul puterii turceşti. Nici împăratul neamţ, nici regele francilor nu se puteau lăuda cu o pedestrime atât de numeroasă şi atât de pricepută în luptă.

În războaiele cu Republica, luptătorii sultanului, mai slabi, nu se puteau măsura de la egal la egal cu oştirea regulată şi arareori se întâmpla să-i copleşească prin număr şi să-i învingă. Ienicerii însă cutezau să ţină piept chiar steagurilor regulate. Băgaseră groaza în toată creştinătatea şi erau temuţi şi la Ţarigrad. De multe ori sultanul însuşi tremura înaintea acestor pretorieni, iar marele agă al „mieluşeilor” era unul

1 Suliţă scurtă cu vârf îngust

dintre dregătorii de frunte ai divanului.

Dincolo de ieniceri se găseau spahii, dincolo de ei oştile regulate ale paşalelor, iar mai departe oştenii obişnuiţi, Toată tabăra aceasta stătea de câteva luni aproape de Constantinopol, aşteptând ca armata să se rotunjească prin sosirea pâlcurilor din ţinuturile cele mai depărtate ale împărăţiei turceşti, iar soarele primăverii să usuce pământul jilăvit şi să le uşureze drumul spre Lehistan.

Şi soarele, asemenea unui supus al sultanului, pripea cu hărnicie. De la începutul lui aprilie până în mai ploile calde udară doar de câteva ori câmpul de la Kuczunkaury, aşa că deasupra cortului sultanului se întindea tăria albastră fără pic de nor. Strălucirile zilei se răsfrângeau în pânza albă, în chipiurile înalte, în vârfurile coifurilor, ale flamurilor şi ale geridurilor, înecând totul - tabără, corturi, oamenii şi animalele - într-o mare de lumină. Seara pe cerul senin se înălţa secera lunii, luând sub oblăduirea-i tăcută miile de războinici care, sub semnul ei, porneau să cucerească noi pământuri; apoi se ridica tot mai mult pe bolta întunecată şi pălea în jariştea focurilor. Când flăcările bobotăilor se iveau pe toată întinderea aceasta uriaşă, când arabii desculţi din Alep şi Damasc, numiţi masalagii, aprindeau lămpile verzi, roşii, galbene şi albastre înaintea corturilor sultanului şi ale vizirului, părea că o bucată de cer căzuse pe pământ şi stelele licăreau pe câmpul de la Kuczunkaury.

Rânduiala deplină şi ascultarea domneau în toată oştirea. Paşalele se încovoiau sub voinţa sultanului, cum se îndoaie trestia în bătaia vântului, iar oştenii tremurau de frica lor. Oamenii şi animalele aveau hrană de ajuns. Toate erau din belşug şi la timpul potrivit. După o

rânduială deplină se desfăşurau, de asemenea, ceasurile de muştru, de masă şi de rugăciune. În clipa când muezinii începeau să cheme credincioşii la rugăciune din minaretele de lemn înjghebate la repezeală, toată armia se întorcea cu faţa spre răsărit, fiecare îşi aşternea dinainte o blană sau un covoraş şi toată oştirea cădea în genunchi ca un singur om. Rânduiala şi asprimea dădeau curaj mulţimilor şi sufletele se umpleau de nădejdea sigură a izbânzii.

Sultanul veni în tabără pe la sfârşitul lui aprilie, dar oastea nu se urni. Aşteptă mai mult de o lună să sece apele; între timp muştruluia oştenii, îi obişnuia cu viaţa de tabără, domnea şi primea solii sub baldachinul de purpură.

Frumoasă ca un vis, prima soţie, Kasseka[1], îl însoţise până aici, aducându-şi o curte aidoma raiului.

Stăpâna veni în cortul de tafta purpurie într-o caleaşcă aurită, urmată de altele asemenea şi de cămile albe din Siria, acoperite şi ele cu purpură şi încărcate cu poveri. Huriile şi baiaderele îi cântau pe drum. Litaniile dulci răsunau molcom îndată, când, obosită, îşi închidea pleoapele mătăsoase, şi o ajutau să aţipească. În timpul zilei, când era foarte cald, legănau deasupra ei evantaie din pene de struţ şi de păun; mirodenii nepreţuite din Orient fumegau în cupe indiene înaintea cortului ei. Era înconjurată de toate comorile, minunăţiile şi avuţiile pe care puteau să i le ofere Răsăritul întreg şi puterea sultanului. Hurii, baiadere, casapi negri, slujitoare, copii de casă aidoma îngerilor, cămile siriene, cai din pustiurile Arabiei, într-un cuvânt, tot alaiul strălucea de ţesături scumpe, laméuri, brocarturi, făcea ape-ape,

1 Hasseki = sultana favorită (turc.).

asemeni curcubeului încărcat de diamante, rubine, smaralde şi safire. Înaintea ei se prosternau în pulbere noroadele, neîngăduind să-şi ridice ochii spre chipul la care numai padişahul avea dreptul să privească. Întreg alaiul părea o nălucire de pe alt tărâm, o nălucire alcătuită de însuşi Allah din vedenii amăgitoare şi coborâtă pe pământ.

Soarele încălzea din ce în ce mai puternic şi în cele din urmă veniră şi zilele de arşiţă. Aşa că într-o seară flamura fu înălţată în vârful unei prăjini înaintea cortului sultanului şi o lovitură de tun vesti oştirii şi noroadelor că puhoiul se urnea spre Lehistan. Uriaşa tobă sfântă începu să bubuie, urmată îndată de toate celelalte, fluierele răsunară, ascuţit, dervişii pioşi, pe jumătate goi, începură să urle şi râul porni înainte de căderea nopţii, ca să se ferească de dogoreala soarelui. Oştirea avea însă să se mişte abia după câteva ceasuri de la primul semn. Întâi plecă tabăra, plecară paşalele care se îngrijeau de hrana oştirii, plecară pâlcuri întregi de meşteşugari care aveau să întindă corturile, plecară caii şi cămilele de povară şi ciopoarele menite tăierii. În această noapte şi în cele următoare marşul avea să dureze numai şase ceasuri şi în asemenea rânduială ca fiecare oştean, odată sosit la locul de popas, să aibă asigurată hrana şi odihna.

Când în cele din urmă veni timpul să pornească şi oştirea, sultanul urcă pe o înălţime ca să-şi bucure ochii cu vederea armiei întregi. Îl însoţeau vizirul, ulemalele, tânărul caimacam Cara Mustafa, „viitorul soare al războiului”, şi străjile din pedestrimea „leşească”. Noaptea era senină şi luminoasă; luna strălucea puternic şi sultanul ar fi vrut să-şi îmbrăţişeze cu privirea toate pâlcurile, dar nici un ochi omenesc nu era

în stare să le cuprindă, fiindcă, deşi mergeau destul de strâns, se înşiraseră pe câteva mile.

Se bucură totuşi în inima lui şi, prefirând boabele aromitoare ale mătăniilor din lemn de santal, îşi înălţă ochii spre cer în semn de mulţumire că Allah îl făcuse stăpân peste atâtea noroade şi oşteni.

Deodată, când capul coloanei aproape că pieri în depărtare, îşi întrerupse rugăciunea şi, întorcându-se către Cara Mustafa, rosti:

— Am uitat, cine merge în frunte?

— Lumină a raiului! răspunse Cara Mustafa - în frunte sunt lipcanii şi ceremişii conduşi de câinele tău Azja, feciorul lui Tuhai-bei...

CAPITOLUL XLVI

DUPĂ CE ÎNTÂRZIASE MULTA VREME pe câmpul de la Kuczunkaury, fiul lui Tuhai-bei plecase într-adevăr în fruntea întregului puhoi turcesc spre hotarul Republicii.

După înfrângerea grea pe care o suferiseră planurile lui şi el însuşi din pricina curajoasei Basia, se părea că steaua norocului îi zâmbeşte iarăşi.

Rana i se vindecase. E adevărat că frumuseţea chipului îi pierise pentru totdeauna; un ochi i se scursese, nasul era zdrobit, iar faţa lui, care semăna altădată cu un cap de șoim se sluţise înfiorător. Dar tocmai spaima pe care o stârnea printre oameni îi câştigară şi mai mult respectul tătarilor sălbatici din Dobrogea. Vestea venirii lui la Adrianopol se răspândise în toată tabăra, iar isprăvile îi crescuseră în povestirea

oamenilor, devenind vrednice de un uriaş. Se spunea că adusese pe toţi lipcanii şi ceremişii în slujba sultanului, că-i lovise pe leşii nepregătiţi ca nimeni altul, că arsese toate oraşele de pe şleaul Nistrului, nimicise garnizoanele şi luase prăzi însemnate. Cei care mergeau întâia dată asupra Lehistanului, cei care, venind din colţurile îndepărtate ale Răsăritului, nu cunoscuseră până acum armele leşeşti, cei cărora le bătea inima de spaimă la gândul că în curând vor fi nevoiţi să dea ochii cu acea înfricoşătoare călărime a necredincioşilor - vedeau în tânărul Azja pe luptătorul care ţinuse piept leşilor, care nu se temuse de ei, învingându-i chiar şi făcând astfel începutul fericit al războiului. Vederea „viteazului” le insufla curaj; iar pentru că Azja era fiul îngrozitorului Tuhai-bei, al cărui nume era cunoscut în tot Răsăritul, toţi ochii se îndreptau cu atât mai mult asupra lui.

— L-au crescut leşii - se vorbea - dar el e fiul unui leu; i-a muşcat şi s-a întors în slujba padişahului.

Până şi vizirul dorise să-l vadă, iar „viitorul soare al războiului”, tânărul caimacam Cara Mustafa, plăcându-i faima ostăşească şi luptătorii sălbatici, îl îndrăgise. Amândoi îl întrebaseră în amănunt despre Republică şi hatman, despre oştirea polonă şi despre Kamieniec şi se bucuraseră foarte de răspunsurile lui din care înţelegeau că războiul nu va fi prea greu, aducându-i sultanului o izbândă uşoară asupra leşilor, iar lui numele de „ghazi”, adică învingătorul. Aşa că, după aceea, Azja avusese de multe ori prilejul să cadă cu faţa la pământ înaintea vizirului, să stea lângă cortul caimacamului şi să primească daruri bogate de la amândoi: cămile, cai şi arme.

Marele vizir îi dăruise un caftan de lamé argintiu

care îl înălţase în ochii tuturor lipcanilor şi ai ceremişilor. Kryczyński, Adurowicz, Morawski, Grocholski, Tworkowski, Aleksandrowicz, pe scurt, toţi rotmiştrii care trăiseră mai de mult în Republică şi o slujiseră, iar acum se întorseseră sub ascultarea sultanului, încuviinţaseră fără crâcnire conducerea vlăstarului lui Tuhai-bei, cinstind în el în aceeaşi măsură obârşia de cneaz şi pe luptătorul care primise un caftan. Ajunse astfel un mârzac însemnat şi peste două mii de oşteni, cu mult mai îndemânatici decât tătarii obişnuiţi, îi ascultau poruncile. Războiul care se apropia putea să-i dea prilejul mai mult decât altora să iasă în evidenţă; putea să-l ridice sus de tot, aducându-i dregătorii, faimă şi putere.

Cu toate acestea, Azja purta otravă în suflet. Mai întâi se simţea umilit în mândria lui că tătarii nu preţuiau în ochii turcilor, mai ales în ai ienicerilor şi spahiilor, mai mult decât preţuiau câinii de hăituiala pentru vânători.

El mai însemna ceva, dar tătarii erau socotiţi călăreţi slabi. Turcul avea nevoie de ei, uneori se temea, dar în tabără îi dispreţuia. Văzând aceasta, Azja îşi despărţi lipcanii de grosul tătarilor, ca pe nişte oşteni mai buni, supărând astfel pe mârzacii din Dobrogea şi de la Bialogród şi neizbutind să convingă pe căpeteniile turcilor că lipcanii sunt într-adevăr mai acătării decât ceambulurile obişnuite. Pe de altă parte, crescut într-o ţară creştină, printre şleahtici şi cavaleri, nu se putea obişnui cu obiceiurile orientale, în Republică era doar un porucinic ca toţi ceilalţi, dar când se înfăţişa căpeteniilor mai mari şi chiar înaintea hatmanului, nu era nevoit să se umilească atâta, cum făcea acum de când era mârzac şi căpetenie peste toate pâlcurile de

lipcani. Aici trebuia să se prosterne până la pământ în faţa vizirului, să bată temenele adânci în cortul caimacamului prieten, înaintea paşalelor, a ulemalelor şi a marelui agă al ienicerilor. Azja nu se putea obişnui cu toate acestea; nu uita că era vlăstarul unui viteaz, avea sufletul sălbatic şi mândru care ţintea să se înalţe în tării ca vulturii, de aceea era tare mâhnit.

Cel mai mult suferea însă din pricina Basiei. Nu mai vorbim că un braţ slab de femeie îl doborâse de pe cal pe el, care la Bracław, la Kalnik şi în alte o sută de locuri îi chemase la luptă şi-i învinsese pe cei mai cutezători războinici zaporojeni, nu mai vorbim de ruşinea pe care o îndurase. El o îndrăgise însă peste măsură pe polcovniceasă, vrând s-o aibă în cortul său, să se uite la ea, s-o bată şi s-o sărute. Dacă l-ar fi rugat cineva să aleagă între a fi padişah cu jumătate de lume la picioare şi a o lua în braţe, a-i simţi lângă inimă căldura sângelui, răsuflarea pe faţă şi gura pe buzele lui - ar fi preferat-o pe ea în locul Ţarigradului, al Bosforului şi al numelui de calif. O dorea, pentru că o iubea; o dorea, pentru că o ura; o dorea cu atât mai mult, cu cât aparţinea altuia, cu atât mai mult, cu cât o ştia mai fără vină şi mai credincioasă, mai neîntinată. Adesea, când îşi amintea în cort că îi sărutase ochii o dată într-o râpă, după bătălia cu Azba-bei, iar lângă Raszków o strânsese la pieptul lui, îl năpădeau pofte nebune. N-avea nici cea mai mică idee ce se întâmplase cu ea, dacă se întorsese la Chreptiów sau pierise pe drum. Câteodată se simţea uşurat la gândul că se prăpădise, alteori era copleşit de o jale adâncă. Erau clipe când se gândea că ar fi fost mai bine dacă nu încerca s-o răpească; era mai bine dacă nu ardea Raszków şi nu venea aici; ar fi rămas lipcan la

Chreptiów şi ar fi putut măcar să privească la ea.

O avea, în schimb, pe nefericita Zosia Boska în cortul lui. Viaţa ei se scurgea într-o ascultare de roabă, în ruşine şi spaimă necontenită, fiindcă în sufletul lui Azja nu se afla pic de milă pentru ea. O chinuia numai pentru că nu era Basia. Avea într-adevăr dulceaţa şi farmecul unei flori de câmpie, era tânără şi frumoasă, aşa că se înfrupta din frumuseţea ei, dar din orice pricină o lovea cu piciorul ori îi biciuia cu gârbaciul trupul alb. Nici în iad n-ar fi trăit mai rău, fiindcă aici pierduse orice nădejde. Viaţa ei înflorise ca o primăvară la Raszków, încălzită de dragostea pentru tânărul Nowowiejski. Îl iubise din tot sufletul, iubise din toate puterile această fire vitează, nobilă şi cinstită, iar acum ajunsese jucăria şi roaba acestui chior înspăimântător; tremurând ca un câine bătut, era silită să se târască la picioarele lui, să-l privească în ochi, să vadă dacă mâna nu se întinde după biciul din vână de bou şi să-şi înăbuşe oftatul şi lacrimile.

Ştia prea bine că nu are şi nu poate să aibă milă de ea; chiar dacă ar fi scăpat prin cine ştie ce minune din puterea lui, nu mai era Zosia de altădată, curată ca prima zăpadă, în stare să răsplătească iubirea cu inima-i feciorelnică. Totul trecuse fără putinţă de întoarcere. Deoarece nu-şi găsea nici o vină pentru umilinţa ruşinoasă în care trăia acum, dimpotrivă, fusese întotdeauna o jupâniţă fără pată, nevinovată ca un mieluşel, bună ca un porumbel, încrezătoare ca un copil, neprefăcută şi iubitoare - nu pricepea de ce i se întâmplă asemenea nedreptate care nu mai poate fi răsplătită în nici un fel, de ce s-a abătut asupră-i mânia năprasnică a lui Dumnezeu - şi zbuciumul acesta îi adâncea suferinţa şi deznădejdea.

Aşa i se scurgeau zilele, săptămânile şi lunile. Azja sosise de cu iarnă pe câmpul de la Kuczunkaury, iar marşul către fruntariile Republicii începuse abia în iunie. Zosia petrecuse tot timpul acesta în ruşine, chinuri şi trudă. Fiindcă Azja, cu toată frumuseţea şi delicateţea ei, cu toate că o ţinea în cortul lui, nu numai că n-o iubea, dar mai degrabă o ura, pentru că nu era Basia, şi o socotea o roabă de rând, aşa că trebuia să muncească într-adevăr ca o roabă. Ea îi adăpa caii şi cămilele la râu, ea îi căra apă să se spele şi lemne de foc, ea îi aşternea blănurile pentru noapte şi-i făcea mâncare. În alte pâlcuri de oaste turcească, femeile nu îndrăzneau să iasă din corturi de frica ienicerilor sau din obişnuinţă, dar tabăra lipcanilor era ceva mai departe, iar obiceiul de a-şi ascunde femeile nu se înstăpânise printre ei, întrucât trăiseră în Republică, unde se învăţaseră cu alte deprinderi. Roabele oştenilor de rând, dacă avea vreunul, nu-şi ascundeau nici măcar faţa cu văluri. E adevărat că femeilor nu le era îngăduit să se depărteze de medeanul taberei lipcane, căci ar fi fost răpite, dar pe medean umblau încoace şi încolo fără primejdie, ocupându-se cu treburile gospodăreşti.

Cu toată cazna, pentru Zosia era o adevărată fericire să se ducă după lemne sau la râu, să adape caii şi cămilele, întrucât, temându-se să plângă în cort, îşi dădea drumul lacrimilor pe drum. Odată, în timp ce aducea o legătură de vreascuri, se întâlnise cu mama ei, pe care Azja o dăruise lui Halim. Îşi căzuseră în braţe şi le despărţiseră cu forţa; chiar dacă pe urmă Azja o biciuise pe Zosia, lovind-o cu gârbaciul pe unde nimerea, întâlnirea îi mai ogoise rănile pe care le purta în suflet. Altă dată, în timp ce spăla batistele şi obielele lui Azja la vad, Zosia o văzu de departe pe Ewka gemând

sub greutatea găleţilor cu apă. Se schimbase mult şi devenise greoaie, dar trăsăturile ei, deşi acoperite de văluri, îi aduseră aminte de Adam şi o durere atât de crâncenă îi sfâşie inima, încât o clipă i se făcu negru înaintea ochilor. Nu-şi spuseră nimic de frică.

Spaima înăbuşi şi învinse curând toate celelalte simţăminte ale Zosiei, înlocuindu-i orice dorinţă, nădejde sau aducere aminte. Singurul ei gând era să nu fie biciuită. În locul ei, Basia l-ar fi ucis din prima zi pe Azja cu propriu-i jungher, fără să ţină seama de urmări, dar temătoarea Zosia, un copil încă, nu avea curajul Basiei.

În cele din urmă, ajunse să socotească mană cerească rarele clipe când Azja, sub înrâurirea poftelor, îşi apropia faţa sluţită de gura ei. Când se afla în cort, nu-şi lua ochii de la stăpânul ei, străduindu-se să ghicească dacă era mânios sau nu, urmărindu-i mişcările şi dorind să-i preîntâmpine toate voile.

Uneori se întâmpla să greşească şi când vedea colţii lucind de sub mustaţă, ca bătrânului Tuhai-bei, se târa moartă de frică la picioarele lui, lipindu-şi buzele palide de încălţările lui, îmbrăţişându-i genunchii şi ţipând ca un copil îngrozit:

— Azja, nu mă bate! iartă-mă, Azja, nu mă bate!

Dar n-o ierta aproape niciodată, chinuind-o nu numai pentru că nu era Basia. Fusese cândva logodnica lui Nowowiejski. Azja avea un suflet neînfricat, dar între el şi Nowowiejski erau atâtea datorii neplătite, încât ori de câte ori se gândea la uriaşul acela cu inima încrâncenată de răzbunare, tânărul lipcan era cuprins de nelinişte. Avea să fie război şi era cu putinţă să se întâlnească. Azja nu putea să nu-şi închipuie o împrejurare de acest fel şi, pentru că asemenea gânduri

îi treceau prin minte numai la vederea Zosiei, se răzbuna asupra ei, ca şi când ar fi vrut să scape de teamă cu ajutorul loviturilor de bici.

În sfârşit, sosi clipa când sultanul dădu porunca de plecare. Fireşte, lipcanii şi după ei toţi tătarii din Dobrogea şi de la Białogrod aveau să pornească în fruntea oştirii. Aşa hotărâseră sultanul, vizirul şi caimacamul. La început însă, până în Balcani, se ţinură laolaltă. Înaintarea era prea grea, fiindcă din pricina arşiţei mergeau numai noaptea, oprindu-se din popas în popas tot la şase ceasuri. Butoaie cu smoală ardeau pe marginea drumului, iar masalagiii îi luminau calea sultanului cu opaiţe colorate. Furnicarul omenesc se scurgea ca un val peste întinderile nemărginite şi umplea văile ca un nor de lăcuste, acoperind munţi întregi. În urma oştenilor veneau carele de povară şi haremurile, urmate de nenumărate cirezi de vite.

În mlaştinile dinaintea Balcanilor, caleaşca aurită şi purpurie a favoritei Kasseka se împotmoli atât de rău, încât nici cu douăzeci de bivoli nu fură în stare s-o scoată din noroi. „Stăpâne, e un semn rău pentru tine şi pentru toată oştirea!” îi spuse marele muftiu[1] sultanului. „Semn rău!” repetară dervişii pe jumătate nebuni. Astfel că sultanul se înspăimântă şi hotărî să trimită înapoi toate femeile din tabără împreună cu frumoasa Kasseka.

Porunca fu vestită întregii oştiri. Oştenii care n-aveau unde să-şi trimită roabele şi, iubindu-le, nu voiau să le vândă spre desfătarea altora, le uciseră. Altele fură cumpărate cu miile de negustorii din Caravanserai, pentru a fi vândute mai târziu în pieţele de la Stambul şi din celelalte oraşe din Asia Mică.

1 Duhovnic musulman, cunoscător al Coranului, care avea ultimul cuvânt în problemele religioase şi juridice.

Trei zile la rând tabăra se prefăcu într-un iarmaroc uriaş. Azja nu şovăi s-o pună în vânzare pe Zosia, care fu cumpărată îndată cu bani buni de un negustor de bacalii din Stambul pentru fiul său.

Era un om cu inimă bună, fiindcă rugat cu lacrimi în ochi de Zosia, o cumpără şi pe mama ei de la Halim; adevărat, cu un preţ de nimic. A doua zi plecară amândouă la Stambul odată cu celelalte femei. Soarta Zosiei se îmbunătăţi aici simţitor. Noul stăpân o îndrăgi şi după câteva luni o ridică la rangul de soţie. Nu se mai despărţi niciodată de mama ei.

Mulţi oameni, printre ei destul de multe femei, se întorceau în ţară adesea după o robie îndelungată. Mai mult ca sigur că se găsise cineva s-o caute şi pe Zosia cu ajutorul oamenilor şi al negustorilor greci sau prin slujitorii solilor Republicii, dar toate strădaniile rămăseseră zadarnice. Apoi căutările se întrerupseră deodată şi Zosia nu mai văzu niciodată meleagurile natale şi chipurile celor dragi. Trăi în harem până la moarte.

CAPITOLUL XLVII

ÎNAINTE DE PLECAREA TURCILOR de la Adrianopol, în toate staniţele de pe malul Nistrului se iscă mare forfotă. Mai ales la Chreptiów, care se afla mai aproape de Kamieniec, veneau întruna gonacii hatmanului aducând felurite porunci pe care micul viteaz le îndeplinea singur, iar dacă nu-l priveau, le trimitea mai

departe prin oameni siguri. Ca urmare a acestor porunci, garnizoana de la Chreptiów se micşoră simţitor. Jupân Motowidło plecase cu seimenii hăt! aproape de Humań, ca să-l întărească pe Hanenko care, cu o mână de cazaci rămaşi credincioşi Republicii, se hărţuia cum putea cu Dorosz şi cu urdia de la Crîm venită în ajutorul lui. Jupân Muszalski, arcaşul neîntrecut, jupân Snitko cu blazonul Luna tăinuită, jupân Nienaszyniec şi jupân Hromyka conduseseră steagul de elită şi dragonii lui Linkhauz la aşezarea de tristă amintire de la Batoh, unde se afla jupân Lużecki, care trebuia să supravegheze împreună cu Hanenka mişcările lui Doroszeńko. Jupân Bogusz primise poruncă să rămână la Mohilów până când va vedea ceambulurile cu ochiul liber. Îndrumările hatmanului îl căutaseră şi pe faimosul jupân Ruszczyc, pe care-l întrecea doar pan Wołodyjowski, dar jupân Ruszczyc plecase cu câteva zeci de oşteni în stepă şi i se pierduse urma. Abia mai târziu auziră de el, când se răspândiră zvonuri ciudate cum că în jurul taberei lui Doroszeńko şi al bulucurilor urdiei ar da târcoale un duh rău care răpeşte oştenii răzleţi şi cetele mai mici. Ghiciră îndată cu toţii că vrăjmaşul era hărţuit de jupân Ruszczyc, fiindcă afară de micul viteaz nu era nimeni în stare să-l zădărască în acest chip.

Wołodyjowski, cum se ştie, avea să meargă la Kamieniec, deoarece acolo avea hatmanul nevoie de el, socotindu-l un oştean care va insufla curaj locuitorilor şi garnizoanei. Hatmanul era convins că cetatea va cădea, însă voia să reziste cât mai mult, până când Republica avea să-şi adune destule forţe ca să se apere. De aceea, îl trimitea aproape la moarte sigură pe cel mai destoinic şi mai iubit cavaler al Republicii.

Îl trimitea la moarte pe cel mai vrednic oştean şi nu-i părea rău de el. Hatmanul gândise întotdeauna, cum avea să spună mai apoi lângă Viena, că jupâneasa lui Marte poate să nască oamenii, dar numai Marte îi pierde. El însuşi era gata să-şi dea viaţa şi socotea că asta este prima datorie a oşteanului, iar când prin moartea lui putea să aducă ţării servicii însemnate, atunci jertfa lui era cea mai mare răsplată. Hatmanul ştia că micul viteaz e de aceeaşi părere cu el.

Şi pe urmă, nu era timpul să cruţe câte un oştean, când pieirea ameninţa bisericile, ţinuturile, Republica întreagă, când Răsăritul se ridicase cu putere nemaipomenită asupra Europei, vrând să cucerească toată creştinătatea care, apărată de pieptul Republicii, nu se gândea să-i vină în ajutor. Hatmanul voia deci ca cetatea de la Kamieniec să apere mai întâi Republica, iar aceasta, mai târziu, să apere restul lumii creştine.

Câte nu s-ar fi putut întâmpla, dacă ar fi avut forţe destule, dacă n-ar fi slăbit-o samavolniciile de tot felul. Hatmanul însă n-avea nici măcar atâta oaste cât să-i ajungă pentru o luptă de hărţuială, ce să mai vorbim de un război adevărat. Dacă trimitea într-un loc câteva zeci de oşteni, se făcea îndată o spărtură prin care valul năvălitorilor putea să se reverse în voie. Străjile pe care sultanul le rânduia noaptea în tabăra lui erau mai numeroase decât steagurile hatmanului. Puhoiul se apropia din două părţi, de la Nipru şi dinspre Dunăre. Deoarece Dorosz, ajutat de urdia de la Crîm, era mai aproape şi începuse să treacă totul prin foc şi sabie, cele mai multe pâlcuri de oaste se îndreptaseră asupra lui, aşa că în cealaltă parte oştenii nu ajungeau nici pentru cercetare.

În asemenea împrejurări grele, hatmanul îi scrise

lui Wołodyjowski cuvintele scurte care urmează:

„Mă gândeam să te trimit la Raszków înaintea vrăjmaşului, dar mi-a fost teamă că, după ce urdia va trece prin cele şapte vaduri ale Nistrului şi va lua ţinutul în stăpânire, n-ai să izbuteşti să te mai întorci până la Kamieniec, unde e neapărată nevoie de tine. Abia ieri mi-am adus minte de Nowowiejski care e un oştean încercat şi hotărât şi pentru că omul la disperare e gata de orice, gândesc că mă va sluji cum nu se poate mai bine. Dacă poţi să-i trimiţi ceva călărime uşoară, trimite-i, iar el să plece cât mai departe şi să se arate pretutindeni, vestind numărul mare al oştilor noastre, iar când va vedea vrăjmaşul, să-l momească ici şi colo fără să se lase prins. Se cunoaşte pe unde va veni, dar dacă va băga de seamă ceva nou, să-ţi dea numaidecât de ştire, iar tu să repezi călăreţi la mine şi la Kamieniec. Nowowiejski să plece cât poate de repede, iar tu să fii gata să porneşti spre Kamieniec, dar să aştepţi până când vor sosi veşti din olatul moldav şi de la Nowowiejski.”

Întrucât Nowowiejski se afla deocamdată la Mohilów şi se spunea că avea să vină la Chreptiów, micul viteaz îl înştiinţă să se grăbească, fiindcă la Chreptiów îl aşteaptă porunca hatmanului.

Nowowiejski sosi a treia zi. Prietenii aproape nu-l mai recunoscură şi se gândiră că jupân Białogłowski îl asemănase pe bună dreptate cu un schelet. Nu mai era zdrahonul dintr-o bucată, zgomotos, vesel, care odinioară se năpustea asupra duşmanului cu hohote de râs aidoma unui nechezat, rotindu-şi sabia cu avântul cu care se învârtesc aripile unei mori de vânt. Slăbise, îngălbenise şi se ogârjise, părând şi mai mare. Privea la oameni clipind din ochi, ca şi când nu şi-ar fi recunoscut

nici pe cei mai buni prieteni; uneori era nevoie să-i repete de două ori acelaşi lucru, fiindcă nu înţelegea dintr-odată. Pesemne că prin vene îi curgea suferinţa în lac de sânge; se vedea cât de colo că erau câteva lucruri la care se străduia să nu se gândească, preferând să se arate nepăsător, ca să nu înnebunească. La drept vorbind, prin aceste locuri nu exista om, familie sau căpetenie care să nu fi fost loviţi de nefericire prin braţul păgânului, care să nu plângă vreun cunoscut, prieten sau rudă apropiată. Asupra lui Nowowiejski se abătuse însă o grindină de nenorociri. Într-o singură zi îşi pierduse tatăl, sora şi logodnica pe care o îndrăgise cu toate puterile sufletului său viforos. Ar fi preferat ca sora şi jupâniţa aceea dulce şi iubită să fi murit, să fi pierit de jungher şi foc. Dar amândouă aveau o soartă la gândul căreia cele mai mari chinuri ale lui Nowowiejski nu mai însemnau nimic. Se silea să nu-şi aducă aminte de ele, simţind că asemenea gânduri sunt vecine cu nebunia, dar n-avea încotro, nu se putea stăpâni.

De aceea, liniştea lui era doar aparentă. În sufletul lui nu sălăşluia resemnarea şi oricine ar fi înţeles de la prima vedere că sub această amorţeală se ascunde ceva ameninţător şi năprasnic care va răbufni odată şi atunci acest uriaş va făptui lucruri înfricoşătoare. Asemenea stihiei dezlănţuite. Toate acestea se citeau atât de limpede pe fruntea lui, încât până şi prietenii se apropiau de el cu anume teamă, ferindu-se să aducă vorba despre cele întâmplate.

La Chreptiów vederea Basiei îi răscoli vechea durere; în timp ce-i săruta mâinile, începu să geamă ca un zimbru înjunghiat, sângele îi năvăli în ochi şi venele de la gât se umflară ca nişte frânghii. Iar când Basia izbucni în lacrimi şi-i luă capul în mâini ca o mamă, îi

căzu la picioare şi stătu aşa multă vreme. În schimb, când află porunca hatmanului, se învioră dintr-odată; o flacără de bucurie ameninţătoare îi strălumina chipul şi zise:

— Am să fac chiar mai mult decât atât!

— Dacă te întâlneşti cu câinele ăla turbat, trage-i o chelfăneală să te pomenească! se amestecă Zagłoba.

La început, Nowowiejski nu răspunse nimic, se uită doar încurcat la jupân Zagłoba; deodată nebunia îi sticli în ochi, se ridică şi începu să se apropie de bătrânul şleahtic, ca şi când ar fi vrut să se arunce asupra lui.

— Domnia Ta - spuse - poţi oare să mă crezi că eu nu i-am făcut nici un rău acestui om şi am fost totdeauna binevoitor cu el?

— Cred, cred! răspunse în grabă jupân Zagłoba, retrăgându-se prevăzător în spatele micului cavaler. Aş merge şi eu cu tine, dar podagra mă muşcă de picioare.

— Nowowiejski! întrebă micul viteaz - când vrei să porneşti?

— La noapte.

— Am să-ţi dau o sută de dragoni. Eu am să rămân aici cu o sută de pedestraşi. Hai pe medean.

Şi ieşiră să dea poruncile de trebuinţă.

În prag îi aştepta încordat ca o strună Zydor Luśnia. Vestea campaniei se răspândise pe medean, aşa că vagmistrul începu să-l roage pe polcovnic, în numele lui şi al tovarăşilor lui, să-i îngăduie să plece cu Nowowiejski.

— Chiar aşa? vrei să mă părăseşti? se arătă mirat Wołodyjowski.

— Jupâne polcovnic, noi am jurat să ne răzbunăm şi poate că va cădea în mâinile noastre!

— Adevărat! Mi-a spus şi jupân Zagłoba - răspunse

micul oştean. Luśnia se întoarse către Nowowiejski:

— Jupâne porucinic!

— Ce vrei?

— Dacă punem laba pe el, vreau să-i plătesc eu cu vârf şi îndesat...

Pe faţa mazurianului se întipări o înverşunare de-a dreptul animalică, încât Nowowiejski se înclină îndată înaintea lui Wołodyjowski şi-l rugă:

— Înălţimea Ta, dă-mi-l pe omul acesta!

Wołodyjowski nici nu se gândea să se împotrivească şi în aceeaşi seară, înainte de lăsarea întunericului, o sută de cai porniră la drum cu Nowowiejski în frunte.

Merseră pe şleaul cunoscut până la Mohilów şi Jampol. La Jampol se întâlniră cu vechea garnizoană de la Raszków, din care două sute de oameni se alăturară lui Nowowiejski din porunca hatmanului, iar restul sub conducerea lui jupân Białogłowski aveau să se ducă la Mohilów, unde se afla jupân Bogusz.

Nowowiejski se îndreptă în jos, spre Raszków.

Împrejurimile erau cu totul pustii; târguşorul se prefăcuse într-o grămadă de cenuşă pe care vânturile o împrăştiaseră în cele patru colţuri ale lumii, iar puţinii locuitori care scăpaseră cu viaţă fugiseră şi ei dinaintea furtunii ce se apropia. Era începutul lui mai şi urdia dobrogeană putea să se ivească în fiecare clipă prin acele locuri, aşa că era primejdios să mai întârzie.

Urdiile stăteau încă alături de turci pe câmpul de la Kuczunkaury, dar locuitorii de prin aşezările de la Raszków n-aveau de unde să ştie, aşa că toţi câţi mai rămăseseră după măcelul din urmă plecaseră mai devreme încotro văzuseră cu ochii

Pe drum, Luśnia se gândea la tot felul de planuri şi

de şiretlicuri pe care, după credinţa lui, trebuia să le urmeze Nowowiejski, dacă voia să-l surprindă pe vrăjmaş. Asemenea gânduri le împărtăşea bucuros celorlalţi oşteni.

— Voi aveţi capete de cai - le spunea - voi nu vă pricepeţi la astfel de lucruri, dar eu sunt vulpe bătrână. Mergem la Raszków, ne pitim prin ascunzătorile de acolo şi aşteptăm. Când o să ajungă urdia la vad, o să treacă mai întâi cete mai mici, cum au ei obiceiul să facă, iar bulucurile o să stea să aştepte până când primesc veste că drumul e slobod. Abia atunci o să ne arătăm noi şi o să-i gonim până hăt! la Kamieniec.

— Păi aşa nu mai punem noi mâna pe câinele ăla! băgă de seamă un oştean.

— Tacă-ţi fleanca! răspunse Luśnia. Cine-o să meargă înainte, dacă nu lipcanii?...

Într-adevăr, prevederile vagmistrului păreau să se împlinească. Când ajunse la Raszków, Nowowiejski lăsă oştenii să se odihnească. Toţi erau siguri că după aceea se vor îndrepta spre peşterile care împânzeau împrejurimile, unde se vor ascunde până la sosirea primelor cete duşmane.

A doua zi însă, căpetenia conduse steagul dincolo de Raszków.

„Ne ducem oare până la Jahorlik?” se întrebă vagmistrul.

Dincolo de Raszków se apropiară de râu, iar după câtva timp se opriră la un loc de trecere căruia i se spunea „Vadul sângeros”. Fără o vorbă, Nowowiejski îmboldi calul să intre în apă şi porni spre malul celălalt.

Ostenii începură să privească uimiţi unii la alţii.

— Cum aşa? ne ducem în ţara turcului? se întrebau. Dar aceştia nu erau şleahtici înfumuraţi, gata oricând să

se tot sfătuiască şi să se împotrivească, ci oşteni de rând învăţaţi în staniţă să asculte fără crâcnire, aşa că după Nowowiejski intră în apă primul rând, apoi al doilea şi al treilea... Nici urmă de şovăială. Se mirau că numai cu trei sute de cai intrau în împărăţia sultanului pe care nu-l putea învinge toată lumea, dar mergeau înainte.

În curând apa trecu de şoldurile cailor, astfel că încetară să se mai mire, având grijă să nu se ude desagii cu hrana lor şi a cailor.

Abia când ajunseră pe malul celălalt începură iarăşi să se uite unii la alţii.

— O, Doamne! suntem pe tărâmul moldav! spuseră în şoaptă.

Şi câte unul se uita înapoi, la Nistrul care strălucea în lumina amurgului ca o panglică aurie tivită cu purpură. Stâncile de pe mal, pline de grote adânci, erau şi ele scăldate în potopul de raze. Se înălţau ca un zid care despărţea această mână de oameni de ţara-mamă. Pentru mulţi dintre ei avea să fie despărţirea din urmă.

Luśnia se gândi că poate căpetenia înnebunise, dar treaba căpeteniei era să poruncească, iar a lui să asculte.

În acest timp, caii care ieşiseră din apă începură să sforăie cumplit.

— Sănătate! sănătate! răsunară glasurile oştenilor.

Era un semn bun şi le mai veni inima la loc.

— Înainte! porunci Nowowiejski.

Steagul porni spre soare-apune, spre furnicarul de mii de oameni, spre noroadele care tăbărâseră la Kuczunkaury.

CAPITOLUL XLVIII

TRECEREA NISTRULUI DE CĂTRE NOWOWIEJSKI şi marşul lui cu trei sute de săbii împotriva puterii sultanului, care număra sute de mii de luptători, erau fapte pe care un nepriceput în ale războiului putea să le socotească nebunie curată. Nu era însă decât o campanie îndrăzneaţă care avea toţi sorţii de izbândă.

Oştenii din acele vremuri porneau nu o dată împotriva unor ceambuluri de o sută de ori mai numeroase; înaintau până sub nasul lor, apoi se lăsau urmăriţi, aşteptând clipa potrivită să atace la rândul lor. Făceau şi ei cum face lupul gonit de haita de câini, care se întoarce şi hărtăneşte pe dulăul ce se încumetă să-l încolţească de-aproape. Vânatul se prefăcea într-o clipă în vânător; fugea, se ascundea, se făcea una cu pământul, dar gonit, gonea şi el, lovind pe neaşteptate şi muşcând de moarte. Acesta era felul de luptă al tătarilor, în care potrivnicii se întreceau în viclenie, capcane şi hărţuială. Cel mai priceput în astfel de încăierări se dovedise pan Wołodyjowski, după care venea jupân Ruszczyc, apoi jupân Piwo şi jupân Motowidło, dar şi Nowowiejski, luptând de copil prin stepă, se număra printre cei mai buni, de aceea era lesne de presupus că, apărând în preajma urdiei, nu se va lăsa prins.

Cutezanţa lui putea să izbutească şi pentru că dincolo de Nistru se întindeau ţinuturi pustii, în care nu era prea greu să se ascundă. Din loc în loc, pe malul apelor se înălţau aşezări omeneşti, dar locuitorii erau prea puţini. Aproape de mal ţinutul era deluros şi

stâncos, iar mai încolo se întindeau stepa şi pădurile, în care rătăceau ciopoare mari de animale, de la bivolii sălbăticiţi până la elani, căprioare şi porci mistreţi. Deoarece sultanul dorise ca înainte de a porni la drum să-şi simtă puterea şi să-şi socotească forţele, urdiile de la Białogród, care trăiau pe malul de jos al Nistrului, şi cele din Dobrogea plecaseră din porunca padişahului hăt! dincolo de Balcani, urmate de călăraşii moldavi, aşa că locurile deveniseră şi mai pustii şi puteai să mergi săptămâni întregi fără să te vadă nimeni.

În schimb, jupân Nowowiejski cunoştea prea bine deprinderile tătarilor, ca să nu ştie că, după ce ceambulurile aveau să treacă hotarul Republicii, vor înainta cu multă prevedere, adulmecând cu luare-aminte în toate părţile; aici însă, în ţara lor, se vor revărsa ca apa, fără să ţină seamă de nimic. Aşa şi era, tătarii s-ar fi aşteptat să se întâlnească mai degrabă cu moartea, decât să nimerească aici, în locurile lor de baştină, peste oştenii acelei Republici care nu era în stare să-şi apere propriile fruntarii.

Jupân Nowowiejski îşi făcuse socoteala că duşmanul va rămâne de-a dreptul uluit la vederea steagului său şi în acest fel foloasele erau mai mari decât şi le închipuise hatmanul; pe de altă parte, s-ar fi putut să-i nimicească pe lipcani şi pe Azja. Tânărul porucinic ghicise lesne că lipcanii şi ceremişii, ca unii care cunoşteau ţara, vor porni în fruntea oştirii şi pe această împrejurare se întemeia toată nădejdea lui. Să lovească pe neaşteptate şi să-l prindă pe Azja, să-şi scape poate sora şi pe Zosia, să le smulgă din robie, să se răzbune, apoi el însuşi să piară în luptă - iată tot ce dorea sufletul sfâşiat al lui Nowowiejski.

Sub înrâurirea acestor gânduri şi nădejdi,

Nowowiejski se scutură din amorţeală şi se învioră. Înaintarea pe drumuri necunoscute, greutăţile mari, şuierul vântului de stepă şi primejdiile acestei întreprinderi curajoase îi redară sănătatea şi puterea de altădată. Luptătorul învinse în el pe îndrăgostitul nefericit. Dacă mai înainte n-avea timp decât pentru amintiri şi chinuri, acum trebuia să se gândească toată ziua cum să se apropie de vrăjmaş şi să-l sfârtece.

După ce trecură Nistrul, apucară pieziş spre Prut în jos, afundându-se adesea în timpul zilei prin păduri şi stufărişuri; noaptea făceau marşuri repezi şi furişate. Ţinutul, locuit în acele vremuri mai mult de nomazi, era pustiu în cea mai mare parte, întâlneau foarte rar lanuri de porumb în jurul locuinţelor.

Mergând pe ascuns, se străduiau să ocolească aşezările, ogrăzile mai mari, dar se apropiau cu îndrăzneală de cele mici, alcătuite din una, două, trei sau mai multe colibe, ştiind că nici unuia dintre locuitori nu i-ar trece prin cap să fugă spre Bugeac şi să-i prevină pe tătarii de acolo. Luśnia avea grijă să nu se întâmple una ca asta, dar curând lăsă baltă şi această măsură de prevedere, întrucât se convinse că puţinii locuitori, deşi supuşi ai sultanului, aşteptau şi ei îngroziţi sosirea oştilor padişahului. În al doilea rând, n-aveau nici cea mai mică idee cine erau, luându-i drept un steag de călăraşi care grăbeau în urma celorlalţi la porunca sultanului. De aceea, nu se împotriveau să le dea turte de mălai şi carne de bivol afumată. Fiecare îşi avea turma lui de oi, cireada de bivoli şi tabunul de cai ascunşi pe malul apelor. Unde şi unde întâlneau cârduri mari de bivoli pe jumătate sălbăticiţi, păziţi de zece-cincisprezece văcari. Aceştia trăiau în stepă, în corturi, rămânând într-un loc până când vitele păşteau toată

iarba. Adesea văcarii se arătau a fi tătari bătrâni şi Nowowiejski îi înconjura cu atâta grijă, de parcă era vorba de un ceambul întreg; nu lăsa nici unul în viaţă, ca să nu repeadă veste spre Bugeac de venirea lui. După ce-i întreba de drumuri, poruncea să-i taie fără milă, ca să nu rămână nici picior viu. Apoi lua atâţia bivoli câţi îi trebuiau şi pleca mai departe.

Pe măsură ce înaintau spre miazăzi, turmele se îndeseau, fiind păzite aproape numai de tătari în grupuri destul de mari. În două săptămâni Nowowiejski înconjură şi nimici trei cete de ciobani alcătuite fiecare din câteva zeci de oameni. Dragonii le luară cojoacele pline de păduchi şi, curăţându-le la foc, se îmbrăcară în ele, ca să semene cu văcarii şi ciobanii „sălbatici". În săptămâna a doua toţi erau îmbrăcaţi tătăreşte şi arătau ca un ceambul sadea. Le rămăseseră numai armele călărimii regulate, pieptarele păstrându-le în desagi, ca să se schimbe la întoarcere. De aproape puteau fi recunoscuţi după mustăţile cânepii mazuriene şi după ochii albaştri, dar de departe cea mai ageră privire se putea înşela, mai ales că mânau înaintea lor şi vitele trebuitoare pentru hrană.

Se apropiată de Prut şi o luară în jos pe malul stâng, Deoarece drumul Kuczmanului era prea pustiit, era uşor de presupus că oştile sultanului şi înaintea lor urdiile vor veni pe la Fălciu[1], Huşi, Cotu Morii[2] şi abia după aceea pe drumul moldav, cotind spre Nistru, sau mergând drept în sus prin toată Basarabia, ca să treacă hotarele Republicii pe la Uszyca. Nowowiejski era atât de sigur că aşa avea să se întâmple, încât înainta tot mai

---

1 în original: Falezi.

2 în original: Kotimore.

încet, fără să cruţe timpul, dar tot mai prevăzător, ca să nu se izbească pe neaşteptate de ceambuluri. După ce pătrunse în furca alcătuită de râuleţele Sărata şi Tecuci[1], zăbovi aici mai multă vreme ca să lase caii şi oamenii să se odihnească şi să aştepte în acest loc ferit cetele din fruntea urdiei.

Locul era într-adevăr ferit şi bine ales, fiindcă amândouă, malurile râuleţului şi partea cuprinsă între ele erau acoperite cu lăstăriş de corn şi de sânger. Păduricea se întindea cât cuprindeai cu ochii, formând pe alocuri hăţişuri de nepătruns sau pâlcuri de tufe între care înnegreau poieni tocmai potrivite pentru un medean de tabără. La această vreme copacii şi tufişurile îşi scuturaseră floarea, dar la începutul primăverii trebuie să fi alcătuit o adevărată mare de flori galbene şi albe. În pădurice nici urmă de aşezare omenească, în schimb, peste tot mişunau animalele sălbatice: elani, căprioare, iepuri şi păsăret. Ici şi colo, pe malurile pâraielor, oştenii descoperiră şi urme de urşi. La vreo două zile după venirea steagului, unul dintre ei ucise câteva oi, drept care Luśnia îşi făgădui să-l vâneze. Deoarece Nowowiejski, vrând să rămână ascuns, nu le îngăduia să se folosească de muschete, oştenii porniră asupra hoţului cu suliţe şi topoare.

Mai târziu, pe malul apei, găsiră şi urme vechi de foc, pesemne de anul trecut. Se vede că din când în când treceau pe aici nomazii cu turmele sau tătarii veneau să taie lăstarii de corn pentru codiriştile bicelor de luptă. Cu toată străduinţa lor, nu descoperiră picior de om prin împrejurimi.

Nowowiejski hotărî să nu meargă mai departe şi să

1 în original: Tekicz.

aştepte aici până când aveau să sosească oştile turceşti.

Prin urmare, curăţiră locul pentru medean, ridicară colibe şi aşteptarea începu. La marginile pădurii puseră oameni de strajă: unii priveau ziua şi noaptea spre Bugeac, alţii pe Prut, către Fălciu. Nowowiejski ştia că va afla de apropierea oştirii după anumite semne, dar trimitea şi podghiazuri mici în cercetare, în fruntea cărora mergea chiar el de cele mai multe ori. Vremea frumoasă era cum nu se poate mai potrivită pentru popasul în acest ţinut uscat. Zilele erau fierbinţi, dar oamenii puteau să scape lesne de arşiţă în umbra desişurilor, nopţile - senine, liniştite, cu lună, în timpul cărora tufişurile răsunau de trilurile privighetorilor. Nowowiejski suferea cel mai mult în timpul acestor nopţi, pentru că, neputând să doarmă, îşi aducea aminte de fericirea trecută şi de nenorocirea de acum.

Trăia numai cu gândul că atunci când îşi va sătura inima de răzbunare va fi fericit şi se va linişti. Între timp, se apropia vremea când avea să se răzbune sau să piară.

Săptămânile se scurgeau una după alta; oamenii se gospodăreau cum puteau în aceste pustietăţi şi vegheau. În acest răstimp, cunoscură toate şleaurile, râpele, pajiştile, râurile şi pâraiele, mai prinseră câteva cirezi, tăiară câteva cete mici de nomazi, pândind întruna în aceste hăţişuri, cum îşi pândeşte fiara prada. În cele din urmă, clipa mult aşteptată sosi.

Într-o dimineaţă zăriră cârduri mari de păsări înaintând pe cer şi pe pământ. Dropii, potârnichi albe şi prepeliţe cu picioare albăstrui se apropiau prin iarbă de lăstăriş, iar pe sus zburau corbi, ciori şi chiar păsări de baltă, speriate pesemne de pe malurile Dunării sau din mocirlele dobrogene. La vederea lor, dragonii se uitară

unii la alţii şi cuvintele: „Vin! vin!” zburară din gură în gură. Chipurile se înviorară numaidecât, mustăţile începură să se mişte, ochii să strălucească; în această înviorare nu era nici urmă de teamă, toţi erau oameni care-şi petrecuseră viaţa în astfel de împrejurări. Simţeau numai ce simt câinii, de vânătoare când adulmecă fiara. Focurile fură stinse cu apă, pentru ca fumul să nu trădeze prezenţa oamenilor în desişuri, caii înşeuaţi şi tot steagul aşteptă gata de drum.

Trebuia să chibzuiască astfel timpul, încât să năvălească asupra vrăjmaşului în clipa când acesta avea să se oprească pentru odihnă. Nowowiejski înţelegea prea bine că oştile sultanului nu mărşăluiau prea înghesuite, cu atât mai mult cu cât se aflau încă în ţara lor, unde nu se aşteptau la nici o primejdie. Mai ştia că străjile merg întotdeauna cu vreo milă-două înaintea grosului armiei, aşa că socotea pe drept cuvânt că lipcanii vor sosi cei dintâi.

O vreme stătu în cumpănă dacă să le iasă în întâmpinare pe drumurile tăinuite pe care acum le cunoştea atât de bine, sau să-i aştepte în hăţişurile de corn. Alese calea din urmă, fiindcă aici putea oricând să-i lovească pe neaşteptate. Se scurse încă o zi, apoi noaptea în timpul căreia nu numai păsările, ci şi fiarele se apropiară în cârduri mari de tufărişuri. În dimineaţa următoare putură să vadă duşmanul cu ochiul liber.

Spre miazăzi, dincolo de marginea păduricii de corn se întindea un câmp oblu, pe alocuri deluros, care se pierdea hăt! în zare. Vrăjmaşul se ivi mai întâi pe acest câmp înaintând destul de repede spre Tecuci. Dragonii priveau din desiş la masa aceea negricioasă care aci pierea din ochi, acoperită de cocoaşele colinelor, aci se arăta în toată lărgimea ei.

Luśnia, care avea o privire neobişnuit de ageră, cercetă o vreme cu luare-aminte pâlcurile care se apropiau, apoi veni la Nowowiejski.

— Jupâne porucinic! spuse. Oameni sunt puţini, mână caii la păşune.

Nowowiejski se convinse curând că Luśnia avea dreptate şi faţa i se lumină de bucurie.

— Asta înseamnă că au poposit la vreo milă, o milă şi jumătate de pădure! zise.

— Întocmai - răspunse Luśnia. Se vede că merg numai noaptea, ca să nu sufere din pricina căldurii, iar ziua se odihnesc, trimiţându-şi caii la păscut până seara.

— Sunt mulţi oameni de pază la cai?

Luśnia ieşi iarăşi la marginea lăstărişului şi de astă dată întârzie mai mult. În sfârşit, se întoarse şi spuse:

— Să tot fie vreo mie cinci sute de cai, pe care-i păzesc ca la douăzeci şi cinci de oameni. Sunt la ei acasă şi nu se tem de nimic, aşa că şi străjile sunt puţine.

— Ai putut să recunoşti oamenii?

— Sunt încă prea departe, dar sunt lipcani, înălţimea Ta! sunt ca şi ai noştri!...

— Adevărat! întări Nowowiejski.

Era sigur că nu-i va scăpa nici unul. Pentru un hărţaş ca el şi pentru nişte oşteni ca cei pe care-i conducea nu era o treabă prea grea.

În acest timp, herghelegiii mânau caii tot mai aproape de pădurea de corn. Luśnia ieşi încă o dată la margine şi, când reveni, faţa îi strălucea de bucurie şi cruzime.

— Înălţimea Ta, sunt lipcani, e sigur! şopti.

Nowowiejski ţipă ca un erete şi steagul de dragoni se retrase în adâncul lăstărişului. Aici se despărţiră în

două cete, din care una dispăru îndată în trecătoare, ca să apară din nou în spatele hergheliei şi al lipcanilor, iar cealaltă se rândui într-o jumătate de cerc şi aşteptă.

Totul se petrecu într-o linişte deplină, urechea cea mai ageră n-ar fi prins nici cel mai mic zgomot; săbiile şi pintenii nu zăngăniră, nici un cal nu necheză; iarba deasă care creştea în pădurice înăbuşea tropotul copitelor. Parcă până şi caii pricepeau că izbânda năvalei atârna de tăcere; nu era prima dată când îndeplineau asemenea slujbă. Din trecătoare şi din hăţişuri se auzeau doar ţipetele de erete, tot mai încet şi tot mai rar.

Herghelia lipcanilor se opri la marginea lăstarului şi se împrăştie pe câmp în cârduri mai mici sau mai mari. Nowowiejski se afla acum aici şi urmărea toate mişcările herghelegiilor. Era înainte de amiază, soarele urcase sus pe bolta senină şi dogorea pământul. Caii începură să se tăvălească, apoi se apropiară de tufe. Herghelegiii veniră şi ei la marginea pădurii, descălecară de pe cai şi-i priponiră, apoi căutând umbra şi răcoarea, intrară în desiş şi se opriră sub o tufă mai mare să se odihnească.

Curând răbufni flacăra focului, iar când vreascurile uscate se prefăcură în tăciuni şi cenuşă, herghelegiii puseră pe jar o jumătate de mânz şi se aşezară mai la o parte din cauza căldurii.

Câţiva se întinseră pe iarbă, alţii sporovăiau şezând turceşte; unul începu să cânte din fluier. În hăţiş domnea o linişte deplină, doar din când în când ţipa câte un erete.

Mirosul de carne arsă vesti, în sfârşit, că friptura era gata şi doi dintre ei o scoaseră din foc şi o aduseră sub tufa umbroasă. Aici se aşezară cu toţii împrejur şi,

tăind cu cuţitele bucăţi mari, înfulecau cu lăcomie sălbatică hălci pe jumătate crude, din care sângele li se scurgea printre degete şi pe bărbi.

După aceea sorbiră îndelung lapte acru de iapă din burdufuri şi îşi simţiră burţile sătule. Mai tăifăsuiră un răstimp, apoi capetele şi mădularele li se îngreuiară.

Se făcuse amiază. Din cer se revărsă peste pământ o arşiţă grozavă. În pădurice iarba se împestriţa de pete de lumină tremurătoare, formate de razele soarelui care răzbăteau prin desiş. Totul tăcu, încetară până şi ţipetele ereţilor.

Câţiva lipcani se sculară şi se duseră la marginea tufelor ca să se uite la cai, iar ceilalţi se întinseră pe jos şi în curând îi cuprinse somnul.

Se vede însă că după atâta mâncare şi băutură somnul nu le era prea uşor; în răstimpuri câte unul gemea adânc, altul îşi deschidea o clipă pleoapele şi repeta:

— Allah, Bismilallah!

Deodată, dinspre marginea lăstarului se auzi un zgomot înăbuşit, dar înfiorător, aducând cu hârâitul scurt al unui om sugrumat, care nu mai are timp să urle. Fie că urechile herghelegiilor erau foarte agere, fie că instinctul îi preveni de primejdie, fie în sfârşit, că simţiră atingerea de gheaţă a morţii, destul că se treziră cu toţii şi zvâcniră în picioare.

— Ce-a fost asta? Unde sunt cei de la cai? începură să se întrebe unii pe alţii.

Atunci din tufişul de corn răsună un glas polonez:

— Cei de la cai nu se mai întorc!

În aceeaşi clipă o sută cincizeci de cai făcură cerc în jurul herghelegiilor înfricoşaţi atât de tare, încât strigătul le muri pe buze. Puţini apucară să pună mâna

pe hangere. Cercul atacatorilor se revărsă peste ei şi-i acoperi cu totul. Tufişul se cutremura de năvala trupurilor omeneşti care se vânzoleau în neorânduială. Se auziră şuierături ascuţite, gâfâieturi, câte un geamăt sau o hârâitură, dar totul nu dură decât o clipită. Apoi se aşternu liniştea.

— Câţi sunt vii? întrebă un glas dintre atacatori.

— Cinci, jupâne porucinic.

— Cercetaţi trupurile, să nu se prefacă vreunul, iar pentru mai multă siguranţă tăiaţi-le beregata şi aduceţi prinşii la foc.

Porunca fu îndeplinită numaidecât. Trupurile fură ţintuite de pământ cu propriile junghere, iar prinşii, după ce li se legară picioarele de ciomege, fură aşezaţi în jurul focului pe care Luśnia îl scormoni până când scoase deasupra cărbunii acoperiţi de cenuşă.

Prinşii se uitau cu ochii rătăciţi la aceste pregătiri şi la Luśnia. Printre ei se găseau trei lipcani de la Chreptiów, care-l cunoşteau prea bine pe vagmistru. Acesta îi recunoscu şi el şi le spuse:

— Ei, frăţiorilor! acuma va trebui să cântaţi, că altfel vă duceţi pe lumea cealaltă cu tălpile prăjite. N-o să mă zgârcesc eu la cărbuni când e vorba de nişte cunoştinţe vechi!

Spunând acestea, mai aruncă pe foc câteva vreascuri uscate, care se aprinseră îndată cu vâlvătaia mare.

Veni însă Nowowiejski şi începu să-i cerceteze. Din mărturisirile prinşilor se arătă ceea ce ghicise în parte şi tânărul porucinic.

Lipcanii şi ceremişii mergeau în frunte, înaintea urdiei şi oştilor sultanului. Îi conducea Azja, fiul lui Tuhai-bei care avea în subordine toate pâlcurile. Din

cauza arşiţei, întreaga oştire înainta numai noaptea, ca şi ei, iar ziua îşi trimiteau caii la păscut. Nu se fereau, pentru că nici prin gând nu le trecea că i-ar putea ataca cineva chiar în apropierea Nistrului, necum aici lângă Prut, nu departe de meleagurile urdiei. Aşa că mergeau în largul lor cu hergheliile de cai şi cămilele care duceau corturile căpeteniilor. Cortul mârzacului Azja era uşor de recunoscut, fiindcă avea în vârf un tui, iar pâlcurile îşi înfigeau flamurile alături în timpul popasului. Pâlcul lipcan se afla la depărtare de aproape o milă; era alcătuit din vreo două mii de oameni, dar o parte dintre ei rămăseseră cu urdia de la Białogród, care venea la o milă în urma ceambulului lipcan.

Nowowiejski îi mai întrebă de drumurile pe care se putea ajunge mai bine la locul de popas, care era aşezarea corturilor şi, în cele din urmă, de ceea ce îl interesa îndeosebi.

— Sunt şi niscaiva femei în cort?

Lipcanii începură să tremure pentru viaţa lor. Cei care slujiseră mai demult la Chreptiów ştiau prea bine că Nowowiejski era fratele uneia din acele femei şi logodnicul alteia, aşa că înţeleseră pe dată că va fi cuprins de turbare când va afla întregul adevăr.

Furia lui putea să se abată în primul rând asupra lor, de aceea şovăiră, dar Luśnia spuse numaidecât:

— Înălţimea Ta, să le încălzim tălpile câinilor şi or să vorbească.

— Pune-le picioarele pe cărbuni! porunci Nowowiejski.

— Îndurare! strigă Eliaszewicz, un lipcan bătrân de la Chreptiów - am să spun tot ce mi-au văzut ochii.

Luśnia privi spre porucinic să vadă dacă nu trebuie să îndeplinească porunca, cu toată făgăduiala lipcanului,

dar acesta dădu din mână şi-i zise lui Eliaszewicz:

— Spune, ce-ai văzut?

— Stăpâne, noi n-avem nici o vină - răspunse Eliaszewicz - noi am făcut ce ni s-a poruncit. Mârzacul nostru a dăruit-o pe sora Luminăţiei Voastre lui Adurowicz, care a ţinut-o în cortul lui. Am văzut-o la Kuczunkaury cum căra apă cu găleţile şi i-am ajutat de multe ori, că era gravidă...

— Vai mie! şopti Nowowiejski.

— Iar pe a doua jupâniţă, mârzacul nostru a oprit-o în cortul lui. Pe ea n-am văzut-o de prea multe ori, dar o dată am auzit cum ţipa, pentru că deşi se desfăta cu ea, o biciuia în fiecare zi cu gârbaciul şi o îmbrâncea cu piciorul...

Buzele lui Nowowiejski păliră şi începură să tremure. Eliaszewicz abia auzi întrebarea:

— Şi unde sunt acum?

— Au fost vândute şi au plecat la Stambul.

— Cui?

— Mai mult ca sigur că nici mârzacul nu ştie. A ieşit poruncă de la padişah să plece toate nevestele din tabără. Le-au vândut toţi, aşa că şi mârzacul a făcut la fel.

Cercetarea luă sfârşit şi în jurul focului se înstăpâni liniştea. De la un timp se ridicase un vânt cald dinspre miazăzi şi cutremura lăstarul de corn, care foşnea tot mai tare. Văzduhul devenise înăbuşitor, la marginea zării se arătau câţiva nori întunecaţi la mijloc şi tiviţi cu o lumină arămie.

Nowowiejski plecă de lângă foc, mergând ca un om cu mintea rătăcită, care nu-şi dă seama încotro se duce. În cele din urmă, se prăvăli cu faţa la pământ şi începu să-l zgârie cu unghiile, apoi să-şi muşte mâinile şi să

hârâie, ca şi când ar fi fost pe moarte. Spasmele îi cutremurau trupul uriaş; zăcu aşa ceasuri în şir. Dragonii priveau la el de departe, dar nici Luśnia nu cuteza să se apropie.

În schimb, socotind că porucinicul nu se va mânia că nu-i cruţă pe lipcani, sângerosul vagmistru, dintr-o cruzime înnăscută, le astupă gurile cu iarbă, ca să nu ţipe, şi-i înjunghie ca pe nişte vite.

Îl iertă doar pe Eliaszewicz, presupunând că va avea nevoie de el să-i călăuzească. După ce sfârşi, trase trupurile care se mai zbăteau de la foc şi le aşeză la rând, apoi se duse să vadă ce face porucinicul.

— Chiar dac-ar înnebuni - mormăi în sinea lui - tot trebuie să punem mâna pe câinele ăla!

Miezul zilei trecu, şi ceasurile după-amiezii de asemenea; soarele începu să coboare spre asfinţit. Norii care abia se zăreau la început acoperiseră aproape tot cerul, devenind tot mai deşi şi mai întunecaţi, păstrându-şi marginile arămii. Rotocoale uriaşe se rostogoleau greoaie, ca nişte pietre de moară în jurul propriei osii, apoi se năpusteau unul spre celălalt, se împingeau şi coborau din înălţimi, îndesându-se din ce în ce mai mult pe măsură ce se apropiau de pământ.

La răstimpuri, câte o pală de vânt lovea cum loveşte pasărea de pradă cu aripa, îndoia tufele de corn şi de sânger până la pământ, rupea o groază de frunze şi le împrăştia cu turbare; din când în când înceta cu totul, parc-ar fi intrat în pământ. În aceste clipe de linişte, în norii care se învălătuceau pe cer se auzeau hârâituri ameninţătoare, sâsâituri, zgomote. Parcă se adunau acolo cohortele trăsnetelor care se pregăteau de luptă şi, mârâind surd, îşi aţâţau mânia încrâncenată, înainte de a răbufni şi a lovi în neştire pământul încremenit de

spaimă.

— Vine furtuna! îşi spuseră dragonii în şoaptă.

Şi furtuna veni într-adevăr. Văzduhul se întuneca tot mai mult.

Deodată trăsnetul bubui la răsărit, dinspre Nistru, şi începu să se rostogolească pe cer cu duruituri înfricoşătoare spre Prut; acolo tăcu o clipă, apoi se ridică iarăşi prăpăstuindu-se peste stepele Bugeacului, cuprinzând întreaga zare.

Primele picături mari de ploaie se abătură peste pământul însetat.

În clipa aceea Nowowiejski se ivi înaintea dragonilor.

— Pe cai! strigă cu glas tunător.

Şi după, un răstimp scurt, cam cât ţi-ar trebui să spui o rugăciune nu prea lungă, porni în fruntea celor o sută cincizeci de călăreţi.

Ieşi din pădurice şi se uni lângă herghelie cu cealaltă jumătate din oştenii care vegheaseră spre câmpie ca să nu scape vreun herghelegiu şi să se ducă spre tabără. Dragonii înconjurară herghelia cât ai bate din palme şi, rostind strigăte sălbatice, asemenea tătarilor, goniră înaintea lor tabunul dezlănţuit.

Vagmistrul îl legase cu arcanul pe Eliaszewiez şi-i striga la ureche vrând să acopere bubuitul tunetelor:

— Să ne duci drept, scârnăvie, că-ţi bag cuţitul în beregată! În acest timp, norii coborâseră atât de jos, încât aproape că atingeau pământul. Deodată uraganul turbat răbufni ca jarul din cuptor; curând o lumină orbitoare sfâşie întunericul: bubui un trăsnet, apoi al doilea, în văzduh se răspândi mirosul de pucioasă şi iarăşi se făcu întuneric. Tabunul fu cuprins de groază. Caii, mânaţi din spate de chiotele sălbatice ale

dragonilor, goneau cu nările lărgite şi coamele în vânt, abia atingând pământul, tunetul nu contenea o clipă, vântoasa vuia, iar ei, oameni şi cai, alergau înnebuniţi în această vijelie, prin beznă şi bubuituri care păreau că despică pământul, alungaţi de furtună şi răzbunare, semănând în stepa aceasta pustie cu un alai de strigoi sau de duhuri rele.

Întinderea fugea dinaintea lor. Nu mai aveau nevoie de călăuză, deoarece herghelia se îndrepta drept spre tabăra lipcanilor, care era tot mai aproape. Înainte de a ajunge, stihia se dezlănţui cu atâta putere, de parcă cerul şi pământul îşi pierduseră judecata. Un foc viu aprinse toată zarea, la lumina căruia văzură de departe corturile ridicate în stepă; lumea se cutremura de bubuiturile trăsnetelor; se părea că vălătucii norilor aveau să se năpustească din clipă în clipă asupra pământului. Stăvilarele cerului se deschiseră şi puhoaie de apă începură să se reverse peste câmpuri. Rafalele ploii adânciră şi mai mult întunericul; nu se vedea nimic la doi paşi, iar din pământul încins de arşiţa soarelui se înălţau aburi deşi.

Încă o clipă şi herghelia, odată cu ea şi dragonii, vor fi în tabără.

Dar când ajunse lângă corturi, tabunul se sparse în două părţi într-o învălmăşeală sălbatică; atunci trei sute de piepturi scoaseră un strigăt înfricoşător, trei sute de săbii luciră în strălucirea fulgerelor şi dragonii năvăliră în corturi.

Înainte de începerea ploii, lipcanii văzuseră în lumina fulgerelor herghelia care se apropia, dar nici unul n-avea cum să bănuiască ce herghelegii spăimoşi o mânau din urmă. De aceea, se întrebară cu mirare de ce goneau tabunul drept asupra corturilor şi începură să

ţipe ca să sperie caii. Însuşi Azja, feciorul lui Tuhai-bei, dădu în lături pânza cortului şi, cu toată ploaia, ieşi afară cu mânia întipărită pe chipu-i pocit.

Tocmai atunci herghelia se despărţi în două, iar printre şuvoaiele ploii şi aburi înnegriră nişte făpturi năprasnice, cu mult mai numeroase decât herghelegiii, şi răsună strigătul înspăimântător:

— Loveşte, ucide!

Nu mai era vreme de nimic, nici măcar să se gândească ce se întâmplase; nici măcar să se sperie. Uraganul de oameni, mai groaznic şi mai înverşunat ca vijelia, năvăli asupra taberei.

Odrasla lui Tuhai-bei nu mai apucă să facă nici un pas spre cort, că o forţă supraomenească îl ridică de la pământ; simţi deodată strânsoarea unor braţe vânjoase, oasele îi trosniră, coastele i se frânseră, zări o clipă ca prin ceaţă un chip care ar fi preferat să fie al diavolului şi leşină.

Între timp începuse bătălia, mai bine-zis măcelul. Furtuna, întunericul, numărul necunoscut al năvălitorilor, iuţeala atacului şi caii împrăştiaţi în cele patru vânturi făcură ca lipcanii să nu se mai apere aproape deloc. Fură năpădiţi de o spaimă nebună. Nu mai ştia nimeni încotro să fugă, unde să se adăpostească; mulţi n-aveau armele la ei, pe alţii năvala îi sculase din somn aşa că toropiţi, înnebuniţi de groază, se strângeau în grupuri dese, împingându-se, căzând unii peste alţii şi călcându-se în picioare. Piepturile cailor îi înghesuiau, răsturnându-i, săbiile îi tăiau, copitele îi striveau. Nici viforul nu rupe, nu distruge şi nu pustieşte aşa codrul tânăr, nici lupii nu hărtănesc turma orbită de spaimă, cum îi spârcuiau şi-i călcau în picioarele cailor dragonii.

De o parte nebunia, de cealaltă înverşunarea şi răzbunarea împlineau măsura distrugerii. Pâraiele de sânge se amestecau cu apa ploii. Lipcanilor li se părea că cerul se prăbuşeşte asupra lor, iar pământul le alunecă de sub picioare. Duruitul tunetelor, bubuitul trăsnetelor, răpăitul ploii, întunericul, furia vijeliei însoţeau măcelul cu zgomote de groază. Caii dragonilor, cuprinşi şi ei de spaimă, se aruncau înnebuniţi în vălmăşagul omenesc, împrăştiindu-l şi culcându-l la pământ.

În cele din urmă, grupuri mai mici începură s-o ia la sănătoasa, dar îşi pierduseră într-atâta simţul locului, încât fugeau în cerc prin tabără, în loc să fugă drept înainte şi, izbindu-se adesea unele de altele, ca două valuri potrivnice, se luptau între ele, se răsturnau şi cădeau sub loviturile de sabie.

Atacatorii îi împrăştiată şi-i goniră pe cei din urmă lipcani, urmărindu-i fără milă şi spârcuindu-i din fugă până când trâmbiţele sunară încetarea; nu luară nici un prins viu.

Nicicând o năvală nu fusese mai neaşteptată, nicicând o izbândă mai deplină. Trei sute de oameni împrăştiaseră în cele patru părţi ale lumii aproape două mii de călăreţi aleşi, care întreceau cu mult în îndemânare ceambulurile obişnuite. Cei mai mulţi zăceau prin băltoacele roşii formate din apa ploii şi sânge omenesc. Ceilalţi, îngroziţi, scăpaseră cu viaţă numai datorită întunericului şi fugeau orbeşte pe jos, neştiind dacă nu vor nimeri iarăşi sub paloşe. Furtuna şi beznele îi ajutaseră pe învingători, de parcă mânia lui Dumnezeu luptase de partea lor împotriva trădătorilor.

Noaptea se lăsase de-a binelea când Nowowiejski porni în fruntea dragonilor pe drumul de întoarcere spre

hotarul Republicii. Între tânărul porucinic şi vagmistrul Luśnia mergea un cal din herghelie, pe spinarea căruia era legată cu frânghii căpetenia tuturor lipcanilor, Azja, feciorul lui Tuhai-bei, leşinat şi cu coastele frânte, dar viu.

Amândoi se uitau întruna la el cu luare-aminte şi grijulii, de parcă duceau cine ştie ce comoară pe care se temeau să n-o piardă.

Furtuna se potolea, pe cer galopau încă grămezi de nori, dar printre ele începuseră să licărească stelele care se priveau în oglinda băltoacelor rămase prin stepă după ploaie.

În depărtare, spre fruntariile Republicii, mai răsuna din când în când bubuitul tunetului.

CAPITOLUL XLIX

FUGARII LIPCANI DĂDURĂ DE ŞTIRE despre nenorocirea urdiei de la Białogród, ai cărei gonaci duseră vestea la tabăra sultanului, unde produse multă tulburare.

La drept vorbind, jupân Nowowiejski n-avea nevoie să fugă prea repede cu prada sa înăuntrul Republicii, pentru că nu porni nimeni în urmărirea lui nici în prima clipă şi nici în cele două zile care urmară. Sultanul rămase atât de uluit, încât nu mai ştia ce să facă. Deocamdată repezi ceambulurile de la Białogród şi din Dobrogea să afle câtă oştire se găsea prin împrejurimi. Tătarii plecară însă fără prea multă tragere de inimă, întrucât se temeau pentru pielea lor. Între timp, vestea, umblând din gură în gură, crescu până la o mare

înfrângere. Luptătorii care veniseră din mijlocul Asiei şi al Africii şi până atunci nu se războiseră niciodată cu Lehistanul, auzind doar din povestirile altora de înfricoşătoarea călărime a necredincioşilor, fură cuprinşi de frică la gândul că se află în faţa acelui neprieten care nu-i aştepta între graniţele sale, căutându-i în însăşi împărăţia padişahului. Marele vizir şi „viteazul soare al războiului”, caimacamul Cara Mustafa, nu ştiau nici ei ce să creadă despre această năvală. Nici o minte turcească nu putea să priceapă cum de fusese în stare Republica, despre slăbiciunea căreia aveau veşti dintre cele mai amănunţite, să se ridice dintr-odată şi să atace. Iată dar că marşul nu mai era atât de sigur şi nu mai semăna cu o izbândă uşoară. În sfatul de război, sultanul îi primi pe vizir şi pe caimacam cu chipul ameninţător.

— M-aţi înşelat - îi certă. Leşii nu pot fi chiar atât de slabi, de vreme ce ne caută până aici. Mi-aţi spus că nu Sobieski va apăra cetatea de la Kamieniec şi nu mai încape îndoială că el însuşi se află cu oastea înaintea noastră...

Vizirul şi caimacamul încercară să lămurească stăpânului că poate fusese vreo ceată mai mare de tâlhari, dar puşi în faţa muschetelor şi a legăturilor care se găsiseră în pieptarele dragonilor, nu mai credeau nici ei în asemenea presupunere. Campania lui Sobieski asupra Ucrainei, peste măsură de îndrăzneaţă şi totuşi încununată de izbândă, le îngăduia să-şi închipuie că şi acum temuta căpetenie prefera să-şi surprindă potrivnicul.

— N-are oştire - îi spuse marele vizir caimacamului după ce ieşiră de la sfat - dar în el sălăşluieşte un leu care nu ştie ce-i teama; dacă a izbutit să adune zece-

cincisprezece mii de oameni şi a venit aici, înseamnă că vom ajunge destul de greu până la Hotin.

— Aş vrea să mă măsor cu el - zise tânărul Cara Mustafa.

— Fie ca Domnul să întoarne atunci nenorocirea de la tine! răspunse marele vizir.

Ceambulurile din Dobrogea şi de la Białogród se convinseseră totuşi că prin apropiere nu se afla picior de luptător, necum o oştire mai mare. Descoperiră, în schimb, urmele unui steag de vreo trei sute de cai, care se îndrepta în mare grabă spre Nistru. Aducându-şi aminte de păţania lipcanilor, tătarii nu porniră în urmărirea lor, temându-se să nu cadă în vreo capcană. Năvala asupra lipcanilor rămase un lucru de mirare şi tare încurcat, dar liniştea se întoarse cu încetul în tabăra sultanului şi oştile îşi începură iarăşi marşul asemenea unei revărsări de ape.

În acest timp, Nowowiejski se întorcea la Raszków cu prada sa fără nici o piedică. Înaintau repede, dar, războinici încercaţi, înţeleseră de a doua zi că nu-i urmărea nimeni, aşa că, deşi se grăbeau, nu-şi oboseau caii prea mult. Azja se afla tot între Nowowiejski şi Luśnia, legat cu frânghii pe spinarea bahmetului. Deoarece avea două coaste frânte şi slăbise mult, fiindcă în timpul încleştării cu Nowowiejski i se deschisese şi rana făcută de Basia, apoi mersese mereu cu capul în jos, cumplitul vagmistru avea grijă de el să nu dea ortul popii înainte de a ajunge la Rasków, zădărnicindu-le astfel răzbunarea. Tânărul tătar ar fi preferat să-şi dea duhul, ştiind prea bine ce-l aştepta. La început, se decise să moară de foame şi nu voia să mănânce, dar Luśnia îi descleşta dinţii cu cuţitul şi-i turna cu forţa în gură vodcă şi vin de Moldova amestecat cu pesmeţi

tăvăliţi în praf de puşcă. La popasuri îi spăla faţa cu apă; nu voia să i se obrintească rănile năpădite de muşte în timpul drumului, din cauza cărora nenorocitul putea să moară prea devreme.

Nowowiejski nu vorbea cu el doar o dată, la începutul călătoriei, când Azja, ca preţ al libertăţii şi vieţii lui, făgădui să i le dea înapoi pe Zosia şi pe Ewka, porucinicul îi răspunse;

— Minţi, câine! Le-ai vândut pe amândouă unui negustor de la Stambul, care o să le vândă şi el la iarmaroc.

Şi-l aduseră îndată pe Eliaszewicz, care repetă faţa de toată lumea:

— Aşa-i, *effendi!* nici tu nu ştii cui ai vândut-o, iar Adurowicz a dat-o şi el pe sora viteazului, cu toate că rămăsese grea cu el...

După aceste cuvinte, Azja crezu că Nowowiejski îl va zdrobi numaidecât în braţele-i vânjoase, dar pe urmă, când pierdu orice nădejde, se hotărî să-l aducă pe uriaş în stare să-l ucidă la mânie, cruţându-l astfel de chinurile viitoare. Şi pentru că Nowowiejski, nevrând să-l scape din ochi, călătorea mereu alături de el, tătarul începu să se sumeţească fără ruşine cu tot ce făptuise. Îi povesti dar cum îl înjunghiase pe bătrânul Nowowiejski, cum o luase apoi pe Zosia în cortul lui şi se desfătase cu nevinovăţia ei, în sfârşit, cum îi vărga trupul cu gârbaciul şi o lovea cu picioarele. Sudoarea se scurgea în picături dese pe faţa porucinicului; asculta, n-avea putere şi nici nu voia să se depărteze; asculta lacom, mâinile îi tremurau, trupul i se cutremura de spasme, dar îşi ţinea firea şi nu-l ucidea.

Vrând să-şi chinuiască vrăjmaşul, Azja se chinuia pe el însuşi fiindcă, povestind trecutul îşi aducea aminte de

nenorocirea de acum. Nu era prea departe vremea când poruncea şi trăia în desfătare, era mârzacul favorit al caimacamului, iar acum călătorea legat pe spinarea calului spre o moarte năprasnică şi-l mâncau muştele de viu. Cel mai bine era când leşina din pricina rănilor şi a sfârşelii; se întâmpla tot mai des, aşa că Luśnia începu să se teamă că va muri pe drum. Călăreau însă ziua şi noaptea, îngăduind cailor să se odihnească doar atâta cât era nevoie ca să nu cadă; Raszkówul era tot mai aproape. Sufletul tătarului nu voia să părăsească totuşi cu una cu două trupul zdrobit. Cu toate că în ultimele zile avea mereu fierbinţeală şi adesea se cufunda într-un somn greu. Nu o dată aiura sau visa că se afla încă la Chreptiów, de unde trebuia să pornească la războiul cel mare împreună cu Wołodyjowski ; apoi iarăşi i se părea că o conduce de Basia la Raszków, că o răpise şi se găsea în cortul lui; adesea vedea în delir bătălii şi măceluri în care, ca hatman al tătarilor polonezi, împărţea porunci de sub tuiuri. Îşi venea însă în fire şi mintea i se limpezea; atunci, deschizând ochii, vedea feţele lui Nowowiejski şi a vagmistrului, coifurile dragonilor care lepădaseră cuşmele miţoase ale herghelegiilor, şi toată această realitate era atât de hidoasă, încât i se părea o nălucă de vis. La fiecare mişcare a calului, durerea îi străpungea trupul ca un cuţit, rănile îi ardeau tot mai mult şi leşina des, dar trezit, îşi revenea ca să-l apuce din nou fierbinţeala, apoi somnul şi să se trezească iarăşi.

Erau clipe când i se părea cu neputinţă ca el, nevoiaşul de acum, să fie Azja, feciorul lui Tuhai-bei, iar viaţa lui, plină de întâmplări nemaipomenite, care vestea o predestinare măreaţă, să se sfârşească atât de repede şi atât de groaznic.

Uneori îi trecea prin minte că odată ce va muri în chinuri, va merge în rai, dar fiindcă el însuşi primise odinioară credinţa creştină şi trăise vreme îndelungată printre creştini, îl apuca spaima când se gândea la Hristos. Acesta n-avea să aibă milă de el; dacă prorocul ar fi fost mai tare decât Hristos, nu l-ar fi dat pe mâna lui Nowowiejski. Poate că totuşi prorocul se va îndura de el şi-i va lua sufletul înainte de a-l răpune în suferinţe.

Raszkówul era la doi paşi. Intrară într-un ţinut stâncos care vestea apropierea Nistrului. Spre seară, Azja fu cuprins de fierbinţeală şi căzu iarăşi într-o stare de toropeală în care nălucirile se amestecau cu lucrurile adevărate. Aşadar, iată că ajungeau, se apropiau; auzea în jur repetându-se: „Raszków!" Apoi i se păru că răsună zgomotul loviturilor de secure care tăia un copac.

Deodată simţi că-i stropesc capul cu apă rece şi-i toarnă horilcă pe gât. Atunci se trezi de-a binelea. Deasupra lui se întindea cerul spuzit de stele, iar pe lângă el se mişcau încoace şi încolo zece-cincisprezece făclii. La urechi îi ajunseră cuvintele:

— E treaz?

— Este. Are privirea limpede...

În aceeaşi clipă văzu deasupră-i faţa lui Luśnia.

— Ei, frăţioare - rosti vagmistrul cu glasul liniştit - ţi-a venit vremea!

Azja zăcea pe spate şi răsufla uşor; avea braţele întinse pe lângă cap, din care pricină pieptul i se mişca mai lesne şi primea mai mult aer decât atunci când era legat pe spinarea bahmetului. Totuşi nu-şi putea mişca mâinile, deoarece erau legate deasupra capului de un trunchi subţire de stejar, care înainta de-a lungul spinării, şi înfăşurate cu paie muiate în smoală.

Fiul lui Tuhai-bei ghici numaidecât ce însemnau toate acestea, dar în acelaşi timp văzu şi alte pregătiri care arătau că suferinţele aveau să fie lungi şi cumplite. De la brâu în jos era dezbrăcat şi, înălţându-şi puţin capul, văzu între genunchii goi vârful ţepii proaspăt ascuţite cu securea. Celălalt capăt, mai gros, era proptit în trunchiul unui copac. Fiecare picior îi era legat cu o frânghie prinsă de o cruce, la care era înhămat un cal. La lumina făcliilor Azja vedea doar crupele cailor şi pe cei doi oameni care stăteau puţin mai încolo şi ţineau caii de frâu. Nefericitul tânăr cuprinse dintr-o aruncătură de ochi toate aceste pregătiri, apoi uitându-se nu se ştie de ce spre cer, văzu în tăriile întunecate stelele şi secera strălucitoare a lunii.

„Mă vor trage în ţeapă” - se gândi.

Şi îşi încleştă dinţii cu atâta putere, încât falca-i înţepeni prinsă de un cârcel. Fruntea i se îmbrobonă de sudoare, în acelaşi timp însă faţa îi îngheţă golită de sânge. Apoi i se păru că pământul se despică sub el şi trupul i se prăbuşeşte într-un hău fără fund. O clipă pierdu simţul timpului; nu mai ştia unde se află şi ce se petrece cu el. Vagmistrul îi descleştă dinţii cu jungherul şi începu să-i toarne horilcă în gură.

Azja se înecă şi scuipă lichidul care-l ardea, dar fu nevoit să şi înghită o parte din el. Se cufundă într-o stare ciudată: nu era beat, dimpotrivă, niciodată mintea nu-i fusese mai limpede şi mai ageră ca acum. Vedea ce se întâmplă, înţelegea tot şi, înviorat de o aţâţate neobişnuită, era parcă nerăbdător că tărăgănează atâta şi nu încep odată.

Dar iată că în apropiere se auziră paşi grei şi Nowowiejski se opri lângă el. La vederea lui tătarul se cutremură. Pe Luśnia îl dispreţuia prea mult ca să se

teamă de el, dar pe Nowowiejski nu-l dispreţuia, nici n-avea pentru ce; în schimb, fiecare privire pironită pe faţa lui Azja îi umplea sufletul de o spaimă superstiţioasă, de scârbă şi obidă. În asemenea clipe îşi spunea: „Sunt în puterea lui şi mă tem de el!” Era un simţământ atât de cumplit, încât i se înfoia părul măciucă în vârful capului.

Nowowiejski îi zise:

— Pentru tot ce-ai făcut, ai să mori în chinuri!

Lipcanul nu răspunse nimic, începu doar să răsufle adânc.

Nowowiejski îl întoarse pe o parte; se aşternu tăcerea pe care o întrerupse Luśnia.

— Ai cutezat să ridici mâna şi asupra jupânesei - îi spuse cu glasul răguşit - dar jupâneasa se află acum în iatacul polcovnicului, pe când tu eşti în mâinile noastre. Ţi-a bătut ceasul din urmă!

Şi chinurile lui Azja începură de la aceste vorbe. Omul acesta înfricoşător afla înainte de moarte că trădarea şi toate cruzimile lui nu folosiseră la nimic. Dacă măcar Basia ar fi murit pe drum, s-ar fi mângâiat cu gândul că, nefiind a lui, nu mai era a nimănui. Dar şi această mângâiere îi fusese luată tocmai acum, când ascuţişul ţepii se afla numai la un cot de trupul lui. Totul fusese în zadar! Atâtea trădări, atâta sânge şi atâtea pedepse - degeaba! degeaba!... Luśnia habar n-avea cât de groaznice erau aceste cuvinte pentru Azja; dacă ar fi ştiut, le-ar fi repetat tot drumul.

Dar acum nu mai era vreme pentru suferinţele sufletului, fiindcă începea împlinirea osândei. Luśnia se aplecă şi cuprinzând în mâini şoldurile lui Azja, astfel încât să le poată mişca în voie, strigă la oamenii care ţineau caii.

— Daţi-i drumul, încet şi amândoi odată!

Caii porniră: frânghiile întinse traseră de picioarele lui Azja. Trupul i se târî o clipă pe pământ şi nimeri în vârful ţepii. Atunci ascuţişul intră în el şi începu să se întâmple ceva înfiorător, împotriva firii şi a simţămintelor omeneşti! Oasele nenorocitului se dezgărdinară, trupul se răşchiră în două; o durere cumplită, atât de mare, încât aproape că o simţi ca pe o plăcere monstruoasă, îi străpunse toată fiinţa. Ţeapa se adâncea din ce în ce mai mult în el.

Fiul lui Tuhai-bei îşi încleştă fălcile, dar în cele din urmă nu mai putu să rabde, îşi rânji dinţii groaznic, iar din gâtlej i se smulse răcnetul: A! a! a! care semăna cu croncănitul corbilor.

— Încet! porunci vagmistrul.

Răcnetul lui Azja se repeta tot mai des.

— Croncăneşti, ai? întrebă vagmistrul.

După care strigă la oameni:

— Opriţi! E gata! adăugă întorcându-se spre Azja care tăcuse deodată şi numai hârâia surd.

Deshămară caii la iuţeală, apoi ridicară ţeapa, o băgară cu capătul gros într-o groapă săpată dinainte şi începură s-o astupe. Acum fiul lui Tuhai-bei privea de sus la ei. Nu leşinase. Asemenea pedeapsă era cu atât mai cumplită, cu cât victimele trase în ţeapă trăiau aşa trei zile încheiate. Azja îşi lăsă capul în piept, buzele i se mişcară, ca şi când ar fi mestecat ceva care-i plăcea; acum simţea o sfârşeală uriaşă şi vedea înaintea lui o pâclă alburie care nu se ştie din ce pricină i se părea înspăimântătoare, în ea recunoştea feţele vagmistrului şi ale dragonilor; ştia că se află în vârful ţepii care intra tot mai adânc în el. Trupul începu să-i amorţească de la picioare, aşa că simţea durerea din ce în ce mai puţin.

În răstimpuri, o perdea de întuneric îi acoperea ceaţa albicioasă şi atunci clipea din ochiul sănătos, vrând să se uite, să vadă totul până la moarte. Privirea îi trecea cu anume încăpăţânare de la o făclie la alta, părându-i-se că în jurul fiecărei flăcări se formează un cerc de curcubeie.

Dar chinurile lui nu se sfârşiseră; vagmistrul se apropie curând de ţeapă cu sfredelul în mână şi strigă la dragonii care stăteau alături:

— Ridicaţi-mă!

Doi flăcăi zdraveni îl urcară. Azja se uita la el de aproape clipind întruna, ca şi când ar fi vrut să-şi dea seama cine era omul acesta care se căţăra până la înălţimea lui. Vagmistrul îi spuse:

— Jupâneasa ţi-a scos un ochi, iar eu m-am jurat să ţi-l scot pe celălalt.

Zicând acestea, potrivi vârful sfredelului în găvan, răsuci o dată, de două ori, iar când pleoapa şi pielea subţire din jurul ochiului se înfăşurată pe ghinturile sfredelului, trase cu putere.

Din amândouă orbitele ochilor îi ţâşniră două pâraie de sânge, care i se scurseră pe obraji ca două pâraie de lacrimi.

Faţa îi pălea, devenind tot mai albă. Dragonii începură să stingă făcliile în tăcere, parcă ruşinându-se că luminau o faptă atât de groaznică; doar secera lunii îşi trimitea razele argintii, slabe, pe fruntea lui Azja.

Capul îi căzuse în piept; mâinile legate de reteveiul de stejar şi înfăşurate cu paie smolite se înălţau spre cer, de parcă acest fiu al Răsăritului chema răzbunarea semilunii turceşti asupra călăilor săi.

— Pe cai! răsună glasul lui Nowowiejski.

Înainte de a încăleca, vagmistrul aprinse cu ultima

făclie mâinile ridicate ale tătarului, apoi steagul pomi spre Jampol; printre ruinele de la Raszków, în bezna nopţii şi pustiul dimprejur, rămase în ţeapa înaltă doar Azja, feciorul lui Tuhai-bei, şi lumină multă vreme.

CAPITOLUL L

DUPĂ TREI SĂPTĂMÂNI, NOWOWIEJSKI ajunse la Chreptiów pe la amiază. Drumul de la Raszków durase atât de mult, fiindcă trecuse adesea pe malul celălalt al Nistrului, muşcând ceambulurile şi apropiindu-se de oamenii pârcălabilor, care stăteau în staniţele aşezate de-a lungul râului. Aceştia aveau să spună după aceea oştilor sultanului că văzuseră pretutindeni pâlcuri polone şi auziseră vorbindu-se de o mare oştire care nu-i va lăsa pe turci să ajungă la Kamieniec, ci le va aţine calea şi se vor măsura cu ei într-o bătălie crâncenă.

Padişahul, care fusese asigurat că Republica e istovită, rămase de-a dreptul uluit şi, trimiţând înainte pe lipcani, cetele moldave şi urdiile de lângă Dunăre, se mişca cu mare încetineală; cu toată puterea-i nemăsurată, se temea de o ciocnire cu oştile regulate ale Republicii.

Jupân Nowowiejski nu-l găsi la Chreptiów pe Wołodyjowski, pentru că micul viteaz plecase după jupân Motowidło împotriva urdiei de la Crîm şi a lui Doroszeńko. Acolo, pe lângă faima de odinioară, făptui isprăvi de pomină: îl nimici pe groaznicul Korpan şi-i lăsă trupul în seama sălbăticiunilor stepei; îl nimici de asemenea pe fiorosul Drozd, pe vârtosul Małyszka, pe

cei doi fraţi Siny, luptători cunoscuţi printre cazaci, şi alte cete mai mici şi ceambuluri.

La venirea lui Nowowiejski, jupâneasa Wołodyjowska tocmai se pregătea să plece la Kamieniec cu restul oamenilor şi carele de povară, deoarece, faţă de năvala care se apropia, trebuia să părăsească staniţa. Basia nu se îndura să plece din această întăritură de lemn, în care fusese încercată de atâtea întâmplări şi în care îşi trăise cei mai fericiţi ani din viaţă alături de bărbatul ei şi înconjurată de oşteni vestiţi şi de inimi iubitoare. Acum, la propria rugăminte, avea să plece la Kamieniec, unde cine ştie ce soartă şi ce primejdii o aşteptau în timpul asediului.

Având însă o inimă vitează, nu se lăsa stăpânită de jale şi supraveghea cu luare-aminte pregătirile oştenilor şi ale căruţelor.

O ajutau jupân Zagłoba, care-i depăşea de fiecare dată pe toţi cu agerimea minţii lui, şi jupân Muszalski, arcaş neîntrecut şi oştean cu braţ puternic şi cu multă experienţă.

Se bucurară cu toţii nespus de sosirea lui jupân Nowowiejski, cu toate că îşi dădură seama îndată după chipul lui că nu izbutise să le scoată din robia păgânilor nici pe Ewka şi nici pe plăpânda Zosia. Basia plânse cu lacrimi amare soarta celor două jupâniţe care erau ca şi pierdute pentru totdeauna. Vândute nu se ştie cui, din piaţa de la Stambul puteau să fie duse în Asia Mică, pe insulele aflate în stăpânirea turcilor sau în Egipt şi închise în haremurile de acolo. Fireşte că în astfel de împrejurări nici vorbă să mai afle cineva unde sunt şi să le răscumpere.

Plânse Basia, plânse chibzuitul jupân Zagłoba, plânse şi jupân Muszalski, arcaşul neîntrecut, doar

jupân Nowowiejski rămase cu ochii uscaţi, fiindcă lui îi secase izvorul lacrimilor. Dar când începu să le spună cum ajunsese până aproape de Dunăre, lângă Tecuci, şi-i nimicise acolo pe lipcani sub nasul urdiei, prinzându-l pe Azja, odrasla lui Tuhai-bei, cei doi oşteni mai vârstnici începură să-şi lovească săbiile şi să strige:

— Aduceţi-l aici! Aici la Chreptiów se cuvine să moară!

Dar jupân Nowowiejski le răspunse:

— Nu la Chreptiów, ci la Raszków a pierit, căci acolo trebuia să moară, iar vagmistrul de aici i-a născocit nişte chinuri care n-au fost deloc uşoare.

Aici povesti cum murise Azja, fiul lui Tuhai-bei, iar ei îl ascultară îngroziţi, dar fără milă.

— Că Dumnezeu pedepseşte nelegiuirea, e lucru prea bine cunoscut - rosti în sfârşit jupân Zagłoba - dar mai mare mirarea că diavolul îşi lasă slujitorii fără apărare.

Basia oftă pioasă, îşi înălţă ochii spre cer şi, după o clipă de chibzuială, spuse:

— Pentru că diavolul n-are atâta putere, încât să-i ţină piept lui Dumnezeu!

— Aşa-i, jupâneasă, aici ai nimerit-o! încuviinţă jupân Muszalski - fiindcă dacă, Doamne fereşte, necuratul ar fi mai tare ca Dumnezeu, n-ar mai fi nici o dreptate pe pământ şi Republica ar trebui să piară.

— Uite de ce nu mă tem eu de turci; *primo:* sunt nişte câini, iar *secundo:* sunt fiii lui Belial! răspunse Zagłoba.

O vreme tăcură cu toţii. Nowowiejski şedea pe laviţă cu palmele pe genunchi, cu ochii sticloşi pironiţi în pământ, aşa că jupân Muszalski se întoarse spre el:

— Cred că acum te simţi mai uşurat, fiindcă

răzbunarea înseamnă o mare mângâiere.

— Spune, Domnia Ta, nu-i aşa că-ţi este mai bine acum? îl întrebă Basia cu glasul plin de milă.

Uriaşul tăcu un timp, ca şi când s-ar fi luptat cu propriile-i gânduri, apoi răspunse aproape în şoaptă, mirându-se singur parcă:

— Închipuiţi-vă, Domniile Voastre, pe Dumnezeu din cer, aşa am crezut şi eu că mă voi uşura, după ce-l voi strivi... Dar l-am văzut în ţeapă, am văzut cum i-a scos ochiul cu sfredelul, am căutat să mă conving că mi-e mai bine, însă văd că nu-i adevărat! nu-i adevărat!...

Nowowiejski îşi luă capul în mâini şi rosti printre dinţii încleştaţi:

— Mai bine-i era lui tras în ţeapă, mai bine-i era cu sfredelul în ochi şi cu mâinile aprinse, decât mi-e mie cu chinul dinăuntru, cu gândurile şi amintirile mele. Numai moartea mă mai poate mângâia, moartea, moartea, asta-i!...

Basia, care era o fire curajoasă, se ridică deodată şi, punându-i mâna pe capul nenorocitului, îi spuse:

— Să dea Dumnezeu să ai parte de această ultimă mângâiere la Kamieniec!

Iar el închise ochii şi începu să repete:

— Aşa-i! aşa-i! Să te răsplătească Cel de sus!...

Şi în aceeaşi seară porniră cu toţii spre Kamieniec.

După ce ieşi pe poartă, Basia se uită îndelung înapoi la întăritură care strălucea în lumina amurgului, apoi făcu asupra ei semnul sfintei cruci şi zise:

— Să dea Domnul să mă mai întorc aici cu Michał, în locurile acestea dragi de la Chreptiów! Să dea Domnul să nu ni se întâmple nimic rău!...

Două boabe de lacrimi se rostogoliră pe obrajii ca purpura. O mâhnire neînţeleasă le strânse inima şi

plecară cu toţii mai departe în tăcere.

Se lăsă întunericul.

Până la Kamieniec merseră încet, deoarece convoiul de căruţe abia se mişca. Caravana era formată din carele cu poveri, boi, tamazlâcurile de cai, boi, bivoli şi cămile pe care le păzeau slujitori înarmaţi. Unii dintre slujitori şi oşteni se căsătoriseră la Chreptiów, aşa că erau şi destule femei. Cât priveşte oştenii, în afară de cei aduşi de Nowowiejski, mai erau două sute de pedestraşi maghiari, pe care-i pregătise micul cavaler cu banii lui. Toţi se aflau sub ocrotirea Basiei şi-i conducea o căpetenie pricepută, Kałuszewski. Printre ei nu era nici un maghiar adevărat, dar se numeau aşa, fiindcă erau înţoliţi şi muştruluiţi după tipicul maghiar. Ajutoarele căpeteniei erau luptători care slujiseră la dragoni iar oştenii de rând erau tâlharii de altădată, prinşi în cete prădalnice şi condamnaţi la spânzurătoare. Li se dăruise viaţa, întrucât se înrolaseră în steagul de pedestraşi, făgăduind că îşi vor răscumpăra păcatele prin credinţă şi vitejie. Nu lipseau nici voluntarii care, părăsind râpele, cotloanele şi alte asemenea cuiburi de lotri, preferau să intre în slujba „Micului Şoim” de la Chreptiów, decât să-i simtă paloşul deasupra capului. Nu erau prea arătoşi şi nici prea bine dedaţi cu meşteşugul armelor, dar aveau curaj, erau obişnuiţi cu greutăţile, primejdiile şi cu vărsarea de sânge. Basia ţinea nespus de mult la aceşti pedestraşi, ca la un copil al lui Michał, fiind răsplătită de respectul şi dragostea care se născuseră repede în aceste inimi sălbatice pentru frumoasa şi buna lor stăpână. Aşa că acum mergeau pe lângă caleaşca ei cu muschetele pe umeri şi cu săbiile la şold, mândri că li se încredinţase paza ei şi gata s-o apere cu înverşunare dacă vreun

ceambul i-ar fi ţinut calea.

Drumul era însă slobod, pentru că jupân Wołodyjowski era mai prevăzător decât ceilalţi şi pe deasupra îşi iubea prea mult soţia ca s-o supună la tot felul de încercări cu primejdie din cauza întârzierii prea mari. În timpul călătoriei nu întâmpinară nici o piedică.

Plecând de la Chreptiów spre seară, merseră toată noaptea şi a doua zi după-amiază zăriră stâncile înalte de la Kamieniec.

La vederea lor şi, de asemenea, la vederea turnurilor şi a meterezelor cetăţii, care împodobeau vârful stâncilor, inimile li se umplură de curaj. Tuturor li se părea cu neputinţă ca un alt braţ, în afară de cel al lui Dumnezeu, să fie în stare să distrugă acest cuib de vulturi înconjurat la poale de panglica râului cu malurile năpădite de răchită. Era o zi de vară frumoasă, turnurile catedralelor şi cupolele bisericilor care se înălţau de după perdeaua de răchite străluceau ca nişte făclii uriaşe; liniştea, cerul senin şi voia bună stăruiau deasupra acestui ţinut luminos.

— Baśka! spuse jupân Zagłoba - păgânii au muşcat nu o dată, din zidurile astea şi totdeauna şi-au rupt dinţii! Oho! de câte ori nu i-am văzut fugind cât îi ţineau picioarele cu mâna la gura care-i durea. Cu ajutorul lui Dumnezeu, o să fie şi acum la fel.

— Nu încape îndoială! răspunse Basia străluminată.

— Păi aici a mai fost unul din împăraţii lor, Osman. Îmi aduc aminte ca astăzi, era în anul 1621. A venit, împieliţatul, tocmai de pe celălalt mal al Smotryczului, de la Hotin; şi-a holbat ochii, a deschis gura, se uită, se uită şi, în sfârşit întreabă: „Cine-a ridicat această cetate?” „Dumnezeu!” îi răspunse vizirul. „Dacă-i aşa, s-o cucerească El, că eu nu sunt prost!” Şi a făcut cale

întoarsă.

— Ba s-a întors chiar repede de tot! se amestecă jupân Muszalski.

— Au fugit repede, fiindcă-i împungeam noi cu suliţa în părţile slabe; pe mine m-au dus oştenii pe braţe înaintea lui Lubomirski.

— Domnia Ta ai fost şi la Hotin? întrebă arcaşul neîntrecut. Nu-mi vine să cred; când mă gândesc pe unde n-ai fost şi ce n-ai făcut!

Jupân Zagłoba se supără puţin şi răspunse:

— Nu numai că am fost acolo, dar am căpătat şi o rană pe care, dacă Domnia Ta eşti curios, pot să ţi-o arăt numaidecât *ad oculos*[1], dar mai la o parte, pentru că nu se cade să mă laud cu ea înaintea jupânesei Wołodyjowska.

Vestitul arcaş înţelese că era luat în zeflemea şi, fiindcă nu se simţea în putere să-şi măsoare iscusinţa vorbei cu jupân Zagłoba, nu mai întrebă nimic şi aduse vorba de altceva.

— Tot ce spui Domnia Ta e prea adevărat - spuse. Când oamenii de prin alte părţi aud vorbindu-se întruna: „Cetatea n-are de nici unele, cetatea o să cadă” sunt cuprinşi de spaimă, dar când o văd, pe legea mea că li se umple inima de curaj.

— Şi la Kamieniec o să mai fie şi Michał! strigă Basia.

— Şi jupân Sobieski poate să ne trimită ajutor!

— Slavă Domnului! nu e dracul chiar atât de negru! nu-i chiar atât de rău! Ehe, s-a întâmplat să ne fie şi mai rău altă dată şi tot nu ne-am lăsat.

— Chiar dacă va fi mai rău, lucrul de căpetenie este

1 Punându-ți-o sub ochi (lat.).

să nu ne pierdem curajul! Nu ne-au mâncat niciodată şi n-o să ne mănânce nici acum, cât timp nu ne vom pierde cumpătul! sfârşi jupân Zagłoba.

Sub înrâurirea acestor gânduri luminoase, tăcură cu toţii, dar tăcerea le fu întreruptă în chip dureros de jupân Nowowiejski care se apropie călare de caleaşca Basiei. Faţa lui, de obicei atât de înfricoşătoare şi mohorâtă, era acum zâmbitoare şi senină. Îşi pironise ochii la cetatea scăldată în razele soarelui şi zâmbea mereu.

Cei doi cavaleri se uitau la el cu mirare, pentru că nu puteau să priceapă în ce fel vederea fortăreţei îi luase deodată povara care-i copleşea sufletul, dar el le spuse:

— Lăudat fie numele Domnului! Mult am mai suferit, dar iată că vine vremea să mă bucur şi eu!

Aici se întoarse către Basia:

— Amândouă sunt la judele leah Tomaszewicz şi bine că s-au adăpostit la el, căci în asemenea cetate tâlharul acela nu mai poate să le facă nimic!

— De cine vorbeşti, Domnia Ta? îl întrebă Basia cu frică.

— De Zosia şi de Ewka.

— Doamne, ajută-l! se cruci Zagłoba. Nu te lăsa în seama diavolului!

Dar Nowowiejski vorbi mai departe.

— Se spune că Azja l-ar fi înjunghiat pe tata, dar nu-i adevărat!

— Şi-a pierdut minţile! şopti jupân Muszalski.

— Jupâneasă, îngăduie-mi să merg înainte! se rugă Nowowiejski. Nu i-am văzut de atâta vreme şi mi s-a făcut dor de ei! Oh! departe de cei dragi, te apucă urâtul!

Începu să-şi clatine capul uriaş în amândouă părţile, apoi îmboldi calul cu pintenii şi plecă.

Jupân Muszalski făcu un semn către dragoni şi porni în urma lui, să nu-l scape din ochi.

Basia îşi ascunse faţa îmbujorată în palme şi în curând lacrimi fierbinţi începură să i se scurgă printre degete, iar Zagłoba zise:

— Era un flăcău de aur, dar asemenea nenorociri nu sunt pe măsura omului... Sufletul nu poate trăi doar din răzbunare...

La Kamieniec, pregătirile de apărare erau în toi. Pe zidurile de la castelul vechi şi la porţi, mai ales la poarta ruteană, trebăluiau de zor „naţiile" care locuiau în oraş, având fiecare în frunte pe judele ei; printre aceştia cel leah, Tomaszewicz, se afla la loc de cinste din pricina curajului său şi a priceperii în tragerea cu tunul. Se lucra cu lopeţile şi roabele, aşa că leşii, rutenii, armenii, evreii şi ţiganii se întreceau unii pe alţii. Căpeteniile polcurilor supravegheau munca, iar vagmiştrii şi oştenii îi ajutau pe orăşeni; trudeau până şi şleahticii, uitând că Dumnezeu i-a făcut numai pentru săbii, toate muncile celelalte lăsându-le în seama oamenilor „de jos". O pildă înălţătoare dădea însuşi jupân Wojciech Humiecki, stegarul podolian, a cărui vedere stârnea lacrimi, deoarece căra pietre cu roaba. Se trudea de zor şi în oraş şi, tot aşa, la castel. Prin forfota de oameni umblau încoace şi încolo călugării dominicani, iezuiţi, franciscani şi carmeliţi, blagoslovind sforţările oamenilor. Femeile aduceau mâncare şi băutură celor ce munceau; armencele frumoase, nevestele şi fiicele negustorilor bogaţi şi încă şi mai frumoasele evreice din Karwasery, Żwaniec, Żinkowce şi Dunaigród atrăgeau asupra lor ochii oştenilor.

Mulţimile priveau însă cu cea mai mare luare-aminte la intrarea Basiei. La Kamieniec se aflau, desigur, şi alte neveste mai arătoase, dar nu era nici una care să aibă un bărbat cu mai mare faimă ostăşească decât al ei. La Kamieniec se auzise, de asemenea, şi de jupâneasa Wołodyjowska; se zvonea că este o soţie vitează care nu se teme să trăiască într-un loc pustiu printre oameni sălbatici; îşi urmase soţul în campanii şi, răpită odată de un tătar, izbutise să-l doboare şi să scape teafără din mâinile lui. Aşa că şi faima ei era destul de mare. Dar cei care n-o cunoscuseră şi n-o văzuseră niciodată îşi închipuiau că trebuie să fie un zdrahon de femeie care-ţi rupea uşor potcoava şi platoşa în mâini. Nu mică le fu mirarea când văzură o feţişoară cât pumnul, trandafirie, ca de copil.

— Asta e jupâneasa Wołodyjowska? sau e fiica ei - se întrebau.

— Ea este - răspundeau cei care o cunoşteau.

Şi cu toţii, orăşeni, femei, preoţi şi oşteni, se minunau de înfăţişarea ei. Se uitau, de asemenea, cu admiraţie la garnizoana „neînfrântă” de la Chreptiów, la dragonii în mijlocul cărora mergea liniştit, zâmbitor, cu privirile rătăcite, Nowowiejski, la feţele fioroase ale lotrilor prefăcuţi nu de mult în pedestrime maghiară. Basia venise însoţită de câteva sute de flăcăi zdraveni, luptători de meserie, astfel că inimile orăşenilor se umplură de voioşie.

— Ăştia nu sunt oşteni de duzină, ăştia vor cuteza să-i privească în ochi pe turci! se striga din mulţime.

Unii dintre orăşeni şi chiar dintre oşteni, îndeosebi cei din polcul preotului episcop Trzebicki, care sosise de curând la Kamieniec, crezând că în convoi se afla şi Wołodyjowski, începură să strige:

— Trăiască pan Wołodyjowski!

— Să trăiască apărătorul nostru! Cel mai de seamă cavaler!

— Vivat Wołodyjowski! *vivat!*

Basia asculta şi-i creştea inima, fiindcă nimic nu poate fi mai plăcut pentru o femeie ca faima soţului ei, mai ales când o întăresc glasurile oamenilor dintr-un mare oraş.

„Sunt atâţia oşteni aici - se gândea Basia - dar nu-l întâmpină pe nici unul cu asemenea strigăte ca pe Michał al meu!”

Şi vru să înceapă să strige şi ea în cor: „Vivat Wołodyjowski!”, dar jupân Zagłoba o dojeni, spunându-i că trebuie să se poarte cum se cuvine unei jupânese aşezate, să se încline în amândouă părţile, aşa cum fac reginele când intră în oraşul de scaun.

El însuşi se pleca, fie scoţându-şi chipiul, fie făcând semn cu mâna, iar când cunoscuţii începură să strige şi în cinstea lui, se adresă mulţimii:

— Domniile Voastre! Cine-a rezistat la Zbaraż, o să reziste şi la Kamieniec.

Convoiul se opri, aşa cum hotărâse Wołodyjowski, în faţa mănăstirii abia ridicate a călugăriţelor dominicane. Micul viteaz îşi avea conacul lui la Kamieniec, dar pentru că mănăstirea se găsea într-un loc liniştit, până unde ghiulele tunurilor ajungeau cu greu, preferase s-o aducă aici pe Baśka iubită, cu atât mai mult cu cât, ca unul dintre binefăcătorii mănăstirii, se aştepta să fie bine primită. Într-adevăr prioara, maica Wiktoria, fiica lui Ştefan Potocki, voievodul de Bracław, o primi pe Basia cu braţele deschise. Din îmbrăţişarea ei trecu îndată în aceea prea plăcută a mătuşii Makowiecka, cu care nu se văzuse de atâţia ani.

Plânseră amândouă şi plânse şi stolnicul de la Latyczów, a cărui favorită fusese întotdeauna Basia. Abia apucară să-şi şteargă cu toţii lacrimile de înduioşare, că veni în grabă Krzysia Ketlingowa şi iarăşi începură îmbrăţişările, după care Basia fu înconjurată de călugăriţele şi fiicele ori nevestele de şleahtici cunoscute şi necunoscute: jupâneasa Marcinowa Boguszowa, jupâneasa Stanislawska, jupâneasa Kalinowska, jupâneasa Chocimierska, jupâneasa Wojciechowa Humiecka, soţia stegarului de Podolia, cavaler însemnat ş.a. Unele, ca jupâneasa Boguszowa, o întrebau de bărbaţii lor, altele ce credea despre năvala turcească şi dacă, după părerea ei, cetatea va putea să se apere.

Basia văzu cu bucurie că o socoteau foarte pricepută în treburile războiului, aşteptând de la ea cuvinte de îmbărbătare. Aşa că nu se scumpi la vorbă.

— Nici vorbă să nu ne putem apăra împotriva turcului. Michał o să vină şi el aici azi-mâine, cel mult peste câteva zile, iar când va începe să se îngrijească de apărare, apoi Domniile Voastre puteţi dormi liniştite, mai ales că şi fortăreaţa, cum se ştie, e grozavă, lucru la care, slavă Domnului, mă pricep şi eu cât de cât.

Siguranţa Basiei îmbărbătă inimile jupâneselor care se liniştiră îndeosebi la vestea venirii lui Wołodyjowski. Numele lui era atât de respectat, încât, deşi se lăsa seara, căpeteniile polcurilor din oraş se înfăţişară îndată să-i dea bineţe Basiei, întrebând-o cu toţii după ce-i urară bun venit, cum se cuvenea, când va veni micul viteaz şi dacă avea de gând să se închidă la Kamieniec. Basia îi primi doar pe Kwasibrocki, care conducea pedestrimea preotului episcop de Cracovia, pe pisarul Rzewuski, care se afla în fruntea polcului în locul lui

jupân Lączyński, şi pe Ketling. Celorlalţi nu li se deschise poarta, întrucât jupâneasa era ostenită de drum şi în afară de asta trebuia să se ocupe şi de Nowowiejski. Nefericitul tânăr căzuse de pe cal în faţa mănăstirii şi-l duseră fără cunoştinţă într-o chilie.

Trimiseră numaidecât după doctorul care o vindecase pe Basia la Chreptiów. Acesta îi găsi creierul vătămat; slabă nădejde să mai scape cu viaţă. Basia, jupân Muszalski şi jupân Zagłoba discutară până seara târziu despre această întâmplare, gândindu-se la soarta tristă a viteazului.

— Doctorul mi-a spus - zise Zagłoba - că dacă va trăi, o să-i sloboadă sânge, ca să nu înnebunească, şi aşa va putea îndura mai uşor nenorocirea.

— Pentru el nu mai există nici o mângâiere! răspunse Basia.

— Adesea e mai bine ca omul să nu-şi mai aducă aminte de nimic - observă jupân Muszalski - dar până şi *animalia* au ţinere de minte.

Bătrânul Zagłoba îl dojeni pe vestitul arcaş pentru asemenea gânduri.

— Dacă Domnia Ta n-ai avea ţinere de minte, nu te-ai mai duce niciodată la spovedanie şi ai fi totuna cu luteranii, adică vrednic de focul iadului. Şi preotul Kamiński te-a prevenit pe Domnia Ta că huleşti, dar spune-i lupului rugăciunea şi el va prefera tot pe mama iezilor!

— Ce fel de lup mai sunt şi eu! se împotrivi arcaşul vestit. Azja era lup, nu eu!

— Păi n-am spus eu? întrebă Zagłoba. Cine-a spus întâi că e lup?

— Nowowiejski mi-a destăinuit - zise Basia - că aude cum îl strigă ziua şi noaptea Ewka şi Zosia: „Scapă-ne!”,

dar cum să le mai scape? Ar trebui să se sfârşească cu această boală; nimeni n-ar fi îndurat atâta durere. Pentru el era mai bine dacă mureau; ruşinea în care trăiesc l-a dat gata.

— Acum zace ca un buştean, nu-şi mai dă seama ce se petrece în jurul lui - adăugă Muszalski. Păcat, era un hărţaş de mâna întâi.

Vorba le fu întreruptă de un copil de casă care aduse vestea că în oraş s-a iscat din nou larmă mare; oamenii se adună să-l vadă pe ghinărarul de Podolia care abia a intrat pe poartă cu un alai impunător şi câteva sute de pedestraşi.

— Lui i se cuvine rangul de căpetenie - spuse Zagłoba. Foarte frumos din partea lui Mikolai Potocki că vine aici în loc să se ducă în altă parte, dar cred ca şi mai înainte că era mai bine dacă nu venea. A fost şi el împotriva hatmanului! N-a crezut că va fi război şi cine ştie dacă nu va fi silit să-şi jertfească viaţa!

— Poate că după el vor veni şi ceilalţi Potocki - se amestecă jupân Muszalski.

— Se vede că turcii nu sunt prea departe! răspunse jupân Zagłoba. În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh! Să dea Dumnezeu ca ghinărarul să fie al doilea Jeremi, iar Kamieniec al doilea Zbaraż.

— Aşa trebuie să fie sau vom muri! rosti un glas din prag.

Basia zvâcni în picioare la auzul acestui glas şi, strigând: „Michał”, se aruncă în braţele micului viteaz.

Jupân Wołodyjowski aduse din stepă multe noutăţi; înainte de a le împărtăşi sfatului de război, le spuse soţiei sale în liniştea chiliei. El însuşi făcuse una cu pământul câteva ceambuluri mai mici şi hărţuise cu mari foloase urdia de la Crîm şi pe Doroszeńko. Adusese

şi câteva zeci de prinşi, de la care puteau să afle veşti în legătură cu forţele hanului şi ale lui Doroszenko.

Alţii avuseseră mai puţin noroc. Stăpânul Polesiei, care conducea oşteni mai mulţi, fusese înfrânt într-o luptă crâncenă; pe jupân Motowidło, care se îndrepta spre şleaul moldav, îl împrăştiase Kryczyński cu ajutorul urdiei dobrogene şi cu lipcanii care mai rămăseseră după măcelul de la Tecuci. Înainte de a veni la Kamieniec, Wołodyjowski se abătuse pe la Chreptiów, fiindcă - spunea - voia să mai vadă o dată acel loc al fericirii lor.

— Am ajuns acolo după plecarea voastră; locul nu se răcise încă în urma voastră şi puteam să vă ajung uşor, dar la Uszyca am trecut pe malul moldav, ca să trag cu urechea spre stepe. Trecuseră câteva ceambuluri şi tare mă tem că, intrând în Pokucja, vor năvăli asupra locuitorilor nepregătiţi. Celelalte urdii vin înaintea oştilor sultanului şi în curând vor fi aici. Vom fi împresuraţi, porumbiţa mea dragă, n-avem ce face, dar nu ne vom lăsa, fiindcă fiecare îşi apără nu numai ţara, ci şi propriul avut.

Spunând acestea, mişcă de câteva ori din mustăţi, apoi o luă pe Basia de umeri şi începu să-i sărute obrajii; nu mai vorbiră. A doua zi jupân Wołodyjowski repetă veştile la preotul episcop Lanckoroński înaintea sfatului de război, din care, în afară de episcop, mai făceau parte: ghinărarul de Podolia, cămăraşul Podoliei, Lanckoroński, pisarul Podoliei, Rzewuski, stegarul Humiecki, Ketling, jupân Makowiecki, Kwasibrocki şi alţi câţiva oşteni. La început, lui Wołodyjowski nu-i plăcu când ghinărarul de Podolia declară că nu vrea să-şi asume conducerea pe care o încredinţează sfatului.

— În împrejurările de mare primejdie, precum

acestea, trebuie să fie un singur cap şi o singură voinţă! spuse micul cavaler. La Zbaraż erau trei căpetenii cărora li se cuvenea *de jure*[1] puterea, dar i-au dat-o prinţului Jeremi Wiśniowiecki, gândind cu drept cuvânt că în astfel de cumpene e mai bine să asculte cu toţii de unul singur.

Cuvintele lui nu ajutară la nimic. În zadar învăţatul Ketling îi dădu drept pildă pe romani care, fiind cei mai mari războinici din lume, scorniseră dictatura. Preotul episcop Lanckoroński, căruia nu-i plăcea Ketling, pentru că nu se ştie din ce pricină îi intrase în cap că acesta, scoţian de baştină, trebuia să fie neapărat eretic în fundul sufletului, răspunse fudul că polonezii n-au nevoie să înveţe istoria de la nişte venetici şi că, avându-şi mintea lor, nu trebuie să se ia după romani, decât care aproape că nu sunt mai prejos în vitejie şi vorbe meşteşugite. „Aşa cum dintr-un braţ de lemne flacăra iese mai mare decât dintr-un retevei, tot aşa mai multe capete pot să chibzuiască mai bine decât unul singur.” Şi cu acest prilej lăudă modestia ghinărarului de Podolia, deşi ceilalţi înţeleseră că asta înseamnă mai degrabă frica de răspundere, el fiind, în fapt, pentru negocieri. Când se rosti cuvântul din urmă, toţi oştenii: Wołodyjowski, Ketling, Makowiecki, Kwasibrocki, Humiecki, Rzewuski săriră în picioare ca opăriţi şi începură să scrâşnească din dinţi şi să-şi zăngănească săbiile. „Şi credinţa?” se auziră glasuri. „N-am venit aici pentru negocieri!” „Mijlocitorul e apărat de sutana bisericii!” Kwasibrocki strigă: „La altar, nu la sfat!” Şi se iscă zarvă. Episcopul se ridică şi începu cu glas mare:

— Sunt gata să-mi dau cel dintâi capul pentru

1 De drept (lat.).

biserici şi pentru oile mele, iar dacă amintesc de negocieri şi aş dori să tărăgănăm lucrurile, Dumnezeu mă vede şi ştie că n-o fac pentru a preda cetatea, ci numai pentru a-i lăsa timp hatmanului să strângă ajutoare. Numele lui pan Sobieski îi înfricoşează pe păgâni, de aceea, chiar dacă n-are oştire destulă, când se va zvoni că vine la Kamieniec, vrăjmaşul va lăsa baltă asediul.

Când îl auziră vorbind atât de convingător, tăcură cu toţii, unii dintre ei bucurându-se că preotul episcop nu se gândise la predarea oraşului.

Deodată Wołodyjowski spuse:

— Înainte de a împresura Kamieniec, vrăjmaşul trebuie să distrugă Żwaniec, fiindcă nu-i e prea la îndemână să lase în urma lui un castel întărit. Cu îngăduinţa cămăraşului de Podolia, eu făgăduiesc să mă închid la Żwaniec şi să câştig atâta timp cât vrea să câştige preotul episcop cu negocierile. Am să iau oameni de nădejde şi, cât voi trăi eu, castelul va rezista!

Dar se împotriviră cu toţii:

— Nici vorbă de aşa ceva! Aici e nevoie de tine! Fără tine orăşenii îşi vor pierde curajul şi oştenii se vor delăsa şi ei. Nu, nu, nici vorbă! Cine are mai multă experienţă? Cine a fost şi la Zbaraż? Şi dacă va fi nevoie să ieşim şi să luptăm în afara zidurilor, cine ne va conduce? Tu ai să te pierzi la Żwaniec, iar noi o să pierim aici fără tine.

— Sunt la ordinele sfatului - răspunse Wołodyjowski.

— La Żwaniec să trimitem un tânăr hotărât care să-mi fie de ajutor - zise cămăraşul de Podolia.

— Să se ducă Nowowiejski! propuseră câteva glasuri.

— Nowowiejski nu se poate duce, i s-au întunecat minţile - se împotrivi Wołodyjowski - zace în pat şi

aiurează.

— Atunci să chibzuim unde să stea fiecare şi ce poartă să apere - spuse preotul episcop.

Toate privirile se îndreptară spre ghinărarul de Podolia, dar acesta zise:

— Înainte de a porunci, aş asculta bucuros părerea oştenilor încercaţi şi, pentru că pan Wołodyjowski ne întrece pe toţi în această privinţă, îl rog să vorbească cel dintâi.

Wołodyjowski fu de părere să se întărească bine în primul rând castelele care se aflau în faţa oraşului, fiindcă socotea că năvala vrăjmaşului se va abate mai întâi asupra lor. Toţi ceilalţi îi primiră sfatul. Cei o mie şaizeci de pedestraşi fură împărţiţi astfel încât jupân Myśliszewski ocupă aripa dreaptă a castelului, iar în cea stângă se aşează jupân Humiecki, cunoscut în urma isprăvilor făptuite la Cudnow. La poarta dinspre Hotin, unde primejdia era mai mare, se duse însuşi Wołodyjowski, mai în jos se înşiră pâlcul lui Serdiuk; partea dinspre Zinkowice o acoperea Kwasibrocki, la miazăzi se afla jupân Wąsowicz, iar latura dinspre curte avea s-o apere hotnogul[1] Bukar cu oamenii lui jupân Krasiński. Erau cu toţii oşteni de meserie, aleşi pe sprânceană, şi atât de îndârjiţi în luptă, încât îndurau focul tunurilor cum îndură alţii arşiţa soarelui. Pe de altă parte, slujind în oştile Republicii, totdeauna neîndestulătoare, se învăţaseră de tineri să se bată cu vrăjmaşi de zece ori mai puternici, socotind aceasta ca un lucru obişnuit. Tunurile castelului erau în grija frumosului Ketling, care-i întrecea pe toţi în mânuirea lor. La castel toţi aveau să asculte de micul viteaz,

1 Comandant peste o sută de oameni; sutaş.

căruia ghinărarul de Podolia îi lăsă mâna liberă în privinţa ieşirilor la luptă în faţa zidurilor; era liber să se bată afară ori de câte ori era nevoie şi găsea prilejul potrivit.

Când aflară de locurile ce le reveneau, se bucurară cu toţii şi începură să strige şi să-şi lovească săbiile, arătându-şi astfel curajul şi înflăcărarea. Auzind aceasta, ghinărarul Podoliei îşi spuse în sinea lui:

„Nu mai credeam că ne vom putea apăra; am venit aici fără convingere, ascultând numai de îndemnul conştiinţei, dar cine poate şti dacă, având asemenea oşteni, nu-l vom răzbi pe vrăjmaş? Faima va fi de partea mea şi mă vor socoti al doilea Jeremi; de va fi aşa, înseamnă că steaua mea norocoasă m-a adus aici!”

Dacă mai înainte avea îndoieli în privinţa apărării, acum se îndoia că cetatea va putea fi cucerită, aşa că sufletul i se umplu de curaj şi începu să se sfătuiască pe unde să aşeze oştenii înăuntrul zidurilor oraşului.

Hotărârâ dar ca în oraş, la poarta ruteană, să stea jupân Makowiecki cu o mână de şleahtici, orăşeni polonezi, mai rezistenţi în luptă decât ceilalţi, şi cu câteva zeci de armeni şi evrei. Poarta dinspre Luck i se dădu în seamă lui jupân Grodecki, alături de care luară conducerea tunurilor Zuk şi Matcyński. Paza pieţei dinaintea primăriei îi reveni lui Łukasz Dziewanowski, iar jupân Chocimiriski fu pus mai mare peste ţiganii gălăgioşi de dincolo de poarta ruteană. Spre pod, până la conacul lui jupân Sinicki, luptătorii erau conduşi de jupân Kazimierz Humiecki, fratele viteazului Wojciech. Mai încolo aveau să fie încartiruiţi jupân Staniszewski, la poarta leşească jupân Marcin Bogusz, iar la Turnul de aramă aveau să stea jupânii Jerzy Skarzyński şi Jackowski, aproape de intrarea dinspre Białobłock.

Jupânii Dubrawski şi Pietraszewski luară în grijă Turnul Măcelarului. Marele şanţ al oraşului i se dădu lui Tomaszewicz, judele polonez, iar cel mic lui jupân Jackowski; era poruncă să se sape al treilea, din care un evreu, tunar priceput, avea să căşuneze mai apoi multe pierderi turcilor.

După ce se aşezară astfel, toţi membrii sfatului veniră seara la cina dată de ghinărarul de Podolia, care îi ospeţi cu multă luare-aminte în primul rând pe Wołodyjowski, aşezându-l la loc de frunte şi cinstindu-i cu băutură, mâncăruri şi vorbe alese, deoarece prevedea că urmaşii, după împresurarea cetăţii, aveau să-l numească, pe lângă „micul viteaz”, şi „Hectorul de la Kamieniec”. Acesta făgădui că-şi va da toată silinţa să apere oraşul, mărturisi că doreşte să facă un jurământ în catedrală şi-l rugă pe preotul episcop să-i îngăduie să facă mâine ce şi-a pus în gând. Înţelegând că treburile obşteşti vor avea de câştigat de pe urma acestui jurământ, preotul episcop încuviinţă de îndată.

A doua zi fu slujbă mare la catedrală. Toată suflarea, cavaleri, oşteni, şleahtici şi poporeni de rând, ascultau liturghia în tăcere, cu sufletul înălţat spre Dumnezeu. Wołodyjowski şi Ketling erau întinşi în formă de cruce înaintea altarului; Krzysia şi Basia stăteau în genunchi înapoia rândurilor de scaune şi plângeau ştiind că jurământul putea să le pună viaţa în primejdie la amândoi. La sfârşitul liturghiei, preotul episcop se întoarse spre cei adunaţi cu sfintele daruri; atunci micul cavaler se ridică şi, îngenunchind pe treptele altarului, vorbi astfel cu glasul liniştit, deşi era tulburat:

— Simţindu-mă recunoscător pentru binefacerile şi ocrotirea de care am avut parte de la Dumnezeu şi de la

singurul său Fiu, mă leg şi mă jur că aşa cum El şi Fiul său m-au ajutat pe mine, să apăr Sfânta Cruce până la ultima suflare. Încredinţându-mi-se conducerea apărătorilor din vechiul castel, cât voi fi viu şi voi putea să-mi mişc braţele şi picioarele, jur să nu îngădui neprietenului scârbavnic să pătrundă înăuntru; de asemenea, nu voi înălţa flamura albă pe ziduri, chiar dacă va trebui să mă îngrop sub dărâmături... Aşa să-mi ajute Dumnezeu şi Sfânta Cruce! Amin!

O tăcere înălţătoare se aşternu în toată biserica, apoi răsună glasul lui Ketling:

— Pentru binefacerile pe care le-am cunoscut în această Republică, jur să apăr castelul până la ultima picătură de sânge şi să mă îngrop sub dărâmăturile lui înainte ca picior de vrăjmaş să calce pe ziduri. Fac acest jurământ cu inima deschisă şi recunoscătoare. Aşa să-mi ajute Dumnezeu şi Sfânta Cruce! Amin!

Preotul aplecă sfintele daruri şi le dădu să le sărute mai întâi lui Wołodyjowski, apoi lui Ketling. La această privelişte, cavalerii începură să murmure. Se auziră glasuri:

— Jurăm cu toţii! Vom face zid cu trupurile noastre! Fortăreaţa nu va cădea! Jurăm! jurăm! Amin! amin! amin!

Săbiile şi rapierele ieşiră zăngănind din teacă şi biserica se lumină de luciul oţelelor. În strălucirea lor se iviră chipuri ameninţătoare, ochi înflăcăraţi şi o însufleţire nespusă cuprinse şleahta, oştenii, norodul.

Clopotele începură să bată toate deodată, răsună orga, preotul episcop psalmodie: Sub *Tuum praesidium*[1], o sută de glasuri îi răspunseră şi cu toţii se rugară

1 Sub ocrotirea ta (lat.)

pentru această cetate care era străjerul creştinătăţii şi cheia întregii Republici.

După slujbă, Ketling şi Wołodyjowski ieşiră din biserică ţinându-se de braţ. Pe drum lumea le da bineţe şi-i binecuvânta, fiindcă nimeni nu se îndoia că vor muri înainte de a preda castelul. Deasupra lor părea că se înalţă nu moartea, ci izbânda şi slava; se prea poate ca dintre toţi numai ei să fi ştiut cât de primejdios era jurământul pe care-l făcuseră. Poate că şi cele două inimi iubitoare ale soţiilor presimţeau nenorocirea care le ameninţă viaţa, fiindcă nici Basia, nici Krzysia nu se puteau linişti, iar când Wołodyjowski ajunse lângă soţie, aceasta, suspinând ca un copil, se ghemui la pieptul lui şi spuse cu glasul întretăiat:

— Michałek... ţine minte... că dacă, ferească Dumnezeu... te va lovi... eu... eu... nu ştiu... ce... ce... se va întâmpla cu mine!...

Şi începu să plângă cu sughiţuri; micul cavaler era şi el foarte tulburat. O vreme mustăţile cânepii se mişcară în sus şi în jos, în sfârşit, zise:

— Baśka... trebuia s-o fac, nu-i aşa?...

— Aş vrea să mor! se scăpă Baśka.

Micul viteaz începu să-şi mişte şi mai avan mustaţa şi repetând de câteva ori: „Taci, Baśka... taci!” îi vorbi astfel ca s-o liniştească pe cea mai dragă dintre femei.

— Îţi aduci aminte ce-am făgăduit când mi te-a redat Dumnezeu? Am spus aşa: „Doamne, îţi făgăduiesc să te mulţumesc pe măsura puterilor mele. Dacă voi rămâne în viaţă, am să-ţi ridic după război un altar, dar în timpul luptelor trebuie să făptuiesc ceva mai acătării, ca să nu mă arăt nerecunoscător faţă de Tine!” Ce înseamnă castelul faţă de asemenea facere de bine! A venit timpul! Se cuvine oare ca Mântuitorul să-şi spună:

„vorbe şi iarăşi vorbe?” Mai bine să mă strivească pietrele castelului, decât să-mi calc jurământul faţă de Dumnezeu! Trebuie, Baśka! Asta e!... Baśka, să avem încredere în Cel de sus!...

CAPITOLUL LI

ÎN ACEEAŞI ZI WOŁODYJOWSKI porni cu steagurile în ajutorul tânărului Wasilkowski care se repezise spre Hryńczuk, fiindcă venise veste că tătarii năvăliseră acolo pe un drum lăturalnic, legaseră oamenii şi luaseră vitele, dar nu aprinseseră satul ca să nu li se afle isprava. Jupân Wasilkowski îi împrăştie repede, slobozi robii şi luă prinşi dintre ei. Pe aceştia pan Wołodyjowski îi duse la Żwaniec şi-i lăsă în paza lui jupân Makowiecki ca să-i ia la întrebări şi să le scrie mărturisirile pentru a le trimite hatmanului şi regelui. Tătarii recunoscuseră că trecuseră hotarul din porunca pârcălabului, avându-l într-ajutor pe rotmistrul Styngan cu călăraşii săi. În schimb, deşi le puseră foc la tălpi, nu ştiură să spună cât de departe se afla sultanul turcilor cu grosul oştirii, întrucât, mergând înainte în grupuri fără nici o rânduială, nu mai aveau nici o legătură cu tabăra.

Recunoscură cu toţii că padişahul pornise cu toată puterea spre Republică şi în curând are să ajungă la Hotin. Pentru viitorii apărători ai cetăţii Kamieniec nu era nimic nou în destăinuirile lor, dar pentru că la Varşovia, la curtea regelui, nu credea nimeni în război, cămăraşul Podoliei hotărî să trimită prinşii la Varşovia odată cu noutăţile pe care le aduceau.

Steagurile se întoarseră mulţumite din această primă campanie. Seara veni la Wołodyjowski pisarul fratelui său de cruce, Hăbăreskul, mare pârcălab de Hotin. Nu-i aducea nici o scrisoare, deoarece pârcălabul se temea să scrie, dar îl rugase să-i spună prin viu grai fratelui Wołodyjowski, „lumina ochilor” şi „dragostea inimii” lui, să se aibă în pază iar dacă cetatea n-are destui oşteni s-o apere, să găsească un prilej şi să plece din ea, fiindcă sultanul e aşteptat să sosească a doua zi la Hotin cu toată oastea.

Wołodyjowski porunci să-i mulţumească pârcălabului şi, răsplătindu-l pe pisar, îl trimise înapoi, iar el vesti numaidecât căpeteniile de primejdia care se apropia.

Deşi se aşteptau cu toţii să sosească din clipă în clipă, ştirea produse multă tulburare. Înflăcărarea muncilor de apărare se îndoi, iar jupân Hieronim Lanckoroński pomi fără zăbavă la castelul său de la Żwaniec, ca să pândească de acolo drumul spre Hotin.

Un răstimp se scurse în aşteptare; în cele din urmă, la 2 august, în ziua în care după calendarul bisericii cade Sântămăria mică, sultanul tăbărî la Hotin. Polcurile se revărsară ca o mare fără margini şi, la vederea ultimei întăriturii care se afla în hotarele padişahului, strigătul: „Allah! Allah!” se smulse din sute de mii de piepturi. De cealaltă parte a Nistrului se întindea Republica fără apărare, pe care oştirea aceasta fără număr avea s-o cuprindă ca un puhoi de ape sau ca o vâlvătaie. Mulţimile de luptători, neîncepând între zidurile cetăţii, poposiră pe câmpurile mărginaşe, pe care cu câteva zeci de ani în urmă o armie la fel de numeroasă a prorocului fusese nimicită de săbiile polone.

Se părea că acum sosise vremea răzbunării şi nimeni, de la sultan şi până la cel din urmă slujitor, nu presimţea că aceste câmpuri aveau să însemne iarăşi o nenorocire pentru Semilună. Nădejdea, ba chiar siguranţa izbânzii umplea toate inimile. Ienicerii şi spahiii, războinici din Balcani, din munţii Rodopi, din Rumelia, Pelion şi Ossa, din Karmel şi Liban, din pustiurile arabe, de pe malurile Tigrului, de pe Nilul de jos şi din nisipurile fierbinţi ale Africii, scoţând strigăte sălbatice, cereau să fie conduşi pe „malul necredincioşilor”. Dar muezinii începură să cheme la rugăciune din minaretele de la Hotin, aşa că totul se linişti. O mare de capete cu turbane, cuşme, fesuri, bumuzuri, chipie şi coifuri de oţel se plecară spre pământ şi pe câmp se iscă un murmur surd de rugăciune aidoma zumzetului pe care-l face un roi uriaş de albine; luat de adierile vântului, murmurul zbură peste Nistru către Republică.

După care răsunară tobele, surlele şi fluierele, dând semnalul de odihnă. Cu toate că oştile înaintaseră cu încetineală şi fără greutăţi prea mari, padişahul voia să le lase să se odihnească mai mult după drumul lung de la Adrianopol. El însuşi se spălă pe mâini într-un izvor limpede care curgea nu departe de oraş şi plecă la un conac din Hotin: pe câmp polcurile începură să-şi ridice corturile care acoperiră curând împrejurimile cu un linţoliu alb ca zăpada.

Ziua era frumoasă şi se sfârşea senină. După ultimele rugăciuni de seară, tabăra se potoli pentru odihnă. Se aprinseră mii şi sute de focuri, la licărul cărora oştenii de la Żwaniec priveau cu teamă, întrucât ocupau o întindere atât de mare, încât podghiazurile care se întoarseră din cercetare spuseră că li se părea

că „arde tot malul moldav”. Dar pe măsură ce luna urca pe cerul înstelat, focurile se stinseră unul după altul, afară de cele ale străjilor, tabăra se linişti şi în tăcerea nopţii răsunau doar nechezatul cailor şi mugetele bivolilor care păşteau pe păşunile de la Dărăbani.

A doua zi în zori, sultanul porunci ienicerilor, tătarilor şi lipcanilor să treacă Nistrul şi să cucerească târgul şi castelul Żwaniec. Curajosul Hieronim Lanckoroński nu-i aşteptă înăuntrul zidurilor, ci cu cei patruzeci de tătari, optzeci de kieni şi cu steagul de şleahtici îi lovi pe ieniceri la vadul de trecere şi, cu tot focul îndrăcit al flintelor, izbuti să învălmăşească această pedestrime neîntrecută care începu să se retragă în neorânduială spre apă. În acest timp însă, un ceambul ajutat de lipcani, trecu Nistrul mai încolo şi pătrunse în târg. Fumul şi strigătele îl vestiră pe viteazul cămăraş că târgul e în mâna vrăjmaşului, aşa că porunci retragerea de la vad, ca să le sară în ajutor târgoveţilor urgisiţi. Ienicerii, ca pedestraşi, nu puteau să-l urmărească, astfel că porni în goană nebună să scape târgul. Aproape ajunsese, când tătarii lui aruncară flamurile şi trecură de partea vrăjmaşului. Urmă o clipă de mare primejdie; ceambulul sprijinit de lipcani, presupunând că trădarea avea să producă învălmăşeală, porni îndată cu avânt asupra cămăraşului. Din fericire, kienii, însufleţiţi de pilda căpeteniei, se împotriviră cu bărbăţie, iar steagul de şleahtici răzbi curând linia vrăjmaşului care nu putea face faţă călărimii regulate a Republicii. Câmpul de la marginea târgului se acoperi îndată de trupurile lipcanilor, îndeosebi, deoarece aceştia se opuneau cu mai multă îndârjire. Mulţi dintre ei fură hăcuiţi şi pe uliţele târgului, după care jupân Lanckoroński, văzând că dinspre apă se apropiau

ienicerii, se ascunse înapoia zidurilor trimiţând înainte un olăcar la Kamieniec după ajutor.

Padişahul nu se gândea să ocupe castelul în ziua aceea, gândind pe bună dreptate că după ce toată oştirea va trece râul, îl va zdrobi cât ai bate din palme. Vroia să cucerească numai târgul şi, presupunând că pâlcurile pe care le repezise erau prea destule, nu mai trimise alţi ieniceri şi tătari. După retragerea cămăraşului înăuntrul zidurilor, cei care trecuseră apa intrară iarăşi în târg şi începură să se gospodărească amarnic cu sabia şi jungherul; nu-i dădură foc, gândindu-se că le va sluji ca viitor adăpost. Ienicerii înhăţară femeile tinere păstrându-le pentru desfătarea oştenilor, iar bărbaţii şi copiii fură ucişi cu securile; tătarii erau ocupaţi cu adunarea prăzilor.

Deodată, din turnul castelului văzură venind dinspre Kamieniec un pâlc de călărime. Fu vestit jupân Lanckoroński, care urcă în turn însoţit de câţiva şleahtici, scoase luneta printr-o ferestruică de tragere, privi îndelung cu luare-aminte întinderea, apoi spuse:

— E călărimea uşoară din garnizoana de la Chreptiów, aceea care a fost şi la Hryńczuk sub conducerea lui Wasilkowski. Mai mult ca sigur că l-au trimis şi acum tot pe el.

După care începu să se uite iarăşi.

— Văd voluntari; cred că e Wojciech Humiecki!

Şi după un timp:

— Slavă Domnului, trebuie să fie şi Wołodyjowski, că-i văd pe dragoni. Domniile Voastre, să ieşim şi noi în afara zidurilor şi cu ajutorul lui Dumnezeu să scoatem vrăjmaşul din târg şi să-l împingem înapoi peste apă.

Coborî în goană să-şi pregătească kienii şi steagul de şleahtici. În acest timp, tătarii din târg zăriră

steagurile care se apropiau şi începură să se adune în ceambulul cu strigăte ascuţite: „Allah! Allah!”. Pe toate uliţele răsunau răpăitul tobelor şi ţiuitul fluierelor; ienicerii se aşezară pentru luptă cu o iuţeală în care nu-i întrecea nici o pedestrime din lume.

Ceambulul ieşi ca vântul afară din târg şi se năpusti asupra steagului de călărime uşoară. Numai ceambulul, afară de lipcanii pe care-i vătămase mult jupân Lanckoroński, era de trei ori mai numeros decât garnizoana de la Żwaniec şi steagurile venite în ajutor, de aceea nu pregetară să se arunce asupra lui jupân Wasilkowski. Dar jupân Wasilkowski, un tânăr nestăpânit, care se arunca orbeşte şi cu tot atâta lăcomie în orice primejdie, porunci îndată oştenilor să pornească în goană năprasnică şi se repezi ca o vijelie, fără să-i pese de numărul duşmanilor.

Curajul acesta nebunesc îi sperie pe tătari, cărora nu le prea plăceau astfel de ciocniri. Cu toate strigătele mârzacilor care călăreau în spate, cu tot ţiuitul ascuţit al fluierelor şi uruitul darabanelor care băteau de *kęsim* - adică retezarea capetelor necredincioşilor - începură să-şi strunească fugarii; spaima punea tot mai mult stăpânire pe ei, aşa că, ajungând la o aruncătură de săgeată de steag, se despărţiră în două slobozind un nor de săgeţi asupra călăreţilor.

Neştiind nimic de ienicerii care se rânduiseră de cealaltă parte a caselor, spre râu, jupân Wasilkowski alerga cu acelaşi avânt pe urmele tătarilor, mai bine-zis pe urmele unei jumătăţi de ceambul, pe care o ajunse curând şi începu să-i căsăpească pe cei care rămăseseră în urmă având cai mai proşti. Atunci cealaltă jumătate se întoarse vrând să-l înconjoare, dar în clipa aceea săriră asupra lor voluntarii şi cămăraşul cu kienii lui.

Tătarii, înghesuiţi din câteva părţi, se risipiră ca nisipul cât ai zice peşte şi începu urmărirea; pâlc alerga după pâlc, bărbat după bărbat şi tătarii căzeau des, mai ales de mâna lui jupân Wasilkowski care se arunca orbeşte, de unul singur, asupra unei cete întregi, cum se aruncă eretele asupra cârdului de vrăbii.

Pan Wołodyjowski însă, oştean prevăzător şi liniştit, nu lăsă dragonii din mână. Aşa cum cel care ţine o haită de dulăi legaţi în curele puternice, nu le dă drumul asupra oricărui vânat, ci numai atunci când vede orbitele lucitoare şi colţii albi ai mistreţului, tot aşa şi micul viteaz, dispreţuind pe tătarii care dăduseră bir cu fugiţii, se uita după spahii, ieniceri sau alţi oşteni mai de soi care s-ar fi putut afla în spatele urdiei.

Deodată se apropie în galop jupân Hieronim Lanckoroński cu kienii lui.

— Domnia Ta! strigă - ienicerii aşteaptă spre râu, hai să-i înghesuim puţin!

Wołodyjowski scoase sabia din teacă şi porunci:

— Înainte!

Dragonii strânseră dârlogii, ca să stăpânească mai bine caii, apoi se deplasară puţin înainte şi porniră deodată ca la muştru. La început merseră în trap, apoi în galop uşor, fără să lase caii să-şi ia avânt. Abia după ce trecură de casele dinspre apă, la răsărit de castel, zăriră cuşmele albe al ienicerilor şi înţeleseră că aveau de-a face cu ieniceri din pâlcurile regulate, nu cu o adunătură oarecare.

— Loveşte! răcni Wołodyjowski.

Caii se alungiră în goană aproape atingând pământul cu burta şi împrăştiind de sub copite bulgări întăriţi.

Neştiind câtă putere venea în ajutorul castelului,

ienicerii porniseră într-adevăr spre râu. Unul dintre pâlcuri, de vreo două sute patruzeci de oameni, ajunsese la mal şi primele rânduri începuseră să urce pe podurile plutitoare; al doilea pâlc, la fel de mare, venea în grabă, dar într-o rânduială deplină, când zăriră călărimea care se apropia în goană. Atunci se opriră şi cât ai clipi din ochi se întoarseră cu faţa spre duşman. Flintele se plecară ca scândurile unui gard şi salva detună ca la muştru. Mai mult, socotind că tovarăşii de pe mal îi vor sprijini cu foc, îndârjiţi oştenii nu fugiră după primele împuşcături, ci porniră strigând în urma fumului şi atacară furioşi călărimea cu săbiile. Era o cutezanţă de care numai ienicerii erau în stare, dar pentru care plătiră scump, deoarece călărimea, neputând să mai strunească fugarii, chiar dacă ar fi vrut, căzu asupra lor ca un ciocan şi, rupându-le rândurile, începu să împrăştie groaza şi pierzania.

Primul rând se prăbuşi sub puterea loviturii ca un lan retezat de pala vijeliei. E adevărat că mulţi căzură doar din pricina avântului, aşa că se ridicară şi alergară de-a valma spre râu, dinspre care al doilea pâlc trăgea mereu, ţintind sus ca să vatăme pe dragoni pe deasupra capetelor ienicerilor. Un răstimp pedestraşii turci care se aflau lângă bacuri şovăită nesiguri dacă să urce pe podurile plutitoare sau, urmând pilda celorlalți, să se repeadă îndată asupra călărimii. De la acest din urmă pas îi reţinea vederea cetelor de fugari pe care călărimea îi împingea cu piepturile cailor şi-i spârcuia atât de cumplit, că iuţeala loviturilor se putea măsura numai cu propria îndemânare. Adesea, câte o ceată, prea îmbulzită, se întorcea şi începea să muşte cu disperare, cum muşcă fiara încolţită când vede că nu mai are altă scăpare. Dar tocmai atunci cei care stăteau

pe mal putură să-şi dea seama că nu era chip să ţină piept acestor călăreţi care-i întreceau cu mult în mânuirea armelor albe. Cei care se apărau erau loviţi în cap, peste faţă şi grumazuri cu asemenea îndemânare şi iuţeală, încât mai că nu se putea urmări mişcarea săbiilor. Aşa cum slujitorii dintr-o gospodărie înstărită, când bat mazărea uscată, lovesc puternic şi des în căpiţa de pe arie, de răsună toată şura de bufniturile îmblăcielor şi boabele sar în toate părţile, tot aşa şi acum, malul răsuna de tocătura săbiilor, iar cetele ienicerilor, izbite fără milă, se împrăştiau în toate părţile.

Jupân Wasilkowski se vânzolea în fruntea călărimii sale uşoare, fără să-i pese de propria viaţă. Jupân Wołodyjowski îl întrecea pe viteazul tânăr, aşa cum cosaşul îndemânatic îl întrece pe argatul mai puternic, dar mai puţin priceput ca el, în timp ce acesta se zbate prea mult, acoperindu-se de năduşeală, celălalt merge mereu înainte, aşternând egal otcoşii în urma coasei, înainte de ciocnirea cu ienicerii, rămase puţin înapoia dragonilor ca să poată supraveghea tot câmpul de bătaie. Sta astfel mai la o parte şi privea cu luare-aminte, repezindu-se din când în când în învălmăşeală, lovind, îndreptând, apoi iarăşi se oprea şi încleştarea se depărta de el, iarăşi privea şi izbea din nou unde era nevoie. Ca de obicei în bătăliile cu pedestrimea, se întâmpla şi acum ca dragonii să treacă de fugari în avântul lor. Vreo cincisprezece ieniceri, având drumul închis spre râu, apucară spre târg ca să se ascundă în câmpurile de floarea-soarelui care se aflau în apropierea caselor. Pan Wołodyjowski îi văzu, ajunse din urmă pe primii doi, lovi uşor de două ori cu sabia între ei şi amândoi se prăbuşiră scurmând pământul cu picioarele

şi dându-şi sufletul odată cu sângele care se scurgea din rănile deschise. Văzând aceasta, al treilea trase cu flinta în micul viteaz, dar nu-l nimeri şi micul cavaler îl trăsni cu sabia între nas şi gură, izbăvindu-l astfel de viaţa pământească. După care se repezi îndată după ceilalţi şi nici un ţângău de la ţară nu adună mai iute ciupercile crescute grămadă la un loc, decât îi ajunse el pe toţi înainte de a se piti în lanul de floarea-soarelui. Doar pe ultimii doi îi prinseră oamenii din Żwaniec, cărora micul viteaz le porunci să-i lase în viaţă.

Înfierbântându-se puţin în acest fel, când văzu că ienicerii fuseseră îmbulziţi spre râu, se aruncă în încăierare şi începu să trudească alături de dragoni.

Când împungea înainte, când se întorcea spre stânga sau spre dreapta, dădea o lovitură joasă şi nu se mai uita, dar de fiecare dată o cuşmă albă cădea pe jos. Ienicerii începură să se înghesuie înspăimântaţi înaintea lui, dar el îşi îndoi iuţeala loviturilor şi, deşi rămânea liniştit, nici un ochi omenesc n-ar fi fost în stare să-i urmărească fulgerele săbiei şi să vadă când taie şi când împunge, deoarece ascuţişul lucitor şerpuia necontenit în jurul lui.

Jupân Lanckoroński, care auzise demult vorbindu-se de el ca despre un meşter între meşteri, dar nu-l văzuse niciodată la treabă până atunci, aproape că încetase să lupte şi privea uimit, neputând să-şi creadă ochilor că un singur om, oricât ar fi el de îndemânatic, oricât ar fi socotit drept cel mai de seamă viteaz al Republicii, poate să făptuiască asemenea minuni. Aşa că îşi luă capul în mâini şi cei din jur îl auziră repetând întruna: „S-au spus prea puţine, pe legea mea!” Iar alţii strigau: „Priviţi, fiindcă aşa ceva n-o să mai vedeţi în toată lumea!” Wołodyjowski trudea mai departe.

Tocmai izbutiseră să-i răzbească peste râu pe ieniceri care se buluciră în neorânduială spre bacuri. Şi pentru că se întorceau mult mai puţini decât veniseră, aveau loc destul, aşa că urcară valvârtej cu toţii. Vâslele grele se lăsară numaidecât în apă şi distanţa dintre călărime şi ieniceri începu să crească tot mai mult. De pe podurile plutitoare ienicerii începură să tragă cu flintele, iar dragonii le răspunseră descărcându-şi pistoalele; nori de fum se înălţară deasupra apei, apoi se alungiră ca nişte şleauri albicioase. Bacurile şi odată cu ele ienicerii se depărtau din ce în ce mai mult. Stăpâni pe câmpul de bătaie, dragonii începură să strige, ameninţându-i cu pumnul pe cei care fugeau:

— Aşa, câinilor, valea!...

Cu toate că plumbii plescăiau încă în apa de lângă mal, jupân Lanckoroński îl luă în braţe pe Wołodyjowski.

— Nu-mi venea să-mi cred ochilor! îi spuse - Domnia Ta, astea sunt *mirabilia*[1] vrednice de o pană de aur!

Iar Wołodyjowski :

— Înclinarea înnăscută şi deprinderea, asta-i tot! Prin câte războaie n-am fost!

Şi, întorcându-i îmbrăţişarea lui Lanckoroński, se uită pe mal şi strigă:

— Domnia Ta, priveşte într-acolo şi ai să vezi alt lucru nemaipomenit!...

Cămăraşul se întoarse şi-l zări pe jupân Muszalski întinzându-şi arcul pe malul apei.

Arcaşul neîntrecut luptase până atunci alături de ceilalţi cu sabia, dar acum când ienicerii se depărtaseră atât de mult, încât pistoalele şi flintele nu mai erau de nici un folos, îşi scoase arcul de sub picior şi, oprindu-se

1 Minuni (lat.)

într-un loc unde malul era mai ridicat, încercă mai întâi coarda cu degetul şi, după ce-i auzi zbârnâitul răsunător, potrivi o săgeată şi ţinti.

Tocmai atunci se uitau la el Wołodyjowski şi Lanckoroński.

Era o privelişte minunată! Arcaşul era călare, în stânga întinsă strângea arcul ca într-un cleşte, pe când dreapta trăgea coarda cu putere spre piept, de i se îngroşaseră venele pe tâmple, şi ţintea liniştit.

În depărtare se zăreau sub rotocoalele de fum vreo cincisprezece bacuri care alunecau pe râul umflat din pricina zăpezilor topite pe munţi; apa era atât de străvezie, încât se oglindeau în ea podurile plutitoare şi ienicerii de pe ele. Pistoalele de pe mal tăcură; privirile tuturor se îndreptară spre jupân Muszalski şi în direcţia în care avea să meargă săgeata.

Deodată coarda zbârnâi ascuţit şi solul morţii zbură din arc. Nici o privire nu putu să-i urmărească zborul, dar văzură cu toţii foarte bine cum un ienicer uriaş care vâslea îşi desfăcu braţele pe neaşteptate şi, răsucindu-se în loc, se prăpăstui în apă. Unda străvezie se despică sub greutatea trupului, iar jupân Muszalski rosti:

— Dydiuk, e pentru tine!

Apoi scoase altă săgeată.

— În cinstea hatmanului! zise către oşteni.

Aceştia îşi ţinură răsuflarea; după o clipă şuierul se auzi din nou şi al doilea ienicer căzu pe fundul bacului.

Toate vâslele începură să se mişte mai repede, lovind apa cu putere, dar arcaşul neîntrecut se întoarse zâmbind spre micul cavaler şi zise:

— În cinstea jupânesei Domniei Tale!

Întinse arcul a treia oară, pentru a treia oară slobozi săgeata care se înfipse până la jumătate într-un

trup omenesc. Un strigăt de izbândă răsună pe mal şi-i răspunse altul de turbare de pe bacuri, apoi jupân Muszalski se retrase urmat de ceilalţi biruitori ai zilei şi se îndreptară cu toţii spre târg.

Pe drumul de întoarcere priveau cu mulţumire la secerişul de astăzi. Pieriseră mai puţini tătari, fiindcă nu se încleştaseră niciodată ca lumea; speriaţi, trecuseră îndată Nistrul; în schimb, câteva zeci de ieniceri zăceau ca nişte snopi legaţi frumos la mijloc. Unii se mai zbăteau şi acum, dar toţi fuseseră dezbrăcaţi de slujitorii cămăraşului.

Uitându-se la ei, jupân Wołodyjowski spuse:

— Sunt pedestraşi viteji şi se aruncă în foc ca mistreţii, dar nu ştiu nici pe jumătate din câte ştiu suedezii.

— La început au tras totuşi ca şi când ar fi strivit cineva o nucă între dinţi, toţi deodată - observă cămăraşul.

— S-a întâmplat fără voia lor, nu din pricina îndemânării, fiindcă nu prea fac muştru. Ăştia erau din garda sultanului, care mai trage din când în când, dar sunt şi ieniceri din pâlcurile neregulate, cu mult mai proşti.

— Le-am dat o papară să ne ţină minte! Bun e Dumnezeu dacă ne îngăduie să începem războiul cu o biruinţă ca asta.

Dar încercatul Wołodyjowski era de altă părere.

— Nu e chiar atât de însemnată - răspunse. E bună şi asta pentru a da curaj oamenilor neînvăţaţi cu războiul şi orăşenilor, dar alt folos nu va avea.

— Cum, Domnia Ta, gândeşti că păgânii nu se vor înfricoşa?

— Păgânii nu se vor înfricoşa - spuse Wołodyjowski.

Din vorbă în vorbă ajunseră în târg, unde locuitorii le dădură pe cei doi ieniceri care voiseră să se ascundă în floarea-soarelui de sabia lui Wołodyjowski.

Unul era străpuns uşor de un plumb, dar celălalt scăpase teafăr şi era plin de curaj. La castel, micul viteaz îi porunci lui jupân Makowiecki să-i cerceteze, deoarece el, deşi înţelegea bine turceşte, nu prea putea să vorbească.

Jupân Makowiecki îi întrebă deci dacă sultanul e la Hotin şi cât de repede se gândeşte să pornească spre Kamieniec.

Turcul mărturisi fără înconjur, cu mândrie:

— Padişahul a venit el însuşi la Hotin - spuse. În tabără se zvonea că paşalele Halii şi Murad au să treacă râul mâine, aducând cu ei pe *mehentişii* care vor începe să taie şanţuri. Mâine sau poimâine ceasul pierzaniei va bate pentru voi.

Prinsul îşi puse mâinile în şolduri şi, încrezător în groaza pe care o răspândea numele sultanului, vorbi astfel mai departe:

— Lehi nesăbuiţi! Cum de-aţi cutezat să atacaţi şi să ucideţi oamenii când stăpânul e atât de aproape? Gândiţi oare că veţi scăpa de aspră pedeapsă? Cetăţuia asta e în stare să vă apere? Ce veţi fi peste câteva zile, dacă nu nişte robi? Şi ce sunteţi astăzi, dacă nu nişte câini care mârâie în obrazul padişahului?

Jupân Makowiecki scrise totul, dar jupân Wołodyjowski, vrând să pedepsească trufia prinsului, îl izbi peste gură după ultimele cuvinte. Turcul se sperie şi îndată îi crescu respectul pentru micul viteaz, ba începu să vorbească şi mai cuviincios. Cercetarea luă sfârşit, prinsul fu scos afară şi Wołodyjowski zise:

— Prinşii şi mărturisirile lor trebuie trimise grabnic

la Varşovia, fiindcă la curtea regelui tot nu cred în război nici acum.

— Ce sunt *mehentişii* ăştia care vor trece apa cu Halii şi Murad? întrebă jupân Lanckoroński.

— *Mehentişii* sunt oameni pricepuţi care vor pregăti locurile tunurilor - răspunse Makowiecki.

— Domniile Voastre ce credeţi, prinsul a spus adevărul sau a bătut câmpii?

— Dacă doriţi, puteţi să-i puneţi foc la tălpi. Am un vagmistru care l-a aranjat de minune pe Azja, odrasla lui Tuhai-bei, şi care e *exquisitissimus* în astfel de treburi, dar, după credinţa mea, ienicerul a spus numai adevărul; trecerea râului va începe curând şi noi nu putem s-o împiedicăm, de-am fi de o sută de ori mai mulţi! Aşa că nu ne rămâne altceva de făcut decât să pornim spre Kamieniec să le dăm de ştire.

— Atât de bine mi-a mers aici la Żwaniec, încât m-aş închide bucuros în castel - spuse cămăraşul - dacă aş fi sigur că Domnia Ta ai să-mi vii în ajutor din când în când. Pe urmă, fie ce-o fi!

— Au două sute de tunuri - răspunse Wołodyjowski - iar când vor trece şi cele două balimezuri grele, cetăţuia nu va putea rezista nici o zi. Eu însumi voiam să mă închid aici, dar acum, după ce am văzut castelul, cred că n-are nici un rost.

Ceilalţi se alăturară părerii micului viteaz. Jupân Lanckoroński mai stărui o vreme să rămână la Żwaniec, dar era un oştean cu prea multă experienţă ca să nu recunoască dreptatea lui Wołodyjowski. Fură întrerupţi de jupân Wasilkowski care, întorcându-se de pe mal, se repezise în goană la castel.

— Domniile Voastre - zise - râul nu se mai vede, pentru că Nistrul e acoperit de plute.

— Trec apa? întrebară toţi într-un glas.

— Cum mă vedeţi! Turcii pe plute, iar tătarii înot, ţinându-se de cozile cailor.

Jupân Lanckoroński nu mai stătu la îndoială şi porunci să se topească pe dată săcăluşurile vechi de la castel, iar lucrurile să fie ascunse sau cărate la Kamieniec. Wołodyjowski încălecă şi plecă în fruntea dragonilor să privească de pe o înălţime la plutele de pe râu.

Într-adevăr, paşalele Halii şi Murad treceau Nistrul. Cât cuprindeai cu ochii se vedeau numai poduri plutitoare şi plute, ale căror vâsle loveau ritmic apa limpede. Ienicerii şi spahiii erau în număr mare, fiindcă bacurile se pregătiseră din vreme la Hotin. Nu departe de mal aşteptau alte pâlcuri de oaste. Wołodyjowski credea că vor începe să aştearnă pod peste apă, dar grosul oştirii încă nu se urnise. În acest timp veni jupân Lanckoroński cu oamenii săi şi împreună cu micul viteaz porniră spre Kamieniec. În oraş îi aştepta jupân Potocki. În cvartirul său se aflau o mulţime de căpetenii, iar înaintea casei tăbărâse lume multă, bărbaţi şi femei, speriaţi cu toţii, neliniştiţi şi curioşi.

— Vrăjmaşul trece apa, iar castelul de la Żwaniec a căzut! vesti micul viteaz.

— Lucrările sunt gata şi-l aşteptăm! răspunse pan Potocki.

Ştirea ajunse afară şi mulţimea începu să se frământe ca valurile.

— La porţi! la porţi! se auzeau chemări prin oraş - duşmanul e la Żwaniec.

Orăşenii şi orăşencele urcară pe zidurile cetăţii, crezând că de acolo vor zări pe vrăjmaşi, dar oştenii nu-i lăsară să năpădească locurile hotărâte pentru apărare.

— Duceţi-vă acasă! îi îndemnară - o să ne împiedicaţi să luptăm şi femeile voastre vor vedea mai repede pe turci de aproape!

Dar locuitorilor nu le era frică, fiindcă aflaseră de biruinţa de astăzi şi, ca de obicei, totul crescuse peste măsură. Până şi oştenii povesteau lucruri din cale-afară de grozave.

— Pan Wołodyjowski i-a zdrobit pe ienicerii din garda sultanului - repetau toate gurile. Ehe, nu sunt păgânii în stare să se măsoare cu pan Wołodyjowski! L-a crestat până şi pe paşa. Nu e dracul chiar atât de negru, cum se spune! N-au putut să înfrunte steagurile noastre! Bine v-au făcut, câinilor! La moarte cu voi şi cu sultanul vostru!

Femeile se apropiară încă o dată de şanţurile şi de zidurile de apărare, încărcate cu sticle de horilcă, vin şi mied.

De astă dată fură întâmpinate cu braţele deschise şi voia bună se răspândi printre oşteni. Jupân Potocki nu se puse împotrivă, ba mai mult, vrând să crească încrederea în izbândă şi curajul luptătorilor, deoarece muniţii erau din belşug la castel şi în oraş, îngădui să se tragă cu tunurile, în nădejdea că bubuiturile vor fi auzite de vrăjmaşul care se va speria.

În acest timp, jupân Wołodyjowski, apucându-l amurgul în cvartirul ghinărarului de Podolia, încălecă şi însoţit de un slujitor se strecură pe furiş spre mănăstire, dorind să se afle cât mai repede alături de Basia. Dar şiretenia nu-i fu de nici un folos. Îl recunoscură pe dată şi mulţimi nenumărate îi înconjurară calul. Răsunară strigăte şi urale. Mamele îşi înălţau copiii spre el.

— Iată-l! Uitaţi-vă la el şi ţineţi-l minte! repetau glasurile.

Îl admirau cu toţii peste măsură, dar aceşti oameni nepricepuţi în ale războiului erau de-a dreptul uluiţi de statura mărunţică a polcovnicului. Nu erau în stare să-şi închipuie cum un om atât de firav, cu o faţă atât de veselă şi blajină, putea să fie cel mai destoinic oştean al Republicii, cu care nu se putea măsura nimeni. Wołodyjowski înainta prin mijlocul mulţimii, mişca din când în când din mustaţă şi zâmbea, pentru că era totuşi mulţumit. Ajungând la mănăstire, căzu în braţele deschise ale Basiei.

Aflase şi ea de isprăvile lui de astăzi, îi cunoştea fiecare dintre loviturile meşteşugite, deoarece cu o clipă înainte fusese la ea cămăraşul Podoliei şi, ca un martor la faţa locului, îi înfăţişase totul în amănunt.

Baśka le chemase de la început pe toate femeile de vază din mănăstire, pe prioara Potocka, pe jupânesele Makowiecka, Humiecka, Ketlingowa, Chocimirska şi Boguszowa şi, pe măsură ce cămăraşul povestea, se făleа tot mai mult în faţa lor.

Wołodyjowski sosi la puţin timp după ce femeile se împrăş- tiaseră pe la chiliile lor.

După ce îşi dădură bineţe îndeajuns, micul viteaz se aşează trudit la cină. Basia şezu şi ea alături, îi puse mâncare pe taler şi-i umplu pocalul cu mied. Cavalerul mâncă şi bău zdravăn, fiindcă toată ziua nu pusese aproape nimic în gură. La răstimpuri, mai istorisea ba una, ba alta, iar Baśka, ascultând cu ochii strălucitori, încuviinţa din cap, cum avea obiceiul, întrebându-l:

— Aha! Ei şi? ei şi?

— Ce să mai vorbim, turcii sunt flăcăi vârtoşi şi fioroşi, dar cu greu ai să găseşti printre ei un bun mânuitor de sabie - spuse micul viteaz.

— Eu aş putea să mă măsor cu oricare dintre ei?

— Cum mă vezi şi cum te văd! Dar n-ai să-i înfrunţi, fiindcă n-am să te iau cu mine!

— Măcar o dată! Ştii, Michał, când ieşi în afara zidurilor, eu nici măcar nu mai sunt îngrijorată. Ştiu că nici un braţ nu te poate ajunge...

— Cum aşa, nu mă poate nimeri vreun plumb?

— Taci din gură, păi ce, Dumnezeu n-are grijă? Lucrul cel mai însemnat e să nu te laşi lovit de sabie.

— De unul sau de doi nu mi-e frică.

— Nici de trei, Michał, nici de patru!

— Nici de patru mii! se amestecă Zagłoba hârjonindu-se. Michał, de-ai şti ce făcea în timp ce povestea cămăraşul! Credeam că plesnesc de râs, nu alta. Pe legea mea! îşi sumeţea nasul ca o căpriţă şi se uita pe rând la fiecare femeie să vadă dacă se desfată cum se cuvine. La urmă, mă temeam că va începe să se dea de-a berbeleacul! privelişte care n-ar fi fost deloc cuviincioasă.

Micul cavaler îşi îndreptă puţin oasele după ce mâncă, fiindcă era tare ostenit, îşi strânse soţioara la piept şi zise:

— Cvartirul meu de la castel e gata, dar n-am nici un chef să mă întorc acolo!... Baśka, cred că am să rămân aici, ce zici?

— Cum vrei tu, Michał! răspunse Basia, plecându-şi ochii.

— Ia te uită! se miră Zagłoba - se vede că pe mine mă cred o ciupercă şi nu un bărbat, de vreme ce prioara m-a îngăduit să stau la mănăstire. Ehe, o să se căiască amarnic, las-pe mine! Aţi văzut cum îmi făcea cu ochiul jupâneasa Chocimirska?... E văduvioară!... bine... nu mai zic nimic!

— Rămân, pe legea mea, se hotărî micul cavaler.

La care Basia:

— Numai să te odihneşti bine!

— De ce să nu se odihnească? întrebă Zagłoba.

— Pentru că o să vorbim despre o groază de lucruri! Jupân Zagłoba începu să-şi caute chipiul ca să plece să se culce şi, găsindu-l, îl îndesă pe cap şi răspunse:

— N-o să vorbiţi despre o groază de lucruri! Şi ieşi.

CAPITOLUL LII

A DOUA ZI, ÎN ZORI, MICUL VITEAZ plecă la Kniahin, unde se încleştă cu spahiii şi-l luă prins pe Buluk-Paşa, un războinic de seamă printre turci. Toată ziua şi-o petrecu trudind pe câmpul de luptă, o parte din noapte la sfat la jupân Potocki şi abia la primul cântat al cocoşilor îşi puse capul ostenit pe căpătâi. Cu toate acestea, abia apucase să se cufunde într-un somn dulce şi adânc, când îl trezi bubuitul tunurilor. În acelaşi timp intră în odaie slujitorul Piętka, un samogiţian credincios al lui Wołodyjowski, aproape un prieten.

— Domnia Ta! strigă - vrăjmaşul e sub ziduri!...

Micul oştean zvâcni drept în picioare.

— Ce tunuri se aud?

— Ai noştri sperie păgânii. A venit un podghiaz mai acătării, care fură vitele de pe câmp.

— Ieniceri sau călărime?

— Călărime, stăpâne. Sunt negri ca tăciunele şi-i sperie cu Sfânta cruce, că cine ştie dacă nu sunt niscaiva diavoli.

— Diavoli-nediavoli, trebuie să ieşim la ei - răspunse

micul cavaler. Tu du-te la jupânească şi spune-i că am plecat în afara zidurilor. Dacă vrea poate să vină la castel să privească, dar numai însoţită de jupân Zagłoba; am încredere în simţul lui de prevedere.

Şi după vreo jumătate de ceas, jupân Wołodyjowski ieşi de la castel în fruntea dragonilor şi a şleahticilor voluntari care voiau să iasă în evidenţă la lupta de hărţuire. De pe zidurile castelului vechi se vedea ca-n palmă călărimea vrăjmaşă, ca la vreo două mii de oameni, alcătuită în cea mai mare parte din străjile egiptene ale sultanului şi din câteva sute de spahii. În garda padişahului slujeau mamelucii cu suflet mare de pe malul Nilului. Platoşele lor strălucitoare, chipiele ţesute cu fir de aur, burnuzurile albe şi armele bătute cu pietre scumpe făceau din ei cea mai arătoasă călărime din lume. Erau înarmaţi cu geriduri înfipte în vârful unor beţe noduroase de trestie, iatagane şi junghere. Călărind pe cai iuţi ca vântul, străbăteau câmpul ca un nor în culori de curcubeie, urlând şi învârtindu-şi suliţele ucigaşe. Cei de la castel nu se mai săturau privind. Jupân Wołodyjowski se îndreptă spre ei cu dragonii. Era greu să se încleşteze într-o luptă cu armele albe, deoarece tunurile de la castel i-ar fi împiedicat pe turci; pe de altă parte, aceştia erau prea numeroşi ca micul viteaz să se răfuiască deschis cu ei fără sprijinul tunurilor. Un timp, şi unii şi ceilalţi îşi dădură târcoale pe departe, ameninţându-se cu armele şi cu strigăte tunătoare. În cele din urmă, pesemne că focoşilor fii ai pustiului li se urî să se tot amenințe zadarnic, fiindcă ici-colo călăreţii începură să se desprindă de grosul podghiazului şi să se apropie, chemându-şi potrivnicii la luptă. Se răspândiră îndată pe câmp, mişcându-se ca nişte flori pe care vântul le poartă

în toate părţile. Wołodyjowski se întoarse spre oştenii săi:

— Domniile Voastre! ne poftesc la harţ! Cine vrea, n-are decât să se ducă. Cel dintâi se repezi viforosul jupân Wasilkowski, urmat numaidecât de jupân Muszalski, arcaş neîntrecut, dar luptător priceput în lupta de harţ, şi de jupân Miazga, având pe blazon un prusian, care nimerea inelul cu suliţa din goana calului; după ei săriră jupânii Topór-Paderewski şi Oziewicz, Szmłud-Płoki şi cneazul Owisany, Markos-Szeluta şi alţi viteji de seamă. Se duseră şi câţiva dragoni atraşi de nădejdea unor prăzi bogate, îndeosebi de caii fără preţ ai arabilor. În fruntea lor călărea cruntul Luśnia care, muşcându-şi mustaţa gălbuie, îşi alese pe cel mai bogat.

Ziua era frumoasă, aşa că se vedeau foarte bine. Pe ziduri tunurile tăcură treptat, deoarece tunarii se temeau să nu-i lovească pe ai lor şi apoi preferau şi ei să privească la luptă decât să tragă în hărţaşii risipiţi. Aceştia porniră unii spre alţii mai întâi la pas, fără să se grăbească, apoi la trap şi nu toţi într-o linie, ci care cum îi era mai la îndemână. În sfârşit, când fură aproape, îşi struniră caii şi începură să se ocărască unii pe alţii ca să-şi aţâţe mânia şi curajul.

— N-o să vă îngrăşaţi cu noi, câini de păgâni! strigau hărţaşii polonezi - veniţi încoace! N-o să vă scape nici prorocul vostru neruşinat.

Ceilalţi strigau în limbile turcă sau arabă. Mulţi dintre hărţaşii polonezi înţelegeau amândouă limbile, pentru că nu puţini, precum vestitul arcaş, fuseseră robi la otomani. Şi cum păgânii se oţărau mai ales împotriva Sfintei Fecioare, părul credincioşilor Măriei se ridică vâlvoi de mânie şi dădură pinteni cailor, vrând să răzbune ocara adusă numelui ei.

Care pe care îl ajunse mai întâi şi-l izbăvi de viaţă? La început jupân Muszalski nimeri cu săgeata un bei tânăr cu un chipiu purpuriu pe cap şi platoşă de zale argintii ca lumina lunii. Vârful dureros i se înfipse sub ochiul stâng, pătrunzându-i în cap, şi călăreţul îşi dădu pe spate faţa-i frumoasă şi, desfăcându-şi braţele, se prăvăli de pe cal. Arcaşul îşi prinse arcul sub pulpă, se repezi la el şi-l străpunse încă o dată cu sabia, apoi îi luă armele alese şi-i goni calul spre ai săi, strigând în graiul arab:

— Fiul sultanului de-ar veni şi tot ar putrezi aici înainte de a suna de chindie!

Auzind acestea, turcii şi egiptenii se îngrijorară foarte şi doi bei se năpustiră numaidecât spre jupân Muszalski, dar Luśnia, crunt ca lupul, le aţinu calea pieptiş şi cât ai clipi din ochi îl muşcă de moarte pe unul dintre ei. Întâi îl scrijeli la o mână, iar când beiul se aplecă după sabia care-i scăpase, aproape că îi reteză capul cu o lovitură puternică în grumaz. Când văzu una ca asta, al doilea bei îşi întoarse sireapul iute ca vântul şi fugi îngrozit, dar jupân Muszalski scoase iarăşi arcul de sub pulpă şi slobozi o săgeată în urma lui, care-l ajunse din goană şi i se implântă adânc între spete.

Al treilea îşi învinse potrivnicul jupân Szmłud-Płocki, izbindu-l cu ascuţişul baltagului peste coif. Fierul trecu prin argint şi prin căptuşeala de catifea şi vârful îndoit i se înţepeni atât de tare între oase, încât Szmłud-Płocki abia izbuti să-l scoată. Ceilalţi luptară şi ei cu mai mult sau mai puţin noroc, dar biruinţa înclină cel mai adesea de partea şleahtei, mai îndemânatică în mânuirea săbiei. Cu toate acestea, doi dragoni căzură de mâna puternicului Hamdi-bei, care-l izbi apoi cu iataganul peste gură pe cneazul Owsiany, culcându-l la

pământ. Cneazul udă câmpul natal cu sângele lui, iar Hamdi se îndreptă către jupân Szeluta, al cărui cal căzuse cu un picior într-o groapă. Văzându-şi moartea cu ochii, jupân Szeluta descălecă vrând să-l întâmpine pe jos pe groaznicul călăreţ. Hamdi îl răsturnă cu calul şi, în timp ce se prăbuşea, îl lovi cu iataganul în umăr. Braţul lui jupân Szeluta atârnă fără putere, iar beiul se depărtă în căutarea altor potrivnici.

Mulţi însă nu cutezau să se măsoare cu el; atât de mult părea să-i întreacă pe toţi în putere. Vântul îi ridicase burnuzul alb pe umeri asemenea aripilor unei păsări de pradă, platoşa aurită răsfrângea luciri ameninţătoare pe faţa-i neagră ca bezna, cu ochii sălbatici, strălucitori, iar iataganul îi lumina deasupra capului cum luminează secera lunii într-o noapte senină.

Vestitul arcaş slobozi două săgeţi asupra lui, dar amândouă scrâşniră ascuţit lovindu-se de platoşă şi alunecară în iarbă; aşa că jupân Muszalski stătu în cumpănă dacă să trimită a treia săgeată în gâtul calului sau să se repeadă cu sabia asupra beiului. În vreme ce chibzuia astfel, Hamdi îl văzu şi îşi îmboldi cârlanul murg asupra lui.

Se izbiră la mijlocul tăpşanului. Jupân Muszalski vru să-şi arate marea sa putere şi să-l prindă viu pe Hamdi, aşa că, prijonindu-i iataganul cu o tăietură de jos în sus, se încleştă cu el, înşfăcându-l cu o mână de gât şi cu cealaltă de vârful coifului, şi trase spre el din toate puterile. Tocmai atunci însă i se rupse chinga de la şa şi neîntrecutul arcaş se răsturnă, prăvălindu-se la pământ. În timp ce cădea, Hamdi îl izbi cu mânerul iataganului în cap şi-i întunecă pe loc lumina ochilor. Spahiii şi mamelucii care începuseră să se teamă pentru viaţa lui Hamdi, izbucniră în strigăte de bucurie, în vreme ce

polonezii se îngrijorară amarnic. Potrivnicii se repeziră în grup, unii ca să pună mâna pe arcaş, ceilalţi ca să-i apere măcar trupul.

Până atunci micul viteaz nu luase parte la harţ, neîngăduindu-i rangul de polcovnic, dar văzând căderea lui jupân Muszalki şi biruinţa lui Hamdi-bei, se hotărî să-l răzbune pe arcaş şi să dea curaj oştenilor săi. Însufleţit de acest gând, îşi îmboldi calul cu pintenii şi porni pieziş, în goană, cum se repede eretele asupra cârdului de ploieri care se rotesc deasupra miriştii. Basia, care stătea pe palisada de la vechiul castel şi privea cu luneta, îl văzu şi-l vesti numaidecât pe jupân Zagłoba:

— Uite-l pe Michał cum zboară!

— Acum ai să vezi de ce e-n stare! strigă bătrânul oştean - uită-te bine unde va lovi întâi! Nu te teme!

Luneta tremura în mâna Basiei. Deoarece pe câmpul de bătaie nu se mai trăgea cu arcul şi cu flinta, nu se temea pentru viaţa lui Michał, dar fu cuprinsă deodată de înflăcărare, de curiozitate şi de neastâmpăr. Sufletul şi inima irumpseră în afară, alergând în urma soţului. Începu să răsufle repede, rumeneala îi îmbujoră obrajii. Se aplecă atât de mult peste palisadă, încât jupân Zagłoba se văzu nevoit s-o prindă de mijloc, temându-se să nu cadă în şanţul de apărare.

— Doi inşi vin asupra lui Michał! strigă Basia.

— Vor fi cu doi mai puţini! răspunse jupân Zagłoba.

Într-adevăr, doi spahii spătoşi goneau spre micul oştean.

Judecând după veşminte, îşi dăduseră seama că trebuie să fie cineva de seamă şi, văzând făptura mărunţică a călăreţului, socotiră că se vor umple lesne de faimă. Proştii! veneau la moarte sigură, căci, când se întâlniră nu prea departe de ceilalţi călăreţi, micul

cavaler nici măcar nu-şi struni calul, ci împunse uşor din fugă de două ori între ei, ca o mamă care împarte două ghionturi copiilor zburdalnici, spahiii se prăbuşiră şi, zgâriind pământul cu degetele, începură să tremure ca o pereche de râşi ajunşi în acelaşi timp de săgeţile ucigaşe.

Micul viteaz zbură mai departe spre călăreţii care se vânzoleau pe tăpşan şi începu să împrăştie nenorocirea în juru-i. Aşa cum după sfârşitul liturghiei flăcăiandrul stinge lumânările dinaintea altarului cu căpăcelul de tinichea înfipt în vârful unui băţ lung, iar altarul se cufundă în umbră, tot aşa şi el stingea în dreapta şi în stânga vieţile călăreţilor strălucitori din Turcia şi Egipt, care se adânceau în beznele morţii. Păgânii înţeleseră că au de-a face cu un meşter între meşteri şi li se strânse inima. Când unul, când altul îşi opriră caii ca să nu se întâlnească şi să lupte cu năprasnicul bărbat, dar micul oştean se repezea în urma lor ca o viespe veninoasă şi-i străpungea cu vârful săbiei.

La această privelişte, tunarii de la castel izbucniră în strigăte de bucurie. Unii alergară la Basia şi, cuprinşi de înflăcărare, îi sărutară poala rochiei, alţii începură să-i ocărască pe turci.

— Baśka, stai cuminte! o dojenea mereu Zagłoba pe jupâneasa Wołodyjowska, ţinând-o de mijloc, dar jupâneasa Wołodyjowska avea chef să râdă şi să plângă, să bată din palme şi să chiuie, să privească şi să zboare alături de soţul ei pe câmpul de luptă.

Micul oştean făcea prăpăd printre spahiii şi beii din Egipt, până când tot tăpşanul răsună de strigătele: „Hamdi! Hamdi!” închinătorii proorocului îl chemau cu strigăt mare pe cel mai puternic dintre războinicii lor să

se măsoare, în sfârşit, cu acest călăreţ mărunt, dar înfricoşător, care părea să fie moartea însăşi.

Hamdi îl zărise de mult pe micul viteaz, dar, văzându-i isprăvile, în clipa dintâi îl năpădise spaima. Se temea să-şi pună în joc faima uriaşă şi anii tineri, luptând cu un potrivnic atât de primejdios, astfel că se prefăcu înadins că nu-l vede şi începu să trudească la celălalt capăt al câmpului. Acolo tocmai îi doborâse pe jupânii Jałbrzyk şi Kos, când chemările disperate: „Hamdi! Hamdi!” îi ajunseră la ureche. Pricepu atunci că nu mai era cu putinţă să se ascundă; avea să se acopere de o faimă nepieritoare ori să-şi dea viaţa. Scoase un răcnet cumplit, pe care îl întoarseră tufele de răchită, şi îşi îmboldi calul ca vijelia către micul cavaler.

Wołodyjowski îl văzu de departe şi, la rândul său, îşi strânse cu pintenii murgul moldav. Toţi ceilalţi conteniră lupta. La castel, Basia, care văzuse toate biruinţele groaznicului Hamdi-bei, cu toată credinţa oarbă pe care o avea în iscusinţa micului viteaz, păli puţin, dar jupân Zagłoba era cu totul liniştit.

— Mai degrabă aş vrea să fiu moştenitorul păgânului ăsta, decât să mă aflu în pielea lui - rosti Zagłoba fălos.

Piętka însă, samogiţian domol, era atât de sigur de stăpânul lui, încât nici cea mai mică grijă nu-i adumbrea chipul, ba, văzându-l pe Hamdi care venea în goană, începu să îngâne un cântecel popular:

Ei, căţea, căţea bătrână,
Când vine lupul la stână,
De ce fugi să-l prigoneşti,
Când tu ştii că nu-l răzbeşti?

Potrivnicii se încăierară la mijlocul tăpşanului, între cele două şiruri de luptători care priveau de departe. Inimile tuturor încetară să bată. Deodată un fulger

şerpuit străluci din senin deasupra războinicilor: iataganul zbură ca o săgeată zvârlită de coarda arcului din mâna lui Hamdi, iar acesta se aplecă pe şa, ca şi când ar fi fost străpuns de ascuţişul săbiei, şi închise ochii. Pan Wołodyjowski îl înşfăcă de grumaz cu mâna stângă şi, lipindu-i vârful rapierei de subsoară, goni spre ai lui. Hamdi nu se opuse, dimpotrivă, îşi îndemnă calul cu pintenii, fiindcă simţea fierul între subsuoară şi platoşă; era de-a dreptul uluit, doar braţele îi atârnau fără putere, iar din ochi îi curgeau lacrimile. Wołodyjowski îl lăsă în seama crâncenului Luśnia şi se întoarse pe tăpşan.

În rândurile turceşti răsunară însă trâmbiţele şi fluierele; era semn că hărţaşii trebuiau să se întoarcă, aşa că dădură pinteni cailor şi porniră spre ai lor, purtând în inimi ruşinea, supărarea şi amintirea călăreţului înfricoşător.

— Şeitan a fost, altminteri nu poate fi! vorbeau între ei spahiii şi mamelucii. Cine se bate cu el, aceluia i-a bătut ceasul de pe urmă! Şeitan, nimeni altul!

Hărţaşii polonezi rămaseră un timp pe tăpşan, ca să arate că erau biruitori, după care strigară de trei ori în semn de izbândă şi se retraseră apăraţi de tunurile care începură să tragă din nou la porunca lui jupân Potocki. Turcii se depărtară şi ei. O vreme se văzură licărind în soare burnuzuri, chipie colorate şi coifuri strălucitoare, apoi pieriră în zarea albăstrie. Pe câmpul de bătălie rămaseră doar turcii şi polonezii răpuşi de paloşe. În curând veniră slujitorii de la castel să-şi ia morţii şi să-i îngroape. După aceea se năpustiră corbii să se îngrijească de înmormântarea păgânilor, dar ospăţul nu le fu de lungă durată, deoarece oştile proroculuiî izgoniră în aceeaşi seară.

CAPITOLUL LIII

ÎN ZIUA URMĂTOARE, VENI LA KAMIENIEC însuşi vizirul în fruntea unei oştiri numeroase de spahii, ieniceri şi alţi luptători din Asia. La început, judecând după numărul mare al pâlcurilor, toată lumea credea că va începe asediul, dar el nu voia decât să cerceteze zidurile cetăţii. Adusese cu el oameni pricepuţi în lucrările de apărare, care priviră cu luare-aminte fortăreaţa şi valurile de pământ.

De astă dată ieşi împotriva vizirului jupân Myśliszewski cu pedestrimea şi cu un pâlc de voluntari călări. Începu iarăşi harţul care se sfârşi cu folos pentru cei împresuraţi, deşi izbânda nu fu la fel de mare ca în ziua de ieri. În sfârşit, vizirul porunci ienicerilor să încerce să se apropie de ziduri. Bubuitul tunurilor cutremură îndată oraşul şi cele două castele. Ienicerii atacară în dreptul locului apărat de jupân Podczaski şi îşi descărcară flintele deodată cu mare zgomot, dar pentru că şi jupân Podczaski le răspunse numaidecât de sus cu împuşcături foarte izbutite şi, pe de altă parte, se temeau să nu le sară călărimea în coastă, nu mai zăboviră, ci porniră pe drumul către Żwaniec şi se întoarseră alături de grosul oştilor.

Seara se strecură în oraş un ceh care fusese paie[1] la aga ienicerilor şi fugise după ce fusese bătut cu nuiaua la talpă. De la el aflară că neprietenul se

1 Oştean din gardă.

gospodărise la Żwaniec şi tăbărâse pe întinderile dinspre satul Dłuzek. Îl întrebară grijulii care era părerea turcilor în legătură cu cetatea: o vor cuceri sau nu? Fugarul răspunse că oastea e încrezătoare, iar prevestirile s-au arătat prielnice. Cu câteva zile înainte, în faţa cortului sultanului, a ţâşnit parcă din pământ un stâlp de fum, subţire în partea de jos, care se lărgea în sus semănând cu un vârtej. Muftiii au tălmăcit întâmplarea ca pe un semn că slava padişahului se va înălţa până în tăriile cerului şi că el va fi stăpânitorul care va zdrobi cetatea de la Kamieniec neînvinsă până atunci. Curajul oştenilor crescuse. Turcii - spuse mai departe fugarul - se tem de hatmanul Sobieski şi de ajutorul din afară, pentru că n-au uitat primejdia de a se măsura la câmp deschis cu oştile Republicii, aşa că ar fi prea bucuroşi să lupte mai degrabă cu veneţienii, ungurii sau cu oricare altă naţie. Dar fiindcă au ştire că Republica nu are războinici destui, cred cu toţii că vor cuceri şi oraşul, deşi nu le va fi prea lesne. Cara Mustafa, caimacamul, a fost de părere să se repeadă drept asupra zidurilor, dar vizirul, mai prevăzător, preferă să înconjoare oraşul cu şanţuri şi să-l bată cu tunurile. După primele ciocniri, sultanul a înclinat spre părerea vizirului, aşa că Domniile Voastre trebuie să vă aşteptaţi la un asediu în toată regula.

Astfel vorbi fugarul. Ascultând asemenea veşti, se îngrijorară foarte jupân Potocki şi preotul episcop, cămăraşul de Podolia, pan Wołodyjowski şi toate celelalte căpetenii. Ei contau pe atacuri neîntrerupte şi se aşteptau că, dată fiind poziţia prielnică a cetăţii, vor izbuti să le respingă cu pierderi mari pentru vrăjmaşi. Ştiau şi ei din proprie experienţă că asediatorii pierd mulţi oameni în timpul năvalei şi fiecare atac respins le

micşorează cutezanţa, încurajându-i, în schimb, pe cei împresuraţi. Ca şi vitejilor de la Zbaraż, le plăcea să se împotrivească, să lupte şi să iasă asupra duşmanului în afara zidurilor; în acest fel până şi orăşenii de la Kamieniec aveau să îndrăgească bătălia, mai ales dacă fiecare ciocnire s-ar fi încheiat cu înfrângerea turcilor şi cu biruinţa apărătorilor. Pe când aşa, un asediu îndelungat, în care săparea şanţurilor, punerea minelor şi aducerea tunurilor în locurile de tragere însemna totul, putea doar să-i descurajeze pe asediaţi, să le împuţineze forţele şi să-i convingă să apuce calea negocierilor. În asemenea împrejurări era greu să-şi pună toată nădejdea în ieşirile la câmp deschis, fiindcă nu se cuvenea să ia oştenii de pe ziduri, iar slujitorii şi târgoveţii, conduşi în afara cetăţii, i-ar fi înfruntat cu greu pe ieniceri.

Cântărind toate astea, căpeteniile fură cuprinse de nelinişte; sfârşitul fericit al apărării li se părea acum îndoielnic. Aşa şi era, nu numai din pricina forţelor turceşti, ci şi a apărătorilor. Wołodyjowski era un oştean neîntrecut şi plin de faimă, dar n-avea în el acea măreţie care impune. Acela care poartă soarele în el, poate să-i înfierbânte dintr-odată pe toţi ceilalţi, pe când cine nu-i decât o flacără, oricât de arzătoare ar fi, nu-i încălzeşte decât pe cei foarte apropiaţi. Aşa stăteau lucrurile şi cu micul viteaz. Nu ştia şi nu era în stare să insufle celorlalţi curajul său, tot aşa cum nu putea să le împrumute îndemânarea lui în mânuirea săbiei. Jupân Potocki, cea dintâi dintre căpetenii, nu era un războinic şi pe deasupra îi lipsea şi încrederea în el, în ceilalţi şi în Republică. Preotul episcop se întemeia mai ales pe negocieri; fratele său avea braţul greu, dar nici mintea nu-i era mai uşoară. Ajutorul din afară nu era cu putinţă,

deoarece hatmanul, pan Sobieski, cu toate că era un om mare, n-avea nici o putere. Şi fără putere erau regele şi Republica întreagă.

În ziua de 16 august, sosiră hanul cu urdia şi Doroszeńko cu cazacii lui. Amândoi ocupară o întindere uriaşă pe câmpia dinspre Orynin. Sufankaz-aga îl chemă în aceeaşi zi pe jupân Myśliszewski să stea de vorbă cu el şi-l sfătui să-i convingă şi pe ceilalţi să predea cetatea fără întârziere, fiindcă vor avea parte astfel de condiţii atât de blânde, cum nu se mai pomenise vreodată. Preotul episcop era curios să afle despre ce e vorba, dar îl certară cu toţii şi sfatul de război respinse propunerea.

La 18 august începură să se apropie turcii şi odată cu ei însuşi sultanul. Tălăzuiau ca o mare fără ţărmuri. Pedestrime leşească, ieniceri, spahii. Fiecare paşă conducea oastea din paşalâcul său, aşa că veniră buluc luptători din Europa, Asia şi Africa. În urma lor se înşira convoiul uriaş al carelor de povară trase de catâri şi de bivoli. Furnicarul acesta multicolor de arme şi veşminte felurite nu se mai sfârşea. Din zori şi până-n noapte veniră fără încetare; se mutau dintr-un loc în altul, aşezau oştile, se învârteau de colo-colo şi îşi ridicau corturile care ocupară un câmp atât de mare, încât de pe tunuri şi din locurile mai înalte de la Kamieniec nu se mai vedea o palmă de pământ slobod. Parcă ninsoarea acoperise împrejurimile cu un strat de zăpadă. Aşezarea taberei era întovărăşită de focul flintelor, deoarece pâlcul de ieniceri care acoperea forfota trăgea fără istov spre ziduri, de unde le răspundeau necontenit bubuiturile tunurilor. Ecoul răsuna printre stânci şi fumul se înălţa acoperind albastrul cerului. Până seara cetatea era atât de strâns înconjurată, încât numai

porumbeii ar mai fi putut răzbate afară prin văzduh. Focul încetă abia când primele stele licăriră pe cer.

În cele câteva zile care urmară, focul nu conteni o clipă pe ziduri şi în tabăra asediatorilor, cei din urmă suferind pierderi însemnate; cum se aduna vreo ceată mai mare de ieniceri în bătaia tunurilor, pe întărituri înfloreau fuioare de fum alb şi ghiulele cădeau printre ienicerii ce se risipeau ca un stol de vrăbii în care cineva trage cu alice. Neştiind pesemne că oraşul şi cele două cetăţi aveau tunuri cu bătaie lungă, turcii îşi întinseră corturile prea aproape. Sfătuiţi de micul viteaz, tunarii îi lăsară în pace; abia când sosi clipa odihnei şi oştenii umplură corturile, adăpostindu-se împotriva arşiţei, tunurile începură să tragă fără oprire. Se iscă panică: ghiulelele sfâşiau pânza, frângeau stâlpii de susţinere şi răneau oştenii, împrăştiind sfărâmături de stâncă. Ienicerii se retraseră în neorânduială, înspăimântaţi, răcnind cât îi ţinea gura; în goană răsturnară alte corturi, răspândind groaza pretutindeni. Jupân Wołodyjowski se repezi cu călărimea în învălmăşeală şi-i hăcui până când le săriră în ajutor pâlcuri mai mari de călărime turcească. Ketling conducea focul tunurilor, iar alături de el judele leah, Cyprian, lărgea cu mare folos pustiirea printre păgâni. El însuşi se apleca deasupra fiecărui tun şi aprindea fitilul; apoi îşi punea mâna streaşină la ochi, privea la rezultatul loviturii şi se bucura din toată inima că trudeşte cu atâta folos.

La rândul lor, turcii nu se lăsară mai prejos, săpară şanţuri şi aduseră tunurile grele. Înainte de a începe să tragă, un sol turcesc se apropie de valul de apărare şi înfigând în vârful suliţei răvaşul sultanului, îl arătă

apărătorilor. Dragonii îl prinseră îndată pe ceauş[1] şi-l duseră la castel. Padişahul cerea oraşului să se predea, ridicându-şi în slăvi puterea şi mărinimia.

„Oştirea mea - scria - este asemenea frunzelor din copaci şi nisipului mării. Uitaţi-vă la cer şi când veţi vedea mulţimea stelelor fără număr, înfricoşaţi-vă în inima voastră şi spuneţi-vă: iată puterea credincioşilor Iui Allah! Dar pentru că sunt un stăpân mai îndurător decât alţii şi nepotul Dumnezeului adevărat, îmi încep treaba în numele Domnului. Aflaţi că urăsc pe omul fudul, aşa că nu vă împotriviţi vrerii mele şi predaţi oraşul. De vă veţi pune în poară cu mine, veţi pieri cu toţii şi nici un glas omenesc nu va mai cuteza să se ridice împotriva mea.”

Se socotiră multă vreme ce răspuns să dea la asemenea scrisoare şi respinseră sfatul jignitor al lui jupân Zagłoba de a tăia coada unui câine şi a o trimite drept orice răspuns. În cele din urmă, îl trimiseră pe Juryca, un om priceput, care ştia limba turcă; ducea o scrisoare care glăsuia după cum urmează:

„Nu dorim să-l mâniem pe sultan, dar nu-i putem da ascultare, fiindcă i-am jurat credinţă nu lui, ci regelui nostru. Nu vom da oraşul, deoarece ne-am legat prin jurământ să apărăm până la moarte cetatea şi bisericile.”

După acest răspuns, căpeteniile se împrăştiată pe ziduri, împrejurare de care se folosiră preotul episcop Lanckoroński şi ghinărarul Podoliei pentru a trimite o nouă scrisoare sultanului, rugându-l să încuviinţeze încetarea focului timp de patru săptămâni. Când vestea ajunse la urechile celorlalţi, începură cu toţii să

1 Olăcar. Sol turc.

lărmuiască şi să-şi lovească săbiile.

— Unde-i dreptatea - strigară ici şi colo - noi murim lângă tunuri şi ei trimit scrisori fără ştirea noastră, deşi facem parte şi noi din sfat!

După „chindia” de seară căpeteniile se duseră grămadă la ghinărar, având în frunte pe micul viteaz şi pe jupân Makowiecki, amândoi foarte porniţi din pricina celor întâmplate.

— Ce înseamnă asta? strigă stolnicul de Latyczów - Domniile Voastre aţi început să vă gândiţi la predarea cetăţii, de ce aţi trimis un nou sol? De ce-aţi făcut-o fără ştirea noastră?

— Chiar aşa - adăugă micul viteaz - de vreme ce am fost chemaţi la sfat, nu se cuvine să trimiteţi scrisori fără noi. Nu îngăduim să se vorbească de supunere; cine-şi doreşte aşa ceva, n-are decât să plece din sfat!

Spunând acestea, mişcă ameninţător din mustaţă; era un oştean care ţinea mult la disciplină şi-i venea tare greu să vorbească împotriva căpeteniilor. Dar pentru că se jurase să apere cetatea până la moarte, gândea că e de datoria lui să se poarte astfel.

Ghinărarul Podoliei se tulbură şi răspunse:

— Am crezut că sunteţi toţi de aceeaşi părere.

— Nu-i adevărat! Vrem să murim aici! strigară câteva glasuri.

La acestea ghinărarul:

— Mă bucur din tot sufletul, deoarece credinţa mi-e mai dragă decât viaţa, iar laş n-am fost şi n-am să fiu niciodată. Domniile Voastre, rămâneţi la cină, aşa ne vom înţelege mai uşor...

Dar oştenii nu vrură să rămână.

— Locul nostru e la porţi, nu la ospăţ! răspunse micul viteaz.

În acest timp pică şi preotul episcop şi, aflând despre ce e vorba, se adresă îndată lui jupân Makowiecki şi micului cavaler.

— Oameni vrednici! le spuse. Fiecare dorim în inima noastră ce doriţi şi voi, nu s-a gândit nimeni la supunere. Am cerut doar încetarea focului pentru patru săptămâni. Am scris că în acest răstimp o să cerem ajutor regelui şi o să primim şi poruncile lui, iar pe urmă fie ce-o vrea Dumnezeu!

Micul viteaz începu să-şi mişte iar mustăţile, de astă dată însă pentru că simţea cum îl cuprinde mânia şi-l umflă râsul faţă de asemenea înţelegere a treburilor războiului. Oştean din copilărie, nu-i venea să creadă că cineva îi propune duşmanului *armistitium* numai pentru a trimite după ajutor.

Aşa că începu să se uite la jupân Makowiecki şi la celelalte căpetenii care îşi îndreptară privirile spre el.

— Să fie oare o glumă? întrebară câteva glasuri.

Apoi tăcură cu toţii.

— Sfinţia Ta! rosti în sfârşit Wołodyjowski. Am luat parte la războiul cu tătarii şi cazacii, la cel cu moscoviţii şi suedezii, dar nicăieri n-am auzit asemenea *argumenta.* Sultanul n-a venit aici ca să ne înlesnească pe noi; el urmăreşte folosul lui, nu pe al nostru. Cum se poate să încuviinţeze încetarea focului, dacă noi îi scriem că aşteptăm să ne vină ajutor?

— Dacă nu va încuviinţa, lucrurile vor rămâne tot aşa cum sunt acum! răspunse preotul episcop.

Wołodyjowski se împotrivi.

— Cine cere încetarea focului, îşi arată spaima şi neputinţa, iar cine aşteaptă ajutor din afară, acela nu se mai încrede în forţele sale. Acum au aflat şi păgânii de temerile noastre, iar asta e o pagubă foarte mare.

Preotul episcop se întristă.

— Puteam să fiu în altă parte - spuse - dar pentru că n-am vrut să-mi părăsesc turma la ananghie, am parte de astfel de învinuiri.

Micului viteaz i se făcu milă de inimosul prelat; îi îmbrăţişă genunchii, apoi îi sărută mâna şi-i zise:

— Dumnezeu să mă ferească să aduc vreo învinuire cuiva, dar de vreme ce este un *consilium*[1], spun şi eu ce-mi dictează experienţa.

— Atunci ce-i de făcut? Să fie *mea culpa,* dar ce trebuie să facem? Cum să îndreptăm răul? întrebă episcopul.

— Cum să îndreptăm răul? repetă Wołodyjowski.

Şi căzu o clipă pe gânduri, după care îşi înălţă capul cu voioşie.

— Se poate şi asta! Domniile Voastre, poftiţi după mine!

Şi ieşi urmat de căpetenii. După un sfert de ceas cetatea se cutremura de bubuitul tunurilor. Iar pan Wołodyjowski năvăli cu voluntarii asupra ienicerilor adormiţi în şanţuri şi-i tăie până când îi răzbi şi-i goni spre tabără.

După care se întoarse la cartierul ghinărarului, unde-l găsi şi pe preotul Lanckoroński.

— Sfinţia Ta! îi spuse vesel - asta mi-era povaţa.

CAPITOLUL LIV

1 Sfat, consiliu (lat.).

NOAPTEA CARE URMA NĂVĂLIRII micului viteaz se scurse întreruptă mereu de împuşcături învălmăşite; în zori se dădu de ştire că în faţa castelului aşteptau câţiva turci veniţi să negocieze. Oricum, trebuia să afle ce voiau, aşa că sfatul delegă pe jupân Makowiecki şi Myśliszewski să se înţeleagă cu păgânii.

Curând li se alătură jupân Kazimierz Humiecki şi plecară. Turcii erau trei: Muchtar-bei, Salomi, paşa din Rusciuc, şi tălmaciul Kozra. Întâlnirea avu loc sub cerul liber, înaintea porţii de la castel. La vederea trimişilor, turcii începură să bată temenele, ducându-şi vârfurile degetelor la inimă, la gură şi la frunte, iar polonezii îi întâmpinară la rândul lor cu multă cuviinţă, întrebându-i de ce au venit.

Şi spuse Salomi:

— Dragilor, stăpânul nostru a suferit o mare strâmbătate, pe care trebuie să o plângă toţi cei care iubesc dreptatea şi pentru care Cel de sus vă va pedepsi, dacă n-o veţi îndrepta degrabă. Voi l-aţi trimis pe Juryca, iar el s-a ploconit înaintea vizirului nostru şi l-a rugat să înceteze focul. Pe urmă însă, când, încrezându-ne în cinstea voastră, am ieşit de după stânci şi din şanţuri, aţi început să ne bateţi cu tunurile şi, năvălind afară din cetate, aţi aşternut drumul cu morţi până la cortul padişahului. Care faptă nu poate rămâne fără pedeapsă decât dacă, predând oraşul şi cetăţuile fără zăbavă, veţi arăta, dragilor, ascultare şi mare părere de rău!

La acestea, jupân Makowiecki răspunse:

— Juryca e un netrebnic care a făcut mai mult decât avea dreptul să facă, fiindcă i-a poruncit slujitorului să înalţe şi steagul cel alb, fapt pentru care va fi judecat. Preotul episcop a întrebat numai din partea lui dacă

focul ar putea înceta, dar fiindcă şi voi aţi tras întruna în timpul schimbului de scrisori, sunt martor eu care am fost rănit în obraz de o aşchie de piatră, n-aveaţi dreptul să vă aşteptaţi ca noi să facem altfel. Dacă veniţi acum şi cereţi încetarea focului, bine, iar dacă nu, atunci, dragilor, spuneţi stăpânului vostru că vom apăra zidurile ca şi până acum până la ultima picătură de sânge sau, ce e mai sigur, până când vă veţi prăpădi cu toţii printre stâncile astea. Altceva, dragilor, n-avem a vă mai spune decât să vă înmulţească Dumnezeu zilele şi să vă îngăduie să trăiţi până la adânci bătrâneţe.

După aceste vorbe, solii se depărtară îndată. Turcii se întoarseră la vizir, iar jupânii Makowiecki, Humiecki şi Myśliszewski la castel, unde fură întrebaţi cum s-au descurcat cu trimişii. Le povestiră de-a fir a păr spusele turcilor.

— Fraţii mei iubiţi - spuse Kazimierz Humiecki - să nu le primiţi propunerea. Vorbind pe scurt, câinii ăştia vor să le înmânăm cheile oraşului până diseară.

Drept răspuns, mai multe glasuri repetară o vorbă pe care o îndrăgiseră cu toţii:

— Câinii păgâni nu se vor îngrăşa cu trupurile noastre. Nu ne vom lăsa şi-i vom goni cu mare ruşine! Nu vrem să ne predăm!

După ce hotărâră astfel, se răspândiră la posturile lor şi împuşcăturile începură numaidecât. Turcii izbutiseră să aducă mai multe tunuri grele în locurile de tragere şi ghiulele lor, zburând pe deasupra zidurilor, porniră să cadă asupra oraşului. Tunarii din târg şi din cele două cetăţi trudiră cu sudoarea frunţii tot restul zilei şi toată noaptea. Cei care cădeau, n-aveau cu cine să fie înlocuiţi, lipseau până şi purtătorii de pulbere şi ghiulele. Zgomotul slăbi puţin abia în revărsatul zorilor.

Dar abia începu să se lumineze de ziuă şi la răsărit se arătă aurora trandafirie, înhorbotată cu aur a dimineţii, că se dădu alarma la amândouă castelele. În oraş se treziră cu toţii, mulţimi de oameni cu somnul în ochi ieşiră pe uliţi, ascultând cu luare-aminte.

— Se pregăteşte un atac! îşi spuneau unii altora, arătând spre cele două castele.

— Jupân Wołodyjowski este acolo? întrebau glasuri îngrijorate.

— Este! Este! răspundeau altele.

În amândouă cetăţile băteau clopotele de la capele şi răpăitul tobelor răsuna în toate părţile. Zgomotele acestea păreau tainice şi totodată sărbătoreşti în lumina cenuşie a zorilor, când oraşul era aproape adormit. În aceeaşi clipă turcii sunară şi ei de „chindie”[1]; muzicanţii îşi treceau unii altora chemarea care străbătea ca un ecou tabăra nemărginită. Păgânii începură să mişune în jurul corturilor. Linia lungă a şanţurilor dinaintea castelului se iţea tot mai desluşit din mohoreală. Deodată, pe toată întinderea poziţiilor turceşti, mugiră tunurile grele, cărora le răspunseră cu ecouri puternice stâncile pârâului Smotrycz, iscând un duruit uriaş şi înfricoşător, de parcă răbufniseră toate trăsnetele din magazia cerului şi se prăvăleau odată cu bolta norilor asupra pământului.

Începea astfel sfada tunurilor. Oraşul şi cetăţuile nu se lăsară mai prejos, răspunzând cu sârg. În curând fumul acoperi soarele, lumea şi nu se mai vedeau nici întăriturile otomane, nici Kamieniecul; totul era acoperit de un nor uriaş, cenuşiu, încărcat de trosnete şi bubuituri.

---

1 Aici în sens de rugăciune, deşi chindia era rugăciunea de după-amiază.

Tunurile turceşti erau mai puternice decât cele polone. Moartea începu să cosească prin oraş. Câteva bombarde fură sfărâmate. Dintre cei care trăgeau cu săcăluşurile mureau câte doi-trei odată. O pană de sub afet îi smulse nasul şi o parte din gură unui călugăr franciscan care umbla prin întărituri şi binecuvânta tunurile; alături de el căzură doi evrei, flăcăi hotărâţi care ajutau la încărcare şi ochire.

Păgânii ţinteau îndeosebi în valul de apărare al oraşului, în care jupân Kazimierz Humiecki se scălda ca o salamandră în potopul de foc şi fum; jumătate din sotnia[1] lui fusese ucisă, iar cei rămaşi în viaţă erau răniţi aproape toţi. El însuşi amuţise şi asurzise, dar cu ajutorul judelui leah făcu să tacă bateria vrăjmaşă cel puţin până când tunurile distruse fură înlocuite cu altele.

Se scurse o zi, două, trei iar *colloquium* tunurilor nu conteni o clipă. Turcii schimbau tunarii de câte patru ori pe zi, pe când apărătorii oraşului erau nevoiţi să tragă mereu aceiaşi, fără să doarmă şi aproape fără să mănânce, pe jumătate înecaţi de fum, cei mai mulţi vătămaţi de pietrele împrăştiate de ghiulelele şi de aşchiile afetelor. Oştenii rezistau, dar orăşenii începură să-şi piardă curajul. În cele din urmă, trebuiră să fie îndemnaţi cu bâtul să stea la tunurile lângă care cădeau pe capete. Din fericire, în seara şi noaptea zilei a treia, joi spre vineri, furia focului se îndreptă asupra celor două castele.

Peste amândouă, dar mai ales peste cel vechi, mortierele uriaşe revărsau o ploaie de grenade care „nu făceau prea multă stricăciune, fiindcă se vedeau în

1 Unitate militară de o sută de oameni.

întuneric şi oamenii puteau să se ferească uşor de ele”. Abia spre dimineaţă, când erau atât de vlăguiţi, încât căzeau din picioare de somn, începură să moară cu nemiluita.

Micul viteaz, Ketling, Myśliszewski şi Kwasibrocki răspundeau de pe zidurile cetăţilor focului turcesc. Ghinărarul de Podolia trecea mereu pe la ei şi se plimba îngrijorat prin grindina de ghiulele, fără să ţină seama de primejdie.

Spre seară, când focul se înteţi şi mai mult, ghinărarul Potocki se apropie de jupân Wołodyjowski şi-i spuse:

— Jupâne polcovnic, nu mai putem rezista aici.

— Cât timp vor trage tunurile - răspunse micul viteaz - vom rezista, dar ei vor să ne arunce în văzduh cu mine; sapă.

— Cum aşa, sapă într-adevăr? întrebă ghinărarul neliniştit.

Wołodyjowski adăugă:

— Deşi trag şaptezeci de tunuri şi bubuitul este aproape neîntrerupt, se întâmplă uneori câte o clipă de linişte. Luminăţia Ta să asculte cu luare-aminte şi va auzi bubuiturile ciocanelor în piatră.

Nu trebuiră să aştepte prea mult, mai ales că întâmplarea le veni în ajutor. Unul dintre balimezurile turceşti de dărâmare crăpase. Se produse anume tulburare. Din celelalte şanţuri trimiseră să întrebe ce se întâmplă şi bubuiturile se întrerupseră.

Atunci jupânii Potocki şi Wołodyjowski se apropiată de marginea unui pinten care ieşea mult înainte şi începură să asculte. După o vreme auziră limpede ecourile înfundate ale ciocanelor care loveau peretele de stâncă.

— Sapă - spuse jupân Potocki.

— Sapă - repetă micul viteaz.

Apoi tăcură. Pe faţa ghinărarului se aşternu o îngrijorare adâncă, îşi ridică braţele şi îşi prinse capul în mâini. Văzând aceasta, Wołodyjowski îi zise:

— E un lucru obişnuit pentru orice asediu. La Zbaraż scurmau ziua şi noaptea sub noi.

Ghinărarul îşi înălţă capul.

— Şi Wiśniowiecki ce-a făcut?

— Ne-a poruncit să ne retragem în alte şanţuri din ce în ce mai aproape de cetate.

— Noi ce trebuie să facem?

— Noi trebuie să mutăm tunurile şi ce se mai poate lua la castelul vechi care-i ridicat pe asemenea stânci, că nici cu minele nu-l pot dărâma. Totdeauna am fost de părere că cetatea nouă ne va sluji doar pentru a da prima ripostă vrăjmaşului, iar după aceea vom fi nevoiţi să aruncăm în aer partea din faţă şi să începem adevărata apărare în cea veche.

Urmă o clipă de tăcere şi ghinărarul îşi lăsă capul în piept cu nelinişte.

— Şi dacă va trebui să plecăm şi din cetatea veche? De-acolo unde ne mai ducem? întrebă cu glasul frânt.

Micul viteaz se îndreptă, mişcă din mustaţă şi arătă pământul cu degetul.

— În ce mă priveşte, cred că acolo! răspunse.

Tunurile începură să tragă din nou şi un stol de grenade îşi luară zborul spre castel, dar pentru că se lăsase întunericul peste lume, se vedeau cum nu se poate mai bine. Despărţindu-se de ghinărar, jupân Wołodyjowski porni de-a lungul zidurilor şi mergând de la o baterie la alta îi încuraja pe toţi, le dădea speranţe: în cele din urmă se întâlni cu Ketling şi-i spuse:

— Ei, cum e?

Ketling zâmbi cu dulceaţă.

— E lumină ca ziua din pricina grenadelor - răspunse strângând mâna micului viteaz. Nu-şi cruţă pulberea!

— Le-a crăpat un balimez. Tu l-ai lovit?

— Eu.

— Cad din picioare de somn.

— Şi eu la fel, dar nu e timpul de dormit.

— Chiar aşa - încuviinţă Wołodyjowski - soţioarele noastre trebuie să fie tare neliniştite; când mă gândesc la asta, mi se sperie somnul.

— Se roagă pentru noi - zise Ketling, ridicându-şi ochii spre grenadele care veneau.

— Dă-le, Doamne, sănătate la amândouă!

— Printre jupânese - începu Ketling - nu e...

Dar nu apucă să sfârşească, deoarece micul cavaler, întorcându-se în clipa aceea spre curtea dinăuntru, strigă deodată speriat:

— Pentru Dumnezeu, ce-mi văd ochii?

Şi se repezi înainte. Ketling se uită mirat înapoi: la vreo cincisprezece paşi, în curtea castelului, o văzu pe Basia în tovărăşia lui jupân Zagłoba, şi a samogiţianului Piętka.

— Veniţi lângă zid! îi chemă micul oştean, trăgându-i cât mai repede la adăpostul meterezelor. Pe legea mea!...

— Ha! bodogăni Zagłoba cu glasul întrerupt, gâfâind - descurcă-te cu una ca ea! O rog, îi spun: „Ai să ne pierzi pe amândoi!”, îngenunchez în faţa ei şi degeaba! Era s-o las singură, ai?... Of, toată strădania mea a fost zadarnică! O ţinea întruna: „Mă duc şi mă duc!” Uite că ţi-am adus-o!

Pe faţa Basiei se citea frica şi sprâncenele îi

tremurau a plâns. Nu se temea însă nici de grenade, nici de bufniturile ghiulelelor, nici de sfărâmăturile de piatră, ci de mânia soţului. Aşa că îşi împreună mâinile ca un copil care se teme şi începu să-i spună cu glasul întretăiat de suspine.

— Michałek, n-am putut! pe dragostea mea că n-am mai putut să îndur! Michałek, nu te supăra pe mine! Eu nu pot să stau acolo, când tu îţi primejduieşti viaţa aici, nu pot, nu pot!...

Wołodyjowski începuse într-adevăr să se înfurie, strigă: „Basia, tu nu te temi de Dumnezeu!”, dar îl cuprinse înduioşarea, glasul i se înecă în gât şi abia când capul acesta scump se rezemă de pieptul lui, rosti:

— Prietena mea credincioasă până la moarte!...

Şi o cuprinse în braţe.

În acest timp Zagłoba, după ce se înghesui într-o spărtură a zidului, îi spuse în grabă lui Ketling:

— Şi a ta voia să vină, dar am păcălit-o că nu ne mai ducem. Cum aşa, în starea ei... O să nască un ghinărar peste tunuri, netrebnic să fiu dacă n-o fi să ajungă ghinărar... Măi să fie! pe podul dinspre oraş cad grenadele ca perele... Credeam că am să plesnesc de furie, nu de frică... Am alunecat peste nişte hârburi ascuţite şi mi-am zdrelit pielea în aşa hal că o săptămână n-o să mai pot sta fără să mă doară. Călugăriţele trebuie să mă ungă, fără să mai ţină seama de sfială... Oh! şi păgânii ăştia trag mereu, trăsni-i-ar!... Jupân Potocki vrea să-mi treacă mie conducerea... Daţi-le oştenilor să bea, că nu mai pot să reziste... Aveţi grijă de grenada asta! Pe legea mea! o să cadă aproape de noi. Feriţi-o pe Basia! Pe legea mea, aproape!...

Dar grenada căzu undeva departe, pe acoperişul capelei luterane din vechiul castel. Deoarece biserica

avea o boltă foarte solidă, duseseră muniţiile acolo, dar grenada sparse bolta şi aprinse pulberea. Un bubuit puternic, mai puternic decât mugetul tunurilor, cutremură din temelii cele două castele. Pe metereze răsunară glasuri înfricoşate şi toate tunurile poloneze şi turceşti tăcură.

Ketling îl părăsi pe Zagłoba, Wołodyjowski pe Basia şi dădură fuga pe întărituri. Un timp se auziră cum împărţeau porunci în dreapta şi în stânga, dar curând glasul lor fu acoperit de răpăitul darabanelor din şanţurile otomane.

— Pornesc la atac! îi şopti Zagłoba Basiei.

Turcii auziseră zgomotul exploziei şi îşi închipuiseră pesemne că amândouă cetăţile erau ruinate, iar apărătorii parte îngropaţi sub dărâmături, parte cuprinşi de spaimă. De aceea se pregăteau să dea năvală. Prostii! nu ştiau că numai capela luterană sărise în aer; la castelul nou bubuitura nu făcuse decât să cutremure zidurile şi toate tunurile se aflau la locurile lor; alte stricăciuni nu erau. Duruitul tobelor creştea tot mai mult. Puzderie de ieniceri ieşiră din şanţuri şi alergară spre castel. Focurile de pe ziduri şi din întăriturile turceşti se stinseseră, dar noaptea era senină şi la lumina lunii se vedea mulţimea de chipie albe ale ienicerilor, care tălăzuia în fugă ca o apă bătută de vânt. Erau câteva mii de ieniceri şi câteva sute de glotaşi. Mulţi dintre ei n-aveau să mai vadă niciodată minaretele de la Stambul, unda limpede a Bosforului şi ciprişii întunecaţi de pe morminte, dar acum se năpusteau cu îndârjire nutrind în inima lor nădejdea izbânzii sigure.

Wołodyjowski alerga ca o nălucă de-a lungul zidurilor.

— Nu trageţi! Aşteptaţi porunca! striga la tunari.

Dragonii se aşezaseră ciorchine cu muschetele pe metereze gâfâind de furie. Se aşternu tăcerea, nu se auzea decât răsunetul paşilor deşi ai ienicerilor, ca un duduit înfundat. Cu cât erau mai aproape, cu atât nădăjduiau că vor pune mâna dintr-odată pe amândouă castelele. Mulţi gândeau că apărătorii care mai rămăseseră se retrăseseră în oraş şi pe ziduri nu mai era nimeni. Ajungând la şanţul de apărare, începură să arunce faşine, saci cu lână, paie şi-l umplură într-o clipită. Pe întărituri tăcerea se prelungea.

Dar când primele rânduri păşiră pe aşternutul care umplea şanţul, într-o adâncitură a zidurilor detună un pistol şi un glas pătrunzător strigă:

— Foc!

Şi îndată tunurile înaintate şi meterezul care le unea se luminară de fulgerul lung al flăcărilor; răsună bubuitul tunurilor, răpăitul sec al sâneţelor şi muschetelor şi răcnetele apărătorilor se amestecară cu ale năvălitorilor. Ca atunci când geridul, aruncat de braţul suliţaşului puternic, se implântă până la jumătate în burta ursului, iar acesta se strânge ghem, mormăie, se zbate, se încordează şi iarăşi se închirceşte, tot aşa se vânzoli şi mulţimea ienicerilor şi a glotaşilor. Nici un plumb al apărătorilor nu se irosea. Tunurile încărcate cu mitralii culcau şiruri întregi, aşa cum pala vântului culcă lanul de grâu. Cei care atacau meterezul de legătură se găsiră dintr-odată între trei focuri şi, cuprinşi de spaimă, începură să se îmbulzească la mijloc în neorânduială, aşternând câmpul atât de des cu trupuri, încât alcătuiau adevărate mormane de oameni care se mişcau spasmodic, dându-şi sufletul. Ketling trăgea cu două tunuri în ei, iar când în cele din urmă încercară să fugă, închise cu fier şi plumbi trecerea îngustă dintre

cele două tunuri.

Atacul fu respins pe toată linia. După ce ienicerii şi glotaşii trecură înapoi şanţul de apărare, fugind ca nişte ieşiţi din minţi şi urlând înfricoşaţi, în întăriturile turceşti se aprinseră torţe, căldări cu smoală şi focuri de pulbere care făcură din noapte zi, ca să lumineze drumul fugarilor şi să îngreuieze ieşirea urmăritorilor.

Văzând grămada învălmăşită închisă între cele două tunuri, Wołodyjowski îşi adună dragonii şi coborî asupra lor. Nenorociţii încercară încă o dată să scape prin trecerea îngustă, dar Ketling vărsă asupra lor o ploaie de foc şi ieşirea se înfundă cu trupurile morţilor. Cei rămaşi în viaţă nu mai aveau altceva de făcut decât să moară, fiindcă apărătorii nu luau prinşi, aşa că începură să se apere cu înverşunare. Flăcăi zdraveni, se adunară în grupuri mici de doi, trei până la cinci inşi şi aşezându-se spate la spate, înarmaţi cu suliţe, halebarde, iatagane şi săbii, loveau cu îndârjire. Zăpăceala, groaza, siguranţa morţii, deznădejdea se prefăcură toate în încrâncenare. Unii se aruncau înnebuniţi asupra dragonilor de unul singur şi erau luaţi în săbii cât ai zice peşte. Parcă se încleştaseră două furii; trudiţi, răzbiţi de nesomn şi de foame, dragonii fură cuprinşi de o turbare de-a dreptul animalică împotriva duşmanului şi, pentru că erau mai îndemânatici decât ei în lupta cu armele albe, făceau prăpăd în jurul lor. La rândul său, Ketling, vrând să lumineze câmpul de bătaie, porunci de asemenea să se aprindă căldări cu smoală, în strălucirile cărora se vedeau mazurienii nestăpâniţi tăindu-se în săbii cu ienicerii, trăgându-se de capete şi de bărbi. Mai ales încrâncenatul Luśnia se frământa ca un taur dezlănţuit. La cealaltă aripă lupta însuşi pan Wołodyjowski care,

ştiind că Baśka se uită la el de pe ziduri, se întrecea pe sine. Asemenea nevăstuicii care, pătrunzând într-o claie de grâu năpădită de şoareci, face un măcel înspăimântător printre ei, micul viteaz dădea iama printre ieniceri ca o nălucă a distrugerii. Numele lui era bine-cunoscut printre turci din ciocnirile dinainte şi din povestirile otomanilor de la Hotin; se înstăpânise părerea că oricine se măsoară cu el este sortit pieirii, astfel că nu puţini erau ienicerii închişi între tunuri care, zărindu-l deodată înaintea lor, nici nu se apărau, închideau ochii şi mureau trăsniţi de sabie, îngânând resemnaţi: „kişmet”. În cele din urmă, îndârjirea le scăzu; cei care mai erau în viaţă se proptiră în mormanul de trupuri care astupa ieşirea şi acolo pieriră cu toţii.

Dragonii se întoarseră prin şanţul de apărare aşternut acum cu faşine şi hoituri omeneşti cântând şi lărmuind, înfierbântaţi şi mirosind a sânge. Urmară apoi câteva lovituri de tun din şanţurile turcilor şi de la castel, după care se lăsă tăcerea. Astfel se sfârşi acea sfadă a tunurilor, care dura de câteva zile, încheiată cu năvala ienicerilor.

— Slavă Domnului - se bucură micul cavaler - vom avea linişte cel puţin până la „chindia” de mâine; o meritǎm cu prisosinţă.

N-avură însă parte de linişte deplină, deoarece când întunericul se adânci şi mai mult, în tăcerea nopţii se auziră iarăşi bufniturile ciocanelor care izbeau peretele de piatră.

— Bocăniturile astea sunt mai primejdioase decât tunurile! spuse Ketling ascultând.

— E, ar fi bine să facem o ieşire - observă micul

viteaz - dar nu e cu putinţă, oamenii sunt prea *fatigati*[1]. N-au dormit şi n-au mâncat, deşi aveau ce; n-au avut când. De altminteri, săpătorii sunt străjuiţi de câteva mii de glotaşi şi de spahii, ca să nu cunoască vreo stricăciune din partea noastră. N-avem ce face, trebuie să aruncăm castelul în aer şi să ne adăpostim în cel vechi.

— Astăzi le-ajunge! răspunse Ketling. Priveşte, oamenii au căzut ca nişte snopi şi dorm somn de piatră. Dragonii nu şi-au şters nici sângele de pe săbii.

— Baśka, du-te şi te culcă! spuse deodată micul cavaler.

— Bine, Michałek - răspunse Basia cuminte - mă duc dacă zici tu. Dar mănăstirea s-a închis, aşa că aş vrea să rămân aici şi să-ţi veghez somnul.

— Mai mare minunea - se miră micul oştean - după atâta trudă mi s-a speriat somnul şi nu mai am nici un chef să pun capul pe căpătâi.

— Pentru că ţi s-a înfierbântat sângele în timp ce te hârjoneai cu ienicerii - se amestecă Zagłoba. Aşa păţesc şi eu întotdeauna. Nici vorbă să dorm după bătălie. Iar în ce o priveşte pe Baśka, ce rost are să mai umble noaptea dacă poarta e închisă; mai bine să rămână aici până la „chindia”[2] de mâine-dimineaţă.

Baśka îl îmbrăţişă pe jupân Zagłoba de bucurie, iar micul viteaz, văzând cât de mult dorea să rămână, spuse:

— Atunci hai să mergem la cvartirul meu.

Şi plecară. Dar se arătă că încăperile erau pline de pulbere de var căzută de pe pereţii cutremuraţi de

---

1 Istoviţi (lat.).

2 Şi aici, tot în sens de rugăciune.

ghiulele. Nici vorbă de stat în asemenea prăfăraie, aşa că după o vreme Basia şi Wołodyjowski se întoarseră înapoi pe ziduri şi se ghemuiră într-o adâncitură rămasă după zidirea porţii vechi.

Micul viteaz se aşează şi se rezemă cu spatele de zid, iar Baśka se ghemui la pieptul lui ca un copil la sânul mamei. Era o noapte de august, caldă şi senină. Luna îşi arunca razele argintii în firidă, aşa că feţele amândurora erau scăldate în lumină. Jos, în curtea castelului, se vedeau oştenii adormiţi şi trupurile celor ucişi de ghiulelele care căzuseră în timpul zilei; n-avuseseră când să-i mai îngroape. Lumina aluneca peste ei de parcă astrul singuratic voia să se convingă cine doarme doborât de trudă şi cine s-a cufundat în somnul cel veşnic. Mai încolo se desluşea peretele castelului care îşi arunca umbra întunecată peste jumătate din curte.

Din afara zidurilor, în locul închis între turnuri, unde se zăreau ienicerii tăiaţi de săbii, se auzeau glasuri de bărbaţi. Erau slujitorii şi acei dintre dragoni cărora le era mai scumpă prada decât somnul; jefuiau trupurile morţilor. Făcliile lor licăreau pe câmpul de bătaie ca nişte licurici. Câţiva se chemau în şoaptă, iar unul îngâna un cântec de dor care nu se potrivea deloc cu cele ce făcea:

În van e orice bogăţie
Departe, fără tine,
Să mor sărac şi-n pribegie,
Dar să te ştiu cu mine.

După o vreme, zgomotele începură să se risipească până când încetară cu totul. Se aşternu tăcerea tulburată doar de ecourile îndepărtate ale ciocanelor care spărgeau stânca şi de strigătele străjilor de pe ziduri. Liniştea aceasta, parcă neînţeleasă, lumina şi

noaptea minunată îi îmbătară pe micul cavaler şi pe Basia. Nu se ştie din ce pricină îi cuprinse pe amândoi o tristeţe adâncă, deşi se simţeau bine. Baśka îşi ridică privirile la soţul ei şi, văzându-l că stătea cu ochii deschişi, îl întrebă:

— Michałek, nu dormi?

— Mă mir şi eu, dar nu mi-e somn.

— Ţi-e bine aici?

— Da, dar ţie?

Baśka încuviinţă din capul bălai.

— Of, Michał, de-ai şti ce bine e! Ai auzit ce cântă oşteanul ăla?

Şi repetă ultimele vorbe ale cântecului

Să mor sărac şi-n pribegie,
Dar să te ştiu cu mine.

Urmă o clipă de tăcere pe care o întrerupse micul viteaz:

— Baśka! îi spuse - ascultă-mă bine, Baśka!

— Ce-i Michałek?

— La drept vorbind, nouă ne e tare bine împreună, cred că dacă unul din noi ar cădea, celălalt s-ar ofili de dor.

Basia înţelese prea bine că micul viteaz, spunând: „dacă unul din noi ar cădea”, în loc de „ar muri”, se gândise la el. Îi trecu prin minte că poate nici el nu se mai aştepta să scape cu viaţă din împresurare şi voia s-o obişnuiască şi pe ea cu acest gând; o presimţire neagră îi strânse inima şi, împreunându-şi mâinile, zise:

— Michał, ai milă de mine! Ce vorbe sunt astea?

Glasul micului cavaler tremura puţin, deşi era liniştit.

— E, Baśka, uite că n-ai dreptate, pentru că, judecând la rece, ce înseamnă viaţa noastră pe pământ?

De ce să-ţi frângi grumazul aici? Cui îi mai arde să se lăfăiască în fericire şi dragoste, când totul pe lumea asta este lipsit de orice statornicie?

Basia începu să suspine şi repetă:

— Nu vreau, nu vreau, nu vreau!

— Pe viul Dumnezeu, n-ai dreptate - repetă micul cavaler. Uite colo, sus de tot, dincolo de luna tăcută se întinde tărâmul fericirii veşnice. Asta mai zic şi eu! Cine apucă să intre acolo, ştiu că poate să-şi tragă sufletul ca după un drum lung şi să se desfete în tihnă. Când mi-o veni şi mie vremea, doar sunt oştean şi eu, trebuie să-ţi spui îndată: „Nu-i nimic!” Da, da, trebuie să-ţi spui aşa: „E adevărat că Michał a plecat departe, mai departe decât de aici până în Lituania, dar nu-i nimic, fiindcă am să mă duc şi eu după el”. Taci, Baśka, nu plânge! Cel care va pleca mai întâi dintre noi, o să pregătească totul pentru celălalt, asta e.

Parcă i se arătau aievea întâmplări viitoare, pentru că îşi înălţă ochii spre razele lunii şi vorbi mai departe:

— Ce înseamnă fărâma de viaţă dinaintea morţii! Să presupunem că eu am şi ajuns acolo şi că aud deodată pe cineva bătând la porţile cerului. Sfântul Petru deschide; mă uit, şi pe cine văd? pe Baśka mea! Unde nu mă reped la tine şi încep să strig: O, Doamne, nu mai ştiu ce să spun! Şi nu vor mai fi suspine, ci numai veselie fără sfârşit, nu vor mai fi nici păgâni, nici tunuri, nici mine sub întărituri, ci numai tihnă şi fericire! Aşa-i, Baśka, ţine minte: nu-i nimic!

— Michał, Michał! se împotrivi Basia.

Şi iarăşi se înstăpâni tăcerea, întreruptă doar de bubuiturile înfundate ale ciocanelor.

Într-un târziu, Wołodyjowski rosti:

— Baśka, hai să spunem o rugăciune.

Şi sufletele lor, curate ca lacrimile, începură să se roage.

Pe măsură ce se rugau, liniştea se lăsa treptat asupra lor, până când îi toropi somnul şi dormiră până în revărsatul zorilor.

Încă înainte de „chindia” de dimineaţă, Wołodyjowski o însoţi pe Basia până la podul care unea castelul vechi cu oraşul şi-i spuse la despărţire:

— Să ţii minte, Baśka: nu-i nimic!

CAPITOLUL LV

ÎNDATĂ DUPĂ „CHINDIE”, CETĂŢUILE şi oraşul se cutremurară de bubuitul tunurilor. Turcii săpaseră de-a lungul castelului un şanţ lung de vreo cinci sute de paşi, pătrunzând într-un loc până la poalele zidurilor. Din acest şanţ trăgeau necontenit cu flintele asupra castelului. Apărătorii îşi făcuseră parapete din saci de piele umpluţi cu lână, dar din şanţuri veneau mereu ghiulelele mari şi grenadele, aşa că oamenii cădeau cu duiumul în jurul tunurilor. O grenadă ucise dintr-odată şase din pedestraşii lui Wołodyjowski, iar tunarii cădeau şi ei unul după altul. Până seara căpeteniile îşi dădură seama că nu mai pot rezista, mai ales că şi minele puteau să arunce totul în aer de la o clipă la alta. În timpul nopţii rotmiştrii îşi adunară sotniile şi, cu tot focul neîntrerupt, până dimineaţa mutară toate tunurile, pulberea şi rezervele de hrană la castelul vechi. Fiind ridicat pe temelie de piatră, putea să reziste mai mult şi, lucru însemnat, era mai greu să sape pe sub el.

Cerându-i-se povaţa în sfatul de război, jupân Wołodyjowski răspunse că e gata să se apere şi un an de zile, numai să nu se înceapă negocierile. Vorbele lui ajunseră în oraş şi îmbărbătară pe locuitorii care ştiau că micul viteaz se va ţine de cuvânt, chiar dacă va fi nevoit să-şi jertfească viaţa.

Înainte de a părăsi castelul nou, aşezară mine puternice sub cele două turnuri şi sub partea din faţă. Minele explodară cu mare zgomot pe la amiază, dar nu făcură stricăciuni mari turcilor, deoarece aceştia, având în minte păţania de ieri, nu îndrăzniră să ocupe locul lăsat gol. În schimb, cele două turnuri, zidul din faţă şi clădirea din mijlocul castelului vechi se prefăcură într-un morman de dărâmături care îngreuiau într-adevăr apropierea de cetatea veche, dar acopereau de minune pe puşcaşii turci şi, ceea ce era mai rău, pe cei care puneau minele: cei din urmă nu se speriară la vederea temeliei de granit şi începură să sfredelească numaidecât. Italieni şi maghiari pricepuţi, aflaţi în slujba sultanului, supravegheau săpăturile şi treaba înainta cu mult spor. Asediaţii nu puteau să-i împiedice nici cu tunurile, nici cu muschetele, fiindcă nu-i vedeau. Wołodyjowski se gândea să încerce o ieşire, dar deocamdată nu era cu putinţă. Ostaşii erau storşi de orice vlagă. De atâta tras cu flinta, dragonii făcuseră umflături mari cât codrul de pâine la umărul drept. Unii aproape că nu mai puteau să-şi mişte braţul; pe de altă parte, era limpede că dacă săpăturile nu vor fi întrerupte, poarta mare avea să fie aruncată în aer. Prevăzând asemenea împrejurare, Wołodyjowski porunci să se înalţe în spatele ei un parapet înalt şi, fără să-şi piardă o clipă curajul, spuse:

— Nu-mi pasă dacă vor dărâma poarta, ne vom apăra

înapoia parapetului, iar dacă vor vrea să mineze şi parapetul, vom ridica altul înainte şi tot aşa cât timp vom simţi o palmă de pământ sub picioare.

Dar ghinărarul de Podolia, care-şi pierduse orice nădejde, întrebă:

— Şi când va lipsi şi aceea?

— Atunci nu vom mai fi nici noi! răspunse micul viteaz.

Apoi dădu poruncă să se arunce grenade de mână asupra vrăjmaşului, care făcură pagube mari. Cel mai îndemânatic în asemenea îndeletnicire se arăta porucinicul Dębiński, care ucise la turci fără număr până când un fitil aprins prea devreme îi explodă în mână şi-i smulse tot braţul. Tot aşa muri şi rotmistrul Szmit. Mulţi pieriră de ghiulele, mulţi de plumbii flintelor cu care trăgeau ienicerii pitiţi printre dărâmăturile castelului nou. În tot acest răstimp tunurile de la cetatea veche nu răspunseră aproape deloc, pricină pentru care se speriară foarte membrii sfatului aflaţi în oraş. Dacă nu mai trag, înseamnă că până şi Wołodyjowski a început să se îndoiască de succesul apărării - aceasta era părerea tuturor. Dintre oşteni nu cuteza nici unul să spună cel dintâi că nu mai aveau altceva de făcut, decât să dobândească cele mai bune condiţii, dar preotul episcop, străin de orice ambiţie de vitejie, o rosti în gura mare. Totuşi, înainte de a întreprinde ceva, îl trimiseră pe jupân Wasilkowski la ghinărar să le aducă veşti de la cetate. Ghinărarul răspunse în scris: „După credinţa mea, castelul nu poate să reziste nici până diseară, dar aici se crede altfel.”

Când aflară răspunsul, până şi oştenii începură să murmure:

— Am făcut tot ce ne-a stat în putere, nu s-a cruţat

nimeni, dar dacă nu se poate, n-avem încotro şi trebuie să acceptăm condiţiile.

Cuvintele acestea se răspândiră în oraş şi locuitorii se strânseră cu mic cu mare înaintea primăriei. Mulţimea aştepta neliniştită în tăcere, mai degrabă neîncuviinţând negocierile, decât dorindu-le. Câţiva negustori armeni bogaţi se bucurau pe tăcute în inima lor că asediul se va sfârşi şi negoţul va începe iarăşi, dar alţii, tot armeni, statorniciţi în Republică din vremuri străvechi, care-i voiau binele, şi ceilalţi leşi ruteni preferau să se apere.

— Dacă aveam de gând să ne predăm, era bine s-o facem la început - se şoptea ici şi colo - pentru că puteam să ne impunem vrerea cu putere, acum însă condiţiile nu mai pot să fie tot atât de blânde, aşa că e mai bine să ne îngropăm sub dărâmături.

Murmurul de nemulţumire creştea tot mai mult, când deodată se prefăcu pe neaşteptate în strigăte şi urale.

Ce se întâmplase? În piaţă se ivise pan Wołodyjowski în tovărăşia lui jupân Humiecki; ghinărarul îi trimisese înadins pe ei ca să dea sama de cele ce se petreceau în castel. Mulţimile fură cuprinse de înflăcărare. Unii răcneau atât de tare, de parcă intraseră turcii în oraş; altora li se umplură ochii de lacrimi la vederea viteazului îndrăgit, care arăta nespus de trudit. Avea faţa înnegrită de fum şi suptă, ochii roşii şi înfundaţi în găvane, dar privirea îi era veselă. După ce izbutiră să treacă prin mulţime, intrară în încăperea de sfat unde fură întâmpinaţi cu bucurie; preotul episcop le spuse îndată:

— Fraţii mei iubiţi! *Nec Hercules contra plures!*[1] Ghinărarul ne-a scris că trebuie să predaţi castelul.

Humiecki, care avea o fire mai aprinsă şi mai era şi un om însemnat, nu mai ţinu seama de cei de faţă şi răspunse tăios:

— Ghinărarul şi-a pierdut capul; i-a rămas numai cinstea că şi-l pune mereu în primejdie. Cât priveşte apărarea, îl las să vorbească pe jupân Wołodyjowski, care se pricepe s-o spună mai bine decât mine.

Toate privirile se îndreptară spre micul viteaz, care mişcă din mustăcioară şi zise:

— Pentru Dumnezeu! Cine a adus vorba de supunere? N-am jurat că ne vom jertfi cu toţii?

— Am jurat să facem tot ce stă în puterea noastră şi ne-am ţinut legământul! răspunse preotul episcop.

— Cine-a jurat, acela să răspundă! Eu şi Ketling am făgăduit că nu vom da castelul până la moarte şi nu-l vom da; de vreme ce trebuie să-mi ţin cuvântul faţă de oricare dintre oameni, nici vorbă să fac altfel înaintea lui Dumnezeu care-i întrece pe toţi în măreţie!

— Dar la cetate ce e? Am auzit că au aşezat o mină lângă poartă? Mai puteţi să rezistaţi? întrebară mai multe glasuri.

— Au aşezat-o sau o vor aşeza, dar şi parapetul din spatele porţii se înalţă văzând cu ochii şi am dat poruncă să se aducă archebuzele. Fraţilor, temeţi-vă de rănile Mântuitorului; gândiţi-vă că dacă ne supunem, va trebui să lăsăm sfintele biserici pe mâna păgânilor, care le vor preface în moschei ca să-şi lălăie litaniile lor scârbavnice! Cum puteţi să vorbiţi aşa de uşor de supunere? Vă lasă oare conştiinţa să deschideţi

1 Nici Hercule nu poate birui când vrăjmaşii sunt prea mulţi Gat.).

vrăjmaşului această poartă spre inima ţării? Eu stau la castel şi nu mi-e frică de mine, iar voi vă temeţi de ele aici, în oraş? Pe Dumnezeu din cer! să nu ne lăsăm, cât mai suntem în viaţă! Fie ca apărarea noastră să rămână în amintirea urmaşilor, cum a rămas cea de la Zbaraż!

— Turcii vor preface castelul într-un morman de dărâmături! rosti un glas.

— N-au decât! Şi aşa ne putem apăra!

Micul viteaz începu să-şi piardă răbdarea:

— Şi mă voi apăra şi într-un morman de dărâmături, aşa să-mi ajute Dumnezeu! Ce să mai lungim vorba! N-am să las castelul? Auziţi?

— Şi ai să pierzi oraşul? întrebă preotul episcop.

— Decât să încapă în mâna turcului, mai bine să piară! Am jurat! Nu mai vreau să pierd vremea, mă întorc la tunuri, fiindcă ele apără Republica şi n-o vor vinde niciodată.

Spunând acestea, ieşi însoţit de Humiecki, care trânti uşa în urma lor şi grăbiră pasul; se simţeau într-adevăr mai bine printre ruine, morţi şi plumbi decât alături de nişte oameni slabi de înger. Pe drum îi ajunse jupân Makowiecki.

— Michał - îl întrebă - spune drept, ai vorbit de apărare numai ca să le mai dai curaj, sau poţi cu adevărat să rezişti în cetate?

Micul viteaz înălţă din umeri.

— Pe legea mea! Dacă ei nu predau oraşul, sunt în stare să mă apăr şi un an de zile!

— De ce nu mai trageţi? Lumea e înspăimântată şi de aceea vorbeşte de supunere.

— Nu tragem, pentru că ne mai trece vremea cu aruncarea grenadelor de mână, care fac mare pagubă printre săpători.

— Ascultă, Michał, la cetate ai tunuri cu care să poţi trage şi în spatele porţii rutene? Pentru că, Doamne fereşte! dacă turcii sparg digul, pot să ajungă la poartă. Eu mă străduiesc din răsputeri să-i împiedic, dar nu mai pot să mă descurc numai cu orăşenii, fără oşteni.

Micul cavaler îi răspunse:

— Nu te îngrijora, frate dragă! Am pregătit cincisprezece tunuri pentru treaba asta. Şi nu vă pierdeţi firea nici în privinţa castelului. Nu numai că ne vom apăra singuri, dar la nevoie o să vă dăm ajutor şi vouă.

Jupân Makowiecki se bucură din toată inima şi vru să plece, dar micul viteaz îl opri şi-l întrebă:

— Spune-mi şi mie, că tu te duci mai des la adunările sfatului, vor numai să ne încerce sau se gândesc cu adevărat să lase oraşul în puterea sultanului?

Makowiecki îşi lăsă capul în piept.

— Michał - răspunse - recunoaşte şi tu deschis că acesta este sfârşitul care ne aşteaptă. O să ne mai împotrivim o vreme, o săptămână, două, o lună, două luni, dar sfârşitul va fi acelaşi.

Wołodyjowski se uită posomorât la el, apoi strigă ridicându-şi braţele:

— Şi tu, Brutus, eşti împotriva mea? Dacă-i aşa, o să vă rumegaţi singuri ruşinea, fiindcă eu nu sunt învăţat cu asemenea hrană!

Şi se despărţiră cu inima grea de amărăciune.

Mina de sub poarta mare a cetăţii vechi explodă curând după venirea lui Wołodyjowski. Cărămizile şi pietrele zburară în toate părţile înălţând nori de praf şi de fum. O clipă spaima puse stăpânire pe tunari. Turcii se repeziră numaidecât spre spărtură, cum se reped în ocolul de leaţuri oile gonite din urmă cu biciul de baci şi

de ajutorul lui. Ketling trimise asupra lor mitraliile celor şase tunuri pregătite dinainte pe parapet; trase o dată, de două ori, de trei ori şi-i mătură din toată curtea. Wołodyjowski, Humiecki şi Myśliszewski veniră cu pedestraşii şi dragonii care acoperiră valul de pământ, cum acoperă muştele vara pe arşiţă hoitul unui bou sau al unui cal. Acum începu răpăitul muschetelor şi al flintelor. Plumbii cădeau asupra parapetului ca picăturile de ploaie sau ca boabele de grâu aruncate în sus de un ţăran puternic. Turcii mişunau printre dărâmăturile castelului nou; în flecare adâncitură, după flecare colţ de zid, după fiecare pietroi, în fiecare groapă stăteau câte doi, trei, cinci, zece şi trăgeau fără răgaz. Dinspre Hotin le soseau mereu alte ajutoare. Pâlcurile curgeau unul după altul şi ajungând printre ruine începeau să tragă. Toată cetatea nouă parcă era podidită cu trupuri omeneşti. Din când în când se ridicau deodată şi alergau spre spărtură cu mare larmă, dar atunci îi prijonea Ketling; basul tunurilor acoperea răpăitul sâneţelor, iar stolul de mitralii, şuierând şi sforăind îngrozitor învălmăşea mulţimea năvălitorilor, îi culca la pământ şi astupa spărtura cu grămezi de carne omenească. De patru ori se năpustiră ienicerii şi de patru ori Ketling îi respinse şi îi împrăştie, cum împrăştie furtuna frunzele uscate. El însuşi înconjurat de foc şi fum, de bulgări de pământ şi de grenadele care explodau, semăna cu un arhanghel al războiului. Privirile îi erau aţintite asupra spărturii, iar pe fruntea luminoasă nu se vedea nici cea mai mică teamă. Uneori lua fitilul aprins din mâna tunarului şi-l apropia de ţeavă, alteori îşi ducea mâna streaşină la ochi şi se uite unde cade ghiuleaua; în răstimpuri se întorcea zâmbitor către căpeteniile apropiate şi le spunea:

— N-o să intre!

Niciodată înverşunarea atacului nu se izbise de o furie atât de mare a apărătorilor. Căpeteniile şi oştenii se luau la întrecere. Se părea că luarea-aminte a acestor oameni este îndreptată asupra tuturor lucrurilor în afară de moartea care-i cosea cu sârg. Căzură jupân Humiecki şi Mokoszycki, conducătorul kienilor. Într-un târziu gemu şi îşi duse mâna la piept căruntul jupân Kałuszewski, un vechi prieten al lui Wołodyjowski, oştean blând ca un miel şi aprig ca leul în luptă. Wołodyjowski îl sprijini să nu cadă, dar războinicul îi zise:

— Dă-mi mâna, dă-mi repede mâna!

După care adăugă:

— Slavă Domnului! şi faţa îi albi ca barba şi mustăţile.

Asta se întâmpla înaintea celui de-al patrulea atac. O ceată de ieniceri pătrunseseră prin spărtură şi nu mai puteau să iasă din pricina grindinii de mitralii. Jupân Wołodyjowski dădu năvală asupra lor în fruntea pedestraşilor şi-i nimiciră într-o clipită cu paturile flintelor şi cu săbiile.

Ceasurile se scurgeau unul după altul şi focul nu slăbea. Vestea vitejiei apărătorilor se răspândi prin oraş şi înflăcărarea şi curajul crescură. Orăşenii lehi, mai ales tinerii, începură să se adune pe uliţe, îndemnându-se unii pe alţii.

— Hai să dăm o mână de ajutor la castel! Să mergem, să mergem! Să nu-i lăsăm pe fraţii noştri să piară! Înainte, flăcăi!

Asemenea glasuri răsunară în piaţă, lângă porţi şi în curând câteva sute de oameni, înarmaţi la întâmplare, dar plini de curaj, porniră spre pod. Turcii îndreptară

asupra lor un foc ucigător, aşternând trecerea cu trupurile lor, dar o parte ajunseră la parapet şi începură să tragă cu avânt în turci.

În cele din urmă, al patrulea atac fu respins cu asemenea pierderi pentru turci, încât se părea că va urma o întrerupere a luptei. Zadarnică nădejde! Pocnetul flintelor nu conteni până seara. Abia când se sună „chindia” de seară tunurile tăcură şi turcii părăsiră dărâmăturile castelului nou. Căpeteniile rămase în viaţă coborâtă înaintea valului de apărare. Fără să mai piardă vremea, micul viteaz porunci să se astupe spărtura cu orice aveau la îndemână: bârne, faşine, pământ, resturi de cărămidă şi de piatră. Pedestrime, şleahtici, dragoni, oşteni de rând sau căpetenii trudeau pe întrecute, fără să mai ţină seama de ranguri. Se aşteptau ca tunurile turceşti să înceapă să tragă dintr-o clipă în alta, dar nu mai încăpea îndoială că această zi era pentru apărători o zi de mare biruinţă împotriva năvălitorilor, aşa că toate chipurile erau luminate de voioşie, oştenii arzând de dorinţa izbânzilor viitoare.

După ce spărtura fu astupată, Ketling şi Wołodyjowski se luară de braţ şi plecară să cerceteze medeanul şi zidurile; se aplecară pe metereze ca să privească în curtea castelului nou şi se bucurară de secerişul bogat.

— Hoiturile zac unul lângă altul! rosti micul viteaz arătând spre ruine - iar în apropierea spărturii au căzut claie peste grămadă, încât poţi urca pe mormanul de morţi ca pe o scară. Ketling! asta e isprava tunurilor tale!...

— Lucrul cel mai însemnat - răspunse cavalerul - e că am înfundat spărtura, aşa că turcii nu mai au pe unde să intre şi vor fi nevoiţi să aşeze altă mină. Puterea lor e ca

marea nemărginită, dar o împresurarea ca asta, după o lună, două, va sfârşi prin a-i descuraja.

— În acest timp va sosi şi hatmanul. În sfârşit, orice se va întâmpla, noi ne-am legat prin jurământ - zise micul viteaz.

Se priviră în ochi şi Wołodyjowski întrebă în şoaptă:

— Ai făcut ce ţi-am spus?

— Totul e pregătit - răspunse abia auzit Ketling - dar gândesc că nu vom ajunge la aşa ceva, fiindcă aici putem să mai rezistăm multă vreme; vom avea parte de multe zile ca cea de astăzi.

— Dă Doamne să fie şi mâine la fel!

— Amin! sfârşi Ketling, înălţându-şi ochii spre cer.

Fură întrerupţi de bubuiturile tunurilor. Grenadele începură iarăşi să cadă asupra castelului. Câteva se sparseră în văzduh şi se stinseră pe dată, aidoma unor fulgere de vară.

Ketling aprecie cu ochiul unui cunoscător:

— În şanţul din care trag acum, fitilele au prea multă pucioasă.

— Se ridică fuioare de fum şi din celelalte! răspunse Wołodyjowski.

Aşa şi era. Ca atunci când un câine latră în liniştea nopţii, iar ceilalţi încep să-i răspundă şi în curând tot satul răsună de lătrături, tot aşa şi acum - un tun din şanţurile turcilor le stârni pe cele din vecinătatea oraşului şi oraşul fu înconjurat de o cunună de tunete. De astă dată trăgeau mai multe asupra oraşului, decât asupra cetăţii. În schimb, bufniturile ciocanelor se auzeau în trei locuri. Cu toate că temelia de piatră aproape că făcea cu neputinţă truda săpăturilor, pesemne că turcii hotărâseră să arunce neapărat în aer

acest cuib de pe stâncă.

Din porunca lui Ketling şi a lui Wołodyjowski, oştenii începură să arunce iarăşi grenade de mână, luându-se după ecoul ciocanelor. Era însă întuneric şi apărătorii nu puteau să-şi dea seama dacă făceau vreo stricăciune turcilor. Cu toţii îşi întoarseră ochii şi luarea-aminte spre oraş, asupra căruia zburau cârduri întregi de păsări luminoase. Unele ghiulele se spărgeau în văzduh, dar altele, însemnând un arc de foc pe cer, cădeau pe acoperişurile caselor. Numaidecât vâlvătăi sângerii străpunseră beznele în câteva locuri. Ardea catedrala Sfintei Kataryna, biserica ortodoxă a Sfântului Jur din mahalaua ruteană, şi în curând se aprinse şi catedrala armenilor, care luase foc de cu ziuă, iar acum flăcările ţâşniseră din nou stârnite de grenade. Pârjolul se înteţea cu fiecare clipă, luminând împrejurimile. Larma din oraş ajungea până la castelul vechi. Se putea crede că arde tot oraşul.

— Nu e bine - zise Ketling - orăşenii îşi vor pierde capul.

— Să ardă totul - răspunse micul viteaz - să rămână numai temelia de piatră, din care ne putem apăra.

În acest timp, vaierul creştea tot mai mult. De la catedrală, focul se întinse cuprinzând magaziile cu mărfuri de mare preţ ale armenilor, pe care aceştia şi le ridicaseră în piaţă. Se prefăcură astfel în cenuşă avuţii uriaşe: aur, argint, covoare, piei şi alte lucruri scumpe. Ici-colo limbile de foc începură să ţâşnească din acoperişurile caselor.

Wołodyjowski se îngrijoră.

— Ketling - spuse - supraveghează aruncarea grenadelor şi împiedică-i şi tu cât poţi pe săpători; eu dau fuga în oraş, că mi se încreţeşte pielea pe mine când

mă gândesc la călugăriţele din mănăstirea dominicană. Slavă Domnului că au lăsat cetatea în pace şi pot să plec...

Într-adevăr, la castel nu era prea multă treabă de făcut, aşa că micul viteaz încălecă pe cal şi plecă. Se întoarse abia după două ceasuri în tovărăşia lui jupân Muszalski, care îşi revenise după lovitura primită de la Hamdi şi venea acum la castel, gândind că în timpul năvălirilor va putea să ucidă cu arcul mulţi vrăjmaşi, acoperindu-se astfel de faimă.

— Bine-aţi venit! îl întâmpină Ketling - începusem să mă îngrijorez. Ce se aude la călugăriţele dominicane?

— Toate sunt bune - răspunse micul viteaz. Acolo n-a căzut nici o grenadă. Locul e liniştit şi ferit de primejdie.

— Slavă Domnului! Krzysia nu se teme?

— Da de unde, e liniştită, de parcă ar fi la ea acasă. Stă cu Baśka într-o chilie, iar jupân Zagłoba e şi el acolo. Mai e şi Nowowiejski, care şi-a recăpătat judecata. M-a rugat să-l iau la castel, dar abia se ţine pe picioare. Ketling, acum du-te şi tu, am să te înlocuiesc eu.

Ketling îl îmbrăţişă pe Wołodyjowski, că tare-i mai era dor de Krzysia, şi porunci pe loc să i se dea calul. Înainte însă de a i se aduce, îl mai întrebă pe micul oştean ce se aude prin oraş.

— Târgoveţii sting focul cu mult curaj - răspunse Wołodyjowski - dar negustorii armeni mai bogaţi, văzând că le ard magaziile, au trimis o deputăţie la preotul episcop ca să-l roage să predea oraşul. Când am aflat una ca asta, m-am dus la sfat, deşi îmi făgăduisem să nu mă mai duc niciodată. Acolo l-am lovit peste gură pe unul care ţinea morţiş să ne predăm, faptă pentru care preotul episcop s-a supărat. Fraţilor, nu-i a bună! spaima pune tot mai mult stăpânire pe membrii sfatului,

care preţuiesc tot mai puţin dorinţa noastră de a ne apăra. În loc să ne laude, au ajuns să ne dojenească, spunând că primejduim oraşul în zadar. Am mai auzit că s-au năpustit asupra lui Makowiecki, fiindcă s-a împotrivit negocierilor. Însuşi episcopul i-a zis: „Nu ne lepădăm de credinţă şi de rege, dar ce rost are să ne mai opunem? Sfintele lăcaşuri vor fi ruşinate, fecioarele întinate şi copiii nevinovaţi duşi în robie. Pe când dacă ne înţelegem cu păgânii, ei vor putea scăpa de soarta crudă, iar noi vom avea cale liberă!” Aşa a vorbit preotul episcop, iar ghinărarul a încuviinţat din cap, zicând: „Ar fi fost mai bine să mor aici, dar ăsta-i adevărul!”

— Facă-se voia Domnului! răspunse Ketling.

Wołodyjowski îşi frângea mâinile.

— Măcar dacă ar fi adevărat! strigă - dar Dumnezeu e martor că ne mai putem apăra!

Între timp se aduse calul lui Ketling, care încălecă în grabă; Wołodyjowski îi zise la plecare:

— Ai grijă când treci podul, grenadele cad cu nemiluita.

— Mă întorc peste un ceas - spuse Ketling.

Şi plecă.

Wołodyjowski şi Muszalski porniră de-a lungul meterezelor.

În trei locuri oştenii aruncau grenade de mână, fiindcă în trei locuri se auzea bătaia ciocanelor. La aripa stângă trebăluia Luśnia.

— Ei cum merge? întrebă Wołodyjowski.

— Rău, înălţimea Ta! răspunse vagmistrul. Păgânii au ajuns sub stâncă şi abia la intrare dacă mai putem să vătămăm câte unul. N-am făcut mare lucru...

În celelalte părţi era şi mai rău, mai ales că cerul se întunecase şi se pornise ploaia care uda fitilele

grenadelor. Întunericul îngreuna şi mai mult truda apărătorilor. Wołodyjowski îl trase mai la o parte pe jupân Muszalski, şi, oprindu-se, îi spuse deodată:

— Ascultă, Domnia Ta! Ce-ar fi dacă am încerca să înăbuşim cârtiţele alea în vizuina pe care şi-au săpat-o?

— Cred că ne-am duce la moarte sigură, fiindcă sunt păzite de pâlcuri întregi de ieniceri! Dar să încercăm!

— E adevărat că pâlcurile stau de veghe, dar noaptea e foarte întunecoasă şi se pot speria uşor. Judecă şi Domnia Ta: cei din oraş nu se gândesc decât să se supună: de ce? pentru că socotesc că minele se află sub noi şi nu ne mai putem apăra. Le-am închide gura, dacă am trimite pe cineva în noaptea asta să le spună că nu mai sunt mine. Ce crezi, face să ne punem capul în primejdie?

Jupân Muszalski se gândi o vreme, apoi strigă:

— Face! Pe legea mea că face!

— Într-un loc abia au început să sape - zise Wołodyjowski. Pe ăştia îl lăsăm în pace, dar în cealaltă parte au pătruns adânc în stâncă. Domnia Ta iei cincizeci de dragoni, eu tot pe atâta şi încercăm să-i înăbuşim. Ai chef de aşa ceva?

— Am şi voi avea tot mai mult! O să-mi pun la cingătoare câteva cuie încovoiate pentru ţintuirea tunurilor, poate că dăm peste vreo archebuză în drum.

— Mă îndoiesc, deşi câteva stau aproape de tot, dar fă cum vrei. Să-l aşteptăm însă şi pe Ketling, fiindcă el va şti cel mai bine cum să ne ajute la nevoie.

Ketling veni după cum făgăduise, neîntârziind nici o clipă; peste o jumătate de ceas cele două cete de dragoni, fiecare de câte cincizeci de inşi, se apropiară de spărtură şi începură să se furişeze fără zgomot de cealaltă parte. Priviră în beznă. Ketling porunci să se

mai arunce o vreme grenade, apoi aşteptă. Inima îi bătea cu putere, pentru că înţelegea prea bine cât este de primejdioasă o asemenea întreprindere. Se scurse un sfert de ceas, o jumătate de ceas, un ceas; parcă era timpul să ajungă şi să atace, dar, lipindu-şi urechea de pământ, auzea limpede loviturile de ciocan.

Deodată, la poalele zidurilor, spre stânga, răsună o împuşcătură de pistol, care nu se auzi prea tare; aerul era umed şi din şanţuri răpăitul sâneţelor nu încetase nici o clipă. Poate că apărătorii nici n-ar fi luat-o în seamă, dacă n-ar fi fost urmată îndată de o hărmălaie grozavă. „Au ajuns! se gândi Ketling - dar se vor întoarce oare?” Acolo în întuneric, izbucniră strigăte omeneşti, tobele începură să bată, fluierele să ţiuie ascuţit, până când detunară învălmăşit flintele ienicerilor. Se trăgea din toate părţile la întâmplare; pesemne că pâlcuri întregi veneau în ajutorul săpătorilor, dar, cum prevăzuse Wołodyjowski, se iscă panică şi ienicerii, de teamă să nu se rănească unii pe alţii, se chemau cu strigăte puternice, trăgând orbeşte şi, mulţi dintre ei, în aer. Răcnetele şi împuşcăturile se înteţeau cu fiecare clipă. În jurul castelului se porni o hărmălaie cumplită; ca atunci când jderii lacomi de sânge se strecoară în tăcerea nopţii printre găinile adormite şi tot coteţul răsună dintr-odată de bătăi de aripi şi cotcodăcit. Din şanţurile turceşti începură să tragă asupra zidurilor cu grenade luminoase ca să împrăştie întunericul. Ketling, îndreptând câteva tunuri spre oştile străjilor turceşti, răspunse cu mitralii. Zidurile castelului şi întăriturile otomane se umplură de mişcare. În oraş de dădu alarma; toţi erau convinşi că turcii pătrunseră în fortăreaţă. În şanţuri însă, crezură dimpotrivă că apărătorii atacau toate locurile unde se

săpa şi se sună şi aici alarma pretutindeni. Noaptea sprijinea şi ea cutezanţa lui jupân Wołodyjowski şi a lui Muszalski; întunericul deveni şi mai adânc. Ghiulelele şi grenadele străpungeau o clipă beznele, apoi noaptea se făcea şi mai neagră. În sfârşit, stăvilarele cerului se deschiseră şi puhoaie de ploaie năboiră deodată peste pământ. Tunetele acoperiră împuşcăturile şi, rostogolindu-se în ocol duruind, stârneau ecouri înfiorătoare printre stânci. Ketling coborî de pe parapet, alergă vreo cincisprezece oşteni la spărtură şi aşteptă.

Aşteptarea nu-i fu prea lungă. Curând făpturi întunecate începură să se desluşească printre bârnele care astupau deschizătura.

— Cine acolo? strigă Ketling.

— Wołodyjowski - veni răspunsul.

Şi după o clipă cei doi se îmbrăţişară.

— Ei, cum a fost? întrebară căpeteniile care se adunaseră în grabă la spărtură.

— Slavă Domnului! Săpătorii au fost ucişi până la cel din urmă, uneltele le-am rupt şi le-am împrăştiat, aşa că truda lor nu mai e de nici un folos.

— Slavă Domnului! slavă Domnului!

— Dar unde-i jupân Muszalski? El şi oamenii lui n-au venit?

— N-au sosit încă.

— N-ar fi rău să-i sărim în ajutor! Domniile Voastre, cine vrea?

În aceeaşi clipă însă, deschizătura se umplu iarăşi de oameni. Erau dragonii lui Muszalski, care se întorceau în grabă şi mult mai puţini pentru că mulţi dintre ei fuseseră doborâţi de plumbi.

Erau însă bucuroşi, fiindcă izbutiseră. Câţiva oşteni aduseră ciocane, sfredele şi târnăcoape pentru spart

stânca, semn că fuseseră în tunel.

— Jupân Muszalski unde e? întrebă Wołodyjowski.

— Adevărat! Unde-i jupân Muszalski? repetară câteva glasuri.

Oamenii conduşi de vestitul arcaş începură să se uite unul la altul, iar un dragon rănit grav rosti în şoaptă:

— Jupân Muszalski a murit. L-am văzut când a căzut odată cu mine; eu m-am sculat, dar el a rămas acolo...

Cavalerii se întristară aflând de moartea arcaşului, era doar unul dintre vitejii de frunte în toată oastea Republicii. Îl mai întrebară pe dragon cum s-a întâmplat, dar acesta nu putu să le răspundă, întrucât sângele curgea şiroaie din el; în cele din urmă, se prăbuşi ca un snop la pământ.

Oştenii începură să-l plângă pe jupân Muszalski.

— Amintirea lui va rămâne printre noi - zise jupân Kwasibrocki - iar cine va scăpa cu viaţă din această împresurare, îi va slăvi numele.

— Un asemenea arcaş nu se mai naşte! spuse un glas.

— La Chreptiów îi întrecea pe toţi în puterea braţului - adăugă micul viteaz. Putea să împingă cu degetul un taler într-o scândură verde. Numai jupân Podbipięta, lituanianul, l-ar fi întrecut în vârtute, dar acela a fost ucis la Zbaraż, iar dintre cei vii poate numai Nowowiejski nu s-ar fi lăsat să-i îndoaie braţul.

— Mare, mare pierdere - întăriră ceilalţi. Acum nu se mai nasc astfel de oameni.

Cinstind în acest fel amintirea arcaşului, plecară spre valul de apărare. Wołodyjowski repezi pe dată un olăcar să vestească pe ghinărar şi pe preotul episcop că ieşiseră în afară zidurilor şi stricaseră minele, omorând

pe săpători.

În oraş ştirea fu primită cu uimire şi - cine s-ar fi aşteptat - cu anume ciudă chiar. Şi ghinărarul şi episcopul erau de părere că asemenea izbânzi de o clipă nu vor putea scăpa oraşul, stârnind şi mai mult cruzimea leului. Ar fi putut să fie folositoare numai în cazul în care s-ar fi predat, de aceea cele două căpetenii hotărâtă să înceapă negocierile.

Nici jupân Wołodyjowski şi nici Ketling nu bănuiseră nici o clipă că aceasta va fi urmarea veştilor bune pe care le trimiseseră. Dimpotrivă, erau siguri că şi cei mai temători îşi vor recăpăta curajul şi vor dori să se apere mai departe. Fiindcă oraşul nu putea fi cucerit fără supunerea castelului, aşa că dacă cetăţuia nu numai că se apăra, dar mai şi ataca, asediaţii n-aveau nevoie să recurgă în grabă la negocieri. Hrană era din belşug, pulbere de asemenea; nu trebuiau decât să păzească porţile şi să stingă focurile care izbucneau în oraş.

Pentru micul viteaz şi pentru Ketling aceasta avea să fie cea mai frumoasă noapte de când fuseseră încercuiţi. Nicicând nu nădăjduiseră mai mult ca acum că vor scăpa teferi din lanţul turcilor împreună cu fiinţele pe care le iubeau.

— Numai câteva atacuri - spuse micul viteaz - şi pe legea mea că turcii se vor descuraja şi vor vrea să ne supună prin foame. Or, rezerve avem îndestul. Afară de asta, *september* bate la uşă; peste vreo două luni au să înceapă zloata şi frigul, iar oştirea otomană nu-i prea rezistentă; să îngheţe o dată mai ca lumea şi vor spăla putina.

— Mulţi vin din ţinuturile Etiopiei - răspunse Ketling - sau de pe unde cresc boabele de piper, aşa că se vor

speria de primele geruri. În cel mai rău caz, două luni tot vom mai putea rezista, chiar dacă ne vor ataca mereu. Şi, pe urmă, nu-mi vine să cred că nu vom primi nici un ajutor de nicăieri. Republica se va trezi, iar hatmanul, chiar dacă nu va putea strânge o oaste mare, va începe să-i hărţuiască pe turci.

— Ketling! eu gândesc că încă nu ne-a bătut ceasul.

— Totul stă în puterea lui Dumnezeu, dar şi eu cred la fel.

— Poate numai dacă vreunul din noi nu va avea soarta lui jupân Muszalski. Dar, ce să-i faci! îmi pare nespus de rău de jupân Muszalski, deşi a murit ca un viteaz.

— Să dea Dumnezeu să avem şi noi asemenea noroc, dar nu acum, fiindcă, Michał, mi-ar părea tare rău de... Krzysia.

— Ba bine că nu! Dar mie de Basia... Ei, trudim într-adevăr din răsputeri, dar Dumnezeu are milă de noi. Sufletul mi-e numai voioşie! Trebuie să făptuim şi mâine vreo ispravă ca cea de astăzi.

— Turcii şi-au înălţat apărători de scânduri pe parapetele şanţurilor. Ei bine, m-am gândit la un mijloc folosit de obicei la aprinderea corăbiilor: am să mânjesc cârpe cu smoală şi nădăjduiesc că până mâine la prânz le voi zădărnici toată osteneala.

— Dacă-i aşa - se înflăcără micul viteaz - am să ies şi eu cu dragonii. Pojarul va isca învălmăşeală şi nimănui nu-i va trece prin cap să-i vom ataca ziua în amiaza mare. Ketling, mâine s-ar putea să fie şi mai bine ca azi...

Şi tot vorbiră astfel cu inimile pline de bucurie, apoi plecară să se odihnească, deoarece erau grozav de trudiţi. Micul cavaler nu apucase să doarmă nici trei

ceasuri încheiate, când îl trezi vagmistrul Luśnia.

— Înălţimea Ta, sunt veşti noi, îi spuse.

— Ce s-a întâmplat? strigă oşteanul zvâcnind în picioare.

— S-a întors jupân Muszalski!

— Pentru Dumnezeu! ce tot vorbeşti?

— A venit! Stăteam lângă spărtură, când aud deodată că strigă cineva de dincolo: „Nu trageţi, sunt eu!” Mă uit şi când colo îl văd pe jupân Muszalski îmbrăcat ca un ienicer.

— Slavă Domnului! se bucură micul viteaz.

Şi alergă să-l întâmpine pe arcaş. Se lumina de ziuă. Jupân Muszalski se afla chiar lângă parapet cu un chipiu alb pe cap şi cu trupul apărat de o platoşă de zale; semăna atât de bine cu un ienicer, încât nu-ţi venea să crezi că e el. Când îl văzu, micul viteaz se repezi la el şi se îmbrăţişară cu bucurie.

— Domnia Ta, şi noi care te-am şi plâns! strigă pan Wołodyjowski.

Sosiră în fugă şi câteva căpetenii printre care era şi Ketling. Rămaseră cu toţii foarte miraţi şi începură să-l întrebe cum de era îmbrăcat în veşminte turceşti.

— Când mă întorceam - răspunse arcaşul - m-am împiedicat de hoitul unui ienicer şi mi-am zdrelit capiii de o ghiulea; cu toate că aveam cuşma căptuşită cu sârmă, am leşinat numaidecât, mai ales că nu mi-am revenit cu totul după lovitura lui Hamdi. Când m-am trezit, zăceam peste ienicerul ucis ca pe un pat. Îmi pipăi capul şi văd că mă doare puţin, dar nu aveam nici un cucui. Mi-am scos cuşma şi ploaia m-a mai răcorit; mi-am zis atunci că nu stau atât de rău. Ce-ar fi, m-am gândit, dacă m-aş îmbrăca în hainele ienicerului şi m-aş amesteca printre turci? Că doar vorbesc turceşte tot

atât de bine ca şi în polonă, aşa că n-aveau cum să mă recunoască după vorbă, iar la chip ienicerii nu se deosebesc de ceilalţi. Mă duc să ascult ce trăncănesc. Uneori mă apuca groaza, amintindu-mi de robia de odinioară, dar tot m-am dus. Noaptea era întunecoasă, abia dacă licărea hăt! departe câte o luminiţă, pentru că, vă spun Domniilor Voastre, umblam printre ei ca printre ai noştri. Mulţi dintre ei zăceau prin şanţuri acoperiţi cu pături; m-am dus şi acolo. Unul sau altul mă tot întrebau: „De ce nu stai locului?” şi eu le răspundeam: „Pentru că nu mi-e somn!” în alte locuri sporovăiau grămadă despre asediu. Erau tare abătuţi. Am auzit cu urechile mele cum se plângeau de căpetenia de la Chreptiów. Aici jupân Muszalski se înclină către Wołodyjowski. Repet numai *ipsissima verba*[1] lor, căci injuria vrăjmaşului înseamnă cea mai mare laudă. „Câtă vreme micul câine - aşa-ţi ziceau păgânii Domniei Tale - câtă vreme micul câine apără castelul, n-o să-l cucerim niciodată!” Altul zice: „Plumbul şi fierul, nu se prind de el, răspândeşte moartea printre oameni ca ciuma.” Unde nu încep să se vaite cu toţii: „Numai noi ne batem întruna, iar oştile celelalte nu fac nimic, ienicerii din pâlcurile regulate stau cu burta în sus, tătarii jefuiesc, spahiii pierd vremea prin bazar. Nouă paduşahul ne zice: «mieluşeii mei dragi», dar se vede că nu prea ne are la inimă, de vreme ce ne-a adus aici la pierzanie. O să răbdăm un timp, apoi ne vom întoarce la Hotin, iar dacă nu ni se va îngădui, vor trebui să cadă niscaiva capete sus-puse”.

— Auziţi, Domniile Voastre! strigă Wołodyjowski. Dacă ienicerii se vor răscula, sultanul se va speria şi va

1 întocmai vorbele (lat.).

lăsa baltă asediul!

— Pe legea mea! am spus numai adevărul! zise jupân Muszalski. Când e vorba de revoltă, ienicerii nu stau prea mult pe gânduri, iar acum murmură cu toţii. Cred că vor mai încerca să atace o dată sau de două ori, apoi îşi vor arăta colţii la aga ienicerilor, la caimacam, ba chiar la sultan.

— Aşa va fi! strigară căpeteniile.

— N-au decât să încerce şi douăzeci de atacuri, noi suntem gata! spuseră ceilalţi.

Şi începură să-şi zăngănească săbiile, să se uite cu priviri înflăcărate spre şanţuri şi să răsufle adânc; văzându-i micul viteaz şopti tulburat la urechea lui Ketling:

— Aici va fi al doilea Zbaraż! Al doilea Zbaraż!...

Dar jupân Muszalski vorbi iarăşi:

— Asta-i tot ce-am auzit. Îmi părea rău să plec, pentru că puteam să ascult şi mai multe, dar mi-era teamă să nu mă apuce ziua. Aşa că m-am îndreptat spre şanţurile din care nu se trăgea, ca să mă furişez prin întuneric. Mă uit împrejur şi văd că nici măcar străji n-au rânduit; ienicerii umblau grămadă încoace şi încolo, ca pretutindeni. Mă apropii de un balimez uriaş şi nu mă strigă nimeni. Jupân Wołodyjowski îşi aduce aminte că am luat câteva cuie pentru ţintuirea tunurilor. Bag repede unul în gaura de aprindere dar nu intră, fiindcă trebuia forţat cu ciocanul. Şi pentru că Dumnezeu m-a dăruit cu oarecare putere în braţ, Domniile Voastre aţi văzut unele din încercările mele, îl apăs cu palma şi cuiul a intrat scârţâind până la gămălie... M-am bucurat grozav!...

— Pentru Dumnezeu! ai făcu Domnia Ta asemenea ispravă? ai ţintuit un balimez? îl întrebară din toate

părţile.

— Am făcut tot aşa şi cu al doilea, fiindcă dacă am văzut că merge atât de lesne, iarăşi mi-a părut rău că plec şi m-am apropiat de al doilea balimez. Mă cam doare mâna, dar cuiele au intrat.

— Domniile Voastre! strigă Wołodyjowski - nici unul dintre noi n-a făptuit ceva mai de soi, nici unul nu s-a acoperit de asemenea faimă! *Vivat* jupân Muszalski!

— *Vivat*! vivat! repetată căpeteniile.

Urmând pilda căpeteniilor, oştenii începură să strige şi ei. Turcii auziră strigătele şi se înfricoşară, pierzându-şi curajul şi mai mult; arcaşul se înclină plin de bucurie înaintea căpeteniilor şi, arătându-le palma cât lopata, pe care se vedeau pete vinete, zise:

— Pe legea mea că-i adevărat! Uite dovada!

— Credem! strigară cu toţii. Slavă Domnului că te-ai întors cu bine.

— M-am strecurat printre apărătorile de scânduri - răspunse arcaşul. Am vrut să le dau foc, dar n-am avut cu ce.

— Ştii ce, Michał - se amestecă Ketling - cârpele mele sunt gata. Încep să mă gândesc la scândurile astea. Să vadă că noi începem.

— Începe! Începe! încuviinţă Wołodyjowski.

După aceea plecă la armurărie şi trimise o nouă ştire în oraş.

„Jupân Muszalski n-a murit, s-a întors după ce a bătut în cuie două balimezuri. A fost printre ienicerii care vor să se răscoale. Peste un ceas le vom aprinde apărătorile de scânduri, iar dacă va fi cu putinţă, voi sări şi eu cu dragonii mei”. Olăcarul nici nu apucase să treacă podul, când zidurile se cutremurară de bubuiturile tunurilor. De astă dată castelul era cel care

începea duelul tunetelor. Cârpele aprinse zburau în lumina palidă a dimineţii ca nişte steaguri şi cădeau peste apărătorile de scânduri. Ploaia care pătrunsese lemnul în timpul nopţii nu ajută la nimic. Scândurile luară foc repede şi începură să ardă. După ce sfârşi cârpele, Ketling începu să tragă cu grenade. Ienicerii istoviţi părăsiră şanţurile. Nu se mai suna „chindia” de dimineaţă. Însuşi vizirul veni aducând noi pâlcuri de oaste, dar pesemne că îndoiala se furişase şi în inima lui, fiindcă paşalele îl auziră murmurând:

— Le place mai mult să se bată, decât să se odihnească! Ce fel de oameni mai stau în castelul ăsta?

Iar printre oşteni se auzeau glasuri care repetau în toate părţile:

— Micul câine începe să muşte!

CAPITOLUL LVI

DUPĂ CE TRECU NOAPTEA ACEASTA norocoasă, atât de bogată în semnele izbânzii, începu ziua de 26 august care avea să fie hotărâtoare pentru soarta războiului. La castel se aşteptau la o năvală puternică din partea turcilor. Într-adevăr, la răsăritul soarelui răsunară din nou loviturile ciocanelor şi pe aripa stângă, de astă dată mult mai puternice decât până atunci. Se vede că turcii sfredeleau stânca în mare grabă, vrând să pună o nouă mină, cea mai mare dintre toate. Pâlcuri mari de oaste vegheau munca săpătorilor. Furnicarul omenesc începuse să se mişte prin şanţuri. După mulţimea colorată a flamurilor care înfloriră întinderea dinspre

Dłużek, se cunoscu că însuşi vizirul venea să conducă năvala. În şanţurile ienicerilor se aduseră alte tunuri, puzderie de luptători năpădiră castelul nou pitindu-se în şanţul de apărare şi printre dărâmături, ca să fie gata pentru atacul cu armele albe.

Cum s-a mai spus, castelul începu cel dintâi sfada tunurilor şi cu atâta folos, încât produse panică în întăriturile turceşti. Bimbaşii[1] însă statorniciră rânduiala cât ai bate din palme şi toate tunurile otomane începură să tragă. Prin văzduh vâjâiau ghiulelele, grenadele şi mitraliile; printre apărători se abătea o grindă de pietre, cărămizi şi bucăţi de tencuială; norii de fum se amestecau cu praful, arşiţa focului cu căldura soarelui. Oştenii nu mai puteau să răsufle, nu mai vedeau; bubuitul tunurilor, plesnetul grenadelor, scrâşnetul ghiulelelor care loveau piatra, uneltele otomanilor şi chemările apărătorilor se amestecau într-o hărmălaie înfricoşătoare, însoţită de ecoul stâncilor. O ploaie de ghiulele se revărsa asupra castelului, a oraşului, a porților şi a tunurilor. Castelul se apăra cu înverşunare, răspunzând la tunete cu tunet, se cutremura, strălucea, fumega şi bubuia, împărţind focul, moartea, nimicirea, cuprins parcă de mânia lui Jupiter şi de turbare în mijlocul flăcărilor ca şi când ar fi vrut să acopere tunurile otomane şi să se scufunde în pământ sau să învingă.

Printre plumbii care ţiuiau împrejur, prin foc, prin praf şi fum, micul viteaz fugea de la un tun la altul, de la un meterez la altul, fiind pretutindeni unde era nevoie de el, asemenea unei vâlvătăi nimicitoare. Părea că se îndoise şi se întreise; îi îndemna pe toţi, striga; unde

1 Comandant turc peste o mie de oameni.

cădea vreun tunar, îl înlocuia şi încurajându-i pe ceilalţi, alerga iarăşi în altă parte. Înflăcărarea lui se transmitea oştenilor. Gândeau că acesta este cel din urmă atac, după care aveau să urmeze liniştea şi slava; credinţa în izbândă le umplea inimile de mândrie, îndârjindu-i; în curând fură cuprinşi cu toţii de nebunia luptei. Strigau şi se chemau întruna. Unii erau atât de înverşunaţi, încât voiau să iasă în afara zidurilor şi să se încleşteze de aproape cu ienicerii.

Acoperiţi de fum, turcii se buluciră în două rânduri spre spărtură şi, aşternând pământul cu trupuri, se retraseră înspăimântaţi. La amiază le veniră în ajutor alţi luptători şi ieniceri din pâlcurile neregulate, însă glotaşii, mai puţin muştruluiţi, deşi îmboldiţi din spate cu suliţele, urlau cu glasuri uriaşe, dar nu voiau să pornească asupra castelului. Veni şi caimacamul, dar degeaba. Curând aveau să fie cuprinşi cu toţii de spaima vecină cu nebunia, astfel că în cele din urmă se porunci retragerea şi doar tunurile trăgeau ca şi înainte fără întrerupere, bubuind şi fulgerând întruna.

Aşa se scurseră ceasuri întregi. Soarele trecuse de crucea cerului şi privea lupta fără raze, roşu, afumat, întunecat parcă din pricina pâclei.

Pe la ceasurile trei după-amiază, zgomotul tunurilor se înteţi atât de tare, încât pe ziduri nu se mai auzeau nici cuvintele strigate cu toată puterea la ureche. Văzduhul dogorea ca o sobă. Apa cu care răceau ţevile fierbinţi se prefăcea în aburi, amestecându-se cu fumul şi întunecând zarea, dar tunurile bubuiau mereu.

Două din cele mai mari tunuri turceşti fură sfărâmate, un mortier care se afla în apropiere fii nimerit şi el de o ghiulea puţin mai târziu. Tunarii cădeau ca muştele. Cu fiecare clipă era tot mai limpede

că cetatea dezlănţuită domina lupta, că va acoperi tunurile otomane şi va spune ultimul cuvânt... al biruinţei.

Focul turcilor începu să slăbească treptat.

— Se apropie sfârşitul! răcni Wołodyjowski cât putu de tare la urechea lui Ketling, vrând ca acesta să-l audă cu toate tunetele asurzitoare.

— Şi eu cred tot aşa! răspunse Ketling. Va mai ţine până mâine sau mai mult?

— Poate că mai mult. Astăzi izbânda e de partea noastră!

— Şi noi suntem cei care am învins!

— Trebuie să ne gândim la mină.

Focul turcilor slăbea tot mai mult.

— Să tragă tunurile! strigă Wołodyjowski.

Şi se repezi printre tunari.

— Foc, flăcăi! porunci - până va tăcea ultimul tun al osmanlâilor! Pentru slava lui Dumnezeu şi a Maicii Preciste! Pentru slava Republicii! Foc!

Văzând că şi această năvală se apropie de sfârşit, oştenii izbucniră în strigăte de bucurie şi începură să tragă cu râvnă şi mai mare în şanţurile turcilor.

— Câinilor, o să vă cântăm „chindia” de seară - răcneau mai multe glasuri.

Deodată se întâmplă ceva de neînţeles. Toate tunurile turceşti tăcură dintr-odată ca la poruncă. Încetă de asemenea răpăitul flintelor la castelul nou. Cetatea veche mai trăgea din când în când, dar în cele din urmă căpeteniile începură să privească unii la alţii şi să se întrebe:

— Ce-i asta? Ce s-a întâmplat?

Ketling, neliniştit, opri şi el tragerea.

Una dintre căpetenii rosti cu glas tare:

— Te pomeneşti că au aşezat mina sub noi şi aşteaptă să explodeze!

Wołodyjowski îl străpunse pe cel care vorbea cu o privire ameninţătoare.

— Săpăturile nu sunt gata şi chiar dacă ar fi, mina va dărâma numai peretele din stânga castelului şi ne vom apăra printre dărâmăturile lui cât vom mai avea suflare în noi; pricepi Domnia Ta?

Se aşternu tăcerea. După bubuiturile care cutremuraseră zidurile şi pământul, nu o tulbura nici o împuşcătură, nici din oraş, nici din şanţurile turcilor. În această linişte era ceva sărbătoresc şi ameninţător totodată. Privirile tuturor se încordară spre redutele otomane, dar prin norii de fum nu se vedea nimic. La aripa stângă răsunară deodată loviturile ciocanelor.

— Am spus eu că săpăturile nu sunt gata! spuse Wołodyjowski.

Apoi se întoarse spre Luśnia.

— Hei, vagmistrule! ia douăzeci de oameni şi vezi ce-i la castelul nou.

Luśnia îndeplini porunca pe loc, luă douăzeci de oameni şi dispăru cu ei prin spărtură.

Şi iarăşi se înstăpâni tăcerea, întreruptă doar ici şi colo de sforăituri, de sughiţurile muribunzilor şi de ecoul ciocanelor.

Aşteptară destul de mult până se întoarse vagmistrul.

— Înălţimea Ta - spuse - la castelul nou nu e nici ţipenie de om.

Wołodyjowski se uită mirat la Ketling.

— Să fi lăsat baltă asediul? Prin perdeaua de fum nu se zăreşte nimic!

Dar fumul, mânat de vânt, începu să se răărească,

întrerupându-se deasupra oraşului.

În aceeaşi clipă un glas înspăimântat începu să strige din turn:

— La porţi au înălţat steaguri albe! Ne predăm!

Oştenii şi căpeteniile îşi îndreptară privirile spre oraş. O uimire fără margini se răsfrânse pe toate feţele, cuvintele muriră pe buze; se uitau cu toţii printre dârele de fum spre oraş.

Iar în oraş, la poarta ruteană şi la cea leşească, fâlfâiau într-adevăr steagurile şi mai încolo se vedea unul pe turnul lui Báthory.

Chipul micului viteaz se făcu alb ca steagurile care fluturau în vânt.

— Vezi, Ketling? şopti adresându-se prietenului.

Ketling pălise şi el la fel.

— Văd - răspunse.

Şi o vreme se priviră în ochi, spunându-şi astfel tot ce puteau să-şi spună doi oşteni ca ei, fără frică şi fără prihană, care nu-şi călcaseră niciodată cuvântul dar se juraseră în faţa altarului să moară, dar să nu se predea. Şi iată că acum, după asemenea apărare, după asemenea luptă care amintea de istoria de la Zbaraż, după respingerea atacului şi după izbândă, li se poruncea să-şi calce legământul, să predea castelul şi să trăiască!

Aşa cum mai înainte plumbii ameninţători şuierau pe deasupra castelului, tot aşa li se perindau acum prin minte gândurile mohorâte. O jale neţărmurită le strângea inima, le părea rău de cele două fiinţe iubite, de viaţa lor şi de fericire, aşa că se priveau încremeniţi, de parcă-şi pierduseră minţile; din când în când îşi întorceau privirea plină de disperare spre oraş, ca şi când ar fi vrut să se convingă dacă nu cumva se înşelau,

dacă le sunase într-adevăr ceasul de pe urmă.

În acest timp, dinspre oraş se auzi tropotul unui cal şi după o clipă se ivi Horaim, slujitorul tânăr al ghinărarului de Podolia.

— Poruncă pentru polcovnic! strigă, ridicându-şi calul în două picioare.

Wołodyjowski luă scrisoarea, o citi în tăcere, apoi într-o linişte de mormânt se adresă căpeteniilor:

— Domniile Voastre! împuterniciţii noştri au trecut râul cu barca şi au plecat la Dłużek să iscălească înţelegerea. În curând se vor întoarce pe aici. Până diseară, trebuie să scoatem oştenii de la castel şi să înălţăm steagul alb fără întârziere.

Nimeni nu rosti nici un cuvânt. Se auzea numai răsuflarea de mânie şi oftaturi.

În cele din urmă vorbi Kwasibrocki:

— Trebuie să înălţăm steagul. Adun îndată oamenii.

Ici-colo se auziră porunci. Oştenii începură să se alinieze cu flintele pe umeri. Zăngănitul muschetelor şi paşii măsuraţi stârneau ecouri în tăcerea de la castel.

Ketling se apropie de Wołodyjowski.

— E timpul? întrebă.

— Stai să vină împuterniciţii, să aflăm şi noi condiţiile... Şi pe urmă, am să cobor numai eu.

— Nu, cobor eu, cunosc mai bine pivniţele şi ştiu unde şi ce este.

Vorbirea le fu întreruptă de glasuri care strigau:

— Se întorc împuterniciţii! Se întorc...

După un răstimp scurt, deputăţia celor trei nefericiţi ajunse la castel. Erau judele de Podolia, Gruszecki, stolnicul Rzewuski şi stegarul de Czernichów, jupân Myśliszewski. Păşeau posomorâţi cu capetele în piept. Pe umerii lor făceau ape-ape caftanele de brocart

pe care le primiseră în dar de la vizir.

Wołodyjowski îi aştepta rezemat de ţeava caldă încă a unui tun îndreptat spre Dluzek.

Toţi trei se înclinară în tăcere, iar el îi întrebă:

— Care sunt condiţiile?

— Oraşul nu va fi jefuit, localnicilor li s-au garantat viaţa şi avutul. Toţi cei care nu vor să rămână, au dreptul să plece nestingheriţi unde le place.

— Dar Kamieniec şi Podolia?

Împuterniciţii îşi plecară capetele.

— Ale sultanului... În vecii vecilor!...

După care se îndreptară nu spre pod, unde mulţimea locuitorilor le aţinea calea, ci într-o latură, spre poarta de miazăzi. Coborâtă spre apă şi urcară în luntrea care avea să-i ducă până la poarta leşească. Pe şesul dintre stânci, de-a lungul râului, începură să se ivească ienicerii. De pe uliţe tălăzuiau puzderie de oameni care ocupară locul dinaintea podului vechi. Mulţi voiau să alerge la castel, dar polcurile care părăseau cetatea îi opriră din porunca micului viteaz.

După rânduiala oştenilor, Wołodyjowski îl chemă pe jupân Muszalski şi-i spuse:

— Prietene, fă-mi un serviciu, du-te repede la soţia mea şi spune-i...

Glasul micului viteaz se frânse în piept.

— Şi spune-i din partea mea: Nu-i nimic! adăugă în grabă.

Arcaşul plecă. În urma lui oastea ieşea încet. Wołodyjowski încălecă pe cal pentru a supraveghea marşul. Castelul se golea, dar cu mare încetineală din pricina dărâmăturilor.

Ketling se apropie de micul cavaler.

— Cobor! îi spuse strângând din dinţi.

— Du-te, dar mai zăboveşte până când ies toţi oştenii... Du-te!...

Se îmbrăţişară şi rămaseră aşa o vreme. Ochii le străluceau de o lumină neobişnuită... Ketling alergă spre scările de la pivniţă...

Wołodyjowski îşi scoase coiful de pe cap; privi o clipă la aceste ruine, la câmpul de bătaie pe care se acoperise de slavă, la dărâmături, la trupurile morţilor, la zidurile sparte, la valul de apărare şi la turnuri, apoi îşi înălţă ochii spre cer şi începu să se roage.

Ultimele cuvinte pe care le rosti fură:

— Doamne, dă-i putere să îndure cu răbdare, adu-i alinarea, Doamne!...

— A!... Ketling se grăbise, nu mai aşteptase nici măcar ieşirea tuturor polcurilor; bastioanele se clătinară, un bubuit înfricoşător cutremură văzduhul: metereze, tunuri, ziduri, cai, turnuri, vii şi morţi, pământ - toate acestea, împinse cu puterea flăcărilor, amestecate parcă într-o încărcătură înspăimântătoare, irumpseră în aer...

Aşa pieri pan Wołodyjowski, acest Hector al cetăţii Kamieniec, cel dintâi oştean al Republicii.

În mijlocul bisericii de la colegiul canonicilor din Stanislawów se înălţa un catafalc uriaş, împodobit cu lumânări din belşug, pe care odihnea în două coşciuge, unul de plumb şi altul de lemn, pan Wołodyjowski. Capacele erau ţintuite şi începuse ritualul de înmormântare. Dorinţa fierbinte a văduvei fusese ca trupul răposatului să-şi afle pacea la Chreptiów, dar cum toată Podolia era în mâna vrăjmaşului, avea să-l îngroape deocamdată la Stanislawów; în acest oraş

fuseseră trimişi sub pază turcească *exules*[1] de la Kamieniec şi daţi în seama oştilor hatmanului.

Băteau toate clopotele colegiului. Biserica gemea de mulţimea şleahticilor şi a oştenilor veniţi să mai vadă o dată chipul şi coşciugul viteazului de la Kamieniec, cel mai de seamă cavaler al Republicii. Se şoptea că însuşi hatmanul avea să vină la înmormântare, dar până acum nu se arătase şi pentru că ceambulul de tătari putea să se ivească dintr-o clipă în alta, rămase hotărât să nu mai întârzie împlinirea rânduielilor.

Oştenii mai vârstnici, prietenii sau cei care slujiseră sub ordinele răposatului înconjurau catafalcul ca o cunună. Erau de faţă, printre alţii, jupân Muszalski, arcaşul, şi jupân Motowidło, jupân Snitko şi jupân Hromyka, jupân Nienaszyniec, jupân Nowowiejski şi mulţi alţii, foste căpetenii în staniţă. Printr-o întâmplare ciudată nu lipsea aproape nimeni din cei care se adunau odinioară seara şi umpleau laviţele din jurul focului de la Chreptiów; toţi scăpaseră nevătămaţi din acest război, numai cel care fusese căpetenie şi pildă, acest cavaler bun şi drept, cumplit pentru vrăjmaşi, blajin cu ai săi, numai el, neîntrecutul mânuitor de sabie cu inima de porumbel - odihnea acolo, sus, printre lumânări, acoperit de slavă, dar cufundat în tăcerea morţii.

La această privelişte sufletele încrâncenate de război se umplură de jale; lucirile aurii ale lumânărilor luminau feţele aspre, îndurerate ale luptătorilor şi se răsfrângeau scânteind în lacrimile care le curgeau din ochi. În mijlocul cercului de oşteni zăcea cu faţa în jos şi cu braţele întinse în formă de cruce, Basia, iar lângă ea, îmbătrânit şi fără vlagă, frânt de nenorocire, jupân

1 Surghiuniţii (lat.).

Zagłoba, care tremura din toate încheieturile. Ea venise pe jos de la Kamieniec în urma carului în care se afla coşciugul scump, iar acum sosise clipa când trebuia să-l dea pământului pe răposatul iubit. Tot drumul mersese fără să-şi dea seama ce face, parcă nu mai trăia pe lumea asta, iar acum, în apropierea catafalcului, repeta în neştire: „Nu-i nimic!” - repeta întruna, fiindcă aşa-i poruncise omul drag, fiindcă acestea fuseseră ultimele cuvinte pe care le trimisese, din aceste vorbe rămăseseră însă numai sunetele fără înţeles, fără adevăr, fără rost, descurajante. Nu mai semănau cu cele de altădată. „Nu-i nimic” însemna acum jale, deznădejde şi ameţeală, nenorocire fără întoarcere, viaţă frântă, ucisă, gândul că nu mai are parte de îndurare şi de speranţă, că numai Dumnezeu va umple pustiul din jurul ei când îi va trimite moartea.

Băteau clopotele; la altarul mare liturghia era pe sfârşite. În cele din urmă, răsună glasul preotului, profund parcă venind din adâncuri: *„Requiescat în pace!”*[1] Basia se cutremură spasmodic, în mintea-i rătăcită un singur gând prindea fiinţă: „Au să mi-l ia, acum au să mi-l ia!...” Dar ceremonia nu se sfârşise. Cavalerii pregătiseră numeroase cuvântări care aveau să fie ţinute la coborârea coşciugului în groapă. Deocamdată ieşi în amvon preotul Kamiński, acelaşi care venea adesea la Chreptiów şi care o pregătise pe Basia să moară când se îmbolnăvise.

În biserică oamenii începură să tuşească şi să-şi dreagă glasurile, cum se întâmplă de obicei înaintea predicii, apoi tăcură cu toţii, îndreptându-şi privirile spre amvon.

---

1 Odihnească-se în pace! (lat.).

Deodată, din amvon răsună duruitul darabanei.

Ascultătorii încremeniră de mirare. Preotul Kamiński bătea toba ca pentru alarmă; se întrerupse însă brusc şi se aşternu o linişte de moarte. După care răpăitul se auzi a doua şi a treia oară; deodată preotul Kamiński aruncă beţele, îşi înălţă amândouă mâinile spre cer şi strigă:

— Polcovnice Wołodyjowski!

Îi răspunse strigătul deznădăjduit al Basiei. În biserică tăcerea deveni apăsătoare. Jupân Zagłoba se ridică şi, ajutat de jupân Muszalski, o duse afară pe Basia, care leşinase.

Preotul continua să strige:

— Pentru Dumnezeu, jupâne Wołodyjowski! Sună *larum*[1]*!* e război, vrăjmaşul e la hotare şi tu nu sări în picioare? Nu pui mâna pe sabie? Nu încaleci? Ce s-a întâmplat cu tine, oştene? Ţi-ai uitat oare virtutea de altădată, de ne laşi singuri în mâhnire şi spaimă?

Toţi cei de faţă izbucniră în hohote de jale, ca şi mai apoi când preotul ridică în slăvi cinstea, dragostea de ţară şi vitejia răposatului; preotul însuşi se înflăcără de propriile-i cuvinte. Faţa îi păli, fruntea i se acoperi de sudoare şi glasul începu să-i tremure. Îndurerat de moartea cavalerului, de supunerea cetăţii Kamieniec, de Republica asuprită de închinătorii profetului, îşi sfârşi predica înduioşătoare cu o rugăciune.

— O, Doamne, vor preface bisericile în moschei şi vor cânta versetele Coranului acolo unde până mai ieri răsunau vorbele Evangheliei. Ne-ai pedepsit, Doamne, ţi-ai întors faţa de la noi şi ne-ai dat în puterea turcului scârbavnic. Necercetate sunt hotărârile Tale, dar cine, Doamne, îi va mai pune stavilă? Unde sunt oştile care-l vor goni din ţinuturile de răsărit? Şi ştii prea bine,

fiindcă ţie nu ţi se poate ascunde nimic pe lumea asta, că nu mai este altă călărime ca a noastră! Care alta, Doamne, mai dă năvală în iureş ca a noastră? Te lipseşti singur de apărători, în spatele cărora întreaga creştinătate ar fi putut să-ţi slăvească numele? Părinte milostiv! nu ne părăsi! Arată-ţi îndurarea şi trimite un apărător care să-l nimicească pe Mahomed, să vină aici printre noi, să îmbărbăteze inimile noastre, trimite-ni-l, Doamne!...

În clipa aceea se iscară murmure în spate şi hatmanul Sobieski intră în biserică. Ochii tuturor se îndreptară spre el, oamenii se înfiorară, dar el se apropie de catafalc zăngănindu-şi pintenii, măreţ, cu faţa-i de împărat roman, uriaş...

Un pâlc de ostaşi îmbrăcaţi în fier mergeau în urma lui.

Salvator! strigă preotul cuprins de o înflăcărare de proroc.

Hatmanul îngenunche lângă catafalc şi începu să se roage pentru sufletul lui Wołodyjowski.

EPILOG

LA MAI MULT DE UN AN după căderea cetăţii Kamieniec, când discordiile dintre facţii se mai potoliseră, Republica se ridică, în sfârşit, în apărarea fruntariilor de răsărit.

Acum hatmanul începea războiul. Marele hatman Sobieski veni cu treizeci şi una de mii de călăreţi şi pedestraşi în pământurile sultanului, la Hotin, să atace

oştile mai numeroase ale lui Hussein-paşa, care tăbărâse în apropierea acestei cetăţi.

Numele lui pan Sobieski ajunsese să-i înfricoşeze pe vrăjmaşi. În anul care se scursese de la supunerea fortăreţei Kamieniec, numai cu câteva mii de oşteni, făptuise atâtea, adusese atâtea stricăciuni armiei nenumărate a padişahului, nimicise atâtea ceambuluri de tătari şi slobozise atâţia robi, încât bătrânul Hussein, deşi se afla în fruntea unei oştiri mai puternice, alcătuită din luptători de elită, şi era ajutat de paşa Kaplan, nu cutezase să-l înfrunte pe hatman la câmp deschis şi hotărâse să se apere într-o tabără întărită.

Hatmanul înconjurase tabăra şi toată lumea ştia că vrea s-o cucerească prin luptă. Câţiva erau într-adevăr de părere că asemenea întreprindere nu se mai pomenise în istoria războaielor; o oştire mai mică îndrăznea să atace alta mai numeroasă care pe deasupra mai era apărată şi de şanţuri şi parapete. Hussein avea o sută douăzeci de tunuri, pe când polonezii n-aveau decât cincizeci.

Pedestrimea turcească era de trei ori mai mare decât a hatmanului; numai ieniceri, atât de năprasnici în lupta piept la piept, se aflau în redutele otomane peste optsprezece mii. Dar hatmanul se încredea în steaua lui norocoasă, în faima numelui său şi în oştirea pe care o conducea.

Avea în subordine polcuri încercate şi călite în focul luptelor, oameni care crescuseră din copilărie în vârtejul războiului, luând parte la marşuri, asedii şi bătălii fără număr. Mulţi îşi aminteau de vremurile cumplite ale lui Chmielnicki, de Zbaraż şi Beresteczko; mulţi trecuseră prin toate războaiele: cu suedezii, prusienii şi cu septentrionii, cu danezii şi cu maghiarii. Erau magnaţi

care aveau în slujba lor numai veterani, oşteni de prin staniţe, pentru care războiul însemna ceea ce însemna şi pentru alţii pacea, adică felul obişnuit de viaţă. Voievodul rutean conducea cincisprezece steaguri de husari, călăreţi socotiţi şi de străini ca neîntrecuţi de nimeni; se mai aflau acolo pâlcurile de călărime uşoară, aceleaşi în fruntea cărora hatmanul împrăştiase atâtea ceambuluri de tătari după căderea cetăţii Kamieniec; în sfârşit, pedestrimea din visteria regelui, care era în stare să se arunce asupra ienicerilor fără să tragă, luptând numai cu patul flintelor.

Toţi oamenii aceştia fuseseră ridicaţi de războiul care crescuse în Republică generaţii de-a rândul; până acum erau împrăştiaţi în slujba facţiilor potrivnice. Hatmanul se aştepta ca acum, când pacea dinăuntru îi adusese în aceeaşi tabără, sub o singură căpetenie, să zdrobească pe mai puternicul Hussein şi pe Kaplan. Erau conduşi de căpetenii încercate, ale căror nume fuseseră de asemenea înscrise de multe ori în istoria războaielor din urmă, biruitoare sau dimpotrivă.

Hatmanul însuşi strălucea ca un soare în fruntea tuturor, voinţa lui fiind lege pentru mii de oameni, dar care erau ceilalţi conducători care aveau să acopere de faimă nepieritoare în tabăra de la Hotin?

Printre aceştia se aflau cei doi lituanieni: cel mare - Pac, şi cel de câmp - Michał Radziwiłł . Cu câteva zile înaintea bătăliei se uniseră cu oştile coroanei şi acum, la porunca lui pan Sobieski, ocupau dealurile care legau Hotinul de Żwaniec. Douăsprezece mii de luptători ascultau de ei, printre care două mii de pedestraşi aleşi. De la Nistru spre miazăzi se aşezaseră polcurile moldovene, care părăsiseră tabăra otomană în ajunul luptei pentru a se uni cu creştinii. În vecinătatea

moldovenilor se afla jupân Kątski cu tunurile, neîntrecut în cucerirea locurilor întărite, în săparea şanţurilor şi în mânuirea gurilor de foc. Deprinsese acest meşteşug prin ţări străine, dar îi lăsase în urmă şi pe străini. Alături de jupân Kątski stăteau pedestrimea ruteană şi mazurienii lui Korycki, iar mai încolo hatmanul de câmp

Dymitr Wiśniowiecki, nepot de frate al regelui bolnav. Acesta conducea călărimea uşoară. Nu departe de el îşi adusese propriile steaguri de pedestraşi şi călărimea jupân Jędrzej Potocki, cândva potrivnic al hatmanului, acum însă admirator al meritelor lui. Dincolo de el şi de Korycki se aflau sub ordinele lui Jabłonowski, voievodul Ruteniei, cele cincisprezece steaguri de husari în platoşe strălucitoare, coifuri care aruncau umbre ameninţătoare pe chipuri şi cu aripi la umeri. Deasupra lor se înălţa o pădure de suliţe; aşteptau liniştiţi, încrezători în puterea lor de neînfrânat şi siguri că ei vor hotărî izbânda.

Dintre războinicii mai puţin însemnaţi, dar tot atât de viteji, era castelanul de Polesia, Łużecki, căruia turcii îi înjunghiaseră un frate la Bodzanów, faptă pentru care jurase să se răzbune; era Ştefan Czarniecki, nepotul marelui Ştefan pisarul de câmp al coroanei. În timpul asediului de la Kamieniec, acesta, ţinând partea regelui, fusese cât pe-aci să dezlănţuie războiul civil în Gołąb, în fruntea unei adunături de şleahtici; acum însă voia să strălucească prin isprăvi mai de soi. Era jupân Gabriel Silnicki care oştise toată viaţa şi avea părul albit de bătrâneţe, erau mulţi alţi voievozi şi castelani mai puţin cunoscuţi din războaiele dinainte, cu mai puţină faimă, dar cu atât mai lacomi să-şi facă un renume.

Iar dintre cavalerii care nu fuseseră învestiţi cu rangul de senator, strălucea polcovnicul Skrzetuski,

oştean vestit de la Zbaraż, luat pildă de toţi vitejii, care luptase în toate războaiele purtate de Republică de treizeci de ani încoace. Încărunţise, în schimb îl înconjurau şase feciori zdraveni ca şase mistreţi. Cei mai mari cunoscuseră războiul, dar ultimii doi abia acum urmau să primească botezul focului şi de aceea ardeau de nerăbdare să se bată, aşa că părintele grijuliu era nevoit să le domolească avântul cu vorbă de dojană.

Şleahticii priveau cu mare respect la cei şase fii şi la tatăl lor, dar şi mai multă admiraţie stârnea jupân Jarocki, care, deşi era orb de amândoi ochii, venise să lupte aidoma acelui rege Jan din Cehia. N-avea nici copii şi nici rude, îl duceau de braţ slujitorii, dar nădăjduia că va muri în încăierare, slujindu-şi ţara şi umplându-se astfel de faimă. Era acolo şi jupân Rzeczycki, care îşi pierduse într-un an şi tatăl şi fratele. Şi jupân Motowidło, care scăpase de curând din robia tătărească şi plecase la luptă cu jupân Myśliszewski. Cel dintâi voia să se răzbune pentru robie, iar celălalt pentru ruşinea pe care o încercase la Kamieniec, când fusese bătut cu vergile de ieniceri în pofida înţelegerii şi a rangului de şleahtic. Mai erau şi vitejii din staniţele de pe Nistru, încrâncenatul jupân Ruszczyc şi arcaşul neîntrecut, jupân Muszalski. Cel din urmă scăpase teafăr la Kamieniec numai fiindcă micul viteaz îl trimisese să ducă vestea Basiei; erau jupân Snitko şi jupân Nienaszyniec, jupân Hromyka şi cel mai nefericit dintre toţi, tânărul Nowowiejski.

Acesta trăia veşnic nemângâiat, astfel că rudele şi prietenii îi doreau alinarea morţii. După ce se însănătoşise, nimicise un an întreg ceambulurile, urmărindu-i cu înverşunare mai ales pe lipcani. După înfrângerea lui jupân Motowidło de către Kryczyński,

străbătuse toată Podolia călare, hărţuindu-l mereu şi făcându-i mare pagubă. În timpul acestor campanii îl prinsese pe Adurowicz şi poruncise să-l jupoaie de viu; robi nu lua niciodată, dar nu-şi găsise liniştea. Cu o lună înaintea bătăliei se înrolase ca husar în steagurile voievodului rutean.

Cu asemenea viteji venise pan Sobieski la Hotin. Cu toţii voiau să răzbune în primul rând umilinţele Republicii, dar şi pe ale lor, întrucât trăind veşnic în încleştarea cu păgânii în aceste pământuri mustind de sânge, aproape fiecare pierduse o fiinţă scumpă, păstrând în suflet amintirea unor întâmplări de năprasnă. Marele hatman se grăbea să înceapă bătălia, deoarece vedea că îndârjirea oştenilor putea fi pusă alături doar cu a leoaicei, căreia vânătorii nemiloşi îi răpiseră puii din bârlog.

În ziua de 9 noiembrie a anului 1673 începu lupta de harţ. Dis-de-dimineaţă, turcii ieşiră grămadă din şanţuri, iar grupurile de polonezi grăbiră în întâmpinarea lor. Oşteni căzură din amândouă părţile, dar turcii suferiră pierderi mai mari. Dintre polonezii şi turcii mai de seamă muriră foarte puţini. La începutul încăierării un spahiu uriaş îl străpunse pe jupân Maj cu vârful iataganului, dar cel mai mic dintre feciorii lui Skrzetuski aproape că reteză capul turcului dintr-o singură lovitură, faptă pentru care fu lăudat de părintele înţelept, câştigându-şi respectul celorlalţi.

Aşa se încleştară mai mulţi deodată sau perechi, iar pofta de luptă şi curajul privitorilor creşteau întruna. În acest timp, steagurile îşi ocupau locurile pe care le hotărâse hatmanul în jurul întăriturilor turceşti. El însuşi se oprise în spatele pedestrimii lui Korycki, pe vechiul drum al Iaşilor. Cuprinzând cu privirea tabăra

uriaşă a lui Hussein, zâmbea cu seninătate, asemeni meşterului sigur de priceperea lui înainte de a începe lucrătura. Din când în când repezea gonaci cu felurite porunci sau privea gânditor la lupta hărţaşilor. Spre seară veni la el voievodul Ruteniei.

— Întăriturile sunt atât de largi, încă nu e cu putinţă să dăm năvală din toate părţile deodată - spuse.

— Mâine vom fi în redută, iar poimâine îi vom căsăpi în trei sferturi de ceas - răspunse pan Sobieski liniştit.

Se lăsă noaptea. Hărţaşii se întoarseră. Hatmanul porunci tuturor steagurilor să se apropie de întărituri folosindu-se de întuneric. Hussein încercă din răsputeri să-i împiedice cu tunurile cele mari, dar zadarnic. Spre dimineaţă polonezii se apropiară şi mai mult. Pedestraşii începură să înalţe parapete mici în faţa lor. Câteva polcuri „se proptiră pentru tragerea cu muschete". Ienicerii începură să tragă vârtos cu flintele. Din porunca hatmanului, polonezii nu mai răspundeau aproape deloc, în schimb, pedestrimea se pregătea de atac. Oştenii aşteptau cu nerăbdare porunca de a porni năvala. Pe deasupra lor mitraliile treceau în zbor şuierând şi vâjâind, ca un stol de păsări. Tunurile lui jupân Kątski începuseră lupta în zori şi nu tăcuseră nici o clipă. Abia după bătălie avea să se vadă pustiirea făcută cu ghiulelele ce nimeriseră în locurile în care corturile spahiilor şi ale ienicerilor erau mai dese.

Aşa se scurse vremea până la amiază şi, pentru că ziua de noiembrie era scurtă, trebuiau să se grăbească. Deodată răsunară toate tobele, chimvalele şi surlele. Peste zece mii de gâtlejuri începură să urle şi pedestraşii ajutaţi de călărimea uşoară, porniră cu toţii la atac.

„Hatmanul năvăli asupra turcilor din cinci părţi

deodată”. Jan Dannemark şi Krzysztofor de Bohan, războinici încercaţi, conduceau polcurile lefegiilor străini. Primul, mai aprins din fire, gonea cu atâta sârg, încât ajunse la întărituri înaintea celorlalţi şi cât pe ce să piardă steagul care primi în faţă focul a cincisprezece mii de sâneţe. El însuşi se prăbuşi lovit de un plumb; oştenii începură să şovăie, dar tocmai atunci le veni în ajutor de Bohan şi puse capăt panicii. Acesta străbătu liniştit, în pas de marş potrivit parcă după bătaia tobelor, toată întinderea până la redutele turceşti, răspunse la salva otomanilor, iar când şanţul fu astupat cu faşine, trecu cel dintâi sub grindina plumbilor, se înclină în faţa ienicerilor scoţându-şi chipiul şi fu primul care străpunse cu spada un stegar duşman. Oştenii, însufleţiţi de pilda polcovnicului, se năpustiră înainte, începură lupta piept la piept, în care îndemânarea şi muştrul se luau la întrecere cu îndârjirea sălbatică a ienicerilor.

Dragonii se grăbiră şi ei să atace dinspre cătunul Dărăbani, conduşi de Tetwin şi Doenhoff, iar alt polc de Aswer, Greben şi Hajdepol, oşteni destoinici cu toţii, care, în afară de Hajdepol, se acoperiseră de faimă în Danemarca sub ordinele lui Czarniecki. Flăcăi zdraveni şi plini de foc, aleşi dintre iobagii de pe moşiile regale, dragonii erau foarte pricepuţi în lupta pe jos şi călare. Trecerea din faţa lor era apărată de „giamaci”, adică de ieniceri neregulaţi, de aceea, cu toate că aceştia erau cu mult mai numeroşi, se învălmăşiră îndată şi dădură înapoi, iar când se încleştară piept la piept, se mai apărau numai în măsura în care nu mai aveau pe unde să fugă. Această trecere fu cucerită cea dintâi şi călărimea pătrunse în tabără.

Iar în fruntea pedestrimii regale, năvăliră asupra

şanţurilor în alte locuri jupânii Kobyłeki, Michał Żebrowski, Piotrkowczyk şi Gałecki. Vânzoleala cea mai crâncenă se porni în faţa porţii principale care dădea drumul Iaşilor, unde mazurienii se încăierară cu garda lui Hussein-paşa. Mai ales această poartă nu trebuia cucerită, căci pe aici putea să ţâşnească în tabără călărimea polonă; prin urmare, se hotărâse s-o apere din răsputeri şi împingea spre ea alte pâlcuri de ieniceri. Punând stăpânire pe poartă, pedestraşii regali trebuiau să se încordeze din răsputeri ca să reziste. Asupra lor se abăteau ghiulelele şi o adevărată grindină de plumbi, iar din norii de fum răsăreau mereu alte şi alte cete de luptători care se repezeau la atac. Atunci jupân Kobyłecki nu mai aşteptă să ajungă până la el, ci se aruncă asupra lor, ca un urs furios, şi cele două ziduri omeneşti se împingeau şi se opinteau în înghesuială şi în învălmăşagul învolburat, vărsând pâraie de sânge şi călcând peste mormane de trupuri omeneşti. Se băteau cu tot felul de arme: săbii, junghere şi paturile muschetelor, lopeţi, bâte şi cuţitoaie; aruncau unii în alţii cu pietre; uneori îmbulzeala era aşa de mare, încât potrivnicii se luau în braţe şi luptau cu pumnii şi cu dinţii. Hussein încercă de două ori să frângă pedestrimea cu ajutorul iureşului călărimii, dar de fiecare dată pedestraşii îi prijoniră cu atâta îndârjire pe spahii, încât aceştia fură siliţi să se retragă. În cele din urmă, jupân Sobieski se îndură de ei şi le trimise pe toţi slujitorii taberei în ajutor.

În fruntea lor se afla jupân Motowidło. Gloata aceasta, de obicei nefolosită în luptă şi înarmată ca vai de lume, intră în foc cu o înverşunare care stârni admiraţia hatmanului. Poate că îi împingea lăcomia de pradă sau poate că erau stăpâniţi şi ei de înflăcărarea

care însufleţea întreaga oştire, destul că se năpustiră ca vijelia asupra ienicerilor şi începură să se frământe cu atâta turbare, încât îi răzbiră de la prima năvală şi-i depărtară de poartă la o bătaie de muschetă. Hussein aruncă în vârtejul bătăliei alte polcuri şi lupta, înteţindu-se cât ai clipi din ochi, dură ceasuri întregi. În acest timp însă, Korycki se statornici la poartă, iar în depărtare husarii se mişcară ca o pasăre uriaşă care-şi ia leneşă zborul, şi începură să se apropie.

În acelaşi timp la hatman veni un gonaci de la aripa răsăriteană a taberei.

— Voievodul de Bełż a pătruns în întărituri! strigă gâfâind.

Apoi al doilea.

— Hatmanii lituanieni se bat în şanţurile turceşti!

În urma lor sosiră alţii în goană, aducând aceeaşi veste, întunericul coborâse peste lume, dar chipul hatmanului împrăştia lumină. Se întoarse către jupân Bidziński, care se afla lângă el, şi-i spuse:

— Acum e rândul călărimii, dar asta se va întâmpla abia mâine.

În oastea polonă şi în cea turcească nu ştia şi nu bănuia nimeni că hatmanul vrea să amâne atacul tuturor forţelor pentru dimineaţa următoare. Dimpotrivă, gonacii aduseră rotmiştrilor înştiinţarea de a fi gata în orice clipă. Pedestrimea stătea în rânduri dese, iar călăreţilor le ardeau săbiile şi suliţele în mâini. Toţi aşteptau cu nerăbdare porunca să dea năvală, fiindcă oamenii erau flămânzi şi îngheţaţi de frig.

Dar porunca nu venea şi ceasurile se scurgeau unul după altul. Noaptea se făcu neagră ca un zăbranic. Încă din timpul zilei începuse zloata, iar pe la miezul nopţii se porni o vântoasă însoţită de o ploaie rece amestecată cu

zăpadă. Palele viforniţei îngheţau măduva în oase, caii abia mai puteau sta pe loc, oamenii amorţeau. Gerul cel mai năprasnic, dacă era uscat, n-ar fi fost atât de greu de îndurat ca această vijelie, zăpadă şi ploaie, care şfichiuia ca un bici. În aşteptarea cuvântului de ordine, nici vorbă să mănânce, să bea sau să aprindă focurile. Cu fiecare ceas vremea se înrăutăţea tot mai mult. Era o noapte de pomină, „noapte de chinuri şi clănţănit de dinţi”. Glasurile rotmiştrilor: „Drepţi! Drepţi!” răsunau întruna şi oşteanul, învăţat să nu crâcnească, sta mereu gata de orice, nemişcat şi răbdător.

În faţa lor, în ploaie, vifor şi întuneric, aşteptau jumătate din polcurile turceşti îngheţate de-a binelea.

Nici ei nu aprinseră focurile, nici nu nu se puteau gândi la mâncare şi la băutură. Atacul tuturor forţelor polone era aşteptat dintr-o clipă în alta, aşa că spahiii n-aveau cum să lase săbiile din mâini, iar ienicerii încremeniseră ca un zid cu sâneţele gata să sloboadă plumbi.

Oştenii polonezi, obişnuiţi cu iernile aspre, puteau să suporte o astfel de noapte, dar vrăjmaşii care crescuseră în clima dulce a Rumeliei sau printre palmierii din Asia Mică, sufereau mai mult decât puteau să îndure. Până la urmă Hussein înţelese de ce Sobieski nu pornea atacul; ploaia îngheţată era cel mai bun aliat al leşilor. Era limpede că dacă spahiii şi ienicerii vor sta aşa douăsprezece ceasuri, a doua zi aveau să cadă ca spicele fără să se mai apere, cel puţin până când se vor înfierbânta în luptă.

Şi polonezii şi turcii înţelegeau prea bine acest lucru. Pe la ceasurile patru din noapte veniră la Hussein două paşale: Janisz- paşa şi Kiaja, căpetenia ienicerilor, războinic în vârstă, trecut prin multe şi vestit. Amândoi

aveau chipurile triste îngrijorate.

— Stăpâne! începu vorba Kiaja - dacă „mieluşeii” vor sta aşa până în zori, vor cădea fără să mai fie nevoie de săbii şi de plumbi!

— Stăpâne! adăugă Janisz-paşa - spahiii vor îngheţa şi nu vor mai vrea să se bată!

Hussein se trăgea de barbă, prevăzând înfrângerea şi propria pierzanie. Dar ce putea să facă? Dacă ar fi îngăduit fie şi măcar pentru un minut oştenilor să rupă rândurile, să aprindă focurile şi să se întremeze cu mâncare caldă, atacul ar fi început în aceeaşi clipă. Şi aşa din când în când, dinspre valul de apărare sunau trâmbiţele, chipurile, pentru năvală călărimii.

Kiaja şi Janisz-paşa vedeau o singură scăpare: să nu mai aştepte atacul, ci să pornească cu toată puterea asupra vrăjmaşului. Nu-i nimic că e pregătit de luptă; vrând să atace, nu se aşteaptă totuşi să fie atacat. Poate că vor izbuti să-l scoată din şanţuri; la urma urmei, înfrângerea în timpul nopţii era numai probabilă, pe când în ziua următoare era mai mult decât sigură.

Hussein nu se încumeta să asculte sfatul celor doi războinici încercaţi.

— Cum aşa? se răsti - am brăzdat medeanul în lung şi în lat în şanţuri, ca să ne putem apăra de călărimea asta drăcească, iar acum voi vreţi să ieşim din redută şi să mergem la pierzanie neîndoielnică? Tot voi m-aţi prevenit şi m-aţi povăţuit să sap tăpşanul, iar acum alta vă e vorba!

Şi nu încuviinţă atacul. Porunci tunarilor să tragă valul de apărare, iar jupân Kątski răspunse pe loc cu mare folos. Ploaia era tot mai rece şi şfichiuia din ce în ce mai tare, vântul vuia, urla, pătrundea prin îmbrăcăminte şi prin piele, îngheţând sângele în vene.

Aşa trecu această lungă noapte de noiembrie, în timpul căreia forţele luptătorilor islamului se împuţinară şi deznădejdea amestecată cu presimţirea înfrângerii le stăpânii inimile.

În revărsatul zorilor Janisz-paşa mai veni o dată la Hussein, sfătuindu-l să se retragă în rânduială de bătaie până la podul de pe Nistru şi acolo să înceapă să lupte cu multă prevedere. „Fiindcă - spuse - dacă oştenii nu vor putea opri iureşul călărimii, vor trece pe malul celălalt, unde vor fi apăraţi de râu.” Kiaja, căpetenia ienicerilor, era totuşi de altă părere. Socotea că sfatul lui Janisz-paşa venea prea târziu şi se temea că atunci când se va da porunca de retragere, întreaga oştire va fi cuprinsă de spaimă. „De-ar fi să piară cu toţii, spahiii ajutaţi de giamaci trebuie să stăvilească primul avânt al călărimii necredincioşilor, în acest timp ienicerii le vor sări în spate şi dacă primul iureş va fi oprit, poate că Dumnezeu ne va ajuta să biruim.”

Acesta fu sfatul lui Kiaja şi Hussein îl urmă întocmai. Mulţimea călăreţilor turci se mişcă înainte, iar ienicerii şi giamacii se aşezară în spatele lor, nu departe de corturile lui Hussein. Şirurile lor adânci înfăţişau o privelişte minunată şi ameninţătoare. Kiaja, cel cu barba albă, „leul lui Dumnezeu”, care până atunci îşi dusese oştenii numai la izbândă, străbătu rândurile strânse, dându-le curaj, îmbărbătându-i şi aducându-le aminte de biruinţele trecute. Dar şi ei preferau să se bată decât să aştepte nemişcaţi în zloată şi ploaie, pe un vânt care-i îngheţa până în măduva oaselor. Cu toate că abia mai puteau să ţină flintele şi suliţele în mâinile înţepenite, se bucurau că se vor dezmorţi în luptă. Spahiii aşteptau atacul mult mai abătuţi, mai întâi pentru că ei aveau să fie loviţi de prima năvală şi apoi pentru că printre ei

slujeau mulţi locuitori din Asia Mică şi Egipt, care, deosebit de simţitori la frig, după asemenea noapte erau mai mult morţi decât vii. Caii avuseseră şi ei destul de suferit şi, deşi acoperiţi sărbătoreşte, stăteau cu capetele plecate, slobozind fuioare de aburi pe nări. Oamenii cu feţele învineţite şi cu privirea stinsă nici nu se gândeau să învingă. Îşi spuneau numai că moartea e mai bună decât suferinţa din noaptea care trecuse şi că cel mai bine ar fi să fugă acasă, sub razele fierbinţi ale soarelui.

În oştirea polonă doar vreo cincisprezece oşteni, care nu erau destul de bine îmbrăcaţi, îngheţară spre dimineaţă pe valul de apărare; ceilalţi pedestraşi şi călăreţi îndurară frigul mult mai bine decât turcii, fiindcă îi întărea nădejdea biruinţei şi credinţa oarbă că, de vreme ce hatmanul hotărâse ca ei să amorţească în zloată, nu mai încăpea îndoiala că suferinţa va fi spre binele lor şi spre pierzania otomanilor. Totuşi întâmpinară şi ei cu bucurie primele raze ale dimineţii.

Tocmai atunci se ivi pe valul de apărare şi pan Sobieski. Deşi strălucirile răsăritului nu se vedeau pe cerul înnourat, faţa lui era plină de lumină; de când pricepuse că vrăjmaşul nu vrea să dea lupta în tabără, era sigur că ziua aceasta va însemna o mare înfrângere pentru Mahomed. Trecea deci călare de la un polc la altul, repetând: „Pentru bisericile ruşinate! pentru jignirile aduse Sfintei Fecioare la Kamieniec! Pentru nedreptăţile suferite de creştinătate şi de Republică! Pentru Kamieniec!” Iar oştenii priveau crunţi, parcă vrând să spună: „Abia putem sta locului! Mărite hatman, dă-ne drumul şi ai să vezi!” Lumina vineţie a dimineţii devenea tot mai limpede; din pâclă se desluşeau tot mai clar capetele cailor aşezaţi în şiruri, siluetele oamenilor,

suliţele, flamurile, în sfârşit, polcurile de pedestraşi. Acestea se urniră cele dintâi şi începură să se apropie prin ceaţă de vrăjmaş ca două râuri pe amândouă laturile călărimii; apoi porni călărimea uşoară, lăsând doar pe mijloc o trecere largă prin care aveau să se repeadă husarii în clipa potrivită.

Fiecare căpetenie a polcurilor de pedestraşi şi fiecare rotmistru primise îndrumările de trebuinţă şi ştia ce trebuie să facă. Tunurile lui jupân Kątski începură să bubuie tot mai puternic, stârnindu-le pe cele turceşti să răspundă la fel. Deodată răsună răpăitul muschetelor, un strigăt uriaş se înălţă în toată tabăra şi atacul începu.

Văzduhul ceţos împiedica vederea, dar ecourile luptei ajungeau până la locul în care se opriseră husarii. Se auzeau împuşcături, zăngănitul armelor, strigăte omeneşti. Hatmanul, care rămăsese alături de husari şi vorbea cu voievodul Ruteniei, tăcu pe neaşteptate şi începu să asculte, apoi îi spuse voievodului:

— Pedestrimea noastră se bate cu giamacii care au năpădit şanţurile din faţă.

După o clipă, ecoul împuşcăturilor începu să slăbească treptat, când deodată trăsni o salvă uriaşă, urmată foarte repede de alta. Era limpede că steagurile uşoare răzbiseră pe spahii şi se găseau în faţa ienicerilor.

Marele hatman îşi îmboldi calul cu pintenii şi porni ca fulgerul spre bătălie în fruntea câtorva zeci de oameni; voievodul rutean rămase singur cu cele cincisprezece steaguri de husari, care stăteau aliniate, aşteptând doar un semn ca să se repeadă şi să hotărască soarta luptei.

Aşteptară încă destul de mult, iar în acest timp înăuntrul taberei fierberea şi zgomotul deveneau tot mai

înfricoşătoare. Adesea bătălia părea că se rostogoleşte când spre stânga, când spre dreapta, când spre oştile lituane, când spre voievodul Bełż, aşa cum se rostogolesc tunetele pe cer în timpul furtunii. Focul tunurilor turceşti se învălmăşi, în schimb artileria lui jupân Kątski trăgea cu putere îndoită. După câteva ceasuri, voievodului rutean i se păru că greutatea luptei se mutase iarăşi spre mijloc, în dreptul husarilor.

Atunci sosi în fruntea însoţitorilor săi marele hatman. Ochii îi scânteiau. Îşi struni calul înaintea voievodului rutean şi strigă:

— Acum pe ei! şi Dumnezeu să ne ajute!

— Pe ei! răcni şi voievodul Ruteniei.

Porunca fu repetată de rotmiştri. O pădure de suliţe se aplecă dintr-odată cu un zgomot înspăimântător peste capetele cailor şi cincisprezece steaguri din acea călărime care era obişnuită să sfărâme totul în cale porniră înainte ca un nou uriaş.

De pe vremea bătăliei de trei zile de lângă Varşovia, când husarii lituanieni sub conducerea lui Polubiński intraseră ca un clin în armia suedeză, străpungând-o dintr-o parte în alta, nu se mai pomenise un iureş atât de puternic. La început, steagurile înaintară în trap întins, dar când ajunseră la vreo două sute de paşi, rotmiştrii porunciră: „La galop!” iar oştenii, îndemnându-se cu strigătul: „Loveşte! ucide!” se aplecară în şa şi caii îşi luară avânt. Lavina aceasta de oameni îmbrăcaţi în fier, de cai şi de suliţe plecate, care gonea ca vijelia, avea ceva din forţa elementelor dezlănţuite. Înghiţea întinderea ca o furtună sau ca un talaz buiac, zăngănind şi tropotind. Pământul gemea sub povara ei; chiar dacă nimeni n-ar fi scos sabia din teacă, era limpede că numai cu greutatea şi iuţeala avea să

strivească şi că calce totul în picioare, aşa cum vârtejurile văzduhului distrug pădurea, culcând-o la pământ. Ajunseră curând la câmpul năclăit de sânge, aşternut cu trupurile morţilor, pe care bătălia era în toi. Steagurile uşoare se opinteau încă pe aripi cu călărimea turcă pe care izbutiseră s-o împingă mult înapoi, dar la mijloc rezistau ca un zid de neclintit şirurile adânci ale ienicerilor. De câteva ori câte unul din steagurile uşoare se frânse, izbindu-se de ele, cum se sparge valul ce vine din larg de ţărmul stâncos. Pe ei trebuiau să-i răzbească acum şi să-i împrăştie husarii.

Cincisprezece mii de flinte detunară dintr-odată, „ca şi când ar fi tras un singur om”. Încă o clipă: ienicerii se proptesc mai bine pe picioare; unii îşi mijesc ochii la vederea năvalei înfricoşătoare, câtorva le tremură suliţele în mână, inimile bat ca nişte ciocane, dinţii se încleştează, piepturile răsuflă cu putere. Potrivnicii sunt tot mai aproape, se aude răsuflarea gâfâită a cailor - vine moartea, distrugerea, pierzania!

„Allah!... Iisuse Mărie!” strigătele acestea atât de cumplite, de parcă n-ar fi slobozite din piepturile omeneşti, se amestecă. Zidul viu se clatină, se încovoaie, crapă; trosnetul uscat al suliţelor frânte acoperă o clipă toate zgomotele, apoi răsună scrâşnetul fierului, loviturile a o mie de ciocane izbite de nicovală, bufniturile a o mie de îmblăcie pe arie, strigăte răzleţe şi în cor, gemete, pocnete întrerupte de sâneaţă şi pistoale, în sfârşit, urletul spasmei. Atacatori şi atacaţi, de-a valma, se vânzolesc într-un vârtej neînţeles; începe măcelul, din vâltoare ţâşneşte sângele cald, aburind şi umplând văzduhul cu un miros greu.

Prima linie de ieniceri, a doua, a treia şi a zecea zac răsturnate în pulbere, călcate de copitele cailor,

împunse de suliţe, spârcuite de săbii. Dar Kiaja, cel cu barbă albă, „leul lui Dumnezeu”, le aruncă pe toate celelalte în forfota bătăliei. Nu-i nimic că sunt culcate la pământ ca lanul de furtună, luptă totuşi. Zădărâţi, cuprinşi de turbare, ienicerii îşi doresc moartea şi o răspândesc împrejur. Zidul alcătuit din piepturile cailor îi împinge, îi clatină şi-i răstoarnă, dar nu se lasă şi înfig hangerele în burţile animalelor; mii de săbii îi căsăpesc fără preget; ascuţişurile se înalţă ca fulgerele şi se abat peste capete, grumazuri şi braţe, iar ci îi înţeapă pe călăreţi în picioare, în genunchi, se răsucesc şi muşcă, asemenea viermilor otrăviţi, mor şi se răzbună.

Kiaja, „leul lui Dumnezeu”, aruncă în gura morţii alte şi alte rânduri; le îndeamnă la luptă cu strigăte, el însuşi repezindu-se în vârtej cu iataganul ridicat. Deodată, un husar uriaş care distruge totul în calea lui ca o vâlvătaie, ajunge la bătrânul cu barba albă, se înalţă în scări, ca să izbească mult mai puternic, şi cu o lovitură năprasnică abate ascuţişul spadei asupra capului coliliu. Iataganul şi coiful meşteşugit la Damasc nu rezistară şi Kiaja, despicat aproape până la umeri, se prăbuşi ca trăsnit la pământ.

Jupân Nowowiejski, pentru că el era, lăţise şi mai înainte prăpădul în jurul lui, fiindcă nimeni nu se putea împotrivi înverşunării lui întunecate, dar acum săvârşi cea mai mare ispravă, doborându-l pe bătrânul care susţinuse până atunci îndârjirea luptătorilor. La vederea morţii căpeteniei, ienicerii scoaseră strigăte de spaimă şi vreo cincisprezece dintre ei îşi îndreptară flintele spre pieptul tânărului viteaz care se întoarse către ei posomorât ca noaptea. Şi înainte ca ceilalţi oşteni să-i poată împiedica, plumbii porniră şi jupân Nowowiejski strânse dârlogii calului care se ridică în două picioare, şi

se răsturnă în şa. Doi husari îl prinseră în braţe; un zâmbet rar întâlnit la el îi străluminã chipul mohorât şi globii ochilor se răsuciră în sus, iar buzele arse începură să îngâne cuvinte pe care nu le auzi nimeni în viforul luptei. În acest timp, ultimele rânduri ale ienicerilor dădură înapoi.

Viteazul Janisz-paşa vru să încingă iarăşi bătălia, dar spaima pusese stăpânire pe oameni şi sforţările lui se irosiră zadarnic; şirurile se stricară şi se învălmăşiră; îmbulzite, bătute, strivite sub copite, tăiate, nu mai putură să se refacă. În cele din urmă, se rupseră, cum se rupe un lanţ întins prea tare, şi oamenii se împrăştiară ca verigile în toate părţile, urlând, strigând, aruncând armele şi ferindu-şi capul cu braţele. Călărimea pomi pe urmele lor, aşa că ienicerii, negăsind destul loc de fugă, se buluceau pe alocuri hăcuiţi de husarii care înotau în sânge. Jupân Muszalski, arcaşul iscusit, îl izbi cu sabia peste grumaz pe viteazul Janisz- paşa, de-i ţâşni măduva spinării din vertebrele tăiate şi-i pătă mătăsurile şi solzii de argint ai platoşei.

Ienicerii, giamacii răzbiţi de pedestraşii polonezi şi o parte dintre spahiii risipiţi la începutul bătăliei, într-un cuvânt, toată gloata turcească fugea acum în cealaltă parte a taberei, unde, pe marginea unei prăpăstii adânci, se înălţau desişuri de lozie. „Acolo îi împinse spaima pe bezmetici.” Mulţi se aruncară în prăpastie „nu ca să scape cu viaţă, ci ca să nu moară de braţul leşilor”. Jupân Bidziński, străjerul coroanei, încercă să taie drumul fugarilor disperaţi, dar năvala oamenilor îl luă cu oşteni cu tot şi-l îmbrânci în fundul prăpastiei care se umplu curând aproape până sus cu mormanele de morţi, răniţi şi înăbuşiţi.

De jos se auzeau gemete cumplite, trupurile se

zvârcoleau prinse de convulsii, lovindu-se cu picioarele sau zgâriindu-se cu ghearele în spasmele morţii. Gemetele răsunară până seara, până seara se mişcă grămada de trupuri, dar din ce în ce mai încet, până când încetă cu totul în amurg.

Iureşul husarilor avu urmări înfricoşătoare. Opt mii de ieniceri zăceau tăiaţi de săbii lângă şanţul care înconjura corturile lui Hussein-paşa, fără să-i mai socotim pe cei care pieriseră în timpul fugii sau în fundul prăpastiei. Călărimea polonă ajunsese la corturi, pan Sobieski triumfa. Trâmbiţele şi surlele începuseră să vestească biruinţa cu sunete răguşite, când, deodată, bătălia se înteţi pe neaşteptate din nou.

După înfrângerea ienicerilor, marea căpetenie, Hussein-paşa, fugise în fruntea gărzilor şi a restului călărimii prin poarta care da spre drumul Iaşilor. Aici însă îi prijoniseră steagurile lui Dymitr Wiśniowiecki, hatmanul de câmp, care începuseră să taie fără milă aşa că fusese silit să se întoarcă înapoi şi să caute altă ieşire. Asemenea fiarei încolţite hăţiş, care caută o spărtură prin care să scape.

Se întoarse însă cu atâta iuţeală, încât sfărâmă cât ai clipi din ochi un steag de seimeni, apoi pedestrimea ocupată în parte cu jefuirea taberei şi ajunse la o jumătate de bătaie de pistol de marele hatman.

„Puţin a lipsit să nu fim învinşi în tabără - avea să scrie mai târziu Sobieski - şi dacă nu s-a întâmplat aşa, este numai meritul husarilor care s-au bătut cu o hotărâre neobişnuită.” Izbitura turcilor era într-adevăr grozavă, disperată, cu atât mai înfricoşătoare, cu cât nu se aştepta nimeni. Husarii însă, încălziţi încă de fierbinţeala luptei, se repeziră în goană nebună spre ei. Steagul lui Prusinowski lovi cel dintâi şi-i opri pe

atacatori, apoi se năpusti Skrzetuski cu ai lui, după care toată oştirea: călărime, pedestraşi, slujitori, care cum era şi pe unde se afla, se aruncară cu toţii oţărâţi asupra vrăjmaşului şi se încinse o luptă dezordonată a cărei furie însă nu era cu nimic mai prejos decât atacul husarilor asupra ienicerilor.

La sfârşitul bătăliei, oştenii aveau să-şi aducă aminte cu admiraţie de vitejia turcilor care, după sosirea lui Wiśniowiecki şi a hatmanilor lituanieni, înconjuraţi din toate părţile se apărară cu atâta înflăcărare, încât, deşi hatmanul îngădui să se ia robi, numai câţiva fură prinşi vii. Când steagurile grele îi răzbiră în cele din urmă, după o încleştare de un ceas şi jumătate, la început în cete, apoi câte unul, călăreţii turci luptară până la ultima suflare, murind cu numele lui Allah pe buze. Atunci se făptuită multe isprăvi vrednice de laudă şi a căror amintire s-a păstrat multă vreme printre oameni. Hatmanul lituanian de câmp reteză capul unui paşă puternic care-i doborâse mai înainte pe jupân Rudomina, Kimbar şi Rdultowski; aţinându-i calea, îi despărţi capul de trunchi dintr-o singură lovitură. Pan Sobieski binevoi să ucidă în faţa întregii oştiri un spahiu care trăsese în el cu pistolul, scăpând ca prin minune din prăpastie; jupân Bidziński, străjerul coroanei, deşi strivit şi rănit, se aruncă numaidecât în vârtej şi luptă până când leşină de vlagă. Avea să bolească multă vreme după aceea, dar înzdrăvenit după câteva luni, avea să plece iarăşi la război şi să se umple de faimă.

Dintre cei mai puţin însemnaţi, jupân Ruszczyc făcu cea mai mare pustiire, înşfăcând călăreţii cum înhăţă lupul oile lânoase din turmă. Nu puţine făptui şi jupân Skrzetuski, în jurul căruia feciorii luptară ca nişte pui de

lei zădărâţi. Cu mare mâhnire şi părere de rău se întrebau după aceea aceşti viteji ce-ar fi fost în stare să arate într-o zi ca asta meşterul între meşteri, pan Wołodyjowski, dacă nu s-ar fi odihnit de un an întru Domnul în pământ şi slavă. Cei care învăţaseră să mânuiască sabia de la el, dobândiră de asemenea multă faimă pentru el şi pentru ei pe acest câmp însângerat.

Dintre vechii oşteni de la Chreptiów, în această clipă de cumplite, mai căzură încă doi în afară de jupân Nowowiejski: jupân Motowidło şi arcaşul neîntrecut, Muszalski. Jupân Motowidło se prăbuşi ca un stejar încărcat de ani, cu pieptul străpuns de mai mulţi plumbi deodată. Martorii de faţă spuneau că fusese răpus de fraţii cazaci care, sub conducerea lui Hohol, luptaseră până la cel din urmă alături de Hussein împotriva ţării-mame şi a creştinătăţii. Jupân Muszalski însă - lucru de mirare - pierise nimerit de o săgeată slobozită asupra lui de un turc care fugea. Îi străpunsese gâtul dintr-o parte în alta tocmai în clipa când, după risipirea păgânilor, îşi ducea mâna la săhăidac[1], vrând să mai trimită câţiva vestitori ai morţii după otomanii care o luaseră la sănătoasa. Sufletul lui trebuia să se unească în cer cu sufletul lui Dydiuk, ca prietenia legată pe galera turcească să devină veşnică. Vechii tovarăşii de arme de la Chreptiów găsiră cele trei trupuri după bătălie şi-i plânseră cu lacrimi amare, cu toate că le invidiau moartea pe câmpul de glorie. Jupân Nowowiejski zâmbea cu faţa înseninată, jupân Motowidło părea că doarme liniştit, iar jupân Muszalski avea ochii înălţaţi spre tăriile albastre, ca şi când s-ar fi rugat. Fură înmormântaţi toţi trei în pământul acoperit de slavă

1 Aici, tolba cu săgeţi.

nepieritoare de la Hotin, sub o stâncă pe care porunciră să se sape cu dalta o cruce şi numele lor.

Căpetenia întregii armii turceşti, Hussein-paşa, scăpă cu fuga pe un armăsar de Anatolia, pentru ca la Stambul să primească din mâinile sultanului juvăţul de mătase. Din mândra oştire otomană doar câteva cete neînsemnate izbutiră să scape cu viaţă. Oştile Republicii îşi trecură una alteia ultimele pâlcuri ale spahiilor lui Hussein; hatmanul de câmp le goni către marele hatman, acesta le împinse spre hatmanii lituanieni care le îmbulziră din nou în săbiile hatmanului de câmp şi tot aşa până când pieriră aproape toţi. Întreaga tabără mustea de sângele amestecat cu ploaie şi ninsoare; peste tot erau atâtea hoituri, că numai gerurile, corbii şi lupii stăviliră ciuma care s-ar fi răspândit din trupurile putrezite. Oştile poloneze fură cuprinse de asemenea înflăcărare, încât nici nu apucară să-şi tragă bine sufletul după bătălie şi porniră asupra Hotinului pe care-l cuceriră îndată. În tabără puseră mâna pe prăzi uriaşe. O sută douăzeci de tunuri şi odată cu ele trei sute de flamuri şi alte însemne ostăşeşti strânse marele hatman de pe acel câmp pe care pentru a doua oară într-un veac săbiile polone dobândeau o biruinţă însemnată.

Hatmanul Sobieski se opri în cortul împodobit cu aurării şi ţesături scumpe al lui Hussein-paşa, de unde trimise olăcari iuţi în toate părţile cu vestea izbânzii. După care se adunară călărimea şi pedestrimea, toate steagurile polone, lituaniene şi cazace, şi toată oastea se rândui în ordine de bătaie ca să aducă mulţumire Domnului. Pe medeanul pe care ieri încă muezinii strigau: „Laha il Allah!” răsună cântecul *Te Deum*

laudamus.[1]

Hatmanul ascultă slujba şi cântecele întins cu faţa în jos şi cu mâinile întinse în formă de cruce, iar când se ridică, lacrimile îi curgeau pe obraji. La această privelişte, polcurile de viteji, mânjite încă de sânge, tremurând încă de sforţarea bătăliei, strigară de trei ori cu glasuri tunătoare:

— *Vivat Joannes victor!!!*

Zece ani mai târziu, când măreţia regelui Jan al III-lea dobora în pulbere puterea turcească la Viena, strigătul acesta avea să fie repetat de la o mare la alta, de la munte la munte, pretutindeni în lume, unde clopotele chemau credincioşii la rugăciune.

Aici se sfârşeşte şirul cărţilor pe care le-am scris cu mare trudă vreme de câţiva ani pentru îmbărbătarea inimilor.

1 Pe tine, Doamne, te lăudăm (lat.).

Henryk Sienkiewicz

PAN WOŁODYJOWSKI

[...] o carte care se apropie mult de ceea ce se înţelege de obicei prin formula romanului de capă şi spadă. Cu deosebirea că valenţele realiste sunt mai pronunţate aici, iar episoadele se consumă într-o realitate mai aspră, în care prefacerile Evului Mediu pătrund cu anume întârziere şi întru câtva modificate în comparaţie cu Apusul Europei. În cele mai multe secvenţe, acţiunea nu zăboveşte pe la curţile regelui sau ale aristocraţilor, deşi nici acestea nu lipsesc, ci se petrece în ţinuturi cu o geologie şi vegetaţie sălbatică, în care întâmplările năprasnice sunt la ordinea zilei. Evident, sunt şi aici domniţe serafice, cu suflet de mimoză [...], înduioşând lesne inimile simţitoare ale cavalerilor, dar în momentele de cumpănă [ele] împărtăşesc cu dârzenie dificultăţile unei vieţi dure, prea adesea în stare să răpună fiinţa omenească.

Stan Velea

PAN WOLODYJOWSKI
9 789731 021621
123959
45.19 Lei